

శుభమస్తు.

శ్రీ ద్రావిడరాజ రాజపరమేశ్వర వైదికమార్గప్రసాదకశ్రీమహానర
పాలతిలక వందిత చరణాశరిం దైః పగమశివచరణ సళిన యుగళ
చిరవరిస్యా సమాసాదిత వైదిక తాకిక సంపత్కారస్వత
సమపయోగ పరికలిత త్రిజగత్త్రంగస్థలీ నృత్యన్నిజ
కీర్తివటికర్ణకుండలకృతరవిశశిమండలైః నిఖి
లామ్నాయమండలీవ్యాఖ్యావిఖ్యాత
మాహాత్మ్యభూమభిః.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య వరైః శ్రీమహాభాష
వేదాంత ప్రవర్తకా చారైః
శ్రీ విద్యారణ్య మునిభిః విరచితేన బృహద్వివరణేనోపేతా
తైత్తిరీయోపనిషది,
శ్రీశ్లోకవల్లీ - ఆనందవల్లీ - భృగువల్లీ.

సంజ్ఞకప్రశ్నోత్తర సంగీతా.
నేమనూరుగ్రామవాస్తవ్యున
గొర్తి - సూరయ్య నామ్నా సుశోభ్య

చన్నపుర్యాం
శైవసీద్ధాంతముద్రాయంత్రే ముద్రాపితా సతీవిజయతేతరాం.
1904 సం.

వైది - 9

శ్రీ కృష్ణ వల్లీ.

బృహద్వివరణం.

యస్యనిశ్చయసితం వేదా యో వేదేభ్యోఽఖిలంజగత్ । నిర్గుణేతమహం
 సందేవిద్యాతీర్థమహేశ్వరం । తతఃకూక్షేణతద్రూపం దధద్భుకకమహీ
 పతిః । ఆదిశస్నాథవాచార్యం వేదార్థస్యప్రకాశనై । వేదార్థస్యప్రకాశే
 స తమోహార్థం నివారయత్ । పుష్కరాంశ్చతురోదేయా ద్విద్యా తీర్థమ
 హేశ్వరః । యేషుర్వోతరమీమాంసేతే వ్యాఖ్యాయతి సంగ్రహాత్ ।
 కృపాశుర్నాథవాచార్యో వేదార్థంవక్తుముద్యతః । వ్యాఖ్యాతఃపితృమేధాం
 తః కర్మకాండోనయైఃస్ఫుటం । అథోపనిషదంన్యాయైర్వ్యాఖ్యైర్బ్రహ్మ
 బుద్ధయైః । అత్రహ్యుపనిషచ్ఛబ్దా బ్రహ్మవిద్యైకగోచరః । తచ్ఛబ్దానాం
 వార్థస్యవిద్యాయామేవసంభవాత్ । ఉపాసనర్గస్సమీప్యే తత్ప్రతీతిస
 మాప్యతే సోమీప్యతారతమ్యస్యవిశ్రాంతే స్వాత్మనీతజాత్ । త్రివిధస్య
 విధోత్వర్థోవిద్యా యాంసంభవిష్యతి । శ్రీమత్సురేశ్వరాచార్యైర్విస్సృష్ట
 మిదమీరితం । ఉపనీయమమాత్మానం బ్రహ్మచారద్యయంస్వతః । సహం
 త్యవిద్యాంతజ్జంచ తస్మాదుపనిషద్భవేత్ । సహత్యానర్థ్యమఖిలవిద్యా
 ప్రత్యక్షయావరం । గమయత్యస్తసంభేదమితివోపనిషద్భవేత్ । ప్రవృత్తి
 హేతునిశ్చేషం తస్మాల్లోచ్ఛేదకత్వతః । యతోపసాయయేద్విద్యాతస్మా
 దుపనిషన్మతాః । యథోక్తవిద్యాహేతుత్వాద్గ్రంథోపితదభేదతః । భవేదుప
 పన్నామాలాంగలం జీవనయథా । విషయశిక్షణలంకికస్సంబంధః కోధి
 కారవాత్ । ఇత్యాకాంతౌనివృత్త్యర్థం చతుష్టయముదీర్యతే । అనన్యలభ్యో
 విషయైతివిషయస్యలక్షణం । వ్యాధివిశేషగ్రహప్రచారసుశబ్దార్థయాదీ
 నానూయైర్వేదజ్యోతిశ్శాస్త్ర వ్యాకరణాదిభిశ్చేవలభ్యత్వాత్తద్విషయః

తద్బ్రహ్మం తద్వినతాప్యనన్యలభ్యమాత్మతత్వమదైవతం । వేదాంతవ్యతి
 క్తేన కేనచిత్ప్రమాణేన సలభ్యతే । భాగాంతరేచామాయతే నావేదవిన్ద
 నుతేతం బృహంతమితి । అనియాశ్రుత్యా యథా వేదవ్యతిరీక్తం ప్రమాణాం
 తరం నిషిద్ధతే । తథాశ్రుత్యంతరేణోపనిషద్వ్యతిక్తా వేదభాగోపనిషద్భ్యతే ।
 తథాచవాజసనేయిన ఆమనంతి । తంత్వోపనిషదంపురుషం పృచ్ఛామితి । ఉ
 పనిషత్స్వేవాధిగతజ్ఞోపనిషదః । యస్తుమానాంతరేణగమ్యత్వం మన్యతే స
 ప్రక్షన్యః । కింప్రత్యక్షేణోతానుమానేనా హాస్విదాగమనేతి ఆద్యేపికిం
 బాహ్యేన ప్రత్యక్షేణ కింవామానసేన తత్రబాహ్యప్రత్యక్ష నిషేధం తల
 వకారా ఆమనంతి । సతత్ర చక్షుర్గచ్ఛతి నవాగ్గచ్ఛతి నోమనోనవిజానీ
 మో యదైత దనుశిష్యాదిత । తత్రోపపత్తి తైత్తిర్యాః కథాశ్చేత్వాశ్చ
 తిరాశ్చామనంతి । ససందృశేతివ్యతిరూప మన్యనచక్షుషాపశ్యతి కశ్చ
 నై సమితి । సందృశేనమృద్ధిష్టుమన్యరూపం పరమాత్మనోనీలపితహాస్వి
 దీఘాకాద్యాకారం నతిష్ఠతి నవిద్యతే । అతఃకశ్చిదపిబ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతే
 జగతివతకమానోజంతురేనం పరమాత్మానం చక్షుషానపశ్యతి చక్షుషో
 రూపైకవిషయత్వం సార్వజనీనం సర్వజనప్రసిద్ధం । తీర్థకరాణాంపామరా
 ణాంచాత్రాపసంవాదాత్ । యథాయాపరాహిత్యా చ్ఛక్షుర్విషయత్వం
 నాస్తితథాశబ్దాదివిధయరాహిత్యా చ్ఛ్రోత్రాదివిషయత్వమపి । నాస్తి
 తద్రాహిత్యంచకలేరామ్నాయతే । అశబ్దమస్పృశకమరూపమవ్యయం త
 ధారసంత్యమగతిధవచ్ఛయదితి తస్మాన్నబాహ్యప్రత్యక్షవిషయ ఆత్మా
 మా భూదాత్మనోబాహ్యప్రత్యక్ష విషయత్వం కింతుమానసప్రత్యక్షవిష
 యం బ్రహ్మేతిచేదితివదతావక్తవ్యం కింమమాత్మా భద్రసేన శిష్యేవం
 రూపం ఉతాహంమనుష్యోబ్రాహ్మణో బ్రహ్మచారీత్యేవం రూపమధవా
 మదీయోయం దేవోదేహస్వామి స్వామి చక్షురాదీంద్రియైర్జ్ఞాతా
 వాగాదీంద్రియైరభివదనాది క్రియా యాః కర్తామనసా సుఖదుఃఖయోర్భృ
 త్తా అనేకజన్మవాసనావాసిత కర్మపాశుభూత ధర్మసర్మభ్యాం స్వర్గ

నరకయోగ్యం తే త్యేవంయాపం అహంస్వితృత్యం జ్ఞానం నతం బ్రహ్మైక
 మేవాద్వితీయమహమిత్యేవంయాపం నాద్యస్తస్య గాణాత్మకేషు లక్ష్యేషు ము
 ఖ్యాత్మగోచరత్వాభావాత్ । త్రిధోవ్యుత్పన్నా గాణాత్మా మిధ్యాత్మా
 ముఖ్యాత్మాచేతి । యథాత్రివిధః సింహాతద్వత్తద్యథా సింహదేవదత్తయో
 ర్భేదంపశ్యన్నేపసింహగతకార్య శౌర్యాదిగుణానాం దేవదత్తైసద్భావా
 త్సింహోయమితివ్యవహరతి । సోయః గౌణస్సింహః అజ్యేమందాంధకా
 రే ధావంతంహరిణందృష్ట్వా భ్రాంత్యాసింహోయమితిశ్చిన్యవిభేతి । సో
 యంమిధ్యాసింహః । అహనిద్రభూవరసామకం స్థితాలోకమధ్యవర్తినం
 మృగేంద్రందృష్ట్వాసింహోయమితిప్రతిపద్యతే । సోయః ముఖ్యస్సింహః ।
 ఏవంసతిరాజాభద్రనేనె స్వస్మాద్భేదంపశ్యన్నేపధనపశుధాన్యాది రక్ష
 గాదీరూపం స్వకీయంగుణం తస్మిన్నవలోక్యమమాత్మా భద్రసేనఇతి ప్ర
 యుంక్తవోయః గాణాత్మా నాపిద్వితీయః । అహంనుష్య ఇత్యాదే
 దేహగోచరత్వేనమిధ్యాత్మవిషయత్వా ద్ద్విపాత్వాద్యా కారగమ్యో
 శ్వనుష్యత్వాదిజాతిః । తద్విశిష్టమాతాపితృజన్యస్వగమ్యా బ్రాహ్మణ
 త్వఖ్యావారతరజాతి ఉపనయనాదీసంస్కారగమ్యా బ్రహ్మచారిత్వా
 ద్యాశ్రమాంత్యేతే ధూలదేహాధర్మాః ధూలదేహస్యచానాల్లభ్యం చా
 ర్వాకవృతిరితానాం సర్వేషామపి తర్థకరాణామవివాదం । తస్మాద్వాన్
 దేహయోర్విద్యమాన్యైగ్భేదవైగ్భేద ప్రత్యేకభావాదహం వినుష్యఇతి
 ప్రత్యయోమిధ్యాత్మవిషయః । ఇదంచదేహస్యమిధ్యాత్మత్వం ప్రాణమయ
 కోశావతారేప్రపంచయిష్యతే । నాపిశృతయస్తస్మాపి లింగదేహవిషయ
 త్వాత్ । తథాపి । అయం దేహోమదీయ ఇత్యేవం స్వస్వావిభాషాప్రతి
 యతే । తత్రస్త్వం దేహ ఆత్మతుస్వామీతయోః కర్మగమిత్రస్త్వంబంధః । క
 ర్మణాంచపుణ్యపాపలక్షణానామనేకత్వాత్ తదనునారీణ ఉచ్ఛాపితదేహ
 స్వరూపేణగృహ్యతే । ఏతదేవాభిప్రేత్య భగవతోక్తం వాసాన్సిదేహక
 రియథావిహియోనవాసి గృహ్యతినరోపరాణే । తథాశరీరాణిపిహయన్తి

ధ్యాన్యనిసంయాతిః సవానిదేహితే తస్యదేహగ్రహణస్య కర్మనిమిత్త
 త్వం శ్వేతాశ్వతరా ఆమనంతి గుణాన్వయాయః ఫలకర్మకర్తా కృతస్యత
 వైస్యవ సచోపభాక్తా సవిశ్వరూపస్త్రిగుణస్త్రివర్త్యప్రాణాధిపస్సంచర
 త్ సర్వకర్మభిః సత్వరజస్తమోగుణైరన్వయాయస్య జీవాత్మనస్సోయం గు
 ణాన్వయః । ఫలంసుఖమఃఖాదిరూపం తస్యచకారణే పుణ్యపాపరూపే క
 ర్మణీతయోర్యంక తాక సచక్రతవైస్యవకర్మణ ఉపభాక్తానత్వస్యస్య । కృ
 తానాంచకర్మణామారంభ్యాత్త దమసారేణ బహుదేహ స్వీకారాదయం
 విశ్వరూపః గుణత్రయవశేనమార్గత్రయగామిత్వా త్త్రివర్త్య । తథాహి
 సత్వాధిక్యేనతియమ్యయ మాద్యష్టాంగయోగమభ్యస్య సగుణబ్రహ్మా
 పాసీనః ఉత్తరమార్గేనాగ్నిరాదినా బ్రహ్మలోకంప్రాప్నోతి । రజోగుణా
 ధిక్యేనతికావ్యోకర్మాణి జ్యోతిష్టోమాదీనికృత్వా ధూమాదినాచక్షింమా
 ర్గేణస్వగాఢఖ్యం సోమలోకమవాప్నోతి । తమోగుణాధిక్యేనతి మహా
 వాతకోపపాతకా నికృత్వానరకలోకం తృతీయమాగేణప్రాప్నోతి ఇత్యం
 ప్రాణానాపాధిపతిజీకవాన్ స్వకీయైకకర్మభిర్నాగకత్రయం సంచరతి త
 స్యజీవస్యస్వరూపం తతైగ్రివామూతం । అంగష్టమాత్రో ధవితుల్యరూప
 స్సంకల్పాహంకార సమన్వతోయం । బుద్ధేగుణానాత్మగుణేనచైవహ్యరా
 గ్రమాత్రోహ్యవరూపివృష్టః । ఇతి । హృదయపుండరీకమంగష్ట పరిమితం
 క్షుద్భేదస్తాశ్చాజ్జీరోష్ణగుష్టమాత్రః హృదయే హ్యేష ఆశ్లేతి శ్రుత్వంత
 రాత్ । అస్సహృదయేవద్ధానంక్రత్తన్యం । ఐనుష్యాశ్చ విద్వదంగనాగో
 పాలంకదాచిదాత్మాననయనుహమిన్యేనంపాస్తై నాభినియ్యుపదర్శయం
 తో హృదయప్రదేశ మేవస్పృశంతి సత్తశిరఃపృష్ఠపాదాదిప్రదేశం । అ
 తోహస్తాస్త్రయశకాతినానావిధభేదదేహాసంచారిత్యేన సుకోచవికాసయు
 క్తస్యాపిజీవస్యహృదయపరిమాణముపచగ్యంగష్టమాత్రత్వముచ్యతే । స
 చనూర్ధ్వసర్వశః । యథాశూర్యస్వమండలం ప్రకాశయితుం మండలవ్య
 తిరిక్తం బహ్యక్షిపాదిప్రక శంనాదేక్షతే । తథాజీవోపిజీవతనత్వాదా

త్వావబోధనాయనాస్యత్ప్రధనమపేక్షతే | ననఁశత్రురీకపాద్య కేతౌరా
హీర్యేషిమనోపేక్షా విద్యత్సహంసుఖదుఃఖీత్యాది శబ్దవ్యవహారస్యధ్యాన
పూర్వకత్వాద్యధిమనసాధ్యాయతి తద్వాచావదతీత్రితేః | వక్తుర్వివక్షిత
పూర్వీకాశబ్దప్రవృత్తితిగాస్త్ర విద్భిరద్వోషణా చ్చభవత్యేవం శబ్దవ్యవ
హారోధ్యానపూర్వకస్తచ్చధ్యానం పూర్వప్రతీతేవాశ్యేవస్తు నియోగ్యోబ్ధ
యోజనామైవప్రవర్తతే | పూర్వమప్రతీతేనస్తుసి ఏతాదృశశబ్దయోగ్య
ఇతి నిశ్చేతుమశక్యత్వాదేవం సందిగ్ధేషుప్రవృత్తంమనఃపూర్వం ఖుటా
దికంస్ఫోరయతి | పశ్చాద్యోగ్యోబ్ధంధ్యాయతి తతఃపుమానభినదతి శేతవ
త్వాత్సన్యేవభాసమానెస్వత ఏవాభాసమానెస్వరసావభాసెశబ్ద విశేష
నియమామైవధ్యానాపేక్షానతు స్ఫోరణాయాస్యధాజ్ఞానప్రవృత్తిరహితే
షుత్పతేషుసుషుప్తి మూర్ఛామరణే భృన్సన్వత్సానుభవకృతం వైలక్షణ్యం
నస్యాల్లోకాస్తుమహాదైవలక్షణ్యం ప్రతియంతి తస్మాజ్జీవాత్కాలోకవ్యవ
హారే స్వప్రకాశత్వాద్రవితుల్యరూప ఏతదేవాభిప్రత్యవాజసనేయిన స్స
మామనంతి | విజ్ఞాతారమరేకేనవిజానీయాదితీశశబ్దవస్సంకల్పాహంకా
రాభ్యాం సమన్వితోవ్యవహరతి | ప్రయాససాధ్యత్వవిసర్వకత్వాభిహా
మైరసమీచీనేపిగృహక్షేత్రాదాతాత్కాలికోపయోగాభాసందృష్ట్యాస
మీచీనమిదంగృహాదికమితీకల్పనం సంకల్పస్త్యచక్రహాదేరహం స్వామీత్య
వమభిమానోహంకారః | అంతఃకరణస్వేదమాకారా వృత్తిప్రహీనమకా
ఖాహమాకారా వృత్తిరంతర్ముఖతతోద్వేషవవృత్తే | తథావీదంప్రత్యక్ష
షయబాహుళ్యోదహంవృత్తేశ్చకాలభవేన మనఃమనంవాప్తే రవిశ్చనా
వ్యవహారః | ప్రవర్తతే | తస్యచప్యవహత్త్యేకదత్తకర్తృముచ్యతే | బుద్ధ
గుణే నాత్మగుణేనచైవహ్యరాగ్రమాత్రైతి అయోగయమాహోబుద్ధిగుణో
హంకర్తాచసుప్తాలియ్యతే | ప్రబోధేమనరుదేవి స్వగుణపకాశవ్యమాన్య
నోగుణస్సచసుర్వదృష్టం తేన ఉపవర్ణితస్తేనగుణవ్యవహారయంత్రుతాగ్ర
మాత్రః కృషికాతే బలీవద్ప్రతోదనాయదండాగ్రస్థాపిత సూక్ష్మోల్కా

హ ఆరాతస్యాఅగ్రంయథా అత్యంతంసూక్ష్మం తథాశ్యయమతి సూ
 క్ష్మః అన్యథానాడీష్వప్రతిరుద్ధ సంచారా సంభవాతోస్య మీదృశో జీ
 వాత్మాపరమాత్మా షేతుయావరోని కృష్ణసోస్యిప్ర ప్రాణిభిర్భువ్వశ్చేక్షు
 మాయాసమిప్రహం ప్రత్యయోనానుభూతః స్వప్రకాశస్యోపి శబ్దస్యవహర
 యోగ్యత్వాపాదనమనుభవ ఇత్యుచ్యతే । తదిదం జీవానుభవస్వరూపం
 జీవస్యమానసప్రత్యక్షత్వం నామజీవస్యమానసప్రత్యక్షలక్షణమితి యద్య
 పిచిజ్జడోభయాన్మృకత్వాది వివేకశ్చాస్త్రకృతస్తధాపి జీవస్వరూపమా
 త్రం సర్వైరప్యహమిత్యనుభూయత ఏవతస్యచజీవస్యస్త్రీత్వాదిజాతినా
 స్వాభావికీకీంతు స్థూలశరీరోపాధిక్యతా, ఏతదపిత త్రామ్నతం । నైవ
 స్త్రీనపుమానేషనైవచాయంనపుంసకః । యద్యచ్ఛరీంమాదత్తే తేనతేన
 సయుజ్యత ఇతితత్తన్నావభిర్వ్యవహియతఇత్యర్థః । కించాస్యకర్తృత్వ
 స్వరూపం మైత్రాయణీయా విస్వప్తమామనంతి । అస్తిఖల్వన్యోవరో
 భూతాత్మాయోయంసితాసితైః కర్మఫలైరభిభూయమాన్స దసద్యోని
 మాపద్యత ఇత్యవచ్చింఛోర్ధ్వాంగతిం ద్వంద్వైరభిభూయమానం పరిభ్ర
 మతీతిపూర్వత్రసవాఏషశుద్ధఃపూత ఇత్యాదినోక్తాయః పరమాత్మాతస్మా
 దన్యోవరోనికృష్టః అస్తిసచభూతాత్మాఖ్య సూక్ష్మాణిపంచభూతాని త్రిం
 శుంగదేహరూపేణ విక్రియంతేయః పిండేగ్నివల్లింగదేహే చిదాత్మాసంక్రా
 మతి అతోలింగదేహోభూతాత్మేత్యుచ్యతేసచసితాసితైః కర్మఫలైః సుఖ
 దుఃఖరూపైః పుణ్యపాపకర్మఫలైః కరభితః ప్రాప్యమాణస్సదసద్యోనిం బ్రా
 హ్మణోదిరూపామాపత్యతే । ఏవమవాచిమధమాం నారకీయాం గతి
 మార్థ్వాముత్తమాంస్వర్గరూపాం వాగతిమాపద్యతే ద్వంద్వైశ్శీతోష్ణ
 మానావమానాదిరూపైస్తీరస్క్రియమాణః పునఃపునజాకాయమానోమి
 యమాణశ్చ పరిభ్రమతీతి తస్యైతస్యభూతాత్మనో లింగదేహస్య ప్రధా
 సత్వాత్తస్యచ స్థూలదేహపన్నిధ్యాత్మత్వాత్తదవబోధకనాహం కర్తా
 భోక్తాత్వాదినామానసప్రత్యక్షేణాపినముఖ్యాత్మలాభః కర్తృత్వనోజ్ఞా

నమయస్యమిధ్యాశ్చత్వమానందమయకోశావతారే ప్రపంచ యిష్యతే॥
 ననుమమాత్మాభద్రసేనత్యనేనవా అహంమనుష్య ఇత్యనేనవా అహం
 కర్తాశ్చస్వరూప ఇత్యనేనవా ముఖ్యాత్మలాభోమాభూదహం బ్రహ్మత్వ
 వేనతుమానసప్రత్యక్షేణ ముఖ్యాత్మలాభఇతి చతుర్థః పక్షో స్త్వితచేత్త
 త్రవత్తత్యం కిమత్రబ్రహ్మశబ్దేనసగుణంబ్రహ్మవిచక్షితం కింవాన్రుణం బ్ర
 హ్మేతిసగుణత్వేపికం ప్రాధమికోహం బ్రహ్మేతిప్రత్యయో బ్రహ్మణిప్ర
 మాణముతధ్యానాభ్యాస జన్యోవా ఆద్యేశస్యశాస్త్రజన్యత్వాన్న ప్రత్య
 త్తాంతర్భావః మానసప్రత్యక్షశ్చనూత్రేణ ప్రత్యక్షత్వే ధర్మాదేరపిప్రత్య
 క్తత్వప్రసంగః ద్వితీయేతుమృతపుత్ర సాక్షాత్కారవద్భావనా జన్యత్వా
 న్నతస్యప్రామాణ్యమితి అతఏవవార్తికకారాఆహుః భావనాజం ఫలం
 యత్సాన్యద్యచ్ఛాత్కర్మజంఫలం నతత్త్వాన్యాతిమంతవ్యం పణ్యస్త్రీసం
 గతంయథేతి నిర్గుణబ్రహ్మణి యస్సాక్షాత్కారస్తస్యమానసప్రత్యక్షత్వే
 పిశాస్త్రపూర్వకత్వాదాగమ ఏవాంతర్భావస్తస్మాన్నప్రత్యక్షేణబ్రహ్మ
 త్మలాభః నాప్యనుమానేనతల్లాభౌ హేతుద్వష్టాంతయోరభావాదత ఏవా
 మృతబిందుపరిషద్యామ్నయతే నిర్వికల్పంనంతంచహేతుద్వష్టాంతవజ్జ్ఞా
 తమితినిర్ధర్మకత్వాన్నితత్రహేతు స్సంభవతి అద్వితీయత్వాచ్చ నద్వష్టాం
 తః । ననుజన్మాదేసూత్రేభాష్యకారా అనుమానమంగీచక్రుస్సత్సుతు వే
 దాంతవాక్యేషుజగతోజన్మాదికారణవాదిషు తదర్థగ్రహణదాధ్యాకాయా
 ను మానమపివేదాంతవాక్యావిరోధిప్రమాణం భవన్నైవార్యతే। శ్రుత్యైవ
 చతర్కస్యాభ్యుపేతత్వా చ్ఛోగ్రితవ్యోమంతవ్యఇతి శ్రుతేరితివైచక్షణం
 బ్రహ్మణిప్రమాణంవేదాంతవాక్యాన్యేవ। పురుషబుద్ధిస్వాస్థ్యా యవ్యమాన
 మప్యన్వేగభాష్యాభిప్రాయస్తచ్చాను మానమారోఢితహేతుద్వష్టాంతా పు
 పజీన్యప్రవర్తతే బ్రహ్మసద్ధిరపితేనైవా స్త్వితచేన్నతద్విశేషాసిద్ధః శ్చి త్యా
 దికం సకర్తృకంకార్యత్వాద్భువనిత్యనేన ఈశ్వరమాత్రసిద్ధావపిసత్యజ్ఞా
 నాసందానంతాద్వయ లక్షణోనసిద్ధ్యతి। తస్మాన్నానుమానేనాపి బ్రహ్మ

తస్మిన్నేవాత్మనిజగతాగ్రణంపరమాత్మానం వేదాంతమహావాక్యేనపశ్య
తి ఆత్మన్యాత్మానమిత్యాధారాధేయభావోరాహుశ్శిర ఇతివదేకస్మిన్నేవ
వస్తునిబౌపచారికః జీవాత్మానమేవపరమాత్మత్వేనవేదాంతమహావాక్యే
స్తద్యోహంసోశామోసోహంస యశ్చాయపురుషేయశ్చసా వాది
త్యే । సవీకఃసయఏవంవిత్ । ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మతత్త్వమసిత్వం
తదసిత్వంబ్రహ్మసి అయమాత్మాబ్రహ్మఇతి గురూపదిష్టవాక్స మవలోచ్య
అహంబ్రహ్మస్మిన్నమత్తోన్యతీకంచితస్తీత్యాదిభిః పశ్యతీత్యర్థః । సర్వవ్యాప్తి
పకపరిపూర్ణసచ్చిదానందలక్షణః సరమాత్మాహిసర్వస్యజగత ఉపాదా
నంనహి ఉపాదానవ్యతిరేకేణకార్యఃకించితస్తీ మృత్యువర్ణతంతు జలలో
హవ్యతిరేకేణఘటకుండలపటతరంగకాష్టాకయసాదివస్తునామదర్శనాత్
విద్వదనుభవసిద్ధత్వాచ్చ అతోజగతాగ్రణం పరమాత్మానంస్వాత్మత్వేన
పశ్యేజగదపిసర్వం సచ్చిదానందస్వరూపస్వాత్మత్వేనైవపశ్యతి న్యాయజై
శేషికాదిశాస్త్రాణిమిథ్యాత్మత్వేన కర్తృత్వాదియుక్తఉపక్షేపానిసాంఖ్యశా
స్త్రం యద్యపిచివాత్మనిముఖ్యేప్రవృత్తంతథాపితావత్వేన పర్యవసితం.వే
దాంతాస్తుతస్యముఖ్యాత్మన ఈశ్వరత్వమశేషజగద్రూపత్వం చప్రతిపాద
యంతీతివిశేషఃఏతాదృశోద్వితీయాత్మభూతః ప్రథమంఫలం తస్మాదూర్థ్వ
మవిద్యానివతేతే । ఏతచ్ఛాధర్వణికై రామ్నాయతే । ఏతద్యోవేద ని
హితం గుహాయాంస్తాని ద్యాగ్రంధిం వికిరతిహసోవ్యేతిగుహా బుద్ధిస్తస్యాం
నిహితంగూఢశయావస్థితం ఏతద్బ్రహ్మతత్త్వం యోవేదప్రమానిహదేహే
వతేమానఏనసన్నవిద్యాగ్రంధిం విశ్లేషయతహేసోవ్యేత్యంగిరాగురుః గు
మజ్ఞానంరుణద్ధీతిగుణఃబ్రహ్మసాక్షాత్కారవానాగుణికశ్శిష్యంశాంతంజి
తేంద్రియంనమగ్నింశానకంసంబోధ్యబ్రూతేయథాలోకసాకత్యేన రాహుగ్ర
స్తశ్చంద్రమాస్త్యకీయత్వస్యాజ్వలత్వస్యాచ్ఛాదితత్వేనస్వయం మలినోభాన
మానోరాహుంచావభాసయతేనరాహుతాతాదాత్మ్యంప్రాప్తవభా
సతే ఏనమద్వయానందైకరసశ్చిదాత్మాస్వయమనాదిభావరూపా విద్యాప

టలెనావృతస్సన్నద్వయత్వస్యానందైకర సత్వస్యచాచ్ఛాదితత్వేన బహువి
 ధదైవతయాపేణ జగతాయుక్తోదుఃఖి స్వచైతన్యేనస్వాత్మాన మవిద్యాం
 చావభాసయన్నవిద్యాతాదాత్మ్యంప్రాప్త ఇవాహమజ్ఞానైకే కృతవ
 వహారతిసోమ మేకీకారో విద్యాగ్రంథిస్సచబోధబలె నవికీభావభవతి య
 ధారాహుతావిముక్తంచంద్రమండలముజ్వలంభాసతే తథాబోధేనాచ్ఛా
 దికాయామవిద్యాయాం నివృత్తాయామద్వితీయ్యత్వ మానందైకరసత్వం
 చావిర్భవతితదిదమవిద్యాగ్రంథేకీర్ణత్వమయమేవార్థః । పురాణేస్మర్యతే
 తరత్యవిద్యాంవితతాంహృదియస్మిన్ని వేశితేయోగీమాయామమే యాయ
 త స్మేతిద్యాత్మనేనమ ఇతితరత్యవ్యాకృతం బ్రహ్మవారకచాశ్చసిద్ధితేహృ
 దియోగీహ్యసంతాయతస్మేవిద్యాత్మనేనమ ఇత్యేకస్యైవభావరూపాజ్ఞా
 నస్యస్వాశ్రయంప్రత్యాకారకత్వాకారేణా విద్యాత్వంవిచిత్రకార్య జనక
 కర్తృత్వాకారేణమాయాత్వంఅతేవిద్యాయా ఇవమాయాయా అపితత్వజ్ఞాన
 నివర్త్యత్వంతస్మాత్తత్వవిదోనాద్వితీయానందైకరసత్వభావఃకదాచిదపి
 వ్యాప్రియ్యతేనాపిజన్మాంతరాదికలనూతనకార్యముత్పద్యతే ఏవమవిద్యా
 గ్రంథావికీర్ణేనతతతోహృదయగ్రంథ్యా దయోపనివతంతే తదపితత్రై
 వామూతం । భిద్యతేహృదయగ్రంథిశ్చిద్యంతేసర్వసంశయాః । క్షీయంతే
 చాస్యకల్లాణితస్మిన్దృష్టేపరావరే ఇతిపరముతకృష్టం జగత్కారణమ
 జ్ఞానమప్యవరమధమం యస్మాత్పరమాత్మనసోస్థియంపరావరః యద్వాప
 రశ్చాసావవరశ్చేతిపరావరస్సర్వాత్మకత్వైర్భిద్యతేపరావరే తస్మిన్ పరమాత్మ
 నిసాక్షాత్కృతేనతి హృదయగ్రంథిర్భిద్యతే హృదయమంతః కరణంలింగ
 శరీరంసూక్ష్మభూతకార్యం చైతన్యచాయావ్యాప్యత్వేన చేతనమహంకరేతి
 ప్రతిభాసమానంతరకాశానై పూర్వమీమాంసాశూచ ముఖ్యాత్మత్వే
 నాంగీకృతం వేదాంతదృష్ట్యాస్థూలదేహావన్నిధ్యాత్మరూపంతేనహృదయే
 న సహచిదానందైకరసత్వాత్మనో యాయమేకీభావభ్రమసోస్థియంహృద
 యగ్రంథిః శుక్తిస్వరూపస్యానోపేతేనరజితేన సహాయదైకీభావస్తద్యతే

గురుశాస్త్రోపదేశరహిత స్సర్వోపిజంతురజ్ఞానావృతం చిదానందైకరస
మాత్మతత్వంసూక్ష్మభూతకార్యం కర్తృత్వాదిధర్మోపేతం హృదయంచ
వివేక్తుమశక్నువన్నేకీ కృత్యాహంకరైతి అవిశేషస్వరూపవివక్షయఃశ్యవ
హరత్తిసాయం హృదయగ్రంథిస్తత్వదర్శనేనభిద్యతే విచిన్యతే, నచతత్త్వో
విదోషియథాపూర్వమహంకరైతి వ్యవహారోదృశ్యతే ఇతివాచ్యంసత్యపివ్య
వహరే యథాపూర్వత్వాభావాదత ఏవశ్రీమచ్ఛానీరక మీమాంసాయాం
భగవద్భాష్యకారాఆహుః। నావగతబ్రహ్మత్వభావస్యయథాపూర్వం సం
సారిత్వతత్త్వియస్యయథాపూర్వం సంసారిత్వం నాసావపగత బ్రహ్మత్వ
భావఇతి ఉపదేశసహస్మామప్యక్తం। ఆత్మజ్ఞస్యాపియస్యస్యాద్ధానో
పాదానతామశిః నమోక్షాహస్సవిజ్ఞేయోవాంతోసా బ్రహ్మణోధృ
వమితి అహంకరైతివ్యవహారస్తుచిదాత్మానం బుధ్యావిషిన్యాపికర్తుం శక్య
తేహం శబ్దార్థస్యహృదయస్యతత్త్వకర్తృత్వధర్మస్యచ విద్యమానత్వాదే
తదవ్యవదేశసహస్యాముక్తం। అహమిత్యాత్మధీర్యాచమమేత్యాత్మీయ
ధీరపి అర్థశూన్యేయదాయస్యస ఆత్మజ్ఞాభవత్తదేతిచిదాత్మహృదయయో
స్తాదాత్మ్యభ్రమరూపః జ్ఞానాత్పూర్వసిద్ధోర్ధ్వతేనార్థశూన్యేకేవలప్రా
దయవివక్షాపూర్వకే ఇత్యర్థః। నహిభ్రమహేతావవిద్యాయాం నివృత్తా
యాం నిర్హేతుకోభ్రమస్సంభవతి। కథమితిచిలుస్వప్నకాశీం ప్రత్యర్థ
మార్గంగత్వా ప్రబుద్ధః పురుషోవిపుణతరోపపదేమ్యో పరతోగంతుంప్రభు
ర్భవతి తస్మాద్భృదయగ్రంథిభేనోనిర్విఘ్న సిద్ధోహృదయగ్రంథాభిన్నైసతి
సర్వసంశయాశ్చిద్యంతే అయమాత్మాస్థూలసూక్ష్మదేహరూపో వాతా
భ్యామతిరిక్తోవా అతిరిక్త త్వేప్యణుపరిమాణోవామధ్యమ పరిమాణోవా
సర్వగతోవాజడోవా జడబోధాత్మకోవాచిద్రూపోవా ఈశ్వరాదన్యోవా
ఈశ్వరవివవాప్రపంచస్సత్యోవా మిథ్యావామోక్షసాధనం కర్మాణివాజ్ఞా
సంవేత్యాదికా అనంతాస్సంశయా స్వబుధ్యాదిదోషజన్యా బహువిధశా
స్త్రాభ్యాసేనోత్పాదితాశ్చసరైర్వర్చహిర్ముఖైరసభూయంతేతే సర్వేహృ

దయగ్రంథిపూర్వకా, అసతహృదయగ్రంథౌ సుషుప్తిమూర్ఛా సమాధిష
 అదర్శనాత్తథాజాగరణేష్యద్వితీయచిదానందైకర సమాత్మాన మనుభవ
 త్తతో తద్విష్టస్యహృదయగ్రంథిరహితస్య శాస్త్రసహస్రైరపినతే సంశ
 యాడత్పాదయతుంశక్యంతే సంశయేషు చిన్నేషుజ్ఞానస్య ఫలప్రతిబంధ
 హేత్వభావాదాగామి జన్మకారణానిపూర్వజన్మానుష్ఠితా నిహృదయగ్రం
 థిపూర్వకాణిపుణ్యాని పాపరూపాణి సర్వాణి కర్మాణ్యపిక్షీయంతే । య
 థాగృహస్థేప్రవృత్తాని దేవషిష్ఠపితృసంబంధీతీర్ణ్యణాని లాకికాశ్చగృహ
 క్షేత్రాదివివాదాః పారివ్రజ్యే సతి నివర్తంతే తద్వత్కర్మాత్మనిష్ఠాని హికర్మా
 ణీ సచక్రైర్తాత్యాయావచ్ఛిదాత్మనా సహైకీభూతస్తావత్కర్మాణి చిదాత్మ
 వస్సంస్మృతే యుక్తివే కెనతు అపాకృతే కర్తృత్వసంబంధే కథం నామతాని
 చిదాత్మానం సంస్మృతే యురేతచ్ఛభగవతా విస్మయముక్తం అధిష్ఠానంతథా
 కర్తాకరణంచ పృథగ్విధం వివిధాచ పృథక్చేష్టా దైవతదైవాత్రపంచమంశరీర
 వాఙ్మనోభిర్యత్కర్మప్రారభతే నరః న్యాయం వావిపరీతం వా తస్యైతే పంచ
 హేతవః ఇత్యేవం సతి కర్తారమాత్మానం కేవలంతుయః పశ్యేత్కృతబుద్ధి
 త్వన్న సపశ్యతి దుర్మతిః । యస్య నాహంకృతోభావో బుద్ధిర్భృన్లలిష్టతే ।
 హత్వాపి సత్తమన్లోకాన్ నహతి న నిబద్ధతే । ఇతి అధిష్ఠానం స్థూలదే
 హః కర్తాచైతన్యభాయోపేతః లింగదేహః కరణాని లింగదేహవయవ
 భూతాని చక్షురందీని ప్రాణవాయుకార్యదర్శన శ్రవణగమనాది రూపా
 వివిధాశ్చేష్టా ఇంద్రియప్రేరకమాదిత్యాది దేవతాయాపం దైవశరీరాదిసా
 ధ్యస్యపుష్కలస్యస్థాప్తస్య వ అధిష్ఠానాదయ పంచహేతవోనతు చిదాత్మాన
 వంసతి ఆత్మస్వభావేమజ్ఞాత్వా భ్రాంతైస్తతకర్తృత్వమారోప్యతే యస్య
 తత్త్వవిదోభావస్సత్తాస్వభావశ్చిదాత్మానాహంకృతః అహంకరైతి ప్రత్య
 యే ననవిషయాకృతః హృదయగ్రంథేజ్జీవాత్వాదత ఏవ అహమిత్యే

తున్దీశ్చాన్యై ఇతిసాహస్రివచనంసూర్యముదాహృతం శేవలంలింగదేహ
 మేవాభిప్రేత్యాహంకరైతితత్త్వవిద్యతోవ్యవహారతి అతఏవబుద్ధాలేహ
 నవిద్యతేలింగదేహకృతైకర్మభినజన్మాంతరశంకాలేషస్త్యబోధే సంశ
 యవిపర్యయయోఽభావాన్నాన్యబుద్ధిలికస్యతే యద్యపితాదృశస్యయోగి
 నోరాగద్యేషరాహిణ్యేహననార్థాప్రవృత్తిరేవనసంభవతి తథాపిరాజ్యే
 ధిక్పశస్యక్షత్రియస్యాజుకనస్య దష్టశీతూశిష్టపాపాలనయోః కర్తవ్యమైన
 తత్ప్రవృత్తిస్సంభవత్యేవయథాలోకయోగినాహరనిద్రాదామోగాభ్యా
 సేవాప్రవృత్తిస్తద్వత్ అనైవైవన్యాయెనకాఫీతకివాక్యమపినేతవ్యంతత్ర
 హి ఏవమామ్నాయతే సయోమాంవిజానీయన్నాన్యకేనేచక్రకర్మణాలా
 కోమీయతేన పితృవధేననస్తేయేననభ్రూహాశ్యయేతి తత్రశ్వేవమర్థకల్ప
 నాద్రష్టవ్యాలోకక్షత్రియస్యపుత్రఃకశ్చిత్స్త్వహాశ్యపిశ్చపుత్రాదికం స్వప్న
 హేవస్థాప్యతతోషణార్థం పరరాష్ట్రంప్రతిగత్వా తత్రత్యసుఖదుఃఖాని
 సహిష్టుస్సకరాజ్ఞస్సమీపేజీవితంగృహిత్వాస్వామికార్యార్థంధాటిముఖ్య
 నరాత్రా సమాగత్యావిచారేణస్వమాత్రాదీనపిమారయతికథమితిచేదు
 చ్యతేయథాజుదగ్నేరాజ్ఞయాపరశురామఃస్వమాతరమేవజఘానతద్వ
 దిత్వర్థః । అతస్తత్త్వవిదోపి అధికారవిశేషేదేదృశం సంభావ్యతే । తచ్చ
 తత్త్వస్పష్ట్యాన్యకృతత్వాన్నతస్య జన్మహేతురన్యకృతత్వంచకేనచిన్మంత్రే
 ణోచ్యతే కామోకామీతామఃకరోమినాహం కరోమికామః కర్తానా
 హంకర్తాకామఃకారయితానాహంకారయితేతి అయంమంత్రోవిశేషఃప్ర
 తికామాత్మనోసంబంధాభావం బోధయన్నవివేకినః ప్రాయశ్చిత్తార్థ
 భవతి బ్రహ్మవిదోపిలోకవ్యవహారిషనుసరణః కామపురస్సరాప్రవృత్తి
 స్సంభవతి అతఏవాజుకనంప్రతిభగవతోక్తం లోకసంగ్రహమేవాపి సుప
 శ్యేకకర్తుమర్హనీతి. తస్మాన్యధప్రసక్తియుక్తస్య క్షత్రియస్య హత్వాపిన
 ఇమాన్లోకాన్సహంతిననిబధ్యత ఇత్యాదిభగవద్వాక్యం కాఫీతకివాక్యం
 చబ్రహ్మచరీనాన్నిగ్నేపితృపరం ఇతరస్యాపిలోకవ్యవహారేణహత్వామాన

నీవాచకీవాప్రసక్తిః కైఃత్వం తేనవాక్య్యయేన ప్రతిపాద్యతాఽజన్మాంత
 ర కృతైర్వావధావిభిః తేనత్వంవాక్య్యయే నాభిధీయతాంసత్స్వసి జ
 న్మాంతరకృతపాపేషు పరిపక్వైశ్చరాసిః తైఃపుణ్యకర్మభిః హ్యవిద్యో
 త్పద్యతేవపూర్వకృత పాపాభావేచబ్రహ్మవిదశ్చరీరేరోగాదికంనోపల
 భ్యతే నచబ్రహ్మవిద్యాప్రపాద్యశ్చ తత్త్వేనపాపస్యవిచ్ఛేదోక్తిః ప్రత్యగా
 జ్ఞానోనంగత్వబాధనేచకర్మాసంబంధం పూర్వసిద్ధమేవపాపరాహిత్య
 మభివ్యసక్తితచ్చనిత్యసిద్ధం పాపరాహిత్యమేవ మామూయతేయ ఆత్మా
 అపహతపాపేతి తద్వత్పుణ్యరాహిత్యమపి అనుగత్వాదేవనిత్యసిద్ధం తద
 వబోధనేనజన్మా తరకారణాని కామ్యానిపుణ్యాన్యపిచకర్మాణి క్షీయంతే
 తేనవాజసనేయినఆమనంతి ఏతమ్మహేవేతేనతరతశ్చత్యతిః పాపమకరవ
 మిత్యతిః కల్యాణమకరవమిత్యుభేదైష ఏతేతంతివైనం కృతాకృతేతపత
 తి ఏతమేవబ్రహ్మవిదమేతేమానస్యేచింతేనతరతః సప్రాశ్నః కీదృశ్యా
 వేదేభిధియ్యతే ఇతిశబ్దఃకర్మహేతుభూతరాగద్వేషాదిప్రదర్శనార్థశ్చతుం
 హఃష్యామీశ్యేతాదృశోయోద్వేషః అస్తీఅతోద్వేషా దహచభిచారాది
 నావధరూపపాపమకాషణంస్వగణం ప్రాపుయమిశ్యేతాదృశఃయో
 యాగాదిరాగోస్త్యతోరాగాదహం జ్యోజ్ఞోమాదిరూపం కల్యాణమ
 కాషణం తత్రపాపెన్నరకోభవిష్యతీత్యేవం విషాదరూపాచింతాఏకాగ్ర
 గణః కదాభవిష్యతీత్యేవం విశంభాసహిష్టుత్వరూపచింతాద్వితీయా ఉభే
 అశ్యేతేచింతేపవ. బ్రహ్మవిదల్లంఘయతి కృతాకృతేపుణ్యపాపేనైసంక్షేప
 యతః అజ్ఞానంతుప్రత్యవాయకృతస్తపతిపుణ్యంభక్తతం సతపతినత్వసా
 పుభయవిధోపిసంతాపోబ్రహ్మవిదోస్తీతదేవం జన్మాంతర కారణానికా
 మ్యాని పుణ్యాన్యపిచకర్మాణిక్షీయంతిఇతిసిద్ధం । ఇహజన్మశ్చపిహషణశో
 కాక్షియ్యేతేతథాచకరామనంతి . అధ్యాత్మయోగాధిగమేనదేవం మ
 త్వాధీరోహషణశోకాజహతీతి ఆత్మాసమధిక్యత్యతత ఇత్యధ్యాత్మం
 తథావిధోయోగశ్చ తైకాగ్ర్యం తస్మాదిగమః ప్రాప్తిస్తేనదేవం స్వయం

ప్రకాశంపరమాత్మానంమత్వసర్వవ్యాపకపరిపూర్ణాంబ్రహ్మపరీత్యకే ఏ
 న సాక్షాత్కృత్యహంక శోకాపరిత్యజతిన తావంస్య హంక హేతురస్తీ
 లో కద్విపథోహంహంక హేతుస్సమిచీ ధనలాభోవిస్మయహేతురణిమా
 ది సిద్ధిశ్చసమీచీనత్వబుద్ధిస్తుచక్వాప్యప్యచిద్యతే తదుక్తం వాస్మిరామా
 యణే । నకేచనజగద్భావాస్తత్త్వజ్ఞురంజయ త్యమీ నాగరంబాగరీకాం
 తా కుగ్రామలలరాద్రవ ఇతివిస్మయోస్యస్య నకావపిసంభవతితదపితతై
 వోక్తం ॥ అపిశీతరుచావర్కేసుష్మేపిదుమండలే । అస్యధః పసరశ్శ్చ
 గ్నోజీవస్మక్తోనవిస్మయా । చిదాత్మన ఇమా ఇత్థందూత్యః ప్రస్ఫురంతిహంశ
 క్తాః ఇత్యస్యాశ్చ్యజాతేషు బాభ్య దేతి కుతూహలమితి శోఃస్యతుపుత్ర
 మిత్రజామాతృస్వస్వమరణాదికం సింతుతం తచ్చవాన్వితీయ మాత్మానం
 స్వస్వరూపత్వేనానుభవతస్సంభవతి అనుభవశ్చాప్యచారై రుదాహృ
 తః । అహమేకోనమేకశ్చిన్నాహం న్యస్యకస్యచిత్ । నతంపశ్యామియస్యా
 హంతం నపశ్యామియోమమేతి । సోమంహంకశోకపరిత్యాగోధీరస్తే
 వనత్వితరస్యేత్యభిప్రీత్యధీర ఇత్యుక్తః త్రవిధోహా బ్రహ్మకల్లాక వ్యవహార
 ప్రధానోవివేక ప్రధానస్సమాధిప్రధాన శ్చైతి తత్తార్థబ్ధిక్రమశాద్రాజ్యా
 దిషుయోధికారీసవ్యవహారప్రధానస్సచిమూఢంతై తం లికాభ్యాం హ
 మకశోకాభ్యామభిభూయత ఏతతమేవమభిలక్ష్య భాష్యకారాఆహుః ప
 శ్వాదిభిశ్చావిశేషోత్ రాజ్యాధికారవశాదేవ్యష్టేనబోధితోజానో ఎసి
 మ్మైనబోధితో రాషిశ్చన్యావహారికంహంకం శోకంచప్రాపం తా వివే
 కప్రధానస్తుధీరౌభూత్వా ఇంద్రియాణః జిత్యతదాతదా ప్రసక్తాహంక
 శోకావివేకం పరిత్యజతి సమాధిప్రధానస్యతు హంకశోకప్రసంగఏవ
 నాస్తీ శమేవ విషయాకృత్యాసంభుత పర్వాస్త కామస్యకృతాశ్చరశ్చ ఇ
 హేవసర్వేప్రవిలీయంతే మా ఇతి అంతర్నిష్ఠాచిన్మనమేవ కామయతేన
 వాత్మా స్వయమినిత్యత్రాప్త త్వశ్చిర్వాహ సర్వంస్తు ఘస్ఫుగతీతదా త
 దానవిశేషేషాకామయతవ్యోభవతి అతోయమంతర్నిష్ఠాపర్వాస్త కామ

స్వచక్రతాత్మాయమితాతః కరణోత్పాద్యాం నపశ్యతి కుతస్తస్యకా
 మస్సాన్యత్ తథానతికామయితస్యాప్యభావాన్నిరంధనాగ్నిపతాకమాస్స
 ద్వేషవిలియంతేకోధలోభాదీనాం కామమూలత్వా తాకమలయైవైవ
 లయః కామితార్థవిఘాతేహికోధ ఉత్పన్నతే । తచ్చస్మ్యతే । కామా
 తోగ్రాధోభిజాయత ఇతసో యమీవృశః కాగ్రాధాద్యౌషడ్వగః రహి
 తోంతర్వస్తో బ్రహ్మవిదాముత్తమః సచైవమామ్నాయతే ఆత్మక్రీడఆత్మ
 రతిః క్రియావానేషబ్రహ్మవిదాంవరిష్టఇతి ఆత్మశ్యేవక్రీడాయస్యాసావాత్మ
 క్రీడః యథాతాకికః పురుషోద్భూతాదాస్వస్యజయం పరస్యపరాజయం
 చాప్యచ్చక్రీడతితథాబ్రహ్మవిత్పుమానాత్మన స్వప్రకాశత్వాద్వితియ
 త్వాదిసాధకశుక్తీనాం యుక్తిరాంచప్రాబల్యంత ద్విరుద్ధానాం కర్తృ
 త్వాదీరాంచ దౌర్బల్యహస్తిచ్చక్రీడతియథాతాకికః పురుషోద్ధానిధ
 యే సంధ్యావదనాగ్నిహోత్రాదిక్రియావాక్ తథాబ్రహ్మవిదఆత్మరతిరే
 వక్రియానతు బాహ్యక్రియాకాచిదస్తితథావారుణ్యపరివద్యక్తం సంధి
 సమాధావాన్మయ్యవశేషితి ఆస్మార్థః సంధిం సంధ్యాం సంధౌ భవం య
 థా సంధ్యావందనాదికం కర్మయదవశ్యంకరణీయం తద్వత్సమాధౌ అహం
 బ్రహ్మస్మితిఏతద్ముద్ధి సమాధానరూపే ఆత్మన్యాయందాస్మిన్ స్వయంప్రకా
 శే సంస్కర్మశూన్యే వైకల్యమూగేణాచరే త్వగ్వతః కుర్యాత్పరమ
 హంసోపనిషత్సవి పరమాత్మాత్మనోరేకత్వజ్ఞానేనతయోర్భేద ఏవవిభగ్న
 సాసంధ్యా సర్వాన్మానాన్సరిత్యజ్యా ద్వైతేపరమేష్టితిరితి శాస్త్రుగ
 మ్మః పరమాత్మఅహంప్రత్యయగమ్యో జీవాత్మాతయోః పరమాత్మా
 త్మనోరేకత్వజ్ఞానేనతత్త్వంసీత్యాదిమహావాక్యజన్యేన భ్రాంతిప్రతిబంధకే
 నతయోర్భేదః మాయావిశిష్టత్వా విద్యావిశిష్టత్వాయుక్త పరమాత్మా
 త్మనోభేదాభగ్న ఏవవిశేషేణభగ్న ఏవపునరప్యనువయోభంగవిశేషః
 యేనుమేకత్వముద్ధిసోమముఖయోరాత్మనో సంధౌజాయమానత్వాత్
 సంధ్యోన్యతే అహోరాత్రయోస్సంధావనుష్ఠేయూక్రియా సంధ్యాయ

ధా తద్వత్ సరానామానిత్యాచిక్రోధాదీనాం కామపూర్వకత్వా
తామత్యాగేన చిత్తహోషస్సర్వే పరిత్యజ్యంతే। అథోఖల్యాహుః కా
మమయఏవాయం పురుషశ్చతి శ్రుత్యంత రాత్ అతోనిషామ్మస్యయోగి చి
త్తస్యాద్వైతే నిర్విఘ్నస్థితరుపపద్యతే ఏవంసతి ఆస్యతాకికవై దికం కర్త
వ్యాభావాదయం కృతకృత్యఏతదపి పరమహంసోపనిషద్యక్తం యత్సూ
ణానందైకబోధ స్తస్య హిహమామస్మిన్మేవం సర్వదానుభవన్నయం యో
గీ పరమహంసః కృతకృత్యోభవతీత్యాద రెవీప్సా సర్వవ్యాపకం పరిపూ
ణం పరిపూర్ణం సర్వానుగతం వేదాంతేశుపూర్ణానం దైకబోధః పర
మాత్మైతినీరూపితం తద్భగిహమామస్మిన్మేవం సర్వదానుభవన్నయం యో
గీపరమహంసః కృతకృత్యోభవతీత్యాద రెవీప్సా సర్వవ్యాపకం పరిపూ
ణం బ్రహ్మసర్వానుగతం బ్రహ్మసచ్చిదానందరూపం బ్రహ్మసర్వాతీతం
బ్రహ్మఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మసద్దిదగ్ంసర్వం ఆనందరూపంహిసర్వం స
ద్భుతోయం చిద్భుత ఆనందఘన ఏకరసోవ్యవహార్యః ఏకోదేవస్సర్వభూతే
షు గూఢస్సర్వవ్యాపి సర్వభూతాంతరాత్మా కర్మాధ్యక్ష స్సర్వభూతాధి
వాస స్సాక్షీ చేతాకేవలోనిగుణశ్చేతీతంవా ఏతమాత్మానంజాగ్రశ్శస్వి
ష్టు మసుషుప్తం స్వప్నేజాగ్రతమసుషుప్తం సుషుప్తేజాగ్రతమస్వప్నంతు
రీయో జాగ్రతమస్వప్న మసుషుప్త మవ్యభిచారిణం నిత్యానందసదేకరసగ్ం
హ్వేనం చక్షుసోద్రష్టాశ్రోత్రస్యద్రష్టావా చోద్రష్టాషనసోద్రష్టా బుద్ధే
ద్రష్టాప్రాణస్యద్రష్టా తపసోద్రష్టా సర్వస్యద్రష్టా తతస్సర్వస్మాదన్మాద
న్యో విలక్షణశ్చక్షుషస్సాక్షీశ్రోత్రస్యసాక్షీ వాచస్సాక్షీమనసస్సాక్షీ బుద్ధే
స్సాక్షీ ప్రాణస్యసాక్షీ తపసస్సాక్షీ సర్వస్యసాక్షీ తతోవిక్రియో మహా
చైతన్యోస్మాస్సర్వస్మాత్ప్రియతమ ఆనందఘనగ్ంహ్యో వేతిచ బహువోశ్రు
తయా విద్యంతే ఇతి తథాచప్య్యతే జ్ఞానామృతేన తృప్తస్య కృతకృత్య
స్యయోగినః నైవాస్తికించితకర్తవ్యం అస్తిచేన్నసతత్త్వవితే ఇత్యాది
కించనచ్చిదానందమాత్మస్థం పరిపూర్ణం నిరాశ్చకం సర్వానుగతవద్య

స్తాధారం వ్యాపకమద్వయం । అవ్యయ నిర్గుణసూక్ష్మ నిత్యంశుద్ధం ప
రంపదమితీచయస్తా వశ్శరతిరేవస్యాదాత్మ తృప్తశ్చమానవః ఆశ్మశ్చేవచ
సత్తుష్ట సస్యకార్యంనవిద్యత ఇతిస్మృత్య తరం జ్ఞానామృతేతృప్తశ్చేకృ
తశ్చశ్శ్యయోగినః వైవాస్తీకిచిత్కర్తృశ్చనుస్తిదేన్న సతత్త్వవిత్ ఇతి
కృతశ్చత్యస్యస్వరూపం తృప్తిసేవే విస్పష్టయదాహృతం ఐహికాముష్మిక
వ్రాత సిద్ధిదైయిక్తేశ్చసిద్ధయే । బహుకృత్యంపుకాస్యాభూతత్సర్వమధు
నాకృతం తదేతత్కృతశ్చత్యత్వం ప్రతియోగిపురిస్సరం । అనుసందధదే
వాయుమేవం తృప్త్యతీత్యశః । దుఃఖనోజ్ఞాస్సంసరంతుకామం పుత్రతాద్య
పేక్షయా । పరమానందపూర్ణోహం స సరామికిమిచ్ఛయా । అనుతిష్ఠంతు
కర్మాణి పరలోకయియాసవః । సర్వలోకాత్మకః కస్మాదనుతిష్ఠామికిం
కథం । వ్యాచక్షతాంతేశాస్త్రాణి వేదానధ్యాపయంతువా । యేత్రాధికారి
ణోమేతునాధికారోక్రియాత్వతః । నిద్రాభిక్షేసానశౌచే నేచ్ఛామినక
రోమిచ । ద్రష్టౌశ్చేత్రాల్పయంతు కింమేస్యాదన్యకల్పనాత్ । గుంజాపుం
జాదిదమ్యే తనాన్యారోపితవహ్నినా । నాన్యారోపిత సంసారధర్మానేవ
మహాభజే । శ్రుత్వాత్వజ్ఞాతతత్త్వాదై జానన్కస్మాచ్ఛ్చుణోవ్యహం ।
మన్యంతాంసంశయాపన్నానమన్యేహామసంశయః । విపర్యస్తోదిధ్యానే
తికంధ్యానమవిపర్యయోదేహశ్శశ్వవిపర్యాసంనకదా చిద్భజామ్యహం ।
అహంమనుష్యఇత్యాదివ్యవహారో వినాశ్యముం । విపర్యాసంచిరాభ్యస్త
వాసనాతోవకల్పతే । ఆరబ్ధకర్మణీక్షీణేష్యవహారోనివర్తతే । కర్మాక్షయే
ష్యసా వైవశామ్యేద్ధ్యానసహస్రశః । విరలత్వంవ్యవహృతేష్టం చేద్ధ్యాన
మస్తుతే । అబాధికాన్యవహృతిపశ్యేద్ధ్యానా మ్యహంకుతః । విక్షే
పోనాస్తియస్మాన్మైవసమాధిస్తతోమను । విక్షేపోనా సమాధిగ్వాచసస
స్సాన్విదివకారిణః । నిత్యానుభవరూపస్య కోమేత్యనుభవఃపృథక్ । కృతం
కృత్యం ప్రాపణీయంప్రాప్తమిత్యేవనిశ్చయః । వ్యవహారో లాకికోనాశా
స్త్రియోవాన్యధాపివా । మమాకర్తురలేపస్యయధారభ్యంప్రవర్తతాం । అ

భవాకృతీకృత్యోసిలోకాను గ్రహకామ్యయా । శాస్త్రీయైతై వహుర్గౌ
 వరైహంకామమక్షతిః । తస్యైతస్యకృతకృతస్యయోగినః సర్వదామనస్త్వా
 నంద ఆవిర్భవతి । సచైవమామ్నాయతే । రసోవై సః సగ్గోహ్యవాయం
 లబ్ధ్వానందీభవతీతిసపరమాత్మాగ్రసోవై పరమానంద స్వభావవతమేతం
 రసంపరమానందస్వభావం పరమాత్మానం లబ్ధ్వాస్వస్వరూపత్వేన సా
 త్మాత్యత్యాగం యోగీమనస్యానందీభవతీవిద్యాజన్యేహపేక్షాణ యు
 క్తోభవతి । హపక్షోకాజహాత్యత్రవిషయ జన్యోహ సోకాపిద్ధః సవి
 ద్యాజన్యస్తంచవిద్యాజన్య హపక్షం శ్రుతిస్సామోదాహరణైవ స్పష్టిచకా
 ర ఇమాన్లోకాన్లోకామగ్నీ కామరూప్యనుసంచరత్ । ఏతత్సామగాయ
 నానై హేవుహేవుహేవు । అహమన్న మహమన్న మహమన్నం అహమన్న
 చో అహమన్నాదో హమన్నాదః । అహగ్ం శ్లోకకృదహ
 గ్ శ్లోకకృదహగ్ శ్లోకకృత్ ఇత్యాదిబ్రహ్మదీనాం తిర్యగ్గ్రాహగోపహి
 మాదిపర్యంతానాం ప్రాణినాంషధ్యేయేనయదన్నభుజ్యతే తన్ముఖేనతద
 న్నం బ్రహ్మచిదేవభుంక్తే సర్వదేహానాం స్వకీయత్వాత్తదుక్తముపదేశ
 సహస్యాం బ్రహ్మద్యాస్థాస్థావరాంతాయ ప్రాణినోమమపూః స్మృతాః ।
 కామక్రోధాదయోదోషాజాయేరస్థేకుతోన్యతీతి ఏవంచకామ్యమానం
 సర్వమన్నమస్యేతి కామగ్నితినైవన్యాయేన దేవమన్నమ్మాదిరూపాణాం
 సర్వేషాంస్వకీయత్వాత్సమరూపిత్వం తథాసర్వలోకసంచారశ్చసామ్యై
 త్వహోశబ్దస్యగార్హధే నవణావికారేణహేవుశబ్ద నివృత్తిః ఏకదేహ
 మాత్రపరిచ్ఛిన్నస్య బ్రహ్మత్వాపబోధమాత్రేణ సర్వాత్మకత్వలాభరూప
 మాశ్చర్యమహూశబ్దాబ్రూతే ఆదర్శార్థేస్త్రిరభ్యాసః సర్వాత్మకత్వమేవ
 ఉత్తరవాక్యై రుపాసీయతే । యదన్నంప్రహీయః గోధూమదివికార
 రూపం యశ్చాన్నాదో బ్రాహ్మణక్షత్రీయాదిరూపో భోక్తాయశ్శ్లోక
 కృత్యావ్యరాటకాదికర్తా తత్సర్వమప్యహమేవ । సర్వాధిష్ఠానస విన్నా
 త్రరూపత్వాత్ నామరూపవికారాణాం వాచారంభణమాత్రత్వాదస్మి

సన్నిధే సుశయనివృత్త్యర్థస్త్రిరభ్యాసో సోమంవిద్యాజన్య ఆనంద స్త్రుప్తి
 దీపేత్యదాహృతః । కృతకృత్యతయాత్మప్రతిః ప్రాప్తప్రాప్తతయాత్మప్రతిః ।
 తృప్త్యైవస్వవిససావస్యతేనానిరంతరంధన్యోహంధన్యోహంనిత్యం స్వా
 త్నానమంజసావేద్ధిధన్యోహంధన్యోహంబ్రహ్మనందో భాతిమేస్సప్తంధ
 న్యోహంధన్యోహంకర్తృప్యంమేనవిద్యతేఽంజితధన్యోహంధన్యోహంపా
 ప్రవ్యం సర్వవిద్యసంపన్నం । ధన్యోహంధన్యోహం తృప్తైమేకకోపమా
 భవేల్లోకే । ధన్యోహంధన్యోహంధన్యోధన్యః పునధన్యధన్యః । అహూ
 పుణ్యమహూపుణ్యంఫలితంఫలితందృఢం । ఏతస్యాఃపుణ్యసంపత్తే హూవ
 య మహూవయం । అహోశాస్త్రమహూశాస్త్ర మహోగురురహో
 గురుః । అహోజ్ఞానమహోజ్ఞానమహూసుఖమహోసుఖమితి । ఇత్థంఫ
 లపరంపరాప్రతిపాదితా । సర్వాత్మకపరబ్రహ్మస్వరూపావిభావః । ప్రధ
 మంఫలంతతఃస్థామవిద్యాగ్రంధేర్వికీణత్వం హృదయగ్రధేభేదః సం
 శయచ్ఛేదః కర్మజ్ఞయోహావశోకపరిత్యాగః కామప్రవిలయఆత్మస్వేవ
 క్రీడాత్మరతిరేవక్రియాకృతకృత్యత్వమానందత్వం చేత్యేమాఫలపరంపరా ।
 కోవిషయఃకింఫల మిత్యనయోరుత్తరముక్తం అధకస్సంబంధిత్యస్యాత్తర
 ముచ్యతే జ్ఞానకాండస్యకవకాండేనసహ సాధ్యసాధనభావలక్షణ స్సం
 బంధః జ్ఞాన సాధ్యంకర్మాణితుస సాకరత్వేనవా వివిఃషోత్పాద పేనవా
 జ్ఞానస్యసాధనాని సంసారత్వంస్మగ్యతే । చత్వారింశ త్సంసారాయ
 వ్యైతే చత్వారింశత్సంసారాస్సబ్రహ్మణ స్సాయుజ్యం సలోకతాం జ
 యతీతిగర్భధాన పుంసవనసీమతజాతకర్మ నామకరణన్నప్రాశన చా
 లోపనయనాని చత్వారివేదప్రతాని సానిసంసహధర్మచారిణి సంయోగః
 పంచమహాయజ్ఞాస్సప్తపాకయజ్ఞా స్సప్తహవిర్యజ్ఞా స్సప్తసోమయజ్ఞా ఇ
 త్యేవం చత్వారింశతానివేదప్రతాని ప్రాజాపత్యసామ్యగ్నేయ వైశ్వ
 దేవానిస్నాతకం వివాహః దేవయజ్ఞో విత్తయజ్ఞో భూతయజ్ఞో మనుష్య
 యజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞ ఇతిపంచమహాయజ్ఞా ఇతిఽపాసనంవైశ్వ దేవం

స్థాలీపాకం సర్వబలిరీశానబల్యష్టకాశ్రాద్ధం మాసశ్రాద్ధం మాసత్తరం
 యపతేవై సప్తపాకయజ్ఞాభితి అగ్నిష్టోమోత్యగ్నిష్టోమ ఉక్త్యష్టోమశీనా
 జపేయో తిరాతోస్తోర్యామమితి ఏతైశ్చ కర్మభిః పురుషస్యచిత్త సం
 స్కరియతే జ్ఞానయోగతా మాపాద్యతే । వివిదిషా హేతుత్వం నాజననే
 యభిరామన్నయతే తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి
 యజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేనేతి వివిదిషా సంసారపక్షయో రవాం
 తరవిశేషః వాతీకసారేదర్శితః జాతావివిదిషావస్యం సంపాద్యాభిః
 సాధనం స్వఫలం జనయేదాశు బుభుక్షుదిర్వధాతథా ప్రతిబంధక పా
 ప్మానం నాశయేచ్ఛిత్తసంస్కృతిః సాధనానితు బాధస్యసంపాద్యాః ప్ర
 యత్నతః వర్ణాశ్రమాదిశాస్త్రైః పేరితోకరణేభయం పశ్యేత్కరోతి
 యతకర్మ తత్సంసారకముచ్యతే తమేతమితివాక్యేన పేరితోబాధ
 వాంఛయా అతర్యామిన్యర్థయేద్యత్త తస్యద్వివిదిషాకరం కర్మణాపిత్వ
 లోకస్యద్విత్వేవనిత్యకర్మణాం ఫలంశ్రుతం తథాక్యేతై ర్వేదనేచ్ఛాపి
 తచ్ఛ్రుతిః నిత్యేషుశుద్ధిః ప్రాధాన్యాద్భోగోత్ర ప్రతిబంధకః భోగంభం
 గురమీక్షంతే బుద్ధిశుద్ధ్యనురోధతః కామ్యష్వపి ముముక్షుశ్చేత్ఫలం దే
 వే సమర్పయేత్ ఏతద్భగవతాప్రోక్షం కర్మబుధనివృత్తయో యతక
 రోపి యదన్నసి యజ్ఞహోమి దదాసియత్ యత్తపస్యసి కౌంతేయత
 తుగరుష్వమవర్పణం శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసేకర్మబంధనైః కర్మ
 శ్చేచాధికారిస్తై మాఫలేషుకదాచనేతి తస్మాదీశ్వరాద్పితాని కర్మాణి ని
 త్యాని కామ్యాన్యపి వేదనేచ్ఛాం జనయంతి యద్యపిశ్రుతివాక్యై ర్వేద
 నసౌండర్శ్యవగతసతి తదిచ్ఛోత్పద్యతే తథాపి వేదనేరుచిః కర్మభిర్జన్య
 తే యథాక్షీరప్రియస్య పురుషస్య పితృకోగగ్రస్తస్య సత్యామేవ క్షీరే
 చ్ఛానూ ముఖేరునిర్వాప్తి సారుచిః పునరావధక్రియయా క్షితోపశ
 మే సత్యుత్పద్యతే తథాసశ్చేష దుఃఖోచ్ఛేదనీరతిశయానంద సాధనత్వం
 బ్రహ్మ వేదసస్య శ్రుతిపతస్స త్యామసి వేదనేచ్ఛాయాయాం పాపప్రతి

బంధాద్యేదనసాధనేషు రుచిర్నజాయతే। తథాచ పురాణేభిహితం మహాపాపవతాం నృణాం జ్ఞానయజ్ఞోనరోచతే ప్రస్తుతజ్ఞానం జ్ఞానప్రద్యోమ్య భాసతేస్వతః ఇతి। తస్మిన్చ జ్ఞానప్రతిబంధకే మహాపాపపరమేశ్వరాద్భితేః కర్మభీష్టానాశితేనతి శ్రవణాదా రుచిరుత్పద్యతే। సేయంరుచి రత్ర వివిదిషాశబ్దేనోచ్యతే। అతః పరంపరయా కర్మాణిజ్ఞానసాధనభావం ప్రతిపద్యంతే। తచ్చపారంపర్యం వాగిణికసారేదర్శితం రుచిద్వారోపకుర్వంతి కర్మాణ్యత్మవిముక్తయే। అజ్ఞానస్యా విరోధిత్వాన్న సాత్మాదాత్మబోధవత్। అపిద్యాయా నచోచ్చితై జ్ఞానాదన్యదపేక్ష్యతే। జ్ఞానోత్పత్తౌ తు వైవాన్యచ్చమాదిభ్యో హ్యపేక్ష్యతే। శమాద్యత్పత్తయే నాన్యచ్చద్ధిసద్ధిరపేక్ష్యతే బుద్ధిశుద్ధాచనిత్యాదికర్మభ్యోనాన్యదిష్యతే। పారంపర్యేణ కర్మైవం పేదనాయోపయుజ్యతే। సాధనంకర్మతేనై తత్సాధ్యం బ్రహ్మాత్మవేదనం ఇత్యేవచిభిసంబంధః ఖగ్గోజ్ఞానకాండయోః ఇతోన్యథాపి సంబంధేన కించిన్నానమిష్యత ఇతి తత్రైవం యథోక్తసంబంధ మసహమానాః ప్రతివాదినో బహుధోత్తిష్టంతి తేషాంషధ్యే కేచిద్భిష్కజ్ఞాననై రపేక్ష్యేజ్ఞేప మోక్షం వర్ణయంతి అన్యేజ్ఞాన కర్మసముచ్చయేన ముక్తింబ్రువతే అపరేజ్ఞాననై నైవ ముక్తి మేతుత్వమంగీకృత్యాపిసోపాన పంక్తిన్యాయేనవా కామప్రవిలోపనేనవా ప్రపంచవిలోపనేనవా కర్మ కాండసోపయోగమిచ్చంతి తత్రజ్ఞాననైరపేక్ష్య వాదినాంమతం వాతిక కసారేదర్శితం నిషిద్ధకామ్యయోస్త్యాగాత్కర్మణోర్నిత్యకర్మణః। కరణాత్ప్రత్యవాయస్య హతిరాత్మావిముచ్యతే। కామ్యకర్మపరిత్యాగా ద్వేవాదిత్వంనధాకతే। నిషిద్ధస్య నిరస్తత్వాన్నారకీంనై త్యథోగతిం నిత్యానష్ఠాన తశ్చేమం ప్రత్యవాయో నసంస్పృశేత్। ఆగామిజన్మనోసిద్ధేర్నిర్విఘ్నం స్యాస్థస్యమిష్యతాం। శరీరారంభకం కర్మభోగేన క్షీయతేతతః। వినాశ్యే కాత్మ్య సంబోధాన్ముక్తిస్సిద్ధాంతరాత్మన ఇతి అస్యపక్షస్య దూషణపి తేనైవోక్తం। సూక్ష్మపరాధ సంసృష్టేరతి యత్నవతామపి। నిషిద్ధకా

మ్యేని శ్వేషంవజ్జయేన్నిపుణోపికః। ముముక్షుః కామ్యపాపే ద్వేషజ్జయే
 దితిచోదనా। సచవేదేక్షచిద్యేన వచనా తత్త్వకల్ప్యతే। కామ్యాదివర్జ
 నం త్వేతత్స్వకపోలప్రకల్పితం। అతఃప్రామాదికా తామ్యాన్నిషిద్ధాచ్యుత
 నజ్జనిః। నిత్యసృఫలమిష్టం చేదుపాత్తదురితక్షయః తథాపికామ్యపుణ్యా
 నాం క్షయోనాదురితత్వతః। ఉపపాతకమల్పంచేత్ క్షీయతాం సత్యకర్మ
 ణా। అనంతదేహహేతునాం హత్యాదినాం కుతఃక్షయః నిత్యకర్మభి ర
 వ్యస్తి స్వర్గః కామ్యాన్ని హూత్రవత్। ఆపస్తంభేన తతోష్ఠిక్త మామ్ర
 వృక్షనిదర్శనాత్। ఫలాధేయతేత్వాపే చాయుగంధావవారితౌ తథా
 వర్ణాశ్రమాచారా దనుగచ్ఛేత్తి విష్టపం నిషిద్ధకామ్యనిత్యాని పూర్వజ
 న్మస్వివాత్రచ। కృతానిసంత్యసంతాని స్వాస్థ్యంతతాత్మనః కుతః। ఏకా
 న్మ్యబోధతః కర్మక్షయంచేదాద్ధ తహిత్తే నిర్విఘ్న ముక్తిరస్మైవమ
 మేవ సహిసుశయః। అపరేమస్యతే మోక్షజ్ఞానకర్మసముచ్చయం। ప్రధాన
 గుణభావేన త్రివిధోసా సముచ్చయః। జ్ఞానంప్రధానంకేమాంచినైషాం
 కర్మముఖ్యతా। సమప్రాధాన్యముభయోరపరేమామితిస్థితం। ఏకదేశే
 చైకకాలే స్థితయోరనిరుద్ధయోః సముచ్చయః ఫలై కత్వాత్సాన్నిహితౌ
 జ్ఞానకర్మణో బాధ్యబాధకరూపేణ పంచాస్మిన్గమ్యోరివ। ఏకదేశాన
 వస్థానాన్న సముచ్చయ ఏతయోః బాధ్యబాధకభావోక్త రేకకాలానవస్థి
 తిః। హేతుస్వరూపకార్యేషు విరోధస్త్వసమోస్తుటం। అధ్యాసః కర్మ
 ణో హేతుః ప్రమాణంబోధకారణం। న భాసకం కర్మరూపం బోధరూ
 పంతుభాసకం। కర్మకార్యం భావిజన్మ తన్నివృత్తిస్తు బోధజా। సముచ్చ
 యోదుర్లభోతస్తే సముక్తిః కథంభవేత్। సాపానసంక్తిగత్యేన హస్య
 కృష్టాధిరోహణం అశేషకర్మక్రమతోధికారం కేచిదూచిరే సంధ్యావంద
 నమారభ్య క్రమానుష్ఠితకర్మభిః సహస్రవషణ్ సత్కాంతే జ్ఞానితా మధి
 రోహతి యద్దైవనగరాద్భస్మగ్రామ్యగత్యుపదేశనంనగరాధోవదేశస్య శే
 షత్వంప్రతిషద్యతేతద్దైవమోక్షమాగన్ధస్థస్థాదిగతిభాషణం। మోక్ష।

మార్గోపదేశస్య శేషత్వంకింనగచ్ఛతీయద్యోపచ్ఛందనాధానిస్వర్గాదీని
 విముక్తయోనగరాప్యైతదధ్వస్త గ్రామాది గుణగీరివ ఏవంచనతిదృష్టేన
 ద్వాదశైవోపకారణః ఆశ్శ్చ నాథికారావిధయస్స కలాపి మైవంగ్రామగ
 తేః పుంసోనధకత్వాఃస్తు శేషతా స్యయమేవ పుమధకత్వాత్స్వగా
 తేశ్శేషతాఃథం యదుపచ్ఛందనాధకత్వాన్నువాక్యే తత్సమంజసం
 వేదేతు నక్తరాహిత్యాదభిప్రాయాద్యసంభవం యద్వాతత్రైవతా
 త్వర్యం యతోపచ్ఛంద్యనియతే తతశ్చ విధితాత్పర్యం స్వగవీవ న
 మోషిణౌ దృష్టద్వారంచరాగది ప్రవృత్తిప్రతిషేధనం యదితహిక
 నిషేధేషుద్వారంభవతు తతథా విధయస్తు నిరుంధంతి నరాగం రాగ
 హేతవః వధకయంతి ప్రత్యుతామీరాగం భోగప్రధానతః అశేషక
 ర్గానుష్ఠాన మల్పాయుషి నసంభవేత్ సోపానసంక్తిన్యాయోతః మంద
 బుద్ధి ప్రకల్పితః అన్యేత్వాహుర్న శక్నోతి కామసందూషితాశయః ద్ర
 ఘ్నం తత్పరమజ్వైతం సర్వకామా సమాప్తిః కర్మభిష్టివిధేధికమా
 న్సవిరోధాద్యపాసనైః వైరాజాంతఫలంభుక్త్వా తదైకాత్మ్యం ప్రపద్య
 తే సర్వభోగోపభోగేన కృత్స్నకామలయాధ్వనా యాంతిముక్తేరా
 నుగుణ్యం కర్మాణివివిధాన్యసి బ్రహ్మచందశుతోష్యత్ర చిత్తేనావిషయీ
 కృతః దృష్టానందాభిలాషం సన్నమండీకతుకమవ్యలం కామప్రవిల
 యాయాతోవిధయః కర్మకాండగాఃప్రలీనకామోవిజ్ఞానకాండేధిక్రియతే
 త్తమాన్ నేమికామసంసౌప్ర్యా తన్నాతోబృశత్రేరపి తత్సేవాతోవివృ
 త్తిగ్నానాన్యోపదేశవర్జనాత్ నజాతుకామః కామానాముపభోగే
 భోగోపాధి మోక్షమత్యేకవ భూయఏవాభివధకతే గుణస్యాన
 ధ్యోషుప్యైర్భావోకామతః స్వక్షోపశాన్యధకమాశ్శ్చజానం
 నిమాత్రయేత్ ||

కామాశ్రితోవిధిః కామందోషవన్నవిలాపయేత్ | కామకస్స
 ప్రవర్తేతనాత్మజ్ఞానకదాచన ఉద్విజేతాధవాజ్ఞానాత్సర్వపుం భోగఘస్మ

రాత్ । తథాచరాగీగీతాయాం ఋత్యతేవచనంత్యదం । అపిబృందావనే శూ
 న్యైస్సగాశత్వంసృచ్చతి । సతునిర్విషయం మోక్షంకదాచిదపిగౌతమ । వై
 రాజాఃతంఫలభుక్త్వా ముచ్యేతేతియదీర్యతే । క్రమముక్తౌతత్తదాస్తుచతు
 సద్యోవిమోచనే । ద్వారంసనియతంముక్తైః ప్రజాపత్యం పదంభవేత్ ।
 నహ్యపాధిషు తత్త్వస్యవిశేషః కశ్చిదీక్ష్యతే । నాకాశస్యవిశేషస్తికుంభ
 ద్రోణాద్యపాధిషు । దూరాంతికాదిభిన్నేషు కల్పితాకల్పితేష్వపి । అతః
 ప్రజాపతౌ తత్త్వయాక్రీమోనవిశేష్యతే । తర్కదాగమతశ్చాపి తద్యో
 యత్తతి హీదృశాత్ । ప్రత్యబుధ్యతదేవానాంమధ్యేయో యస్సఏవతత్ ।
 అభవన్నాన్యథత్యాహశ్రుతిరైవషమ్యవారీణీ । ఏకోదేవస్సస్వభూతేష్వితి
 చాహపరాశ్రుతిః । అతశ్చోపాధివైషమ్యాన్నాత్మతత్వం విశిష్యతే । సద్యో
 ముక్తింపాంచతో తోవోషదృష్ట్వావిముచ్యతే । కామోతఃకర్మకాండస్య
 తాత్పర్యం నైవతల్లయే । అన్యేషుమన్వతేకచిద్గంభీరన్యాయవేదినః । భేద
 స్యవిలయోవేదగమ్యతే కస్యచిత్కన్వచిత్ । దేహస్మభావవిలయస్వర్గకా
 మపదేఖయి । దేహాద్భిన్నోధికార్యత స్వర్గభోగ్యవగమ్యతే । రాగాధాన్యా
 నాంప్రవృత్తీనాంవిషేధేషు లయోంజసా । విధిష్వపిలయస్తాసాంకార్యం
 తరనియోగతః । లోకేపిచానభిప్రేతాత్పథస్సాక్షాన్నవారణం । మార్గాంత
 రోపదేశాద్వావేదేన్యేషం ప్రతియతాం । ఏవంరాగాదిహేతూర్థప్రవృత్తి
 లయవతకానా । ఆత్మజ్ఞానాధికారార్థా నిశ్చేషావిధయస్థితాః । నైవం
 కింభేదవిలయోవిధీనాం ఫలకాంక్షయా । తాత్పర్యం నాన్యభోధస్యహేతు
 శ్వాద్వాత్రకల్ప్యతే । నాద్యస్తావద్యతో శేషానకర్మవిధయః ఫలాత్ । స్వ
 వాక్యావగతాతిహించి దపేక్షంతేఫలాంతరం । తాత్పర్యంచవిధీనాం స్యా
 తగర్భామృతాననీవహి । అంతరేత్యమృతానం స్వర్గపశ్వాద్యసంభవాత్ ।
 శ్రుతేష్విలయతాత్పర్యే ఫలభూకస్మికంభవేత్ । ఫలాద్ధాచేల్లయోనస్యా
 న్నోభయం వాక్యభేదతః । శ్రుతేషస్వర్గతాత్పర్యేకల్పనా చేల్లయోర్థతః ।
 తన్నప్రత్యక్షవచనాద్దేహాదిలయసిద్ధతః । సాక్షాద్ధస్తి నిదృష్టేషినహేహస్త

పదానుమా । అమృతాదివచనాత్కాదేహాది ప్రతిషేదకృత్ । నాత్మభా
 ధోఽపి భేదస్య లయాన్భవతి కుత్రచిత్ । అలయేచ్యుపపన్నత్వాల్లయేనుప్తావ
 నీక్షణాత్ । గురుశాస్త్రాద్యవిలయే బోధోయముపపద్యతే । అయమాత్రేణ
 చేద్బోధస్సుప్తా కేననిపార్యతే సర్వాభాసలయేపీయం రజ్జుస్తమసినేష్యతే
 సత్యతాభాససర్వోయం లీయతే రజ్వవేక్షణాత్ । అధప్రపంచనాశేననా
 శ్యతే భేదకారణం । నైవంనకార్యనాశేనకారణం నశ్యతి క్వచిత్ । కారణం
 నీమవిద్యాస్యాద్వస్తువాతత్వబోధతః । అవిద్యానాశనాత్తతప్రపంచ విల
 యోఽఫలః । వాస్తవోయంప్రపంచశ్చేత్సవిలాప్యో నకేనచిత్ । అన్యథాస్వా
 త్మతత్త్వస్యవిలయః కేనవార్యతే । కించకృత్సన్యవిలయం కర్తుం శక్యోవజ
 న్మభిః । భేదస్తులీయతేస్వాపేన్వతేపవనశాస్త్రం । కించభావిషయోచ్ఛేద్యోభూ
 తోఽప్యపరతన్వతః । ప్రపంచో వతకామానస్తుకార్యత్వాన్నశ్యతిన్వతః । కిం
 చభేదలయేనైవ సవానర్థప్రహణతః । పురుషాధకాన్యసన్సిద్ధే ద్విద్యావై
 మ్నల్యమాపతేత్ । అతఏకాత్మయా ధ్యాత్వైజ్ఞానాజ్ఞానహానతః । సిద్ధేపుష
 థైవిలయకల్పనా నిష్ప్రయోజనా । ఇష్టసాధనతాబోధ్యానిధిభిస్సక్యతైరపి ।
 అష్టసాధనత్వంతు నిషేధేరితిహిన్ద్రితిః । తస్మాత్కామలయేభేదలయే సో
 పానవత్కాని । సముచ్చయేనసంబంధోనయుక్తః । కాండయోర్ద్వయోః ।
 పరిశేషాత్పరాప్రోక్తసాధ్య సాధనలక్షణః । సంబంధోత్రావగంతవ్యైజ్ఞా
 నకర్మాఖ్యకాండయోః । కోవిషయః కింఫలంకస్సంబంధఇతి ఏమాంత్రయా
 నాముత్తరముక్తం । అధకాధికారవానిత్యస్య ఉత్తరముచ్యతే । అత్రేవం
 చింత్యతే । కించిక్వీషోకరుపనిషద్గ్రంథికారః కింవాజ్ఞానసోరితి చిక్వీషోకరితి
 తావత్పాస్త్రగుతంవేదాంతానాంకర్మ పరత్వాద్విరుతావేదాంతాః
 కార్యపరావేదభాగత్వా తుర్కకాండవత్ ననుకర్మకాండస్యాప్రిప్రమా
 నత్వాద్బోధకత్వమేవనతు కారకత్వం కర్మకాండాభిజ్ఞానామపికర్మసుప్ర
 వృత్తదర్శనాత్ । నాయదోషః । నదీప్రవాహోవేగవత్ప్రబలవాయువచ్చ
 చోదనాభావేపి మమేవంకతకవ్యమితిబుద్ధ్యత్వాద నేనరాజాజ్ఞాదీవత్ప్ర

వతఃకత్వా దతవీజభాష్యకారైః ప్రధమసూత్రేభిహితం యాచోదనాథ
 ర్మస్యలక్షణం సాన్వవిషయేయం జానైవపురుషం బోధనతీతి బహూ
 నామప్రవృత్తిస్తు శ్రద్ధాద్రవ్యరాహిత్యాది ప్రతిబంధవశాదుపపద్యతే అతః
 కర్మకాండవద్వేదాంతానామపి సిద్ధార్థేష్యవసానా భావాచ్చిక్వోరేవా
 త్రాధికారః తస్మాచ్చిత్తరోధం ప్రతిపత్తిం ప్రసంఖ్యానంవాయః కర్మమి
 చ్చతి తస్మైవోపనిషద్యధికారః । నతుజిజ్ఞాసుత్వధర్మసూత్రేణేతిప్రా
 ప్తేభిధీయతే । వేదాంతానాంకార్యపరత్వం కుత ఇతి వక్తవ్యం కింసిద్ధార్థే
 వ్యుత్పత్త్యభావాత్ కింవాసత్యామపి వ్యుత్పత్తౌ ప్రయోజనాభావాత్ ।
 అహంస్వితార్గ్యవ్యతిరక్తస్యప్రమేయస్యాసంభవాత్ నాన్యః పృథగ్యవ
 హరే గామానయేత్యత్రయదాకార్యే వ్యుత్పత్తిస్త కాపుత్రస్తేజాత ఇత్యేత్ర
 సిద్ధేపివ్యుత్పత్తి దశకనాదత్రచపూర్వాచార్యైః బహుభిః పరాక్రాంతం
 నాపిద్వితీయః బ్రహ్మత్మతత్వావిభావముపక్రమ్యకృతకృత్య త్వానందా
 భివ్యక్తిపర్యంతాయాః ప్రయోజనపరంపరాయాః ప్రపంచితత్వాత్ । నాపి
 తృతీయః చిదాత్మన స్తత్ప్రమేయత్వాదతపోవోక్తం నమేయాభావ శుకాప్తి
 సర్వవ్యాపృణసాక్షిణం చిదాత్మనోపలాపేతు జగదాంధ్యప్రసంగతః ఇతి ।
 నచకర్మకాండస్యాపి కృష్ణమస్య కార్యపరత్వమస్తీ బ్రాహ్మణోనచహంత
 వ్య ఇత్యాదిషుః పేధేషు అనుష్ఠేయస్యకార్యస్యాభావాదేవ మర్థవాదాద్
 నా మపిదేవతా విగ్రహదాసిద్ధార్థేతాత్పర్య ముదాహరణీయం । ఏతచ్చ
 దేవతాధికరణే ప్రపంచితంతతోవేదాంతానాంకార్యపరత్వా భావాన్న
 చిక్వోరత్రాధికారః । ఇద్ధంలేదాంతానాంకార్యపరత్వేః రాకృతే సత్యచి
 త్తనిరోధనాదినః పునఃప్రత్యవతిష్ఠంతి చిదాత్మన వేదాంతైర్బోధనీయః
 తస్యాన్వయవ్యతిరేకసిద్ధత్వా జ్ఞాతృత్వస్వసుషుప్తిషు పరస్పరవ్యాపృతై
 షు చిదాత్మతత్రానువృత్తోనుభూయతే । లోకేనుపృత్తంవ్యా పృతౌభి
 న్నమితి జాత్యక్త్యాదాదృష్టం । అతోన్వయవ్యతిరేకా భ్యామేవచిదాత్మా
 సిద్ధః । ఏతదేవాభిప్రేత్యవార్తికసారేభిహితం । మానాంతరేణతత్సిద్ధేనాక

త్రవ్యా ప్రియతేవచః । వాసనానాంనిరోధతః పుమాన్ శ్రుత్యానియుజ్య
 తే । అనిరోధేవాసనానామంత్యకాలేను వతఃనాత్ । భావిజన్మానిహ
 ర్యస్యాదంత్య ప్రత్యయకారితం । యంయంవాపిస్మరన్ భావంత్య జత్యంతే
 కథేబరం । తంతమేవేతికౌంతేయసదాతద్భావ భావితః । జాగ్రత్స్వప్న
 సుషుప్త్యాఖ్యాయా అనాత్మార్థవాసనాః । రోధనీయాస్తాస్స ర్వాభివ్యతా
 భావిజన్మాః । అనాత్మప్రత్యయానంతరితస్వాత్మైక్యభావనాకార్యాతయా
 నిరుధ్యంతే వాసనాజన్మహేతవః । ఉపాసీతస్వమాత్మానమితీసాక్షాద్విధి
 శ్రుతః । తస్యాంగభావసిద్ధ్యర్థం చిదాత్మానూద్యతేశ్రుతౌ । ఆత్మైక్యప్ర
 త్యయోయావత్స్వభావా త్సంతతోభవత్ । కుర్యాదుపాసనంతాత్
 క్షీయంతేవాసనాస్తతః । అన్యచ్ఛ్వాజాగ్రదాద్యాః కల్పంతే క్షీణవాస
 నే । విదుష్యయస్వద్వజ్జాతు స్వాత్మనోన్యం నపశ్యతి । దేహాంవినిశ్చరమ
 వస్థితముత్థితంవా సిద్ధోనపశ్యతియతోధ్యగమత్స్వరూపం । దైవాదుపేత
 మధదైవవశాదపేతంవాసోమధా పరిహితం మదిరామదాంధః । తస్మాద
 శేషవేదాంతావాసనానాంనిరోధనే । నియుంజ్యతేవాపురుషమాత్మోపాస
 నమాగతః । అధవామనసోమూఢే ముముక్షుంసంనియుజ్యతే । తస్మిన్
 రుద్ధే నిఖిలానిరుధ్యంతేహివాసనాః । తావత్స్వనోనిరోధవ్యాయా వద్ధృది
 గతంక్షయం । ఇతిశ్రుతంమనోరోధం విదధాతేవిముక్తయే । పాతంజలం
 యోగశాస్త్రంమనోరోధేసమాపితం । ప్రవృత్తమనసోబంధో తస్మిన్ప్రత్యై
 తుముక్తతా । వాసనామాత్రహేతుత్వా దాత్మనోనర్థసంగతిః । అన్యో
 పాయోస్తువామావా నిరోధాదేవముక్తతా । స్వయం జ్యోతిస్స్వభావ
 త్వా నిరుద్ధస్వాంతవాసనః । ప్రమాతరానపేక్షోపి స్వయమాత్మా ప్ర
 కాశతే । ఏవంకార్యముఖేనైవజ్యోతిష్టోమాదివాక్యవత్ । వేదాంతానాం
 ప్రమాణత్వంనాక్షవద్వస్తుశిష్యతే । ఇతివ్యాకృతేమందా నియోగాద్దే
 కరాగిణః । నైతత్సాధ్యభ్యధాయుత్ర నియోగస్యానవేక్షణాత్ । కామి
 తార్థస్యసంసిద్ధౌకాకికాదేవమాసతః । వైదికేననియోగేనకింకార్యం పద

బుద్ధిమత్ । మనసోవాసనానాంచభావే సద్ధాన్ ప్రజాగ్రతితదభావేనను
 ప్తాదా అసద్ధాన్ వైవచ్యుతే । అన్వయవ్యతిరేక భ్యాం నిరోధానధా
 వారణే । ఉపాయాంతవిజ్ఞాతం కిమపూర్వంవిధీయతే । ఉపాసనాచిత్తరో
 ధావిధేయా వుదితౌత్వయా । తౌస్తాంతద్వైవబోధస్య హేతుత్వే నాభ్యుత్పై
 మితౌ । తాకికవ్యవహారేషు ప్రవృత్తాధీరుపాసనాత్ । అంతర్ముఖాసతీసాన్వి
 త్సవిచారక్షమతాంప్రజేత్ । శబ్దస్పృశాదిరహితం ఆత్మానంస్థూలధీర్షు
 హి । ద్రష్టుంశక్తోతిసాత్స్యార్థం ధీరోధోఽధీయతాం । ఏషసర్వేషు
 భూతేషు గూఢాత్మానప్రకాశతే । దృశ్యతేత్వగ్రియయాబుధ్యా నూత్న
 యేతి శ్రుతేర్నచః । బ్రహ్మత్వబోధహేతుత్వం వాసనాధిరోధయోః ।
 మానాంతరానధిగతంతే నాస్తువిధిరేతియోః । జ్ఞానేధికారసిద్ధిస్సాన్వియవా
 సాధి నిరోధతః । సిద్ధాధికారేపశ్చాత్తువేదాంతా ఆస్మిబోధినః । ఆత్మోత్ర
 వాసనారోధే ధీరోధేవాచికీషణయా । నవేదాంతేధికారస్సాన్వితికీంతుత
 త్ర బుభుత్సయా । చిత్తతద్వాసనారోధతాత్పర్యేత్ర నిరాకృతే । ప్రతిపత్తి
 విధాశాస్త్ర తాత్పర్యంకేచిదూచిరే । ఆత్మాద్రష్టవ్యభివ్యక్తేవప్రతిపత్తివిధి
 శ్రుతిః । కోసావాత్మేతపీతాయాం సర్వమాత్మేతివర్ణ్యతే । సత్యజ్ఞానాది
 వాక్యాని తత్త్వమస్యాదికాన్యపి । విధిశేషతయాబ్రహ్మస్వాత్మైవనార్ప
 యంతిహి । ఏవంవిధిమిహేచ్ఛంతి విద్ధవ్యయోగ్యేషః స్తుభి । విధిరాగవశా
 త్కేచిత్తాన్ సతీదమిహూచ్యతే । కిమేకాత్మ్యం విధేయం స్యాత్కింవా
 తద్దర్శనంవద । నాద్యోస్యత్యసిద్ధత్వాత్పుంవ్యాపారానశేషణాత్ । దర్శ
 నంచప్రమాణేన జన్యతేనత్వసృష్టితేః । చక్షుషాదృశ్యతేరూపం నాసృష్టి
 త్యాకదాచన । సమస్వయస్యనుత్రేహి పూర్వాచారైరతిస్ఫుటం । నిరా
 కృతోవిధిర్బోధే పుంవ్యాపారనివేశనాత్ । తస్మాద్ద్రష్టవ్యభివ్యక్తేషా ప్ర
 తిపత్తివిధినహి । బహిర్ముఖత్వవ్యాప్తత్తివిధేయూహాధాతాధన ।
 ఆత్మబోధేవేదవాక్యజన్మోనతు విధిస్సృజేత్ । కిం చైంద్రియకవిజ్ఞానమివ
 సిద్ధార్థసిద్ధితం । ఏవంచసతివేదాంతా బ్రహ్మతత్త్వవతాకికం । ప్రబోధ

యంతివిధ్వస్తనిఖిలదైవతమవ్యయం । ఐకాత్మ్యసన్తుయాధాత్మ్యప్రకాశ
 న పటీయసః । వచసస్త్వతిరేకేణకింమానం తద్ధురంవహేత్ । శాబ్దజ్ఞా
 నవిధావేవం వేదాంతేషుః శాక్త్యై । అపరేపండితం మన్యావిధ్యంతరమి
 హూచిరే । అన్యేష్యనుభవోపాయః మననధ్యానలక్షణః । ఉపాయో
 విహితోన్యైవ ప్రతిపత్తివిధింవినా ఉపాయాశ్శాంతిదాంత్యా ద్యాస్తేషు
 సత్సవరంతరం । అవిక్షేపేమననంధ్యానం వాసుకరంభవేత్ । అవాంత
 రమహావాక్యయాపాత్సిద్ధావబోధకాత్ । శాస్త్రాద్భివ్యక్తతామాదా
 పురుషఃప్రతిపద్యతే । తత్త్వైశాస్త్రాత్ప్రపన్నేపిపారోక్ష్యానవ హానతః ।
 తత్సాక్షాత్కరణౌద్యౌవప్రసంఖ్యాచంవిధీయతే । ప్రవృత్తిహీనప్రసంఖ్యా
 నంశబ్దయుక్త్యోరిదంత్యహామననధ్యానరూపత్వాత్సాక్షాత్కారయితుం
 త్తమం । శ్రవణంశాబ్దవిజ్ఞానై యథోపాయస్తధాద్వయం । అనుభూతానమ
 ననంనిదిధ్యానసమిత్యదః । తమేవధీరోవిజ్ఞానౌ ప్రజ్ఞాంకుర్వీత తత్త్వవిది
 త్యాదిచాప్రసంఖ్యానం విధేయమనుభూతయే । ఏవమైకాత్మ్యతాత్పర్యైశా
 స్త్రేస్వేస్వేష్యేషియుక్తిభిః । కేచిత్కార్యవపీచ్ఛతి తదేతన్నైవ యుజ్యతే ।
 కిమాత్మభానాయాభ్యాస పరోక్ష్యాయవాధవా । వ్యవధానాపనుత్యర్థం
 మానజన్యఫలాయచా । భానలోపస్యశంకాపనుత్యర్థం వోతముక్తయే । సర్వ
 ధాపిప్రయాసస్తేవిధ్యధోత్యత నిష్ఫలః । ప్రమాత్రాదిత్రయంయస్మా
 త్సంవిన్నాత్రవపుస్సృతం । భాతిపూర్వమభాతంసత్తద్ధానకమపేక్ష్యతే ।
 అహంకారః ప్రమాతాస్మాద్ధీవృత్తిర్జానముచ్యతే । ఘటాదికంప్రమేయం
 స్యాచ్చిద్భాసాభాతి తత్రయం । పరోక్షమపిదేహాదియస్యభాసా పరోక్ష
 వత్ । విభాత్యాత్మైవతస్యస్యాదా పరోక్షమహేతుకం । అజ్ఞానమపినిశ్చే
 షప్రమేయవ్యవధానకృత్ । యేనావ్యవహితంభాతి తత్కేనవ్యవధీయతే ।
 స్వషహిమ్నైవ యస్సద్ధస్తత్తమోహంతి శాస్త్రధీః । కింతతోన్యత్ఫలంమా
 నజన్యంయన్విధితోభవేత్ । మాత్రాదిత్రయలోపేపి లోపసాక్షీతయేష్య
 తే । యోసావలు ప్రచేతన్యస్తల్లోపశ్శంక్యతేకథం । ఐకాత్మ్యస్వస్వతో

ముక్తైరజ్ఞానాత్తస్యబద్ధతా । జ్ఞానాదజ్ఞానహనౌ స్యాహి-మకేత్యంవి
ముక్తయే । పరోక్ష్యత్వేన శాస్త్రే గ్రణబద్ధంనత్వచభూయతే । ప్రసంఖ్యాన
మతోపేక్ష్యమితీ చేద్యుజ్యతేనతత్ । మేయస్వభావాత్పరోక్ష్యం కింవా
శబ్దస్వభావతః । ఆద్యేకింబ్రహ్మతాతత్ర పరోక్షాస్యానుతాత్మతా । య
త్సాక్షాదపరోక్షంతత్ బ్రహ్మేతి బ్రహ్మోక్ష్యతౌ ముఖ్యాపరోక్షముదితం
పారోక్ష్యంశంక్యతేకుతః । ఆత్మనస్తత్రపారోక్ష్యం సూర్యమేవనిరాకృతం
శబ్దస్వయముదాసీనః పరోక్షత్వా పరోక్షయోః । దేశాదిభిర్వ్యవహితం
పారోక్ష్యేణావబోధయేత్ । ఇతరత్వాపరోక్ష్యేణాదశమ స్తవమసీతివత్ । దే
శాత్కాలద్వస్తుతో వావ్యవధానంమనాగపి । ఏకాత్మ్యేవస్తునోనాస్తిత
త్రపారోక్ష్యధీకుతః । తమోమాత్రాంతరామత్వా దైకాత్మ్యేభిశ్చ
వస్తునః । ఆసాధ్యసాధనతస్మిన్ నాపేక్షాభావనాంప్రతి । ననువిజ్ఞాయకు
ర్వీత ప్రజ్ఞామిత్యుశాసనాత్ । ఊర్ధ్వంచావృత్తిరితీచేత్తత్సత్యం నాస్తి
సంశయః । నైతావతావకాళోస్తిత్వతస్యాత్ర కశ్చననైవానుభూతిః । ధ్య
ర్థుదం శ్రౌతానుశాసనం । విజ్ఞామేత్యను భూతింతాంవాక్యజన్యా మ
పేక్ష్యతు । ఏదధాతతదైకాగ్ర్యం బహిశ్చిత్తరివృత్తయే । వక్షితోపయో
గోత్రవాక్యశేషేవ్యవస్థితః । నానుధ్యాయాశ్చహమాన్ శబ్దాన్వాచో వి
గ్లాపనంహితత్ । కింబహూక్త్యాత్రవేదాంతాబోధమాత్రా పసాయినః
బుభుత్సోరధికారా తశ్చికిషోన్స్తురకస్యచిత్ । ఇద్ధముపనిషదోవిషయప్ర
యోజన సంబంధాధికారిణోనిరూపితాః అధికారిణప్రమితిజనకోపేద ఇతి
న్యాయేన ఇయముపనిషద్బుభుత్సోబ్రహ్మత్మతత్త్వే ప్రమితింజనయతి । న
చోపనిషదంప్రమాణ్యేవినదితవ్యం । తత్రాత్మామాణ్యస్యస్వతస్త్వాదంగీకా
రాదప్రమాణ్యకారణాభావాచ్చ కింబోధకతత్వానప్రమాణ్యం ఉతబా
ధితత్వాదధవానువాదకత్వాద్వాసాద్యః సత్యజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్వా
ద్యవాంతరవాక్యానామయమాత్మా బ్రహ్మేత్వాదిమహావాక్యానాంచ శ్ర
వణమాత్రేణ బోధోపలంభాత్ । నన్వాత్మాబ్రహ్మేతి పదయోపధౌకా

తాకికాః తాకికావానాద్యః వేదస్యానవాదకత్వప్రసంగాత్ ద్విజీయేనం
 బంధగ్రవాణానభవాత్ | అబోధకత్వం అధోద్యేత యద్యోగ్యేతరపదా
 ర్థయో తాకికత్వేన సంబంధగ్రహణం వాక్యధాన్యతాకికత్వాభావా
 దనువాదకత్వ మేతదేవాభిప్రేత్య ధర్మమీమాంసాయాం నిణీకతం |
 లోకావగతసామర్థ్యశ్చ వేదేషి బోధకత్వతి తదసత్ వాక్యార్థస్య దుర్ని
 యాపత్వాత్సంగసంగోవా వాక్యధాన్యః కింవావిశిష్టడతాఖండైకరసః | త
 త్రాభిహితాన్వయవాదినో భాట్టః పదైరభిహితానాంపదార్థానాం సం
 సగంవాక్యార్థమాహుః | అస్మి తాభిధానవాదిస్తు ప్రాభాకరాః యోగ్య
 తరవిశిష్టనియోగంవాక్యధాన్యమాహుః | ఏవమత్రాఽత్య బ్రహ్మణో
 స్సంసగంస్యాత్మవిశిష్ట బ్రహ్మణోవావాక్యార్థత్వేన సిద్ధాంతస్తవప్రసజ్య
 తే | త్వంభియతస్యాఖండైకరసాధాన్యాసిద్ధేస్తసా అఖండైకరసోవాక్య
 థోక స్త్వితిచేన్నదృష్టాంతాభావాత్ కథంచత్సత్సపిదృష్టాంతేహనోపా
 దానరాహిత్యేనపురుషాధాభావాత్సంగాఖండైకరసత్వసిద్ధ్యర్థం జగ
 తౌమిధ్యాత్వేసిద్ధేసతి వేదస్యాపిమిధ్యాత్వాదప్రామాణ్యం స్యానత్రోచ్ఛ
 తే | త్వంపూర్వాత్వేన పరమతమనునదితుమఖండైకర సంవస్త్వితియ
 ద్వాన్వ ప్రయుజ్యతే తస్యైవవాక్యేన దృష్టాంతత్వవభ్యుపేయం | నహిత
 త్రసంసగంస్యవావిశిష్టస్య వావాక్యధాన్యత్వం తథావసతితస్యాదూప్య
 త్వప్రసంగాన్నఖలు తదభయం త్వంపూర్వాత్వేన స్వమతత్వేనస్వీకారా
 త్ తస్మాదనువాదకమఖండైకర సంవస్త్వితివాక్యమేకోదృష్టాంతః | సూర్యా
 చార్యా అపివాచయంతి | సత్యజ్ఞానాదివాక్యమఖండార్థకత్వం వాక్యత్వా
 త్ప్రకృష్టప్రకాశశ్చంద్రాదివాక్యవత్ | ప్రకృష్టశబ్దేనకత్రప్రకాశస్యవ్యా
 ప్తిః ప్రకాశశబ్దేనమేఘాదివ్యాప్తిస్తతో బుభుత్సితశ్చంద్రః ప్రాతిప
 తికార్థమాత్రమఖండమనెన బోధ్యతే | తథాతత్త్వమస్యాది మహావా
 క్య మఖండార్థకత్వనికార్యకారణ ద్రవ్యకత్వేనతి సమానాధికరణత్వా
 త్సోమం దేవదత్త ఇతివాక్యవత్ పరస్పర విరుద్ధాభ్యాం తదేతద్దేశకాలా

భ్యాముపలక్షితదేవదత్తన్యైకైక్యస్యప్రతిపాద్యత్వాద ఖండార్థత్వా
 వాక్తికసారేష్యఖండార్థత్వం వాక్యస్యదర్శితం । ప్రసిద్ధాన్యైశ్చాత్మ శబ్దప్ర
 యోగాత్మహి లాకికః । బ్రహ్మర్షోపి మహత్త్వేన ప్రసిద్ధో వ్యవహా
 రతః । ఏవంపదాత్పరిజ్ఞాతే పదార్థాలోకమానతః । వాక్యార్థో
 తీంద్రియోపేదవాక్యత్కన నివార్యతే । అపూర్వదేవతాస్వగం పదా
 ధోలోకమానతః । వ్యుత్పత్త్యాతాకికోవ్యధోవాక్య ద్బద్ధస్త్వయా
 యథా । యథార్థవాదాదివశాత్స్వగం ద్బర్హోవగమ్యతే । తదాపాతర
 వాక్యైనబ్రహ్మధోకప్యవగమ్యతాం । అప్రసిద్ధపదాధోకపిప్రసిద్ధార్థపదై
 స్సహ । సమభివ్యాహృతై ర్బోధ్దుంశకోమధుకరాది వత్ । అతోలోకాను
 సారీణ్యావ్యుత్పత్త్యాధోకప్యలాకికః । ధర్మఃబ్రహ్మత్వకస్సిద్ధైత్తతక స్సా
 దమానతా । అన్యత్రవాత్రవాక్యార్థోనైవ సంస్పృష్టలక్షణః । విశిష్టలక్షణో
 వాస్యాస్కంత్వఖండైక లక్షణః । బ్రహ్మణో నాత్మతారూపమ బ్రహ్మత్వం
 తథాన్యః । అజ్ఞానజన్మయంద్వాభ్యాంపదాభ్యాంవిగవాన్యతే । నవ్య
 న్యతాత్మనోబ్రహ్మసచాత్మ బ్రహ్మణోన్యతః । తాదాత్మ్యమనయో
 స్తస్మాన్నీలోత్పల విలక్షణం । నీలత్వముత్పలత్వంచమ్యానోన్యస్య వ్యభిచారి
 ణి । ఆత్మబ్రహ్మత్వయోనాకస్తి వ్యభిచారమనాగపి । ప్రత్యక్షమూ
 ళ్మతా తద్వద్భగ్మన్వంచా ద్విశీయతా । ద్వాప్రత్యం చానసంభావ్యత
 తైరికస్యపరాత్త్వతః । అతాప్రత్యక్షమైతదవ్యయత్వం నచేతరత్
 తథాప్యవిద్యావిభ్రాంతివ్యా వృత్త్యర్థం పదవ్యయం । ఆత్మాపినదిదం
 బ్రహ్మమోహతాపారోక్ష్యమూషితం । బ్రహ్మసిగతదైవాత్మా సద్వీతీయ
 తయోక్ష్యతే । ఆత్మాబ్రహ్మేతిపారోక్ష్య సద్వీతీయత్వబాధనాత్ । అఖండై
 నిష్ఠిగంశాస్త్రం పురుషార్థైరమీహితే । సోనోపాదానరాహిత్యేష్యపురుషా
 ధోకంభ వేషిహి । ఐష్టప్రసాదానిష్ఠాధకానివృత్తిశ్చేహస భవాత్ । త్వం
 బ్రహ్మేతిశ్రుతేవాక్యే నిష్ఠ్యత్యేవాప్రయన్నితః । అదేవానర్థశ్చేదో బ్ర
 హ్మనందోవ్యయత్తమః । పురుషాధోకపాక్ష్యత్వాద్య ద్వతార్యేప్ర

మాణతా తద్దేశాన్మై విశేషాద్వాపు మర్థాతిశయత్వః । నచైకాత్మన్య
 పాయస్యమిధ్యాత్వ మిహాచోద్యతాం । కదావేదస్యమిధ్యాత్వం భవతా
 జ్ఞాయతేవద । ఏకాత్మ్యప్రతిపత్తైః ప్రాజ్ఞమిధ్యాత్వచబోధనాత్ । పుమ
 ర్థస్యసమాప్తత్వా దూర్ధ్వంవే జనకింతవ । అజ్ఞాతమపిమిధ్యాత్వం ప్రాగ
 స్యైవేతి చేచ్ఛుణ్ణ । మానసత్యత్వమిధ్యాత్వైనమాత్వా మాత్వకారణే
 సత్యేనాశ్యనుపాయేన ఘటేనాగ్నిర్నమీయతే । అసత్యేనాప్యపాయేనప్ర
 తిబింబేనబింబధీః తస్మాదధాకావబోధిత్వా ద్దుష్టకారణవర్జనాత్ । అచా
 ధాచ్యప్రమాణత్వం వస్తువ్యతౌదివచ్ఛృతైః । ననుభేదాశ్రితైర్వాక్యైర్వి
 ధాయక నిషేధకైః । అతౌదిధ్యశ్చనైకాత్మ్యం బాధితత్వా త్ప్రమాయు
 తం । నచాన్వైకాత్మ్యంబాధితత్వాత్ప్రమాయుతం । నచాన్వైకాత్మ్య
 శాస్త్రస్యతైర్వికల్పసముచ్చయా । యతఏతావసంభావ్యోక్తిరూయామి
 వవస్తుః । ప్రహిభిర్వాచ్యవైర్వేతి యథాయాగోపికల్ప్యతే । నైకమేవమ
 నేః । వేత్యేతద్వస్తునికల్ప్యతే । సముచ్చితౌయథాదర్శ పూర్ణమాసౌతథా
 నతు । భిన్నాభిన్నాశ్మనాఃస్తు సముచ్చేత్తుమిహాహాసి । అతఏకాత్మ్యమా
 నస్య భేదమానస్యవాద్వయోః । ఏకస్యబాధనంప్రాప్తా వైకళ్యధీర్బుధ్యతే
 న్యయా । నేహనానేతిభేదానాం నిషేధోన్యాయబాధకః । వర్ణాదిగ్రహణో
 పాయ ప్రత్యక్షాద్యుపజీవనాత్ । వర్ణాదీగృహీతుమధ్యస్యవ్యుత్పత్త్యైచో
 పజీవతి । శ్రుతిరతౌనుమానెద్యే ప్రబలత్వంతయోస్తతః । నిషేధవిధ్యోత్య
 చ్ఛాస్త్రం చిత్తస్యవ్యుపకారితత్ । ఏక్యశాన్మై గోపజీవ్యంప్రబలంతేనత
 స్మతః । తత్తుభేదాశ్రియైవైవవిధత్తైచ నిషేధతి । తస్మాదభేదశాస్త్రస్యబా
 ధోస్తుద్వైతశాస్త్రతః । బోధచాతికమైకాత్మ్యశాస్త్రంకర్తా గ్రీష్ణసంస్త
 వాత్ । సావకాశంభవేద్యద్వాజపార్థముపజీవ్యతే । భేదసాధకమతౌది
 భేదాదన్యత్రకుత్రవా । సావకాశంతతస్తస్య బాధానైకాత్మ్యశాస్త్రతః ।
 ఏకాత్మ్యబోధకత్వేపి వేదాంతాబాధితత్వతః । అప్రామాణ్యం భజంతీతి
 పూర్వపక్షోన్యవస్థితః । ఉచ్యతేలోకతస్సిద్ధం భేదమాశ్రిత్యచోదనా । ప్రవృ

తావురుషార్థాయనతుభేదావబుద్ధయే! ఆశ్రయోప్రశ్నయోభేదో మాయ
కోసానవాస్తవః! నేహనానాతీశాస్త్రాత్తువాస్తవఃప్రతిషిద్ధ్యతే! ఆగమో
మాయాకంభేదం ననిషేధతికింత్యమం! మాయాకోభేదశక్త్యేవం ప్రత్యుతప
తిపాదయేత్! మాయామాత్రమిదంద్వైతం అద్వైతంపరమార్థతః! ఇతి
మాండుక్యశాఖాయాం శ్రుతివాక్యమధీయ్యతే! ప్రత్యక్షోఽభిరహ్యత్రభేదో
భాత్యేషమాయాకః! ఉపజీవ్యస్యఏవాతోనోప జీవ్యవిరోధితా! వాస్తవే
శుక్తిశకలే మాయాకంరజతయథా! భాసతే తద్వజేవేదం అద్వైతేభేద
భాసనం! వాస్తవేబ్రాహ్మణేస్వప్తేమాయాకీ శూద్రతాయథా! నవిరుద్ధా
తథాభేదో నాద్వైతేనవిరుద్ధ్యతే! ప్రత్యక్షోదిప్రమాణోనాంప్రమాణ్యం
వ్యావహారికం! ఆశ్రిత్యాయంప్రపంచస్సృజతీకోపి ప్రమాణవాక్! అద్వై
తాగమవాక్యంతు తత్త్వవేదనలక్షణం! ప్రమాణభావంభజతే! నాతోన్యో
న్యవిరోధితా! నాయశబ్దఃకుతోయస్మాద్రూపంపశ్యామిచక్షుషా! ఇతి
యద్వత్తథేవాాయం విరోధోక్షజవాక్యయోః! విభిన్నవిషయత్వేనవిరోధా
సంభవెనతి! అబాధతత్వాదైకత్మ్యప్రామాణికమితిస్థితం! ననువేదాం
తసిద్ధాంతశుజానంతోపివాదినః! తాకికాశ్చస్వమాత్మానం జానంతిస్వస్వ
మానతః! మానప్రత్యక్షమన్యద్వాద్యద్యోగ్యం తద్భవేత్తతః! జ్ఞాతాత్మ
కథనాదేతే వేదాంతానువాదినః! నైవాత్మనోన్యద్వస్త్వైతేకేదాం
తైః ప్రతిపాద్యతే! యేనాపూర్వార్థలాభేన తేషామనువాదతా! ఉ
చ్యతేమాంతగాత్సద్ధః కిందేహత్మాతథేతరః! నాద్యస్య దనువాదిత్వం
దేహత్మానానుకీతకనాత్! నవేదాంతంక్వచిద్దేహ ఆశ్నేతి ప్రతిపాదయే
త్! యఃకోశోన్నమయః ప్రోక్తస్తత్రాస్త్వైవానువాదితా! దేహేతరో
పికింకర్తా బ్రహ్మనోభయథాపిచ! తయోర్మానాంతరాబోధాదాశంక్యా
నానువాదతా! వాదినోరాకకావాత్రభవిష్యద్దేహభోగినం! కర్తృత్వానం
నజానంతి వేదాంతవచసావినా! దేహాంతరాభిసంబంధాభావిత్యాన్నాక్ష
గోచరః! లింగసాదృశ్యవిరహాత్ నానుమానోపమాతథా! భావరూపా

త్మబోధా మనాభావోపిప్రవతకతే అర్థాపత్తిరకసంభావ్యా దృష్టకల్పన
 వజకనాత్ అన్యధాననుపపన్నోపి శ్రుతస్వగోకనకల్పకః । శ్రుతార్థాప
 త్తితోఽన్యతశ్రుతిరేవబలీయః సీయోనిమన్యేప్రపద్యంతే శరీరత్వాయదేహి
 నః । ఇతి వేదాంతవచసాభవిష్యద్దేహయోగధీః । భవిష్యద్దేహసంబంధివా
 క్యాదాత్మావచేన్మనః । చాగ్వాకృతనోకుర్యాద దృష్టార్థాః క్రియాస్సుధీః ।
 యోగిప్రత్యక్షతోభావి స బంధోజ్ఞాయతేయది । తథాపి యోగితాశ్చా
 తానుష్ఠానా దేవనాన్యథా । యోగిభిర్వ్యవధానాద్వా సాత్మాద్వాశ్రుతిరే
 వహి । కర్తాత్మనిప్రమాణంస్యాత్స్వగోకదిఫలభోక్తరి । బ్రహ్మశ్రుత్యన్య
 హం బుద్ధిర్నమానంస్యాత్కథంచన । ప్రత్యుతాహ బుద్ధిరేవ సిద్ధ్యత్యా
 త్మానుభూతితః । శాస్త్రైకవేద్యతాప్రోక్తావిషయత్వః సూపదాత్ । తస్మా
 దననువాదిత్వా త్సిద్ధా వేదాంతమానతా । ప్రమాణంమేయసాక్షేక్షంమే
 యతాకస్యయుజ్యతే । ఇత్యాకాంతోనిన్పత్యధకంమేయవత్ప్రనిరూప్య
 తే । అవిజ్ఞాతః ప్రమాణస్యవిషయోవాదినామతః । సోజ్ఞాతాధకః ప్రమా
 ణాత్కంసిద్ధ్యద్యద్వానుభూతితః । నతావగ్మానతస్సిద్ధిగ్మానా త్సూర్యమ
 పేక్షణాత్ । సిద్ధమజ్ఞాతముద్దిశ్యజ్ఞప్త్యేమానం ప్రవతకతే । అజ్ఞాతస్వంన
 సిద్ధంచే న్నానాత్తతైనసిద్ధ్యతి । ఇతిచేన్నిశ్చయైతన్మానభవేనోనుభూయతే ।
 మానప్రవృత్తితఃపూర్వం అజ్ఞాతత్వంయథాతథా । జ్ఞాతత్వంవృత్తగత్ర
 చైతన్యేనానుభూయతే । ప్రవృత్తవిషయేమానంబోధయేద్విషయాకృతిం ।
 జ్ఞాతతాజ్ఞాతతేభాతోనతేవావిషయత్వశః । రూపాధకం సుప్రవృత్తైః
 సత్తేజరసగంధయోః । అగృహీతివ్యధాతద్వజ్ఞాతాజ్ఞాతత్వయోచ్ఛవేత్ ।
 నేత్రాగృహీతయోరన్యద్బోధకంస్యాద్యదాధా । జ్ఞాతతాజ్ఞాతతాంగా
 హ్యే అమేయమపితేచితా । అజ్ఞానవ్యాప్తమజ్ఞాతం జ్ఞాతజ్ఞానేనభాసి
 తం । తచ్ఛోభయంసాక్షిభాన్యం అహుకోదాంతపారగాః । సర్వంస్తుజ్ఞా
 తతయావ్యాజ్ఞాతత్వేనవాసదా । సాక్షిచైతన్యవిషయైతి శాస్త్రేషుడిండి
 యః । చిత్రవాజ్ఞాతతా సిద్ధాజ్ఞాతోయస్యజాయతే । సర్వైర్మనైరత

శ్చింత్యంకస్యాజ్ఞాతస్వమీశ్వరం । చేతనోచేతనోనాయకస్యాజ్ఞాతోయవ్యచే
 తనః । తన్నాజ్ఞాతార్థకార్యస్య జడస్యాజ్ఞాతతాకుతః । అజ్ఞాతరజ్జుకార్య
 స్య సర్వస్యాజ్ఞాతతానహః । అజ్ఞాతబ్రహ్మకార్యస్య జడస్యాజ్ఞాతతాకుతః ।
 రజ్జుసర్పంనజానామిబద్ధమిచ్ఛామిమానతః । ఇహిన్యవహృతి ప్రాజ్ఞానం
 గీ గుర్వంతకేషిచ । కించాజ్ఞాతస్వతోలభ్యంతిరోధానంసచేతరత్ । స్వయ
 మేవతిరోభూతే జడేకాన్యాతిరోహితః । ఆవిర్భావస్వయాపేతుచేతసేన్య
 న నిర్మితాత్ । తిరోధానద్వితేషోస్తుశుభ్రవస్తైవప్రీయధా । చంద్ర
 మలిసయేద్రాహుసీకలవేఘంనతున్వితే । ఏవంచేతనమజ్ఞాతం జడం
 త్వజ్ఞానదేహకం । కార్యకారణరూపయత్ నిఖిలంజడవీక్ష్యతాం । తేనస
 ర్వేణ చిద్రూపస్వప్రకాశస్తీరోహితః । కిరోహితేనోభయతత్ భాసతే
 చంద్రరాహువత్ । లేపఃప్రకాశగళోవానాస్తీచంద్రవదేవహి । రాహు
 గ్రస్తత్వమిందాచేదస్మద్దృష్టేనభాసతే । అజ్ఞాతత్వంచితస్తత్వన్న
 ధద్వష్టేనభాసతే । తతోనుభవఏవైకోవిషయోజ్ఞాతలక్షణః । అక్షాదీ
 నాం స్వతస్సిద్ధోయతేతేమాంప్రమాణతా । అనుభూతిగ్రహయేనప్రవృత్తా
 న్యపిదుష్టయా । సామగ్ర్యాఖిలమనాని గృహ్లాంతిజడసంయుతాం । శుక్తి
 కాగ్రహణాద్యుచప్రవృత్తమపిలోచన । గృహ్లాంతిరజితోపేతశుక్త్యం
 శందోషయోగతః । వేదాంతేతరసామగ్రీదృష్టేషాదక్షురాదికా । తజ్ఞా
 ధీరత్రగృహ్లాంతిస్ఫూర్తి రూపాదిసంయుతాం । ఏవంచసతివిభాంతః కన్ప
 తేరజితేధియం । ప్రమాణంమనుజేయద్వద్రూపాదామనుజస్తథా । ధన్వ
 ణ్యభ్రాంతమఖిలం జ్ఞానమిచ్ఛంతినాదినః । సర్వధర్మిణీనద్రూపప్రమాధీ
 వృత్తయోఖిలాః । విపర్యయప్రకారేకువచంతిరజితాదికై । తథారూపా
 దికైబుద్ధిస్సాన్నిధిపర్యయరూపిణీ । ఏవంన్యాయేనసంసిద్ధాప్రమాణానాం
 ప్రమాణతా । బ్రహ్మణ్యైవతథాప్యజ్ఞా రూపాదావేవతాంవిదుః । ధన్వణ్యై
 వప్రమాణంసదసమానంవిమూఢధిః । రజితగ్రాహకంమానమితివిద్యా
 ద్యధాతథా । బ్రహ్మణ్యైవతథాప్రమానత్వమితిన్యాయవిదాంనతం । రూపాదా

వేదతన్మాత్వమితిమాధనీయోజగుః । కీంబహుక్త్యాప్రమేయస్సాన్యజ్ఞా
తత్త్వేనచేతనం । సర్వేషానపిమానానావజ్ఞాతత్వాభిమానసాం । వేదాం
తానాంవిశేషేణ సిశ్యేషాజ్ఞాః ఫూతీనాం । అజ్ఞాతశ్చేతనోమయోనజ్ఞా
తో న్యస్తీకశ్చన । కీంచానందాప్తిరూపస్య పురుషార్థస్య హేతవః । వే
దాంతాస్తైనతత్రాయం అసంగాత్మాపరఃప్రమాణ । ఉక్తమత్రోపనిష
దోవిషయాదిచక్షాష్ట ౧౦ । ప్రామాణ్యమపితస్మేయమధవ్యాఖ్యాప్రవర్తతే ॥

సేయంతైత్తిగీయోపనిషత్ప్రధానాంహితీ వారుణీ యాజ్ఞకిచేత
తత్రప్రథమప్రపాతకే సంహితాధ్యానస్య ఉక్తత్వాత్తద్రూపోపనిషత్సాం
హితీ । ద్వితీయశృతీయయోః ప్రపాతకయోర్య బ్రహ్మవిద్యాభిహితా
తస్యాస్య ప్రదాయప్రవళకకోనరుణ సస్మాత్తదుభయరూపోపనిషత్వా
రుణీ చతుర్థప్రపాతకయజ్ఞోపయుక్తా అపిసంత్రాస్తత్ర తత్రామ్నతా
స్త్రస్తద్రూపోపనిషద్వాజ్ఞికీతాసాంతిస్మాణాం వధ్యేవారుణీమఖ్యాత
స్యావగమపురుషార్థస్యబ్రహ్మప్రాప్తిఃకూలస్య సాత్వాదేవసాధనభూతా
యా విద్యాయాః ప్రతిపాదితత్వాదేవంతహాఖ్యాభ్యహితత్వేనైవప్ర
థమం పఠితవ్యేతిచేన్నతస్యామధికారసిద్ధయేసాంహిత్యాః పఠితత్వాద్య
ద్యవివిదిషోఽవ్యాయా వధికారః । వివిదిషాపియజ్ఞేనచాననేతి కర్మ
భిరేవ ఉత్పాదితా తథాపిసకర్మభిశ్చైతైకాగ్ర్యముత్పద్యతే ప్రత్యుతప్ర
వృత్తిబాహుళ్యా ద్విక్షేపవాసనైవ భూయసీభవతి ఏకాగ్ర్యస్యసాత్వా
తాగరహేతుత్వంకథా అమనంతి । దృశ్యతేత్వగ్రియయాబుధ్యాసూక్ష్మ
యఃసూక్ష్మ దర్శిభిః । ఇతి ఏకాగ్ర్యంచధ్యానాభ్యాసేనజన్యతే । అతఏవ
పతంజలిర్యోగస్వరూపం తత్సాధనంచసూత్రయామాస । యోగశ్చిత్తవృ
త్తివిరోధః । అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధఇతి తతోధ్యానాభ్యాసా
యసాంహిత్యాః ప్రథమభావిత్యంయుక్తం శ్రేయాంసీ బహువిఘ్నోప
లాకికన్యాయా ద్విశేషతోబ్రహ్మవిద్యాయాం దేవకృత విఘ్నబాహుళ్య
సంభవాచ్చ అదా విఘ్నపరిహారాయయతితవ్యం దైవిక విఘ్నసంభావ

నాచ బృహవారణ్యకేవగమ్యతే । అథయోగ్యాః దేవతాముపాస్త్రైస్సోసా
 వన్యోహ మస్మీతినసవేదయథాశశురేవం సదేవానాం యథావావై బహ
 వః పశవోమనుష్యభుంజురేవమేక్షేకం పురుషోదేవాన్ భుంక్తైశ్శీస్సీన్
 న్నైవపశావాదియ్యమానైః ప్రియంభవతి కీముబహుశుతస్మాదేషాంతన్న
 ప్రియం యదేతన్నయమ్యాచిమ్యుతి । అయచర్థః ద్వాహిపురషో బ్రహ్మ
 ితగ్గీచ తత్రబ్రహ్మసిద్ధస్సర్వభావా పత్తిస్సతీతి । పూర్వవాక్యేషు స
 మామూతం యఏవంకదాహ-బ్రహ్మస్మీతిన ఇదగ్గ్ సర్వ భవతీతి విదిత
 బ్రహ్మతత్త్వస్యసర్వభావా పత్తిః ఘ్నయదేవా ఆపినసహర్థాః యస్మా
 దయం బ్రహ్మసిదేషాదేనానామాత్మాభవతీతి ఏతః పితలైవామూతం ।
 తస్యహనదేహశ్చనా భూత్వా ఈశత ఆత్మాహ్యేమాగ్ సభవతీతి । ఇత్థం
 బ్రహ్మవిదః పరమపురుషార్థమామ్నాయ విశ్వారహితస్యతదభావందర్శ
 యితు మథయోగ్యామిత్యాదివాక్యమామ్నశం । అథబ్రహ్మవిద్యామహి
 మోక్త్యనంతర మవిద్యామహిమావర్ణ్యతే । యః పుమాన్ స్వాతిరిక్తాం
 దేవతాముపాస్త్రే సేవతే ధయోగ్యామిత్యాదిశ్రుత్యధః । అసౌఉపాస్యో
 దేవతామత్తోన్యః అహంచోపాసకోదేవా దన్యోస్మీతి సోయముపాసకో
 భేదదర్శి సన్ స్వస్యబ్రహ్మత్వలక్షణం మహిమానం నజానాతి యథాపశు
 ర్గవాదిరూపః పశుఃస్వస్యశక్త్యాధిక్య మజ్ఞాత్వాస్వల్పశక్తీ రామపియనుష్యా
 ణాం అధీనోభవతి ఏవమజ్ఞానీన ఉపాసకోదేవా నామధీనోభవతి య
 థాధేన్వజాత్వబలీవర్థ మహిషాదయో బహవఃపశవః క్షీరప్రదానవాహ
 నాదినాస్వోచితవ్యాపారేణై కైకంమనుష్యంపాలయతి ఏవమజ్ఞానిపురు
 షః ఏకఏవాగ్నిండ్రసూర్యాదీన్ దేవాన్ హవిః ప్రదానాదినాపాలయంతి
 తస్మాదైకైకఃపురుషోదేవానాం సర్వపశుస్థానీయః । యథాబహుపశుస్వా
 మినః పురుషస్యఏకైకస్మిన్నైవపశో చోరవ్యాఘ్రాదిభిరపహీయమాణేసతి
 మహాదప్రియంభవతి తత్రబహుష్యపహృతేషు కీమువక్తవ్యం తస్మాన్నిను
 ష్యా ఏతస్పృహ్యత్మలత్వంవిదురితి యదేతదస్తీతదేషాదేవా నామత్వంత
 మప్రియమితి ఏతస్యచాప్రియత్వస్య పశుశుష్యక్తత్వాద్భ్రహ్మవిద్యాయాం

దేవకృతోవిఘ్నస్సంభావ్యతే । అయః స్థావార్తికసారే దర్శితః । స్వస్వ
 తత్వమవిజ్ఞాయయాగదానాదికర్మభిః । స్వతోన్యోదేవతాంపాతిహ్య న
 ద్వాక్ నణిజంఘధా । అపిభూరిపశోఃపున ఏకస్మిన్నపితసూరైః । హియ
 మాణైః శౌదుఃఖం కిముసర్వపహారతః । సర్వస్వతుల్యేచ పశౌ బ్రహ్మధీ
 పరమోషిణీ । హియమాణైః హద్దుఃఖంస్యాత్సర్వేషాం దివౌకసాం । త
 స్మాదేషామప్రియంత్యన్మనుష్యా విజానతే । బ్రహ్మత్త్వత్వ మతోదేవాః
 ప్రతిబద్ధంతి వేదనాం ప్రమాదినోబహిష్ఠితాః పిశునాః కలహాత్సుకాః
 సన్యాసిరోపిచ్యతే దేవసందూషితాశయా ఇతియథాదేవాఃప్రతిబంధ
 కాః తద్వస్మనుష్యాఅపిబ్రహ్మనిద్యా యాం ప్రతిబంధకాః । ఏతదపి బ్రహ్మ
 దారణ్యకేవలత్థాత్ అయంవాఆత్మాసర్వేషాం భూతానాంలోక ఇత్యా
 దినాభిహితం । తస్మాదేవేవంసంగృహీతః । వర్ణాశ్రమాభిమానీసన్నత
 త్వజ్ఞః పరాజ్ఞుతిః । దేవాదీనామాశ్రయస్సన్యస్సర్వేషా మాపిషీలికా
 దేవానాంయాగహోమాభ్యాం మునీనాంవేదవతతః । పితౄణాం శార్ద
 తోన్యూణాం వస్త్రాన్నగృహదానతః । పశూనాంతృణీరాభ్యాం ఉచ్ఛిష్టక
 ణదానతః । శ్వేభుఃప్రభముఖ్యానామేవం సర్వాశ్రమాగృహీ । కర్మణానా
 జికతోయస్మాన్నకశ్చిదుపకారకృత్ । గృహీదేవాది భిస్తస్మాదాజికతో
 భూత్స్వకర్మభిః । స్వస్వకర్మర్జితత్వేనదేవాద్యా స్వస్వదేహవత్ । అవినా
 కంస చ్చ తే గృహీణస్వోపకారిణః । తత్త్వంబుధ్వాననుష్ఠానం నాశోయం
 హియోమహత్ । ఏష దేవాదిభిస్సరై వ్యకహిశక్యశ్చికిత్సితం । కర్మణా
 మా గోగాలస్వాదీనాతుయత్ । నానావాత్సంతికోనాశః యతః
 శ్చ తే రిష్యతి । మాభూత్సర్వస్వహఃకోక బ్రహ్మయాథాత్మగవిద్య
 యా । ఇతివాదయోపిద్యా ప్రతిబద్ధంతి యత్నతశ్చి । ఏతదేవాభిప్రేత్య
 తత్సర్వస్వమాప్నోతం శ్రీవరా యాపిబహుభిర్యోనలభ్యశ్శ్రుత్వోతోఽపి బహ
 వాశ్శున్నవిమృశితి విఘ్నబాహుళ్యాదితి శేషః భగవతా శ్లేతదేవోక్తం ।

మనుష్యాణాంసహస్రేషుకశ్చిద్యతతిసిద్ధయే | యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చి
 న్నాంవేత్తితత్త్వత ఇతిదేవంపరమపురుషార్థస్య విఘ్నబాహుళ్యసంభవా
 త్ తచ్చాంతయెసాహిత్యాముపనిషద ఆద్యానువాకే జప్యోమంత ఆ
 మ్నాయతే | కర్మకాండస్యోపక్రమేతునాయం మంత్రోఽమూతః | కర్మా
 నుష్ఠానస్య దేవాదిభి రపేక్షితత్వేన తత్రవిఘ్నాభావాన్నను యద్యపిపూర్వ
 కాండ్కోక్తైర్వజ్ఞానానాదిభిరేవవిద్యావిఘ్న ఉపశామ్యతి | బాధం | తథాపి
 మంత్రోజపనివతకాసీయం విఘ్నాంతరంసంభవతి | విద్యాయామరుచిరాద్యో
 విఘ్నస్తచ్చసంచితైర్మహా పాపైరాపాద్యతే | తచ్చపురాణేఽభిహితం | మ
 హాపాపవతాన్యంగాం జ్ఞాన జ్ఞానగోచరే ప్రత్యక్షజ్ఞానంజ్ఞస్తుప్రద్యే
 ష్యోభవతి స్వతంత్రీ | తానిచమహాంతపాపాని బ్రహ్మత్మవేదనెనుచి ము
 త్పాదయద్భిర్వజ్ఞాదిభిఃకవర్త్యంతే సేయంరుచివికవిదిషాశబ్దవాచ్యా త
 దుత్పాదకత్వంచ యజ్ఞాదీనామేవమామ్నాయతే | తమేతంవేదానువచనేన
 బ్రాహ్మణాబవిదిషంతి యజ్ఞేందానేనతపసా నాశకేనేతిసిత్యానంయజ్ఞాదీ
 నాంచకామ్యారాం సాంసారికఫలహేతుత్వేపి ఈశ్వరాద్పితానాం వేదఫ
 విఘ్నకారి మహాపాపనివతకత్వంయుక్తం | అతఏవ భగవతోక్తం బ్ర
 హ్మణ్యాథాయకర్మాణి సంగంశ్యక్త్వాకరోతియః | లిప్యతేనసపాపేనపద్మ
 పత్రమివాంభసా ఇతి | తస్యపాపక్షయస్యవిషయవైరాగ్యం లింగం వీతచ్చ
 వైషకర్మసిద్ధాపుక్తం శుభ్యమానుతుతచ్చిత్తమిశ్వరాద్పిత కర్మభిః | వైరా
 గ్యం బ్రహ్మలోకాదావ్యసక్త్యధను నిర్మలమితి శ్రేయోమాగేశ్వరభహి
 తం | బ్రహ్మదిస్తాబాంతస సారే స్మిన్నసారతాబుద్ధిః అంతర్యామిణిదేవే
 సమర్పితస్వక్రీయావిపంక్తైరియం ఇతిపర క్తస్యవిద్యాయా మరుచిక రేపేక్షే
 పరివ్యాతేపి చిత్తై కాగ్ర్యహేగోరుపాసనస్యయోగ శబ్దాభిధేయస్యాం
 తరామ సంభవ తేతేచపత జలినా యోగశాస్త్రేసూత్రితాని వ్యాధిస్తా
 నసంశ గప్రమాదాలస్యావిరతి భ్రాంతిదగ్ధనాలబ్ధిభూమిక త్వానవస్థితత్వా
 ని చిత్తశుత్య సాయోగాంతరాయ ఇతివ్యాధిః ప్రసద్ధస్త్యానమకర్మణ్యతా

జేత్తస్యచిత్తుకదాచిత్తమోగుణ బాహుళ్యేన వ్యాపారాయోగ్యం స
 న్ముఖంభవతి। ఉపాస్యశ్చయ రాహిత్యంసంశయః ఉపానస్యకదాచిద్వి
 స్మృతిః ప్రమాదః పశ్చాత్కరిష్యామి త్యేవముపేక్షాలస్యం వైరాగ్యరాహి
 త్యమవిరతి రుపాస్యవస్తు అన్యధానిశ్చయోభ్రాంతి దర్శనం చిత్రైకాగ్ర్య
 స్యఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి రాహిత్యమలబ్ధి భూమికత్వం కదాచిదుపాసనే
 స్రవ్యత్తిః కదాచిద్రాగాడా కదాచిత్కృషిపాణిజ్యాదా ఇత్యేతాదృశమ
 నవస్థి తత్త్వం ఏతేషాం యోగాంత రాయానా ముపశమనాయ జప్య
 ముత్రమాహః।

ఓం శంనోమిత్రశ్శంవరుణః శంనోభవత్స్వకృమాశం
 నన్ద్రోబృహస్పతిః శంనోవిష్ణురుక్రమః నమోబ్రహ్మ
 ణే నమస్తేనాయో త్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మసి త్వామేవ
 ప్రత్యక్షంబ్రహ్మవిదిష్యామి రుతంవదిష్యామి సత్యంవది
 ష్యామి తస్మాదవతుతత్త్వక్తారమవతు అవతుమాం అ
 వతువక్తారం ఓం శాంతిశాంతిశాంతిః।

ప్రథమానువాకః.

అహ్నిః ప్రాణవృత్తే శ్చాభిమానిదేవో మిత్రఃనోసాన్యకంశం
 గుఖపేగుగ్భవత్వేన న్ముత్తరత్రాపియోజ్యం। రాత్రేరపానవృత్తేశ్చాభి
 మానీవతుణశ్చక్షుష ఆదిత్యమండలస్య చాభిమాన్యర్యమా బాహ్వాభ్య
 లస్యచాభిమానీంద్రః। వాచోబుద్ధేశ్చాభిమానీ బృహస్పతిః పాదయోరభి
 మానీవిష్ణుః సచఉరుక్రమః త్రివిక్రమావతారే విస్తీర్ణపాదోపేతత్వాత్
 అథవాప్రాణాదీష్వవయవేషు అభిమానినాం మిత్రాదీనాముక్తత్వా దప
 యవినికృత్స్నదేహా అభిమానీ విరాట్పురుషః పరిశిష్యతే సచఉరుక్రమ
 శబ్దేశాభిధియ్యతే బ్రహ్మాండదేహోపేతత్వేన సర్వవ్యాపిత్వ మురుక్రమ
 త్వం ఇత్థమవయవేష్వవ యనినిచ అభిమానినోదేవా విఘ్నపరిహారే
 ప్రార్థితాస్సుఖపేషు తయాధతేషాం దేవానామంత్యమిత్యేనప్రేరకం

యత్పరంబ్రహ్మశదేతన్నవస్తిరయతే । తచ్చబ్రహ్మజ్ఞానక్రియాశక్త్యుపేత
 నూత్రాత్మనావాయుమూర్తిధారిణా సర్వేషాం ప్రాణినాం విధారకంభ
 వతి । వాయుర్వై గౌతమతత్సూత్రం వాయునావై గౌతమనూత్రేణాయం
 చలోకః పరశ్చలోక స్సర్వాణిచ భూతాని సంసృజ్ఞానిభవంతీతి శ్రుతేః
 అతోవాయురపినమస్త్రియతే తత్రాంతర్యామిణం శాస్త్రాను మానా
 భ్యామేవావ గమ్యత్వేన పరోక్షత్వాన్నాస్తి సంబోధనం నూత్రాత్మాతు
 వాయురూపేణ స్వశేకం ద్రియగమ్యత్వాత్సంబోధ్యతే । అయమేవాభిప్రా
 యః । త్వమేవప్రత్యక్షమితివాక్యేనస్స స్పీక్తియతే । యతోవాయూపాధికం
 బ్రహ్మప్రత్యక్షయోగ్యమతః హేవా యోత్వమేవవత్క్యమాణామూ పాసన
 వాక్యేషు సాక్షాత్కారయోగ్యం బ్రహ్మచదిష్యామిసోపాధికంతు బ్రహ్మ
 యేనయేనప్రకారేణోపాస్యతే తేనతేనప్రకారేణ చిరాభ్యాసేనతి సాక్షా
 తగర్తుంశక్యతే । తఏవచందోగాశ్శాండిల్యవిద్యాయాం ఆమనంతి ఏతమి
 తః ప్రోత్యాభిసంభవితాస్త్వీతి యస్యస్యాదధాన విచికిత్సాస్త్వీతి అద్ధాసా
 త్మాదిత్యర్థః । బృహదారణ్యేవాజసనేయినోప్యామనంతి దేవోభూత్వా దే
 వానప్యేతీతి ఇహోనజన్మనిసాక్షాత్కారో దేవభావః మరణాదూర్ధ్వం దే
 వత్వాపత్తిదేకవాక్యమితి । అతోవత్క్యమాణవాక్యేషునాస్మతం వదిష్యా
 మికింతువిద్యమానమేవార్థం ప్రత్యక్షంబ్రహ్మేత్యేతాదృశం వదిష్యామివివ
 క్షితస్య విద్యమానస్యాధికాస్యాదా మనసాపర్యాలోచన వృతఃదనం ప
 శ్చాద్వచసోచ్ఛారణం సత్యవదనమితి తయీర్వివేకః । యదుత్తరత్రవ
 త్క్యమాణం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మతచ్ఛాంవిద్యార్థినం శిష్యంవక్తారమాచార్యం
 చ విద్యాగ్రహణకాలే విఘ్నపహారేణపాలయతు తథాగ్రహణోపదే
 శసామధ్యప్రదానేనాపి ఉభౌపాలయతు అనయైవవివక్షయా పునరప్య
 వతు । మామవతువక్తారమిత్యభిధీయతే । ఇత్థంవాయురూపంప్రత్యక్షం బ్ర
 హ్మసంప్రాధక్యంతర్యామిరూపం పరోక్షంబ్రహ్మతద్వాచకేన ప్రణవే
 నానుస్మృత్యవిఘ్నశాంతి రస్త్వితిప్రార్థకయతే । విఘ్నశ్చిత్రివిధాస్తేషు

జ్వరశిరోవ్యాధ్యాదయస్తాద్యాత్మికాః। చోరవ్యాఘ్రాదుషద్రవా ఆదిభౌ
తికాః యక్షరాక్షసాద్యుపద్రవా ఆధిదైవికాః తేమాంత్రయాణా ముపశమ
నాయచత్రిశ్శాంతిశబ్దః పత్యతే। ప్రణవేనేశ్వరాగ్నాగ్నిఘ్నా పశమనా
ధాత్వం పతంజలిశ్చ తుచ్ఛిస్సూన్యైస్సూత్రీయామాస। క్లేశకర్మవిపాకాశ
యైరపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః తస్య వాచకః ప్రణవః తజ్జపస్తాధా
భావనా। తతః ప్రత్యక్త్వాన్యైతనాధిగమోఽప్యతరాయా భావశ్చేతిసాంఘీ
త్యాంస్తాధమానువాకః।

ప్రథమానువాకో క్తమంత్రజపేన పరిహృతవిఘ్నస్య పురుషస్యోపా
సనార్థం బ్రహ్మచర్యోదార్థంచతత్ప్రతిపాదకో గ్రంథోఽక్షవ్యస్తస్య గ్రంథ
స్వార్థం జ్ఞానప్రధానత్వాత్పరేమాభూదా దాసీత్యమిత్యేతథాం ద్వి
తీయానువాక శిక్షాధ్యాయోఽథ యతే భవత్వే వాదాసీత్యమితిచేన్నానర్థ
ప్రసంగాత్। మంత్రోహినస్వరతోవణతోవామిధ్యాప్రయత్నానతమ
ర్థమాహ। సవాగ్విజ్ఞోయజమానః హినస్తియధేంద్ర శత్రుస్వరతోపరా
ధాత్ ఇతిన్యాయాత్ ఇంద్రశత్రుం వృత్రాంతశ్చత్వష్టాహత పుత్రోవై
ఇత్యనువాకస్పష్టపభిహితః ఏవంతహికర్మకాండస్యయ మధ్యాయోవ
క్షవ్య ఇతిచేద్బాధం అతఏవ కాండద్వయశేషత్వా దైహాభీప్రదీపన్యాయే
న ఉభయోః కాండయోగ్యధ్యేభిహితః నచోభయశేషత్వేనవేదస్యాపక్ర
మ ఏవశత్యతామితివాచ్యం ఉభయశేషస్యాపి విద్యాయాప్రయోజనాధి
క్యవ్యోతనాయ విద్యాకాండే పఠనీయత్వాతరగ్నకాండే క్వచిత్స్వరవ
ర్ణాదివ్యత్యయేనయథాశాస్త్రం మర్ధావబోధేపి ప్రాయశ్చిత్తేనానుష్ఠానవై
కల్యం పరిహర్తుంశక్యతే అతఏవప్రాయశ్చిత్తాహుతియంత్ర ఏవమామ్నా
యతే। అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్యక్రియతే మిధులగ్నతవస్యకల్ప
యత్వగ్ హివేద్ధయథాతథం ఇతివిద్యాకాండేతా అయథాశాస్త్రమర్ధా
వబోధేనని వైకల్యంనసమాధీయతే। నహ్యవ్యధానోధం ప్రాయశ్చిత్తేన
పరిహర్తుంశక్యతే జ్ఞసర్పభా తిభీతేగాయత్రీజపాదిభిః పరిహారాదర్పనాత్

అతఏవకర్మస్వివవిద్యాయాం వైకల్యపరిహారాయ ప్రాయశ్చిత్తంకిమపినా
 మ్నాతం ప్రత్యుతవిద్యాచుభ్యస్యతః పాపప్రశక్తౌ అన్యప్రాయశ్చిత్తాభా
 వస్సర్వతే యదస్యాత్పాతకం కించిద్యోగీకుర్యాత్ప్రమాదతః యోగమే
 వనిషీ వెతనాన్యం మంత్రంకదాచనెతితస్మా ద్విద్యాయామవైకల్యాయ
 ధాశాస్త్రంబోధ్యముపనిషత్పారే ప్రయత్నశయంవిధాతుమత్రైవశీతౌ
 ధ్యానోభిధీయతేః

శీతౌంవ్యాఖ్యాస్యామః! వణాన్వరః!

మాత్రాబలం । సామసంతానః ।

ఇత్యుక్తశ్చిత్తాధ్యాయః ఇతిశిక్షావిన్యోసాదాన ఇతిథాతుశ్చిత్త్యం
 తే వేదనీయత్వేనోపదిశ్యంతే వణాన్వరాదియో యత్రాసాశిత్తానైవ శీ
 తౌతాం విస్పృష్టమాసమంతాద్వ్యాఖ్యాస్యామః కథయిష్యామః అకా
 రాదివణాః ఉదాత్తాదిన్వరఃప్రాన్వదీర్ఘాదిర్మాత్రాఃస్పృష్ట్యోమీషత్సృ
 ష్టత్వమిత్యాదికః ప్రయత్నోబలం అతద్రుతత్వమతి విలంబితత్వంచ పరి
 హృత్యయస్యయఃకాల ఉచితస్తావతికాలే తదుచ్ఛారణంసామ్యం । తద్దైవ
 సామశబ్దేనోచ్యతే । పూర్వోత్తరవణాసంహితాసంతానః తపశ్శ్రవణా
 దయస్సంతానాంతాష్టడపితత్తల్లక్షణలక్షితాః పఠనీయాఇత్యేనప్రకారే
 ణ శీతౌమాపాధ్యాయ ఉక్తావర్ణాదయష్షడేవ శిక్షణీయానిత్వన్యః కశ్చి
 చ్చిక్షణీయోస్తితిద్యోతయితు వాధ్యానోపసంహారః అధ్యేతన్యః పఠనీ
 యోగ్రంథః అధ్యాయఃయద్యస్యత్ర శిక్షోదిశబ్దానామేక శ్రుత్యాధిగమ్య
 మానత్వాద్వ్యాకరణోక్త ప్రకృతిప్రత్యయాదిప్రయుక్తస్వరోహోపలభ్య
 తే తథాపియథాసంప్రదాయప్రవృత్తస్వరస్తద్దైవాభ్యసని యస్తస్యాక్రవి
 శేషజ్ఞానే ఉపయోగాభావెవ్యనెన శిక్షోధ్యాయేన విధీయమానత్వోప
 దృష్టోపయోగోభవిష్యతి తచ్చాదృష్టముపాసనాయాం తత్వజ్ఞానోఃప్రతి
 బంధ పరిహారాయసంపద్యతే ఇతిసాంహిత్యాంద్వితీయానువాకః ద్వితీయా
 నువాకే దృష్టాదృష్టోపకారిగ్రంథ పాఠనియమోఽహితః తృతీయోత్పహి

కా ముస్మికఫలసిద్ధయే కాచిదుపాసనాభిధీయతే తత్రాదాతాన్మంగళా
చారాద్ధౌమంత్ర ఆమ్నాయతే పూర్వోక్తశాంతిమంత్రేణ విఘ్నోపశా
వః ప్రార్థితః అనేనతుమంత్రేణ విద్యాతత్ఫలయోయత్కవఃః ప్రార్థ్య
తే తమిమమంత్రమాహా.

సహనాయశః । సహనౌబ్రహ్మవర్చసమితి ।

విద్యానిమిత్తయద్యశస్త్రస్నో ఆవయోశ్శిష్యాచార్యయో స్సహ
నిశిత్యాస్తు సమ్యగననోపాసన మనస్తీయతత్త్తి శిష్యస్యయశస్సమ్యగు
పదిష్టనిత్యాచార్యస్యయశఃః అనేన విద్యాయామవై కల్యలక్షణ ఉత్కవఃః
భిహితోభవతి బ్రాహ్మసౌచితం శ్రుతాధ్యయనలక్షణంజేజో బ్రహ్మ
వర్చసమీతచ్చ శ్రూయమాణస్యఫలస్య సర్వస్యాపి ఉపలక్షణం సాధియ్య
తే ప్రజయాపశుభిః బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన సువగౌణలోకేనేతిహి
శ్రూయతే ఏతచ్చబ్రహ్మవర్చసాదిఫలమావయో శిష్యాచార్యయోస్సహ
స్తుయద్యశ్యపాసితు శిష్యస్యైవైతత్ఫలం తథాపి తదీయఫలసంపత్తేరా
చార్య పరితోషహేతుత్వాదాచార్యస్యాపి ఫలత్వేనోపచర్యతే సోయం
ప్రార్థకనారూపో మంగళాచారాధౌకమంత్రశ్శిష్యేణ జప్త్యో ఆచార్య
స్యతుకృతార్థత్వాన్నానేమంత్రజపేన కృత్యమస్తియదర్థమిదం మంగళా
చరణంతామేతాం విద్యాంప్రతిజానీతే॥

అథాతస్సంహితాయా ఉపనిషదంవ్యాఖ్యాస్యావఃః । పంచ
స్వధికరణేషు । అథలోకమధిజ్యోతిష మధివిద్యమధిసృజ
మధ్యాత్మతా మహాసంహితా ఇత్యాచక్షతే ఇతి॥

అథశబ్దపూర్వానువాకే విహితవర్ణస్వరాదియక్తొచ్చారణాభ్యా
సానంతర్యమాచక్షే । అతశ్శబ్దస్తదుచ్చారణ వాసనాయుక్తత్వం హేతుం
కరోతి । కుతఃకుస్మాదుపాసనాయాం ప్రవర్తమానః పురుషశ్చిగాభ్యస్త
వేదపాఠేనవాసితత్వా ద్వేదపాఠసంబంధరహితేషాం పాసనేషు చిత్తం
సహసాప్రవేశయితం సశక్నోతి తస్మాత్తత్సంబంధినీం సంహితాయా ఉ

పనిషదం విన్నప్తమాసమంతాతకథయిష్యామః వర్ణానాం పరస్పరం అ
త్యంత సామీప్యం సంహితా పరస్పన్నికషణస్సంహితేతి వాణిననాసూత్ర
తత్వాత్ ఉపసామీప్యే నిషణ్ణంప్రజాపశు బ్రహ్మవర్షచాదిఫలమస్యా మి
త్యుపనిషత్ ఉపాసనాతత్రయేయ ముపాసనీయా సంహితాసా పంచవిధే
ష్వాశ్రయేషు వ్యాఖ్యానతే ఆశ్రయభేదేన ఉపాసనాయా భేదశంకానూ
భూదిత్యేషదర్థమైకైవోపాసనా పంచస్వాశ్రయేషు ప్రతిజ్ఞాయతే లోకజ్యో
తిర్విద్యాప్రజాత్మానః పంచాశ్రయాః పృథివ్యాదిలోకానధి కృత్యయదు
పాసనం ప్రవతేతే ఇత్యధిలోకం ఏవముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యం! యావీతా
లోకాదిపంచవిధాశ్రయా భేదభిన్నాస్స హితాస్సంతితాస్సంహితాస్స
ర్వా మహాసంహితా ఇత్యేవమభిజ్ఞా ఉపాసకా ఆచక్షుతే లోకాదీ విష
యోత్కృష్ట దృష్ట్యేపాసితత్వాస్సంహితానాం మహత్వం ప్రతిజ్ఞాతా
యా ముపాసనాయా ముపాస్య ప్రథమావయవమాహ॥

అధాధిలోకం! పృథివీపూర్వరూపం! ద్వారుత్తరరూపం!

ఆకాశస్సంధిః! వాయుస్సంధానం! ఇత్యధిలోకం! ఇతి

లోకావి పంచవిషయోపాసనా ప్రతిజ్ఞానంతరం లోకవిషయ ఉ
పాస్యావయవ ఉచ్యతే సంహితావయవయోః పూర్వోత్తరవణికయో
గ్నధ్యే తత్పూర్వవర్ణస్య యత్స్వరూపం తత్పృథివీ దేవతారూపత్వేన
చింతయేత్ యదుత్తరవర్ణస్యస్వరూపం తద్ద్వ్యులోకాభిమాని దేవతారూ
పం యశ్చతమోర్వణికయోస్సంధి స్థస్యదేశస్సయందు్యులోక పృథివీలో
క మధ్యవర్త్యాకాశాభిమాని దేవతారూపః యదపితమోర్వణికయోగ్న
ధ్యదేశే వర్తమానస్సంతానస్సంహితాయా స్వరూపస్త దేతద్వాయు
దేవతారూప మిత్యేవం లోకవిషయసంహితా ధ్యానముక్తం తదేతదు
దాహ్రియతే ఇషే త్వేత్యత్రషకారస్యోపరియోయమేకారస్సయం పృథివీ
రూపః యశ్చోపరితనస్తకారో సౌద్యులోకాత్మకస్తయోర్మధ్యదేశే ఆకా
శాత్మకస్తస్మిన్ సశేసంహితాగమితైర్విచ్ఛిన్నేనాపాదితో యోగ్యస్త

కారస్సవాత్వాత్మక ఇతిధ్యామేత్ ఏవము త్తరే ష్వప్యపాస్యావయనే
మచతృషుయోజ్యం॥

తత్త్వీతీయ మవయవమాహా

అధాధిజ్యోతిషం॥ అగ్నిఃపూర్వరూపం॥ ఆదిత్యఉత్తరరూ
పం॥ ఆపస్సంధిః॥ వైద్యుతస్సంధానం॥ ఇత్యధి జ్యోతిషమితి॥
అగ్న్యధికంజ్యోతిరధికృత్యయదుపాసనంవతః॥ తే తదధిజ్యోతిషం
తదేవాధిజ్యోతిషం విద్యుదేవవైద్యుతం॥ తృతీయమవయవమాహా॥
అధాధివిద్యం॥ ఆచార్యఃపూర్వరూపం॥ అంతేవాస్యత్తర
రూపం॥ విద్యాసంధిః॥ ప్రవచనగ్ంసంధానం॥ ఇత్యధివిద్యమితి॥
అచార్యేణోపదేష్టవ్యః శిష్యేణపఠనీయోగ్రంధః॥ విద్యాగ్రంధస్య
పాఠః॥ ప్రవచనం॥—చతుర్థమవయవమాహా॥

అధాధిప్రజం॥ మోతాపూర్వరూపం॥ పితోత్తరరూపం॥
ప్రజాసంధిః॥ పజననగ్ంసంధానం॥ ఇత్యధిప్రజమితి॥
ప్రజాప్రత్రపాత్రాదిరూపా॥ ప్రజననముత్పత్తిః॥
పంచమమవయవమాహా॥

అధాధ్యాత్మం॥ అధరాహనుఃపూర్వరూపం॥ ఉ
త్తరాహనురుత్తరరూపం॥ వాక్సంధిః॥ జిహ్వసం
ధానం॥ ఇత్యధ్యాత్మమితి॥

దేహింద్రియాదిసాక్షిచైతన్యాంత స్స ఘాతోత్రాత్మశబ్దేన వివ
క్షితస్తస్యాహం ప్రత్యయగమ్యత్వాత్తమాత్మనమధికృత్య వతః॥ ఇ
త్యధ్యాత్మం వాక్చబ్దేనకంతతాల్వాదిస్థానగత మింద్రియముచ్ఛతే ప్రతిపా
దితరూపాః॥ సంహితావయవానుపసంహరణి॥

ఇతిమామహా సంహితా ఇతి॥

ఫలసాధనత్వేనోపాసనం విధత్తే॥

యఏవమేతా మహాసంహితా వ్యాఖ్యాతావేద॥

సంధీయతే ప్రజయాపశుభిః బ్రహ్మవర్చసేనానాన్

ద్యౌన సువగేణాణలోకేన | ఇతి |

యః పునా నెవముపాస్తైసపుమాన్ ప్రజాదిభిస్సంబధ్యతే | యద్యపి
విదిధాతుః ప్రమాణతంత్రం జ్ఞానమభిధత్తే | నతుపురుషతంత్రం | మానస
క్రియారూపముపాసనం నియుంక్తే | తథాపిజ్ఞానవాచినా విదిధాతునా
త్రోపాసన క్రియాయోపలక్యతే | తయోర్మానసత్వసామ్యాన్నఖిల్వత్ర
ముఖ్యాధికతాసంభవతి | అపురుషతంత్రస్య జ్ఞానస్య విధాతుమయోగ్య
త్వాత్ | పృథివీపూర్వరూపమిత్యాదివాక్యేనైవ జ్ఞానసిద్ధౌ తద్విధివైరు
ద్ధ్యాచ్చ | నచాత్రవేదేత్యేషలట్పుత్ర్యయోన విధాయక ఇతిచాచ్యం | విధా
యకస్యపంచమలకారస్యాశ్రయణాత్ నచవాక్యజన్యం జ్ఞానంలట్పుత్ర్యయో
నానూద్యతా మితిశంకనీయం జ్ఞానమాత్రేః ప్రజాపశ్వాదిఫలా సంభ
వాత్ తస్మాదుపాసనక్రియాం విదిధాతునోపలక్య పంచమలకారేణ విధ
త్తే | ఏవంసతీ ఉపాసనాప్రకరణమనుగృహ్యతే ఇతిప్రాచీనయోగ్యోపాస్వే
త్యభిదానాత్ప్రకరణత్వ మవగతేత్ర స్వగోఖ్యస్యఫలస్యాముష్మికత్వనియ
మేపి ప్రజాపశ్వాదిఫలస్య చిత్రాన్యాయేనాముష్మికత్వంపాక్షికం చిత్ర
యాయజేతపశుకామిత్యత్ర అసతిప్రతిబంధే పశుప్రాప్తిరేహికీ | అన్య
థాత్వాముష్మికీతిచిత్రాన్యాయః ఈదృశఫలసిద్ధ్యర్థంపురుషతంత్రోపా
సన క్రియాత్రవేదేత్యనెన విధీయతేత్రమీమాంసా చతుర్థాధ్యాయస్య ప్ర
థమపాదే చింతితా | నాస్త్యాసనస్యనియమ ఉపాస్తాపుత్రవిద్యతేనదేహ
స్థితిసాక్షేక్షం మనోతోనియమోనహి | శయనోత్థానగమ వైర్విక్షేపస్యా
నివారణాత్ | ధీసమాధానహేతుత్వాత్పరిశిష్యత ఆసనం | ఆసనైవైవో
పాసితవ్యమితి నాస్తి నియమః | మానసవ్యాపారం ప్రతిదేహస్థితి విశేష
స్యానుపయుక్తత్వాదితిప్రాప్తైబ్రూమః | పరిశేషాదాసనంనియమ్యతే | తథా
హి | సతావచ్ఛయా నెనోపాసితం శక్యతే | అకస్మాద్విద్రయాభిభూతి సం
భవాత్ నాప్యతితేన గచ్ఛతావాదేహధారణ మార్గనిశ్చయాదివ్యాపా

రేణ చిత్తస్యవిక్లిప్తత్వాత్ అతఃసన్దేహోపాసితవ్యమతైర్వాన్య చ్చింతి
 తం దిగ్దేశకాలనియమోవిద్యతే వానవిద్యతే విద్యతేవైదికత్వేన కర్మస్వే
 తస్యధర్మనాత్ । ఐకాగ్ర్యస్యావిశేషేణ దిగాదిర్ననియమ్యతే । మనోను
 కూలత్యాగిద్దృష్టార్థం దశభాషణమితి బ్రహ్మయజ్ఞేనయత్యుమాణః ప్రా
 చ్యందీశీతిదక్షిణయః । ప్రాచీనప్రవణే వైశ్వదేవేనయజేతేతి దశనియమః
 అపరాజ్ఞా విదపితృగుర్జ్జేన చరంతీతికాలనియమః । తదేతన్నియమత్రయం
 యథాకర్మణాం దృశ్యతే తథాఉపసనేపిదప్తవ్యం । వైదికత్వస్యావిశేషా
 దితి వ్రాతైర్బ్రూమః । ఐకాగ్ర్యంహిధ్యానం ప్రతిప్రధానసాధనం । నచత
 స్యవిగాఢనియత్వా కశ్చిదతిశయోవిద్యతే । అతోనాస్తి నియమోఽతఏవ
 శ్రుతిర్వ్యాకాభ్యాసాయ ప్రదేశంనిదిశంతీ మనోనుకూలత్యైవాహాయ
 స్మిప్రదేశే సౌమనస్యంతతైర్వియంజ్యాన్నతు శాస్త్రేణ నియమితః
 కశ్చిదేవోస్తీతిభావః । సమేశుచాశరకరావస్థా హాలుకావివర్జితఇతి యో
 గాభ్యాసాయ దేశవిశేషశ్రూయతఇతి చేత్సత్యం దృష్టసౌకర్యాధః । తు
 తదితివాక్యశేషే మనోనుకూలత్వవిశేషణాత్ । తస్మాన్నాస్తి దిగాదినియ
 మః । అత్రవేద్యఃస్తు స్వరూపస్యేయత్తాం నిశ్చేతుమిదమపరంనిశ్చేయతే ।
 ఐతరేయోపనిషద్యపి సంహితోపాసనాకాచిదేవ మామూయతే । అథా
 తస్సంహితాయాం ఉపనిషత్ పృథివీపూర్వరూపంచ్యో రుత్తరరూప
 మిత్యాది రస్యామైతరేయ శాఖాయాం తైత్తిరీయశాఖాయాం చాన్నా
 తం యేయముపాసనా నాకిమేకా ఉతభిన్నేత్యేకోవిచార ఉపాసనైక్యప
 త్నేపి శాఖాద్వయే పరస్పరంగురోప సంహారసద్భావాసద్భావవిషయో
 ద్వితియోవిచారస్తత్ర పంచాగ్నివిద్యాప్రాణ విద్యాన్యాయే నోపాసనై
 క్యంభవితుమర్హతి । సచన్యాయస్తృతీయాధ్యాయస్యతృతీయపాదేసమ్యగభిహితః । సర్వ
 వేదేష్వనేకత్వ ముపాస్తైరధవైకతా అనేకత్వం కౌఠూమాది నామధర్మ
 విభేదతః । విధిరూపఫలైకత్వాదేకత్వం సామనశ్రుతంశిరోవ్రతాఖ్య ధర్మ
 స్తున్వాధ్యాయస్యాన్నవేదనె । ఛాందోగ్యబృహదారణ్యకయోః పంచాగ్ని

విద్యోపాసనమామ్నాయతే తదేకంనభవతి నామభేదాత్కథూచుమితి
 ఛాందోగ్యగతస్య నామవాజసనేయకమితి బృహదారణ్యకగతస్య నామత
 దోపాసనాంతరేషుయో జయితవ్యం । ధర్మభేదోఽప్యపాసనా భేదస్యగమ
 కః శిరోవ్రతలక్షణోముండకశాఖాయాం శూయతే తేషామేవై తాంబ్ర
 హ్మనిద్వ్యం వదేచ్ఛిరోవ్రతం విధివద్యైస్తు చీర్ణమితిశిరోవ్రతం నామవేద
 వ్రతవిశేష ఆధర్వణికాప్రతివిహితః । నేతరశాఖాప్రతివిహితః తస్మా
 చ్చాఖాభేదాదుపాసనాభేద ఇతిప్రాప్తౌబూమః । శాఖాభేదేపి విధ్యభే
 దాదుపాసనంన భిద్యతే తథాహి ఛాందోగ్యో యోహజ్యేష్ఠంచశ్రేష్ఠంచ
 వేదేతియాదృశః ప్రాణవిద్యా విధిస్తాదృశ ఏవబృహదారణ్యకేపి ఆమ్నా
 యతే తథాద్యుపజన్య పృథివీపురుషయోషిదాఖ్య మగ్నిపంచకం వేద్య
 తయా పంచాగ్నివిద్యాయాం యత్స్వరూపం తదుభయోరపి శాఖయో
 స్సమానంఫలంచ జ్యేష్ఠశ్చహవైశ్రేష్ఠశ్చభవతిత్యేవంచరూపం ప్రాణోపాస్తి
 జన్యంశాఖాద్వయైష్యేకవిధంయస్తు కౌఢూమాదికాఠకాదినామభేద ఉదా
 హృతః నాసౌశ్రుత్యాభిహితః కింతస్యాధ్యేతారఏవకేవలం తత్తచ్ఛాఖా
 భేదప్రవర్తమునినామ్నాతం వేదంవ్యాహరంతయోపిశిరోవ్రతాది ధర్మ
 భేద ఉక్తస్సోఽధ్యయనవిషయ ఏవనతూపాస్తి విషయః నైతదచీర్ణవ్రతో
 ధీత ఇత్యధ్యయన ధర్మత్వావగమాత్ తస్మాదైక్యహేతు సద్భావాద్భేద
 హేత్వభావాచ్చనశాఖా భేదాదుపాసనం భిద్యతేవేనైవన్యాయేన సహి
 తోపాసనాయా అపిఐక్యం ద్రష్టవ్యంయ ఏవమేతాం మహాసంహితావ్యా
 ఖ్యాతావేదేతి యాదృశస్తైత్తిరీయకే విధిస్తాదృశఏవ ఐతరేయకేష్యామ్నా
 యతే యఏవమేతాం మహాసంహితాంవేదేతి తథాపృథివీ పూర్వరూప
 మిత్యాదికం వేద్యస్వరూప ముభయత్రైకవిధం సంధియతే । ప్రజయా పశు
 భిరిత్యాదికంఫలమపి ఏకరూపం తస్మాదైక్యంయుక్తం గుణోపసంహారన్యాయ
 శ్చతత్రైవాభిహితః । ఏకోపాస్తావనాహార్యా ఆహార్యానాగుణాశ్చ
 తౌ అనుక్తత్వాదనాహార్యా ఉపకారశ్చతైగుణైః శ్రుతత్వాదన్యశాఖా

యా మాహార్యా అగ్నిహోత్రవత్ విశిష్టవిద్యోపకార స్వశాస్త్రోక్తగు
 నైస్సమః వాజసనెయకేప్రాణవిద్యాయా మధికోగుణో రేత ఆఖ్యశుతః
 రేతో హోచ్చక్రా మేతి నాసా ఛాందోగ్యేప్రాణవిద్యాయాం ఉపసంహర్త
 వ్యః అతానుక్తత్వాద్విద్యోపకారస్తతశుతైరేవ ప్రాణవాగాదిభిర్నుజేర్చ
 విష్యతీతిప్రాప్తై బ్రూమః ఏతచ్ఛాఖాయామశ్రవణేఽపి శాఖాంతరే శ్రుత
 త్వాదుపసంహార్యా ఏవ అగ్నిహోత్రాద్యనుష్ఠానేషు శాఖాంతరోక్త గుణ
 ప్రయుక్తతయైవానుష్ఠానదర్శనాత్ నచస్వశాఖోక్తగుణైరేవవిద్యోపకారసి
 ధ్ధా గుణోపసంహారో నిరర్థక ఇతివాచ్యం కర్మభూయస్తాత్ఫలభూయస్తస్వి
 మితిన్యాయే నస్వశాఖోక్తగుణవత్పర శాఖోక్త గుణానామఖ్యపకారిత్యా
 తస్మాద్గుణోపసంహారః కతకవ్యః అనేనైవన్యాయేన ఐతరేయగతం వా
 క్షూర్వరూపంమన ఉత్తరరూపమిత్యాదిగుణజాతం తైత్తిరీయే ఉపసం
 హతకవ్యం తైత్తిరీయగతంచ అగ్నిః పూర్వరూపమిత్యాదిక మైతరేయ
 ఉపసంహతకవ్యం తదేవం విధిదైక్యే గుణోపసంహారేచ ప్రాప్తేనతీ
 అత్రోద్గీఢవిద్యార్యామైన ఉభయం నిరాకరణీయంసోపి న్యాయస్తత్రై
 వాభిహితః ఏకాభిన్నాధవోద్గీఢవిద్యా ఛాందోగ్యకాణ్వయోః ఏకాస్యా
 న్నామసామాన్యత్వం గ్రామాదిసమత్వతః ఉద్గీధావయవోంకార ఉద్గా
 తేత్యుభయోర్భిదా వేద్యభేదేధకవాదాది సామ్యమత్రాప్రయోజకం ఉద్గీ
 ధవిద్యేతి సమాఖ్యానా ఏకత్వాచ్చందోగ కాణ్వశాఖయోర్విద్యే
 ముచితం యద్యపి సమాఖ్యానశ్రౌతి తథాపి శ్రౌతాస్సంగ్రామాదయ ఉ
 భయత్రసమాస్తథాపి ఛాందోగ్య దేవాసురభావంక్రమేణ సాత్వికేంద్రియ
 వృత్తీనాం తామసేంద్రియవృత్తీరాం చాంగీకృత్య తత్సంక్రామంఃరూప్య
 వాగాదిదేవానామసురపాప విధత్వముక్త్యాప్రాణదేవస్య ఏకస్యైవతద
 విధత్వముక్తమేతత్సర్వం కాణ్వవేదేపిసమానం తస్మాదుభయత్ర విద్యై
 క్యే ప్రాప్తైబ్రూమః భిన్నేయముద్గీఢవిద్యావేద్యస్వరూపస్య భిన్నత్వాత్
 ఛాందోగ్యతావత్సాఖాభిక్తివిశేషస్య ఉద్గీఢస్వావయవోయదోంకారస్య

ఏవప్రాణదృష్ట్యా ఉపాససియః కావ్యవేగేతు కృహ్యోన్మీనీన భక్తిస్యేతా
 తాయోచ్చైర్గతా వాగింద్రియప్రేరకః ప్రాణస్సఉద్ధృష్ట్యేహావాస్య
 ఇతి వేద్యభేదేనతి యస్సంగ్రామాది సాస్యముక్త-తదప్రయోజకం అర్థ
 వాదత్వాద్యదపి ప్రాణస్యాసురవిధత్వాభావేన శ్రేష్ఠత్వముక్త తస్యైవ
 ఉపాస్యంతథా ఘృక్తస్యవేద్యభేదస్యా నిరాకరణాచ్చినైవోదీధవిద్యానే
 నైవశ్వాయేన ప్రశ్నతేపి వేద్యభేదాద్విద్యాభేదోద్రష్టవ్యః తైత్తిరీయోపని
 చాధికరణోపాసనే సూక్ష్మవ్యాఖ్యాతాని వేద్యావతరేయకేర్నధిదై
 వాద్యాశ్శబ్దాన్నింవేద్య మింద్రియాణాంచస్వరూపం తథాచా మన్వంతే
 వాయుశ్చాకాశశ్చేర్నధిదైవత మధ్యాశ్శంవాక్పూర్వరూపం మనఉత్తర
 రూపమిత్వాదియత్తు పృథివీపూర్వరూప మిత్యస్యవేద్యస్య ఉభయత్రస
 మానత్వముక్తం నైతావచావిదైర్వ్యంసంభవతి వైచక్షణ్యస్సబహుత్వా
 ద్బహుళోనుగ్రహస్య న్యాగృత్వాత్ అహంగృహాయుక్తానాం ప్రతీకా
 విషయానుగ్రహస్య న్యాగృత్వాత్ సతిచవిద్యాభేదే గుణోపసంహారో
 నయుక్తాయధాదర్శ పూర్వమాసగుణానాం భిన్నాగ్నిహేమాత్రాద్యకర్మ
 ణినోపసంహారస్తవ్యత్ అప్రవిద్యాభేదేన గుణానాముపసంహారేచ్ఛస్తి
 తేనతి అన్యవసించింతయితూం విభజ్యతేద్వివిధాన్యూపాసనాని అహంగృహ
 యుక్తాని ప్రతీకవిషయాణివేతి యేషాపాసనేషు పరమాత్మా సగుణస్స
 న్నుపాస్యతేతాని అహంగృహాయుక్తాని తద్యథాసయ ఏషోంతహ్మకద
 యఆకాశస్తస్మిన్నయం పురుషోమనోమయోన్మృతో హిరణ్మయఃప్రత్యక్ష
 హృగయాకాశమధ్యవతీక పరమాత్మాఖ్యః పురుషోమనోమయత్వాదిగుణ
 యుక్తఉపాసితవ్యః పరమాత్మాహమితి సచాహంగ్రహశ్చ తద్ధాధ్యా
 యేఆత్మేతితూపగచ్ఛంతియః అగ్రాహయంతి చేత్యత్రాభిహితఃపరమ్యా
 త్మవ్యతిక్తాని తాకికవస్తుని ఉత్కృష్టదేవతా బుధ్యాసంసక్త్యబ్రహ్మ
 దృష్ట్యావా సంస్కృత్యయత్రోపాస్యతేతాని ప్రతీకవిషయాణి తద్యథాపృ
 థివీపూర్వరూప మిత్యత్రభూదేవతాదృష్ట్యా సంసక్తంపూర్వవర్ణ స్వ

రూపము క్తముపాస్యం మనోబ్రహ్మేత్యుపాసీతేత్యాదా బ్రహ్మదృష్టా
 సంస్కృతం మనః ప్రతీకముపాస్యం తచ్చోత్కృష్టదృష్టిం ప్రత్యాలంబన
 త్యాత్వ ప్రతీకమిత్యుచ్యతే తస్మింశ్చ ప్రతికేహం గ్రహణానా స్తితిచతుర్థా
 ధ్యాయస్య ప్రథమ పాదేచిత్తతం ప్రతీకేహందృష్టిర స్తినవా బ్రహ్మాదిభేద
 తఃజీవప్రతీకయో బ్రహ్మద్వా రాహం దృష్టిరిష్యతే ప్రతీకత్వోపాసకత్వ
 హనిర్బ్రహ్మైక్యవీక్షణే అవీక్షణేతు భిన్నత్వాన్నా స్త్యహం దృష్టియో
 గ్యతేతి మనోబ్రహ్మేత్యుపాసీత । అనిత్యోబ్రహ్మేత్యాదేశ ఇత్యాదాబ్ర
 హ్మదృష్ట్యోసంస్కృతం మనఃఆదిత్యాది ప్రతీకముపాస్యంతచ్చ ప్రతీకముపా
 సనేనస్వాస్థితయాగృహీతవ్యప్రతీకస్య బ్రహ్మకార్యత్వేనబ్రహ్మణాసహ
 భేదాభావాజ్జీవస్యాపి బ్రహ్మభిన్నత్వాద్భిన్నా ద్వారోపాస్యస్య ప్రతీ
 కస్యచభేదాభావే నైకత్వసంభవాదితి ప్రాప్తేబ్రూమః । యదిబ్రహ్మకార్య
 వ్యప్రతీకస్య బ్రహ్మైక్యమవలోక్యేత తదాప్రతీకస్వరూపమేవ విలియ్యోత
 లోకఘటస్య మృదుశ్చైవవిలయదర్శనాత్ యదిచజీవస్య బ్రహ్మైక్య
 మవలోక్యేత తదాజీవత్వస్యాపాయెసతి ఉపాసకత్వం హియ్యలెథోపా
 స్యోపాసక స్వరూపలోపేన కార్యకారణైక్యం జీవబ్రహ్మైక్యంచ నపర్యా
 లోక్యే తదాగోషహిషచదత్యంత భిన్నయోఃప్రతీకోపాసనయోరాపైస్త్వై
 కత్వయోగ్యతా తస్మాన్నప్రతీకస్యాహం దృష్టిస్తత్రాహం గ్రహణోపాస
 నానాం సర్వేషామపి బ్రహ్మసాక్షాత్కార ఫలత్వాదేకేనా ప్యుపాసనేన
 బ్రహ్మణిసాక్షాత్కృతేనతి ఉపాసనాంతరవైయర్థ్యాదుపాసనాంతరప్ర
 వృత్తౌ పూర్వసాక్షాత్కారస్య విక్షేపప్రసంగాచ్చ బహూపాసనానుష్ఠా
 నమయుక్తం కింత్యేకమేవానుష్ఠేయం తస్మాన్చహమూపాసనేషు బ్రహ్మ
 సాక్షాత్కారార్థినః ప్రాప్తేష్విదంవాత ద్వాయతిరంచి దేకమేవానుష్ఠేయ
 మిత్సేతాదృశో వికల్పోనిణీకతః । ఇహతుసఽహితోపాసన మేకంవాద్వ
 యవాయభేచ్చ నునుష్ఠేయమేతదపి తృతీయధ్యాయస్య తృతీయపాదే నిర్ణీతం ప్రతీక
 ఘవికల్పస్యాద్యధా కామ్యేనానుతిః అహంగ్రహేష్వివైతేషు సాక్షాత్కృ

త్యైవికల్పనందేవో భూత్వేతివన్న త్రకాచిత్యాత్మతృతౌమతిః యా
 థాకామ్యమతోమీశాం సముచ్చయవికల్పయోః ప్రతీకోపాసనేషు పూ
 ర్వాధికరణర్యాయ ఇతిప్రాప్తే బ్రూమః | ఆస్త్వత్రమహద్వేషమ్యుదేవో
 భూత్వాదేవానక్యేతీతి జీవన్మైవభావనా ప్రకషణవశాద్దేవభావ సాత్మో
 త్కారప్రాప్త్యామృతో దేవశ్చమృతైతీతి యథాహంగృహం గ్రహేష్వ
 వగమ్యతే | సతథాప్రతీకేషు సాత్మో త్కారఫలత్వే కించిన్నాసమస్తి సాత్మో
 త్కారఫలత్వాభావే తత్రత తప్రోక్తానోగ్యవస్తు ప్రాప్తమంఫలత్వేనావ
 గంతవ్యాః తథాసతభిన్నఫలత్వా న్నాన్యార్థక్యం విత్తే సశక్తౌ తుదూ
 రాపేతా ఏకంప్రతీక - కేషు చిత్త రణేషూ పాస్యతి నాత రేషు ప్రతీకాం
 తరోపాసనేషు పూర్వోపా స్తిజన్యస్యా పూర్వస్యావినాశా త్తస్మా ద్వికల్పే
 వైకమేవవా బహునానవా సముచ్చిత్య శాన్యాధాకామ్యేన ప్రతీకముపా
 సితవ్యం పృథివీపూర్వయాప మిత్యత్ర ప్రథమనిర్దిష్టత్వేన ఉద్దేశ్యతయాను
 ద్యపిపృథివ్యాః ప్రతీకత్వంప్రాప్తం తథాచరమ నిర్దిష్టత్వేనపిధే గతయం
 పూర్వవర్ణస్యృష్టి పరత్వం ప్రాప్త తథాపి పృథివ్యాఉత్కృష్టత్వాత్తదృ
 ష్టిరేవపూర్వవర్ణే కతకవ్యానుధా ఉత్కృష్టనిష్ఠాశివానిదృష్టి నికృష్టే సా
 లగ్రామాదా క్రియతే సత్తు విపర్యయ స్త్వత్ ఉత్కషణ న్యాయస్తావ
 నికృష్టే ఉత్కృష్టధీ సమర్థనం తస్యచోతకషణ శ్చతుథాకథ్యానుస్యప్ర
 థమపాదేచింతితః | కమన్యధీచ్ఛ గ్రహణీస్యాదన్యస్థిక్ బ్రహ్మధీరుతత్య
 దృష్ట్యోపాసనీయం బ్రహ్మత్రఫలదత్వతః | ఉత్క - రైతి పరత్వాభ్యాం బ్రహ్మ
 దృష్ట్యన్యచింతనం | అన్యోసాన్యఫలందత్తై బ్రహ్మేతిధ్యాదుపా స్తినత్ | మ
 నోబ్రహ్మేత్యత్ర అబ్రహ్మరూపమనోదృష్టిం బ్రహ్మణోత్వాబ్రహ్మోపా
 సనీయం బ్రహ్మణఃఫలప్రదత్వేన ఉపాన్యతాహా త్వదితి ప్రాప్తైబ్రూ
 మః | బ్రహ్మోస్సర్వాధారస్య సర్వానుసూతస్య సర్వవ్యాపక పరిపూర్ణ
 శ్చోతకృష్టత్వాత్త దృష్టిర్నికృష్టే మనసికతకవ్యాలోకే నికృష్టే అతివిన
 యోజనప్రసై రాజరత్నరిపాలనసమధే దరిద్రేధనాధ్యవద్రవత దానధర్మ

కుశలై అతిశక్తిగణసమధేః భృత్యైరాజదృష్టికృత్వా రాజవత్తం పూజ
 యతింతు విపర్యయః కించమనోబ్రహ్మేత్యుపాసీతే త్యత్రబ్రహ్మశబ్ద ఇతి
 శబ్దపరత్వేనదృష్టిలక్షణో భవిష్యతిమనశ్శబ్దశ్చ నితిపరత్వా న్ముఖ్యాధికా
 వాచియధాస్తాణుం చోరఞ్చిప్రత్యేతితత్రస్థాణుశబ్దో ముఖ్యార్థవాచీచో
 రశబ్దోవృష్టిఃక్షకస్త ద్వన్నచాబ్రహ్మస్వరూపస్య మనసఉపాస్యత్వే బ్ర
 హ్మణః కలప్రదత్వానుపపత్తిర బ్రహ్మరూపస్యాతిధేరుపాసనె కర్మాధ్య
 క్షత్వేనేవరోయధాఫలం ప్రయచ్ఛతి తద్వినత్రాపి సంభవాత్ తస్మాద
 బ్రహ్మణఃసతీక బ్రహ్మణః కతవాన్యాయదృష్టధిలోకమితి శబ్దేనపృథివ్యా
 అధికరణత్వాభిధానా త్వత్రికత్వం ప్రతిభాతతథాపి వృథానీ దృష్టిరేవా
 ప్రశ్నావనాత్త్వక ప్రతీకల్పితా యథాలోకేషు పంచవిధం సామో
 పాసీతేత్యత్రాధికరణత్వవాచిన్యానస్తమ్యా నిర్దిష్టానాం లోకానాం దృ
 ష్టి కర్మాంగే సామీప్రతీకేసంపాదితా తద్వత్ ఏతచ్ఛ్రుతిత్యా మతయ
 శ్చాంఽ ఉపపత్తేన సూత్రేణేతయనితత్ర సామోపాసీతేత్యత్రసా
 మ్నఉపాస్తిక్రియాదుఃకర్మత్వరాభిధానాద్దృష్టిఃక్షకత్వం లోకశబ్దస్యా
 యుక్తమిత్యభిప్రేత్య లోకదృష్ట్యాసామాన్యకం ప్రతీకముపాస్యేతతహ్యా
 త్రాపమహాసంహితా వ్యాఖ్యాతావేదేతిప సహితాశబ్దేన విదిక్రియా
 కర్మణః దేశాత్పృథివ్యానాం దృష్ట్యాసంహితోపాస్యతాం పృథివ్యాప్ర
 తీకత్వాభావేపి దృష్టినిపయత్వాభి ప్రాయేణాధిలోకమితి సందేహ ఉపప
 త్యతే తత్రేనమపరం చింతనీయం ఉపాసంసంనామకిం సకృత్ప్రత్యయః
 అహంస్విత్ప్రత్యయా వృత్తినిత యథా అష్టరషణం బ్రహ్మణముపస
 యీతేత్యత్రసకృరనుష్ఠానా ద్విధిసిద్ధిస్తవ్యశ్చ శృత్ప్రత్యయైవేవ భేదశ్చరి
 తాధికత్వాన్నావృత్తినితీదేన్న వేదాధ్యయన వదావతానీయత్వాధ్యధా
 న్వాధ్యాయాధ్యేతవ్య ఇత్యత్ర వేదోచ్ఛాంఽణసూవర్త్యతే తద్దేవ ప్రత్య
 య ఆవర్తనీయ స్తకోచ్ఛార్ణాన వృత్తిరేవా ధ్యయన శబ్దార్థ
 ఇతి శబ్దహ్యాత్రాపి ప్రత్యయావృత్తిరేవోపాసనశబ్దాధోకస్తుఅతపవ

భగవద్భాష్యకారైరా వృత్త్యధికరణేభిహితం అపిచోపాసనం నిదిధ్యాస
నం చేత్యంతర్నితావృత్తి గుణైవక్రియాభిధీయతే తథాహిలోకే గురుము
పాస్తేరాజానముపాస్తత్తతి చోపాసనావిధిర్వస్తాశ్చర్యేణ గుర్వాది ననువ
తక తే సపవసుచ్యతే తథాధ్యాయంతి ప్రోషితనాథాపతి మితియానిరం
తరస్మిన్ నైపతిం ప్రతిసోక్తిం రా నైవమభిధీయతత్తతి యద్యపి పురశ్చరణే
హిమమద్యమంత్రావృత్తి సంఖ్యేవప్రత్యయావృత్తిరియత్తాస క్వచిచ్ఛ్ర
తాతథాపి యస్మిన్ ప్రతికే యదైవతాదృష్టిర్విహితా తత్ప్రతీకతదైవ
తారూపమితి నిరూఢోధిమానం యాతస్సంపద్యతే తావదావతకయేదత
ఏవవాతకకకారై రుక్తంశాస్త్రాగ్నితధియోపేత్యహ్యే తదాత్మ్యాభిమా
నతః నిరోధనంభ వేద్యత్రతదుపాసన ముచ్యతే ఇతి యథాప్రబుద్ధాలమా
త్యాః కంచీద్రాజకుమారంబాలం రాజ్యేభిషిచ్యయావతా కాలేన సర్వా
సాంప్రజానామయం రాజేతేఅభిమానేన తదాజ్ఞావశవతికత్వం సంపద్య
తే తావదప్రసత్తాస్తం ప్రయత్నేనపరిపాలయంతి తద్వత్ సంపన్నే ప్రతి
కవిసయే దేవతాభిమానేన పునస్తస్మష్టిరపైః యథాజ్ఞా దేవతాలయ
నేకకాలా దాగభ్యుపాజారహితామపి ప్రతిమాదృష్ట్వా దేవతాబద్ధీర
నువతకతే తద్వత్సాస్మాగ్నితక దేవతాభిమానచార్థ్యవర్యంత ముపాసీ
నస్య యదోక్తంఘం సిద్ధ్యతీతి సాహిత్యాంతృతియోనువాకః తృతీయా
నువాకే ప్రజాధిపసిద్ధయే సంహితోపాసనముక్తం తత్రబ్రహ్మజ్ఞాన సా
ధనం చితై కాగ్ర్య మప్యర్థాత్సంపద్యతే.

అథమేధాఃరహితస్య శ్రుతగ్రందార్థ విస్మృతౌ బ్రహ్మజ్ఞానోద
యాసంభవా ద్రోగాదిరాశరీర పాటవరహితస్యాశనాచ్ఛాదనాదిభి ర్విర
హితస్యచ బ్రహ్మజ్ఞాన హేతుభూతత్రవణాది ప్రవృత్త్యసంభవాన్నేధాదిసి
ద్ధ్యర్థా మత్రాశ్చ సుర్ధా మవాకే భిన్నే యతే తత్రాదా మేధా కామ్యే
న జప్యం మంత్రమానా.

శ్రీవిద్యారణ్యకృతబృహద్వివరణోపేతా.

యశ్చందసా మృషభో విశ్వరూపః॥
 ఛందోభ్యో మృతాత్సంబభూవ॥
 సమేందోమేధయా స్మృణోతు॥
 అమృతస్య దేవధారణో భూయాసం॥ ఇతి॥

యః ప్రణవః ఛందసాంగాయత్ర్యాది ఛందోయుక్తానాం వేదానాం
 మధ్యేఋషభ శ్రేష్ఠస్తథావ కతల్లిషు సర్వే వేదాయత్పద మామనంతిత
 పా సిసర్వాణిచ యద్విదంతియదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యంచరంతి తత్తైపదు
 సుగ్రహేణ బ్రహ్మోమ్యమిత్యేత దిత్యాశ్నాతం సచప్రణవో విశ్వరూప
 స్సర్వజగదాత్మోర్ధ ప్రపంచస్య శబ్దాశ్చికాయాం వాచిఅంతర్భావాద్వా
 చశ్చికాచె ప్రణవస్య ప్రధమవయ వేంతర్భావాదర్థప్రపంచస్యవాచ్యం
 తర్భావః కుతోక్త్యతైత్వేతరేయకే సమామూతః తస్యవాక్తంతి రా
 మానిదామాని తదస్యేదంవాచాతంత్యా నామభిదానమభిస్సర్వం సీతంస
 ర్వంహీదం నామ్నీతియథావణిజః ప్రసారితయాదీఘకారజ్వాసం లగై
 ర్భవమభిః పాశ్చైర్భవమాన్ బలీవదాన్సభృతి తథాతస్యప్రణవోపాధి
 కస్యపరమేశ్వంస్య వాగేవదీఘకారజ్జుదేవదత్తాది నామానిపాశ్చాస్తైస్సర్వ
 మధకప్రపంచజాతం బద్ధతస్మాత్సర్వం నామ్నీవతకతై.

సర్వోజనస్స స్వీయనామశ్రుత్వాపాశేన బధ్వాసమాకృష్ట ఇవా
 గచ్ఛతీతి తస్యవాక్యస్యాధకః అంతర్భావితకృత్సాధక ప్రపంచోపే
 తాయావాచః ప్రణవేంతర్భావః ఛందోగైరామ్నాయతే తద్యధాశం
 కునా సర్వాణిపర్ణాని సంతృప్తాన్యేవ మోంకారేణ సర్వావాక్సం తృ
 ణ్ణాని లోకవటాశ్వత్థ పర్ణానిశంకుశజ్జాభిధేయేన స్వాంతగత శలాకా
 విశేషేణ యథావ్యాప్తాని తద్వదోంకారేణాపి సర్వావాగ్వాక్యైష్టే
 ధకః॥ ప్రణవేవాచోప్యంతర్భావోపి అకారద్వారేణ ద్రవ్యవ్యతి ఏతద
 మ్యైతరేయకే సమామూతంతికారోవై సర్వాకై సహస్పశోకాష్టభిర్వ్య
 త్యయానా బహ్విరానానూపా భవతీతి కవర్ణాదిషు స్పర్శనామకేషు ఆ

క్షరేషు శేషసహేమామ్మనామకేషు చాకారోనుగతో మాశ్మకామః
 త్రఃపత్యతే తస్మాదకారస్య సర్వవాగ్నూపత్వ మిత్యర్థః తదేవం ప్రణ
 వస్యవిశ్వరూపత్వం సీద్ధంతాదృశః ప్రణవశ్చందోభ్యో వేదేభ్యోకత్వేన
 సుబభూవ సమ్యక్ప్రజాపతేః ప్రాదురభూత్ । తథాఛందోగా ఆచనంతి
 ప్రజాపతిలోకాకాసభ్యతపత్రేభ్యో భితిప్తేభ్యస్త్రయోవిద్యా సంపాన్త్రవ
 త్తామభ్యతపత్తస్యా ఆభితప్తాయా ఏతాస్యోక్తరాణి సంపాన్త్రవక్ భూర్భు
 వస్సువరితీ తాన్యభ్యతపత్రేభ్యోభితప్తేభ్యో ఓంకారస్సంపాన్త్రవ దితలభ్య
 తపత్సారజీమృక్షయా పర్యాలోచితవాక్ సంప్రాప్తావత్సమ్యక్ స్మరత్వేన
 ప్రత్యభాదిత్యర్థః । అచ్యుతాదిత్యనైన నిమిత్తముచ్యతే మరణహితంమోక్ష
 రూపం పరమంయదమృతం తదేవోంకారప్రాదుర్భావే నిమిత్తంతతవేన
 ఛాందోగ్యేచ తస్యోంకారప్రాదుర్భావ వాక్యస్యఉపక్రమే బ్రహ్మసంస్థో
 మృతత్వమేతీత్యుపక్రాంతం ప్రణవస్య బ్రహ్మవాచకత్వేన ప్రణవనిష్ఠవేన
 బ్రహ్మసంస్థస్సప్రణవవాచ్య ఇంద్రఃపరమేశ్వరో మేధయాగ్రంథ తదర్థధా
 రణశక్త్యామానూం విద్యాద్ధినం స్మృతోతుప్రీణయతు మేదేవతవ ప్ర
 సాదాదహమమృతస్య మోక్షోపలక్షితస్య ముక్తిహేతోర్గ్రంథాదేర్ధార
 యితా భూయాసం మేధాహేతుభూతం మంత్రముక్త్యావోగాది రాహి
 త్యహేతుం మంత్రమాహ.

శరీరంమెవిచక్షణం । జిహ్వమేషధుమత్తమా ।

కర్ణాభ్యాంభూరివిశ్రవం । బ్రహ్మణఃకోశోసిమేధయా

విహితః । శ్రుతంమేగోపాయ । ఇతి ।

మమవిద్యాధికారిణ శరీరంచక్షణం విచక్షణంరోగరాహిత్యే
 నవిద్యాభ్యాన యోగ్యవస్తు । మదీయాజిహ్వోప్యతశయేన మాధుర్యోపే
 తాగ్రంథాభ్యాన పటీయసిభవతు । కణాభ్యాంవిద్యోత్పాదకం బహు
 విధగ్రంథజాతం శ్రూయాసం । కదాచిదపి బాధిర్యదోషమాభూత్ । హే
 ప్రణవత్వం బ్రహ్మణోజగతారణస్య పరవస్తునోధ్యానాయకో శవదా

లంబనభూతోసి యథాచర్మచుయః కోశః క్షిప్రక్షణయాలః బన భూశస్త్ర
 ద్వత్ బ్రహ్మధ్యారక్షణాయ ప్రణవఆలః బనభూత అతఏవకరవక్షిప్తో
 తారంప్రకృత్యానుయతే ఏతదాలంబనం శ్రేష్ఠ మేతదాలంబనం పరమితి
 తాదృశః ప్రణవోమేధయా ధారణశక్త్యాపిహితోవ్యాప్తస్తథావిప్రణవ
 ప్రతిపాద్య హేపరమేశ్వర మది క్ష్యం శ్రుతంకణాభ్యానువగతం వేదార్థ
 రహస్యం విస్మృత్యాద చోపనిషారణేనపాలయః ఆరోగ్యాదిసిద్ధయేమం
 తోజప్యోభహితః॥

అథాన్నపానవస్త్రాదిసిద్ధయే మామార్థమంతాడిచ్యంతే తత్ర
 ప్రధమమంత్రమాహ॥

అవహతివితన్వరా కర్వాణాచీమాశ్చః॥

పాసాంసేమమగావశ్చ । అన్నపానేచసర్వదా॥

తతోమేశ్రియమావహా । లోమశాంపశుభిస్సహ శ్వాసః॥ ఇతి॥

హేపాణవాభిధేయ పరమేశ్వరయా శ్రీరుక్తవిధాతాశ్రియం
 మదధానూవహా సర్వతస్సంపాదయః కింవిధేతితదుచ్యతే । యానివాసాం
 సియాశ్చ గావః యేచాన్నపానే తత్సర్వం సర్వవామమభో గార్థనూవహాం
 తే సర్వతస్సంపాదయః తీ తథాసంపాదితం సర్వం వితన్వరా విస్తారయః తీ
 వధాయః తీవర్ధితం తత్సర్వమాత్మనోవిద్యర్ధినా మ చిరందీఘకాలం
 కుర్వాణాయథానిష్ఠ నభవతి తథాస్థాపయంతీ యస్మాదేవం విధాత్రీ
 స్తతస్తానూవహా పునరపి కీదృశీంపశుభిస్సహ లోమశాం అజావయోశ్వా
 శ్చే త్యేపమాదయోయేపశవస్తైస్సహ వతః మానత్వేన బహువిధరోమ
 యుక్తాం తథావిధ శ్రీదాయదేవాయ ఇదమాజ్యాది హోమద్రవ్యం స్యా
 మాహుతమస్తు॥

అథవస్త్రాన్నపానాది సమృద్ధయాశ్రియాయుక్తస్య విద్యాసంప్ర
 దాయప్రవృత్తిర్ధృతిప్యసంపాదక హోమార్థాన్మంత్రానాహా॥

అనాయతుబ్రహ్మచారిణస్సాప్సహా॥

విమాయంతుబ్రహ్మచారిణస్సాప్సహః।

ప్రమాయంతుబ్రహ్మచారిణస్సాప్సహః।

దమాయంతుబ్రహ్మచారిణస్సాప్సహః।

శమాయంతుబ్రహ్మచారిణస్సాప్సహః। ఇతి॥

బ్రహ్మచారిణో వైదీకవిద్యాభ్యాసపదాః శిష్యామామాం సంప్ర
దాయ ప్రవతేకం ఆచార్యమాయంతుప్రాప్నువంతు విశబ్దా వివిధత్వ
భూచక్షేపశ్వాది కామాస్వగణ కామాబ్రహ్మలోకకామా మోక్షకా
మాశ్చేత్యేవం బ్రహ్మచారిణాం వివిధత్వం ప్రశబ్దః ప్రకషణమాచక్షే
విద్యాగ్రహణే ప్రజ్ఞాతిశయః ప్రకషణః దమిత్యనేనావ్యయేన దాంతిర
భిధీయతే బాహ్యేంద్రియచేష్టాభ్యా జాలీలాభ్య ఉపరతత్వందాంతిః శ
మిత్యనేన శాంతిరభిధీయతే కోధాది చిత్తదోషరాహిత్యం శాంతిః వి
మాయంత్యిత్యాదయశ్చ త్వారో మంత్రాశ్చాఖాంతరగతత్వాభిప్రాయేణ
కేషుచిద్దేశేషు నామ్నాయంతే సంప్రదాయప్రవృత్తి జనితకీర్తిప్రదా
మంత్రావాహా.

యశోజనేసానిస్సాప్సహః।

శ్రేయాన్వస్యసోసానిస్సాప్సహః। ఇతి॥

హేపరమేశ్వర త్వత్ప్రసాదాదహం జనేసర్వేషుజనేషు యశోసా
ని ఆచార్యోయమిత్యేవం యశస్వీభవాని వసుధనం బహుళంయస్యసో
యం వసుమాన్ బ్రాహ్మణోతిశయేన వసుమాన్వసీయాన్ తాదృశా
ద్వస్యసోప్యహం శ్రేయాన్ప్రశస్యతరో భవాని యశశ్రేయో హేతు
ప్రతిపాదకాం స్త్రీస్సంత్రానాహ.

తంత్యాభగప్రవిశాః సాప్సహః।

సమాభగప్రవిశాః సాప్సహః।

తస్మింత్సహస్రశాఖాః।

నిభగాహత్వయిమృతస్సాహేతి॥

భగవద్దేవ విశ్వరూపి గుణపట్క-పాచినా, విశ్వరూప సమగ్ర
స్వధర్మస్యయశసశ్చియః జ్ఞానవైరాగ్యయో శ్చైవ వక్ష్యాంభగ ఇతీరణా
ఇతిస్మరణాత్ తేనతద్వాచుపలక్ష్యతే హేభగవత్ పరమేశ్వర తంభగ
వంతం త్వామహంప్రవిశాని తాదాత్మ్యేనత్వయి ప్రవిష్టభవ సర్వదా
త్వాం భజాని సతాదృశ స్త్వమపి మాంప్రవిశమయి ప్రవిష్టభవాదరేణ
ప్రసిద్ధ సహస్రశాఖ రుద్రవిష్ణోర్వి సహస్రసూరిభేదయుక్తై తస్మిన్
త్వయి మామహంనిమృశే నితరాంశోధయామి త్వద్భజనమేవ శ్రేయో
హేతురిత్యధః.

దృష్టాంతచరస్సరః హుశిష్యసంపాదకమంత్రమహా.

యథాపఃప్రవతాయంతి।

యథామాసాఅహజకరం।

ఏవంమాంబ్రహ్మచారిణః।

ధాతరాయంతుసర్వతస్సాప్సహేతి॥

ఆపోలోకే ప్రచతాప్రవణవతా నిమ్నదేశగతేన మాగ్నాయ
ధాత్వరయాయంతి సమాగచ్ఛంతి। యథామాసాశ్చైవైశాఖాదయస్స
ర్వేపిఅహజకరం సంవత్సరమాయాంతి అహానిషష్ఠ్యుత్తర శతత్రయసం
ఖ్యాకాని జీణాకానింతర్భవంతి యస్మిన్ సంవత్సరే సాయమహజకరో న
ఖిలు కశ్చిదపిమానస్సంవత్సర మతిక్రామతి। హేధాతస్సర్వస్య జగతో
విధాతస్సర్వేపి బ్రహ్మచారిణో మాసన్యాయేన మాయనతిక్రామంతో
జలన్యాయేన త్వరోపేతాస్సర్వస్తాదపి దేశాన్మామాగచ్ఛంతు.

హూమమంత్రానభిధాయఉపస్థానమంత్రమాహా.

ప్రతివేశోసి ప్రమాథాహి। ప్రమాపద్యస్వ ఇతి.

—చతుర్థానువాకః.—

శ్రమాపనయనంగృహం ప్రతివేశశబ్దేనోచ్యతే। హేధాతస్త్వం
మే ప్రతివేశోసి ఆతోమాం ప్రభాహి ప్రకాశయ బ్రహ్మనిధ్యాచార్య

త్వేన పఖ్యాతంకురు తదధికమాం ప్రపద్యస్వప్రాప్నుహి అనుగ్రహణైత్యధికః॥ చతుర్థే మేధాదిసిద్ధ్యర్థమంతా ఉక్తా అథ పంచమ వష్టయో ద్రుహణ్మోహసనముచ్యతే తత్రాప్యంగదేవతానా ముపాసనంపంచమే పమైత్వంగినో బ్రహ్మణఇతి విభాగః అంగదేవతాథ్యానస్య ప్రతీకత్వేన వ్యాహృతిత్రయం దర్శయతి.

భూర్భువస్సురితివా ఏతాస్త్రిసోవ్యాహృతయః॥ ఇతి.

భూరిత్యేకాభవ ఇతి ద్వితీయా సువరితితృతీయా ఏతాస్త్రిసంఖ్యాకా వ్యాహృతికబ్దవాచ్యా వ్యాహరణముచ్చారణం తద్విషయత్వాన్మంత్రాణాం వ్యాహృతిత్వం యద్వావివిధే కర్మణ్యాసీరియంతే ప్రయుజ్యంత ఇతివ్యాహృత యస్తత్ప్రయోగప్రసిద్ధి ద్యోతనార్థోవైశబ్దః అగ్నిహోత్రహవిషఉపసాదనే దర్శపూణమాస చాతుర్మాస్య హవిషా మాసదనేచ ప్రయోగఏవమామ్నాయతే అగ్నిహోత్రమేతాభి ర్వాహృతిభిరుపసాదయేదితి దర్శపూణమాసా చాతుర్మాస్యాన్యాలభమాన ఏతాభి వ్యాహృతి భీర్హవిషాసాదయేదితిచ ఏవ మాధానా చావ్రదాహర్యం.

కర్మకాండే ప్రసిద్ధంవ్యాహృతిత్రయం దర్శయిత్వా తద్దేవప్రతీకత్వేన వ్యాహృత్యంతరం దర్శయతి.

తాసాముపాన్మైతాంచతుర్థీః॥ మాహాచమస్యః

ప్రవేదయతే మహాత్మతీతి.

మహాన్మోహసానార్థశ్చమసః పాత్రవిశేషాయస్య మునేస్సముసిర్భహాచమసః బహుమస్తోమయాగేషు వతఃపూజత్వాచ్చమసస్య మహాత్వం తస్యాపత్యం మాహాచమస్యనామక ఋషిస్తానాం భూరాదీనాంతి స్మాణాంవ్యాహృతినాం చతుర్థీః చతుస్సంఖ్యాపూరణే మతాంమహాత్మతీ వ్యాహృతింప్రవేదయతే ప్రాధాన్యేనోపాసనాయాప దిశతి ఉపాన్మైతీని పాతత్రయసముదాయః ప్రసిద్ధ్యధికః॥

ఋషే గ్నమగ్రిహణ మపాసనాయా మనుస్మరణాధకం త
స్మిన్ వ్యాహృతి చతుష్టయేదృష్టివిశేషంవిధత్తే॥

తద్వగ్రిహణసత్త్వా అంగన్యన్యాదేవతా ఇతి॥

యజేతచ్ఛతుర్థవ్యాహృతి రూపమస్తిత దేతద్వగ్రిహణవత్ప్రీతిచిం
తయేత్॥ బ్రహ్మత్వాదేవచతుర్థవ్యాహృతి రూపః మహాఇతి పదార్థ
స్సోయంశరీరమధ్యస్థితత్త్వాలగ్నస్తు వ్యాహృతిదేవతా హస్తపాదాద
సద్భూతాన్యంగానీతి చింతయేత్ యవ్యాచతుర్థకవ్యాహృతిః ప్రశస్యతేమ
హాశ్శబ్దస్య పూజావాచిధాతునిష్పన్నత్వాత్పూజ్యబ్రహ్మచస్తురూపేణ స్తు
తియ్యక్తా యథాశరీరగతావయవాపేక్షయాచేతన ఆత్మాఉత్కృష్టస్తథా
వ్యాహృత్యంతరాణ్యపేక్ష్య చతుర్థకవ్యాహృతి రుత్కృష్టా॥

ఉక్తాసువ్యాహృతిషు లోకదృష్టింవిధత్తే॥

భూరితివాచయం లోకః॥ భువన్త్యుతరిక్షం॥ సువరిత్య
సోలోకః॥ మహాఇత్యాదిత్యః॥ ఆదిత్యేనవావసరే లోకా
మపీయంతే॥ ఇతి॥

యస్మాదాదిత్యేన ప్రకాశితాన్సంతస్సర్వే లోకాః పూజ్యా వ్యవ
హారక్షమాభవంతితస్మాన్మహాఇతివ్యాహృతే రాదిత్యస్వరూపత్వంయుక్తం
అథ తాస్వేవ వ్యాహృతిషు దేవవిశేషదృష్టింవిధత్తే॥

భూరితివాచగ్నిః॥ భువన్తీతివాయుః॥ సువరిత్యాదిత్యః॥
మహాఇతిచంద్రమాః॥ చంద్రమసావావసర్వాణి జ్యోతిగ్
షిమపీయంతే॥ ఇతి॥

సతీహిచంద్రమండలె పరితోవస్థితాని నక్షత్రజ్యోతీంషి సర్వాణ్యపి
పూజ్యానిభాసంతే॥

అథ వేదదృష్టింవిధత్తే॥

భూరితవాఋచః॥ భువన్తీతినామాని॥ సువన్తీతియ

జూగ్మి మహాఇతిబ్రహ్మ । బ్రహ్మణావావ సర్వే
వేదామహీయంతే ఇతి॥

వేదత్రయగతామంత్రవిశేషా ఋగాదయః బ్రహ్మతోఽంకాకస్తే
నహి సర్వేవేదాః పూజ్యంతే । వేదోచ్ఛారణస్యప్రణవపూర్వకత్వాత్ ॥

అధప్రాణదృష్టింవిధత్తే॥

భూరితివైప్రాణః । భువ ఇత్యపానః । సువరితివ్యానః ।

మహాఇత్యన్నం । అన్నేనవాసర్వేవాణామహీయంతే ఇతి॥

అన్నేనహాభుక్తేన ప్రాణాస్తృప్యంతే । యథోక్తలోకాది దృష్టిభి
ర్యుక్తావ్యాహృతీమపసంహరతి॥

తావావీతాశ్చ తస్మాత్తత్సత్త్వత్థా చ తస్మాత్తస్మాత్తస్మాత్
హృతయ ఇతి॥

యాభూరిత్యాదయస్తా ఏతాశ్చ తస్మాత్తస్మాత్ హృతయోలోక దేవ
వేదప్రాణదృష్టిభిర్యుక్తాశ్చ తత్త్వత్థాభిద్యంతే । తథాసతిభూరిత్యేకావ్యాహృతిః
పృథివ్యగ్నిఋగ్వేదః ప్రాణ ఇత్యేవం చ తుర్థాతతశ్చ తస్మాత్ హృతయో
భవంతి ఏవంభువ ఇత్యాదిష్వపి ప్రత్యేకంచ తుష్టైసతి షోడశసంపద్యంతే
తాసాంసర్వాసామపి సంగ్రహాయచ తస్మాత్తస్మాత్ ఇతివీత్సా తాసాంవ్యా
హృతీనా ముపాసనంవిధత్తే॥

తాయోవేద సవేదబ్రహ్మ ।

సర్వేస్మైదేవాబలి మావహంతీతి॥

ఇతి పంచమోనువాకః.

తాః పృథివ్యాదిదృష్టిభిర్యుక్తా వ్యాహృతిర్యోవేదోపాసైస్సైస్సేషా
సకాయసర్వే ఇంద్రాదయోదేవా బలింపూజామావహంతి సంపాదయం
తి । నను యథోక్తవ్యాహృతి రూపప్రతీకోపాసకస్య బ్రహ్మలోకప్రాప్తిర్నా
స్తి । ప్రతీకాలం బనాన్నయతీతి బాదరాయణ ఇతి సూత్రేప్రతీకరహితబ్ర
హ్మోపాసకానామేవ తత్ప్రాప్తినిరూపయత్తోబ్రహ్మ ప్రాప్త్యభావేన

సర్వదేవపూజ్యత్వం నయుక్తం । నాయం దోషయస్మాద్యః పుమాన్వ్యా
హృతిర్వేదసపుమాన్ వక్ష్యమాణానువాకోక్తం బ్రహ్మవేద ఉపాన్తై
బ్రహ్మోపాసనమేవాత్ర ప్రధానం వ్యాహృత్యుపాసన మంగంతస్మాద్భిః ।
హ్మోపాన్తై సత్యాం సర్వదేవపూజ్యత్వం యుక్తం॥

ఇతి పంచమోనువాకః.

పంచమేం గోపాసనముక్తం షష్ఠేత్వంగిన ఉపాసనముచ్యతే త
త్రాదా ఉపాస్యరూపందర్శయతి॥

సయఏషోత్తర్వాదయ ఆకాశః । తస్మిన్నయంపు

రుషోమనోమయః । అమృతోహిరణ్మయ ఇతి॥

హృదయంపుండరీకస్య మధ్యేస్వాగుప్త పరిమిత ఆకాశోవతోతే
సఏష ఇత్యేతాభ్యాః దూరసామీప్యవాచిభ్యాం వ్యవహిత యోగశాస్త్ర
ప్రసిద్ధసన్నిహిత శ్రుత్యంతరప్రసిద్ధశ్చ ఉచ్యతే । ఈదృశోయ ఆకాశస్తస్మి
న్నాకాశేపురుష స్సంపూర్ణః పరమాత్మాస్తియద్యద్యసా సర్వత్రవతః
తే తథాపితస్యోపలబ్ధ్యర్థ ముపాసనార్థంచ హృదయస్థాన ముపదిశ్యతే
హృదయకమలమధ్యేహి సమాధినానిరుద్ధమేకాగ్రం మనఃపరమాత్మానం
సర్వవ్యాపకపరిపూర్ణం సర్వానుగతసచ్చిదానందస్వరూపం బ్రహ్మప్రత్య
క్షేన సాక్షాత్కర్తుం ప్రభవతిదృశ్యతే త్వగ్నియాబుధ్యేతి శ్రుత్యంత
రాత్ ఆపరోక్ష్యవాచకే నాయమిత్యనేన శబ్దేనసేయం సాక్షాత్కార
యోగ్యతాభిధీయతే తాదృశంపురుషోహృదయమధ్య ఉపాస్యమానఃప్రసీ
దతి । అతఏవదహారశాండిల్యాది విద్యాసహృదయ మామూయతే । త
స్మిన్ హృదయఉపాసితవ్యః పురుషోమనోమయః మనఃప్రధాన స్సాక్షా
త్కర్తావాశ్చ సాక్షా జ్ఞానవో వ్యభిహితం పురుషం మనసా సాక్షా
త్కర్వంతి ఉపాసకాశ్చమనసాధ్యాయంతి తస్మాత్తదిదం మనోమయత్వ
మమృతత్వం వినాశ రాహిత్యం హిరణ్మయః జ్యోతిర్మయ స్వయం
ప్రకాశ ఇత్యధికాః.

ఇత్థం ఉపాస్యస్వరూప వభిధాయ ఉపాసకస్య మార్గవిశేషం
దర్శయతి॥

అంతరేణతాలుకా యవీషస్తన ఇవాలంబతే॥ సేం
ద్రయోః॥ యత్రాసాకేశాంతోవివతకతే॥ వ్య
పోహ్యశీర్షకపాలే ఇతి॥

ముఖభిలస్యాంతజ్జిహ్వమూలస్యోపరిస్థితే వామదక్షిణభాగతా
లుకే ఇత్యుచ్యతే॥ అంతరేణతాలుకే తాలుకయోర్ముద్గే వంద్యాస్తన ఇ
వయద్వాబస్తా కంఠస్థస్తనఇవస్వల్పః కశ్చిన్నాసఖండోలంబమానస్తిష్ఠతి
తస్యమాంసఖండస్య యోగశాస్త్రప్రసిద్ధిద్యోతయితుం యచ్ఛబ్దః ప్రత్య
క్షత్వంద్యోతయితు మేతచ్ఛబ్దః లంబకాకరణ ప్రవణస్యందిజిహ్వగ్రస్పర్శ
నేనప్రత్యక్షః పరకీయముఖేతు చక్షుషేవ ప్రత్యక్షః సమాంసఖండ ఇంద్ర
స్యపరమేశ్వరస్య యోనిస్థానంశాఖాగ్రచంద్రదర్శన న్యాయేన సమాంస
ఖండస్య సమీపవర్తికీం యోగశాస్త్రప్రసిద్ధాం సుషుమ్నాఖ్యాం నాడీ
ముపలక్షయతి॥ తస్యాంచఉభయమధ్యస్థితాయాంచ నాడ్యాం ప్రవిష్టంచ
త్తమేకాగ్రం భూత్వాపరమాత్మానం స్వయమితిసాక్షాత్కర్తుంప్రభవతి
ఏతదేవాభిప్రేత్య కారికోపనిషద్యాచూయతే॥ ఏకోత్తరంనాడీశతం తా
సాంమధ్యే పరాస్మృతాసుషుమ్నాతుపరే లీనావిరజాబ్రహ్మరూపిణీ ఇడా
తిష్ఠతివామేనపింగళాదక్షిణేనతు తయోర్ముద్గేపరస్థానంయస్తంవేదస
వేదవిత్॥ సానాడీపరమేశ్వరస్య స్థానంకించఅమృతత్వ ప్రాప్తేర్నాల్లభూ
తత్వాదపి తస్యస్థానంతన్మార్గత్వమపిచందోగ్రః కరైశ్చాచూయతే శతం
చైకాచక్రకాయస్య నాడ్యస్తానాం మూర్ధానమభినిస్త్యతైకాతయోర్ధ్వ
మాయన్నమృతత్వమేతేజి సేయమింద్రస్థాయోని సుషుమ్నానాడీ శిరసా
వామదక్షిణకపోతే వ్యపోహ్యవిభిష్యయత్రయస్మిన్ మూర్ధప్రదేశే కేశా
నామంతో మూలమస్తితత్రవిశేషేణవతకతే యధాగ్రస్యోపరికేశానా

మభావాద గ్రమంతశబ్దేనోచ్యతే తథామూలాదధోపి తదభావాన్ముల
మప్యంతశబ్దవాచ్యః॥

ఇత్థముపాసకస్య ఫలప్రాప్తయే నిర్ణయనద్వారమభిధాయేదానీం
ఫలందర్శయతి॥

భూరిత్యగ్నప్రతితిష్ఠతి । భువ ఇతి వాయూ సువరి
త్యాది త్యైష మా ఇతి బ్రహ్మణి । ఆప్నోతి స్వారాజ్యం
ఆప్నోతి యన సస్పతిః । వాక్పతిశ్చక్షుష్పతిః । శ్రోత్ర
పతిర్విజ్ఞానపతిః । ఏత శ్చతోభవతి । అకాశశరీరం
బ్రహ్మ । సత్యాత్మప్రాణారామం మనఃఆనందం
తాంతి సమృద్ధమమృతమితి॥

వ్యాఖ్యాత్రయధ్యానే నాగ్నాదిభు ప్రతితిష్ఠతి అగ్నివాయ్వా
దిత్యానాం యదైశ్వర్యం తత్త్వాప్నోతి చతుర్థావ్యాఖ్యాతి ధ్యానేన
హ్మణి సత్యలోకవాసిని ప్రతితిష్ఠతి బ్రహ్మణో యదైశ్వర్యం తత్త్వాప్నోతి
తదేతదేవ స్వారాజ్యాదివాక్త్యైః ప్రసంచ్యతే । అగ్నాదీరామంగదేవ
తానాం స్వయమేవ రాజాభవతి । రాజత్వాదేవ సర్వేస్సై దేవాబలిసూచ
హంతీత్యుక్తం న కేవలం స్వారాజ్యప్రాప్తిః కింతు సర్వేషాం ప్రాణినాం య
స్మిన్ ప్రత్యక్షపతిత్వం ప్రాప్నోతి సర్వప్రాణ్యాశ్చ కోభరాత్వా సర్వన నోధిప
తిర్భవతి । ఏవం సర్వనాగాద్యాధిపత్యైః ద్రష్టవ్యం । ఏక మేవాంతఃకరణం
శక్తిభదేన మనోవిజ్ఞానశబ్దాభ్యామభిధీయతే । కరణశక్త్యా మనఃకర్మచ్యుతే
కతక్వాశక్త్యా విజ్ఞాన మిచ్ఛ్యచ్యుతే । పూర్వమసావేక దేహమాత్రవతికామ
వోవాగాదీనా మధిపతిరభూత్ । ఇదానీంతు విద్యాసామర్థ్యేన సర్వాత్మక
వితాత్రూపాభిమానం ప్రాప్య సత్త్వదేహవతికా మనోవాగాద్యాధిపతిర్భవ
తి । తతస్సమష్టిరూపవిరాట్ప్రాప్తిరూర్థ్యం సముత్పన్న బహుతత్వావ
బోధస్సన్న విద్యాయాం వినష్టాయా మేతద్వత్ప్రమాణస్వరూపంభవతి । అ
కాశేత్యాదినా తదేవ స్వరూపమభిధీయతే అకాశవన్నూతిక రహితంశరీరం

స్వరూపం యస్య బ్రహ్మణ సదా కాశశరీరం యద్వాసస్వజగ తకల్పనాధి
 ష్ఠానత్వేన సర్వాత్మకత్వాదాక శోపి బ్రహ్మణస్స స్వరూపమాకాశేహిస
 చ్చిదానందరూపాధిష్ఠాన భాగోనామరూపాత్మక ఆరోప్యభాగశ్చే ష్యభ
 యందృశ్యతే తత్రనామరూపయోర్మిధ్యాత్వేన బ్రహ్మత్వాభావేపి అధి
 ష్ఠానస్య సత్యత్వేన బ్రహ్మత్వం యుక్తమేతదేవాభి ప్రేత్య సత్యాశ్చే త్యు
 చ్యతే సత్యమబాధ్యం సర్వజగతకల్పనా ధిష్ఠానమాత్మాస్వరూపం యస్య
 బ్రహ్మణస్తత్సత్యాత్మా తథాప్రాణస్యారామ స్సర్వతఃకీడానాః ఉత్పత్తి
 వ్యాపారోయస్మిన్ బ్రహ్మణితత్ప్రాణారామం ప్రాణోత్పత్తిశ్చ బ్రహ్మణ
 స్స కాశాదామ్నాయతే ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణోమన స్సర్వేంద్రియాణి
 చ ఇతి ప్రశోఽత్తరాభ్యామపి స ఏవార్థ ఆమ్నాయతే భగవనుకత ఏషప్రా
 ణోజాయతే ఇతి ప్రశ్నవాక్యం శ్రుత్వాత్మర ఏషప్రాణోజాయత ఇత్యుత్త
 రం ప్రాణోత్పత్తి ప్రయోజనంచ పరమాత్మన ఉత్పాదంత్యాదివ్యపదేశసిద్ధి
 రేతదప్యామ్నాతం కస్మిన్వహముతాగ్రంత ఉతాగ్రంతో భవిష్యామి
 కస్మిన్వాప్రతిష్ఠితే ప్రతిష్ఠాస్యామీతి సప్రాణమస్సృజతేతి దృశ్యాః ప్రాణా
 దాయా ఆధారత్వేన ప్రాణారామం తథామన ఆనందోయస్మిన్ బ్రహ్మణి
 తన్నన ఆనందా యదావిషయాభిముఖ్యం పరిత్యజ్యమనో బ్రహ్మాభిముఖం
 భవతి తదామహత్సుఖం మనసాప్రాప్యతే ఏతచ్ఛ్రుతే తాయణ్యపనిషద్యా
 మ్నాతం సమాధినిఘాతమలస్య చేతనానవేశితస్యాత్మనియత్సుఖం భ
 వేత్ నశక్యతేవర్ణయితుం తదాగిరాస్వయం తదంతకరణేన గృహ్యతి ఇతి
 అతామ్నస్యతే రసగ్ మేవావాయం లబ్ధానందీభవతీతి తదామనసో
 విక్షేపరాహిత్యం శాంతిస్తయా శాంత్యా సమృద్ధం సంపూర్ణం బ్రహ్మనఖిల
 బ్రహ్మణ్యవగతే సతి ఆనందరస నిమగ్నస్య మనసః కదాచిదపి విక్షేపస్సంభ
 వతి సేయం శాంతిః శ్వేతాశ్వతరైరామ్నాయతే జ్ఞాత్వా శివం శాంతిమ
 త్యంతమేతీతి భగవతాప్యక్తం । యుంజన్మనం సదాత్మానం యోగీనియత
 మానసః శాంతిం నిర్వాణవరమాం మాత్సంస్థాన భగచ్ఛతీతి తస్మాత్సవో

గతయాశాంత్యా సమృద్ధంబ్రహ్మయద్వాబ్రహ్మగతైవ శాంతిర్యథామా
యాజగదాకారేణ విక్రియమాణావిక్రిప్యతే తథాబ్రహ్మకదాచి దపినవి
క్రియతే తస్యమాటస్థస్య నిత్యత్వాత్ । బృహదారణ్యకే ఆత్మాతం అజ
ఆత్మామహాధృవఇత్యాదిశ్రుతేః । తస్మాత్స్వస్తిప్తయాశాంత్యా సమృ
ద్ధంబ్రహ్మతథాతదేతద్భృహత్సృతం పరణరహితంమరణంనామప్రాణ
స్య దేహన్నిపగ్రహణం । మృజ్జాణత్యాగఇతి ధాతుస్మరణాత్ తచ్చమ
రణంప్రాణధారిణోజీవస్య సంభవతినతు ప్రాణరహితస్య పరమాత్మనః
తద్రహితత్వం । అప్రాణోహ్యునాశ్శుభ్రఇతి శ్రుత్యతరాదవగంతవ్యం ।

ఇత్థముపాస్యస్వయాపంమార్గః ఫలంచాభిధాయోపాసనవిధత్తే ।

ఇతిప్రాచీనయోగ్యోపాస్వేతి ।

ప్రాచీనాని పూర్వకాండోక్తాని నిత్యవైమిత్తకకర్మాణితైః పాప
ప్రక్షీణేసతిఉపాసనాయాంయోగ్యోభవతి తాదృశం శిష్యంప్రతిమాహాచ
మస్యరామకోగురురుపదిశతి ఇతిశబ్దస్సయ ఏషాంతవాక్యాదయ ఆకాశఇ
త్యాద్యుక్తం ప్రకారం పరామృశతి తద్ధేవఆకాశశరీరం బ్రహ్మైత్యాది
గుణాఅపి పరామృశ్యంతే యద్యపివీతత్తతోభవతీతి హక్యేనవిరాట్పై
రూర్ధ్వంబ్రహ్మభావలక్షణస్యఫలస్యప్రతిజ్ఞాతత్వాన్నుక్తిస్వరూప ప్రతిపా
దకమాకాశశరీరాదివాక్య శధాపితంయథాయథోపాసతే తదేవభవతీతి
శ్రుతో ఉపాస్యఫలయో రేకవిధత్వ శ్రవణాత్ ఆకాశశరీరత్వాదిగణా
నాముపాస్యత్వమపి సంభవతి తస్మాదాచార్యైరుపాస్యగుణత్వేనయో
జితం । ఆధమీమాంసా తత్రేదంచితనీయం కింపంచమషష్ఠయోరనువా
కయో రుపాసనాభిద్యతే అహోహస్విదేకేతి ఉపాస్యవైలక్షణ్యా త్ఫల
వైలక్షణ్యాచ్చ భిద్యతఇతి తావత్ప్రాప్తం పంచమేలోకాదిదృష్ట్యావ్యా
వృత్తిరూపం ప్రతీకముపాస్యం షష్ఠేతు మనోమయిత్వాది గుణకం బ్ర
హ్మోపాస్యమితివైలక్షణ్యం ఫలంచ సర్వేస్సై దేవాబలిమావహంతీతి
పంచమేశ్రుతం షష్ఠేతుఆపోతి స్వారాజ్యమిత్యన్యదేవఫలం శ్రూయతే ।

తస్మాదుపాసనాభేదే ప్రాప్తైబ్రూమః । ఏకాధికారిత్వ శ్రవణాదేకమే
 వోభయత్రోపాసనం పంచమేహితాయోవేద బ్రహ్మేతి వ్యాహృత్యుపా
 సకన్యైవ బ్రహ్మోపాసనాధికారశ్శూన్యమితి తథాష్మై భూరిత్యగ్న
 ప్రతితిష్ఠత్వాది నావ్యాహృత్యుపాసనఫలం ఆప్నోతిస్వరాజ్యమితిబ్రహ్మో
 పాసనఫలంచ సహేవామామృతం తస్మాదేకమేవో భయత్రోపాసనం ఉ
 పాస్యవైలక్షణ్యంచఅంగాంగభావభేదేన ప్యుపపద్యతే సర్వస్మైదేవాబలి
 మావహంతీ త్యేతదన్యంగఫలం భవిష్యతియన్యపరా మయీజుహూర్భ
 వతి నసపాపగ్న్తోక్తగ్న్శృణోతీత్యాదౌ పర్ణద్రవ్యమంతరేణక్రతునిష్పత్త్య
 భావాత్కర్తవ్యర్థత్వేనతి ఫలాకాంతాయా అభావాత్ఫలస్యార్థవాదత్వం
 యుక్తం ఇదంతవ్యాహృత్యాన మంతరేణాపి బ్రహ్మోపాసనసిద్ధేః ఫలా
 మైవవ్యాహృతిధ్యానముచ్యతే । ఇతినాధకవాదత్వం తస్మాదంగాంగ
 భావేనైకోపాసనత్వం యుక్తంచానైవైవన్యామైన సప్తమానువాకోక్త
 స్యసృధివ్యంతరితౌధ్యాన్మక బ్రహ్మోపాసనస్యాపిపూర్వేణ సమేక్ష్యంతం
 కసియ శాండల్య దహరాదీన్యామైన పృథగుపాసనత్వాత్ సచన్యాయ
 స్సృతిపాదేచితితః నభిన్నాఉతభిద్యంతే శాండల్య దహరాదయః సమ
 స్తాపాసనాతైర్విష్ట్యా ద్భృష్ణ్యాక్యాదన్యభిన్నతా కృతోన్మపాస్తే రశక్య
 త్వాద్గుణైర్బ్రహ్మసృధకకృతః దహరాదీనభిద్యంతే పృథక్పృథగుపక్ర
 మాత్ ఛాందోగ్యేనహర విద్యాశాండల్య విద్యామధు విద్యేత్యాదయః
 పర్యంతే తథాశాఖాంతరేష్వపి తత్రసప్తస్తోపాసనస్య శ్రేష్ఠత్వాద్యేద్య
 స్యబ్రహ్మణ ఏకత్వాచ్చ సర్వాసామేక విద్యాత్వమితి ప్రాప్తే బ్రూమః ।
 అసంతాసువిద్యా స్వేకీకరణే నానుష్ఠానంతాపదశక్యమితి విద్యాభేదో
 ద్రష్టవ్యః సచవేద్యస్యబ్రహ్మణ ఏకత్వం శంకసియంగుణభేదేన వ్యవస్థోపప
 త్తైర్గుచైకస్యా అవిద్యానా ఇయతానిర్దేతుమశక్యాః ప్రత్యేకముపక్రమో
 పసంహారయో శ్చన్మిశ్చయకత్వాత్తస్మాద్విద్యాకాంనానాత్వం ఏవము
 పాసనయోర్భేదే సత్యేకమేవానుష్ఠేయం సతూభయమేతదపి తత్రైవ

చింతితం అహంగ్రహేష్వనియమో వికల్పనియమోధవా నియామకస్యా
 భావేన యథాకామ్యంప్రతీయతాం ఈశసాక్షాత్కృతే స్వేకవిద్యయై
 ప్రసిద్ధితః అన్యనర్థత్య విక్షేపావికల్పస్య నియామకోద్వివిధాన్యపాసనా
 నిఅహంగ్రహణే ప్రతీకానిచేతి ఆత్మనస్సగుణోపాసనేషు అహంగ్రహస్య
 చతుర్థాధ్యాయే వక్ష్యమాణత్వాత్తాన్యహం గ్రహణేవస్తుని జేవతా
 దృష్ట్వా స-సగ్నోపాస్యమానాని ప్రతీకానితత్రాహం గ్రహేషు శాం
 డేల్యపిద్యాద్యుపాసనేషు ఏకంద్వేబహూఃఉపాసనాని యథాకామ్యేనా
 నుష్ఠేయూని వికల్పస్యనియామకాభావాత్ నహి శాండేల్యోపాసనం దహ
 రోపాసన మన్యదైవకమేవానుష్ఠేయం నేతరదితివికల్పనియమే కించిత్కా
 రణచుస్తి తస్మాన్యథాకామ్యమితి ప్రాప్తేబ్రూమఃఅన్యనధాన్యంతావదే
 కనియామకం తథాహిశ్రుతిప్రతిపాదకేశ్వర సాక్షాత్కార ఉపాసనస్య
 ప్రయోజనం తచ్చైకేనైవ ఉపాసనేన సిద్ధ్యతిచేత్ అన్యోపాసనా వై
 యథాన్యం కించఉపాసనేషు నప్రమాణజన్యస్సాక్షాత్కారః కింతహిని
 రతర యాభావనయాధే యతాదాత్మాభిమాన స్సచాభిమాన ఏకము
 పాసనమనుష్ఠాయ తత్పరిత్యజ్యాన్యత్ర వతమానస్య పురుషస్యచిత్తవి
 క్షేపకథంనామ దృఢీభవేత్తస్మాదన్యనధాన్య విక్షేపయో ర్మియాను
 వ్యాద్వికల్పానియమ్యతే బ్రహ్మతత్వవిద్యాయామివ బ్రహ్మపాసనేపి
 అహంగ్రహః కతాన్యఃతత్త్వవిద్యయామహంగ్రహః శ్చతుర్థాధ్యాయ
 స్యప్రథమపాదచింతితః జ్ఞాత్రాస్వాస్యతయా బ్రహ్మగ్రాహ్యా మాత్మత
 యాధరా అన్యత్వేన విజానీయాద్దుఃఖ్య దుఃఖావిరోధతః జాపాధికోవిరో
 ధోత ఆశ్మత్వేనైవ గృహ్యతాం గృహ్యంత్యేవమహావాక్యైః స్వశిష్యా
 గ్రాహయంత్యపి యశ్చప్రప్రతిపాద్యం బ్రహ్మతజ్జీవేనజ్ఞాత్రాస్వ వ్యతిరి
 క్తతయాగృహీతవ్యం దుఃఖ్యదుఃఖనోర్జీవ బ్రహ్మణారేకత్వవిరోధాదితి
 శాన్యసక్షే ప్రాప్తేబ్రూమః వస్తుతోబ్రహ్మస్వరూపస్యైవసతో జీవస్యాం
 తాకరణోపాధిత్వోమఃఖత్వాదిసాక్షాత్కారో ధర్మభివీయత్వాదే జీ

విచారే ప్రచింతితం । తద్వాస్తవవిరోధా భావాదాత్మత్వేనైవ బ్రహ్మగృ
హ్యతాం । అతఏవాహం బ్రహ్మస్మితి మమాత్మా బ్రహ్మత్వాదిమహావా
క్యైస్తేతత్త్వవిద ఆత్మత్వేనైవ బ్రహ్మగృహ్ణంతితథా తత్త్వమసీత్యాభిర్మ
హావాక్యైః స్వశిష్యాః గ్రాహయంత్యపితస్సాదాత్మత్వేనైవ బ్రహ్మగృహీత
వ్యం । ఏవంచ సతి మనోమయో అమృతో హి రణ్మయః పరమాత్మాహమితి ఉ
పాసనీయం । మనోమయ పరమాత్మత్వం శాండ్య విద్యోదాహరణేన ప్రధ
మాధ్యాయస్సద్వితీయపాదే చింతితం మనోమయాయం శారీర ఈశోవాప్రా
ణమానసెహృదయ సీత్యణి ౧ నైవ జీవేన్మ్యస్తేన జీవగాః శమవాక్యగతం
బ్రహ్మతద్ధితా ధిరపేక్షతే ప్రాణాదియోగశ్చింతాధాన్యంత్యం బ్రహ్మప్ర
సిద్ధితః ఛాదోగ్యస్య తృతీయాధ్యాయే శాండ్యవిద్యాయాం ఇదమా
మృత్యుతే మనోమయః ప్రాణశరీరోభాదూపకృతి తత్రజీవఈశోవేతి సం
దేహా జీవకృతిప్రాప్తమనస్సంబంధాదీనాం జీవేసు సంపాదత్వాన్మనసా వి
కారోమనోమయకృతి.

మనస్సంబంధః ప్రాణశ్శరీరమస్యేతి ప్రాణస్సంబంధః సచైతద్ద్యయమీశ్వరే
సు సంపాదంత ప్రాణోహృదయనాశ్చ భక్తితి సమేధా తే తథాచైవ అత్మాంత
ర్హృదయేణీయానితి శ్రూయమాణమృదయేవస్థా వాణీయత్త్వచనితా
ధారస్య సర్వగతస్య సర్వవ్యాపకపరిపూర్ణస్య సకథంచిదుపపద్యతే సన్మాజ్ఞే
వకృతిప్రాప్తైబ్రూవః । సర్వ ఖల్విదం బ్రహ్మజ్జ్ఞానాంతికాంత ఉపాసీత సర్వ
మిదం బ్రహ్మనాన్యత్కంచన మివ చితి తస్మిన్ శమవిధిపతే పూర్వవాక్యే
శ్రూయమాణం యద్రహ్మత జీవమనోమయ ప్రాణశరీరకృతి ఏతాభ్యాం
తద్ధితబహు వ్రీహీభ్యాం విశేష్యత్వేనాకేక్ష్యతే శమవాక్యస్యా యవర్థ
యస్మాత్సర్వమిదం బ్రహ్మజ్జ్ఞత్వతల్లత్వాత్తదనత్వాత్తస్మాత్పూర్వాత్మక
బ్రహ్మణి రాగ ద్వేషవిషయా సంభవాదుపాస్తికాలే శాంతోభవేదితి త
థా తద్వాక్యగతే బ్రహ్మణి విశేష్యత్వే నాన్వితే మనోమయ వాక్యమపి బి
హ్యసరంభనిష్కృతి నచ బ్రహ్మణో మనః ప్రాణసంబంధానుపవత్తిర్నిరుపా

ధికే తదనుపపత్తౌ అపిసోపాధికస్య చింతనాధికతయా తదుపపత్తేస్త
 న్నాత్సర్వేష్వపి వేదాంతేషుయద్యచ్ఛాస్త్రసిద్ధం తదేవాత్రావ్యుపాస్యం న
 హిక్వచిదపివేదాంతే జీవస్యకపాస్యత్వంప్రసిద్ధం తతోబ్రహ్మైతిరాద్ధాం
 తఃతత్రయధాశబ్దే వాక్యగతంబ్రహ్మమనోమయత్వ విశేషణేన విశిష్యతే
 నీవమత్రాపిపరిపూణకవాచి పురుషశబ్దాక్తః పరమాత్మా మనోమయశ
 బ్దేవిశిష్యతే పరిపూణకవాచిత్వం శ్రేయోమార్గైరర్థితం పురుషః పురి
 శయనాద్యా పూణకత్వాన్వాపురుంసర్వప్రాణజాతం షూయత్యతి చా
 మునాస్యవాపూణకరితి ప్రాణిజాతేపురుద్విద్యాద్భూతజాతే పురుష్ప్రియా
 మితి నానార్థనిఘంటుః పురిశయనపక్షే జీవపరత్వమపి భవిష్యతీతి చేన్న
 తాయోవేద సవేదంబ్రహ్మైవం బ్రహ్మః ప్రకాంతత్వాదాకాశ శ
 రీరంబ్రహ్మైత్యుపసంహారాచ్చ హిరణ్యమశబ్దస్యతు బ్రహ్మపరత్వంయవ
 షాంతరాదిత్యేహిరణ్యయః పురుషోద్భవ్యత్యతి వాక్యేణీకతంసచనిజా
 యః ప్రథమాధ్యాయస్య ప్రథమపాదేభిహితః హిరణ్యయోదేవతాత్మాకం
 వాసోపరమేశ్వరః మర్యాదాధారరూపాక్తే ద్వైతాత్మైవనేశ్వరఃసార్వా
 త్మ్యాత్సర్వదురిత రాహిత్యాచ్చేశ్వరోమతిః మర్యాదాద్యా ఉపాస్త్యర్థ
 మీశేపి స్యురుపాధిగాః ఛా దోగ్యస్యప్రథమాధ్యాయే ఉద్గీఢా పాసనా
 యాముపసర్జనాని ఉపాస్యాని అభిధాయప్రధానముపాస్యం విధాతుమి
 దమామూయతే అధయవషాంతరాదిత్యే హిరణ్యయః పురుషోద్భవ్యతే
 త్తత్రత్రాదిత్యమండలే విద్యాకర్మాతిశయవశాత్కృత్తీవోదేవ భావము
 పేత్యజగదధికారం నిష్పాదయన్నవతిష్ఠతే ఈశ్వరశ్చ సర్వగతత్వాన్మండలే
 పివతాతే తస్తయోస్సంశయః తత్రదేవతాత్మేతితా వత్రాప్తంతుతః మ
 ర్యాదాధారరూపస్యోద్యమానత్వాత్ యేచాముష్మాత్పరాంచో లోకా
 స్తేషాం శేష్టే దేవకామానాంచేతి ఐశ్వర్యమర్యాదోక్తిః అంతరాదిత్య
 త్యాధారోక్తః హిరణ్యయత్తిరూపాక్తిః సహిసర్వేశ్వరస్యసర్వాధారస్య
 గీరూపస్యపరమేశ్వరస్య ఐశ్వర్యమర్యాదాధారరూపాణి సంభవంతితస్మా

దేవతాత్మేతి ప్రాప్తే ఉచ్యతే శ్రుతి ప్రతిపాదితో హిరణ్మయ ఈశ్వరోభ
 వేత్ కుతస్సర్వాత్మత్వ శ్రవణాత్ | సైవకృత్సామతదుక్తం తద్యజాస్తద్రు
 హ్మోతివాక్యే తచ్ఛబ్దైః ప్రకృతం హిరణ్మయం పురుషం పరామృశ్య తే
 తస్యఋక్సామాద్య శేషజగదాత్మత్వ ముపదిశ్యతే తచ్చాద్వితీయేపరమే
 శ్వరే ముఖ్యముపపద్యతే | నతుసద్వితీయాయాం దేవతాయాంతథాసపష
 సర్వేభ్యపాపేభ్య ఉదితఇతిశ్రూయమాణం సర్వపాపరాహిత్యంబ్రహ్మ
 ణోవధారణే లింగంయద్యపి దేవతాయాః కర్మణ్యనధికారాత్క్రియమాణ
 కరిష్యమాణపుణ్యపాపయో రభావస్తథాపి ఆసురాదినిమి త్తజనితదుఃఖ
 సద్భావాద్దుఃఖ హేతుభూత జన్మాంతరసంచిత దురితమనువతః త ఏవమ
 ర్యాదాధారరూపాణి తూపాదిధర్మతయా సోపాధికే పరమాత్మని ఉపా
 స్యేవతిత్తుమహాంతి తస్మాదీశ్వరోహిరణ్మయః తత్రయథా సార్వా
 త్మాదికం బ్రహ్మలింగమస్తిఏవమత్రాప్య మృతత్వసత్యాత్మ త్వాదికం
 లింగమవగంతవ్య మతోమనోమయత్వాది గుణకఃపరమాత్మాత్మోపాస్య
 శ్చందోగా శ్శాండిల్యవిద్యాయామేన మామనంతివనోమయః ప్రాణశరీ
 రోభారూపస్సస్య నంకల్పితీ వాజసనేయినశ్చ బృహదారణ్యకేపఠంతిమ
 నోమయోయం పురుషోభాస్సత్యస్తస్మిన్నంతహృదయే యథాప్రహిర్యా
 యవోవాసపష సర్వస్యేశానస్సర్వస్వాధిపతి స్సర్వమిదంప్రశాస్తీయదిదం
 కించేతితథాశాఖాభేదేఽపి పంచాగ్నివిద్యాన్యాయేన మనోమయత్వాదిగు
 ణకస్యవేద్యస్వరూపస్య ప్రత్యభిజ్ఞానాద్విద్యైక్యం ద్రష్టవ్యంసచన్యాయస్తృ
 తీయేనువాకేదర్శితః | సతిచవిద్యైక్యే అపిశాఖాసుపరస్పరం విశేషగుణా
 ఉపసంహతన్యాః ఉపసంహారన్యాయశ్చ తత్రైవదర్శితః | ఉపసంహృత
 సర్వగుణోపేతే బ్రహ్మణి తాదాత్మ్యాభిమాన రూప స్సాత్మాతా రో
 యావద్భవతితా వత్ప్రత్యయావృత్తిఃకతన్వాఉపాస్యే త్యుక్తస్యోపాసన
 శబ్దస్యతద్వాచిత్యా దేదదపితత్రైవదర్శితం శ్రుతిశ్చదేవోభూత్వాజేవాన
 వ్యేతీతి తస్మిన్నేవజన్మని దేవభావలక్షణసాత్మాతారం దర్శయతిఉత్పన్నే

వినాత్మాత్మైరే బ్రహ్మైవాననమామరణ మావతకనీయం తదేత చ్చతు
 ధాకాధ్యాయస్య ప్రధవపాదే ఆప్రాచయనాదితిసూత్రే చింతితఁడపాస్తీ
 నాంయావదిచ్ఛమావృత్తిశ్చాన్యదుతామృతి ఉపాస్త్యధాకభినిష్పత్యైర్వా
 వదిచ్ఛం నతూపరిఆత్మప్రత్యయతో జన్మభావ్యదస్తత్ప్రసిద్ధయే ఆమృ
 త్యావతకనాన్యాయం సమాతచ్ఛావవాక్యతః విజాతీయప్రశ్నయానం తరి
 తసజాతీయప్రత్యయ ప్రవాహ ఉపాస్తీకబ్ధాధకస్సవ కీయతాపికాలేనచ
 సంపద్యతే తోయావదిచ్ఛమావృత్తిశ్చాన్య మరణమితిప్రాప్తే బ్రూమః |
 భావిజన్మనఃప్రయోజకౌత్సప్రశ్నయ ఆమరణావృత్తియంతరేణనసంలభ్యః
 అతవీవస్మృతిః యాయవాపిన్మృతభావంత్యజత్యంతే కళేబరం తంతమే
 చైతికాంతేయసదాతద్భావభావిత ఇత్సాహ | కథంపునజ్యోకతిష్టమాది
 కర్మణాన్వగళం గచ్ఛతోంత్యప్రశ్నయః కర్మజర్యాపూర్వనశాదితి బ్రూ
 మః ఉపాసనాపి అపూర్వమస్తీజేద్బాధనైతావతా నిరంతరావృత్తికా
 క్షేపావృష్టోపాయః పరిత్యాజ్యోభవతి అన్యధాన్వస్య సుఖంభాదేరపూ
 ర్వజన్మత్వేనభోజకాద్యర్థా దృష్టఃప్రయత్నః పరిత్యజ్యేతతోద్వష్టోపాయ
 త్వాదామరణమావర్తనం కతకవ్యం తథావిధస్మృతి యుక్తస్యైతాగ్రి
 తో విశేషశ్చతుర్థాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే తిత్త | అపిశేషో విశేషో
 వా స్వామతాగ్రితే రుసాసీతుః హృష్టిద్యోతన సామ్యోవిశేషోన్యస్య
 నిగళమాత్ మూర్ధన్యమైవరాజ్యా సాప్రజేన్నాదీవిచింతంత విద్యాసా
 మర్థ్యతశ్చేతి విశేషోన్యస్యనిగళమాత్ ఉపాసకస్యయేయముతాగ్రి
 తి స్సేయమితరోతాగ్రిత్యాహార్థాప్రమపగ్య తంసమేత్యుక్తంధమా
 ర్థోభక్తమేపిసమైన భవితుమర్హతి హృత్ప్రద్యోతనాదేస్సమిత్వ శ్రవణాత్
 తథాహితస్యహృతస్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతేతేన ప్రద్యోతేన ఏష
 ఆత్మోష్ణోగ్రియత చక్షుష్టోవామూర్ధ్నోవాన్యేభ్యోవా శరీరదేశేభ్య ఇతి
 ప్రూయతే అయమర్థః వాజ్మనీసంపద్యతే ఇతికమోగజీవం లింగశరీరం
 శక్తిశ్చేదేష పరమాత్మనిధానీయతేనభాత్యార్వజన్మసమాస్తంధవతి

అథ జన్మాంతరాయ తల్లింగం పునహృదయే ప్రాదుర్భవతి తస్మిన్నవ
సర హృదయాగ్రేవసితస్య లింగస్య గంతవ్యభావి జన్మా లోచనాత్మకం
త్య ప్రత్యయత్వేన లోకే ప్రసద్ధః కశ్చిత్ప్రద్యోతనోభవతి తే నయం క్త స్స
నాడిభ్యోనిగళచ్ఛతీత్యే తచ్చ సర్వేషాం సమానం తస్మాన్నోపాస క సే
త రేభ్యోవి శేష ఇతి ప్రాప్తే బ్రూమః మూర్ధన్యయైవ నాడ్యా ఉపాసకానిర్గ
చ్ఛతీత రేభ్య ఏవ నాడిభ్య ఇత రేకుత ఉపాసకేన మూర్ధన్యనాడ్యాశ్చితి తి
త్వాత్సగుణ బ్రహ్మవిద్యా సామర్థ్యాచ్చ శ్రుత్యంతరే చా య మర్ధస్సప్తమ
వ గమ్యతే శతంచైకాచ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాం మూర్ధానమభి నిస్సృ
తైకాతయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి వివృజ్జన్యా ఉత్క్రమణే భవతి
తీతి అన్యనాడ్య ఉత్క్రమణా యోషయజ్యంతే నత్వచృతత్వప్రాప్తయ
ఇత్యర్థః! అస్మాన్మూర్ధన్య నాడిః ఉత్క్రమణ రూపాద్వి శేషాత్ప్రాచీనో
యోయముత్కాంతి ప్రకారస్తత్ర శాఖాంతర వాక్యోదాహరణేన
పంచవిచారాః ప్రవృత్తా స్తద్వక్యంచ ఛందోగైరామ్నాయతే అస్య
సోమ్యపురుషస్య ప్రయతో వాజ్ఞససి సంపద్యతే మనఃప్రాణే ప్రాణ
స్తేజసి తేజఃపరస్యాం జేవతాయామితి తత్రబ్రుయమాణస్య పురుషస్య
పాగుపలకి తానాం దశేంద్రియాణాం మనసిస్వరూప ప్రవిలయోనభ
వతికింతు వృత్తిమాత్ర ప్రవిలయఇతి ఏకోవిచారస్తస్యచమనసః ప్రాణే
వృత్తి ప్రవిలయఇతిద్వితీయః తస్యచప్రాణస్య స్వాత్మః జీవేవృత్తి ప్రవిల
య ఇషమాత్మానమంతకాలే సర్వేప్రాణా అభిసమాయాంతీతి బృ
హదారణ్యక వాక్యాదితితృతీయః సేయవృత్తి ప్రవిలయరూపాత్కాగ్రిం
తినాడి నిష్క్రమణరూప మగోకాక్రమ పర్యంతానేక కర్మవాస
నావాసిత జన్మబహుత్వ సంపాదిత ధర్మాధర్మ ప్రవృత్తస్యోపాసక
స్య తత్త్వజ్ఞానిసశ్చ త్రయాణామేతేషాం సమానానత విషమేతి చ
తుథః! బాహ్యేంద్రియమనః ప్రాణాయస్మిక్ జీవాత్మ్యేనృత్య ప్రవీణీ
యంతే సజీవాత్మాయస్మిక్ తేజః ప్రధానేభూతపంచకే వృత్త్యాప్రవీణి

యతే తద్దూతపంచకం బ్రహ్మతత్వానభిజ్ఞస్య పురుషస్య పరమాత్మనివృ
 త్త్యైవ ప్రవిలియతేనతు స్వయాశేణేతి పంచమః ఏవమేతైః పంచభిర్వి
 చారైస్సర్వసాధారణో తాగ్రంతిత్విచారితాత్ర పరమాత్మని యోయంపం
 చభూతరూప లింగశరీర ప్రవిలయసైర పూర్వజన్మసమాప్తం అథోపా
 సకస్య బ్రహ్మలోకప్రాప్తయే మూర్ధన్యవాడీమగ్రమణరూపా విశేషః
 విచారితః సచాంతరేణతాల్పక ఇత్యారభ్యన్యపోహ్యశీషకకపాల ఇత్యంతే
 నవాక్యేన సమామూలతః తచ్చబ్రహ్మలోకప్రాప్తిపర్యంతస్య మూర్ధన్య
 పలక్షణం ద్రష్టవ్యం తస్మిన్చమాగ్నే శాఖాంతరవాక్యోదాహరణేనషడ్వి
 చారాః ప్రవృత్తాఃతత్రఛందోగాః ఆధయదైతస్మాచ్ఛరీరా దుత్కామ
 క్ష్యదైతేరేవ రశ్మిభిరూర్ధ్వ మాక్రమత ఇతివాక్యేన మూర్ధన్యవాద్యాని
 మాగ్రంతస్యానిత్యరశ్మిసంబంధమామనంత్యపాశకస్య తత్రాహ్నివృత
 స్యతత్సంభవేపి రాత్రౌమృతస్య ఉపాసకస్యన. భవతితిపూర్వశ్చక్షుత్వ
 రాత్రౌ ఆదిత్యరశ్మినామభిన్యక్తిభావేపి నాడీసంబంధస్య యావద్దేహభావి
 త్వాదస్తీశ్చి ప్రాప్తితిషధమవిచారం ఏతస్మిన్నాదిత్య రశ్మ్యదికఉత్త
 రమార్గై మృతస్యాత్తరాయణ శ్రవణా ద్దక్షిణాయనై మృతస్యా పాస
 కస్యవిద్యాఫలం నాస్తీతిపూర్వశ్చక్షిక్వత్వ ఉత్తరాయణశబ్దేనతదభిమాని
 నీదేవతాయా విషక్షితత్వాత్ఫలమస్తీత్యుక్తం సోయంద్వితీయః ఛందోగ
 బృహదారణ్యకయోస్త్వేష మభిసంభవతి త్యాదినా పంచాగ్ని విద్యా
 యామర్చిరాదికో మార్గఆమ్నతః విద్యాతరేతు వాజసనేయిభి స్సవా
 యుమాగచ్ఛతీత్యాదినా వాయునిలోకఃపరితః పర్యంకవిద్యాయాం కా
 ప్తీతకిభిస్స ఏతందేవయానం పంధానమాపద్యాగ్ని లోకమాగచ్ఛతీ త్యగ్ని
 లోకః పరితస్తస్మాదుత్తరమార్గః నానావిధఃతీపూర్వశ్చక్షిక్వత్వ వాయు
 గ్నిలోకానామేకస్మిన్నేన మార్గేపర్వ విశేషత్వేనాన్వయం సంభవాదేక
 ఏవార్చిరాదికో మార్గఇత్యుక్తస్యాం తృతీయః కాపాతకిప్రోక్తస్య వా
 యులోకస్య మార్గమధ్యేన్నవేశాసంభవ మాశంక్యబృహదారణ్యక వా

యుప్రభేదేన మార్గేణాదిత్యాదీ ప్రాప్తిశ్రవణాదాదిత్యా దర్శనాగ్వాయో
 సన్నివేశస్తథా కాపీతకీప్రాక్తానాం వరుణేంద్రప్రజాపతి లోకానాం మా
 ర్గమధ్యే సంవేశాసంభవమాశంక్య విద్యద్వమణయో ర్వృష్టిద్వారాసం
 బంధసంభవా ద్విద్యుల్లోకాదూర్ధ్వవరుణలోకస్య సన్నివేశస్థితి చతు
 థాః ఆగంతుకానామంతే నివేశస్థితిన్యాయేన ఇంద్రప్రజాపతిలోకయో
 ర్వరుణలోకాదూర్ధ్వ సన్నివేశ ఇత్సుక్తం సోమంపంచమః తస్మిన్నాగ్రే
 శ్రుతానామర్చిరాదీనాం మార్గంబ్రహ్మస్య భోగభూమిత్వ చ నిర్వా
 త్యాతివాహిక దేవత్వ ముక్తసోమ పవృ వత్తైష్ఠ్యచ్ఛిచారై ర్నిర్వీతో
 యోమాగస్తస్య మార్గస్య బ్రహ్మతత్వాబోధ బ్రహ్మోపాసనయో
 సాధారణత్వమాశంక్యఉపాసనవిషయ ఏవాయం మార్గ ఇతినిర్ణీతః ఉపా
 సనోష్ఠి యత్రోపాసనమార్గశ్రవణం తత్రైవేత్వాశంక్య సర్వోపాసన
 సాధారణత్వం మార్గస్యనిర్ణీతం తేన మార్గేణోపాసకస్య బ్రహ్మప్రాప్తిశ్చ
 వతి తత్పురుషోమానవస్సపరాక బ్రహ్మగమయతీత్యమానవేన విద్యుల్లో
 కవతినా పురుషేణ బ్రహ్మప్రాణస్య ఉక్తత్వాత్తత్ర పరబ్రహ్మైవప్రా
 ప్యమిత్యాశంక్య పరబ్రహ్మచిగ్ద్యసంభవాల్లోక విశేషరూపం కార్యమేవ
 బ్రహ్మోపాసనేన ప్రాప్యమితిర్ణీతం సాచ కార్యబ్రహ్మలోకప్రాప్తిః ప్ర
 తీకోపాసకానా మప్యస్తీత్యాశంక్య బ్రహ్మోపాసకానా మేవనేతరేషా
 మితినిర్ణీతం యోయమర్చిరాది మార్గేణప్రాప్యోబ్రహ్మలోకస్సవేవ భూరిత్య
 గ్నాప్రతిష్ఠితీత్యారభ్య శ్రోతపతిర్విజ్ఞానపతి రిత్యంతయా శ్రుత్యాప్ర
 పంచ్యతే తత్రబ్రహ్మలోకప్రాప్తౌ సత్త్వావ్యప్యభిమాన స్పృహప్యభిమాన
 శ్చేత్సుభయం సంపద్యతేతయోర్మధ్యేవ్యప్యభిమానేన అగ్నివాయాద్వి
 త్యాదిదేవతానాంతాదాత్మ్యం ప్రాప్యతదీయైశ్వర్యేషు ప్రతిష్ఠితీతి స
 మప్యభిమానేన భూలోకాద్యధిష్ఠాతృ బ్రహ్మరూపో భూత్వాస్వారాజ్య
 మాహ్నతి తథావిధబ్రహ్మరూపత్వ సిద్ధ్యధికమేవ బ్రహ్మలోకగమనం
 యోగినం ప్రతికాపీతకినః పర్యంగవిద్యాయామేవ మామనంతిపంచ శతా

న్యస్పృహసా ప్రతిధావంతిశతం చామరహస్తాశ్శశం మాలాహస్తాశ్శతం
 చూడామస్తాశ్శతంవా సోహస్తాశ్శతం ఫలంహస్తాశ్శతం బ్రహ్మలంకా
 శేణాలంకుర్వంతిన బ్రహ్మలంకారేణాలంకృతో బ్రహ్మవిద్వాన్ బ్రహ్మై
 వాభి పై గ్రీతిస్వవ్యాపక పరిపూర్ణం సర్వానుగతంపరం బ్రహ్మప్రత్య
 క్త్వేవానుభూతపురుషః బ్రహ్మత్వైక్యజ్ఞానవాన్ బ్రహ్మైవాభిపై గ్రీతితది
 థ బ్రహ్మప్రాప్తిలక్షణం స్వాహజ్యమేవ వివిచ్యచతుర్భుర్వాచారైర్నిర్ణీతం
 బ్రహ్మలోకవాసినో యోగినోభోగ్యవస్తుసంపాదనే మనుష్యలోకవాసిన
 ద్బాహ్యసాధన మపేక్షిత మిత్యాశంక్య సంకల్పమాత్రస్య తత్సాధనత్వం
 సంకల్పదేవత తచ్చ తేరితిసూత్రేర్నిర్ణీతంసోయంప్రథమో విచారస్తస్య
 సంకల్పమాత్రేభోగ్యవస్తుజాతం సృష్టవతోయోగినో భోగాధిష్ఠానస్య
 దేహస్య భావాభావౌ శ్రుతిద్వంద్వప్రాక్తౌ పురుషభేదేన వ్యవస్థితావిత్యా
 శంక్యవైకైకపురుషస్య ఐచ్ఛికాదేహభావాభావావీతి నిర్ణీతంసోయం ద్వితీ
 యోవిచారః శుదాయంయోగీస్వబుద్ధివృత్తేచ్ఛయా యుగపదేవబహుళా
 దేహాన్ సృజతినదానీతేష్వేక ఏవదేహజీవాత్మోపేత ఇతరే దేహస్తుత
 ద్రహితా ఇత్యాశంక్యఏకచిత్తానువతీభిః పృథగేవజీవాత్మభిరుపేతాస్తే
 సర్వదేహాఇతి నిర్ణీతంసోయం తృతీయః తస్యయోగినః భోగ్యవస్తుదేహ
 జీవాన్మనాం జగద్వ్యాపారవజ్జమిత సూత్రేస్సృష్టిస్సంకల్పమాత్రేణయ
 భాభవతితద్ధానాకాశాది పంచమహాభూతానాం భౌతికస్యబ్రహ్మాండాదే
 జగతశ్చ సృష్టిరస్తీ త్యాశంక్యనాదే ర్నిశ్యసిద్ధశ్చ పరమేశ్వరస్య జగ
 త్సృష్టత్వం నతుయోగినశ్శనిజీవతం సోయంచతుర్థోవిచారః తైత
 త్తైర్చతుర్భుర్వాచారైర్నిర్ణీతంస్వారాజ్యం ప్రాప్తవతోయోగినస్తస్మిన్నే
 వబ్రహ్మలోకే ర్గుణసర్వవ్యాపక పరిపూర్ణబ్రహ్మతత్వ సాక్షాత్కారసతి
 బ్రహ్మలోకస్యావసాన విదేహకైవల్య భవతీత్యయమథా ఏతత్తతోభ
 వతీత్యాది నా సమామానః ఏతదేవాభిప్రేత్యభగవతా వ్యాసేనసూత్ర
 తంకార్యాయయ తదభ్యుత్థేనసహతః పరేవభిధానాదీతి కార్యస్యబ్రహ్మ

లోకస్యాత్యయే ప్రళయేనత్యుధ్వం తల్లాకాధ్యక్షేణసహపరం బ్రహ్మ
ప్రాప్నోతీతి శ్రుతిస్మృత్యోస్తథాభిధానాత్ వేదాంతవిజ్ఞాన సునిశ్చితా
ధాన్యస్యాన యోగాద్యతయశ్చుద్ధసత్వాః తేబ్రహ్మలోకేతు పరాంత
కాలే పరామృతాత్పరిమంచ్యంతే సర్వతీతశ్చితిః బ్రహ్మసహితే సర్వే
సుప్రాప్తైప్రతిసంచరే పరస్యాంతేకృతాత్తానః ప్రవేశంతి పరంపదమితి
స్మృతిః తదేవంబ్రహ్మోపాసనస్య బ్రహ్మలోకప్రాప్తిపూర్వీకా క్రమము
క్షీర్ణవతీతస్థితః॥

— శిష్యోనువాకః. —

శిష్యోనువాకే వనోమయత్వాది గుణయుక్తస్య బ్రహ్మణఉపాసన
ముక్తంతస్యబ్రహ్మణశ్చక్షుగళమ్య గుణవిశేషాభావేనోత్తమాధికారవిష
యత్వాన్మందాధికాణా ప్రితిచక్షుగళమ్యగుణోపేత బ్రహ్మోపాసనం
సప్తమీనువాకే భిన్నీయతే తత్రప్రధమమూర్ధభౌతికం గుణపంచకత్రయం
దశకాయతి॥

పృథివ్యంతరిక్షం ద్యౌదిశోవాంతరదిశాః॥

అగ్నిర్వాయురాశిశ్యశ్చంద్రమానక్షత్రాణి॥

అపఃపథయో వనస్పతయ ఆకాశఆత్మా॥

ఇత్యధిభూతమితి॥

పృథివ్యాదికం లోకపంచకం అగ్న్యదిపంచకం ఆపిత్యాదికం
ద్రవ్యపంచకం తత్రాత్మశబ్దేన సమిష్టిరూపో విరాట్పిండఉచ్యతే ఇత్యేవ
ముక్తం॥ పంచత్రయ ధిభూతమహంప్రత్యయ గ్రాహ్యేభ్యవత్క్యమూణే
భ్యః ప్రాణాదిభ్యవ్యతిరిక్తాదం ప్రత్యయగ్రాహ్యేణ పృథివ్యాదీని భూ
తాని ఆశ్రిత్య వతకంత ఇత్యధిభూతం భూతనిషయ ముపాసన ముక్త
మిత్యధః॥

వత్క్యమూణేనాసంకీర్ణత్వా యోక్తం విభిజ్యప్రతిజ్ఞా పునస్సతతస్య
త్పంచకత్రయం దగ్భయతి॥

అధా ధ్యాత్వా । ప్రాణో వ్యానోపాన ఉదానస్స
మానః । చక్షుశ్శ్రోత్ర మనోవాత్త్వక్ । చర్మ
మాగ్ సర్గ్ స్నా వాస్థిమజ్జా । ఇతి॥

అధభూతవిషయ పంచకత్రయ కథనానంతరమధ్యాత్మ మాత్మవి
షయపంచకత్రయమభిధీయతఇతి శేషః॥ యస్మిన్ దేహేంద్రియాది సంఘాతే
శాస్త్రీయ సంస్కారరహితస్య జనన్యాహమితిబుద్ధిస్సోమంతోకప్రసిద్ధత
త్కాతమధికృత్య యదుపాననంవతకతే తదధ్యాత్వం దేహమధ్యవతకనప
కన్యైవవాయోః ప్రాణాదయః పంచవృత్తిభేదాః అతఏవాత్రప్రాణవిచార
భగవతావ్యాసేన సూత్రితం॥ పంచవృత్తిగ్మనోవద్వ్యపదిశ్యతఇతితాసాం
చవృత్తీనాంస్థానభేదః పూర్వైరుదాహృతః॥ హృదిప్రాణాగాదుదేహానస్స
మానోనాభి సంస్థితః॥ ఉతానంకంతదేశస్థో వ్యాసస్సర్వశరీరగణ్ఠితదేత
త్ప్రాణాదికం వాయుపంచకం చక్షురాదికమింద్రియపంచకం చర్మాది
కంధాతుపంచకం స్నాయుశబ్దేన వసాభిధీయతే । యదేతదధిభూతపంచక
త్రయం యచ్ఛాధ్యాత్మపంచకత్రయం తేనోభయేన బ్రహ్మణఉపాధిభూ
తం కృత్నంజగదభిధీయతే । తదేతజ్జగదుపాధివిశిష్టం బ్రహ్మస్వరూపం
ఉపాసితవ్యం॥

అధాధావాదే నోపాస్తా విధిమున్నయతి.

ఏతదధి విధాయఋషిరవోచత్ । పాజ్ఞంవాఇద

గ్ సర్వం॥ పాజ్ఞేనైవపాజ్ఞగ్ స్పృణోతతి॥

—సప్తమోనువాకః—

ఋషిరతీంద్రియన్యశాస్త్రస్యద్రష్టాకశ్చిన్నురేతత్పుధివ్యంతరిక్ష
మిత్యాదిక ముపాస్యస్వరూపమధివిధాయాధిసాక్షాత్కారపర్యంతంయ
థాధవతి తథాఉపాస్యస్వానుభవేన సర్వాత్మకం విరాట్త్వం పాస్యస్వ
భ్యుపాసానుభవ సిద్ధయత్తం శిష్యేభ్యశ్చాంతేభ్యః భక్తేభ్యశ్చశూరిమభ్యః
పోత్రనాక కముక్తనానితిప్రశ్న తదభిధీయతే ఇదం ప్రతీయమాంసః

ర్వంజగత్ విరాట్స్వయావసమష్ట్యాత్మకం పాజ్ఞం పంక్తిచ్ఛందస్సంబంధి
వైశజ్ఞేన తత్ప్రసిద్ధిరుచ్యతే ప్రసిద్ధమేవ తత్సర్వస్యపాజ్ఞస్యైత తథాహి
పంచాక్షరాపంక్తిః త్రైశ్చత్యాపంక్తిశ్చందః యథాపంచసంఖ్యోపేతం త
థాజగదపి పంచసంఖ్యోపేతం పంచీకృతపంచమహాభూతాని తతాః
ర్వంచ సర్వంవిరాడిత్యుచ్యత ఇతిసంప్రదాయవిద్భి రభిధానాత్ తథా
సతిజగతః పంక్తిచ్ఛందసా సహసాదృశ్యలక్షణస్య సంబంధస్య వక్ష్యమా
ణత్వాత్పాజ్ఞత్వం తథాపృథివ్యాద్యపాసనమపి పంచకైరుపేతత్వా
త్పాజ్ఞం తేనపాజ్ఞేనైవ ఉపాసనేనపాజ్ఞాన్తూలదేహసమష్ట్యభిమానివి
రాడూపత్వం ఉపాసకస్సస్పృహోతి ప్రీణయతిపాప్నోతిత్వగ్ధః తేనార్థవా
దేన పాజ్ఞయాపవిరాట్పాప్రినామ ఏవముపాసీతేతి విధురున్నీయతే స
త్యాంచపాజ్ఞయాపవిరాట్పాప్రితా తత్వజ్ఞానోత్పత్తిద్వారా క్రమముక్తిః
పూర్వోక్తన్యాయేనావగంతవ్యా॥

ఇతిసప్తమోనువాకః.

సప్తమేను వాకే స్థూలదర్శినో మందస్య స్థూలరూప
పృథివ్యాద్యపాధిక బ్రహ్మోపాసన ముక్తం పూర్వస్మిన్నను వాక
కించిత్సూక్ష్మదర్శినోమధ్యమస్య సూక్ష్మః శస్త్రచర్శినోమ
ధ్యమత్వం కథమితిచేదుచ్యతే స్థూలదేహసమష్ట్యభిమాని విరాడూప
త్వ దర్శిమంచాధికార్యపేక్షయా విరాడాంతరఃశస్త్రగోచరబుద్ధే ర్విద్య
మానత్వాన్మధ్యమత్వం తస్యమధ్యమస్య సూక్ష్మరూపంషణ ఆద్యపా
ధిక బ్రహ్మోపాసనముక్తం అథఉత్తమాధికారిణో వ్యమానువాక వే
దాంతప్రతిపాద్య ప్రణవాభిధేయ శుద్ధబ్రహ్మోపాసనమచ్యతే తత
ఉపాస్యస్వరూపం దర్శయతి॥

ఓమితిబ్రహ్మేతి.

ఓంకారః పరమాత్మనోవాచకః తథాచ సతఃజలిహోక్తంయూ
గశాస్త్రం పూర్వమేవోదాహృతం తస్యవాచకః ప్రణవఇతి ఇతిశబ్దః ॥

ర్థాంతరవ్యావృత్త్యర్థః ఓమిత్యనేనై వశబ్దేనప్రతిపాద్యం యద్భిన్నం త
దేవాత్మోపాస్యం వస్తునత్వత్రమన ఆద్యుపాధి పృథివ్యా ద్యుపాధివా
చింతనీయం ఏతేనకీముక్తమితి వాచకమోంకార ముచ్చారయన్వాచ్యం
బ్రహ్మాపాసీతేత్యర్థః॥

అర్థరూపాంకారస్య బ్రహ్మవాచకత్వ యోగ్యతాండర్భయతి।
ఓమితీదగ్ంసర్వమితి।

ఓమి త్యేతస్మిన్నేవాక్షరే శబ్దరూపవిధ్యరూపంచేదం సర్వం జగదం
తచ్ఛాతం తద్యధాశంకునాస ర్వాణివర్ణానీత్యాది శ్రుత్యాశబ్దాంతర్భా
వ ఆత్మాతః తస్యవాక్తంతినామాని దామాని తస్యేదం వాచాతం
త్యావామభిర్తామభినిత్యాని శాశబ్దా రేవార్థాంతర్భావోపామ్నా తఃపి
తచ్ఛసర్వం యశ్చరదసామృతభూనిశ్వరావ ఇత్యేత విశ్వరూపపదవ్యా
ఖ్యానేప్రపంచితం తథాసతి ప్రావస్య సర్వాశ్చకత్యేన సర్వాశ్చకబ్జ
హ్మవాచకత్వ యోగ్యతాసంభవతి ఓంకారస్య సర్వసంబంధం కేమచి
త్త్వేదికవ్యాపారేషూదాహృత్యసర్వయతి.

ఓమి త్యేతదనుక్పతిహస్యవా ఆప్యోశావయేత్యా
శావయ తి ఓమితిసామాని గాయతి। ఓగ్ శో
మితిశస్త్రాణిశగ్ సన్ని ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరం
ప్రతిగృణాతి। ఓమితిబ్రహ్మ ప్రసౌతి! ఓమి త్యగ్ని
హోత్రోనుజానాతి ఓమితిబ్రాహ్మణః ప్రవశ్య
న్నాహం.

దశకపూర్ణామాసాది యాగేషుయజుర్వేదోక్త కర్మానుష్ఠాయ
నోధ్వర్యవో యస్మిన్కాలే అగ్నిధ్వం ప్రత్యాశ్రావయేతి ప్రేషమం
త్రం ప్రయుంజతే తదాసీమా శావయేతి మంత్రం పఠంతి అతఏవాపస్తం
బః అశాతాదిమోకారాది మోంకారాదీంచ తంమంత్రంవికల్పేన ఉ
చాజహర। ఆశావయో శావయో మఃశావయ శావయేతి తేషు

పక్షేషు ద్వితీయః ఓంకారాదిపక్షోత్ర శ్రుత్యోదాహృతః మంత్రగతః
 కారః ఆగ్నిర్ధృతః సంబోధనాధికః హే ఆగ్నిర్ధృతః దేవాన్మృతేహంవిః ప్రదానా
 వసరం శ్రావయేతి మంత్రాధికః తస్మిన్మంత్రే యజేతదోంకారో
 చ్చాపరణం తదేతదోమితి అనుకృతిభవతి ప్రణవే మకారాత్పూర్వభాగ
 రూపోయ ఓంకార స్తస్యానుకృతిరనుకరణం సాదృశ్యసంపాదనం తద్వ
 ద్యస్మిన్మచ్చారణే తదిదమోమిత్వేతతనుకృతి ప్రసిద్ధిద్యోతనార్థహస్య
 వాఙ్మతి త్రయోనిపాతాః ప్రణవభాగ సాదృశ్యమోంకారే ప్రసిద్ధిమి
 త్యర్థః అపిశబ్దోవక్త్యమాణోదాహరణ సముచ్చయాధికః అప్యప్యో
 ప్యోకారేణ ప్రవిభాగేనైవ ఆశ్రావయంతి తథాసామగా ఉద్గాతారో
 పి ప్రణవోచ్చారణపురస్సరమేవ సామగా సంకుర్వంతి బహుచా హూ
 తారోపి ప్రణవోచ్చారణేన ఓ. శోమితి శబ్దోచ్చారణేనైవ శస్త్రాణి ని
 మ్నేకవల్య ప్రణగూడినామకాసిపతంతి తథాహి శస్త్రశంసనస్యాధ్వ
 ర్మ్యం ప్రతిఅనుజ్ఞాం యాచమానాహోతారోనేన మంత్రేణయాచంతేఆ
 ధ్వర్యోశోంసావోమితి తత్రాదౌ శోమితిశబ్దః అంతేచప్రణవఙ్మతి ఉభ
 యందృశ్యతే తదిదవభిలక్ష్య ఓంశోమితిశస్త్రాణి శంసంతీత్యామ్నాతం
 హేఅధ్వర్యో హోతారో వయంకింశంసనం కుర్మఙ్మతిఅనుజ్ఞాపనం మం
 త్రస్యాధికః యథా హోతాశస్త్రాణిశంసతి తదానీం అధ్వర్యుశ్చ సి
 తారంప్రతిప్రోత్సహానద్యోతకం శబ్దముచ్చారయతి సశబ్దః ప్రతిగర ఇ
 త్యచ్యతే తంప్రతిగరం యదాప్రసంగృహ్ణాతి ఉచ్చారయతి తదామోమి
 తిప్రయుంక్తే తదిదమాపస్త బోషిస్తుష్టమాహ బుతంపాత్రంధారయ
 మాణస్సదోబితే ప్రత్యక్షీష్టప్రతిగృహాతి ప్రహ్వోబ్ధిమోద ఇవే
 త్యధికదేహ్యోమోధామోద ఇవేత్యవసానేషు ప్రణవవీవ అతదతి శ
 స్త్రమధ్యవీకస్యాముచః పూర్వార్ధైసమాప్తేసతి అధ్వర్యుః ఓధామోద
 ఇవేతివీతంప్రతిగరం ప్రయుజ్ఞఓకారేణ హోతాసంబాధ్యతే హేహూ
 తః అథఅథకర్చశంసనానంతర మస్మిన్మామోదఇవ హేషకవీవసంప

ఇతిత్యధః ఋచోవసానేసతి ప్రతిగరాదా ప్రణవంప్రయోక్తవ్యః| కా
లేవతతే కృత్యన్యోప్రసావసానే సత్యంగీకారాధః| ప్రణవవ
ప్రయోక్తవ్యః అతఃప్రతిగరేపి ప్రణవోపవతతే వేదత్రయోక్త ప్ర
యోగజ్ఞ ఋత్విక్ బ్రహ్మ సచయదాప్రిక్షణాది క్రియానుఅన్యోఽఋ
త్విజః ప్రేరయతితదానీమోం ప్రేక్షేతివం ప్రణవపుఃస్సర మేవప్రసాతి
ప్రేరయతి అహూత్రహూమేధ్వర్యుః హూం ద్రవ్య క్షీరం తత్పాత్రాద
గ్నిహూత్రహవణీనామక పాత్రేయదాస్యవేచోన్నయతి తదానీమో
మున్నయన్నేష్యామి హవ్యం దేవేభ్యశ్చ త్యాది మంత్రేణ యజమానం ప్ర
త్యేన జ్ఞాం యాచతే సచయజమాన ఓంకారేణానుజ్ఞాంప్రయచ్ఛతి తథా
చసూత్రకారఃఆహ| ఓమున్నయేత్యనుజ్ఞానాతీతతథా బ్రహ్మణజ్ఞం చికి
ర్షణ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మణజ్ఞానామకస్య ప్రవచనస్యాదా ప్రణవంప్రయు
క్షేతథాచ బ్రహ్మణజ్ఞ ప్రకంఠేసమామూషం దక్షిణోత్తరా వాణీపా
దాకృత్వా సచవిశ్రవోమితిప్రతిపద్యత ఇతిప్రతిపద్యతే బ్రహ్మణజ్ఞం
ప్రారభత్యిత్యధః.

తదేవంవైచిత్రైశుదాహరణే రోంకారవ్యాప్తిఃప్రపంచితా| అథ
ఫలకధనవ్యాజేన ఉపాసనవిధిమున్నయతి.

బ్రహ్మోపాశ్చవానితి | బ్రహ్మేహోపాశ్చితి|

యఃపునా బ్రహ్మప్రాప్నువానితి కామయతే సపుమాన్ ఓ
మిత్యనేసశబ్దేన వాచ్యంబ్రహ్మోపాసీత తేనఉపాసకేన బ్రహ్మప్రాప్నో
త్యేవ అథమీమాంసా అత్రైతచ్ఛింతనీయం ఓమితిబ్రహ్మేతివాక్యే కి
మోంకారే బ్రహ్మబుద్ధిర్విధీయతే కింవాఉపాస్యం బ్రహ్మఓమిత్యనేన వి
శేషణేన విశేష్యత్యతి తత్రయఓమితిశబ్దస్తద్రుప్తేవమోంకారంప్ర
తీకమాధారత్వేన ఉద్దిశ్యతత్రబ్రహ్మనృష్టిర్విధీయతే తథాసతి ఉద్దేశ్యవి
ధేయయోః క్రమసిద్ధేశస్య ఉపపన్నత్వాచితి ప్రాప్తేబ్రూషః| ఉద్గీధ
న్యాయేనాత్ర ఓంకారస్యవిశేషణత్వం ద్రష్టవ్యంసచన్యాయస్తృతీయా

ధ్యామ్యసృష్టి యోగాదేవగీతః కిమధ్యాసోధనాబాధవిక్లవాదవిశేష్య
తా అక్షరోద్గీతయోనైకంవియతం హేత్విభావతః । వేదేషున్యాప్తః
కారణద్వీధేనవిశేష్యతే అధ్యాసాదౌ ఫలంకల్పస్యాసానికృష్టా శ లక్షణా
ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీత ముపాసీతేత్యక్షరోద్గీతయో స్వానూనాధికరణ్యం
శ్రూయతేతత్ర చతుర్థానుశయః । దధాహి సామబ్రహ్మస్యాసాసీతేత్య
త్రసాము బ్రహ్మసృష్ట్య ధ్యాసాయ సామానాధికరణ్యం శ్రుతధాబా
ధావిష్వపి ఉదాహీయతే యశ్చోరస్సప్తాణురితి చోరస్యబాధః యోచీ
వస్తదస్సహ్యత్యేకత్వం యస్మిలంశదుత్పలమితి విశేష్యతాశోక్షరస్యచ
తుర్థా సం దేహే సతీదమే వేత్యవ్యవసాయో నాస్తినియామకస్య హేతో
రభావాదితి పాశ్చిమైబూమః అక్షరస్యాద్వీధేన విశేష్యతాని యంతుం
శక్యతే ఓంకారస్తు ఋక్యజుస్సామసుతిషు తతే తత్రకస్యాసాస్యత్వమి
త్యపేక్షాయాముద్గీతభాగగతస్య నష్టితరస్యేతిసానువేదగతస్య విశేష
ణీయత్వానధ్యాసబాధైర్య పక్షేషుఫలమపికల్పనీయం ప్రసజ్యతేస్వతం
త్రోపాసనత్వే ఫలస్యాకాక్షితత్వాన్విశేషణవచపక్షేతు వత్స్యకార
సతమత్వారి గుణోపాసనాయ ప్రతికత్సేనఓంకారణద్వీధేన విశేష్యతే
నతుస్వతంత్ర ముపాసనంతగా వస్తుధర్మకల్పనీయం ఫలం సమాద్వీధశ
బ్దిః కృత్సమవిభక్తిరావకః ఓంకారస్తుతదవయవః ఆతఓంకారం విశే
షయితు ముద్గీతశబ్దే తదంశలక్షణా స్వీకరణీయస్యా ద్వాధం త
ధాప్య ధ్యాసపక్షా త్సమీచీనో విశేషణ వత్సః అధ్యాస పక్షేతు
యథావిష్టుశబ్దస్వాధ్యం స్వంపరిత్యజ్యార్థాంతరభూతం శిల్పిప్రతిమాంల
క్షయతి తథోద్గీతశబ్దో వీధివిప్రకరణః అంశలక్షణాయాంతు స్వాధ్యైక
దేశస్వైరపరిత్యాగఇతి సన్నికరణః ఓంకారానితర దక్షజాతం యదస్తి
సోమపరిత్యక్తవ్యః తథా దేశస్తస్మాద్వేదాంతరస్థోకార వ్యావృత్తిర్థ
ముద్గీధావయవత్వేన ఇవమతురంవిశేష్యతే తేనన్యాయేనాంతాపిబ్రహ్మశ
బ్దేనమనోమయత్వాది గుణకంపుధివ్యాదిగుణకలగుద్ధం చేతిత్రివిధ బ్రహ్మ

ప్రాప్తా సత్యసగుణవ్యాప్తశుద్ధబ్రహ్మ సమర్పణార్థమోఽతివిశేష
 గమోఽమశ్యనేనైవ వాచకేనోద్దేయవాచ్యం యత్పరంబ్రహ్మతదుపాసితవ్య
 మిత్సుక్తు భవతిప్రతీకపక్షేతు ఓంకారస్యబ్రహ్మస్వప్రకృతి పాసనాయాం
 తద్భోపాసమేవస్యాన్నతు బ్రహ్మోపాసనతథాసతి ప్రతీకోపాసకస్యబ్ర
 హ్మలోకప్రాప్తిరేవన సంభవతితుతోబ్రహ్మత్వప్రాప్తిస్తదభావేచబ్ర
 హ్మోపాసనోపాసనీతి ఫలవాక్యంబాధ్యత ఓంకారవాచ్యబ్రహ్మతత్వోపాసన
 తుబ్రహ్మలోకప్రాప్తిర్బ్రహ్మతత్వజ్ఞాన ద్వారావిదేహముక్తింక్షణా బ్ర
 హ్మోపాప్తిరుపపద్యతే తస్మాదోంకారవాచ్యత్వేన బ్రహ్మతత్వం విశేష
 గీయం ననుబ్రహ్మతత్వస్య ప్రమాణజన్యవేదన మేవసంభవతి నతూపాస
 నంతివేదవదహర శాండిల్యాదివిద్యాసు సర్వశసగుణస్యైవ బ్రహ్మణః
 పాసనంవిధీయతేనతుక్వచిదపి శుద్ధస్యబ్రహ్మతత్వస్య కించపేదాంతవాక్యే
 సశుద్ధబ్రహ్మతత్వేనగతేసతి కృతకృత్యత్వాన్న నోపాసనేన ప్రయో
 జనమస్తిరాపి బ్రహ్మతత్వవిదంకతృకత్వేపగతే సత్యపాసకత్వం సంభవ
 నాయందోషః ద్వివిధంహి వేదాంతవాక్యం అవాంతరవాక్యంమహావాక్యం
 చేతిజగతాకారణస్య బ్రహ్మణోయతాత్మికం రూపంతత్వస్య బోధకమ
 వాంతర వాక్యం జీవబ్రహ్మణోస్తాదాత్మ్య బోధకం మహావాక్యం
 తత్రమహావాక్యేన తాదాత్మ్యంవిదిత వత్స్త్వదుక్తరీత్యా ప్రయోజనా
 భావే ఉపాసకత్వాభావశ్చ భవతునామయస్త్యవాంతరమహావాక్యమా
 త్రేణ జగతాకారణస్య తత్వమాత్రంబుద్ధ్యతే తస్యతావతా కతృకత్వాన
 పాయాదుపాసకత్వం సంభవతి ప్రయోజనంచ బ్రహ్మలోకప్రాప్తిఃబ్ర
 హ్మతత్వవదోధే విదేహముక్తింక్షణం సంభావ్యతేతస్మాత్తాదృశః తు
 మాకబ్రహ్మతత్వ ముపాసీతాతఏవఉత్తరతాపసియోపనిషది నిర్గుణబ్ర
 హ్మతత్వవిషయాణ్యేవ బహూన్యూపాసనాని విహితానిస్మృతిశ్చ బ్రహ్మ
 తత్వధ్యానంవిదధాతి ఉపపాదేయసర్వేషుపాతకేషు మహత్సుచ ప్రవిశ్య
 రణఃపాదం బ్రహ్మధ్యానంసమాచరేదితి తదేతద్బ్రహ్మతత్వస్యధ్యానం

ప్రథమాధ్యాయస్య తృతీయపాదచింతితం ఈక్షతికర్మవ్యవదేశా తృతీ
 సూత్రేతిమాత్ర ప్రణవధ్యే గుమపరం బ్రహ్మవాపరం బ్రహ్మలోకఫల
 త్యాదెరపరం బ్రహ్మగమ్యతే ఈక్షితవ్యోజీవఘనాత్పస్తు ప్రత్యభిజ్ఞయా
 భవేద్ధ్యేయంపరంబ్రహ్మ క్రమముక్తిః ఫలివ్యతిప్రశోపనిషది శ్రూయతే
 యఃపునరేతం త్రిమాత్రేణో మిత్యనేనైవాక్షరేణ పరంపురుష విభిధ్యా
 యాతేతి తత్ప్రధ్యేయంవస్తుహిరణ్యగర్భాఖ్యం అపరంబ్రహ్మఉతపరం బ్ర
 హ్మాతిసంశయేనతి అపరంబ్రహ్మాతి ప్రాప్తకుతస్య సావిభిరున్నయతే
 బ్రహ్మలోకమితికమలాసన లోకప్రాప్తిఫలశ్రవణాత్ పరబ్రహ్మ ధ్యాన
 స్య పరమపురుషాధాత్వస్య తావన్నాత్ర ఫలత్వానపపత్తేః పరంపురుష
 మితిపరశబ్దవిశేషణ మపరస్మిన్నపి బ్రహ్మణ్యపపద్యతే తస్మాద్యన్యావేక్ష
 యాపరత్వాదితి వ్రాప్తైబూరికి పరమేవబ్రహ్మాభి ధే గుంకుత ఈక్షిత
 వ్యస్య బ్రహ్మణోధ్యేయత్వేన ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ నీసాజ్ఞీ ఘనాత్పరాత్ప
 రంపురిశయం పురుషవీక్షతే ఇతివాక్యశేషే శూన్యతే తస్మాద్యన్యాధా
 యఉపాసనాయా బ్రహ్మలోకప్రాప్త్యుపపత్వజననమప్తిరూపా దు
 త్కృష్టాద్ధిగర్భాగర్భాదుతగ్రస్తు పురిశయంసర్వప్రాణిహృదయే శయానం
 పూణత్యాద్వాపురుషం పురుషసర్వప్రాణిహితం మూయత్యతి వాపురు
 షంపరమాత్మానం పశ్యతీతతత్రఈక్షితవ్యో యపరమాత్మానపవవాక్యో
 పక్రమే ధ్యానవిషయత్వేనాభి ప్రేతఇత్యవగమ్యతే పరపురుషశబ్దాభ్యాం
 తస్యపరస్యప్రత్యభిజ్ఞానాత్ నచబ్రహ్మలోకగతిః ఫలంక్రమముక్తి సంభ
 వాత్ తస్మాత్ప్రేక్ష్యవధ్యేయంతదేవం శుద్ధబ్రహ్మోత్పస్యాప్యపాస్తిసం
 భవాద్రబ్ధహ్మ పాపువానిశ్యేవం కామగుమానః పూజిమాచ్యారయన్
 తదధికారూపం బ్రహ్మతత్త్వముపాసీత తేచిహాపాసనేన బ్రహ్మైవావప్నోతి

—*అష్టమానువాకః*—

అష్టమానువాకే శుద్ధబ్రహ్మతత్త్వవాచిరా ప్రణవేనబ్రహ్మోపాస
 నముక్త్యంతవైవ క్రమముక్తిలక్షణస్య పురుషార్థస్య సిద్ధత్వా దుపాస

కస్యశ్రుతిస్మృత్యుదిత నిత్యకర్మవైయధ్యక్షమాశంక్య నవమానువాకేనిత్య
కర్మణాముపాసనేన నముచ్చయంవిధత్తే॥

ఋతుంచస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । సత్యంచస్వా
ధ్యాయప్రవచనేచ । తపశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచ
నేచ । దమశ్చస్వాధ్యాయప్రవచనేచ । శమశ్చ
స్వాధ్యాయప్రవచనేచ । అగ్నియశ్చస్వాధ్యాయ
ప్రవచనేచ । అగ్ని హోత్రంచస్వాధ్యాయప్రవచ
నేచ । అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । మా
నుషంచస్వాధ్యాయప్రవచనేచ । స్రజాచస్వాధ్యాయ
ప్రవచనేచ । స్రజనశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । ప్ర
జాతిశ్చస్వాధ్యాయప్రవచనేచ ।

యంశంచదధన్ వివక్షుఃశ్రుజ్ఞో మనసాతవర్థం యథావస్తుప
ర్యాలోచ్యతద్వాచకం శబ్ద సునుస్మృత తదిదంమానసం యథావస్తు భావ
ణానుచింతనచ్యుత మిత్యుచ్యతే స్వాధ్యాయో నిత్యవధ్యయనం ప్రవచన
వధ్యపనం బ్రహ్మయజ్ఞోవానకేవలముపాసనం ముక్తికామనానుష్ఠేయం
కింతహియదృత ముక్తవిధం తదప్యనుష్ఠేయంచస్వాధ్యాయ ప్రవచనే అ
ప్యనుష్ఠేయే ఉపాసనేనసహసముచ్చయార్థాదకారా వాచాయదాధా
భావణం సత్యంఅశనపరిత్యాగరూపం కృచ్ఛ్రీచాంద్రాయణాది వ్రతంత
పఞ్చత్యుచ్యతే తపోనానశనాత్పరమితి శ్రుతేర్వజ్ఞేన దానేనతపసానాశక
నేతిశ్రుత్యంతరే తపసఃపృథగేవానశనం నిర్దిష్టమితిచేత్తస్మిన్నన శవేసామ
ధ్యక్షరహితస్య పురుషస్య ధనదానంతపోస్తు ఏతత్థలువావతప ఇత్యాహు
ర్యస్త్వందదాతీతిశ్రుతేః చక్షురాదీనాం బాహ్యేంద్రియాణాం నిషిద్ధవిష
యేభ్యోఽపి వతకనందయః మనసోనిషిద్ధాను చింతనాన్నివతకనం శయఃఆ
ధానాఖ్యసంసాగరేణ నిష్పన్నాహవనీయాదయో యేతఏవాగ్నయ ఆహి
తేగ్నా సాయంప్రాతశ్చనుష్ఠేయో హోమాయస్త దగ్ని హోత్రం అ

మావాస్యాదిః విశేషమనపేక్ష్యయదాకదాచి ద్యాచమనాథకంపరగ్న
హేసమాగతా యేతవీవాతిధయః మనుష్యైర్వివాహాద్యుత్పవేక్రియమా
ణంజామాతృశ్వశుస్యా లకాదీతరబంధ్వాదిపూజనం మనుషం వీతపిశి
ష్టాచార ప్రిప్తత్వా చ్ఛౌతస్కాశావ దనుష్యేయమేవ ప్రజాశబ్దేనపు
త్రోత్పత్తివిషయా గర్భాధానాదయ స్సంసారావివక్షితాః ప్రజాశబ్దే
నపుత్రోత్పత్త్యధా మృతుకాలదారసంగమో వివక్షితః ప్రజాశబ్దేన
పాత్రాదిసంతానాథకం పుత్రవివాహాదికంవివక్షితం తదేతచ్ఛ్రీతిస్సృ
త్యుదితం సర్వంకర్మస్వస్వవర్ణాశమాను సారేణోపాసకో ప్యనుష్ఠేత్
అన్యథావిహితాకరణ ప్రత్యవాయేన ప్రతిబద్ధముపాసనం ఫలప్యవసా
యినస్యాన్న చానేనన్యాయేన బ్రహ్మతత్వజ్ఞానస్యాపి కర్మసముచ్చయః
ప్రశ్నయాదితశింకసీయం తత్త్వవిదస్సాత్మనికత్వత్వవర్ణాశ్రమాద్య
ధ్యాసనివృత్తై కర్మాధికారాభావా దుపాసకస్యత్వధ్యాస సద్భావాదస్తి
కర్మాధికారత్యతియుక్తః సముచ్చయః నిరంతరముపాసీనస్య చిత్తః క్షేప
హేతావగ్నిహోతాత్రాదౌ బహుప్రయోససాధ్యేకర్మణి ప్రవృత్తిర్నసం
భవతీతి చేత్తహ్యకసౌ శమదమ దిలక్షణమనకులం క్షాంతినిష్ఠతత
వోపాసకం సత్తియమనియమాదిప్రతిపాదకం యోగశాస్త్రం ప్రవృ
త్తం అగ్నిహోతాత్రాదీనాం శమదమాదీనాంచ పురుషవిశేషంప్రతీచిత్త
సమాధానా సమాధానానుసారేణ వైకల్పికత్వేపి స్వాధ్యాయ ప్రవచన
యోరవశ్యానుష్ఠేయత్వ మభిప్రేత్యతేనతేనకర్మణా సహసముచ్చయం
విధాతుంపునః పునర్వాక్యమభ్యస్తం సహిస్వాధ్యాయః కదాచిపి పరి
త్యక్తుం శక్యతేతత్పరిత్యాగే శూద్రత్వప్రసంగత్ తథాచస్మజ్జీర్ణ్యయం
యోనధీశ్యద్విజో వేదానన్యత్రకురుతేత్రమం సజీవన్నేనశూద్రత్వమాశు
గచ్ఛతి సాన్వయత్తి సర్వకర్మాణిసన్యస్య వేదశాస్త్రానిసారతః ప్రైషము
చ్చార్యవిధినాసన్యాసం కురుతేతుయః గురోస్సకాశాద్వేదాంతాననధీశ్య
యతిస్సుఖప్రణవంచ పరిత్యజ్యదేవతాంతరమాదరాత్ జప్త్వాశాస్త్రం

తరాణ్యేవయోధీతే కుమతంపుమాః । సజీవన్నేవశూద్రత్వ మాశుగచ్ఛతి
 చాత్మవేతి స్రవచనః పరిత్యాగనిషేధస్తు బ్రహ్మవిజ్ఞప్తకరణే సమామాన
 యతే అపహతపాప్మాస్వాధ్యాయో జేతవ్యమితంవా ఏతత్తంతయోనూ
 త్సృజత్యభాగోవాచిభవత్య భాగోనాకతజేషాన్యక్తా । గుప్తీత్యాజసఖ
 విదగ్ సఖాయం । నతస్యవాచ్యపి భాగోఅస్తి యదగ్ శ్రుణేహత్య అకగం
 శ్రుణేహతి సహిప్రవేదసుకృతస్యసంధామితి యస్తుపరివ్రాతృపూర్వక
 రాణిసన్యస్యతే తేహవిస్వాధ్యాయో పరిత్యాజ్య స్తథాస్మృతిద్వయం
 సన్యసేత్సర్వకరాణి వేదమేకం ససన్యసేత్ । వేదో బ్రాహ్మణాధీన
 బ్రాహ్మణ్యేనయతర్హి నేత్ । ఇతి కించ సన్యసేత్సర్వకరాణి వేదార్థాచన
 సన్యసేత్ । సన్యసేదాబ్రహ్మ స్తంబపర్జ్యంతం దుఃఖమశ్నుత ఇతి । సన్యా
 రణ్యకోపనిషది స్వాధ్యాయస్యాపి సన్యాసశ్రూయతే తవచుతాక
 భాత్యూక బంధాదీక శిఖాయాగఃసూత్రం స్వాధ్యాయంచేవ పరి
 త్యాజ్యేషువస్తుషు స్వాధ్యాయస్య పరితత్వాన్నాయుఃకోషః ~~మంత్రబ్రాహ్మ~~
 కానా మనుషయు క్తస్యైవ కర్మభాగస్య త్యాజ్యత్వాదుకాయుక్తస్యతు
 భాగస్యావృత్తికృతిధర్మే స్వామాన్యాయతే త్రిసంధ్యాదౌ స్నానమాచ
 రే త్సంధింసమాధావాత్మ న్యాచరేత్సర్వేషువేదోష్వారుణ మావతకయో
 దుపనిషద మావతకయోదుపనిషద మావతకయేదితి మంత్రబ్రాహ్మ
 ణాత్మకేషు కర్మ పతిపాదకేషు ఆరణమారణ్యక మరణ్యాధ్యయన యోగ్య
 ముపనిషద్భాగమిత్యధికః । ఆవతకయేత్స్వధీనోచ్ఛారణం కృత్యా
 యదాశాస్త్ర మాశ్మనాక్షాతాకరా త్త్వాజ్ఞాత్వాసామీప్యే నాత్మా
 సంగమయిత్వా నితరాంఅహం మమాదిగ్రంధం శిధిచిక్చత్యా విద్యాంస
 కార్యాంసాధయతి నాశయతీత్యుపనిషత్ తామారణ్యకేప్వపి బ్రహ్మ
 ప్రతిపాదకో మంత్రోద్ధ్యయసీయః నాన్యధేత్యధికః పాత్యాభ్యాసస్తాద
 రాధికః సన్యాసోపాప్యసంపదావతకనాధికః అన్యధాపాతిత్య స్వాది
 త్యాదరాశీప్రాయం మగసేనిధాయ శ్రుతిర్మాతృవత్సర్వదోష నిష్కల్య

ధాం సర్వప్రాయశ్చిత్తాధాం జ్ఞానవైరాగ్యదాఢ్యాయ స్వయమేవ ఆ
నుభవనిష్ఠానామపిబదతీత్యాహ । సర్వేషువేదేష్వరణ మవతకయేదు
పనిషదమావతకయేదుపనిషదమావతకయేదితి అతస్సాన్వధ్యాయప్రవచ
నయోః పరిత్యాగోనకస్యా పీత్యభిప్రాయేణోదరార్థాయ విధివాక్యా
భ్యాసః । అథయథోక్తేషు కర్మసుప్రాశస్తైనమతభేదందర్శయతి ।

సత్యమితీత్యవచా రథీతరః తతః ఇతి తపోనిత్యః పౌరుషిష్టిః ।

స్వాధ్యాయప్రవచనై ఏవేతినా కోమాద్గల్యః । తద్ధితపస్తద్ధి

తపః । ఇతి ।

రథీతరాఖ్యస్యమునేః పుత్రస్సర్వదా సత్యమేవవక్తి అతస్సత్యవ
చా ఇతి తస్య నామధేయంసహి సత్యమేవోత్తమం కర్మేతిబ్రూతే పురుషి
ష్టాఖ్యస్యమునేః పుత్రఃకశ్చిత్తపసినియతోవతకతే తస్తపోనిత్యఇతి తస్య
నామధేయం సతుపురుషిష్టపుత్రః పౌరుషిష్టిరసశసధనదానరూపం కర్తౌ
వోత్తమమితిబ్రూతే ముద్గలస్యమునేఃపుత్రఃకశ్చిన్మద్గల్యస్సర్వదాస్వాధ్య
యప్రవచనాభ్యాంతప్తస్సౌ దుఃఖరహితోవతకతేతోనాకఇతి తస్యనా
మధేయం సతుస్వాధ్యాయప్రవచనై ఏవతే తమకర్మణీషాఃబ్రూతే ! ననుత
పసాదేవాదేవతామగ్ర ఆయన్ తపసషకాయస్సువరన్యఃండకో ఇత్యాదిశ్రు
తేః । తపసఏవతే తమత్వం యుక్తమితిచేదస్తు నామతాపతా స్వాధ్యాయ
ప్రవచనవాదినోమాద్గల్యస్యనహఃః కాచిదప్రియస్మాత్తస్మాత్తస్సాన్వధ్య
యప్రవచనానుష్ఠానంతపోరూపం తస్మాదేవప్రశస్తం తద్ధితపస్తద్ధి తప
ఇత్యభ్యాసో ముఖ్యతపస్తద్వద్యోతనార్థః ముఖ్యతపోరూపత్వాదేవ అస
ధ్యాయేష్వపి బ్రహ్మయజ్ఞ స్వాధ్యాయోద్యోతవ్యస్తథాచాక్షుయతే య
ఏవం విద్వాన్మేఘేవవక్తి విద్యోతమానస్తనయత్యవస్సూజకతిపవమా
నెవాయావమావాస్యాయాం స్వాధ్యాయవధీతే తపఏవతప్యతే తపో
హిస్వాధ్యాయ ఇతి వాక్యాంతరేణ స్యయమేవ స్పష్టిక్రియతే ఉతకీష్ట
స్మృతప్రజన్ముతానీన ఉతశయానోధీతైఃస్వాధ్యాయం తపస్వీపుణ్యోభ

వతియ ఏవంవిద్వాన్ స్వాధ్యామహాధీత ఇతితస్మాకశనరూపం ధనదాన
రూపంవాయతపోస్త్రితోష్యధిక ఫలహేతుత్వాత్తమంతప వీతదప్యా
మ్నాతం యావంతగ్హవా ఇమాంవిత్తస్యపూర్ణా దదత్స్వగ్లాంకం
జయతి తావంతంలాకం జయతిభూయాంసంచాష్యయం చాపపునర్నృత్యుం
జయతి బ్రహ్మణస్సాయుజ్యం గచ్ఛతీతి।

ఇతినవమోనువాః ॥

నవమేనువాకే బ్రహ్మోపాసనేన సముచ్చితశ్చౌతస్మాతకర్మా
నుష్ఠేయమిత్యుక్తం తత్ప్రసంగాన్ప్రహ్మయజ్ఞస్య ఉత్తమతపస్తవ్యముక్తం
యస్తుశ్రద్ధాభురపిన్రజ్ఞామంధ్యాదిదోషేషేదేదనా తాభావాద్భ్రహ్మయజ్ఞే
సమర్థోనభవతితస్య బ్రహ్మయజ్ఞఫలసిద్ధయే జగ్యం మంత్రందశమేనువాకే
దశకయతి।

అహంవృక్షస్యరేరివా । కీర్తికఃపృష్ఠగిరేవ । ఊర్ధ్వము
త్రోవాజనీవ స్వమృతమస్మి । నరపిణగ్ సవర్చసంసుమేధా
అమృతోక్షితః । ఇతితిశంకోర్వేదానువచనమితి।

వృక్ష్యతే తత్త్వజ్ఞానేన ఉచ్చిద్యతఇతివృక్షస్సంసారస్సచ ఆరు
ణకేతుప్రకరణే కేనచిన్ముత్రేణ సృష్టికృతః ఊర్ధ్వమూలమ వాక్చాఖం
వృక్షంయోవేదసప్రతీతిః ఊర్ధ్వసర్వస్సాజ్జగత ఉత్కృష్టంపరం బ్రహ్మ
మూలంకారణం యస్యసంసారస్యసోయమూర్ధ్వమూలః అవాంచస్సురన
ర తిర్యగ్దేహశ్శాఖా ఇవశాఖాయస్యసోయమవాక్చాఖః కతవల్లి స్వామి
యతే ఊర్ధ్వమూలోవాక్చాఖ ఏషోశ్వత్థస్సనాతన ఇతి అనిత్యతయాశ్వా
నతివృతీత్యశ్వత్థస్సనాతనశ్చిరంతనః సనాతనత్వమనాదిత్వం భగవతాప్య
సౌమ్యతోభిహితః ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయం
చందాంసియస్యపర్ణానియస్తంవేదసవేదవిదితిముముక్షుతహంతస్యసంసా
రరూపస్యాశ్వత్థవృక్ష్యరేరివా విషయవైరాగ్యరూపే శస్త్రేణోచ్ఛేత్త
భూయాసమితి శేషః ॥ హింసాయామితిధాతో రయంశబ్దోసేవస్మిన్ ॥ వై

రాగ్యశస్త్రేణ ఛేదో భగవతోక్తః అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలయసంగ
 శస్త్రేణ దృఢేనభిత్వా తతః పరంతత్పరిమాగితస్యం యస్మిన్ గతాన నివ
 శంతే భూయః క్షితితధైరాన్యాస్సృతిశ్చ అశ్వత్థం రూఢమూలం వై శాఖా
 భి స్సర్వతోవృతం భిత్వా వై రాగ్యశస్త్రేణ చిత్తై కాగ్ర్య సమన్వితః తతః
 పరం తత్పరమం చార్జితవ్యం సదానఘనం వతంతి యస్మిన్ చగతా భూ
 యోనసూయకాః పరిగ్రహాదిరహితాః కామక్రోధవివర్జితాః సర్వభూత
 దయావంతో వేదాంతేషు చ సుస్థిరాః । ఇంద్రియాణాం విభేత్తారః పరస్మిన్
 దృష్టివర్జితాః । బ్రహ్మత్వజ్ఞాన సంపన్నానస్తాత్రయవిచారతః । తత్త్వం పద
 విచారాచ్చ పంచకోశవివేచనాత్ । పంచభూతవిచారాచ్చ పిండబ్రహ్మం
 డనాశతః । ప్రత్యక్షత్వం విజానంతియోతే బ్రహ్మస్వరూపగా ఇతిసాహం
 దే మోక్షఖండేప్యక్తా సంసారవృక్షేభిస్సైసతి మదీయాకీర్తిరేః శ్శుభ
 మివభవతి యదాపర్వతస్యోపరి భాగోత్తమం న్నతస్తథా మదీయా
 కీర్తిరత్యంత మున్నతాసతీ దేవలోకేష్వపిప్రసరతి తతోదేవా అపిషదీ
 యం పురుషార్థం విహంతుం నక్షమంతే తథాచశూయతే । తస్యోకానందే
 వాశ్చనాభూత్యా ఈశతత్త్వతి ఐతదేయోపనిషదిపూర్వఖండేష్వపి ఆత్మా
 యతే తస్యనదేవానగంధర్వానయతా నంక్షసానసాధ్యం సిద్ధాం బ్ర
 హ్మచరుడ్రోనేంద్రోన విష్ణునలక్ష్మీకా సాగ్వతీన సరస్వతీనాభూత్యా
 ఈశతత్త్వతివాజనిస్వమృతమివ అసామూహన్వపిహోస్మివాజాగతిస్తవ్యా
 నాదిత్యోవాజీసహిసర్వదా వేగేన గచ్ఛతి తథాచోక్తా యోజనానాం స
 హస్రే ద్వే ద్వే శతే ద్వే చ యోజనే ఏకేన గమిషాద్దైనిక్రమమాం న మోక్షుత
 త్తతి తస్మిన్వాజం ఆదిత్యోకోధనమృతం విద్యతే ఏవ భగవో గామధువిద్యా
 యామాదిత్యుండలస్య మధురూపత్వం తదీయప్రాగాదిభాగేషు ఋగ్వే
 దాదిప్రోక్తకర్మఫలరూపాణి గోహిత శుక్లవర్ణాదియక్తాన్య మృతాని చా
 మ్నాయతద్యత్ప్రధమమృతం తద్వసవ ఉపజీవంత్యోనామభిన నైదే
 వా అశ్నంతి సపిబంతి త్యాదినా తేషా మమృతానాం పన్నాన్యవజీత్య మా

మనః తి తదిదమాదిత్యమండలగతమమృతం శోభనమత్యంతశుద్ధం తద్వద
హమపూర్వార్థపవిత్ర ఊర్ధ్వంపవిత్రముతకృష్టాశుద్ధిర్యస్యమమసోహమా
ధర్మ పవిత్రస్తావృశస్యమమసవర్చసంద్రవిణంసిద్ధ్యతు ద్వివిధంహిద్రవిణం
మానుషందైవంచేతితత్రచక్షుషాదృశ్యమానం సువణకారజతాదికంయత్త
న్మానుషంశ్రోత్రేణ శ్రుమామాణవేదేప్రతీయమానం బ్రహ్మజ్ఞానాదికం
యత్తదైవం అతఏవవాజసనేయినఃకస్యింశ్చిదుపాసనచక్షుశ్శ్రోత్రయో
ర్గ్రాహక దైవవిత్తదృష్టిమామనంతి చక్షుర్గ్రానుషంవిత్రం చక్షుషాహిత
ద్విందశ్రోత్రందైవం శ్రోత్రేణహితచ్ఛ్రోతి తత్రదైవవిత్తమభిప్రేత్య
సవర్చసమితి విశేష్యతేవరోచబలం తద్యోగాత్సవర్చసంబలవత్వంచ దైవవి
త్తస్య బ్రహ్మజ్ఞానస్యసర్వానధికమూలాజ్ఞాన తతాకార్యసర్వసంసారనివ
ర్తకత్వాదుపపన్నబ్రహ్మజ్ఞానరూపేణ దైవవిత్తేరాత్రద్రవిణ శబ్దవాచ్యన
సంపన్నోగుంసుమేధా అమృతోక్షితశ్చ భూయసంశోభనామేధా బ్ర
హ్మజ్ఞానప్రతిపాదకగ్రంథతదర్ధావధారణ శక్తిర్యస్యమమసోహం సుమే
ధా అతఏవాహమమృతే బ్రహ్మనందరసేన ఉక్షితస్సేచితఃకైత్యేషోహం
వృక్షస్యేత్యాది మంత్రస్త్రిశంకునామకస్యమునెర్మతే వేదానువచనం వే
దోగురుపూర్వకమధ్యయనమను పశ్చాద్వచనం బ్రహ్మయజ్ఞస్వాధ్యాయ
జప ఇత్యర్థః।

ఇతి దశమోనువాకః।

దశమేనువాకే బ్రహ్మయజ్ఞప్రతినిధిత్యేన జప్యమంత్రఉక్తః తతో
మంద్రజ్ఞస్యాపి సుకరోబ్రహ్మయజ్ఞః తథాజప్యమంత్రఉక్తఃకైటుతఽచస్వా
ధ్యాయ ప్రవచనేచేత్యేవ ముక్తోపాసనేనసహశ్రాతస్మాతకర్మసముచ్చ
యః క్రమముక్తిహేతుస్సన్ధితః । అథైకాదశేనువాకే కేవలకర్మణామపి
వివిదిషోత్పాదనద్వారేణమోక్ష హేతుత్వమభిప్రేత్యతదనుశాసనంవిధత్తే।
వేదమనూచ్యాచార్యోంతేవాసిన మనుశాస్తీతి ।

అచార్యస్వరూపం మనునాస్మ్యతే ఆచినోతిహి శాస్త్రాణివ్యచా
రణాసనాదపి స్వయంవ్యచరతే యస్మత్ ఆచార్యఇతీరణ ఇతికించతేనై

వస్సుగ్యతే । ఉపనీయతుయశ్శిష్యం వేదమధ్యాపయేద్ద్విజః సకల్పంసరహ-
స్యంచ తమాచార్యం ప్రచక్షతేతివాసెచాఖ్యుక్తంఉపనీయతుయశ్శిష్యం
శిక్షాపూర్వంతుకర్మణా । యుక్తంకృత్వాచారయుక్తం మత్వాశిష్యంనుచి-
త్తకం । కారయిత్వాగురువరే శ్రద్ధాంవే నేనువిస్తరాం । భక్తివైకారయి-
త్వాధవేదమధ్యాపయేద్ద్విజః । సకల్పంసరహస్యంచవివాహంచ తతఃప-
రం । కారయిత్వాపరద్రవ్యపరదారాఘనాశనం । కారయిత్వాస్వగ-
భోగాజ్ఞాపయిత్వాతతఃపరం । బ్రహ్మజ్ఞానంచవై రాగ్యముపదిశ్యతతః ప-
రం । ఐకాగ్ర్యజ్ఞానవంతఃచకృత్వాస్వస్థశ్చిరంతనం । స్తుధ్యాయన్ సదా
వతేత్తమాచార్యం ప్రచక్షతేతి అంతేపూర్వోక్తస్యాచార్యస్య సమీపే
సర్వదావసతిత్యంతేవాసీ । చాయాభూతోపరిత్యాగీనిత్యమేవవసేద్దురా వి-
శిస్టుతే । తథావ్యాసేనోక్తః । గుశబ్దస్తవంధకారశ్చరుశబ్దస్తస్మిరోధ-
కః । అంధకారనిరోధేనగురురిత్యభిధీయతే । గురుబ్రహ్మగురువస్త్తు గు-
ర్దేవోమహేశ్వరః । గురురేవంపరంబ్రహ్మతస్మై శ్రీగురవే నమః । శ్రోత్ర-
యంచై బ్రహ్మోష్ఠందయావంతంవిరాగిణా శుద్ధచిత్తంశాస్త్రవేదినంమో-
క్షఫలదంగురు ఛాయా భూతోసర్వదావై నిత్యమేవవసేత్సాధీః । శిష్యం
పరధనద్రవ్యస్త్రిణాంసంగం విముచ్యచ । కామక్రోధాదిరహితః ఛాత్రః
కల్యాణకృత్పుర ఇతితాదృశంశిష్యమాచార్యోవేదమనూచ్య ఉపనయనమ-
నుషశ్చాదధ్యాప్యానుశాస్త్రీగ్రంథ గ్రహణానూధ్వ మనుష్యేయవర్ధం
గ్రాహయతి । అనైనైవదవగతవ్యం । అధితవేదేనధర్మజ్ఞానామకృత్వా
గురుకులాన్నివర్తితవ్యమితి । అనుశాస్త్రాధిపజ్ఞాతాధిపవాగ్దయం
చాస్యేషాంచాధిపేదసేనావిస్మరణేన సర్వదాభ్యాసంకుర్యాత్తత్రప్రవ-
ర్త్యాదీన్యపికర్మణ్యుపలభ్యతే తత్సహితస్యాన్మతిస్సాన్యదిత్యత ఆహుఉప-
నిషదమహాబ్రహ్మస్మితి తాదాత్మ్యలక్షణే అనుశాసన ప్రకారం సంగ్ర-
హణాదశేయతీ ।

సత్యంచద । ధర్మంచరతి ।

సత్యశబ్దేన అహింసా సత్యమస్తే యమ పరిగ్రహః మక్రోధమలోభమి
త్యాదిస్మృతి ప్రసిద్ధాస్స ర్వేష్యపలక్ష్యంతే ధర్మశబ్దేన ప్రత్యక్షశ్రుతివిహితా
అగ్నిహోతాదయో వివక్షితాః చోదనాలక్షణోద్ధో ధర్మశ్రుతిజైమి
నినాసూత్రితత్వాత్ శ్రౌతంచ స్మృతకంచ కర్మసర్వమనుష్ఠేయమితి సం
గ్రహవాక్యయోస్తాత్పుర్యార్థః॥

సృష్టతెకృతః శాస్త్రార్థే శ్రౌతస్మారతాభి న్యాయేన శ్రౌత
స్మృతకయో స్సకృదనుష్ఠితయోః పశ్చాత్పరిత్యాగ ప్రాక్తాతత్పరిత్యా
గయా ప్రమాదంసిషేధతి॥

స్వాధ్యాయాన్మాప్రమదః । ఆనార్యాయస్థియం
ధనమాహృత్యప్రజాతంతుం మావ్యవత్యేత్సీః । ధ
ర్మాన్నప్రమదితవ్యం । కుశలాన్నప్రమదితవ్యం । భూ
తైః ప్రమదితవ్యం । స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాన
ప్రమదితవ్యం । దేవపితృకార్యాభ్యాం ప్రమది
తవ్యం । ఇతి॥

అధ్యయనేన గృహీతస్య స్వాధ్యాయస్య విస్మృతిః ప్రమాదః తం
మాకుర్యాత్ । బ్రహ్మహత్యాసమంజ్ఞేయ మధీతస్య చనాశః ఇమితి స్మృతేః
గోసువర్ణవస్తాద్వియాపయద్ధనమాచార్యస్య ప్రియంతద్విద్యాదక్షిణార్థం
సంపాద్యగురవే సమర్ప్యతతో వివాహంకృత్వాప్రజాయాః పుత్రపౌత్రా
దిరూపాయాస్తత్తున్విస్తార స్తస్యవ్యవచ్ఛేదం మాకాషీః । పూర్వోక్త
యోస్సత్యధర్మయోః కదాచిదాలస్యాదననుష్ఠానం ప్రమాదః సోపినకతక
వ్యః కుశలంక్షేమస్తేన తతాగ్రణం కర్మవివక్షితంతచ్ఛద్వివిధం వైదికం
తాకికం చేతియోజ్యోగామయా విస్యాయోవా కామయేత సర్వమాయు
ర్యామితీతస్మిన్తామిష్టిం నిర్వపేదిత్యాదిక మాయురారోగ్యప్రదం వైది
కం చికిత్సాదికం తాకికంభూతిరైశ్వర్యం తయాతతాగ్రణ ముపలక్ష్యతే
తతాగ్రణాయవ్యగ్ం శ్వేతమాలభేతపశుకామ ఇత్యాదికం వైదికం తాకికం

కుశలభూత్యోరభావే ముక్తిహేతుకర్మానష్టానా సంభవాత్తయో రప్ర
మాదోను శాసనీయః। గృహితస్వాధ్యాయస్య విస్మృతిరూపః ప్రమాదః
పూర్వంనివారితః। అత్రతుల్యధ్యాపనీయస్వాధ్యాయ బ్రహ్మయజ్ఞయోరన
నుష్ఠానరూపః ప్రమాదోనివార్యతే। పౌరాణాదికం వినాయక వ్రతానంత
వ్రతాదికం దేవకార్యంప్రతిసాంవత్సరాదికం పితృకార్యం॥

అథమాత్రాదిషు మనుష్యత్వబుద్ధి పరిత్యాగేన దేవతా బుధ్యా
పూజాంవిధత్తే॥

మాతృదేవోభవ। పితృదేవోభవ। ఆచార్యదేవోభవ।

అతిథిదేవోభవ। ఇతి॥

మాతైవపూజనీయో రుద్రవి నాయకాది దేవోయస్యసోయం మా
తృదేవః। ఏవముత్తరత్రాపియోజ్యం! పితైవపూజనీయో విష్ణుసూర్యసాల
గ్రామాదిదేవో యస్యసోయం పితృదేవఃఆచార్యఏవ పూజనీయోబ్రహ్మ
విష్ణిశ్వర పరబ్రహ్మరూపాదిదేవో యస్యసోయంఆచార్యదేవః। అతిథిరే
వపూజనీయో విష్ణురుద్రవి నాయక సూర్యచంద్రనక్షత్ర సాలగ్రామబ్రహ్మ
విష్ణుఈశ్వరపరబ్రహ్మతత్స్వరూపాదిదేవో యస్యసోయమతిథిదేవః॥

యదుక్తం కుశలాన్నప్రమదితవ్య మితిభూత్యైవ ప్రమదితవ్యమితి
తత్రకించిద్విశేషం దర్శయతి॥

యాన్యనవధ్యాని కర్మాణితాసేవితవ్యాని।

నోఽతరాణీతి॥

క్షేమైశ్వర్యకారణాని కర్మాణీద్వివిధాని అనిందితాని నిందితానిచ
తత్రపూర్వోదాహృతా న్యాయుపాగమేష్టి ప్రతిగ్రహయూజనాదీని అనింది
తాని కర్మాణీయానితాన్యేవ సేవితవ్యానీతరాణితు ఆభిచారాదీని శత్రు
వధ ద్వారాకర్మవత్ క్షేమహేతుత్వేపీ తాత్కాలికక్షేమవదాభిచారా
దికం దుఃఖహేతుద్వారా సరకప్రదత్వేన నిందితత్వాన్న సేవ్యాని॥

ననుశిష్టాచారస్యాపి శ్రుతిస్మృతివ త్పురిమాణ త్వాదాచార్యస్య

తవసంబంధీని చరితాని సర్వాణ్యపి సేవితవ్యానీ త్యాశంక్య తత్రాపి విశేషం దర్శయతి॥

యాన్యస్మాకం సుచరితాని తానిత్వయోపాస్యా
ని నోఽతగాణీతి॥

ద్వివిధంచరితందైవం మానుషంచేతి తచ్ఛోభయంభగవానుదా
జహర॥ అభయంసత్త్వం శుద్ధిజ్ఞానయోగవ్యవస్థితీ॥ దానందమశ్చయజ్ఞ
శ్చ స్వాధ్యాయస్తాపర్జనం॥ ఆహింసాసత్యమక్రోధస్త్రాగ్నాంతిరపై
శునం॥ దయాభూతేష్వలోలత్వం మార్దవంహిరచాపలం॥ తేజఃక్షమా
ధృతి శౌచమద్రోహేనాతిమానతా॥ భవంతిసంపదం దైవమభిజాతస్య
భారత॥ దంభోదర్శోభిమానశ్చక్రోధః పారుష్యమేవచ॥ అజ్ఞానంచాభిజా
తస్యపార్థసంపదమానురీం॥ దైవీసంపత్తిమోక్షాయ నిబంధాయానురీమ
తేతి తత్రాస్మాకం సంబంధీని యాన్యభయాదీని సుచరితాని త్వయాతా
న్యేవసేవితవ్యాని నతుదంభాదీని అయంన్యాయః సర్వత్రశిష్టాచారేయోజ
నీయః॥ తథాహిజామనగ్న్యః పరశురామఃపితురాజ్ఞయాస్వజననీంజఘా
నేతి అత్రపితౄజ్ఞాపరిపాలన యాపంసుచరిత మాహతకవ్యం నతుమాతృ
వధయాసం దుశ్చరితం ఏవమన్యరత్యుదాహర్యం॥

అథమహాపురుష సేవాయాంకంచిద్విశేషం దర్శయతి॥

యేకేచాస్మచ్ఛ్రీయాంగసోబ్రాహ్మణాః॥ తేమాం

త్వయాసనేన ప్రశ్వసితవ్యం॥ ఇతి॥

యేకేచవయో విద్యాదిగుణైరస్మత్తో భవదాచార్యేభ్యోభిక్తాబ్రా
హ్మణాబ్రహ్మనిష్ఠా స్సంతీతేమాం బ్రహ్మనిష్ఠానామాసనదాన పాదప్ర
క్షాళనాది శుశ్రూషయాసత్త్వాన శ్రీమాపనయినంత త్వయాకతకవ్యం
అథవాతేమామాసనే ఉపవేశనే తదీయసభాయాంచ ప్రశ్వాసోపిన కతక
వ్యః॥ పండితం మన్యతయావిస్రంభేనవాతా- దినకతకవ్యమితికిమువక్త
వ్యం కేతుతస్మాదుపదిష్టాధకగ్రహేణైవత్వయాభవితవ్యం॥

అథ దానై కంచిద్విశేషముపదిశతి|

శ్రద్ధయా దేయం| అశ్రద్ధయా దేయం శ్రియా దేయం|

హియా దేయం| భియా దేయం| సంవిదా దేయం| ఇతి|

యదాధనం విప్రాయదియ్యతే తదా శ్రద్ధాభునైవ భవతా దాతవ్యం
అశ్రద్ధయా తు కించిదప్యదేయం శ్రద్ధాపిఠహితస్య దానస్య లోకద్వయో
నుపయోగాత్ తథాచ భగవతోక్తం | అశ్రద్ధయా హుతందత్తం తపస్త
త్తం కృతంచయత్ | అసదిత్యుచ్యతే పాథకానచ తత్ప్రేత్యనో హి హేతి అ
దేయమితి పదచ్ఛేదపక్షే తదిదం వ్యాఖ్యానం దేయమితి యదాపదచ్ఛేదః
యథాశ్రద్ధాయాక్తోదదాతే తథాశ్రద్ధారాహిత్యేపి దాతవ్యం సాత్త్విక
దానఫలాభావ ఏవోదాహృతవాక్యేన దర్శితః | రాజసతామస దానఫల
తు విద్యతేత ఏవ భగవతా దానత్రైవిధ్యముక్తం దాతవ్యమితి యద్దానం
దీయతే నుపకారిణే| దేశికాలచపాత్రైచ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతం|
యత్ప్రత్యుపకారాధకం ఫలముద్దిశ్యవాచునః| దీయతేచ పరిక్లిష్టం తద్రా
జసముదాహృతం| అదేశికాలేయద్దానమపాత్రైభ్యశ్చ దీయ్యతే| అసత్య
తమ విజ్ఞాతంతత్తామసముదాహృతమితి శ్రీర్విభవఃప్రీర్లజ్ఞా | భీష్మాస్త్ర
భీతిః సంవిత్ దేశికాలపాత్రవిశేషజ్ఞానం ఏతైర్వాక్యైః సూర్యోక్తం త్రివి
ధదానం ప్రపంచ్యతే | ధనబాహుశ్యాచ్ఛిగ్మమవిద్యతే తత్రవాసాదాస్య
శ్చయథాధనమపహరంతి తథాబ్రాహ్మణైరప్యపహ్రియత ఇత్యేవావజా
నానశ్శ్రియా నిమిత్తభూతయా యద్దానం కరోతి తత్తామసమిత్సమాః పు
రుషాః దానం కుర్వంతి మమత్వదానమహుతీలజ్జైత్యేవం లజ్జయా నీని త్తభూ
తయా పూర్వవదవజ్ఞాతో యద్దదాతి తద్రాజసం ఋత్విగాదిభ్యో యద్దా
నం శాస్త్రేణ విహితం తదదానమమప్రత్యవాయ ఇతి భీత్యా యద్దానంతత్సా
త్త్వికం ! తత్రాధ్వర్యుప్రముఖాశ్చ త్వారః ప్రధానభూతా స్సంపూర్ణ
దక్షిణామహాంతి ప్రతిప్రస్థాత్రాదయస్త దర్ధమహాంతి స్వేదయ
స్త్రతీయాంశ మహాంతి ఉన్నేత్రాదయశ్చ త్థాంశ మిత్యేవం సంవిదా

వివేకజ్ఞానేనయుక్తస్సత్త్వికోదద్యాత్ । యద్వాసర్వమప్యేతత్సత్త్వి
కదానమేవ విత్తశాత్యంనకారయేదిత్వాదిశాస్త్రాద్విభవానుసారేణదా
తవ్యం స్వోదానేనమహాప్రభోమహాహతి లజ్జాస్యాదిత్యైవం లజ్జయాను
క్తోప్రచురం బహుళమితీయావద్దద్యాత్ప్రభూతంప్రచురం ప్రాజ్ఞాతభ్యం
బహుళంబహిష్కారమరసిఘ్నః టుః॥ ఏవమజ్ఞాతమనుష్ఠేయ మథకముపది
శ్యానంతరం సందిగ్ధః పృథ్వీమేనిణామోపాయముపదిశతి ।

అథయదితేకస్మిన్చిత్సాచాపృతవిచికిత్సావాస్యా
త్ । యేతత్రబ్రాహ్మణాస్సంమర్శినః । యుక్తాః
యుక్తాః । అరూఢాః ధర్మకామాః సుస్యః । యథా
తేతత్రవతేకరకా తథాతత్రవర్తేధాః । ఇతి ।

కర్మశ్రౌతమగ్నిహోత్రాదికఽన్యైశ్చ సంధ్యావందనాదికంచ ।
ఉదీతేజుహోతి అనుదితేజుహోతివాక్య ద్వయశ్రుత్యా శ్రౌతేకర్మణి సం
దేహస్సాన్యత్ । స్నాతైశ్చ సంధ్యాదేవతా పురుషమూర్తిస్త్రీమూర్తిర్వేతి
వచనస్వయేన స దేహస్సాన్యత్ । వృత్తంకులపరంపరాగతో లాకికాచా
రః । తత్రాపిమాతులసుతావివాహమాంస భక్షణాది విప్రతిపత్తిదర్శ
నతః సందేహాభవతితదానీయస్మిన్ దేశేయస్మిన్వాకాలే యస్మిన్కులే
స్వయంవతేతత్రతేషుదేశకాలకులవిశేషేసు వర్తమానాస్సంమశా
ది విశేషేణవిశిష్టాయోబ్రాహ్మణోస్తత్ర తస్మిన్సందిగ్ధవిషయే యథావర్త
రకతధాన్వమపివతేకస్వ । రాగద్వేషాత్సక్యాదిదోషరాహిత్యేన సమ్య
క్చాస్తాధికనిణాయకుశలాస్సంమర్శినః । నిత్యనైమిత్తికానుష్ఠానే స్వ
యంప్రవృత్తాయుక్తాస్తత్రాప్యాసమంతాద్యుక్తా ఆయుక్తా అవైకత్యేన స
మ్యగనుష్ఠాస్యాను ఇత్యేవమభియుక్తా ఇత్యర్థః । రూక్షేణక్రోధేన ఆగ్రహ
ణవారహితా అలూఢాః ధర్మమేవకామయంతేనతులాభం పూజాదికమితి
ధర్మకామా॥

ఇథ్యంసందిగ్ధధర్మనిణామోపాయ ముపదిశ్యానంతరం పాతకాది

శంకయూనిందితేషుపురుషేషుఅవ్యవహార్యత్వేనిణయోపాయముపదిశః॥

అధాభ్యాఖ్యాతేషు యేతత్రబ్రాహ్మణాస్సంమన్త్రి

నః । యుక్తా ఆయుక్తాః । అలూతౌధర్మకామా

స్సన్యః । యథాతేతేషువతేరణ । తథాతేషువరైధా ఇతి ।

పూర్వవద్యావ్యభ్యేయం॥

ఉక్తమనుశాసన ముపసంహరతి।

ఏష ఆదేశః । ఏష ఉపదేశః । ఏషావేదోపనిషత్ ।

ఏతదనుశాసనం । ఏవముపాసితవ్యం । ఏవముచై

తదుపాస్యమితి ।

సత్యంవదేత్యారభ్యతథాతేషువరైధాభిత్వతోయోగ్రంధసంజర్భ
స్సవేష ఆదేశః । శ్రోతోవిధిర్యథారాజాస్వభ్యత్యమాదిశతి తథావైదికో
విధి రనుష్ఠాతారమాదిశతి ఆదేశసమీపవర్తిత్వాత్సార్వ విధిరుపదేశ
స్సృతీనాం వేదమూలతయా తత్సమీపవర్తిత్వమప్రత్యక్ష శ్రుతిమూలా
సుస్సృతిష్వపి సత్యంవదేత్యాది వాక్యార్థ ఏవమేవోపలభ్యతే యేయం
సత్యంవదేత్యాద్యుక్తిస్సైషా వేదోపనిషత్ వేదరహస్యంవిధ్యర్థవాదమం
త్రాత్మక వేదేవిధిరూపస్సారభాగః యదేతత్సత్యంవదేత్యాదికం తదేతద
నుష్ఠానమీశ్వరస్వాజ్ఞా శ్రుతిస్సృతీమహైవాజ్ఞానైవైతే సూర్యచంద్ర కా
భూఃపాదౌ ఆకాశముదరం అనిలాసుశ్రుతీర్ము ఆశాశ్శిరోద్వార్దహనో
ముఖమబ్ధిస్తథామమహస్తైమం మమనాడ్యశ్చగంగాద్యా స్స్వహడికాః
ఆపగామమపాశ్వోద్వారైశ్చామేరస్తుంతకం కైలాసో నాసికాగ్రంచ
నాసామూలంతు వింధ్యకం మహేంద్రోమలయశ్చాపినాసారంధర్వయం
మమ । మమజిహ్వసంహ్యాగిరి శ్చక్తిసుదృక్షసర్వతౌ । మద్భుజౌ పారియా
త్రశ్చ నాభినికషధపర్వతః । మమలింగంశ్వేతగిరిరిద్రియఃసింహపర్వతః । వ
ర్షశైలశ్చోరుదే శౌచిత్రకూటామ్రకూటకౌ । జానునీజంఘదేశౌద్వారైహిమ
వద్రక్తపర్వతౌ । మరుగుల్ఫామందరాద్రికనఖకౌ మమపాష్ణికౌ । అస్తా

త్రిగుణయాత్రిశ్చపాదాధశ్చక్రవాళకం । గోవర్ధనం పాదపాశ్వాభూమి
 స్థాగిరయోమమిరోమకూపాస్సర్వనద్యోరోమాణిమమచాభకం । శిరఃకే
 శామేఘబృందం నిశ్వాసోవాయవః । మమరూపంసర్వదేవామమత్వక్సిద్ధ
 యస్తథా । సాధ్యాశ్చబుషయశ్చాపివాణీమేవాక్తథామమ । ఆయుధానిచ
 లక్ష్మీవైకపావృతి బ్రహ్మరంధ్రకం । బ్రాహ్మణాఃకత్రియావైశ్యాశ్చ
 ।దా ఉచ్ఛ్వాసస్థితాః । గంధర్వాస్ససోయతౌ యోగనిద్రాతథైవచ ।
 సర్వదేవాశ్చరీతౌసిన్మృగాద్యాః పన్నగదయః । మద్దృష్టేరేవసంభూ
 తాస్సర్వేతేమయికల్పితాః । ఇత్యేవమీశ్వరేణైవోక్తత్వాద్యస్మాత్సత్యవ
 చనాదికం శ్రౌతస్మార్తవిధ్యుక్తవేదరహస్యమీశ్వరాజ్ఞావిరూపంచతస్మా
 దేవముక్తేనప్రకారేణోపాసితవ్యం । అనుష్ఠితవ్యం । ఏవముచైతదుపాస్య
 మితిపుష్పచననూదరార్థం ఉచేత్యన్యాయసముదాయావదారగార్థ ఉక్త
 ప్రకారేణైతదనుష్ఠేయమేవ నతుకదాచిదపిపర్యోక్తు శక్యం । అత్రకేచిదేవ
 మాదరంభ మ్మంగళభిరేవమోక్షంవర్ణయంతి । అసరేపునజ్ఞానకర్మ
 సముచ్చయేనైవర్ణయంతి । తావత్కేతాఅస్మాభిః పూర్వోత్తరకాండ సం
 బంధకిధనప్రసగే నైవనిరాకృతౌ । కర్మకాంసాత్ నోక్షహేతుత్వా
 భావేఽపివిదిషోత్పాదనద్వారా తద్దేకుశ్వమభిప్రేష్యవిద్యా ప్రకరణేతద
 నుశాసనమామ్నాయతే । విద్యాఫలమోక్షకర్మణామనపేక్షత్వంతృతీయా
 ధ్యాయస్యచతుర్థపాదేచింతితం । ఆత్మబోధఃఫలకర్మాపేక్షో నోవాహ్య
 పేక్షతే అకేతాన్యంగినోన్వేగ ప్రయాజాదిమవర్జనాత్ । అవిద్యాతమ
 సోధ్యస్తాకృష్టం జ్ఞానదీపయోనిరపేక్ష్యం తతోత్రాపివిద్యాకర్మానపే
 క్షణి పిమతోబ్రహ్మతత్వావబోధ స్వఫలప్రదానే స్వాంగభూత కర్మాపే
 క్షః అంగిత్వాత్ప్రయాజాద్యపేక్షదర్శపూర్ణమాసనత్ యగ్యప్రపథమా
 ధికరణే విద్యాగాన్వయంత్రపుయమార్తప్రతిపాదనేన కర్మాంగత్వం నిజారి
 తం తథాన్యంగిత్వంన నివారితం అకోనాసిద్ధోహేతుః । అతఃకర్మాపేక్షో
 బోధభూతి వ్రాతైబ్రూమః విమత బ్రహ్మజ్ఞానం స్వనివర్త్యసేవతే నా

పేక్షంనభవతి ప్రకాశత్వాత్ ప్రదీపవత్ ఘటజ్ఞానవచ్చ మదంగిత్వముక్తం
 తతఃకర్మణఃకీదృశ మంగత్వం భవతోభిమతం ప్రయాజాదివశ్యలోపకార్యం
 గత్వం ఉతఅవఘాతాదివత్సవూపోపకార్యం గత్వంనాద్యఃముక్తైః కర్మ
 జన్యత్వేన అనిత్యత్వప్రసక్తైర్ద్వితీయపక్షే సాధ్యవికరో దృష్టాంతఃప్రయా
 జాదీనాం స్వరూపోపకార్యం గత్వాభావాత్తస్మాదుత్పన్నా విద్యాస్వఫల
 ప్రదానకర్మాణినాపేక్ష తెవిద్యాయాస్సోస్పత్తై కర్మాపేక్షాపితత్త్రైవ చింత
 తా ఉత్పత్తావనపేక్షేయముతకర్మ్యపేక్షతేఫలె యథానపేక్షైవ ముత్ప
 త్తావనపేక్ష తా యజ్ఞశాంత్యాదినాపేక్షం విద్యాజన్మశ్రుతిద్వయాత్ హ
 లె నపేక్షితోష్యశ్వః రథేయద్వదపేక్షతే బ్రహ్మవిద్యాస్వఫలె యథాక
 ర్మాణినాపేక్షతే తథాస్సోత్పత్తావపి అన్యథాక్వచిదపేక్షతే క్వచిన్నాపే
 క్షతత్తతి అర్థజరతీర్యామఃప్రసజ్యేతేతిప్రాప్తైబ్రూమః । అత్రనార్థ జరతిత్వ
 దోషోస్తియోగ్యతావశేన ఏకవైవకార్యవిశేషేషు అక్షేక్షా నపేక్షయో
 రుభయోర్యుపపత్త్యేథాలాంగలవహనై నపేక్షితోష్యశ్వః రథవహనై
 పేక్ష్యతే తద్వన్నచవిద్యాయా స్సోస్పత్తై కర్మాపేక్షాయాం ప్రమాణా
 భావస్తపేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణావివిషవంతి యజ్ఞేనదానేనత
 పసా నాశకేనేతి ప్రవృత్తిరూపాణాంవేదానువచనాదినా వివిదిషుత్పాద
 నద్వారామోక్షే బహిరంగసాధనత్వానగమాత్ శాంతోహంత ఉపరత
 స్తితి తుస్సమాసితోభూత్వాత్మస్యేవాత్మానంపశ్యేత్ సర్వమాత్మానం
 పశ్యతీతి నివృత్తిరూపాణాం శమదమాదీనాం విద్యోత్పత్తికాలేష్యనువర్త
 మానతయాసాధనత్వే విధేయమానతయూ తరంగసాధనత్వానగమాత్
 తస్మాద్గ్జ్ఞాదీనిశమాదీనిచ విద్యాస్సోస్పత్తైవపేక్షతే విద్యాహేతునిరాశ్ర
 మసిద్ధిస్తుతత్త్రైవచింతితా విద్యార్థమాశ్రమాధకంచద్విః ప్రయోగోధనా
 నకృత్ ప్రయోజ విభేదేనప్రయోగోపనిభిఃకృతే శ్రాద్ధాధకనుక్త్యాశ్చప్తి
 సాన్యోవిద్యార్థే నాశ్రమస్తథా । అనిత్యనిత్యసంయోగఉక్తిభ్యా ఖాదిరె
 మతః । ఇతియోగయజ్ఞాదీనివిద్యాహేతుత్వేన వివిదిషావాక్య విహితానితా

స్వేవాశ్రమాధికత్వేన పూర్వకాండవిహితానితేషాం ప్రయోజనదైవి
 ధ్యాద్విరనుష్ఠానమితప్రాప్తైబ్రూమః | యథాశ్రాద్ధభోజనేనత్మప్తిరాణం
 తరీయకతయ తథావిద్యాధికమసష్టితైః కర్మభిరాశ్రమ ధర్మసిద్ధ్యతున
 చవిద్యాహేతునాంకర్మణాం కామ్యత్వాదాశ్రమధర్మాణానిత్యత్వాచ్చ
 సకృత్ప్రయోగే నిత్యానిత్యసంయోగవిరోధః ఇతివాచ్యం | వచనద్వయం
 బలేన ఏకదైవ్యవకర్మణః ఆకారద్వయోప ప త్తై ర్య ధా ఖా ది రో
 యూ పో భ వ తి ఖా ది రం వీ ర్య కా మ స్య యూ పం కు ర్వి
 తేత్యత్రవచనద్వయేన ఏకస్యవిశ్వత్వేపి కామ్యత్వం తద్వత్తస్మాదు
 భయవిధానాం యజ్ఞాదీనాం సకృదేవప్రయోగః | అనాశ్రమికర్మణామ
 పీవిద్యాహేతుత్వం తతై ర్విచింతితం నాస్త్యనాశ్రమిణాం జ్ఞానం అస్తి
 వానైవవిద్యతే శుద్ధ్యర్థస్యాశుత్వస్య జ్ఞానహేతురభావతః అస్మైవ
 స్వసంబంధి జపాగెశ్చిత్తశుద్ధితః | శ్రుతాహివిద్యారైక్వాదేరాశ్రమత్వ
 తిశుద్ధతేతి పూర్వమాశ్రమం సమాప్యకేనాపి కారణేన ఉత్తరమాశ్రమ
 మనాసనోనానాశ్రమీసాంతకవిధురారి స్తస్యతత్త్వజ్ఞానంనసంభావ్యతే
 బుద్ధిశుద్ధిహేతోరాశ్రమత్వస్యాభావాదితప్రాప్తైబ్రూమః సంభవత్యేవతి
 నాశ్రమిణోపి జ్ఞానమాశ్రమ నిరపేక్షస్యజపాదే ద్బుద్ధిశుద్ధి హేతుత్వాత్
 జప్యేనైవతు సంసిద్ధ్యేద్వాన్మహోనాత్ర సంశయశ్చి స్మృతేః శ్రుతశ్చ
 సంఘర్షవిద్యాయామధికారో నాశ్రమిణోపి వివాహాధికారో రైక్వస్యఏవ
 మాశ్రమ రహితా గార్హస్థ్యయ ఉదాహర్యా నచైవం సతి ఆశ్రమ
 వైచర్యం ||

అనాశ్రమత్వస్యాపి శుద్ధ్యతిశయ హేతుత్వాత్ అనాశ్రమిణోపి
 సంభవతిజ్ఞానం ||

ఏకాదశోనువాకః.

ఏకాదశేనువాకే శిష్యప్రతి ఆచార్యస్యానుశాసనముక్తంతావతా
 బ్రహ్మతత్త్వవిద్యాయా బహిరంగసాధనాని కర్మాశివసంతీత్యా మృతాని

అథ తద్గ్రంథపాత తదర్థజ్ఞానతదనుష్ఠానా నామ వసానైః ప్రస్థం శాంతి
మంత్రం చ్ఛాదశేదర్యయతి॥

శనో మిత్రశ్శంఖరుణః శంసోభవత్వర్యమాశం
న ఇంద్రోబృహస్పతిః । శంసో విష్ణుగురుక్రమః । న
మో బ్రహ్మణే నమస్తే వాయో త్వమేవ ప్రత్యక్షం
బ్రహ్మసి త్వమేవ ప్రత్యక్షం । బ్రహ్మవాదిషం బు
తమవాదిషం । సత్యమవాదిష తన్నామావీత్ । ఆద్వ
క్తారమావీత్ । ఆవీన్నాం । ఆవీద్వక్తారం । ఓం శాంతి

శ్శాంతిశ్శాంతిః॥

ఇతి చ్ఛాదశోనువాకః.

ఆత్మరార్థఉపక్రమే సమామ్నాతః । మంత్రవదనగంతశ్శః । ఉపక్ర
మకాలే బ్రహ్మణః పూర్వమును క్తత్వాద్భ్రహ్మవదిష్యామీతి పాఠః తథా
విఘ్నపరిహారస్య ప్రార్థనీయత్వా దవత్వతిపతితం అవసానేతు బ్రహ్మణః
పూర్వము క్తత్వా ద్విఘ్నరాశే రహస్యతత్వాదవాదిషం ఆవీడితిపతితం ।
నిష్పన్నస్యాపి విఘ్నపరిహారస్య పునఃపరామర్శః కృతఘ్నత్వ నివారణార్థః
అన్యథా మిత్రవరుణాది దేవకృతముపకార వజాసనస్య ముమక్షోః కృత
ఘ్నత్వం ప్రసజ్యేతతచ్చాయుక్తం । బ్రహ్మఘ్ననివర్తితదృశాస్తాకృతఘ్న
నాస్తినివర్తితి స్మరణాత్ నిష్పన్నే సాధనానుష్ఠానే కృతఘ్నత్వదోషే
సతి విద్యాఫలం ప్రతిబద్ధతే తన్నాభూదిత్యాధ్యాత్మికాది విఘ్నరాశాంతి
ర్నిష్పన్నే త్యేవం దైవకృతఉపకారః పరామృశ్యతే । వేదార్థస్య పకాశేనత
మోహార్థం నివారయన్ పురుషార్థాంశ్చతురోదేయాద్విద్యాతీర్థ హేశ్వరః॥

ఇతి శ్రీమద్రాజాధిరాజపరమేశ్వర వైదికమాగప్రవర్త

క శ్రీవీరభుక్ భూపాల సామాజ్య ధురంధరేణ

సాయణాచార్య విరచితే మాధవీయేషే

దార్థప్రకాశే సాంహిత్యాముపని

షదిద్వాదశోనువాకః.

సమాప్తంచ సాంహిత్యపనిష ద్భృహద్వివరం.

[illegible]

శ్రీమద్వల్క్యం

పుట	పంక్తి	అశుభం	శుభం	పుట	పంక్తి	అశుభం	శుభం
౪౭	౧౫	లోకావి	లోకాది	౬౭	౨౨	స్తానాం	స్తానాం
౫౦	౪	ఇత్యుక్తిద్వై	ఇత్యుక్తైర్ద్వై	౬౮	౧౩	స్వహ	స్వహ
	౪	దశ	దేశ	౭౦	౨౧	రువాస	రువాస
	౫	వశ	దేశ	౭౧	౨	యోవదబ్రహ్మ	యోవదస
	౭	ఉపసనె	ఉపాసనె			తి	దబ్రహ్మ
	౯	నియత్యా	నియత్యా	౭౨	౩	నర్కత్య	నర్కత్య
౫౧	౮	శ్రేష్ఠం	శ్రేష్ఠం		౧౮	విద్యయా	విద్యాయా
౫౨	౧౫	ఛాందోగ్య	ఛాందోగ్య	౭౩	౨౨	శాచిస్త్ర	శాచిస్త్ర
	౧౬	శ్రాతి	శ్రాతి		౨౧	నాపెత్పుతె	నాపెత్పుతె
౫౩	౨౨	మ్యా	మా	౭౪	౨	నైవక్య	నైవక్య
౫౪	౧	దృష్టా	దృష్టా		౩	పరామృశ్యతె	పరామృశ్యతె
	౧౬	లోచ్యే	లోచ్యేత		౧౦	తూపాది	తూపాధి
	౨౫	నామతిః	నామతిః		౨౪	తద్వాచిత్యా	తద్వాచిత్యా
౫౫	౮	శంకా	శంకా	౭౬	౪	భావ్యన	భావ్యత
	౨౦	దత్తె	దత్తె		౨౫	లియతెవదా	లియతెతదా
౫౬	౨౪	చ్చారణ	చ్చారణా	౭౭	౪	పాసకనె	పాసకస్యె
౫౭	౩	గుర్వాది	గుర్వాద	౭౮	౨౩	నాన్వయం	నాన్వయ
౫౮	౨	భందోభ్యో	భందోభ్యో	౭౯	౩	విద్యద్వ	విద్యద్వ
	౧౫	దేవ	దేవ	౮౦	౧౪	అగ్నీదిపంచ	అగ్నీదిపంచ
	౨౨	త్వ	త్వ				దేవతాపంచ
౫౯	౨౩	పటీయసి	పటీయసి	౮౩	౧౦	విరాట్పూర్వినా	విరాట్పూర్వినా
౬౦	౧౦	ఆవహంతి	ఆవహంతి			మ	కామ
	౧౭	ప్రాణవా	ప్రాణవా	౮౪	౧౫	ఆప్య	ఆప్య
౬౧	౧౩	తీర్తి	తీర్తి		౨౨	ఆగ్నిద్ధ్రం	ఆగ్నిద్ధ్రం
౬౨	౧౮	మాన	మాన	౮౫	౬	మిత్యేతతనుక్యతి	మిత్యేతతనుక్య
౬౩	౧౮	మహాస్యె	మహాస్యె	౮౮	౧	సత్యా	సత్యాంతి
	౧౪	భీర్వవిశ్వా	భీర్వవిశ్వా		౨౧	తత్త్వావదాధ	తత్త్వావదాధ
	౨౨	స్తానాం	స్తానాం	౮౯	౧౭	ప్రాణి	ప్రాణి
౬౪	౭	ఆన్నేనవా	ఆన్నేనవా		౨౧	ద్వహ్మపా	ద్వహ్మపా
౬౫	౧౦	మృదయం	మృదయ			పణవ	ప్రాణవ
౬౬	౭	వాలంబతె	వాలంబతె	౯౦	౯	మానుషం	మానుషం
	౭	త్యుక్త్యతె	త్యుక్త్యతె		౪	ప్రాయోణా	ప్రాయోణా
	౭	మహ్యా	మహ్యా	౯౩	౫	ప్రాశస్తెన	ప్రాశస్తెన

శ్రీకృష్ణావల్కలం.

పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౧౩	౨౪	వాక్యంత రేణ	వాక్యంత రేణా	౧౦౦	౨	సత్వంశుద్ధి	సత్వసంశుద్ధి
౧౪	౧౪	తస్యహనం	తస్యహన	౧౦౧	౩	హిరచాపలం	హిరచాపలం
౧౫	౧౫	వాజని	వాజనివ	౧౦౨	౪	జఘాం	జఘా
౧౬	౨౦	శ్రోతస్మార్త	శ్రోతస్మార్త	౧౦౩	౫	శ్రమాపనయ	శ్రమాపనయ
౧౭	౧౩	దైవో	దైవో	౧౦౪	౬	విచిత్రా	విచిత్రా
౧౮	౧౦	వ్యవత్సత్వః	వ్యవత్సత్వః	౧౦౫	౭	ఆరూక్షా	ఆరూక్షా
			సత్యాన్నవత్ర		౮	విశేషేషు	విశేషేషు
			మచితవ్యం		౯	అవైకత్యేన	అవైకత్యేన
౧౯	౧౨	తైనప్రమది	తైనప్రమది	౧౦౬	౧౦	సాధ్యవికలా	సాధ్యవికలా

తైత్తిరీయోపనిషదితీతానంగవల్లి.

యస్యనిశ్చయశం వేదాయో వేదేభ్యోఽఖిలంజగత్, సిగ్గుమే తమ
హంవందే విద్యాతీధామహేశ్వరం॥ సాధనం బ్రహ్మవిద్యాయా స్సం
క్షిప్త్యామీతితంస్సం॥ వారుణ్యపసిషద్యేత బ్రహ్మతత్త్వం వినిశ్చయే॥
త్రైతాదాశిష్యాచార్యయోః పరస్పరాను కూల్యసిద్ధయే తత్ప్రాతిపత్తి
శాంతికరంజప్యం మంత్రంపఠతి॥

ఓం సహనావవతు సహనౌభునక్తు సహవీర్యంకర

వావహే॥ తేజస్వి నావధీతవస్తు మావిద్విషా

వహే॥ ఓం శాంతిశాంతిశాంతిశాంతి॥

అత్రనావితిశబ్దేన శిష్యాచార్యాప్రత్యేతే ఆస్మిన్ జన్మన్మతేతజన్మ సు
వానప్తితైః కర్మకాండోక్తై నిత్యనైమిత్తిక కర్మభిరుత్పన్నవివిదమసాం
హిత్యాముపనిషది ప్రోక్తైరుపాస నైరంతర్ముఖ ఏకాగ్రచిత్తైః కామ్య
కర్మాదిభి స్సంపాదితానాం లోకానామసారత్వం పరీక్ష్యతతో నిర్విఘ్నైః
కర్మణా మోక్షోనాస్తీతి నిశ్చిత్యముక్తి హేతు బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానార్థం గు
రూపసత్త్వియః కరోతితాదృశోత్ర శిష్యోవివక్షితః । గురుశ్చశ్రోత్రియో
వేదశాస్త్రాధికారంగతత్వేన బోధయితుంకుశలో బ్రహ్మోష్ఠత్వేన క
దాచిదపి బహిర్ముఖత్వరహితో వివక్షితః । తథానాధర్వణికాస్సమాను
నంతి పరీక్ష్యలోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాన్నాస్త్య
కృతఃకృతేనతత్త్వజ్ఞానార్థం సగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్వాణిశ్రోత్రియం
బ్రహ్మచిష్ఠమితి॥ కఠ శాఖాయామామనంతి ఆశ్చర్యోక్తాకశలోక్యలజ్ఞా
ఆశ్చర్యోజ్ఞాతా కుశలోనుశిష్టాఽతి॥ తత్రగురోఃకృతార్థత్వేన ప్రార్థనీయా

భావేఽపి అనేనశిష్యస్తయోరుభయోః తే మంప్రాధికాయతే || యద్రహ్మ
అచార్యప్రసాదానంతరం మయావేదిష్యతే తద్రహ్మనా గురుశిష్యోఽనా
ముభాసహవతురక్షతుః | తథాతద్రహ్మనా గురుశిష్యోవావాముభాసహ
భునక్తుచాలయతుః | యథాగురునిఃకారాలస్య ఉపదిశతి యథాహముపదిష్ట
మథామప్రతిపత్తి విప్రతిపత్తిరహితో గృహ్యమి | తథారక్షణముపదేశ
కాలెప్రాధ్యతే ఏకకాలీనత్వముభయో రపిరక్షణే సహభావః || ఉపరి
ష్టాథా గ్రహణే నమమావిద్యా యథావతతే తన్నివృత్తింపశ్యన్నా
చార్యో యథాపరితుష్యతి తథాచాలనము తతకాలీనంప్రాధ్యతే ఉక్త
ప్రయోజనసిద్ధ్యథా మావాముభాసహవిద్యాయాం వీర్యంస్వప్రయోజన
సామధ్యం కరవావహే | తస్మింశ్చసామధ్యకరణే యఏషఉచాయస్సం
ప్రాధ్యతేనా గురుశిష్యయో రావయో స్సంబంధియదధీతం గ్రంథజా
తంతత్రేఽస్మిన్వాధాప్రకాశకమస్తు | ఆవాంచసరస్వరం ద్వేషం మాకర
వావహే | గురుణానసమ్యగ్వాగ్ధ్యాతమితి శిష్యశ్యాపరితోషో ద్వేషః |
తథాశుశ్రూషాన సమీచీనేతి గురోరపరితోషో ద్వేషః | తదుభయంమా
భూదిశ్యథాః | ప్రణవశాంతిశబ్దాః పూర్వవద్వ్యాఖ్యేయః ||

ప్రథమేవి ద్వేషాది రూపసంభావిత విఘ్నపరిహారాయ జప్యమం
త్రమామూయ | ద్వితీయనువాకస్యాదా కృతోన్మసనిషత్తాత్పర్యంస గ్ర
హేణ సూత్రయతి ||

ఓంబ్రహ్మవిదాపోతి పరమితి ||

బ్రహ్మవేదనేన ముక్తిః కృతోన్మస నిషత్తాత్పర్యాధాః | బృహి
బృహి వృద్ధావిత్యస్మద్ధాతోః | నిష్సంబ్రహ్మశబ్దో వృద్ధంవ స్త్వభి
ధత్తే వృద్ధిశ్చత్ర నిరతిశయావివక్షితా | సంకోచకయోః ప్రకరణోపపద
యోరభావాత్ | యదాత్వాపేక్షిక పృథ్వియుక్తం వస్తుప్రకృతం భవేత్ |
ఉపపదంవా కించిత్తద్వాచకం ప్రయుజ్యేత | తదాసంకోచోభవేత్ | నత్వే
తదుభయమప్యత్రాస్తి | నిరతిశయవృద్ధిర్నామ నిత్యశుద్ధత్వాదిరూపావతః |

దేవాభిప్రేత్య శ్రీమచ్ఛాన్దీరక మీమాంసా భాష్యే భగవద్భిరభి హితః ।
 అస్తిచతస్త్విత్యశుద్ధ బుద్ధము క్తస్వభావం సర్వజ్ఞ-సర్వశక్తి బ్రహ్మశబ్దస్య
 హివ్యుత్పాద్యమానస్య నిత్యశుద్ధత్వాదయోధాఃః ప్రతీయంతే । బృహతే
 ధాతోరధాతుగమాదితి । ఈవృశాధావివక్షాచ । స్యజ్ఞానమనంతం
 బ్రహ్మేత్యాదినాలక్షణ వాక్యేన స్పష్టికరివ్యతే । తథావిధంబ్రహ్మవేత్తి
 మనసాసాక్షాత్కరోతీతిబ్రహ్మవిత్ । మననైవానుద్రష్టవ్యం । నేహనానాస్తి
 కించన । ఇతివాజసనేయినస్సమా మనంతి । చక్షురాదీంద్రియ యుక్తేనమ
 నసానామయాప విశిష్టమేవబ్రహ్మగృహ్యతే । నతశుద్ధం । అతోమననైవ
 కేవలేన ద్రష్టవ్యమిత్యుచ్యతే । ననుచక్షురాది నైరపేక్ష్యేపి వేదవాక్యా
 పేక్షావిద్యతే । బ్రహ్మణశ్శాస్త్ర ప్రమేయత్వాత్ । బాధం । అతఏవాను
 ద్రష్టవ్యమిత్యుచ్యతే । బ్రహ్మప్రతిపాదకం శాస్త్రమను పశుచర్మప్రక్ష్యం
 అత్రమననైవేత్యేవ కారణ చక్షురాది బాహ్యేంద్రియాణి వ్యావత్యక
 అనుశబ్దేన శాస్త్రమంగీకరోతి । నచశాస్త్రగుమ్యత్వే ధగ్గాధర్మయోరివ
 పరోక్షబోధ శృంకనీయః । దృష్టాంతస్యాత్రవిషయత్వాత్ । అపరోక్షస్వ
 భావంహిబ్రహ్మ । యత్సాక్షాదపరోక్షాదితి । శుతేః । ధర్మాధర్మా పరోక్ష
 స్వభావావితి వైషమ్యం । స్వతోపరోక్షేపి బ్రహ్మణి అస్తిపరోక్షత్వేభ్యమ
 ఇతిచేత్సత్యం । అతఏవశ్రుతిః జగత్కారణ త్వేనోపలక్షితం బ్రహ్మసత్య
 జ్ఞానాద్యవాంతర వాక్యేనబోధయిత్వా । పునఃపరోక్షత్వ భ్యమ నివృత్త
 ధకం తస్యబ్రహ్మణో మహావాక్యేన ప్రత్యగాత్మనా తాదాత్మ్యేనబోధ
 యతి । సయశ్చాయమితి తథావాజసనేయఃపతంతి । యఏవంవేదాహం
 బ్రహ్మస్మితి । సఇదగ్ సర్వంభవతీతి । అత్రాపిప్రత్యగాత్మనా తాదాత్మ్య
 మేవాభిప్రేత్య । యోవేదసిహితం గుహాయాంపరమేవోమన్నితమిత్యతే
 నతుప్రత్యగాత్మని పరోక్షత్వ భ్యమశృంకితుమవిశక్యః । కింతాబాలగో
 పాలసర్వంతం సర్వైకవిప్రాణిభిః ప్రత్యగాత్మనోహ మిత్యనేన మాన
 సేనప్రత్యక్షేణ విస్ఫుష్టంప్రహీయమాణత్వాత్ । యస్యప్రత్యగాత్మన

స్సంబంధిభి శ్చక్షురాదీన్ద్రియైర్గుణహ్యమణా ఘటాదయోజడాఅపి లిం
 గాది వ్యవధానమతరేణ ప్రమీయమాణత్వాత్ అపరోక్షాభివ్యుచ్యంతే
 తస్యప్రత్యగాత్మనః వ్యవధానశంకయాపి రహితస్యచిద్రూపస్య స్వప్రకా
 శస్యసత్త్వవభాసకస్య సర్వానుగతస్య సత్తాసూచిక ప్రదస్యచ భ్రాం
 త్యాపికథమపరోక్షస్వమాశంకేతః స్వప్రకాశకత్వం సర్వాన భాసకత్వం
 చామాయతే । సతత్రనూర్యోభాతిన చంద్రతారకం నేమావిద్యతో
 భాంతికుతోయచగ్నిః తమేవభాంతమనుభాతినర్వం తస్యభాసా సర్వశు
 దంవి భాతీతి ఏవంసతివస్తున సర్వావభాసకస్య చిద్రూపస్యవ్యవహార ద
 శాయాంచ అహ-ప్రత్యయేన భాసమానస్య ప్రత్యగాత్మనః వాస్తవం
 భ్రాంతంవా పరోక్షత్వం శంకితుంనశక్యతే । దేహాదిభ్యః పంచభ్యః కోశే
 భ్యోవివిక్తస్సాక్షీ పరోక్షాతిదేత్ । నా తస్మాత్త్వం తాపరోక్షత్వాత్ । య
 దాతిరోధాయకత్వ సంభావనోపేతై జ్ఞాదైదేహేదిభిస్సంయుక్తస్యైవ
 పరోక్షత్వ వభ్యుపగమ్యతే । తదాతత్సంయోగరహితో పరోక్షాతి క్రియవ
 క్తవ్యం । అతః అపరోక్షప్రత్యగాత్మనా తాదాత్మ్యాత్ శాస్త్రగమ్యచపి
 బ్రహ్మపరోక్షమేవ । తన్ననసాగమ్యతే । ననుమనసైవానుగతస్య బ్రహ్మ
 త్వమేవసాస్తే । తథాచతవలకారా ఆమనంతి । యన్మనసానమనుతేయేనా
 హుర్గ్గరోమతం । తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధినేదంయదిదముపాసత్యతి । త్వ
 యామదుక్తం తదపియుక్తం । మనోవేద్యత్వమపి యుక్తమివ్యుచ్యతే । ఆ
 త్మావా అశేద్రష్టవ్యశ్శోత్రవ్యోమంతవ్యోదిధ్యాసితవ్యః ఏషోణురాత్మా
 చేతసావేదితవ్యతి । అనయోరయమధః । పూర్వంగురుముఖాచ్ఛ్రవణం
 విధాయ । తదధికంసమ్యగ్విచార్య । యుక్తిర్హ్యరామనసంకృత్వా సాక్షా
 తరతఃవ్యతి । ఏషఆత్మాఅణుసూక్ష్మః । తథాపిమనసా విచారణీయ్యతి
 శ్రుతిద్వయ మనుస్మృత్యస్మృతిందర్శయతి । పరిపూర్ణంపరంబ్రహ్మసర్వ
 హ్యపకమద్వయం । ఆద్యంతరహితం సత్యంమనోవాచామగోచరం । సత్యం
 విభుంశర్వగతం సచ్చిదానందమద్వయం । సూక్ష్మశుద్ధనిత్యముక్తపరం

యద్వస్తుచోచ్యతే తద్వస్తుమనసా వేద్యం విచారేణ హి నాన్యధేతి అయ
మధః సర్వవ్యాపక పరిపూర్ణమద్వయం మనోవాచామగోచరం సూ
క్ష్మమాద్యంతరహితం సత్యంవిభుం నిత్యమధ్యస్థానుగత మద్వయశుద్ధం
నిత్యముక్తం మాయాతత్కార్య రహితం శరీరత్రయ సంబంధరహితం
యద్వస్తు శ్రుత్యనుసారేణోచ్యతే తద్వస్తుమనన్యవస్థాత్రయాది విచారేణ
విచారయితవ్యమితి । వసిష్ఠేనాప్యక్తం । పరిపూర్ణం పరంబ్రహ్మయనో
వాచామగోచరం కాలతోవస్తుశబ్దాపిదేశ తత్కూన్యమద్వయం శాశ్వ
తం నిత్యముక్తంయద్వస్తువేద్యం సదాసఘం మనసేవేదాధఃతత్వజ్ఞ మనసే
వేతినాన్యథా యస్మిన్సానమనుతే యేనాహున్మనోమతం తదేవబ్రహ్మ
త్వం విద్ధి నేదం యదివముపాసత్యతి అయమధః । యత్సాక్షిచైతన్యం
దేహేంద్రియాది సాక్షిస్వరూపం సర్వోజనోమనసా విషయాన్పత్యైవ
గతుం శక్నోతి యేనతత్సాక్షిచైతన్యేన తన్ననప్రకాశతమి త్యేవవేద
రహస్యాభిజ్ఞాః కథయంతి । తదేవసాక్షిచైతన్యం బ్రహ్మత్మితత్త్వదరాత్
హేళిష్యత్వంజానీహి । మనసైవేదమాప్రవ్యం మనసైవాను ద్రష్టవ్యమితి
కతశ్చల్లిపాదసనేయ శ్రుతిద్వయేన సర్వవ్యాపకపరిపూర్ణం సర్వానుగతం
స్వాధ్యస్త సత్తానుభూతిప్రదం బ్రహ్మస్థాత్రయ విచారేణ పంచకోశ
విచారేణ తత్త్వంపదవిచారేణ వాజానీహితి భావః । అవస్థాత్రయ
విచారః కథమితిచేత్ప్రసంగాదుచ్యతే జాగ్రత్స్వప్నశుమ ధిశ్చే
త్యవస్థాత్రయం తదభిమానో విశ్వతైజసప్రాజ్ఞా విశ్వాదినాం
మధ్యేకోప్యాత్మాభవతు । కిమధఃకున్యార్థగీకారత్వతేదంచ్యతే తత్ర
విశ్వస్య విశ్వావస్థాయాశ్చ తద్భౌగ్యభోగానా ఏకోనవింశత్ప్రతీనాం
స్థూలానాం స్పర్శయితృద్రష్టృశోతృరసయితృసూరితృ వక్త్రా వాయు
తృగంతృ విసర్జయిత్రానంద యితృపాణి యితృహృదయ
త్రూడాన యితృసమాన యితృమంతృ బోద్ధగ్రహ కర్తృచేత యిత్రూ
ణాం చ స్వప్నావస్థాయాం వ్యతరేకోలయ ఇత్యధః । జాగ్రద్భౌగ్య

శ్రీవిద్యారణ్యకృతబృహద్వివరణోపేతా.

కుయేసతి విశ్వాదీనాంస్వప్నో లయోభవతి | ఏతేషామభావ ఏవవ్యతిరేకః
 ఏవమేవసూక్ష్మభోగ ప్రదకర్మలయేసతి సుషుప్త్యవస్థాయాం స్వప్నావ
 స్థాయాదై జ సస్యతదభిమాని నస్తదోభ్యభోగానాం సూక్ష్మరేకోన
 వింశతి శ్రుతీనాం స్పర్శయితృద్రవ్య శ్రోతాదీనాంచ వ్యతిరేకోలయిత
 త్యధికా కారణాత్మనావస్థాన మితియావత్ | తద్దైవజాగ్రదవస్థాయాం
 సంసారభోగప్రదకర్మలయేసతి సుషుప్త్యవస్థాయాస్త తదభిమానినః
 ప్రాజ్ఞస్యతదోభ్యభోగానాంచ వ్యతిరేకః అభావత్యర్థః | ఏవంపరస్ప
 రమననుగతానాం వ్యభిచారిణాం సధర్మాణాం విశ్వాదీనాం పరస్పరమజ్ఞా
 నానాం అభావఏవవ్యతిరేకః | కించ ఏతేచానాత్మావశ్య భవంతి | అయం
 విశ్వస్వప్నావస్థా తదభిమానినం తైజసంవానజానాతి | స్వయంజాగ్ర
 దవస్థాసమాన సత్తాకత్వాత్ | జాగ్రదవస్థావిశ్వయోశ్చ స్వప్నావస్థాయా
 మభావాత్ | తైజసతదవస్థయోర్వా జాగ్రదవస్థాయా మభావాద్వానజా
 నాతీత్యన్వయః | ఏవమేవఅయం తైజసః జాగ్రదవస్థాంతదభిమానినం విశ్వం
 వానజానాతి | కథమితి | స్వయంస్వప్నావస్థాసమాన సత్తాకత్వాత్ | స్వ
 ప్నావస్థా తైజసయోశ్చ జాగ్రదవస్థాయా మభావాత్ | విశ్వవిశ్వావస్థయో
 రన్వస్వప్నావస్థాయా మభావాద్వానజానాతీ త్యన్వయః | తద్దైవాయం
 ప్రాజ్ఞస్వప్నావస్థాయాం తదభిమానినం తైజసంవా | జాగ్రదవస్థాంతద
 భిమానినం విశ్వంవానజానాతి | స్వయంసుషుప్త్యవస్థా సమానసత్తాక
 త్వాత్ | సుషుప్త్యవస్థా ప్రాజ్ఞయో స్వప్నావస్థాయాం వాజాగ్రదవ
 స్థాయాంవాభావాత్ | ప్రాజ్ఞతదవస్థయోర్వా స్వప్నావస్థాయాంవాజాగ్ర
 దవస్థాయాంవా అభావాత్ | వానజానాతీత్యన్వయః | తస్మాదేతే అము
 ఖ్యాత్స్వప్నావస్థావ్యతిరేకాధికా | ననుయద్యప్యేతే విశ్వతైజసప్రాజ్ఞాః | అన్యో
 న్యన్యభిచారాద ముఖ్యాత్మానః తథాపివిశ్వాదీనాం మధ్యే కోప్యాత్మా
 భవతు కిమథామన్యంగీకార ఇతిచేదువ్యతే | ననువిశ్వాదీనాం మధ్యేకో
 ప్యాత్మావభవతి | కుతః | తేషామననుగతత్వాత్ | లయోదయవికారిత్యాత్

స్థూలసూక్ష్మకారణాఖ్య శరీరత్రయావస్థాత్రయ సమానసత్తాకత్వాచ్చ
 అస జ్జడానానందత్వకత్వాచ్చ । తస్మాదేతే ముఖ్యాత్మానోన భవతి ।
 తహి-కింతవాత్మాకీ దృశోవస్థాత్రయానుగతః । అవ్యభిచారి ఏతల్లయోద
 యశరిజ్ఞాతా శరీరత్రయానుగః నిత్యో విభుస్సాక్షీయ స్సపచ ప్రత్యగా
 త్మాతస్యైవాన్వయః । తథాహి । జాగ్రదవస్థాయాం విశ్వతద్ధర్మద్రష్టృ
 శ్రోతృత్వాది ప్రమాతృలయోదయా । తద్వ్యతిరేకంచ । అతఃకరణస్య
 తద్వృత్తిరూపకామాదీనాంచ లయోదయాప్రకాశకే మయిప్రత్యగాత్మ
 నిసర్వంజాగరితం తైజసస్వన్నశ్చాత్ర నాస్తీజ్ఞాతరితాభ్యామ సంగోస్తీతి
 శర్యత్రయోజనీయం । కథమితిచేదుచ్యతే । స్వన్నవస్థాయాం । తైజసతద్ధ
 ర్మస్పర్శయితృ ద్రష్టృశ్రోతృత్వాది ప్రమాతృలయోదయా తద్వ్యతిరే
 కంచ కంతస్థాంతః కరణస్యతద్వృత్తిరూప కామాదివృత్తీనాంచ లయోద
 యాప్రకాశకే మయిప్రత్యగాత్మని సర్వజ్ఞాతరివిశ్వస్త దవస్థాచాత్రనా
 స్తీజ్ఞాతరితాభ్యామ సంగోస్తీత్యనుభవః । తథానుమ ప్రవస్థాయాం
 తైజసతద్ధర్మవిశ్వ తద్ధర్మ స్పర్శయితృ ద్రష్టృశ్రోతృత్వాది ప్రమాతృల
 యోదయా తద్వ్యతిరేకంచహృత్స్థాంతః కరణయాపా విద్యాతద్వృత్త్యా
 నదాదివృత్తీనాం లయోదయాప్రకాశకే మయిప్రత్యగాత్మని సర్వజ్ఞా
 తాతైజస తదవస్థావిశ్వతదవస్థాచాత్ర నాస్తీజ్ఞాతరితే భ్యశ్చ సంగో
 స్తీతిఅనుభవః । అసంగోహ్యాయం పురుషప్రమాణ చ కథమయమనుభ
 వః । స్థూలశరీర ధర్మాన్మూలస్య కృతత్వానయః సూక్ష్మశరీరేన స తి సూ
 క్ష్మశరీరధర్మా రాగద్వేష ముఖయఃఖాదయ స్థూలశరీరేనస తి । స్థూల
 సూక్ష్మశరీరధర్మాః కారణశరీరేనసంతి । కారణశరీరధర్మాజ్ఞాప్యమోహః
 దయస్త దితరశరీరద్వయేన సంతి । తస్మాదేన పరస్పర విలక్షణాకశరీర
 త్రయధర్మా యస్తుజానాతి సపవసాక్షీ సప్రత్యగాత్మా । తస్మాత్త్వనస్త
 త్రానుగతత్వాత్త దితరేమా చ విత్తైజసప్రాజ్ఞా స్తచ్చరీరాణి తద్ధర్మ
 శ్చఅననుగతత్వాచ్చ । తేచానాత్మానః । తస్మాదహం తేభ్యోవిలక్షణత్వాన

సంగోస్థితిః కించా జాగ్రదవస్థాన్వసాన్వస్థాయాం నవిద్యతే । స్వప్నాంత
 నా జాగ్రదవస్థాయాం నవిద్యతే జాగ్రత్స్వప్నావస్థే సుషుప్త్యవస్థాయాం
 నవిద్యతే సుషుప్త్యవస్థాతయోర్నవిద్యతే యస్తుజానాతి సఏవసాక్షీ
 ప్రత్యగాత్మా సర్వానుగతత్వా దితిభావః । తాసాంపరస్పర మవనుగత
 త్వచ్చతాభిర సంగోస్థి యస్తుయజానాతి సతుతేనాసంగః । యథా
 స్వప్నసాక్షీ కించవిశ్వస్మై జసోనభవతి తైజసోఽశ్వోనభవతి విశ్వతైజ
 సోప్రాజ్ఞోనభవతః ప్రాజ్ఞస్తుతైజసవిశ్వోనభవతి । తహింకింత్యత్కృత్య
 మానే సత్యుత్తరముద్యతే । యస్తుపరస్పరవ్యభిచారిణో లయోదయవి
 కారిణో విశ్వాదీన్ జానాతిసఏవసాక్షీ తస్మానుగతత్వాత్ తేషామవను
 గతత్వాచ్చ తస్మాత్ సావస్థేభ్యో విశ్వోభ్యోద్రష్టాదిభ్యశ్చవిలక్షణోహార
 నతేషుకల్పిదహం భవామి కుతః సాన్తస్థస్యవిశ్వస్య ద్రష్టాదేశ్చక్షుశ్చ
 శరీరస్యవ్యాభావం స్వప్ననుభూవం తథైవసాన్తస్థస్య తైజసస్యద్రష్టా
 శ్చక్షుశ్చశరీరస్యాభావం సుషుప్తేషుభూవం తథైవసాన్తస్థస్య ప్రాజ్ఞస్య
 సంసారాత్మకస్యా భావం జాగ్రత్స్యనుభవామి । తథైవజాగ్రదాద్యవస్థా
 నాం తదభిమానినాం సర్వేషామవ్యాభావం సమాధావనుభవామి అతో
 హం విలక్షణస్తేభ్యోన్యోహం సాక్షీ తేషాం సుషుప్తాదిషు వ్యభిచారాన్నా
 హం విశ్వఃసాహంతైజసః నాహంప్రాజ్ఞః నాహంతదవస్థాశ్చ । తేషాంపర
 స్పరవిరుద్ధాస్త్వస్త్వభావా భావోజానంతి తేషా జ్ఞాతాతేభ్యోన్యోభ
 వేత్ తస్మాదహంతేభ్యో విలక్షణోహం తతోహం జాగ్రదవస్థానాహం
 స్వప్నావస్థా నాహం సుషుప్త్యవస్థా । యతో జాగ్రదవస్థారహితోహం
 మతోనాహంవిశ్వః । యతస్త్వప్నావస్థారహితోహం మతోనాహంతైజ
 సో యతస్సుషుప్త్యవస్థారహితోహం । అతోనాహంప్రాజ్ఞః కించఘోర
 మూక్ష్యమసార్ ద్రష్టాదీనాం పథ్యేకోపినాహంభవామి । తేషాంస
 త్తత్త్వేషామధ్యాదిషు వ్యభిచారాత్ అహంతుభావాభావ సాక్షీ రన్యవ
 తేషాం భావాభావావనుభవామి అతఃఅహంవిలక్షణసాక్షీ

తస్మాత్తైరసంగతః యతః కారణాదంతః కరణతద్వత్తినాః త్వాజేవ ।
కించజ్ఞానోమమసమాధ్యో వస్థాసూరిపంచజ్ఞానేంద్రియాణి తద్వత్తజ్ఞా
తంవాకర్తేంద్రియాణ్యంతః కరణచతుష్టయమవస్థాత్రయం శరీరత్రయంవి
శ్వాదిభోక్తృత్రయం తత్తద్వత్తజ్ఞాత్యేకోనవింశత్సద్రష్టావీకరతత్తదిం
ద్రయవ్యాపారాస్తత్తదింద్రియాధి దేవతాదికంనాస్తీతి యస్తుజానాతి ।
సపివసాక్షి । తస్మాత్సోవస్థాచతుష్టయే నుగతత్వాత్ । తేషామనుగత
త్వాచ్చ । ఏతాద్భుశ్జ్ఞాన వానహుస్మీతి తైరసంగోహమేవ । అతఏవ
స్వయంప్రకాశ సుచ్చిదానందస్వరూపః నిత్యస్సర్వగతోద్వయాహమస్మి
తేషాంచదృశ్యత్వాద్వృథీచారిత్వాద్భౌతికత్వాదసజ్జడ దుఃఖస్వరూప
త్వాత్ । ఏతాద్భుశపవాధాన్ సంబంధోమమరోస్తి । దృశ్యపేక్షయా
దృక్త్వంభాస్యపేక్షయాభానకత్వం సర్వం కల్పితం । పోస్తవసభాతి
యథారజ్ఞానకథారాదికం వృథీచారి ఆననుగతంకల్పితంభవతి । తద్వ
స్థయినర్వాత్మకే ఖండేసంగేప్రత్యగాత్మని సవాకదిత్యల్యంకల్పితభోక్తృ
భోగ్యాన్యం జగత్ప్రయమధ్యస్తం । అధ్యస్తస్యాధిష్ఠానానతిరిక్తత్వాత్ ।
కింతాత్మైస్సంస్వమితిమనసే సవానుభూయేతి । కించయలిక కారణాది
తఃకరణతద్వత్తినాః త్వాదవిక్రయః । కత్పుకత్వాదిధర్మరహిత త్వాదక
త్రాకదిస్వరూపః నిత్యముక్త ఆత్మాభవామి । కించ । శరీరత్రయభావా
భావసాక్షిత్వాదసంగోస్తి । తస్మాన్మనుకత్పుకత్వాది ధర్మకాలత్రయేన
విద్యతే । మమకత్పుకత్వాది సంబంధాభావే నుమత్తీసమాధిమకత్పుక
త్వాదేరనను । భూతత్వాచ్చ । తస్మాదకతాకసంగోహమేవ । ననస్థా
లోహమిత్వాద్యను భావస్యకాగతిరితిచేదుచ్యతే । ఘోరోహంకృశోహ
మిత్వాద్యనుభవః అష్టమయకోశఘోర ధర్మపవనాత్మధర్మః । అస్థూల
మనన్వహస్వమచీఘ్రా తుకాకామితశ్చతే । సలేనమమసంబంధః । క
హమిత్వాద్యనుభవః సేత్రాదిధర్మ ఏవనాత్మనోమనధర్మః । అతేనుమ
మత్రోత్తమత్వాదిశ్చతే । ఇంద్రియాదిసంబంధ రహితస్వమమనతేజసం

బంధః క్షుధానానహమిత్యాద్యనభవః ప్రాణధర్మసేవనాత్మనో మమధర్మః
 అప్రాణితీశ్రుతే ప్రాణసంబంధరహితస్య మేనతేన సంబంధః । దుఃఖ్యహం
 సుఖ్యహం మిత్యాద్యనభవః కరణరూపమనోధర్మసేవ । నాస్మినో మమధ
 ర్మః । అప్రాణోహ్యమనాజితీశ్రుతేః । కరణరూపమనస్సంబంధ రహిత
 స్య మేనతేన ధర్మేణ సంబంధో స్తి । కేవలకర్మకత్వాద్యనభవః కర్మకరూ
 పాహంకారధర్మసేవ నాత్మనో మమధర్మః । అనంతశ్చ త్వావిశ్వరూపా
 హ్యకతేన తిశ్రుతేః । అహంకార సంబంధరహితస్య మమనతేన కర్మక
 త్వాదిధర్మేణ సంబంధో స్తి । అహంభో తే త్యాద్యనభవః ఆనందమయకోశ
 ధర్మసేవనాత్మనో మమధర్మః । అభోక్తా అప్రాణోహ్యమనా శ్శుభ్రభృతీశ్రు
 తేః । అస్మా విరగ్ శుద్ధమపాపవిద్ధమితి శ్రుతే శ్చ । అజ్ఞానసంబంధరహితస్య
 మమ అన్వయవ్యతిరేక ఖ్యాంసతేన సంబంధో స్తి । తస్మా దేతేదర్మాస్తు దృశ్యా
 గమాపాయినోన్న మయాదిపంచకోశానాత్మనిష్ఠాసేవ । తేషామేవస్వా
 భావికానాంతదాగమాపాయాదీనామపాయిత్యాత్ । తేపంచకోశాభౌతి
 కా । అసజ్జడదుఃఖాత్మకాః భౌతికాదృశ్యా అనాత్మానః అనిర్వచనీయాః
 అనిర్వచనీయ మాయయా కల్పితాశ్చ భవంతి । తస్మాన్మమకాలత్రయేపి క
 దాపి ధర్మభిః శైస్తద్ధర్మైస్తూలత్వాది భిస్సంబంధో నాస్త్యేవ సంబంధ
 స్తు సమానసత్తాకపదార్థకాగ్రవ్యః యథాఘటపటాదివత్ । అభావభూతైః
 కోశాదిభిః పరమాథభూతస్యాకత్రాత్మన సంబంధస్సుతరాంనోపపద్య
 తే । కల్పితాకల్పితయో సంబంధానుపపత్తైః । యథారజ్జౌవ్యభిచారిసపాది
 కంకల్పితం ఏవమాత్మవ్యవిద్యాతతాకర్మపంచకోశాదికం వ్యభిచారికల్పితం
 సర్వం వియదాదికంకల్పితం భవతి । కల్పితం సర్వం నాధిష్ఠానాతిరిక్తం । ఇద్ధం
 కేంత్యధిష్ఠానవస్త్యేవ భవతి । తస్మాన్మోక్షశుద్ధబుద్ధ ముక్త సత్యజ్ఞానానం
 దానంతస్వరూపాత్ప్రతీచోపత్తో మాయాతతాకర్మాదికం నాస్త్యేవ । కేంత్య
 సర్వవతి పూణోక హమేకపత । నిత్యశుద్ధబుద్ధమక్తోద్వితీయ ఏవ అహమి
 త్యనునంగః । ఇతి స్థితం । నన్వసంగ శ్చేదపి అవస్థాత్రయేషు విశ్వాసీనాంగమ

నాగమనేన తవసంగోభవిష్యతీతి నవాచ్యం యథాసరమాధాధిష్ఠాన
 రజ్వాది భ్రాంత్యాధ్యస్త సపాదీనా మాగమనం హాగమనంవా
 విద్యమానంవా కాలత్రయేపినా స్తి । తథేవపరమాధాధిష్ఠాన ప్రత్య
 గాత్మ భ్రాంత్యాధ్యస్త విశ్వాదీనానావస్థానాం సభర్తాణామాగ
 మనంవాగమనంవిద్యమానంవాకాలత్రయేపినా స్తి । అస్తిచేద్విద్యమానంవ
 స్తు । కాలత్రయేపి । సచేకరసంచిచేకరసత్త్వ నిరుపాధికానందైకరస
 ప్రత్యగాత్మైవ । నిరంతరమనుభవన్ । తస్మాద్వ్యతిరిక్తకేషిపినా స్తి ।
 తస్మాత్సవవాహమస్మీతి మనస్యనుభూయేదితి । కించజ్ఞానోమమసమాధ్య
 వస్థాయాం పంచజ్ఞానేద్రియాణి పంచకర్మేంద్రియాణీతంతః కరణచతుష్ట
 యంతద్వ్యతిజాతమవస్థాత్రయం విశ్వాదిభోక్తృత్రయం ఏకోనవింశతి
 ద్రష్టాణాంకంతత్రదిండియన్యాపి రాసత్త్వే ద్రియధిదేవతాదికంచనా
 స్తితియస్తుజానాతినవసాక్షీతస్య స్మిన్ వస్థాచతుష్టయేవ్యవ్యభిచారిత్వా
 దనుగతత్వాద్వాప్సకత్వాత్ పూర్ణత్వాత్ తదితరేషామననుగతత్వా
 చేతి । ఏతాదృశజ్ఞానవాన్ సాక్ష్యహంస్మితైరిసంగోహమేవ । స్వయం
 ప్రకాశసచ్చిదానందానంతస్వరూపః । నిత్యస్వగతస్సర్వ పరిపూర్ణోఽద్య
 యోహమస్మీతి । తేషాంచదృశ్యత్వాత్ వ్యభిచారిత్వాత్ భౌతికత్వాత్ అసజ్జ
 డదుఃఖరూపత్వాత్ । తస్మాదేతాదృశపదాధాసంబంధోమమనా స్తి । దృ
 శ్యాపేక్షయాదృక్త్వం భాస్యాపేక్షయాభాసకత్వం సర్వంకల్పితం వాస్త
 వంభవతి । యథారజ్ఞోసహధారాదికం వ్యభిచారికల్పితంభవతి । తద్వ
 త్సర్వాత్మకేమయి అసంగేఖండప్రత్యగాత్మసపాదీ తుల్యకల్పితభోక్తృ
 భోగ్యభోగాత్మకం జగత్రయమధ్యస్తం । అధ్యస్తస్యాధిష్ఠానానతిరిక్తత్వా
 త్ । కింత్యాత్మైవసర్వమితిమనసిసవానుభూయేదితి ననుయద్యపివిశ్వాదీ
 నాంపరస్పరాననుగతత్వాద్విశ్వాదయస్త్యముఖ్యాత్మకః । తథాపివిభిత్వ
 మహత్వాదిసంపన్నాః । పరస్పరానుగతావిరాడాదయో ముఖ్యాత్మానో
 భవతూతతేషామధ్యేకోస్యాత్మాభవతు కీమర్థమన్యంగీకారభిజేదు

చ్యుతే తద్విభుత్వమహత్వాదివాచ్యాధాన్యాం విరాడ్విరాడవస్థాతద్యోగ్య
 భోగానాం హిరణ్యగభా హిరణ్యగభావస్థాత ద్యోగ్యభోగానాం ఈ
 శ్వరేశ్వరావస్థాతద్యోగ్యభోగానాంచా ముఖ్యాత్మనాంవ్యతిరేకః తథాహిత్రవిరాడ్వి
 రాడవస్థాతద్యోగ్యభోగానామేకానవింశ త్రిపుటీస్తాన్మూలానాం బహి
 ష్టానాం సృశకయితృద్రష్టృశ్రోత్రాదీనాంచమహాస్వప్నావస్థాయాంవ్య
 తిరేకః లయత్రయాయావత్ । నైమిత్తికభోగ ప్రదకర్మక్షయేసతి విరాజస్పద
 మకాకస్య సమష్ట్యాత్మకస్య మహాస్వప్నేలయోభవతి । అయమేవనైమిత్తి
 కప్రలయః । ఏవమేవనూర్ఘ్నిభోగ ప్రదకర్మక్షయేసతి మహాసుషుప్త్యవ
 స్థాయాంహిరణ్యగభావస్య తదవస్థానాంచవ్యతిరేకః కారణాత్మనాస్థితిరి
 తయావత్ । అయమేవప్రాకృతప్రలయః । స్థూలసూక్ష్మ ప్రపంచద్వయ
 న్నాన్త్రైవిలయాత్ । ఏవమేవమహాసుషుప్త్యవస్థాయాః ఈశ్వరతదవస్థా
 తద్యోగ్యభోగానాంచ మహాజాగ్రతివ్యతిరేకోద్భవ్యః వ్యతిరేకోనామలయః స్థూలాత్మ
 నాస్థితింతియావత్ । ఏవమేవననుపరస్పర మననుగతానాంవ్యభిచారిణాంధ
 ర్మసహితానాంవిరాడాదీనాంపరస్పర ఖజానానామముఖ్యాత్మనాంవ్యతి
 రేకోభావ ఇతియావత్ । తథాహి, అయమనుభవః అయంవిరాడ్ధిరణ్య
 గభావం తదవస్థాంతద్యోగ్యభోగాన్వాప్నోజానాతి స్వమహాజాగ్రదవస్థాన
 మనసతాకత్వాత్ । విరాట్తదవస్థయోశ్చ తత్రాభావాత్ మహాజాగ్ర
 భోగాన్యోగభావ తదవస్థయోర్వాభావా ద్వానజానాతి । ననుస్థూలోహం
 కృజోహంమనఃష్యోహం బ్రాహ్మణోహం క్షత్రియోహమిత్యాది కాణో
 హం బనిరోహంశిత్యాది క్షుధావానహం పిపాసావానహం ఇత్యాదిసు
 బ్బహుమఃఖ్యహం కతాకహం భోక్తాహం ఇత్యాన్యనుభవ ఆత్మనివి
 ద్యతే తద్వ్యాభావికః కర్మకత్వాదిరూపఏవ ఆత్మస్యాత్ । కథంశరీరా
 సంస్కర్మముఖ్యత ఇతిచేన్నైవం । సమ్యానుభూయమానః కర్మకత్వాది
 క్షుబ్ధాత్మనసస్వభావికః । కింతుభ్రాంత్యాశీరత్రయాద్యవిశేషేన అస్వస్య
 తద్యోగ్యభావః । అథాత్మస్వప్నక్షయేచలేషు నాకాచలసంత ద్వివేక్షేనా

తోఁశ్యతే । యథావాశుద్ధస్ఫటికమణౌ ప్రతీయమానరక్తిమానస్వాభావి
 కః । తద్ధావాత్మనః కర్మకర్త్యాదిధర్మోనస్వాభావికః । యదిస్వాభావికస్సుహ
 స్తీసమాధ్యాది మదృశ్యేతసహిదృశ్యతే । లోకేనహి స్వాభావికాధర్మః
 ధర్మిణంవ్యభిచరతి । యథాగ్నే రౌణ్యంరవేశ్చ । కర్మకర్త్యాదేస్సుహస్తి
 సమాధ్యోరదృష్టత్వాత్ సస్వాభావికః కర్మకర్త్యాదిధర్మఆత్మనః । యథా
 జపాకుసుమసన్నిధానా ద్రక్తిమాస్ఫటికే ప్రతీయమానోపమిధ్యాభవతి
 తథాత్మనః అహంకారాదినిష్ఠకర్మకర్త్యాదికం మిద్యైవ నవాస్తవం । రవే
 రౌణ్యవత్ । తథాచక్షోఃకః । ఆత్మాకర్తౌకదిరూపశ్చేన్నాకాంక్షీ సత్ర
 ముక్తతాం । నహిస్వభావోభావానాం వ్యావర్తేతౌష్ణ్యేనద్రవేరితి ।
 తస్మాదకర్తౌకదిరూపఏ వాత్మానిత్యముక్తస్సుహస్తాభిదిమదృష్టత్వాచ్చ
 నహిధర్మభావాద్ధర్మస్వాభావ ఇతిచేన్నైవం । ఆనుభవస్మృత్యోరేకాధి
 కరణసిష్టత్వాచ్చనన్యాయభూయమానఃకర్మకర్త్యాదిధర్మోపలపితుంశక్యః ।
 ఆనుభవస్మృత్యోరేకాధికరణసిష్టత్వాచ్చ । సుహస్తిసమాధ్యాదిమత్యా
 తావన్నిత్యశుద్ధముక్త ఏవవిద్యతే । తస్మానిత్యస్వోక్షత్తుంనోచితం ఏతావం
 తంకాలంసుఖమహమస్వాప్సంసకించదవేదిషమితిప్రబుద్ధస్యప్రత్యభిజ్ఞానాత్
 యస్యానుభవస్తస్మైవస్మృతిరిత్యాయాచ్చ । తథాచ నహిద్రష్టుదృశ
 ష్టేవికపరిలోపో విద్యతే అవిశాశిత్యాన్న తుద్వితీయ మస్తీత్యాదిశు
 తేః । ఆత్మనోహినిత్యత్వంసాధ్యతే । తస్మాదాత్మా నిత్యముక్తః అనన్త
 త్రయానుగతః కర్మకర్త్యాదిధర్మరహితస్సన్ సాక్షీఅవికారీభవతి । ధర్మా
 ప్రతీతిస్తు జాగ్రత్స్వప్నయో స్థూలసూక్ష్మరూపేణ విద్యమానస్యధర్మ
 భూతస్యాంతః కరణస్యనుమత్తిసమాధ్యా దివ్యభావాత్ భవతి । అతోవి
 కార్యహం । ఆచార్యవచనాచ్చ । నతేనాస్యాద్విక్రియాందుఃఖ సాక్షీతా
 కావికారిణః । ధీవిక్రియాసహస్రాణాం సాక్ష్యతోహమవిక్రియఇతివా ।
 భీషమయంహిరణ్యగభః విరాజంతదవస్థాం సధర్మకాం నజానాతిస్వ
 యంతత్రాభావాత్ । అయంహిరణ్యగర్భః ఈశ్వరంతదవస్థాంవానజానాతి । తద్వదేవ

సుషుప్తిస్థాయామ భావాదీశ్వరో వావిరాడ్ధిగణ్యగభోక తదవస్థేనా
 నజానాతి స్వయంద్వయార వస్థయోరభావాద్వ్యతిరేకోభవతి । తస్మా
 దేతేవిరాడాదయః అముఖ్యాత్మానవేవ । పరాక్ష్యత్వయఃకుటితత్వాత్ ।
 విరాడాదీనాం వధ్యేకో వ్యాత్స భవతుకో దోషఘ్నితచే దుచ్యతే
 విద్యతేదోషః విరాడాదీనామవస్థాత్రయానను గతత్వాత్ అసజ్జడుడుఃఖ
 స్వరూపత్వాచ్చ । లయోదయవికారిత్వాత్ । స్థూలసూక్ష్మకారణాఖ్య
 శరీరశ్రేయా వస్థాసమాన సత్తాకత్వాచ్చ । తస్మాదేతేపరాగ్భూతా అ
 ముఖ్యాత్మానవేవభవంతి । నప్రత్యగాత్మా । అసజ్జడుడుఃఖాది స్వరూప
 త్వంతేషామేవ విద్యమానత్వాచ్చ । కింతుప్రత్యగాత్మా అవస్థాత్రయాను
 గః అవ్యభిచారీవతల్లయోదయసాక్షి శరీర తయాసంగః । నిత్యోపిభు
 స్సత్వాదిస్వరూపః అతిప్రియతమఃసర్వగతః యస్స ఏవప్రత్యగాత్మాశుద్ధః ।
 తస్మాదస్మాన్మయః । తథాహి । అయమనుభవః మహాజాగ్రదవస్థామహా
 స్వప్నావస్థాయాం నవిద్యతే మహాస్వప్నావస్థాయాం జాగ్రదవస్థాయాంన
 విద్యతే । ఏవంసుషుప్తిస్థాయోర వస్థయోనకవిద్యతేవేవ । యస్తుఏ
 తత్సర్వం జానాతసేవసాక్షి సేవవానుగతః ప్రత్యగాత్మా । సహితాస్వ
 నుగతత్వాత్ । తానా చపరస్పగాననుగతత్వాచ్చ । తస్యతద్విలక్షణత్వా
 త్తాభిసంసృగోస్తి । కించవిరాడ్ధిగణ్యగభోకనభవతి హిరణ్యగభోకవిరా
 ణ్మభవతి । విరాడ్ధిరణ్యగభోక వీశ్వరోనభవతః । ఈశ్వరస్తానభవతీతి ।
 యస్తుపరస్పరవ్యభిచారిణోలయోదయ వికారిణస్సావస్థాన ముఖ్యాస్వ
 రాడాదీననుజానాతి । సేవసాక్షి అనుగతత్వాత్ । తేషామననుగతత్వా
 చ్చ । తస్మాద్విరాడాదయోదృశ్యా అననుగతా అముఖ్యాత్మానోభవంతి ।
 తేతస్థూల సూక్ష్మకారణభేదే నభిన్నా అనేకాశ్చ అసజ్జడుడుఃఖా
 త్మః । పరాక్ష్యత్వయః కుటితత్వాచ్చేతి । తస్మా త్రప్రత్యగాత్మా
 దృక్ష్యస్వరూపానుగతః ముఖ్యః స్థూలసూక్ష్మకారణభేదవిహీనః ఏకస్య ।
 తస్మాదేతేపరాగ్భూతా అముఖ్యాత్మానవేవభవంతి । తస్మాత్తైరప్యసంగోహమస్మికించజ్ఞానిభ

మాధ్యమస్థాయాం సమాప్తిపంచజ్ఞానేంద్రియాణి కర్మేంద్రియాణి అంతఃకర
 ణచతుష్టయం శరీత్రయమవస్థాత్రయం విరాడాది భోక్తృత్రయం చ
 జాగ్రత్సుప్తా యశాస్తీతి యస్తుజానాతి సవసా. క్షీప్రత్యగాత్మా తత్ర
 త్యగాత్మనః అవస్థాచతుష్టయేన గతత్వాత్ । తేషా విరాడాదీనాం
 అననుగతత్వాత్ యస్యానుభవస్తస్యైవస్యైతి రితి భిజ్ఞానాత్ తాదృశజ్ఞా
 నవాసహమ స్మృతస్మరైవస్యమప్తివిరాడాది భిస్సగర్మకైః కాలత్రయే
 పితసంగోహ మేనభవామి । ఆకాశః త్రైమాం దృశ్యత్వాద్దృశ్యభి చారి
 త్వాద్భూతి కత్వాల్లయోద యవికారిత్వా గజజ్జడదుఃఖాన్లు కత్వాత్స
 పాధికత్వాద ముఖ్యాత్మకత్వచ్చ । ప్రత్యగాత్మేతు దృశ్యస్వరూపత్వాద
 యభిచారిత్వాద భౌతికత్వాల్లయోదయవికారరహితత్వత్వత్వజ్ఞానానం
 తాత్మకత్వా తస్యైవస్యానుగతత్వస్మృత్యైవచ్చ । ఏతాదృశస్వరూప
 లక్షణలక్షితం స్వాధ్యస్తసర్వావభాసకం యదాత్మనః త్వతదేవతదేతత్త్వ
 త్యగాత్మస్వరూపం । యదేతత్ప్రత్యగాత్మస్వరూపంతదే తద్ద్రవ్యస్వరూ
 పంతస్యైవాస్యైవః తదేవాహమితి సర్వదానుభవామి । తథాచక్షుతయః
 త్రిమ ధామసుయద్భృజ్యం భోక్తాభోగశ్చయద్భవేత్ । తేభ్యోవిలక్షణ
 స్సాక్షీచిన్మాత్రోహం సదాశివః । మయ్యేవసకలంజాతం మయిసర్వంప్ర
 తివృతంమయిసర్వంలయంయాశితద్ద్రవ్యహ్మద్వయమస్మ్యహం । జాగ్రత్స్వ
 ప్నసుషుప్త్యాదిప్రపంచం యత్రకాశతే తద్ద్రవ్యహ్మహమితి జ్ఞాత్వాసర్వభం
 భైః ప్రముచ్యతేఇతి । తంవాపితమాత్మానంజాగ్రత్స్వస్వప్నమ సుషుప్తమి
 త్యాదిచక్షుషోద్రష్ట్యాదిసత్యంజ్ఞానమనంశంబ్రహ్మ ఏకమేవాద్వితీయం
 బ్రహ్మ! సద్వీదంసర్వంచద్వీదగ్ సర్వం! సర్వంఖల్వికంబ్రహ్మసర్వం హ్యేతద్ద్ర
 వ్యమయమాత్మాబ్రహ్మ! ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ! విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ! తత్త్వ
 మసి । త్వంతదసి । త్వంబ్రహ్మసి । ఏతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వం । బ్రహ్మైవే
 దంమమృతం పురస్తాత్ । సయశ్చాయంపురుషే । యశ్చాసావాదిత్యే ।
 స ఏకః । తద్యోహస్సోసా । యోసోసోహం । ఇత్యాద్యాశ్చుతయోవిద్యం

తే । అన్యైశ్చతయః ఏకఏవాత్మామంతవ్యోజాగతస్త్వన్నసుమస్తీమన్థా
 సత్రయవ్యతీతదస్యశునజన్మన్విద్యతేఏకాదేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వ
 వ్యాపిసర్వభూతాంతరాత్మాకర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతా
 కేలలాసిగుణశ్చఏకఏవరుద్రోనద్వితీయోఏకఏవహేభూతాత్మాభూతేభూ
 తేశ్వవస్థితఃఏకధాబహుధాచైవదృశ్యతేజలచంద్రవత్ । ఇతితథాపురాణం
 స్మృతయశ్చాఢ్యుర్వ్యమస్త్వదకేమచాఖ్యుశుపతావస్తస్త్వస్తిచోష్ణద్యతౌవ
 హ్నాదిక్షువిదిక్షువాయు నభసోస్తిర్వత్వతిర్వత్సుచ । అస్త్యంతబహి
 రస్తిసత్యసతివా సారేష్వసారేషు వాసర్వత్రాస్తి సదాస్తికిం బహుగిరా
 త్వయ్యస్తి మయ్యస్తిచ । విశ్వమేవభగవన్ భవన్మయంవిశ్వమధ్యగతఏ
 కస్వహంపాహిమామితి నయాచ్యతేమయాపాలనంమమతవైవపాలనం
 విశ్వస్వరూపంప్రకృతేః పరంయతోభూతస్వరూపం మహాదాదీచద్వయం
 ఏకంవిభంశ్రుణుమానాదిమవ్యయంప్రత్యక్షస్వరూపంప్రచరేత్ న ఆత్మాభి
 త్యాదినా ప్రసంగంధుపక్రాంత మవస్థాత్రయప్రతిపాదకగ్రంథ సందభా
 ముపసంహృత్య ప్రకృతముచ్యతే । పంచకోశాదివిచారోహివక్ష్యతే చె
 దానీం సుకుచితం ।

ఉపాసకాస్తుస్వాత్మవ్యతిక్రతయా ఘటాదివనితమిత్యనెనదృశ్య
 త్యాకారేణ భాసమానం కాస్త్రోద్ధృజగతాకారంయద్బ్రహ్మోపాస
 తే । తదిదంఉపాస్యంవస్తుముఖ్యం బ్రహ్మనభవతి । నఖలుస్వాత్మీకత్వ
 దృశ్యస్య ఉపాధివిశిష్టస్యముఖ్య బ్రహ్మత్వమస్తి । అతోసిషధాన్మనసావి
 వయోకృత్య సాక్షాత్త్రియమాణంబ్రహ్మేతిచేన్నానంనోషః । నహ్య
 స్మాంతలవకారశ్చతౌ బ్రహ్మణోమనో వివయత్వం సర్వాత్మనాఃషిధ్య
 తే । కంఠ్యనమాకారేణయద్విషయత్వంతదేవసిషిధ్యతే । అనిదంరూపసాక్షి
 చైతన్యాకారేణతు బ్రహ్మణోమనోవిషయత్వ మభ్యుపగమ్యతే అన్య
 థా తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధితికథముచ్యతే । సాక్షిణస్త్వప్రకాశస్య జడప
 దావత్ । మనోజన్యకలవ్యాప్యత్వంస్ఫురణభాస్యత్వ మయ క్తమితిచేత్

ఫలవ్యాప్యత్వం మాభూత్ । పృథివ్యాప్య త్వవ్యాప్య
బ్రహ్మణోభవిష్యతి । సాక్షిచైతన్యం బ్రహ్మతీత్యల్లిఖిత్యా నా
వాక్యజన్య యామనోవృత్త్యా బ్రహ్మశివ్యాప్య మానేసతి । తద్వృత్తియా
వయాత త్వవిద్యయా । సత్యగ్రహ్మణోభేద హేతురవిద్యానివతే తే
నచాస్యావృత్తేః పరోక్షజ్ఞానత్వం సంభవతి । విషయస్య సంబంధస్యే
మనసోవృత్త్యా కారజనకత్వాత్ । యథాచక్షుజ్ఞాన్యామనోవృత్తిసు
టసంబంధాద్భూతాకారాసతీజ్ఞానరపరోక్షజ్ఞానమిత్యుచ్యతే । తథాచక్షుజ్ఞా
న్యామనోవృత్తిస్సాక్షి సంబంధాత్సాక్ష్యేకారాయా అస్యావృత్తేః పరోక్ష
జ్ఞానత్వ కుతోనస్యాత్ । నచపిషయసంబంధా దేవవృత్తే సదాకారత్వ
వాక్యంవ్యర్థమితిశంకనీయం । జగత్కారణత్వోపలక్షితం బ్రహ్మప్రత్యగా
జ్ఞరూపాచ్యుతిరిక్తమిత్యేతాదృశస్య భేదభ్రమస్యవాక్యేనాపాద్యత్వాత్
తథాసతిసత్యగ్రహ్మణ్యైవరూపావృత్తిర్భేదం పవాదేనపిషయ సంబంధ
దేవజాయతతి వాక్యజన్యమపి జ్ఞానమపరోక్ష మేవ । ననుయద్యప్యంతః
కరణస్యాత్పత్తిః సాక్షి సంబంధః । తథాపిసనాత్మభానప్రయోజకః । తద్వ
ప్రయోగాగ్రతా శాల్య తః కరణావచ్ఛిన్న సాక్షి సంబంధస్యైవ భేద
యోజకత్వాదితిభావః । బ్రహ్మస్వలక్షణస్య ప్రాప్తి ర్భవతి కింతుయ
హంపరోజీవోస్మి సపవేదానీషహం బ్రహ్మస్తుతోబ్రహ్మణ్యేవ మయ
పూర్వమజ్ఞానాజ్ఞేయత్వ మారోపితమాసీత్తస్మిన్నజ్ఞానే పవేకేనాపనీతేనతి
తస్మాత్తః పూర్వసిద్ధమేవబ్రహ్మత్వరూప మిదానీమనుధివితాస్మిన్ననుమాన
తద్విద్యబ్రహ్మత్వరూపగతం । తస్మాదహమేవాహం బ్రహ్మస్తుభవ మేవాహం
మపిపూర్వసిద్ధోహమేవనతు యోషిత్యోభ్యాయ దుపచరితం బ్రహ్మ
త్వం । తాదృశోహంజలరూపం మాంజుహూమి ఉదరాగ్నోప్రక్షిప
హవిః సదానవాచిస్వాహాశబ్దః । అర్ధగ్రంజ్వలితజ్యోతిరహమస్మిజ్యోతిః
అహమస్మి । యోహమస్మిబ్రహ్మహమస్మి । అహమస్మిబ్రహ్మ
హమస్మి । తేవాహంమాంజుహూమి । స్వాహేతి । యదేవబ్రహ్మ

ర్థంత దేత త్సాన్వధిష్ఠానచైతన్యేన జ్వలతప్రకాశతే తత్రాధిష్ఠానరూపం
 జ్యోతిరహమస్మి దేహాద్రియాదిభ్యోభిన్నస్యమమత దేవాధిష్ఠానం చైతన్య
 స్వస్వరూపనిత్యర్థః తదేవోపపాద్యతేజ్యోతిజ్జ్వలతీత్యుక్తం తజ్యోతి
 బ్రహ్మైవావ అతోజ్యోతిరహ మస్మితివాక్యేన బ్రహ్మహ మస్మిత్త్యుక్తం
 భవతి నచపూర్వసిద్ధజీవాత్మన స్వరూపం వినాశ్యరూపోత్తరస్య ఉపా
 సకాస్తునను తథాపిమనోవాచామగోచరస్యా పరిచ్ఛిన్నస్యా ద్వితీయస్య
 వేద్యత్వ త్వయాయదుక్తంతదసత్ మనోవగతస్యబ్రహ్మత్వమేవనాస్తి
 తథాచతలవకారా ఆమనంతాయస్మిన్నసానమనుతే యేనాహుస్మనోమతం
 తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదంయదిదముపాసతే ఇతి తథాచస్మృతిశ్చ సర్వ
 వ్యాపక మాద్యంతరహితం బ్రహ్మకేవలం నిర్గుణం పరమం సూక్ష్మం మనో
 వాచామగోచరం అదృశ్యం వై మనో వేద్య మగ్రహ్యమతినిర్గులం తదేవ
 సాక్షాత్కారతావ్యమితి వేదాంతవాదినః తథాచశ్రుత్యనుసారేణావార్తికం
 చ వ్యాపకం పరిపూర్ణం యదవ్యయం పరమవ్యయం కాలాదిత్రితయా
 బాధ్యం నిర్గుణం మనసానవై మనుతేయేనతావహః పరిచ్ఛిన్నం మనోమ
 తం తదేవత్వం బ్రహ్మనిద్ధి తత్సత్త్వం పరమమృతం భేదేనోపాసతేవస్తు
 యదిదం పామరాజనాః దృశ్యంగ్రాహ్యం పరిచ్ఛిన్నంతదిదం బ్రహ్మనేవ్య
 త ఇతి కించ ఆద్యంతరహితం సూక్ష్మం అపరిచ్ఛిన్నమవ్యయం కాలాదిత్రి
 తయాబాధ్యం తాస్త్రవేద్యంపురాతనం బ్రహ్మనిద్ధితిమనసానానోపాయే
 నయత్న త ఇతిసాగందాత్ శ్రుతేరయ మర్థః యత్సాక్షిచైతన్యం దేహేం
 ద్రియాది సాక్షిస్వరూపం సర్వజనోమనసా విషయాప్యత్యావగంతం న
 శక్నోతి యేనతు తత్సాక్షి చైతన్యేన తస్మిన్ ప్రకాశితమేవేత్యేవం వేద
 రహస్యాభిజ్ఞాః కథయంతి తదేవసాక్షిచైతన్యం బ్రహ్మేతి అత్యాదరాధ్దే
 శిష్యత్వంజాసేహి యస్యతు బహిర్ముఖస్య మనోవృత్తిరభ్యంతరవతికానా
 సాక్షిణానసంబధ్యతే తస్య శబ్దసామర్థ్యాదేవ ప్రత్యగ్భూతైర్మూల్యరూపా
 నైర్మూల్యాయతే తదిదంజ్ఞానం ధర్మాధర్మ స్వగతానరకాదాదివ పరోక్ష

మేవ! నహ్యత్ర సాక్షాత్కారాభావే వాక్యాపరాధోఽమిత్తం । కింతు ప
రాజ్ఞుఖత్వలక్షణం పురుషాపరాధః! తద్యథా ప్రాజ్ఞుఖస్య పశ్చిమావ
స్థిత రూపదశానాభావే చక్షువోఽక్షా నిమిత్తత్వేనకల్ప్యతే । తద్వత్
సచబహిముఖః పురుషో యదా నిదిధ్యాసశబ్దవాచ్యేన బ్రహ్మధ్యానేన
అంతర్ముఖాం సూక్ష్మవస్తునిరూపణ కుశలామేకాగ్రా బుద్ధివృత్తిమాపా
దయతి! తదా సావృత్తిః ప్రత్యగాత్మసంబంధేన తదాకారాసతీ వాక్యా
నుగ్రహేణ భేదం నిరామర్శ్యతే బ్రహ్మసాక్షాత్కార ఇత్యుచ్యతే! వాక్యత్ర
వణాత్పూర్వమేవ సగుణబ్రహ్మణ ఉపాసనేనవా పశ్చన్నిధిధ్యాసనేనవా
అంతర్ముఖస్యాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం సాక్షిచైతన్యం దేహాదిభ్యో వివిచ్యా
నుభవతోవాంతరవాక్యేన బ్రహ్మతత్త్వ నిశ్చితవతో ముఖ్యాధికారిణా
నరస్య! సయశ్చాయంపురుషే! యశ్చ సావాదిత్యే! స ఏకః సయ ఏవం విత్! ।

తత్త్వమసి! త్వంతదసి! త్వంబ్రహ్మసి! విజ్ఞానంబ్రహ్మ! ప్రజ్ఞా
నంబ్రహ్మ! తద్యోహం సోసా యోసాసోహం! అహంబ్రహ్మస్మి! ఆయమా
త్మాబ్రహ్మ! బ్రహ్మే వేదగ్ సర్వం! ఆత్మై వేదగ్ సర్వం! సర్వంఖల్విదంబ్ర
హ్మ! నేహనానాస్తికించన! ఇతి మహావాక్యావాంతరవాక్యేభ్యశ్చాహం
బ్రహ్మస్మితి బ్రహ్మసాక్షాత్కార ఏవోత్పద్యతే! శత్రుపరోక్షజ్ఞానం! తదే
తదభిప్రీత్యవాక్యవృత్తావృత్తం!

ప్రత్యగ్బోధోయ ఆభాతిసోఽద్వయానందలక్షణం! అద్వయానంద
రూపశ్చ ప్రత్యగ్బోధై లక్షణం! ఇద్ధమన్యోన్యతాదాత్మ్య ప్రతిపత్తిర్యదా
భవేత్! ఆబ్రహ్మత్వం త్వమధాన్య న్యావత్యైతతదైవహి! తదధాన్య
చ పారోక్ష్యం యద్యేవంకిం తతశ్చుగ్రీణ! పూతానందైకరూపేణ ప్ర
త్యగ్బోధోవతిష్ఠతే! ఇహి ననుప్రత్యగ్బ్రహ్మణోఽన్యోన్యతాదాత్మ్యాంగీకా
రేనతి నాఖండరసత్వంసిద్ధ్యతి! నీలముత్పలమిత్యత్ర సత్యపితాదాత్మ్యేగు
ణద్రవ్యభేదస్యాః సద్భావాత్ ఏవమత్రాపి ఆత్మత్వ బ్రహ్మత్వకృతో భేదోఽపి
ప్రసజ్యేతేతిచేన్న! గుణద్రవ్యయోః పరస్పరవ్యభిచారేణ వైషమ్యాత్!

నైల్యగుణో మేఘదావపివ తేజాన ఉత్పలంవ్యభిచరణి ఉత్పలద్రవ్యత్వమపి
శుక్లః క్షోత్పలయోర్వతః మానత్వేన నైల్యగుణంవ్యభిచరణి అత స్తత్కార్థ
భేదానాఖండత్వం ఇహతు ఆత్మబ్రహ్మణోః పరస్పరవ్యభిచారాభావా
దేకాధకత్వేనతి అఖండత్వసిద్ధిః ఏతచ్ఛ విశ్వరూపాచారైర్వ్యకర్షితః
ఆత్మతాబ్రహ్మణోన్యత్ర బ్రహ్మశానాశ్చకోన్యతః తాదాశ్చ్యమనయో
స్తాస్మాన్మోక్షల విలక్షణమితి ఏవంతహిక పర్యాయత్వాదాత్మాబ
హేత్వేతి పరద్వయవైరుధ్యమితిచేన్నప్రతిపాద్యభేదాభావేపి మోహ
కల్పితయోరబ్రహ్మత్వసారోక్ష్యయోర్వ్యావత్కయోభిన్నత్వాత్తద
స్యాచారైర్వ్యకర్షితః అత్మాపి సదిదం బ్రహ్మమోహత్పారోక్ష్యదూషి
తం బ్రహ్మసినక తద్దేనాత్మా సద్వీతీయతయేక్ష్యతే ఇతి దేశతః కాల
తః వస్తుతః పరిచ్ఛేదశూన్యమేవవస్తు శాస్త్రోక్త్యాత్వాకారేణ బ్రహ్మే
క్ష్యత్యతే మానసప్రత్యక్షాకారేణ తేత్తి తత్రశాస్త్రోక్త్యానాం జగ
త్కారణత్వ సర్వజ్ఞత్వాదీనాం పరోక్షత్వేన బ్రహ్మణోపిపరోక్షత్వభ్ర
మః అహంప్రశ్నయరూపమానస ప్రత్యక్షేణ ప్రతీయమానానాం దే
హాదీనాం అబ్రహ్మత్వాత్సాక్షీణి చిదాశ్శూన్యపి అబ్రహ్మత్వభ్రమః త
యోబ్రహ్మత్వనో భవసిద్ధయోః పరోక్షత్వా బ్రహ్మత్వయోర్వ్యా
వత్కయోభేదేన పదద్వయోఃయోగాత్ ప్రతిపాద్యస్యాఖండైకర
నత్వేనతి అపరోక్షప్రత్యగాశ్శూన్యరూపే బ్రహ్మణి చిదాశ్శూన్యపి మహావా
క్యేనా పరోక్షజ్ఞానోదయత్ తథావిధజ్ఞానోపేతః శ్రమానత్ర బ్రహ్మ
విచ్ఛేదేన వివక్షితః తావ్యశస్య పురుషస్య పరప్రాప్తి యోగ్యత్వాత్పర
మాప్నోతీతి తత్ప్రాప్తిశ్శూన్యమితి పరశబ్దశ్చ అన్యత్వమతకృష్టత్వం
చాధకత్వయం బూరితే తయోర్మధ్యే యదన్యత్వం తదత్రసంభవతి
సద్వీతీయత్వాపాతాత్ బ్రహ్మణోన్యస్యవస్తునః సేహనానాస్తి కించనే
తిశ్చిత్వానిపిద్ధత్వాత్ ఉత్కృష్టాధకత్వేతు బ్రహ్మేన పరశబ్దేరాభి
ప్రత్యక్షం ఇతరస్య సర్వస్యమాయామయత్వేన నికృష్టత్వాత్ తథానతి

బ్రహ్మవిత్తుమాన్ బ్రహ్మస్వస్వరూపేణవేత్తీః బ్రహ్మవేదీనరః॥ బ్రహ్మవ
ప్రాప్నోతీత్యుక్తంభవతి॥ ఆధర్వణికాస్తు॥ విస్పష్టమిదమాచనంతి॥ సయో
హవైతత్పరమం బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతీతి॥ ననుగ్రామంప్రాప్నోతీ
త్యత్ర గతిపూర్వకో గ్రామసంయోగః॥ ప్రాప్తిత్వేనప్రసిద్ధః॥ అతఃయథా
సగుణబ్రహ్మోపాసకో మూఢః॥ న్యనాఢ్యా ఉత్క్రమ్యాచి॥ రాదిమా
గేణగత్వా బ్రహ్మలోకం ప్రాప్నోతి॥ తథాకాపి బ్రహ్మప్రాప్తిర్వక్త
వ్యా॥ తః॥ నతస్యప్రాణాఉత్క్రమంతీతిశ్రుత్యా ఉత్క్రాంతినికాపిధ్య
తే॥ గతినిషేధశ్చస్త్యతే॥ సర్వభూతాత్మ భూతస్య సమ్యగ్భూతానిపశ్య
తః॥ దేవామాగేపిముహ్యంతి హ్యపదస్య పదైషిణ ఇతి॥

అస్యా మషధః॥ సర్వేషాంప్రాణినాం ఆత్మభూతో యోబ్రహ్మ
విత్సోయంసర్వాప్రాణే సాన్విత్మత్వేన సమ్యక్పశ్యతీతితస్యమాగేదేవా
అపిముహ్యంతి ఉత్తరదక్షిణాధోమాగేషు ఆతివాహికత్వేనావస్థితాయే
దేవాస్సంతితే సర్వేషు గత్రయగంత్యాణాం ఉపాసకానామిష్టా పూ
ర్తానుష్ఠాయినాం పాపినాంచదేశగతిం యథాపశ్యంతి॥ తద్దైవ బ్రహ్మ
విదోపదస్య గతిరహితస్యపదైషిణోగతి మిచ్ఛంతస్తాంగతిమదృష్ట్వాభ్రాం
తాభవంతీతి॥ తస్మాదబ్రహ్మత్వభ్రాంతిహేతో దేశహద్యుపాధేర్భ్రా
హ్మవేదినేన యోవిలయస్సఏవ బ్రహ్మప్రాప్తిత్వేన ఉపచర్యతఇతి॥ తంచ
విలయంశ్రుతిదర్శయతి॥ నతస్యప్రాణాఉత్క్రామంత్యతైగ్రీవ సమవలీ
యంతే బ్రహ్మైవసాబ్రహ్మపృతీతి॥ బోధాత్పురాపిబ్రహ్మైవసన్నజ్ఞానా
జ్జీవత్వభ్రమం ప్రాప్యపునర్బోధాదూర్ధ్వం అనుభవేనాపి బ్రహ్మయదా
భవతితదాస్వయ మప్యేతివిలీయతే॥ స్వకీయోజీవత్వోపాధి ర్విసశ్యతీశ్య
ధః॥ యథాలోకస్వహస్తే స్థితమాభరణమజ్ఞాత్వా యత్రాకుతాస్య
స్వచ్ఛన్నైవనకేన చిద్బోధితః హస్తేనసంస్పృశ్య తదానీం తత్ప్రాప్తమి
త్యపచరతి॥ తద్వదాపచారికీబ్రహ్మప్రాప్తిర్దక్షప్రవ్యా॥ తదేవంబ్రహ్మ
విత్పరమాప్నోతీతి యదాహ్నాతంతశ్చుస్థితం॥ తత్రబ్రహ్మస్వరూపవిష

యామీమాంసో పరిష్టాద్భవిష్యతి । వేదనవిషయాపరప్రాప్తి విషయాచే
హౌదాహీయతే । యద్యపిపూర్వత్రసర్వస్య తత్తదనువాకస్యా వసాన
ఏవత తద్విషయా మీమాంసాడదాహృతా । తథాప్యత్రబ్రహ్మవిదిత్యాఽర
భ్యైత్యుపనిషదిత్యంత స్యానువాకస్య అతిప్రాథతయా తన్నద్యే మీమాంసిత
వ్యానామథానాం సుబహుత్వాద్బుద్ధిసాకర్యాధికం తత్తద్వాక్య సమీప
ఏవత తస్మిమాంసోదాహీయతే । యాతుదేశవిశేషే బ్రహ్మవిదిత్యాఽరభ్య
నవానువాకా ఇతిప్రసిద్ధిః । సాత్వధ్యాపకైః పాఠసాకర్యాయ పరికల్పితా
నత్వధానానుసారిణీతి హితదవ్యేషణ్ణోకోభవతీత్యస్యాః ప్రతిజ్ఞాయాః శ్లోక
పాఠస్యచమద్యేతంత మనువాకంసమాపయంతి । నచైతద్యుక్తం । కస్యచిద
వ్యధికస్య పర్యవసానాభావాత్ ।

తస్మాత్పరదేశ గతాధ్యాపకప్రసిద్ధ్యాకృతోన్విషయమేకఏవాను
వాకః । ఏతదేవాభిప్రేత్యకాదాను క్రమణికోభాష్యకారోవారు బ్రహ్మ
పనిషదస్సహనావవతు బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరంభృగుర్వైవారుణి రిత్య
నువాక త్రయాత్మకత్వంవ్యవజహర । భారద్వాజ సూత్రేపిముమూషోః
కణేజప్యత్వేనైవ ముదాహృతం । బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం భృగుర్వై
వారుణిరితి వీతావనువాకౌ బ్రహ్మవిదోదక్షిణేకణే అవస్థాత్రయపంచ
కోశతత్వం పదవిచారపూర్వకంజపతీతి అతోబ్రహ్మవిదిత్యాఽరభ్య భృగు
ర్వైవారుణి రిత్యంతః ప్రాక్తనోగ్రంథఏకఏవానువాకః । యేషాంనవాను
వాకత్వకల్పనాతేషా మప్యేకవల్లీ త్వప్రసిద్ధిరస్తి । బ్రహ్మవల్లీత్యేవంతైవ్యక
వహృతత్వాత్ । భగవద్భాష్యకారైరపి ఆనందవల్లీత్యేవం వ్యాహృతం
అతోబహుసంధయుక్త వల్లీపద్భవవిధావాంతర పాఠభేదయ్యుక్తో
వ్యేక ఏవానువాకః । తథాసతిబుద్ధి విక్షేపా నుత్పాదాయతత్తద్వాక్యస
మీపఏవ మీమాంసోదాహరణంయుక్తం । తత్రయద్వేదనం బ్రహ్మవిచ్ఛ
ద్వేనవ్యవహృతం । తస్యస్వాతంత్ర్యేణ పురుషాధికహేతుత్వం । తృతీ
యాధ్యాయస్యచతుర్థా పాదేచింతితం । పురుషాధోతశ్చబ్దాదిలిఖా

దరాయణ ఇతిసూత్రై । క్రత్వంగమాత్మవిజ్ఞానం స్వతంత్రవాత్మనో
యతః । దేహతిరేకవజ్ఞాత్వా నకుర్యాత్కర్తుగంతతి । నాదైవతభిః
కర్మహేతుహాంతి క్రత్యతకషణస్మా । ఆచారోలోకసంగ్రహీస్వతం
త్రాబ్రహ్మభీస్తతః॥

ఆత్మనోదేహతిరిక్తత్వజ్ఞానమంతరేణ పరలోకగామిత్యాశ్చయా
త్జ్యోతిష్టమాది ప్రవృత్తిరేవనస్యాదితక్రతుషు ప్రవతకత్వేన ఉపసం
దాంతత్వజ్ఞానం కర్మాంగత్వమితి ప్రాప్తైబ్రూమః । ద్వివిధం దేహవ్యతి
రేక్యాత్మజ్ఞానం । పరలోకగామికత్రాశ్చవిజ్ఞానమేకం । ద్వితీయమ
వస్థాత్రయాదివిచార ప్రాప్తంబ్రహ్మత్వతత్వజ్ఞానంజేతి । తత్రకత్రాశ్చ
జ్ఞానస్య ప్రవతకత్వేచి నాదైవతబ్రహ్మత్వతత్వజ్ఞానం ప్రవతకం ।
ప్రత్యుతక్రియాకారక ఫలనిషేధేనావతకమేవ । ననుతత్త్వవిదాముప
జనకాదీనాంకర్మ ప్రవృత్తిక్షణ ఆచారోదృశ్యతే । బాధలోకసంగ్ర
హభోకాయమాచారః । యదితత్త్వవిదా మపిముక్తయేకమాణ్యసు
ష్టేయూనిస్యుః కథంతహి ప్రజావైయధ్యక శ్రుతిరుపపద్యేత । కింప్ర
జయాకరిష్యామో యేషాంనోయమాత్మాయంతోక ఇతి । ఆత్మతత్త్వ
యాపస్యలోకస్యాపరోక్ష్యే సతిఅనాత్మలోక సాధనభూతాయాః ప్రజా
యావైయధ్యకం శ్రూయతే । ఏవంకమధావయవ భ్యేష్యామహేకమ
ధావయం యక్షిష్యామహాశ్చ్యుదాహరణీయం । తతశ్చతత్త్వజ్ఞానం
స్వతంత్రం పురుషాధకసాధనం ।

నతుకర్మాంగం తస్యోత్పత్తికాలస్తతైగ్గచింతితః । ఇహేవనియ
తంజ్ఞానంపాక్షికం హనియమ్యతే । తథాభిస ధేర్వజ్ఞానిః క్షీణోవివిదిషా
జనా । అసతిప్రతిబంధే శ్రజ్ఞానం జగ్జ్ఞాతరేవధా । శ్రవణాయత్యాది
శాస్త్రాద్వామదేవోద్భవాదపి॥ శ్రవణమనననిదిధ్యానేష్యస్థితీయ మానే
షుఅస్మిన్నేవ జన్మజ్ఞానం జాయతఇతినియమ్యతే । నత్విహవాజగ్మాంతరే
పి వేతికాలవికల్పః కుతశ్చగ్గణాదిషు పవతకమానస్య శ్రవణమాదా

విధాయతతః పరంపంచకోశవిచారేణ మననంకృత్వాః దిధ్యాస నపరస్య
 పురుషస్య ఇచ్ఛయా ఐహికజానోత్పత్తివిషయత్వాది మోవమేవిద్యా జా
 యతామిత్యభిసంధాయ పురుషఃప్రవతతే । సచాదృష్టఫలానాంయజ్ఞా
 దీనాం తత్సాధనత్వేన స్వర్గవజ్ఞస్మాంతరే జ్ఞానోత్పత్తిశ్చంకనీయా । శ్రవ
 ణాదిప్రవృత్తేఃప్రాగేవవివిదిషాముత్పాద్య యజ్ఞాదీనాం చరితాధాత్వాత్
 తస్మాదైహికత్వేన జ్ఞానోత్పత్తిర్నియమ్యతఇతి ప్రాప్తేబూమః సర్వకర్మ
 యవశా త్సాక్షాత్కారోపి చాత్మనః । కస్యచిజ్ఞాయతేశీఘ్రం చిరకా
 లేనకస్యచిత్ । అసతిప్రతిబంధే తానుష్ఠితైశ్శ్రవణాదిభిః జ్ఞానమిమోవ
 సంభవతి । సతిప్రతిబంధే తానుష్ఠితైశ్శ్రవణాదిభి జన్మాంతరేన జ్ఞాన
 ముత్పద్యతే । సతిబంధశ్చబహువిధశ్చూయతే । శ్రవణాయాఃపిబహుభి
 ర్యోసలభ్యశ్చైవ్యతోపి బహువ్యంనవిద్యుః ఆశ్చర్యోవక్తాకుశలోస్య
 లబ్ధా ఆశ్చర్యోజ్ఞాతాకుశలోనుశిష్టఇతి । నచపూర్వజన్మానుష్ఠితైశ్శ్రవణాది
 భిః పంచకోశ విచారప్రతిపాదక శాస్త్రానుసృతశ్రవణ వాననాదిభి జన్
 న్మాంతరే జ్ఞానోత్పత్తిస్సదృష్టతగా వామదేవస్యహిగర్భ ఏవావస్థితస్య
 జ్ఞానోత్పత్తిశ్రవణాత్ । గర్భఏవైతచ్ఛయానో వామదేవ ఏవమువాచేతి
 శ్రుతేః । తస్మాదిహజన్మాంతరేవా జ్ఞానోత్పత్తిః । జన్మాంతరాణివిహాయ
 కిసుధామిమోవేక్యంతం ఇతిచేమచ్యతే । వివారత్రయచిరకాల మభ్య
 స్తానాంతేమామిమోవ జన్మవిజన్మాంతరేవా ద్విత్రిమపంచ సువాన విలం
 బతే । పరమాప్నోతిత్యత్ర పరశబ్దోనాన్యవస్తువాచీ । బ్రహ్మన్యసిరి క్తస్య
 వస్తునోభావాదితి । యదుక్తంసోమమన్యా భావస్తతై రివచాధ్యాయస్య
 ద్వితీయపాదే పరమతస్సేతూన్మానసంబంధ భేదవ్యపదేశేభ్యఇతిసూత్రే
 చితితః । అస్త్యన్యస్స ర్హ్మణోనోవావిక్యతే బ్రహ్మణోధికం । సేతు
 త్వోన్మానవత్వాచ్చ సంబంధాద్భేదవత్వతః । ధారణాత్సేతుతా మాన
 ముపాస్త్యై భేదసంగతిః । ఉపాధ్యున్యవనాశాభ్యాం నాన్యదన్యః పేదత
 ఇతి । యదేతద్బ్రహ్మ సేతిసేతదృశ్యప్రతిపేదేన వ్యవస్థాపితలతస్సానవిబ్ర

హృణోన్యదస్తీత్యభ్యుపగంతవ్యం అతస్సేతు త్వాదిన్యసదేశేభ్యః। అథయ
 ఆత్మనసేతుర్విధరణ ఏషాంలోకానామ సంభేదాయనైతం సేతుమహా
 రాత్రేతరతత్త్వతి। నజరానమృత్యుర్మోక్షోక్షాన సుకృతమితి సేతుత్వం వ్యపది
 శ్యతే। యథాలోకేపారావారవాజనః జలస్యవిధారక సేతుసేతుం
 చతీత్వాజాంగతే ప్రతిపద్యతే తథాబ్రహ్మణో సేతుత్వేన జగద్విధార
 కత్వాత్ బ్రహ్మతీత్వాగంతవ్యే నాన్యేన కేనచిద్భవితవ్యం। తథామాన
 వ్యపదేశోపి బ్రహ్మణ శ్శూన్యతే। చతుష్ట్యద్బ్రహ్మ షోడశకలం
 బ్రహ్మేతి। తచ్చమానంసద్వీతీయ ఏవగవాచాదృష్టచరం నత్వద్వీతీ యే
 కుత్రచిత్ తయోస్సంబంధ వ్యపదేశోపిశూన్యతే। సతాసోమ్యతదాసం
 పన్నోభవతి స్వమపీతోభవతి తస్మాదేనంస్వపీతీత్యాచక్షుశ్చైస్సంహ్యాపీతో
 భవతీతి। సచసంబంధ స్సద్రూపాద్రచ్చహ్మణోన్యస్య విభక్తస్యభవతి।
 తథా। అత్మావాఅరేద్రష్టవ్యశ్శోత వ్యోమంతవ్యతీతి। ద్రష్టద్రష్టవ్య
 శ్శోతృశ్శోతవ్యమంతృమంతవ్య ఇతిభేదవ్యపదేశోపిభవతి। తస్మాత్సద్వీతీ
 యంబ్రహ్మేతి ప్రాప్తేఽబ్రూమః సతావశ్చహ్మణాస్సేతుత్వం ముఖ్యంసంభ
 వతిమృద్ధాయ పాసాణమయత్వప్రసంగాత్। కేనచిత్సేతుసామ్యేన సేతు
 త్వవివక్షాయాంవణా శ్రమాదివిధారకత్వంభేద మాత్రంవివక్ష్యతాంస
 తు సద్వీతీయత్వ-వివక్షిత మిత్యన్యాయాతమద్వీతీ యత్వంస సేతుర్విధృతి
 శ్రవతిశాత్। మానంతాపాన్దైన్యపదిశ్యతేతత్ప్రకరణత్వాత్। నతుత
 త్వావబోధాయభేదవ్యపదేశశ్చ ఉపాధ్యుద్భవమపేక్ష్యమటాకాశమహా
 కాశవదుపపద్యతే। సంబంధవ్యపదేశశ్చఉపాధివాశమపేక్ష్యమటభేదేషు
 టాకాశమహాకాశవదుప చర్యతే। తస్మాత్బ్రహ్మస్యతిరిక్తఃస్తు సాధక
 హేతురావాసస్యధా సిద్ధత్వాత్। ఏకమేవాద్వీతీయమితి అన్యఃస్తువిపే
 థాచ్ఛ। అద్వీతీయమేవబ్రహ్మ ఆపోతీత్య తనబ్రహ్మలోకవత్ప్రాప్తి
 భావతి ఉత్కాంతినిపేథాదితి యదుక్త సోపిషే ధశ్చజతుధా
 ధ్యాయస్యత్వతీయపాదే చింతితః। కింజీవాదధవాదేహాత్ప్రాణోత్కాంతం

తనినా వార్యతే । జీవాన్నివారణంయు క్తం జీవేద్దేహోన్యధాసదా । తప్తా
 శ్శబలవద్దేహే ప్రాణానాం విలయస్సన్నతః । ఉచ్చ్రాయత్యత్ర దేహోహి
 దేహాత్సానినివార్యతే । నతస్యప్రాణాఉత్కామంతీతి తత్త్వవిదః ప్రా
 ణానాముత్కాంతి నిశ్చిన్యతే । తస్యవిషేధస్యాపాదానంజీవోనతుదే
 హోన్యధా దేహోదనుత్కాంతౌమరణాభావః ప్రసజ్యేతేతిప్రాప్తేబ్రూమః ।
 తప్తాశ్చ క్షిప్తజలంనయధాన్యత్రగచ్ఛతి నాపితతదృశ్యతేకేతుస్వరూపే
 ణత త్రలీయతేతద్వ తత్త్వవిదః ప్రాణాదేహోదనుత్కామంతోపినదేహే
 తిష్ఠంతేకేతువిలీయంతే । అతోజీవనాశాసంభవాస్మృతోదేహ ఇతివ్యవహా
 రఃనజీవోమృతఇతి । నచానుత్కాంతౌ నశ్మతోదేహాభావ్యహారః । అ
 నుత్కాంతానాం ప్రాణానాందేహేనస్తానాభావే దేహస్యోచ్ఛానత్వ
 మేవలింగం ॥ నన్వయతః స్రయాసాద్వరం దేహోదుత్కాంతిరస్తు స్రుతిషేధస్తుజీవాపా
 దానికో భవిష్యతి । మైవం । దేహోదుత్కామ్యసీవేనసహాన్ధి తేషుప్రాణే
 షు దేహోంతరగ్రహణస్యాచశ్యత్వాన్ముక్తి రేవనస్యాత్ । తస్మానుత్కాంతి
 నిషేధస్యదేహోపవాపాదానంనజీవః । ప్రాప్తిశబ్దేనజీవత్వోపాధివిషయో
 విలయోవివక్షితఇత్యుక్తం । సోమంవిలయస్తు తైవచింతితః । తస్యోపా
 గాదయస్వస్వహేతౌ లీనాః పరేథవాగతాః కలాఇతిశ్రుత్యా స్వస్వ
 హేతుమతల్లయః । నద్యభ్యుయసామ్యాక్తేస్తత్త్వపుష్ట్యలయః పరేతన్య
 దృష్టిపరంశాస్త్రంగతా ఇత్యోద్యుతాహృతం । తత్త్వజ్ఞానోవాగాదయః
 ప్రాణౌ విలీయమానా ప్రాతిస్వీకేషుకారణేషు విలీయంతేనతు పరమా
 త్మనిగతాఃకలాః పంచదశ స్రుతిష్టాఇతి కలాశబ్దాచ్యానాం ప్రాణాదీ
 నాంస్రుతిష్టా శబ్దవాచ్యస్వస్వకారణ ప్రాప్తిసతిపాదక శ్రుతివిరోధాదితి
 ప్రాప్తేబ్రూమః । పరమాత్మన్యేవలయ ఇతిశ్రుత్యం తరాన్నిశ్చీయతే ।
 యథానద్యస్వ్యంజమానాస్సముద్రేస్తంగచ్ఛంతినామ రూపేవిహాయత
 థావిద్వాన్నామ రూపాద్వముక్తః పరాత్పరంపురుషముచైతిదివ్యమితిచ
 శ్రుతేనైవ ద్యభ్యుయవద్దృష్టాంతఉపన్యస్యతే । అథవాష్టాకంతికే పర

మాత్మనివిలయఐతి । అయమధోఽనవిశదస్తహిః శ్రుత్యతరే విశదో
 వగవ్యతేయథే మానద్యస్యంద మానాస్స ముద్రాయణాస్సముద్రం
 ప్రాప్యాస్తంగచ్ఛంతి భిద్యేతేచాసాంనామరూపే సమద్రఘత్యేవంప్రోచ్య
 తె । ఏవమేవాస్యపరిద్రష్టురిమాష్టోఽశకలాః పురుషాయణాః పురుషం
 ప్రాప్యాస్తంగచ్ఛంతి భిద్యేతేచాసాంనామరూపే పురుషఘత్యేవంప్రోచ్య
 తె । ఇతిభిద్యేతేవినియేతే । నేయంశ్రుతిస్తత్త్వ విద్యప్రజ్ఞానిషయా । గ
 తాఃకలాఐతి శాస్త్రంతు । మృశతటస్తపురుష ప్రతీతివిషయం । మియ్య
 మాణేతత్త్వవిదిసమీపవతిఃః పురుషాస్సస్వదృష్టాంతేనతదీ యవా
 గాదీనామప్యగ్న్యాదీషువిలయంచన్యంతే । అతశ్శ్రుత్యోన్మాదవిరోధః ।
 తస్మాత్ పరమాత్మనితత్త్వవిదః ప్రాణానాంవిలయః భేదశ్రుతిరు పరు
 ధ్యేత అయమధఃః శక్త్యాత్మనావస్థానేభిద్యేతేతిశ్రుతివిరోధ ఇత్య
 ధఃః శక్త్యాత్మనామరూపయోరవస్థానాదజ్ఞానిస్తు జన్మాంతరసిద్ధ
 యేశక్త్యవశేషత్వమిష్యతే । తస్మాత్తత్త్వవిదో హాగాదీనాంవిశేషేణప
 రమాత్మనిలయః । ఉపాధివిలయేయన్ముక్తిరూపం తత్తస్మిన్నేవాధ్యామే
 చతుధఃపాదేచింతితం । నాకవనూతనంముక్తిరూపం । యద్వాపు
 రాతనం అభినిష్పత్తివచనా త్పులత్వాదపినూతనంస్వేనరూపేణేతి వాకే
 స్వశబ్దాత్తత్పురాతనం । ఆవిభావోభినిష్పత్తిః ఫలంచాజ్ఞానహానితః
 ఏవసంప్రసాదో స్వాచ్ఛరీరాత్సముద్ధాయపరంజ్యోతి రుపసంపద్యన్వేన
 రూపేణాభినిష్పద్యత ఇతిశ్రూయతే । అస్యాయమధఃః । సన్యక్ప్రసీదత్య
 పాధ్యుపశాంతావితి సంప్రసాదోజీవః । సచశరీరత్రయేహంమమేద మి
 త్యభిమానం పరిత్యజ్యపరం బ్రహ్మప్రాప్త్యాముక్తిరూపేణావశిష్టశిఐతి
 తత్రైతన్ముక్తిరూపం నజీఃస్యపూర్వసిద్ధం కింతుస్వగః వదాగతుకంకు
 తః అభినిష్పద్యత ఇతిఉత్పాద్యత్వ శ్రవణాత్ । పూర్వసిద్ధత్వేనం సారద
 శాయామఃసిద్ధా ఏతత్పులత్వంసస్యాత్ । తస్మాత్స్వగఃవడిదంనూత
 నంముక్తిరూప మితిప్రాప్తేబూహః । స్వేనరూపేణాభి నిష్పద్యతఇతిస్వ

శబ్దేనవిశేషితత్వాత్ పూర్వమువిద్యత ఏవముక్తిరూపం । నచాత్రస్య
 శబ్దస్వకీయత్వ మభిధత్తేవిశేషణ వైయ్యధ్యకా ప్రసంగాత్ । యద్య
 ద్రూపంముక్తాడుపాదత్తై తత్తత్స్వకీయమేవేతి కస్యవ్యావృత్తయే విశేష్య
 తే । అస్మివాచిత్వేను స్వశబ్దస్వస్వకీయత్వవ్యావృత్తిః ప్రయోజనంనచాభిని
 ష్పత్తిరుత్పత్తిః పూర్వసిద్ధస్యోష్పత్యసంభవాత్ । కింతహి తత్త్వజ్ఞానే
 న బ్రహ్మత్వావిభాకా వోభినిష్పత్తిః నచైవంసతిఉపసంపద్యాభినిష్పద్య
 త్తతి అనయోఃపునరుక్తిగతి శంకనీయం । సంపత్తిశబ్దేనతత్త్వం పదా
 థశోధనస్యవివక్షితత్వాత్ అభినిష్పత్తిస్తు వాక్యాథాకావబోధః । నచ
 పూర్వ సిద్ధత్వేనతిముక్తిరూపస్యఫలత్వవిరోధః । నివృత్తాజ్ఞానత్వాకా
 రేణపూర్వసిద్ధత్వాభావాత్ । తస్మాత్పురాతనవస్తే ఏవముక్తిరూపం త
 త్రైవముక్తః ప్రతిజ్ఞానాదితి సూత్రేఅన్యచ్ఛింతితం । ముక్తిరూపా ద్భృ
 హ్మాభిన్న మభిన్నంవావిభిద్యతే । సంపద్యజ్యోతిరిత్యేవంకర్మకర్తృ భిదో
 క్తితః । అభినిష్పన్నరూపస్య సఉత్తమఃపుమానితి బ్రహ్మత్వోక్తేరభిన్నం
 తద్భేదోక్తిరుపచారతః । పూర్వాధికరణేణీకతంయదేతన్నుక్తస్వస్వరూ
 పం తత్పురస్కాద్బ్రహ్మాణోభిన్నం భవితుమహాతికుతః కర్మకర్తృభేదవ్య
 పచేశాత్ । ఏవసంప్రసాదః పరంజ్యోతిరుప సంపద్యేత్యత్ర సంప్రసాద
 శబ్దోడితో జీవఉపసంపత్తైకకర్తృత్వేనవ్యపదిశ్యతే జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యంచ
 బ్రహ్మకమత్వేనతస్మాన్నుక్తస్యజీవస్వస్వరూపం బ్రహ్మాణోభిన్నమితి
 ప్రాప్తేబ్రూమః । జ్యోతిరుపసంపద్యేతి వాక్యంతత్పదాథా శుద్ధివిషయ
 ముక్తం । ఆతస్తదానీంభేనోస్తురామ । తతఉపరిస్వేనరూపేణాభినిష్ప
 ద్యతఇతి వాక్యంవాక్యాథా దశాపన్నంయన్నుక్తస్వరూపంతత్ప్రతిపాదయ
 తి । నచతస్యబ్రహ్మణాసహభేదోస్తి । సఉత్తమఃపురుష ఇతివాక్యేతచ్ఛ
 బ్దేనాభినిష్పన్నరూపం ముక్తస్వరూపంపరామృత్య తస్యోత్తమపురుష శబ్ద
 వాచ్యబ్రహ్మస్వరూపాభిధానాత్ । తస్మాన్నుక్తస్వరూపం బ్రహ్మాభి
 న్నం । పునరన్యన్యచ్ఛింతనీయం । క్రమేణయుగపద్వాస్యసవిశేషావిశేష

తే । విరుద్ధత్వాత్కాల భేదాద్యవస్థాశ్రుతయో స్తయోః । ముక్తా
ముక్తదృశోభేదాద్యవస్థాసంభవేనతి । అవిరుద్ధంయగాపద్యమశౌ
తంక్రమకల్పనం । ముక్తస్యస్వరూప భూతంబ్రహ్మశ్రుతిమద్విధా ప్రతి
పాద్యతే । క్వచిత్సవిశేషం క్వచిన్నిర్విశేషం । తథాహి । అథయతత్సా
పహతపాపావిజరో విమృత్యవిశోకో విజిఘ్తోస్పిపాస సుత్యకామసుత్య సంకల్ప
భితి సవిశేషత్వశ్రుతిః సయధానైందవ ఘనోనంతరోబాహ్యః కృతోన్మ
రసఘన ఏవైవంవా ఆయమాత్మానంతరో బాహ్యః కృత్స్నః ప్రజ్ఞానఘ
నఏవేతినిర్విశేషత్వ శ్రుతిః । తేఏతేసవిశేషత్వనిర్విశేషత్వే ముక్తిదశా
యాం బ్రహ్మణోనయుగవత్సంభవతః । పరస్పరవిరుద్ధత్వాత్ । అతఃకా
లభేదేనన్యవస్థాపనీయే ఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । ప్రతిపత్తృభేదాద్యగ పటే
వసవిశేషత్వనిర్విశేషత్వేఉపాద్యతే । ముక్తప్రతిపత్త్యా నిర్విశేషత్వమే
వ । బద్ధప్రతిపత్త్యాతు ముక్తస్వరూపం బ్రహ్మసర్వజ్ఞత్వాది గుణవిశిష్టం
నచజగతాకారణత్వేనావభాసతే । నహిముక్తాఃపురుషాఃకదాచిదపిసర్వజ్ఞ
త్వసత్యసంకల్ప త్వాదిగుణయుక్తావయమితిప్రతిపద్యంతేతత్ప్రతిపత్తిహే
తుభూతాయాఅవిద్యాయానాశాత్ । బద్ధపురుషాస్తుఅవిద్యాయుక్తా స్సం
తోనిర్విశేషంబ్రహ్మసర్వజ్ఞ త్వాదిగుణవిశిష్టం కల్పయంతి । అతఃప్రతిపత్తృ
భేదాద్యగపద్యవస్థాసిద్ధాకిమనేనకాలభేద కల్పనేన । తస్మాద్యుగపదే
వ సంభవ తస్సవి శేషత్వనిర్విశేషత్వే । ముక్తావన్యోవిశేష స్త్రుతి యా
ధ్యాయస్యత్పతీయపాదే చింతితః । ముక్తిస్సాతిశయానోవాఫలత్వాద్బ్ర
హ్మలోకవత్ । స్వగవచ్ఛబ్దభేదేన ముక్తిస్సాతి శయైవహి । బ్రహ్మైవ
ముక్తిఃకబ్రహ్మక్వచిత్సాతిశయంశ్రుతం । అతఏకవిధా ముక్తిర్వేదసో
మనుజస్యవా । యథాబ్రహ్మలోకాఖ్యఃసాలోక్యసారూప్యసాక్షిప్యసాష్టిక
భేదేనచతువిధం । తత్రసాష్టికానామచతుర్ముఖేనసమానైశ్వర్యం ।
యథావాకమక భూయప్రావృత్తలభూయస్త్వమితిస్వర్గాబహువిధా సథా
ముక్తిరసిఫలత్వావిశేషాత్సాతి శయేతి ప్రాప్తేబ్రూమః । ముక్తినాక

మనిజసిద్ధబ్రహ్మస్వరూపమే వనతుస్వగ-వదాగంతుకంకించీద్రూపమితి
 త్యతేబ్రహ్మ చైకవిధత్వేనశ్రుతినిణే-తం । తస్మాచ్ఛతుముఖస్యయనుష్య
 స్యవాముక్తిరేకవిధైవసాలోక్యాదివిశేషస్తుజన్మరూపత్వాదుపాసనాతార
 తక్యేనసాతిశయోభవిష్యతి ముక్తిస్తునతాదృశితిసిద్ధం । యథోక్తైశ్శ
 భివి-చారైనిణే-తౌజ్ఞానమోక్షాసాధనఫలరూపౌ బ్రహ్మవిదాహ్నోతిపర
 మితివాక్యేనసూత్రితౌ ॥

ఇదానీంతస్య సూత్రస్యసంక్షిప్తవ్యాఖ్యానరూపాంకాంచీదృచము
 చాహరతి ।

జీ० । తదేమాభ్యుక్తా ।

సత్యజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ ।

యోవేదనిహితగుహయాంపరమేవోమ్యమ్ ।

సోశ్నుతేసర్వానాగమాంతసహ ।

బ్రహ్మణావిషశ్చి తేతి ।

తత్తస్మిన్పూర్వసూత్రాథే తనభిప్రాయపరిజ్ఞానాథంవేషానంత
 రమేవ వత్సమాదాకాచీదృగభ్యుక్తా । అభిహితాకథితా । సర్వోపిసూ
 త్రాభిప్రాయస్తస్మాంవిస్తప్తఇత్యథః । బ్రహ్మవిదిత్యుక్తేకీదృశంబ్రహ్మేతి
 బుభుక్షోదయాత్ సత్యాభిశ్చతుభిఃపదైతత్స్వరూపముచ్యతే । తాని
 పదాః సమానాథికరణత్వాద్విశేషణవిశేష్యరూపాణి । యథానీలంమహా
 త్సుగంధిఉత్పలమిత్యత్రః శేషణవిశేష్యభావః । తత్త్వత్రత్రవేద్యతయావి
 వక్షితత్యాత్మధానం బ్రహ్మవిశేష్యంసత్యాదీని పదానిచస్వాథావిషరీతై
 భ్యస్తద్రవహ్మవ్యావతాయతి । నచవివక్షితోత్పలవిషరీతాని ఉత్పలాని
 హివిద్యంతే । రక్తముత్పలమల్పముత్పలంశుక్లముత్పల మీషద్గంధముత్పల
 మిత్యేవందృష్టత్వాత్ । తతోవివక్షితస్యోత్పలస్యతేభ్యోవ్యావృత్తయోనీలా
 దిపదానిసంతి । అత్రతుల్యతంబ్రహ్మజడం బ్రహ్మపరిచ్ఛిన్నంబ్రహ్మేత్యే
 వవిషరీతానిబ్రహ్మణే నసంతి । యథాసావాదిత్యవకస్తథాబ్రహ్మకేవల

మేవ । తస్యైవావత్యాభావాత్ సత్యాదివిశేషణానివ్యధానీతీచేన్న । తే
షాంలక్షణరూపవిశేషణ త్వేనవ్యావర్త్యసద్భావాత్ ।

సజాతీయ్యానూత్రాద్వ్యావర్తకం కంకేవలవిశేషణం । స్వేతరక్త
త్నవ్యావర్తకరూపంయత్తల్లక్షణవిశేషణమితేతయోవివేకః । తథా
సతిఅబ్రహ్మరూపేభ్యోసత్యజడపరిచ్ఛిన్నైభ్యోవ్యావృత్తయే సత్యాదిపదాని
భవిష్యంతి । ఆకాశమవకాశమిత్యస్మిన్లక్షణే సజాతీయస్యాకాశాంతరస్య
వ్యావర్తకస్యాభావే సతివిజాతీయానిమూత్రాద్రవ్యానియాథావ్యావ
ర్తకంతేతద్వత్త్రాసత్యావ్యావర్త్యా సత్యాపదాని బ్రహ్మవిశేష్టానాం
వృత్తతయాపరాధకత్వాత్ స్పృశనిరపేక్షాత్వేవబ్రహ్మశబ్దేనసంబంధ్యం
తే సత్య బ్రహ్మజ్ఞానంబ్రహ్మతంత్రబ్రహ్మతాయుద్వస్తుయేనరూపేణాశీ
యతేతచ్చైతత్కదాచిదపితదూపంనవ్యభిచరతేతదాతవ్వస్తు సత్యమిత్యు
చ్యతే । యథాసపస్యాధిష్టానభూతారంజః । యస్యతువ్యభిచారోస్థిత
దన్వతం । యథాఽజ్జ్వాలతీతస్పవః । తద్వజ్జగదధిష్టానభూతః ప్రహ్లా
ముక్తాపివ్యభిచారాభావాత్సత్యం । జ్ఞానబాధ్యత్వేన ముక్తావ్యభిచారి
త్వాజ్జగదన్వతం । అతఏవమాండుక్యశ్రుతిజ్ఞానగతో మిథ్యాత్వేందర్శ
యతి. మాయామాత్రమిదం దైవ్యమదైవ్యతాపరమార్థతః ఇతి ఛందోగా
శ్చ । దృష్టాంతత్వేనవికారస్య ఘటాదేనృతత్వప్రకృతేశ్చమృత్తికా
యాస్సత్యత్వసూచనంతే । వాచారంభణంవికారో నాపిదేయం మృత్తి
కేత్వేనసత్యమితి । బ్రహ్మజడంభవితుమ్నోతి సత్యత్వాత్ మృత్తికాది
పదిత్యాశక్యజ్ఞానమిత్యుచ్యతే । వ్యావహారికసత్యత్వేన మృత్తికాయాజ
డత్వం । బ్రహ్మశునారమార్థిక సత్యత్వాద్విద్రూప మిత్యత్యభిప్రా
యః । బ్రహ్మపరిచ్ఛిన్నం భవితుమ్నోజ్ఞాన శబ్దార్థత్వాద్భుటజ్ఞానప
దిత్యాశంక్య అనంతమిత్యుచ్యతే । జ్ఞాయతేసోఽగ్యతే ఘటాదికమనేనేతి
వ్యుత్పత్త్యాఘటతత్ స్ఫురణయోస్సంబంధ జనకోతఃకరణవృత్తివిశేషోలో
కేజ్ఞాన శబ్దార్థః । సచభౌతికః । అన్నసయ. హిసోమ్యస ఇతిశ్రుతేః ।

తస్మాద్యుక్తతస్యజ్ఞాన స్యపరిచ్ఛిన్నత్వం । ఇదంతజ్ఞప్తిజ్ఞాన మితివ్యు-
 త్పత్త్యాస్ఫురణమేవోచ్యతే తస్యభౌతికత్వాభావాదనంతత్వం । అతఃప-
 రిచ్ఛేదః । సచత్రివిధఃదేశకృతోకాలకృతోఽస్తు కృతశ్చేతితత్రాకాశవత్స-
 ర్వగతశ్చనిత్యభితి శ్రుత్యాసర్వదేశసర్వకాల సంబంధానగ మాద్దేశకా-
 లకృతపరిచ్ఛేదానస్తః । బ్రహ్మేవేదమమృతంపురస్తాద్బ్రహ్మపశ్చాద్బ్రహ్మ-
 దక్షిణతశ్చోత్తరేణాధశ్చోర్ధ్వంచ ప్రసృతంబ్రహ్మేవేదంవిశ్వమిదంవరిష్టం ।
 ఇతిశ్రుతేః । సర్వఽస్తు సర్వదేశసర్వకాలసంబంధవత్సర్వవస్తావత్కత్వస్యాపి-
 శ్రవణాత్ బ్రహ్మవ్యతిరిక్తవస్తవభావేనవస్తుపరిచ్ఛేదోపినాస్తి । తస్మాత్స-
 త్యాదిపదైర్నిర్ధ్యాత్వజాడ్యపరిచ్ఛేదేభ్యోయద్వావర్తితంత ద్బ్రహ్మేతివా-
 క్యార్థఃసంపద్యతే । ననుసత్యాదిపదానామతద్వావృత్తిపరత్వాద్బ్రహ్మశ-
 బ్దార్థస్యఉత్పలాది శబ్దార్థవల్లోకేప్రసిద్ధ్యసావాత్వాక్యంచూన్యపరం ప్రస-
 జ్యేత । కుతః । మృగతృణాంభసిన్నా తః ఖలుష్పకృతశేఖరః । ఏషవం-
 ధ్యానుతోయాతి పరశ్చ గధనుర్ధ రథత్యాదివాక్యవదితిచేన్న । బృహ-
 త్తేర్థా తోరర్థానుగమనేన బ్రహ్మశబ్దార్థస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ । ప్రకారాం-
 తరేణాపిప్రసిద్ధిర్భగవద్భిర్దర్శితా । సర్వస్యాశ్చత్వాచ్చబ్రహ్మస్తి త్వప్రసి-
 ద్ధిః । సర్వోహ్యత్వా స్తిత్వంప్రత్యేతీతి బ్రహ్మశ్చత్వత్వాదస్తిత్వంప్రసిద్ధం ।
 బ్రహ్మణశ్చత్వత్వమయమాత్మాబ్రహ్మేతిశ్రుతిసిద్ధం । ఆతశ్చూన్యార్థత్వా-
 భావేనతిసత్యాది పదానాంవిశేషణత్వంలక్షణత్వంవా ఉపపద్యతే । అన్య-
 ధాశూన్యార్థక త్వేకింవిశేష్యేత . కింవాలత్యేత । విశేషణపక్షేవస్తుతో-
 బ్రహ్మంతరాభావేపిల విద్యాదశాయామనృత జడపరిచ్ఛిన్నరూపోపాధి-
 భిరుపహితత్వాకారేణా నృతత్వాది ధర్మవిశిష్టానాంత్రయాణాంబ్రహ్మం-
 తరాణాంసజాతీయానాంస ద్భావాత్వివక్షితంబ్రహ్మ తేభ్యోబ్రహ్మభ్య-
 స్సత్యాదిపదైర్విశేష్యతే । లక్షణపక్షేతువిజాతీయేభ్యోప్యపాధిభ్యోవ్యా-
 వత్త్యతే ।

యథాద్రష్టుదర్శనదృశ్యాది త్రిపుటీవ్యవహారాద్వావత్త్యభూత

౫.

భూమపదార్థోలక్యతే । తద్వత్తథాచ ఛదోగ ఆహనంతి । యత్రనా
 న్యత్పశ్యతినాన్యచ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతి సభూషేతి । అన్యోన్యత్పశ్య
 తీత్యేవమాదికాక్రిపుటీ యస్మిన్నదాధే నాస్తిసపదార్థో భూమేత్యేత
 ద్వావర్త్యా సర్వవ్యవహారరహితంవస్తులక్యతే । ఏవమత్రాపిసత్యాదిభిఃప
 దైస్సద్భ్యాత్వాదివ్యావర్త్యాతద్రహితంబ్రహ్మలక్యతాం । అత్రకేవలవిశేష
 గత్వపక్షే సత్యాదిపదాని త్రిణ్యపి పరస్పరనియామక త్వేన మిళితాబ్రహ్మ
 స్వరూపంప్రతి పాదయంతి । తథాహి బాధరహిత్య వాచిసత్యపదంత్రవి
 ధంసత్యమాచక్షే । ప్రాతిభాసికం వ్యావహారికం పారమార్థి కంచేతి
 త్రైవిధ్యం । శుక్తిరజతాదీనాం యావత్ప్రతి భాసంబాధారా హిత్యా
 త్ప్రాతిభాసితంసత్యత్వం । పృథివ్యాదిభూతానాశరీరాభౌతికానాం చత
 త్వజ్ఞానోదయాత్పూర్వం లోకవ్యవహారేబాధాభావాద్వ్యావహారికంస
 త్యత్వం । వేదాంతోత్పాది తత్త్వానాదూర్ధ్వ మపి బాధాభావాద్బ్ర
 హ్మం పారమార్థి కసత్యత్వం । తత్రాపిశేషేణత్రిష్వ పివర్త మాన
 స్యత్యశబ్దోజ్ఞానానంతశబ్దాభ్యాం యమితస్స బ్రహ్మణ్యేవపర్య వస్యతి ।
 నహిప్రాతిభాసిక వ్యావహారికయాశ్చిద్రూపశ్చ ఎపరిచ్ఛేద త్వవాప్తి
 జ్ఞానశబ్దోపచి ద్వస్తురుబుద్ధిరూపజ్ఞాన చక్రవర్తమాన సత్యానంతశబ్దా
 భ్యాం నియమిత శ్చిద్రూపే బ్రహ్మణ్యేవా వతిష్ఠతే । సఖిలబుద్ధి
 వృత్తిబ్రహ్మ వదత్యంతమబాధ్యా త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితావా । సత్యజ్ఞాన
 శబ్దవదనంత శబ్దశ్చ దేశపరిచ్ఛేదరహితే ఆకాశేనర్వరీచ్ఛేదరహితే బ్ర
 హ్మణిచవత్ మానస్సత్యజ్ఞాన శబ్దాభ్యాంనియమితో బ్రహ్మణ్యేవావతి
 ష్ఠతే । సహ్యాకాశస్యాపారిమాధిక కంసత్యత్వంస్ఫుట త్వవాప్తి ।
 తదేవంపరస్పరని యమితాని త్రిణిసత్యాదిపదాని కూటస్థంసత్యజ్ఞానా
 నంతచిద్రూపమద్వితీ యంబ్రహ్మప్రతిపాదయంతి । తదుక్తంపూర్వచా
 ర్యైః । కౌటస్థ్యమేవసత్యత్వంస్ఫు రణజ్ఞానమిష్యతే । అనంత్యచేకత
 చైవంబాధ్యతే బ్రహ్మతైస్త్రిభిరతి । తత్రానంతశబ్దవృత్తర వ్యావృత్తిమథే

నైవబ్రహ్మవిశిష్టి । సత్యజ్ఞాన శబ్దానుస్వాధానాపంకాటస్థస్ఫుర-
 గంచసమపా యంతౌతద్విపరీతం మిథ్యాత్వంజడత్వంచాధాన్ని వా
 రయంతౌవిశేషణత్వం ప్రాప్నుతః । తదుక్తంవాతీకకృద్భిః । తత్రానం-
 తోంతవద్వస్తు వ్యాప్తత్యేనవిశేషణం । స్వాధాన్వీణ ప్రసిద్ధాచపరిశి-
 ప్తేవిశేషణం । శబ్దాత్ప్రతీయతేతా వత్సంగతిథామధర్మిణోః । మా-
 నాంతరాదపోహస్తున శాబ్దస్తేనసంస్కృతభిః॥ సత్యత్వజ్ఞానత్వయోమి-
 థ్యాత్వజడత్వయోశ్చసహవస్థానాన్యభానుపపత్తిమానాంతరం । యద్య-
 పిధర్మధర్మిసంబంధోన వాస్తవస్తథాపి బ్రహ్మబోధన్యద్వారంభవత్యేవ
 లోకమిథ్యాభూతేన ప్రతిబింబేన సత్యబింబావబోధదశానాత్ । మి-
 థ్యాభూతస్వప్నకామి నీదశానేన భావిశ్రేయస్సూచనాచ్చ । తదేవంస-
 త్యాదివిశేషణ త్రయేణబ్రహ్మస్వరూపా వబోధాదేవతావ ద్బ్రహ్మణో-
 లక్షణం । యద్వాతేషాంపదానా మేకైకమేవనిరపేక్షం బ్రహ్మలక్షణం ।
 సత్యశబ్దేన మిథ్యాభూతయోర జ్ఞానతత్కార్యయోర్వ్యవృత్తౌసత్యా-
 మఖండబోధ మబాధ్యంబ్రహ్మైకమేవ పరిశిష్యతే । బ్రహ్మణఉపలక్షణ-
 కోయస్సత్యత్వ ధర్మసోస్య విద్యాతత్కార్యత్వాన్నిద్యేవేతి సత్యశబ్దేన
 వ్యావర్త్యతే । యథాకలుషితేజలే ప్రక్షిప్తంకతకరజో జలగతపూర్వ
 కాలుష్యంనివతక యత్స్వయమపినివతకతే । యథావాభుక్తాన్న జీరణా-
 యస్వీకృతమాషధమన్నవత్స్వయమాత్మానమపి జరయతితద్వత్ । నచస-
 త్యత్వధర్మేవ్యావర్తిక తేసతి బ్రహ్మణోమిథ్యాత్వం ప్రసజ్యేతేతిశంకనీ-
 యం । మిథ్యాత్వస్యాదావేవ నివర్తితత్వాత్ । నహికతకరజసోనివృత్తౌ-
 పూర్వకాలు ప్యంపునరాగచ్ఛతి । నాప్యోషధేజీణాపునరన్నమజీణాంభ-
 వతి । సత్యత్వమిథ్యాత్వయోరపి వ్యావృత్తౌనిధకర్మకం బ్రహ్మేతిలక్షితం
 భవతి । నచతాదృశంనాస్తి వేతిశంకనీయం । సదాత్మరూపత్వానుపప-
 త్తేః । సద్రూపత్వమాత్మత్వం చఛందోగా ఆమనంతి । సదేవసామ్యేద-
 మగ్రాసీదితి సద్వస్తుపక్రమ్యతత్సత్యంస ఆత్మేతిశ్రవణాత్ । అతోయద

త్రవాక్యేనత్యశబ్దేనవి వక్షీతంతదేవసద్రూప మాత్మరూపం చేత్యవగ
 మ్యతే । నహితేజసస్తమస్తస్వమివసతోసత్తాసంభవతి । ఆత్మనోసత్వంభా
 వ్యకారవచనముదా హృత్యపూర్వమేవనిరాకృతం । కించసత్యత్వమిధ్యా
 త్వకల్పనాయా అధిష్ఠానత్వాదపి బ్రహ్మణోనాసత్వం । నహినిరధిష్ఠాన
 భ్రమస్సంభవతి । ఏతదేవాభి ప్రేత్యఛాందోగ్యే । తద్దైకఆహురసదేవే
 దమగ్రాసీదేకమేవా ద్వితియంతస్మాదసతస్సజ్జాయేతేతి । పరకీయమత
 త్వేనాసత్పక్షముపన్యస్య । కుతస్తుఖలుసౌమ్యేవం న్యాదితిహోవాచకథమ
 సతస్సజ్జాయేతేతితంపక్షంచూషయిత్వా । సత్త్వేవసోమ్యేకమగ్రాసీదేకమే
 వాద్వితియమితి సత్పక్షంస్వకీయమతత్వేన ఉపసంహరతి । యుక్తశ్చాయ
 మేవపక్షః । అసతోజగదుపాదానత్వేతు పృథివీవాస్తావోనసంతీత్యేవం
 జగదసదను విద్ధంప్రతీయేతనత్వేనం ప్రతీయతే । కిత్వస్తిపృథి వీసం
 త్యాపిత్యేవంసదను విద్ధమేవసర్వం ప్రతీయతే । తస్మాజ్జగత్కారణంబ్ర
 హ్మసద్రూపమేవ । యథాఛాందోగ్యే బ్రహ్మణఃకారణత్వము పజీవ్యస
 త్వాసత్వపక్షయోగుణదోషాపుపన్యస్తావేవ మత్రాపితైత్తిరీయకే బ్ర
 హ్మణః ప్రత్యగాత్మరూపత్వ ముపజీవ్యసత్వాసత్వపక్షయోః ప్రత్యగాత్మ
 నఏవభావాభావాపుపన్యసిష్యేతే । అసన్నేవసభవతి । అసద్బ్రహ్మేతివేద
 చేత్ । అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద సతమేనంతతోవిదురితి । కథాశ్చమనం
 తి । అస్తిత్యేవోపలబ్ధవ్యృతి । తస్మాద్విసుతస్సత్యత్వ ధర్మరహితమపిబ్ర
 హ్మతతకల్పనాధిష్ఠాన త్వాత్సద్రూపమేవ । పరస్పరపరోధేహిన ప్రకా
 రాంతరస్థితిరితి న్యాయేనసత్యత్వమిధ్యాత్వోభయ రాహిత్యమయుక్తమి
 తిచే వైవం । నపుంసక వ్యక్తివదుపపన్నం । యథాపరస్పరవిరుద్ధస్త్రీ
 త్వపురుషత్వోభయరహితో స్యాక్తిఃతద్వత్ । ప్రత్యక్షేణప్రమితోసౌ
 వ్యక్తిరితిచేత్తహి । బ్రహ్మపిశ్రుత్యా ప్రమీయతాం । శ్రుతిస్తుసత్యం
 బ్రహ్మేతిసత్యశబ్దవాచ్యత్వం బ్రవీతి । సత్యత్వధర్మమగీకరోతీతిచేన్న ।
 యతోవాచోనివతంత ఇతివాచ్యత్వ ప్రతిషేధశ్రుతేః । సత్యశబ్దస్తు

వ్యావహారికసత్య త్వధమన్యైవవాచకతయాలోకే వ్యుత్పన్నస్యైవ
 బ్రహ్మణ్యారోపితం వ్యావహారికసత్యత్వధర్మము పజీవ్యతద్విరుద్ధమిధ్యాత్వం
 నిరాకుర్వ కథర్మద్వయరహితం సన్మాత్రంబ్రహ్మతత్వంలక్షయతి । లో
 కేయథా పాదతలేలగ్నకంటక మన్యేనకంటకేనోద్భృత్యకంటతద్వయర
 హితంకేవలంపాదమవ శేషయతితద్వత్ । తస్మాత్సత్యంబ్రహ్మేతిలక్షణం
 నిదాత్మం । ననుజ్ఞానంబ్రహ్మేత్యోస్మి కలక్షణే । జానాతేధాన్తోర
 ధాన్సుగమేనబ్రహ్మణే క్రియాప్రసక్త్యేత । తథాహి । జ్ఞాయతేనేనేతిక
 రణవ్యుత్పత్త్యాబ్రహ్మణోజ్ఞానక్రియాకరణత్వం । జ్ఞప్తిజ్ఞానమితిభావా
 థవ్యుత్పత్తైతు క్రియారూపత్వం చనచోభయంయజ్యతే । నిష్కలంని
 ప్రీయం శాంతమితి క్రియాప్రతీషేధశుభేః । తదేతల్లక్షణందుష్టమితిచ
 నైవం । సత్యశబ్దవత్జ్ఞాన శబ్దస్యాపిలక్షకత్వాత్ । ధాత్వధన్తుబుద్ధే
 వృత్తిః । తథాచోపదేశసహస్యామభిహితం । ఆత్మాభాసస్తుధీవ్యాప్తో
 ధాత్వధన్శ్చధియః క్రియా । ఉభయంచావివేకేనజానాతీ త్యుచ్యతేమృ
 షా । చైతన్యప్రతిబింబేనవ్యాప్తోహోభోభిజాయతే । బుద్ధిశ్చబ్దావినిభాన్సః
 తేనమోముహ్యతేజగత్ । ఇతి । చైతన్యప్రతిబింబాయుక్తాయాం శబ్దస్పర్శా
 దివిషయావభాసికాయాం బుద్ధౌవ్యుత్పన్నోజ్ఞానశబ్దః బ్రహ్మణ్యారోపిత
 సర్వవృత్త్యభాసకత్వ ధర్మంజడత్వనివారణాయో పజీవ్యతతస్తేనాపిధర్మే
 నివిరహితంసత్య చైతన్యప్రత్యగాత్మరూపం బ్రహ్మతత్వంలక్షయతి । తదే
 తత్సర్వంవారణ కకారైస్సప్తమభిహితం । బుద్ధేఃప్రత్యయకారిత్వంత
 త్సక్షిణ్యుపచ్యతే । ఆశ్చచైతన్యసూచీప్తాం వృత్తింధిఃకురుతేయతః ।
 చైతన్యలింగి తాస్సర్వాస్తప్తాయోవిస్ఫులింగవత్ । కీవృత్తయోహిజా
 యంతే సత్వవచ్చిద్వివజితాన్ । చైతన్యఖచితాన్ దృష్టాప్రత్యయాన్
 బుద్ధికత్మకాన్ । జ్ఞానంక్రియతఇత్యజ్ఞాం కూటస్థఇతిమన్వతే । బుద్ధ్య
 భావాదవిచ్ఛిన్నం నదృగ్రూపంయథాపురా । బుద్ధ్యుత్పత్తావపితథావి
 క్రియంహ్యనుభూయతాం । ఇతి । సహస్రస్త్వృష్టేవిపరిత్రోహోవిద్య

తే । సయధానైంధవఘనోనంతరో బాహ్యః । కృతోస్మిరసఘన ఏవఏ
 వంవా అరేయమాత్మానంతరో బాహ్యఃకృత్సంప్రజ్ఞానఘన ఏవేత్వా
 దిశ్రుతేనిత్యచైతన్యైకరసస్వభావత్వావగమాత్ తాదృశస్యైవనిష్క్రియ
 స్యాత్సనో జ్ఞానశబ్దేనలక్ష్యమాణత్వాత్ । జ్ఞానంబ్రహ్మేత్యేతల్లక్షణమపిని
 దోకమేవ । నన్వనంతంబ్రహ్మేతి లక్షణేత్రివిధపరిచ్ఛేదసిషేధాత్తదభా
 వవిశిష్టం బ్రహ్మేతిప్రాప్నుయాత్ । ఇహాభూతలెఘటానాస్తీతిసి షేధే
 నయథా ఘటాభావవైశిష్ట్యంభూతలస్య ప్రతీయతే । తద్వత్తదాచనా
 ఖండైకరసత్వసిద్ధిరితి చేన్ద్రేవం । వస్తుపరిచ్ఛేద సిషేధేనబ్రహ్మైతిరిక్త
 స్యవాస్తవస్యాస్వభావ స్యాపివస్తునోని షేధాత్మాయా కార్యమేవాభా
 వము పజీవ్యపరిచ్ఛేదంవ్యావత్యక తకరజోన్యాయేనతమస్వభావంవ్యావ
 త్యాసదేకరసమేవలక్ష్యతే । తదాసత్తిశ్రుత్యంతరేనదే వసోమ్యేత్యవధార
 ణముపపద్యతే । తస్మాదనంతంబ్రహ్మేత్యేత దపిలక్షణముపపన్నమేవ ।
 తదేతదభిప్రేత్యనాణక కకారఆహ । కాలాకాశాదియోనిత్వాత్సర్వా
 త్మత్వాత్తదాత్మనః । వస్తువంతరస్యచాభావాత్ ముఖ్యానంత్యంపరాత్మనః ।
 కల్పితేన పరిచ్ఛేదోనహ్యకల్పితవస్తునః । కల్పితశ్చేహకాలాదివాకచారం
 భణశాస్త్రతత్త్వతి । అనేనైవసత్యాదిన్యాయేన॥

విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ । అత్రాయంపురుషస్స స్వయంజ్యోతిభక
 వతి । పూణకమదః పూణకమిదం । ఇత్యాదిశ్రుతిషూక్తానందస్వయం
 జ్యోతిః పూణకాదిశబ్దాః ప్రత్యేకం లక్షణత్వేనయోజనీయాః । తదథక
 మానందాదయోగుణాఅత్రోపసంహతకవ్యాంబ్రహ్మణినివతకనియ్యా
 నాంపురుషభ్రాంతీనాంబహుత్వా ల్లక్షణబాహుల్యం । సత్వేతావతాబ్ర
 హ్మణోబహువిధత్వమస్తి । నివికశేషమేవసర్వైరపిలక్షణైః ప్రతిపాద్య
 తే । ఆనందాదీనాముపసంహారస్తృతీయాధ్యాయస్యస్తృతీయపాదేచింతి
 తః । అనాహార్యా ఉతాహార్యాఆనందాద్యాస్తునాహృతిః । ఛామనినిత్య
 కామాదేరివైతేషాంవ్యవస్థితేః । విధీయమానధర్మాణాం వ్యవస్థాస్యాద్య

ధావిధి ప్రతిపత్తిఫలానాంతుసర్వ శాఖానుసంహృతిః । ఆనందోబ్రహ్మ ।
 సత్యజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ । ఇత్యాదయస్తైత్తిరియ్యకేపరబ్రహ్మ విద్యా
 యాంపర్యంతే । తేషజ్ఞానంబ్రహ్మత్యా ద్యైతరేయకాది ప్రోక్తాసుబ్ర
 హ్మ విద్యానునోపసంహ ర్తన్యావా మనీ త్వాదివవ్యవస్థా పపత్తైః ఏషఏవ
 వామనిరేషఏవభామనిరితికామ నేతృత్వభాసకత్వాదయోగుణాడపకోసల
 విద్యా యామా మ్నా తాః । సత్య కామస్సత్యసంకల్ప ఇతిస త్యకామాదయో
 దహార విద్యా యామా మ్నా తాః । తత్రయథాపరస్పరంగుణానుపసంహార
 ఏవమానందాదీనాంవ్యవస్థా స్త్వితిప్రాప్తేబ్రూమః । విషమోదృష్టాంతః ।
 వామనిత్వాదీనాంధ్యే యత్వేనవిధి యమానత్వాద్యధావిధివ్యవస్థాయు
 క్తా । ఆనందాదయస్తుప్రతిపత్తిఫలా ఇతిన విధీయంతే । అతోవ్యవస్థాప
 కవిధ్యభావాన్ప్రతిపత్తిఫలస్యసర్వ తసమానత్వాచ్చ ఆనందాయఉపసం
 హర్తవ్యాః । బ్రహ్మణో విద్విశేషత్వంతత్రైవ ద్వితీయపాదేచింతితం ।
 బ్రహ్మకింరూపి వారూపభవేన్నీరూపమేవవా ద్వివిధశ్రుతిసద్భావాద్దృ
 ష్మాస్యాదుభయాత్కం । నీరూపమేవవేదాంతైః ప్రతిపాద్యమపూర్వ
 తః । రూపంత్యనూద్యతేధ్యాతుముభయత్వంవిరుద్ధ్యతే । తదేతచ్చతుష్పా
 ద్దృష్టే త్యాదిశ్రుతయోరూపవద్దృష్టాప్రతిపాదయంతి । అస్థూలమన
 న్విప్రసంగమదీర్ఘ మలోహిత మన్నే హమి త్యాది శ్రుతయోనీరూపం । త
 స్మాద్వస్తుతడభయాత్కంబ్రహ్మేతిప్రాప్తేబ్రూమః । నీరూపమేవశాస్త్ర
 ప్రతిపాద్యంమా నాంతరాసిద్ధత్వాత్ । జగత్కర్తృత్వాదిరూపయుక్తం
 తుబ్రహ్మక్షి త్యాదికంసకర్తృకం కార్యత్వాదిత్యను మానేనావగతుంశ
 క్యతేతఉపాసనాయామనూద్యతే । నతుతాత్పర్యే ప్రతిపాద్యతే । నచా
 నుమానశాస్త్రసిద్ధయోరుభయోస్సరూపనీరూపబ్రహ్మణోఃవాస్తవత్వం ।
 ఏకస్మిన్వస్తు సరూపనీరూపత్వయోర్విరుద్ధత్వాత్ । తస్మాదతాత్పర్యవిష
 యస్యసరూపత్వస్య భ్రాంతత్వాన్ని రూపమేవతత్వతోబ్రహ్మ । తదేతద
 ఖండైకరసంబ్రహ్మసత్యజ్ఞానాదివాక్యేనలక్షితం ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పర

మితిసూత్రస్యవ్యాఖ్యాన రూపాయామృచి ప్రథమపాదేనబ్రహ్మశబ్దార్థం
 వ్యాఖ్యానానశిష్టేనయోవేదేత్యాదినాపాదత్రయేణవేదనపరప్రాప్తిశ్చ
 ఖ్యాయేతే । యః పుమాన్వేదసప్రమానశ్చ తే ప్రాప్నోతికింవేదేత్యా
 శంక్యేతదుచ్యతే । గుహాయాంపరమేవోమన్నిహితమితి అన్నమయా
 ద్యానందమయాంతానాంవక్ష్య మాణానాంసముదాయోగుహాతథాచా
 న్యత్రోక్తం । పితురభ్యంతరంభార్యా దారస్యాభ్యంతరంసుతః । సుతాద
 భ్యంతరంక్షేతంక్షేత్రా దభ్యంతరంధనం । ధనాదభ్యంతరం వేశ్మతస్మాద
 భ్యంతరంతనుః । దేహాదభ్యంతరః ప్రాణః ప్రాణాదభ్యంతరంమనః । త
 తః కర్తాతతోభోక్తాగుహాసేయంపరంపరేతి । యదేతత్పంచకోశోపాదా
 నమవ్యాకృతం తదేతత్పరమవోమేత్యుచ్యతే । తచ్చావ్యాకృతం సంప్ర
 దాయవిద్భిర్దశికతం । శరీరద్వయ కారణమాత్మాజ్ఞానంసాభాసమవ్యాకృ
 తమిత్యుచ్యతే । శ్రుతిశ్చసర్వస్యాస్యజగత ఉత్పత్తేః ప్రాగవ్యాకృతత్వం ద
 శికయతి । తద్దేదంతహ్యవ్యాకృతమాసీదితిఅస్పష్టదశాపన్నత్వమవ్యా
 కృతత్వం తదవ్యాకృతమమూర్తత్వసామ్యేనవాజసనేయినోగాగికబ్రాహ్మ
 ణేగార్గియాజ్ఞవల్క్యప్రశ్నోత్తరయోరాకాశశబ్దేనసమామనంతి । కస్మిన్ఫల్యా
 కాశఓతశ్చప్రోతశ్చేతిప్రశ్నః । ఏతస్మిన్ఫల్యక్షరే ఆకాశఓతశ్చప్రోతశ్చేత్యు
 క్తం । తస్యచాకాశస్యలోకప్రసిద్ధాకాశవా య్వాదిపంచమహాభూతకా
 రణత్వాత్పరమత్వంతస్మిన్ పరమాకాశే నిహితమపస్థితంబ్రహ్మయద్యప్య
 వినాశిన్యక్షరశబ్దవాచ్యేనర్వాధిష్ఠానై బ్రహ్మణ్యవ్యాకృతపంచమహాభూ
 తాదికంజగదారోపితం సదవస్థితం । తథాపిబుభుతోన్మృద్ధీర్బాహ్యేన్
 రూపాదివిషయాను పేక్ష్యోన్నమయాది క్రమేణావ్యాకృతసర్వంతమంతః
 ప్రవిశ్యనిష్ప్రపంచ బ్రహ్మతత్వంసాక్షాత్కారోత । తస్మాద్బుభుత్సుదృష్టిమ
 క్షేత్యుపరమేవోమన్యనస్థితమిత్యుప చర్యతే । యద్వాగుహాయాంపరమే
 వోమన్నితసామానాధి కరణ్యాదవ్యాకృతమేవగుహాశబ్దేనాప్యభిధీయంతి
 సర్వస్యజగతస్త త్రనిగూఢత్వాత్ యద్వాహృదయపుండరీకమధ్యేస్వాంగు

వృషభిమితోయః ప్రసిద్ధతకాశస్స ఏవాత్రపరమోవ్యో మన్నిత్యుచ్యతే ।
 జాగరణవ్యవహారహేతుంచావ్యో కాశంస్వప్నవ్యవహారహేతుందేహా
 వ్యవహార్యాకాశంచా పేక్ష్యుస్త్వదుఃఖరహితయోస్సుషుప్తిన మాధ్యో
 స్థానైస్సహృదయా కాశస్యోత్పత్త్యంత్యుక్తం । తస్మిన్నాకాశేవ
 స్థితాబుద్ధిగుణాః । తస్మాంగుహాయాఽజ్ఞాత్యజ్ఞానజ్ఞేయరూపత్రి వుటీ
 వ్యవహారస్య భ్రాంతివివేకాభ్యాంసంపాదిత యోభోగమోక్షయోశ్చని
 గుణత్వాత్తయాబుధ్యోపలభ్యత్యేన బ్రహ్మతత్రాపితం । తత్రహిప్రత్య
 గ్నిహ్మస్తి । ఏతచ్ఛవార్తి కెస్పష్టమాక్తం । జ్ఞాతుహాదగుహంత
 స్థం ప్రతీచోన్యన్నలభ్యతే । సత్యాదిపదతో బ్రహ్మప్రత్యగాత్మనికధ్యతే ।
 ప్రత్యగాత్మాబ్రహ్మరూపం బ్రహ్మణోన్యన్నకించన సర్వాత్మకం సర్వస
 త్తాస్ఫుర్తినంపరమద్వయం । సర్వవ్యాపకమాత్మస్థం ప్రత్యగాత్మనికధ్య
 తేతిస్వరూపశ్వేవి కామావిద్యాది భిరావృతత్వాద్బహిఃకా ఖైరో
 పలభ్యతే । అతస్మిన్ సుతదావరణ బాధాదుపలభ్యతే । తదుక్తంబు
 ధ్దానిగూఢ తద్రహ్మకామావిద్యాద్యుపప్లవాత్ । ప్రత్యగ్ధియోనుపశ్యం
 తి । నతు బాహ్యధియోపతే । సత్యాద్యర్థవిరుద్ధేభ్య సమ్యగ్వాప్యోపైతిధీ
 ర్యతః ధియఃప్రత్యక్రవిశ్యాధ సత్యాత్మానం ప్రపశ్యతి । తద్విరుద్ధేషు
 చాత్మానం ప్రవేశ్యహృదయస్థితే స్వరూపేత్యక్తబుద్ధిర్యోజగద్రూపం
 ప్రపశ్యతి । జగద్రూపపరిత్యజ్య బ్రహ్మవ్యాపకమద్వయం । స్వస్వరూపా
 నుసంధానా ద్బ్రహ్మైక్యం ప్రపశ్యతీతిబ్రహ్మప్రతీచోరేకత్వే సతివేద్యవే
 త్తృవేదనాభావేన వేదనమయుక్తమితిచేన్న వేదన సర్వకామప్రాప్తిము
 క్త్యాదవ్యవహారాణాంబౌపచారిక త్వాదేతద్యుక్తంభవతితదభిన్నక్త । జ్ఞాత్య
 భేదాత్తుతద్రహ్మహ్యనీస్సితతమంపరం । జ్ఞాతురన్యస్యవాభావాద్యోవేదే
 త్యుచ్యతేకథం । సత్యాదిలక్ష్యాజ్ఞానోద్ధమ సత్యాద్యంఃషీదతి । ఏవంచాత్మమ
 నాహ్నితికేవలా జ్ఞానహాసతః । తద్వద్జ్ఞాతంవిజానాతి విముక్తశ్చవిము
 క్యతే । నిర్వర్తతేవిప్రత్యు చత్రిర్వశ్యపథయామ్యహమితి యథాలాక

జ్ఞాతృజ్ఞానజేయభేదాభావేపిద శమస్తస్వసీతివాక్యేన స్వకీయదేహాంమే
 శయిత్యాసర్వగణనాయాం సత్యాంస్వకీయద శమత్వంబుధ్యతే తథాస్వకీ
 యం బ్రహ్మత్వమప్యవబుధ్యతాం । బుద్ధేతుస్వకీయే బ్రహ్మత్వైతఃస్థబ్ర
 హ్మబోధమాత్రేణస్వకీయో బ్రహ్మత్వజీవత్వ భ్రమోనసేవతః తే తస్మా
 ద్దుహాయాంనిహితం ప్రత్యక్షత్వమేవ బ్రహ్మతయావిద్యాత్ । ఏతావతా
 సూత్రోక్తంవేదనంవ్యాఖ్యాతం । సోశ్చుత్తత్యాదినా పరప్రాప్తి ర్వా
 ఖ్యానుతే । బ్రహ్మవిత్పుమాన్ సర్వానాకమాంతస్సర్వప్రాణి గతాన్భో
 గాన్ సహాశ్చ తేయుగపద్యాప్తోతి । అజ్ఞానీ పురుషః క్రమేణవివిధాని
 స్వకర్మఫలభూతాని శరీరాణి గృహీత్వాచక్షురాదిక రణోపాధిక్యతేనజల
 సూర్యకాదివత్ప్రతి బింబభూతేనజీవరూపేణ తంతంభోగమనుభవతి । జ్ఞా
 నీతువిపశ్చితాబ్రహ్మణాసర్వజ్ఞ బ్రహ్మరూపేణ సర్వానాకమాన్ యుగ
 పదనుభవతి । తదేతత్పుర్వాచార్యైరప్యుక్తం । అవగత్యా ఖిలానాక
 మాన్ ఏకదాక్రమశూన్యయా బ్రహ్మజ్ఞానీ సదావేతితత్సర్వజ్ఞఃకరితః ।
 ఆదావంతేతథామధ్యేధియోనేకశరీరగాః । స్వప్రకాశైక చిద్యాప్త్యా
 హ్యనన్యానుభవాత్మనేతి । ననుద్వాసుపర్ణేతి మంత్రేణ శరీరేదేతనద్వయ
 మామూతం । ద్వాసుపర్ణాసయుజాసఖాయాసమానం వృక్షం పరిపస్వ
 జాతే । తయోరన్యః పిష్టలంస్వాద్వత్త్వనశ్చన్నస్యోఅభిచాకశీతీతి । తత్ర
 సోపాధికప్రతి బింబరూపేణభోక్తాజీవేనైవ శరీరమాత్రవర్తిభోగః ప్రా
 ప్యతే । అభోక్తాతుసాక్షిణ్యాబ్రహ్మచైతన్యేననిరుపాధికతయా సర్వగతే
 చక్రస్సమపిభోగ్యజాతం ప్రకాశ్యతే । తదేతద్విద్వదవిదుషోస్సాధార
 ణం । తథాసతికింవిశేషమభిప్రేత్య విదుషః ఫలత్వేనో పస్యన్యత్యతిచేదు
 చ్యతే । అత్రవిద్వాన్ హిషదీయంవాస్తవం రూపం బ్రహ్మసర్వభోగప్ర
 కాశకమిత్యవగత్యపరితుష్యతి । మూఢస్తునతథేత్యయమేవనిశేషః । అభి
 ప్రేతః । ననుబ్రహ్మచైతన్యేన సర్వశరీరగతసుఖవత్తద్గతదుఃఖంచావబుధ్యే
 తతతస్తత్సామ్యేనవిదుషః క్లేశోప్రసజ్యేతేతి । నబ్రహ్మణస్సాక్షిణోదుఃఖ

తేపాభావాత్తథాచకథాః పఠంతి । సూర్యోయథాసర్వలోక స్వచక్షుఃక
 లిప్యతేచాక్షుషైభాక హ్యదోమైః । ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మానలి
 ప్యతేలోకదుః ఖేనబాహ్యైః । దుః ఖవత్సుఖేనాపి బ్రహ్మనలిప్యతేఇతిచే
 న్నాస్తుసుఖ లేపస్సుఖంతు బ్రహ్మస్వరూపక్షేప । ఆనందో బ్రహ్మేతివ్యజ్ఞా
 నాత్ ఏజ్ఞానమనందంబ్రహ్మసత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేత్యాదీప్రతిభ్యః । బ్రహ్మణస్స్వరూ
 పభూతోప్యానందశ్చిత్తవృత్త్యాపరిచ్ఛిన్నమానోవిషయానందఃప్రోచ్యతే । అ
 భీష్టవిషయోస్విచ్ఛయాప్రవర్తమానః పురుషస్తదభావేక్షిశ్యేకదాచిత్కే
 నరూపేణకస్మాత్స్వయంశాతికంచీద్విషయలాభేనతితదిచ్ఛాయానివృత్తా
 యామంతర్ముఖయాసాఖ్యి కీచిత్తవృత్తిస్తాలభతే । సాచవృత్తిరాంతరం బ్ర
 హ్మనందంపరిచ్ఛినత్తిసోయంపరిచ్ఛిన్నోవిషయానందః ఏతజ్జేవాభిప్రేక్ష్య
 బృహదారణ్యకే శత్యతే । ఏషోష్యపరమ ఆనందఏతస్యైవానందస్యాన్యాని
 భూతానిమాత్రాముపజీవంతీతి బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతేషుసర్వప్రాణిషువ
 ర్తమానాభిస్సాత్వికవృత్తిభిరవచ్ఛిన్నాబ్రహ్మనందస్యలేశరూపావిషయా
 నందాస్సంతి । తత్రవాక్యేనర్వాన్కామానిత్యనయాశ్చత్యావివక్షీతాః । కా
 మ్యంతిఇతికామాస్సుఖాన్యేనప్రాణిభిః కామ్యంతేనతుదుః ఖాని తేషాన్వనం
 దేషువృత్తికృతం పరిచ్ఛేదం తత్తత్త్వవిద్యయాబాధిత్యాతదవచ్ఛేదరహిత
 మేకమానందైకరసంఃస్తుబ్రహ్మరూపేణావగత్య కృతంకృత్యంప్రాప్తంప్రా
 పణీయమిత్యేవబ్రహ్మవిత్సర్వదాపరిత్యజ్యతే । సోయంపరితోషోజ్ఞానినోస్య
 మూఢాద్విశేషః । తదేవసూత్రవ్యాఖ్యానరూపాయాంసత్యజ్ఞానమిత్యాది
 కాయామృచిబ్రహ్మతద్వేదసతత్త్వాప్తయఃకీదృశ్యత్యాకాంతోనివృత్త్యర్థం
 త్రయమేతన్నిరూపితం । శౌతత్సత్యశబ్దముక్తామావాప్త్యర్థఃవేదోపిమంత్ర
 బ్రాహ్మణభేదేనద్వవిధఃతత్రేయంబ్రహ్మవల్లీబ్రాహ్మణరూపా బ్రాహ్మణం
 చాష్టధాభిన్నం । తద్భేదస్తువాజసనేయిభిరామ్నాయంతే । ఇతిహాసః పు
 రాణంవిద్యాడపసిషదశ్లోకాస్సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానానీతి ।
 శ్లోగురైర్వవారుణేరిత్యాదీరితిహాసః యతోవా ఇమానిభూతాని జాయంత

ఇత్యాదికంసర్గప్రతిసర్గాది ప్రతిపాదకంపురాణం । యఏవమేతా మహాసం
హితావ్యాఖ్యాతా వేదేత్యాదయఉపాస్తయోవిద్యాః । సరహస్యోపదేశా
ఉపనిషదః । అతఏవానుశాసనానువాకేశపూర్వమేషా వేదోపనిషదిత్యు
క్తం । శ్లోకాస్తత్రతతోదాహరిత్యంతే । బ్రహ్మవిదిత్యాదికంసూత్రంస
త్యంజ్ఞానమిత్యాదికమనువ్యాఖ్యానం । అనుక్రమేణసూత్రగతానాంపదా
నాంతాత్పర్యకథనాత్ తస్మిన్ననువ్యాఖ్యానేయోబు భుత్సితోర్ధ్వశేషస్త
స్యవిస్పష్టమాసమంతాతకథనం వ్యాఖ్యానం తదివమత్రతావత్తస్మాద్వా
ఏతస్మాది త్యాగభ్యాన్నాశ్చురుషణ్యంతే నగ్రంధేనాభిధీయతే । అనువ్యా
ఖ్యాన గతమనంతత్వముపపాదయితుం తస్మిన్ గ్రంథేసృష్టేః ప్రతిపాద్య
మానత్వాత్ । తథాచవాక్యకారైరుక్తం । యదానంత్యం ప్రతిజ్ఞాయశ్రు
తిస్తత్పిద్యయేజగౌ । తతాకార్యత్వంప్రపంచస్యతద్బ్రహ్మేత్యవధారయేతి ।
అన్యార్థః । ఆనంత్యం దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేద కాభావేఏకమేవాద్వితీయ
ఉతతమాదేశమాప్రాప్యో యేనాశ్రుతంశ్రుతం భవత్యనుతం మతమపి
జ్ఞాతంవిజ్ఞాతమితి ఏకవిజ్ఞానేనసర్వవిజ్ఞానం ప్రతిజ్ఞాయతస్యాద్వితీయత్వసిద్ధ
యేప్రపంచస్యబ్రహ్మకార్యత్వంశ్రుతిజగౌ గానం కృతవతి । ప్రపంచస్య
బ్రహ్మకార్యత్వేనత్యుపాదాన కారణకార్యయోర్వస్తుభౌభిషత్వాభావా
ద్బ్రహ్మణ ఆనంత్యసిద్ధిరిత్యర్థః । ఏతేనప్రపంచస్యబ్రహ్మకార్యత్వ కథనం
బ్రహ్మణఆనంత్యః కర్తవ్యమితి ప్రయోజనముక్తం । యద్యపి ప్రపంచస్యజ్ఞ
హ్మణికల్పితత్వేనరజ్జు సర్పవదధిష్ఠాన జ్ఞానాపనోద్యత్వా త్రప్రపంచాభా
వే బ్రహ్మణఆనంత్యం సిద్ధమేవ । తథాప్యేతేన ప్రపంచాధిష్ఠాన బ్రహ్మవి
భారసమర్థా ముముక్షూనుద్దిశ్య ప్రపంచప్రత్యక్షసిద్ధిద్దేస్థితేసత్యేవబ్రహ్మ
ణఆనంత్యం శ్రుతిమూలం జ్ఞాపితమితివేదితవ్యం

యధాసోమ్యేకేనమృత్పిండేన సర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞా తంస్యాద్వా
చారంభణంవికారోనామధేయం మృత్తికేత్యేవసత్యమితిదృష్టాతే నయ

ప్రతి సాదితం తద్వేద్యవేద్యవధారయేతితామేవానంత్యోపపాదనోపయు
క్తాం సృష్టిదశా యతః ॥

తస్మాద్వాపితస్మాద్వాత్మనాకాశస్సంభూతః ఆకాశాద్వా
యుః వాయోఃగ్నిః అగ్నేరాపఃఅద్భ్యః పృథివీపృథివ్యా
ఓషధయఃఓషధీభ్యోఽన్నం । అన్నత్పురుషఇతి॥

సూత్రవాక్యేబ్రహ్మణ బ్రహ్మణ్యేనపరశ బ్రహ్మణ్యేనచఉపాత్తం యద్వస్తు తదత్రవ్య
వహితార్థవాచినాతస్మాదిత్యనేన తచ్చబ్రహ్మణ్యేనపరామృత్యతే । సన్నిహితా
యాంసూత్రవ్యాఖ్యాన రూపాయామృచిత్యాదిశబ్రహ్మణ్యవహృతం వస్తు
సన్నిహితవాచకేనైతస్మాదిత్య నేనైతచ్చబ్రహ్మణ్యేనపరామృత్యతే । వైశబ్ధోపధా
రణార్థః । తస్మాదేవైతస్మాదిత్యుక్తేనత రుచాసూత్రేణప్రతి పాదితమేక
మేవవ స్త్విత్యుక్తం భవతి । అథవాపరోక్ష వాచినాతచ్చబ్రహ్మణ్యేన శాస్త్రగ
మ్యాబ్రహ్మత్వాకారోర్థోభిధియతే । వైశబ్ధస్వస్థిక్ బ్రహ్మణసర్వవే
దాంతానాం ప్రసిద్ధిదశా నార్థః । ప్రత్యక్షవాచకైతచ్చ బ్రహ్మణ్యేనపరోక్షా
నుభవగమ్యప్రత్యగ్వాత్మాకారోర్థోభి ధియతే । తదేవ విస్పష్టయితు
మాత్మనైత్యుచ్యతే । తస్మాదితి పదద్వయసామానాధికరణ్యేనప్రత్యగ్బ్ర
హ్మణోస్తాదాత్మ్యముచ్యతే । ఏతదేవప్రత్యగ్బ్రహ్మణ్యం పూర్వస్వామృ
చి బ్రహ్మణావిపశ్చితేతి సామానాధికరణ్యేనోదాహృతం । సర్వప్రాణినాం
ప్రత్యగ్బ్రహ్మణ్యేనాత్మభూతం యత్పరం బ్రహ్మతస్యబ్రహ్మణ ఆకాశవాయ్వాదికాన్
జాయమానపదార్థాన్ ప్రతియత్ప్రకృతిత్వం తత్త్వం చమీవిభక్త్యానిదిశ్య
తే । జనికర్తుః ప్రకృతిరిత్యనన సూత్రేణపాణినియేనాపాదానసం జ్ఞావి
ధానాత్ ఆకాశస్సం భూతఇత్యుక్తత్వమత్పద్యమాన ఆకాశోజనికర్తా
తస్యాకాశాస్యప్ర కృతిరుపాదానకారణం బ్రహ్మణ్యముపార్థం బోధయ
తుంపంచమీప్రయుక్తా । ప్రకషణక్రియతేఉద్వాద్యతేకార్యమనయేతిపు
త్వత్యాప్ర కృతిరుపాదాన రూపం మృదాదికం యద్యపినిమిత్తకారణేనకు
లాదేనాపిఘటఉత్పాద్యతే తథాపికులాలస్యతదుత్పాదనప్రకషణ నాస్తి

నహికులాలామృత్తికేవకార్యమపిసర్వదానుగచ్ఛతి । తస్మాత్తాగర్యంప్ర
త్యనుస్యూతత్వాదుపకారప్రకషాదుపాదానమేవప్రకృతిః । ననుప్రకృతి
త్వం మాయాయాఏవనతుబ్రహ్మణస్తథాచశ్వేతాశ్వతరాఆమనంతిమా
యాంతుప్రకృతింవిద్యాన్మయినంతుమహేశ్వరమితి నాయదోషః । మా
యాబ్రహ్మశక్తిత్వేనస్వాతంత్ర్యాభావాచ్ఛక్తిత్వమపితైగ్రవామ్నా
తం । సతస్యకార్యంకరణంచవిద్యతేనతత్సమశ్చాభ్యధిశ్చదృశ్యతే । పరాస్య
శక్తిర్వివిధైవశ్రూయతే స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచేతి । తేధ్యానయో
గానుగతాఅపశ్యేదేవాత్మశక్తింస్వగుణైరికగుణామితి । నఖిలుశక్తిః
క్వచిదపిస్వాశ్రయముల్లంఘ్యస్వతంత్రావత్యతేతశ్శక్తిరూపాయామాయా
యాయత్ప్రకృతిత్వం తదేవబ్రహ్మణశ్శక్తిమతః ప్రకృతిత్వం యోయంప్ర
కృతిరూపః పరమాత్మామాయానుహేశ్వరోన్యత్రశ్రుతః । సాయమత్రా
త్మసత్త్వేనసంపంచమ్యంతేననిదేశ్యతే । తస్మాన్నాయనః పరమాత్మనఆ
కాశస్సంభూతఉత్పన్నః । పరమాత్మైవవాయాకాశాద్యాకారేణప్రతి
భాసతత్త్వార్థః ।

యదుపాదానకారణంమృద్రూపం తత్త్వాత్మభిన్నం ఘటమార
భతే । క్షీరరూపముపాదానం స్వయమేవదధ్యాకారేణ పరిణమతేరజ్జు
రూపముపాదానవజ్ఞానేన సహితంసర్పాద్యాకారేణవివర్తతే । అతత్త్వ
తోన్యధాభావోవివర్తస్తత్త్వతోన్యధాభావో । పరిణామ ఇతివాచస్తతిమి
శ్రాః । తత్రవైయాయికాదయో మృద్ధటన్యాయేనసర్వం పరమాణు
భ్యః పృథివ్యాదికం జగజ్జాయతేతత్త్వావయవః । సాంఖ్యస్తుక్షీరదధిన్యాయే
నసత్త్వరజోస్తమోగుణాత్మకం ప్రధానమేవమహదహంకారాదిజగదా
కారేణపరిణమత ఇతివర్ణయంతి । వేదాంశిస్తురజ్జుసర్పన్యాయేనసర్వజగ
త్కల్పనాధిష్ఠాన భూతమఖండైకరసం బ్రహ్మైవస్వమాయావశాదాకా
శాది జగదాకారేణవివర్తత ఇత్యభిప్రాయేణసృష్టిం ప్రతిపాదయంతితేషు
తిషుమతేషు ఆరంభపరిణామవాదా శారీరకమిమాంసాయాం నిర్వృతౌ ।

కౌతహికా గౌతమకపిలమహాషికా ప్రణతయో ర్వాదయోగకతిరితి చే
 స్మందబుధ్యను గ్రహణమేవాహం తరస్పష్టినిషయా తౌవాదావితి బ్రూ
 మః । యఃపూర్వాలాకాయతిమతాను సారేణదేహమేవాత్మేత్యభి మన్య
 మానస్స్వస్థనరకయోర్గంతారం దేహవ్యతిరిక్తమాత్మన మజ్ఞాత్వాక
 ర్మాణివ్యోతిష్టోమహీ చాననుతిష్ఠత్ ఉవాస్యమీశ్వరమజ్ఞాత్వా తదుపా
 సనసోబ్రహ్మలోకమేతౌచన ప్రవర్తతే । తాదృశస్యపురుషస్యజీవేశ్వరవి
 వేకాయప్రయతమానోగౌతమాదిగ్మహాషికః పరమాణుభ్యోపృథివ్యాద్యు
 త్పత్తిమవాచ । మూలకారణాత్పర బ్రహ్మణఉత్పన్నాకాశకాలదిశః ప
 రమాణవ శ్చయధాన్యవస్థి తాస్తథాతత ఆభ్యోత్తరకాలీ నాస్పష్టిగౌ
 తమాద్యుక్త ప్రకారేవ్యవతిష్ఠతాం । కింనశ్చిన్నవేదాంతనామస్మాకః ।
 నచైతావ తామాయావాద స్యహానిశ్చంకనీయా । బ్రహ్మచింతంబపర్యం
 తానాంసర్వేషాంప్రాణినాంవిచిత్రసంసార భ్రమముత్పాదయం త్యామా
 యంత్రువే దృశస్యగౌతమకపిలాదిమతభ్రమస్యోత్పాది త్వాదనేనైవన్యా
 మౌనవేదాంతైర్యా సృష్టిగభిహితాసా భ్రాంతిర్భవేదతిచేద్భవత్వేవం కృ
 త్సృష్టేర్భ్రాంతి మవబోధయితు మేవవేదాంతైః ప్రవృత్తత్వాత్తయ
 ధామందాధికారిణో దేహవ్యతిరిక్తస్వగౌ ప్రాప్తియోగ్యం కర్తాత్మా
 నలబోధ యితుంగౌతమ స్యోద్యమస్తథామ ధ్యమాధికారిణో బ్రహ్మ
 బోధయోగ్యతామై కర్తృత్వంహితం నాక్షిణంచితానమ సంగంబాధ
 యితుంకపిలమహాషికా స్సంఖ్యశాస్త్రసిగ్గమే । కాణాదాదిభిః పరమా
 ణుభ్యో ప్రాచీనాచిదచిద్వివేక హేతురవాంతరస్పష్టిః కియత్యపివర్ణితా ।
 సర్వవ్యాపకపరపూర్ణే అద్వయేఅఖండైకరసే బ్రహ్మణిమాయయాచిజ్జడ
 భేదశ్చిదాత్మనః పరస్పరభేదస్సత్వాదిగుణా శ్చేత్యేతయధాకల్పితాస్తద
 త్తరకాలీనాస్పష్ట స్సంఖ్యానాభిధీయతాం । ఏవముపాస్యమీశ్వరంవివే
 క్తుంసాంఖ్యోక్తేభ్యః పంచవింశతితత్వేభ్యః పూర్వభావినీతైవాగమేనిరూ
 ప్యుచే శ్రుతిముపదేశకనాథత్వేన ఆకాశాదీనామపికి యతాంస్పష్టిము

దాజహారసాకల్యే నాభిధానమశక్యం అనుపయంతంచ । బ్రహ్మచర్యోధ
 ద్వాతత్వమల్పాభిధా నేపిసంభవత్యేవ । సంపత్స్యతే బ్రహ్మచర్యోధ
 రత్వేనోపయోగో గౌడపదాచాత్యైరుదాహృతః । మృల్లోహవిస్ఫులిం
 గైస్తుస్పృష్టిర్యాచోడితాన్యధాడపాయస్సవతారాయ నాస్తిభేదః కథంచ
 నేతి నహిస్పృష్టియపాశ్యత్వేనజ్ఞేయజ్ఞేయవాకల్పతే । స్వతంత్రపురుషార్థాయ
 స్పృష్టిముపాసీత । స్పృషివిచ్ఛేదయః ప్రాప్నోతితివచనా భావాత్ అతఏవశ్రుతి
 స్మృతితి హాసపురాణాగమేషు పరస్పరవిరోధేన బహువిధాకథ్యమానా
 స్పృష్టిస్సర్వాపి వార్తికకైరంగీకృతా । యయాబోధ్యేతఖాదీనాముత్స
 త్తిః పరమాత్మని । సామైఃప్రక్రియేహస్యాత్సాధ్యసాచానవస్థితా । ఇతి
 నహిబహుభి ర్ద్వైషేషు బహువిధస్వప్నేషుకశ్చిదేవాంగీ కార్యోనత్విత
 రొంగీకార్యితీయమోస్తీత్యుచుతి ప్రసంగేన । యోయమాకాశోమా
 యావిశిష్టాద్బ్రహ్మణ ఉపాదానకారణాదత్పన్నస్తస్మిన్నాకాశే బ్రహ్మం
 శోమాయాం శశ్చిభావనుగతౌ । సత్యంజ్ఞానమనంతమితి యద్బ్రహ్మస
 త్యేత్వేన భిహితం తత్సదాత్మకం । సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వై
 తీయమితి ప్రకృత్యతస్సత్యమితి శ్రుతత్వాత్సత్వంచాకాశేనుగచ్ఛతి । ఆకా
 శోస్తీత్యేవం భాసమానత్వాన్యాయః త్వంనామాశ్చక్యరూపత్వంతత్కథ
 మితి ఐంద్రజాలికేన గృహపర్వతాదౌ గీణేనశిమాయైవేషేతి లో
 కైర్వ్యవహీయమాణ త్వాద్యధానిశ్చిద్రకాంస్యేనన రూపేదర్పణేభాస
 మానోవిశాల ఆకాశప్రతిబింబ ఆశ్చర్యరూపస్త ధానిశ్చిదేసత్యజ్ఞానా
 నంతానందైకరసే బహుణీఅసంభావితస్యా కాశస్యప్రతిభాన ఆశ్చర్య
 రూపః । యథాగృహాదివిగరః మైంద్రజాల వ్యతిరిక్తేనకే నాపికర్తుమశక్య
 త్వాత్తన్నిగరణమి తరైరాశ్చక్యమిత్యుచ్యతే । ఏవమిశ్వరేణనిర్మితాకాశ
 పాన్వదయో జీవేనకేనాపికర్తుమశక్య త్వాదాశ్చర్యరూపాశ్చత్యుచ్యంతే
 తదిదమాశ్చక్య రూపత్వంమాయాంశః యస్తువస్తునామ వకాశప్రదాన
 యోగ్యంస్వరూప సోయమాక శభాగ ఏవచాస్మాత్ప్రాశ్చర్యరూప మ

వకాశప్రదమిత్యేవం బ్రహ్మశమాయాం శాఖ్యామనుగత ఆకాశః ప్రతి
 భాసతే । తస్యశబ్దోగుణోగిరిగుహాదాయః ప్రతిధ్వనిస్సోయమా కాశస
 మజేత త్వేన ప్రతీయమానత్వాదా కాశగుణ ఇత్యుచ్యతే । యథోక్తశబ్ద
 మాత్రగుణకస్యావకాశ ప్రదస్యాకాశస్యసజ్జనేకామ సంకల్పావేవమా
 యావిశిష్టస్య బ్రహ్మణస్సాధనం । ఆకాశంస్రక్ష్యామిత్యేవం విధేచ్ఛాకా
 మితిత్యుచ్యతే । యథోక్తస్వరూప ఆకాశోనిష్పద్యతామిత్యేవంవిధా
 భావనాసంకల్ప ఇత్యుచ్యతే । బ్రహ్మణోమనోరాహిత్యేనమ నోవృత్తి
 రూపా యాభావనాయా అసంభవేపి అచింత్యశక్తిరూపా మాయైవకా
 మసంకల్పా భ్యవృత్తిద్వయాకారేణ విక్రియతే ఇంద్రియరహితస్యాప్యచిం
 త్యశక్తిబలాత్సర్వవ్యవహారశ్శూన్యతే । అపాణిపాదోజవనో గృహీతా
 పశ్యత్యచక్షుస్స శ్రుణోత్యకర్ణఇతిపూర్వసృష్టావనుష్ఠితానిసర్వప్రాణికర్మా
 ణి పూర్వమపక్వాని ప్రళయకాలే మాయావిశిష్టే బ్ర
 హ్మణిస్థిత్యాశనైః సచ్యంతే । పక్షేషు కర్మ సుతత్ఫలభోగదానాయసృజ
 తిజగత్ । తదేతచ్ఛైవాగమసారసంగ్రహ రూపాయాంతత్వప్రకాశికా
 యాముక్తం । సంసారేభిన్నానాంనిఖిలానాం ప్రాణినాం ప్రభుః కృప
 యాకురుతేమహార్థ సుహృతి మేఽమేషామేవవి భ్రాంత్యై కర్మనిపాచన
 హేతోఃపశుద యయాపు నరపీహపరమేశసృష్టిం విధాయతే సాంకర్మ
 విపాచయతి । దేహాభృతామితి । అతఃప్రాణికర్మపరిపాక వశాత్పరమే
 శ్వరస్యసిస్సృతౌ స్రష్టవ్యపదార్థగోచరా సృష్టిశోచీపజాయతే తన్తోచర
 స్సంకల్పశోచీపజాయతే । తదీయేచ్ఛాసంకల్పావను సృత్యస్రష్టవ్యపదార్థో
 పితదైవోత్పద్యతే । తపవపరమాత్మ ప్రకరణేసత్య కామసత్య సంకల్ప
 ఇత్యామ్నాతం । ఏవంసత్యత్తోత్తర పదార్థాకాయథా యథాసంకల
 యతితథా తథాతేసర్వేభ్యుత్పద్యంతే । ప్రథమంసృష్టేనాకాశే నోప
 హితాన్మాయావిశిష్టా ద్బ్రహ్మణోవాయుస్సంభూతః । మాయాబ్రహ్మ
 ణోసర్వసాధారణకారణత్వాత్తదుపాధి భూతస్యాకాశస్యవాయుప్రత్య

సాధార్యణ లక్షణాం ప్రత్యాశ్చ త్తి మపేక్ష్యాకా శాద్వాయురిత్యుక్తం ।
 తస్య వాయోగుణ సస్పృశక సచాక్షుష్టా శీతరూప ఆకాశస్యావకాశే ప్రసా
 దానవద్వహానం వాయోః కృత్యంకారణ ధర్మాశ్చ తస్మిన్వా యావనుగచ్ఛం
 తి అస్తి నాయురిత్యభిధీయమానం సత్త్వంబ్రహ్మశర్మః వస్త్రవంశే శ్చ దృ
 ష్టత్వేనాశ్చ రూపా మాయాధర్మః । సోయం వాయోస్స్వభావః । స
 ముద్రతీరాదా ప్రసరతో మహతో వాయోర్యో ఘోషసోస్సయశబ్ద ఆకా
 శధర్మః ఏవం వాయోరగ్ని రిత్యాదా యోజనీయం । భాస్వర రూప మగ్నే
 ర్గుణః । ప్రకాశనవశ్చేకార్యం తత్రాప్యగ్నేస్సత్త్వం బ్రహ్మధర్మః ఇతర
 సర్వవస్తువైలక్షణ్యే నాశ్చ ర్యకరత్వం మాయాధర్మః । జ్వలతో గ్నేర్యోయం
 భుగభుభుగుభు ఇత్యేవం శబ్దసోస్సయ మాకాశధర్మః । యస్తుత్తీక్షణస్సశక సోస్స
 యం వాయుధర్మః అగ్నేశ్శబ్దస్సశకయో రాకాశ వాయుః పృథ్వాదివైలక్ష
 ణ్యాంభాసమానం యదస్తి తదప్యాశ్చ ర్య హేతు త్వాస్మాయా ప్రయుక్తమే
 వయథోక్తాగ్నే రాపస్సంభూతా అపాం మధురరసో విశేషగుణః । కార
 ణధర్మశ్చ త్రానుగచ్ఛతి ఆపస్సంతితాశ్చేతరద్రవ్య విలక్షణత్వేనాశ్చ ర్య
 రూపాః పాషాణ బహుశీనదీ ప్రవాహాదా బుభుబుభ్విత్యే వంశబ్రహ్మ
 యతే । స్పృశక శ్శీతలః రూపం శ్వేతతాదృశిభ్యోద్భవ్యః పృథివీసంభూ
 తాగంధస్తస్యా విశేష గుణో స్తి పృథివీసాచకాతి న్యే నేతరవిలక్షణత్వ యో
 గేనాశ్చ ర్య రూపాతస్యాంచ మూర్తవ్యయసంఘపేక్షా గుణుటఘటేతిధుణ్డో
 జీధుడో జీత్యేనంశబ్రహ్మ యతేస్పృశకః కఠినః రూపం నీలపీతవర్ణాద్య నేక
 విధం రసో మధు రాది లక్షణః ఏతత్సర్వం పంచభూతవివేకే సంగృహణ్యోక్తం ।
 శబ్దస్పృశక రూపరసా గంధో భూతగుణా ఇమే । ఏకద్విత్రిచతుః పంచ
 గుణావ్యోమాదిషుక్రమాత్ । సత్తిధ్వనిర్వియచ్ఛబ్దో వాయావీసీతి శబ్దన ।
 అనుష్ఠాశీతసంస్పృశక పహ్నాదుగుఘగుధ్వనిః । ఉష్ణః స్పృశకః ప్రభా
 రూపం జలెబుభుబుభుధ్వనిః । శీతస్పృశక శ్శుక్లరూపం రసో మధుర్యమీరి
 తం । భూమాకడకడా శబ్దః స్పృశకః కఠినప్యతే । నీలాదికంచిత్ర రూ

పంమధురామ్లాదికోరసః । సురభీతరగంధాద్వా గుణాస్సమ్యగ్వివేచితా
 ఇతి ఇత్థమాకాశాది పృథివ్యాతానాం పంచమహాభూతానాం సృష్టికుక్తా ।
 ఓషధ్యన్న పురుషాభాతికాః । తేషాం సృష్టికథనేన గిరినదీ సముద్రాదివృ
 త్తాదిపాషాణాదిమృగాది దేవతాది బ్రాహ్మణాది కృత్సంభౌతక స్వస్తిరు
 పలత్య తేన సుయద్యపిమిధునాజ్ఞాయమానాః పశ్యాదిదేహః సర్వేష్యన్నమ
 యాస్తధాపిమనుష్య దేహాస్యజ్ఞానకర్మాధికారి త్వేన ప్రాధాన్యాత్పురుషస్సృ
 ష్టిరత్రోదాహృతా । తచ్చ ప్రాధాన్యమైతరేయ కేస్సప్యంప్రతీయతే । పురుష
 త్వేవావిస్తరామాత్మాసహిప్రజ్ఞానేన సంపన్నతమే విజ్ఞాతం వదః విజ్ఞాతం ప
 శ్యతి వేదశ్వస్తనం వేద తోకాలోకామర్యై నామృతమీష్యత్యేవం సంపన్నో
 ధేతరేషాం పశూనామశనాయోపిపానేపచాభివిజ్ఞానం న విజ్ఞాతం వదంతినవి
 జ్ఞాతం పశ్యతినవిదుశ్వస్తనం లోకాలోకావతిపతస్యాకాశాదిపురుషాంతా
 యోభూతభౌతికసృష్టేః స్వయముపావాన రూపాస్వాశ్రయే బ్రహ్మణ్యపి
 ప్రకృతిత్వమాపాదయతి । యోమాయాతస్యాస్సవభావవిశేషః నృసిం
 హేనాత్తరతా పనీయేవిస్పష్టమామూతః । మాయోచతమో రూపాను
 భూతేస్తదేతజ్జడం మోహాత్మకమనంతంతుచ్చ మిదం రూపమస్యాస్యవ్యం
 జనిత్య నివృత్తాపిమూఢై రాత్మవద్దృష్టే । అస్య సత్త్వమసత్త్వం దశకయతిసి
 ధత్వాసిద్ధత్వాభ్యాం స్వతంత్రాస్వతంత్రత్వేనేతి అస్యాశ్చ తేరభిప్రాయ
 శ్చిత్రదీపేప్రపంచితః । మాయాచేయంతమో రూపాతాపనీయేతదీరణా
 త్ । అనుభూతీంతత్రమానం ప్రతిజ్ఞేత్త్రుతిస్స్వయం । జడం మోహాత్మ
 కంతచ్ఛేత్యను భావయత్త్రుతిః । ఆబాలగోపంస్పష్ట త్వాదానంత్యంతస్య
 చాబ్రవీత్ । అచిదాత్మఘటావీనాం యత్స్వరూప జడంహితత్ । య
 త్రకుఃశీభవేద్బుద్ధీ స్సమోహాఇతి తాకికాః । ఇత్థంతాకికదృష్ట్యైవతత్స
 ర్వైరనుభూయతే । యుక్తిదృష్ట్యాత్వనిర్వాచ్యం నాసదాసీదితిశ్రుతేః ।
 నాసదాసీద్విభాత త్వాన్నోసదాసీచ్ఛబాధనాత్ । విద్యాదృష్ట్యాశ్రుతం
 తుచ్ఛంతస్యనివృత్తితః । తుచ్ఛానిర్వచనీయాచవాస్తవీచేత్యసాత్రిధా ।

జ్ఞేయమా యాత్రిభిః ధై త్కౌతయా క్తికతాకికైః । అస్యసత్వమస
త్వంచ జగతోదశయత్యసా । ప్రసారణాచ్చసంకోచాద్యధా చిత్రపట
స్తధా । అస్వతంత్రాహిమా యాస్యాదప్రతీతేర్హిచితిః । స్వతంత్రాహిత
ధైవస్యాద సంగస్యాన్యధాకృతైః । కూటస్థాసంగమా త్కనం జగ త్వేనకరో
తిసా । చిదాభాసస్వరూపేణ జీవేశావపినిర్గుమే । కూటస్థమను పద్రు
త్యకరోతిజగదాదికం । దుఘాతైక విధాయీర్హిమా యాయాం కాచ
మత్యుతిః । ద్రవత్వముద కేవహ్నవౌష్ణ్యంకాఠిన్యమశ్మయి । మాయా
యాం దుఘాతత్వం చస్వతస్సిద్ధ్యతినాన్యతః । నవేత్తిమాయినం లోకో
యావత్తావచ్చమత్యుతిః । ధత్తేమనసిపశ్చాత్తు మాయైషేష్యుపశామ్య
తి । ప్రసరంతిహిచోద్యాని జగద్వస్తుత్వవాదిషు । నచోదనీయంమాయా
యాంతస్యా శ్చాద్వైతరూపతః । చోద్యపియదిచోద్యస్యాత్త్వచోచీ
ద్యచోద్యతేమయా । పరిహార్యం తతశ్చోద్యంనపునః ప్రతిచోద్యతాం । వి
స్మయైకశరీరాయామాయాయా శ్చోద్యరూపతః । అన్వేష్యః పరిహారో
స్యాబుద్ధిమద్భిః ప్రయత్నతః । మాయాత్వమేవనిశ్చేయమితి చేత్తహి
నిశ్చిను । లోకప్రసిద్ధమాయా మూలక్షణం యత్తదీక్ష్యతాం । ననిరూప
యితుంశక్యావిస్పష్టం భాసతేవయా । సామాయేతీంద్రజాలాదా లో
కాస్సంప్రతిపేదిరే । స్పష్టంభాతిజగచ్ఛేద మశక్యంతన్నిరూపణే మాయా
మయజగత్త స్మాదీక్ష్య స్వాపక్షపాతతః । నిరూపయితుమారిధ్యే ఖైర
విపండితైః । అజ్ఞానంపురతస్తేషాంభాతి కత్వాపకాసుచిత్ । దేహేంద్రి
యాదయోభావా వీర్యేణోత్పాదితాఃకథం । కథంవాతత్రజైతస్య మిత్త్యు
క్తేతేకేముత్తరం । వీర్యస్యైషస్వభావశ్చేతరథంతద్విదితంత్వయా । అ
స్వయన్యతిరేకాచేద్భ గ్నాతౌవంధ్యవీర్యః । నజానానుకిమస్యేతత్త్వంతే
శరణంతవ । అతఏవమహతోస్య ప్రవదతీంద్రజాలతాం । ఏతస్మాతిర
మివేంద్రజాల మపరంయద్గర్భవాసెస్థితం రేతశ్చేతతి హస్తనుస్తకపదైః
ప్రొద్భూతనానాంకురం । పర్యాయేణశిశుత్వయా వనజరానేషైరన్యైశ్చ

ర్వృతంపశ్యత్యత్తి శ్రుణోతిజీఘ్రితి తథాగచ్ఛత్యథాగచ్ఛతి । దేహవద్వ
టథానాదాసువిచార్యావలోక్యతాం । క్వధానాకు త్రవావృక్షస్తస్మా
న్మామేతినిశ్చిను । నిరుక్తావభిమానం యేదథతేతారికాదయః । హ
మమిశ్రాది భిస్తేతుఖండ నాదాసుశిక్షితాః । అచింత్యాఃఖలుయేభా
వానతాంస్తరేషు యోజయేత్ । అచింత్యరచనారూపం మనసాపిజగ
త్భు । అచింత్యరచనాశక్తిబీజం మాయేతినిశ్చిను । మాయాబీజంతదే
వైకంసుషుప్తావను భూయతే । ఇతి । ఈశ్వర్యాధిష్ఠానజ్యేష మాయీ
మహేశ్వరోయం । శ్వేతాశ్వతరైరామ్నాతః । తస్యప్రకృష్టత్వంత ఏవ
మానునంతి । అస్మాన్మాయీసృజతే విశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యోమాయ
యాసన్నిరుద్ధితీస్సప్తిప్రయోజనై మతభేదామాండుక్యశాఖాయామా
మ్నాయంతే । విభూతిః ప్రభవస్త్యన్యేమన్యంతేస్సప్తి చింతకాః । స్వప్న
మాయాస్వరూపేతిస్సప్తిరవ్యైర్వికల్పితా । ఇచ్ఛామాత్రం ప్రభాసస్సప్తిరి
తస్సప్తిర్వినిశ్చితా । కాలాత్ప్రసూతింభూతానాం మన్యంతేకాలచింతకాః ।
భోగార్థం సృష్టిర్యోగ్యోక్తీదార్థమితిచాపరే । దేవస్యేషస్స్వభావోయమా
ప్తకామస్య కాన్స్పృహేతి ।

అస్యాచమర్దః । యఃప్రభవోజగదుత్పత్తిస్సేయమీశ్వరస్యవిభూతిః ।
తత్ప్రకటనార్థమీశ్వరస్సృజతి త్యేకంమతం । యథాస్వప్నోవిచారమంతరే
ణాకస్మానుత్పద్యతే । తద్వదితిర్వి తీయంమతం । ఇంద్రజాలరూపమా
యాయథాలోక చమత్కారరూపాతథా చమత్కారప్రదశక నార్థమి
తితృతీయం । మతం । యథాసత్స్వసిభక్యభోజ్యేషుకశ్చితిగించిత్స్వికరో
తీత్య తతదిచ్చేచనియా మికాతద్వదితిచతుర్థం మతం । యథావసంతా
ద్యుతులింగానిఘోషోద్గమాదీని కాలవిశేషాధీనాని తద్వదితిపంచమం మ
తం । యథాకృషివాణిజ్యాదిస్వభోగార్థం క్రియతేతద్వదితిషష్ఠంమతం ।
యథాక్షుద్యూతాదికం క్రిదార్థం క్రియతేతద్వదితిసప్తమంమతం । యథా
బ్రహ్మత్వస్యసచ్చిదానందైకరసత్వం స్వభావస్తథా మాయావిశిష్టస్యస్స

ప్రియతమం హి సర్వం సర్వభూతానాం సర్వభూతానాం సర్వభూతానాం సర్వభూతానాం
 లునీయత్యుత్తమమతం । ఏతదేవసిద్ధాంతరహస్యం । ననుకర్ణాజ్యేష్ఠస్య
 స్వఫలదానాయప్రాణదేహానుత్పాదయతి కిమనేనేశ్వరేణేతిచేన్న । ఈశ్వ
 రవఫలదాతేతిత్పతీయస్యాధ్యాయస్య స్వీతీయపాదేఫలవతఉపపత్తేరితిసూ
 త్రేచింతితం । కర్మైవఫలదాయదాస్య కర్మాగాధితఈశ్వరః । అపూర్వా
 వాంతరద్వారాకర్మణః ఫలదాత్మతా । అదేతనాత్మలాసూతేశ్శాస్త్రీయా
 త్పూజితేశ్వరాత్ । కాలాంతరే ఫలాత్పత్తేనాపూర్వపరికల్పనా । అ
 న్యక్షణవినిశీనోపి కర్మణా పూర్వవ్యవధానెనకాలాంతరభావి ఫలప్రదా
 త్మత్వసంభవా దీశ్వరకల్పనాగౌరవమితిప్రాప్తేబ్రూమామః । అదేతనస్యకర
 ã పూర్వస్యవాతార తమ్యేనప్రతినియతఫలం దాతుంససావర్ధ్యమస్తి ।
 లోకేపూజాది క్రియాయామచేతనాయా సత్యాంతదదశకా నాదతస్సేవి
 తరాజవత్పూజితేశ్వరాత్ఫల సిద్ధిభ్యుపేయీ । నచకల్పనాగౌరవం । శా
 స్త్రసిద్ధత్వేనేశ్వరస్యా కల్పనీయత్వాత్ । ఏష హ్యేవసాధు కర్మకారయతి
 తంయమేభ్యోలోకేభ్యఉన్నినీషత । ఏషవీవాసాధు కర్మకారయతి తంయ
 మధోనిగీషత ఇతి శ్రుతిరీశ్వరస్యైవధర్మా ధర్మయోః ఫలదాత్మత్వం త
 త్కారయిత్వత్వం చాభిదధాతి । సతిచేశ్వరస్యప్రామాణికత్వేతవైవ ప్ర
 త్యుతాశ్రుతస్యా పూర్వస్యకల్పనేగౌరవంధ వేత్ । తస్మాత్కర్మభిరారా
 ధితఈశ్వరః ఫలదాతా । తస్యేశ్వరస్యనిమిత్తాద్యుభయః కారణత్వం
 ప్రధమాధ్యాయస్యచతుర్థపాదే చింతితం । నిమిత్తమేవ బ్రహ్మస్యాదుపా
 దానంచవీక్షణాత్ । కులాలవన్నిమిత్తం తన్నోపాదానంమృదాదివత్ ।
 బహుస్యామిత్యపాదానభావోపి శ్రుతఈక్షితుః । ఏకబుధ్యాసగ్నధీశ్చత
 స్సాద్బ్రహ్మోభయత్మకం । జగత్కారణప్రతిపాదకానిసర్వాణివాక్యా
 నివిషయః । తత్రకిం బ్రహ్మనిమిత్తకారణమేవోతోపాదాన కారణమపీ
 తిసందేహేనిమిత్తకారణమేవేతి ప్రాప్తం । కతస్తదేక్షితేతి సృజ్యకార్య
 విషయపర్యాలోచనశ్రవణాత్ । పర్యాలోచనంచనిమిత్తభూతం లాలాదా

దృష్టానోపాదానభూతాయాంమృది తస్మాన్నిమిత్తకారణమేవేతిప్రాప్తే
 బ్రూమః తదైక్షతబహున్యాంప్రజాయేయేతీక్షితురేవ ప్రకర్షేహోత్పత్త్యా
 బహుభావశ్శూయతే అతడపాదానత్వమస్తి కించయేనాశ్రుతంశ్రుతం
 భవతీత్యాడినా బ్రహ్మజ్యేష్ఠిక్ శ్రుతేనత్యశ్రుతమేవ జగచ్ఛ్రుతమేవభవ
 తీతిప్రతిపాద్యతే తదేకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంతచ్చ బ్రహ్మణస్సర్వోపా
 దానత్వేనతి బ్రహ్మవ్యతిరేకేణ కార్యాణామభానాదుప పాదయితుంసు
 శకంకేవల నిమిత్తత్వేతుసర్వేషుకార్యేషు బ్రహ్మవ్యతిరేకేషుసత్సు కథంనా
 మైకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంప్రతిపాద్యేత తస్మాదుభయకారణం బ్రహ్మ
 తస్యోభయవిధ కారణత్వస్యప్రతిపాదకౌ వేదాంతసమన్వయః శ్రుత్యం
 తర విసువాదపరిహారేతత్రైవసవర్ధితః అధమీమాంసాసమన్వయోజ
 గద్యోనానయుక్తో యుజ్యతేధవా నయుక్తో వేదాంత వాక్యేషుపరస్పర
 విరోధతః సర్గకర్మవివాదేసినాసాస్రప్టరియుజ్యతే అవ్యాకృతమసత్త్వో
 క్తంయుక్తో సాకారణైతతః యోయంవేదాంత సమన్వయోజగత్కార
 ణవిషయస్సాధౌః స్త్రిభిః పాదైః ప్రతిపాదితస్తమాక్షిప్యనమాధాతు
 మయమారంభోనయుక్తోయంస మన్వయితి తావత్ప్రాప్తంతుతోవేదాం
 తేషుబహుశోవిరోధ ప్రతీతేః ప్రామాణ్యన్యైవదుస్సంపాద్యత్వాత్తథా
 హి అత్మర ఆకాశస్సంభూత ఇతివియవా దీన్ప్రతిస్రప్టత్వం శూయ
 తే ఛాదోగ్యతత్తేజాః జతేతితేజ ఆదీన్ప్రతి ఐతరేయకెసఇమాన్లోకా
 నస్సజతేతి లోకాప్రతిముంక కే ఏతస్సజ్జాయతే ప్రాణఇతి ప్రాణాన్ప్రతి
 సకేవలంకార్యద్వారేణైవవిరోధః కింతుకారణరూపోపన్యాసేపి సదే
 వసోమ్యేవమగ్రఆసీదితిఛాదోగ్యే సద్రూపత్వంకారణస్యావగమ్యతే తై
 త్తిరీయకేతు అసద్వాఇదమగ్రఆసీదిత్యే సద్రూపత్వమైతరేయకేత్వాత్సా
 వాఇదమేకవీవాగ్రఆసీదిత్యాత్మ రూపత్వమతోవిరోధాన్న యుక్తస్సమ
 న్వయ ఇతిప్రాప్తే బ్రూమః భవతునామస్మజ్యేషువియవాదిషుతత్రగమే
 చనినాదః వియవాదీ నామతాత్పర్యవిషయత్వాదద్వితీయ బ్రహ్మబోధా

యోవతదుపన్యాసస్తాత్పర్య విషయేతుజగత్సప్తరి బ్రహ్మణేన క్వాపివివానో
 స్తిక్వచిత్సచ్చబ్దేనో క్త బ్రహ్మణోన్యత్ర సర్వజీవస్వ యా సత్వవినతయాత్మ
 శబ్దేనాభిధానాద్యత్వసచ్చబ్దేనాభిధానంతదన్యాక్యతత్వాభిప్రాయం । న
 త్వత్వం తాభావాభిప్రాయం । కథమసతస్సజ్జాయేతేతి శుశ్యంతరేచాస
 తః కారణత్వసమేధాత్ తస్మాదేకవాక్యతాయాస్ససంపాద్యత్వాన్యక్తోజ
 గతాకారణేనచన్వయః । తత్రైవచనరపివరమాత్వాది కారణానాశ్రౌత
 త్వనిరాకరణేన ఏవసవర్ణితః । అన్వాదేరపిహేతుత్వ శ్రౌతం బ్రహ్మ
 ణసేవవా । వటధానాదిదృష్టాంతాదన్వాదేరపి తచ్ఛ్రుత శూన్యాత్వాది
 ప్లేకబుధ్యాసర్వబుద్ధిరకాయజ్యతేస్యబ్రహ్మహ్యపిధానాద్యాస్తతో
 బ్రహ్మైవకారణం । వేదాంతోవిషయస్తత్రకిం బ్రహ్మణానపరమాణుశూ
 న్యాదీనామపి క్వచిగజ్జగతాకారణత్వమస్తి । అథవాసర్వత్రబ్రహ్మణ ఏవ
 కారణత్వం ప్రతినియతమితిసంశయః । అన్వాదేరపికారణత్వం శ్రుతంకు
 తః । వటధానాది దృష్టాంతశ్రవణాత్ । తథాపి ఛాందోగ్యపాథ్యా
 యోగ్యేతకేషం ప్రత్యపదిశన్నుద్దాలకస్థూలత్వే సూక్ష్మస్యజగతోంత
 రాభవం ప్రతిపాదయితుం సహామమగర్భితానివట బీజాదీనిదృష్టాంత
 త్వేనోదా జహార । అతస్తత్సదృశాః పరమాణవోదాష్టాకాంతకత్వేన
 శ్రుతాభవంతి శూన్యస్యత్వసద్వా ఇదమగ్రాసీదితిసాక్షాదేవ కారణత్వం
 శ్రుతం । స్వభావమేకేకవయోవదతి । జ్ఞానంతథాన్యేపరి ముహ్యమా
 నాన్యత్వస్య భావకాలపక్షాశ్రుతౌ । తస్మాత్పరమాత్వాదీనామపి శ్రౌ
 తంకారణత్వమితి ప్రాప్తైబ్రూమః । ఏకవిజ్ఞానేనసర్వ విజ్ఞానశూన్యాది
 తత్వేషునోపపద్యతే । శూన్యాదిభిరజన్యబ్రహ్మణశ్శూన్యాదిజ్ఞానేనాజ్ఞాత
 త్వాద్ధానాదిదృష్టాంతస్తు బ్రహ్మ్యాపిండియాగమ్యతయా సూక్ష్మత్వా
 దుపపద్యతే । అసచ్చబ్దస్యనావరూపాదీ రాహిత్యాభిప్రాయశ్చతుర్థాది
 కరణేవర్ణితః । స్వభావకాలపక్షాతు పూర్వపక్షత్వేన శ్రుత్యోపన్యస్తాత
 స్మాద్బ్రహ్మైవ శ్రుత్యభిహితంజగతాకారణం । నపరమాత్వాదీసిద్ధం । త

స్యైవసమన్వయస్య శ్రుతివిరోధతరగవిరోధాద్వితి యాధ్యాయస్యక్రథ
 మపాదే త్రయోదశభిరధికరణైః పరిహృతౌ । తత్రసంగ్రహకారః ప్రథ
 మాధికరణమారచయతి । సాంఖ్యస్మృత్యాస్తిసంకోచోనపావేద సమన్వ
 యోధస్మేవేదస్సావ కాశస్సంకోచోనవకాశయా ప్రత్యక్షస్మృతిమూలా
 భిన్నవాదిస్మృతిభిస్మృతిఃఅమూలా కాపిలాబాధ్యానసంకోచోనయాతతః ।
 అస్మిన్నాదే సర్వేష్వధికరణేషుపూర్వాధ్యామోక్తసమన్వయోవిషయః ।
 తత్రాస్మిన్నధి కరణవైదికస్య సమన్వయస్యసాంఖ్యస్మృత్యా సంకోచోస్తి
 నవేతिसంశయః । సంకోచోస్తితతావత్ప్రాప్తం । సాంఖ్యస్మృతేరనవకాశ
 త్వేనప్రబలత్వాత్సాంఖ్యస్మృతిశ్చవస్తుస్వరూపనిరూపణాయైవప్రవృత్తాన
 త్వనుష్ఠేయధర్మంక్వచిదపి ప్రతిపాదయతి । తస్మిన్నపివస్తునియద్యసాబాధ్యే
 తతదానిరవకాశాస్మాత్ । వేదస్తుధర్మబ్రహ్మణీ ప్రతిపాదయన్ బ్రహ్మ
 ణ్యేకస్మిన్ బాధ్యమానోపిధర్మేసావ కాశప్రకాదనవకాశయాసావ కాశ
 స్య వేదస్యసంకోచోయుక్త ఇతిప్రాప్తేబూమః । సాంఖ్యస్మృత్యావేదస్య
 సంకోచోనయుక్తః । కుతఃసన్వాదిస్మృతిభి ర్బాధితత్వాత్ ప్రబలాహిమ
 న్వాదిస్మృతయః । ప్రత్యక్షవేదమూలత్వాత్ । నతుతథాకాపిలస్మృతిః ।
 నహిప్రధాన కారణవాదిన్యా సాంఖ్యస్మృతేర్ముల భూతంకంచన వేద
 ముపలభామహే । దృశ్యమానవేదవాక్యానాం బ్రహ్మపరత్వస్యసూర్య
 మేవనిర్ణీతత్వాత్తస్మాన్నసాంఖ్యస్మృత్యావేదస్యసంకోచోయుక్తః । ద్వితి
 యాధికరణమారచయతి । యోగస్మృత్యాస్తిసంకోచోనవా । యోగో
 హివైదికః । తత్త్వజ్ఞానోపయుక్తశ్చతతస్సంకుచ్యతేతయా । యమాది
 యోగేతాత్పర్యాదతాత్పర్యాన్నసాప్రమా । అవైదికేప్రధానాదావసంకో
 చస్తుయాపతః । యోగస్మృతిః పాతంజలంశాస్త్రం । తత్రోక్తోష్టాంగ
 యోగః ప్రత్యక్షవేదేప్యపలభ్యతే । శ్వేతాశ్వతరాదిశాఖాసుయోగస్యప్ర
 పంచితత్వాన్నిచాయంయోగస్తత్వజ్ఞానోపయోగీ । దృశ్యతత్త్వగ్రియా
 బుద్ధ్యేతియోగసాధ్యస్యచిత్తై కాగ్ర్యస్య బ్రహ్మసాక్షాత్కార శ్రవణాత్ అ

తః ప్రమాణభూతం యోగశాస్త్రం । తచ్చప్రధానస్యేవజగతః కారణ
 తాంవక్తి । తస్మాద్వోగస్సృత్యావేదస్యసంకోచఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । అ
 ప్తాంగయోగేతాత్పర్యవత్వాత్ప్రమాణభూతాపిసతి యోగస్సృతిరవైదికే
 ప్రధానాదానప్రమాణం । తత్రతాత్పర్యాభావాత్తథాహి । అథయోగా
 నుశాసనమితిప్రతిజ్ఞాయయోగశ్చిత్తచృత్తినిరోధఇతి యోగస్యైవలక్షణము
 క్వాతమేవకృన్నిశాన్తేణప్రపంచయామాసేతితస్యయోగేతాత్పర్యం ప్ర
 ధానాదీనితు నప్రతిపాద్యతయాప్రతిజ్ఞజ్ఞేకింతహి ॥ ద్వితీయపాదేయచుని
 యమాదిసాధనప్రతిపాదకమేయం హేయహేతుంహానంహః హేతుంచ
 వివేచయన్ ప్రస్థాగాతాన్సంఖ్యస్సృతి ప్రసిద్ధానిప్రధానాదీనివ్యవజహరై
 వతతోనతత్రతాత్పర్యం । తస్మాద్వియోగస్సృత్యావేదస్యసంకోచః । తృ
 తీయాధికరణమారచయతి । వైలక్షణ్యాఖ్యతరేణబాధ్యతేధనబాధ్యతే । బాధ
 తేనామ్యనియమాత్కార్యకారణఃస్తునోః మృష్టుటాదా గమత్వేపిదృష్టం
 వృశ్చికసర్పయోః స్వకారణేనవైషమ్యం తరాభాసోనబాధకః । అచేత
 నరజగచ్ఛేతనాద్భవ్మాణోనజాయతేకార్య కారణయోర్విలక్షణత్వాత్ ।
 యద్యేనవిలక్షణంతత్తస్మాన్నజాయతే । యథాగోర్మహిషఇత్యనేనతరేణ
 ణసమన్వయోభ్యాత్యేతఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । యేయేకార్యకారణేతేతేసల
 త్తినేఇత్యస్యాప్తేప్రేర్వ్యభిచారో వృశ్చికకేశయోద్భృతశ్చైతే । అచేతనా
 ద్దోమయాచ్ఛేదస్య వృశ్చికస్యోత్పత్తేచ్ఛేతనాచ్చ ఫరుషాదచేతనానాము
 త్పాద్యమానత్వేదతోవేదనిరపేక్షశ్శుష్కతరోహనకుత్రాపిప్రతి తిష్ఠతి ।
 తదుక్తమాచర్యేః । యత్తేనానుమితోన్యర్థః కుఃతైరిసమాత్పదేః । అ
 భిముక్తతరైర్వ్యేన్యధేవోపపద్యతఇతితస్మాదాభాసత్వాన్వైలక్షణ్యాహే
 తునాబాధకః । చతుర్థాధికరణమారచయతి । బోధోస్తిపరనూన్వాది
 మతైనోక వయతఃపటః న్యూనతంతుభిరాభ్యోదృష్టోతోబాధ్యతేమతైః
 శిష్టేషాపిస్సృతిస్యక్తాశిష్టస్యోక్తవతంకీము । నతైర్బాహోవివర్తేయన్యూన
 త్వనియమాహి । సాఖ్యయోగస్సృతిభ్యాంతదీ యతర్కేః ॥ వాచాభో

మాభూన్నామకణాదబుద్ధాహతస్మృతిభిస్తదీయత రేణచసమన్వయో
 బాధ్యతాంకణాదోహపరమర్షిః పరమాణూనాంజగత్కారణత్వంస్మరతిస్మ
 తర్కంచతదనుకూలమాహ విమతంద్యుణుకాదికంన్యూనపతిమాణేనార
 బ్ధంకార్యద్రవ్యత్వాత్ యథాతంతుభిః పటభిరుద్ధశ్చభగవతో విష్ణోరవ
 తారః । సోభావంజగద్దేతుంస్మరతిస్మ తర్కంచతదనుకూలమాహ వి
 మతంభావరూపంజగదభావపుంస్స రంభావరూపత్వాత్ । యథాసుషుప్తి
 పురస్మరస్వప్నప్రపంచభిరేతథాబుద్ధవదాహత ఇతితస్మాత్తైః ప్రబలైః
 కణాదాదిమత్తైర్బాధితప్రాప్తేబ్రూమః । యథావైదికశిరోమణిభిః పురా
 ణాదికర్తృభిస్తతతత్రప్రసంగాదుదాహృతా ప్రకృతి పురుషాదిప్రతిపాది
 కాసాంఖ్యయోగస్మృతిజగత్కారణవిషయే మనుష్మాసాదిభిఃపరిత్యక్తా
 తథానిఖిలైశ్శిష్టైరుపేక్షితానాంకణాదమతానాందాబల్యమితి కిమువ
 క్తవ్యం । నఖిలు బ్రహ్మప్రతిపాదకేషుపురాణాదిషుక్వేదపిద్యుణుకాది
 ప్రక్రియాప్రసంగాదుదాహృతా । ప్రత్యుతాహేతుకస్యకవృత్తింశ్చవా
 జ్జుతేనాపినార్చయేదితిబహుశోనిందోపలభ్యతే । యస్మిన్యూనారభ్యత్వ
 నియమఉక్తోనాసావివర్తవాదేస్తిదూరస్పర్శతాగ్రస్థితైర్బహుద్భిర్వైతైః
 రత్యల్పదూర్వాగ్రభ్రమస్యజస్య మానత్వాద్యశ్శబ్దభావపురస్మరత్వాను
 మానంతత్రాపిసాధ్యవికలోద్భవంతః । సుషుప్తేరవస్థాత్వేనావస్థావతఆ
 త్మనస్సద్రూపస్యాగీకరణీయత్వేనతస్వప్నస్యభావపురస్మరత్వాత్తస్మాత్తై
 ర్మతేనాన్తిబాధః । పంచమాధికరణసూరచయతి । అన్యేతంబాధ్యతే
 నోవాభోక్తృభోగ్యత్వభేదతః ప్రత్యక్షాదిప్రమాసిద్ధోభేదోనావన్యబాధ
 కః । తరంగభేదేపిసముద్రాభేదప్రత్యతే । భోక్తృభోగ్యభేదేపిబ్రహ్మ
 ద్వైతంనబాధ్యతే । ననుసమన్వయేనావగమ్యమానమదైర్ఘ్యంప్రత్యక్షాది
 ప్రమాసిద్ధేనభోక్తృభోగ్యభేదేనబాధ్యత ఇతచేన్న తరంగబద్ధదేనయా
 వేణభేదస్యసముద్రరూపేణభేదస్యదృష్టత్వేన భేదాభేదయోర్వైధాభా
 వాద్భేదాభేదవ్యవహారస్యాకారభేదేనాపిరహితేత్యంతమేకైవస్తునినా

ఐకాశత్వాత్తస్మాద్బ్రహ్మకారేణాద్వైతంభోక్తృభోగ్యరూపేణ ద్వైతమి
 త్యాకారభేదాద్యవస్థాసిద్ధౌనతోపిబాధఃషష్ఠాధికరణమారచయతిభేదా
 భేదాతాత్వికౌస్తయదివావ్యావహారికౌ । సముద్రాదావివతయోర్బాధా
 భావేనతాత్వికౌ । బాధితౌశ్రుతియుక్తిభ్యాంతావతోవ్యావహారికౌ । కా
 ర్యస్యకారణభేదాదద్వైతంబ్రహ్మతాత్వికం । స్పష్టేసంశయపూర్వపక్షౌ
 నేహనానాస్తికించనేతిశ్రుతిభేదంబాధతేయిక్తిశ్చపరస్పరోపమర్థాత్మక
 యోగ్యేదాభేదయోరేకతాసంభవస్యా శ్రయణీయత్వేనత్యేకస్మింశ్చిద్రూ
 పేతదసంభవాద్యధైకస్మింశ్చంద్రమసిద్ధిత్వాసంభవాద్యదుక్తంపూర్వాధిక
 రణేకకారభేదాద్భేదఇతితదప్యసత్బ్రహ్మత్యేకస్మిన్నపివస్తున్యాకారభేదస్యా
 సంప్రతిషత్తేస్తముద్రేకుదృష్టత్వాదభ్యుపగమ్యతేనహిదృష్టేనుపసన్నంనామేతి
 న్యాయాత్ । సర్వత్రాపి బ్రహ్మకారజగదాకారాదృష్టావితీచేన్న బ్రహ్మ
 ణశ్చాస్త్రసమధిగమ్యత్వాత్తస్మాచ్ఛ్రుతియుక్తి భ్యాంబాధితత్వాద్వాప్యవ
 హారికాభేదాభేదాకింతహివ స్త్వితిచేదద్వైతమేవతత్త్వమితిబ్రూహః । కార్య
 కారణవ్యతిరేకేణకారణమాత్రస్యవస్తుత్వాత్తథాచ శ్రుతిః మృత్తికాదిదృ
 ష్టాంతైః కారణస్యైవసత్యత్వం ప్రతిపాదయతి । యథాసోమ్యైకేనమృ
 త్పిండేనసర్వంమృణ్మయవిజ్ఞా తంస్యాద్వాచారంభణంవికారోనాపి ధేయం
 మృత్తికేత్యేవసత్యంయథాసోమ్యైకేన లోహమణినాసర్వంతోహమయం
 విజ్ఞాతంస్యాద్వాచారంభణంవికారోనా మధేయంతోహమిత్యేవసత్యం
 యథాసోమ్యైకేన నఖనికృంతనేనసర్వంకాష్ఠాయసంవిజ్ఞా తంస్యాద్వా
 చారంభణంవికారోనాపి ధేయం కాష్ఠాయస మిత్యేవసత్యం ఏవంసో
 వ్యసతదేవోభవతీతి అయంశ్రుత్యర్థః ప్రాణోమృత్పిండః కారణం తస్మికా
 రాఘటశరావాదయ స్తద్వస్తవ్యద్భూదీనిచాన్యానివస్తూనీతితాకికా కా
 మన్యంతేతత్రఘటాదీనాంపృథగ్వస్తు నిరాసాయనికారశబ్దేనశ్రుతిస్తాన్వయ
 వహరతిమృత్వస్తునోవికారాస్సంస్థాపని శేషాఘటాదయోనపృథగ్వస్తు
 భూతాయథాదేవదత్తస్యబాల్యయావనస్థావిరాదయస్తద్వత్ ఏవంచసతి

ఘటాద్యాకారప్రతి భానదశాయామపిమృన్నాత్రమేవస్వతంత్రంవస్తుత
తోమృద్యవగతాయాంసత్యాంఘటాదీ నాంయత్త్వాక్వంస్వరూపతత్స
వ్యయనగతంతకారవిశేషోనజ్ఞాయతచేన్నాజ్ఞాయతాంనామతేషామవస్తు
భూతానామజ్ఞానాహం త్యాచ్ఛ్రుమా ప్రతిభాసమానాఅప్యకారని
రూపితాస్సంతోమృద్యవ్యతిరేకేణసస్వరూపంచిల్లభంతేఘటోయంశరా
పాయమితివాఙ్మేషాద్యనామధేయమాత్రంలభంతే అతోనిర్వస్తుకత్వేన
త్యుపలభ్యమానత్వరూపేణమిధ్యాత్వ లక్షణేనోపేతత్వాదసత్యావికారా
మృత్తికాతంవికారవ్యతిరేకేణాపసరూపంలభత ఇతిసత్యాతథా బ్రహ్మాప
జేహోవగంతవ్యః । బ్రహ్మణీమృత్తికాన్యాయస్యజగతిఘటాది న్యాయస్యచ
యోజయితుంశక్యత్వాదితస్తాజ్ఞగతో బ్రహ్మభేదాదద్వైతం బ్రహ్మతా
త్వికంపవంవిధవిచారశూన్యానాం పురుషానామపాతదృష్ట్యా వేదనాభ్యు
పేతాద్వైతయ ప్రతిపత్తేః ప్రత్యక్షాదిభిర్భేదప్రతిపత్తేశ్చసద్భావాత్సముద్ర
తరంగన్యాయేనభేదాభేదాభాసమానాన్యావహారికావేషేతిస్థితం । సప్త
మాధికరణమారచయతి । హితాహితాక్రియాదిస్యాన్నవాభేదం ప్రభుశ్య
తః । జేనాహితక్రియాసార్థాస్యాదేషానహియజ్యతే । అపస్తుజీవసంసార
స్తేననాస్తిమమత్వతిః । ఇతిసశ్యతఈశస్యనహితాహితభాగితా । పరమే
శ్వరోహిజీవానాంకేషాంచిత్సంసారాసక్తానాంవైరాగ్యాది కంహితంనని
ర్గమితే అహితంచపరక హేతుమధర్మంనిర్గమితే నిర్మాతుశ్చస్వస్వజీవైరభే
దంసర్వజ్ఞతయాసశ్యతేతస్మాత్స్వస్యేనహితాకరణాహితకరణేప్రసజ్యేయా
తామేతచ్ఛ్రవయక్తం । నహిలోకే ప్రజ్ఞావాక్కశ్చిదపిస్వస్వహితంనకరో
తి । అహితంకరోతితస్మాద్దితాకరణాదిదోషఇతిచేన్న సర్వజ్ఞత్వాదీశ్వరోజీ
వసంసారస్యమిధ్యాత్వంస్వస్యైర్లేపత్వంచపశ్యతి । అతోనహితాహిత
భాక్త్వమీశస్య అష్టమాధికరణమారచయతి । నసంభవేత్సంభవేద్వా ।
మృత్తేరేవాన్యతీయతః । నానాజాతీయకార్యాణాంక్రమాజ్ఞస్సనసంభవేత్ ।

అద్వైతంతత్వతోబ్రహ్మ తచ్చావిద్యాసహాయవత్ । నానాకార్య
 కరంకార్య క్రమోవిద్యాస్వశక్తిభిరితివకమేవాద్వితీయమితి బ్రహ్మస్వగత
 సజాతీయవిజాతీయభేదై శ్శూన్యమవగమ్యతే । స్రష్టవ్యానిచాకాశ వా
 య్వాదీనివిచిత్రాణి నహ్యవిచిత్రేకారణేకార్యస్య విచిత్రత్వంయుక్తం ।
 అస్యధైకస్మాదపి క్షీరాద్దధితైలాద్యనేక విచిత్రకార్యప్రసంగాత్ । క్రమ
 శ్చాకాశాదీనాం శ్రుతావవగమ్యతే । నచతస్యవ్యవస్థాపకంకించిదస్తి ।
 తస్మాదనేకకార్యాణాం క్రమేణజన్మాద్వితీయ బ్రహ్మణోనసంభవతీతి
 చేన్నయద్యపివస్తుతో బ్రహ్మాద్వితీయ మిత్యుక్తం । తథాప్యవిద్యాసహ
 యోపేతమితి శ్రుతియుక్త్యనుభవైరవగమ్యతే । మాయాంతు ప్రకృతిం
 విద్యాన్మాయినంతుమహేశ్వరమితి శ్రుతిర్మాయేవావిద్యా ఉభయోరప్య
 నిర్వచనీయలక్షణత్వస్యాక్త త్వాన్నచమాయాంగీ కారేద్వైతాపత్తిర్వా
 స్తవస్యద్వితీయస్యాభావాదతవకమపిబ్రహ్మవిద్యాసహాయవశాన్నానాకా
 ర్యకరంభవిష్యతి । నచకార్యక్రమవ్యవస్థాపకాభావః అవిద్యాగతానాంశ
 క్తివిశేషాణాం వ్యవస్థాపకత్వాత్తస్మాదద్వితీయ బ్రహ్మణోనానాకార్యా
 ణాంక్రమేణస్పష్టిస్సంభవతి । నవమాధికరణమారచయతి । నయుక్తా
 యుజ్యతేవాస్య పరిణామోనయుజ్యతే కాతస్యైకద్రృష్టానిత్యతాప్తేరం
 శాత్సావయవంభవేత్ । మాయాభిర్భవం రూపత్వాన్నకాతస్యైక
 న్నాపిభాగశః । యుక్తోనవయవస్యాపి పరిణామోత్రమూయికః । ఆరం
 భణాధికరణేకార్యకారణయోరభేదః ప్రతిపాదితః । అతోనవైశేషికా
 దివదారంభవాగో బ్రహ్మవాదినోభిషతః । తస్మాత్క్షీరదధిన్యాయేనపరి
 ణామోఽభ్యుపగంతవ్యః । అత్రకింబ్రహ్మ కాత్సేషానపరిణమతే ఉత్తైకదే
 శేననాద్యః । అవిశేషపరిణామే బ్రహ్మణఃక్షీరవదనిత్యత్వ ప్రసంగాత్ ।
 ద్వితీయేసావయవత్వ ప్రసంగాత్తస్మాత్పరిణామ ఇతిచేన్నఇంద్రోమా
 యాభిః పురురూపఈయత ఇతి శ్రుతేబ్రహ్మణో మాయాశక్తిభిజ్జగ
 ద్రూపత్వంపరిణామః । తేనకాత్సేషాకదేశ వికల్పయోర్నాత్రావకా

శః తస్మాద్యుజ్యతేపరిణామః । దశమాధికరణమారచయతి । నాశరీరస్య
 మాయా స్తియదివా స్తి నవిద్యతే । యేహిమాయావినోలోకేతేసర్వేపిశః
 రీరిణః బాహ్యహేతుమ్మతే యద్వన్మాయయాకార్యకారితా । ఋతేపిదే
 హంమాయేయం బ్రహ్మణ్యస్తు ప్రమాణతః । లోకమాయావినామైంద్రజా
 లికానాంశరీరవత్పదర్మనాదశరీరస్య బ్రహ్మణోనమాయాసంభవతీతిప్రా
 ప్తేబ్రూమః । గృహదినిర్మాతృత్వాం స్వవ్యతిరిక్తమృద్ధాదుత్పదాది నా
 నాసాధనసాపేక్షత్వదశక నేపింద్రజాలికస్యబాహ్యసాధననైరపేక్షేణయ
 థాగృహదినిర్మాతృత్వం తథాతాకికమాయావిశిష్టరీర సాపేక్షత్వదశక
 నేపిబ్రహ్మణోమాయాసిద్ధ్యర్థంతదపేక్షామాభూత్అథోచ్యేతంద్రజాలి
 కస్యబాహ్యసాధననైరపేక్షేణనిర్మాతృత్వేప్రత్యక్షప్రమాణమస్తిత్వర్తిబ్ర
 హ్మణోపిశరీర నైరపేక్షేణమాయా సంభవేమాయాసంతు మహేశ్వరమి
 తిశ్రుతిః ప్రమాణమస్తు । ఏకాదశాధికరణమారచయతి । తృప్తస్రష్టా
 భవాస్రష్టా । నస్రష్టాఫలవాంఛనై ఆత్మ ప్రిస్యాదవాంఛాయామున్నత
 నరతుల్యతా లీలాశ్వాసవృథాచేష్టాఅనుద్దిశ్యఫలంయతః । అనున్నతై
 ర్విరచ్యంతే తస్మాత్తృప్తస్సదాస్పృశేదితి ఆనందోబ్రహ్మాతిశాస్త్రాన్నిత్య
 తృప్తః పరమేశ్వరః తాదృశస్యస్పృశ్యవిషయే చ్ఛాయామభ్యుపగమ్యమానా
 యాంసిత్యతృప్తిభావాధ్యేత । అనభ్యుపగమ్యమానాయాం అబుద్ధిపూర్వ
 కాంస్పృష్టింవిరచయత ఉన్నతనరతుల్యతా ప్రసజ్యేతి ప్రాప్తేబ్రూమః ।
 బుద్ధినుద్భిరేవరాజాదభి రంతరేణప్రయోజనం లీలయామృగయాదిప్రవృ
 త్తిః క్రియతే । శ్వాపాచ్ఛాపాదిన్యవహారస్తు సార్వజనీనవివర్థచేష్టాశ్చ
 బాలకైః క్రియమాణాబహుళోద్యమ్యంతే తద్వన్నిత్యశ్చప్రాప్తిశ్వరః ప్రయో
 జనమంతరే గావ్యమన్నతస్సక జగత్సృజతుద్వాదశాధికరణమారచయ
 తి । వైషమ్యాద్యాపతేనోపివా సుఖదుఃఖేన్మభేదతః । సృజన్విషమఏవస్యాన్ని
 ఘృణాశోచ్యే పసంహరక ప్రాణ్యనుష్ఠితధర్మాదిమపేక్ష్యేశః ప్రవర్తతే ।
 నాతోవైషమ్యవై ఘృణాశోచ్యేన సారస్తు నచాదిమాన్ । ఈశ్వరోదేవాదీ

నత్యంతసుఖసస్సజతి । వశ్వాదీనత్యంతదుఃఖినః । మనుష్యాన్మధ్యమానే
 వంతారతమ్యేన పురుషవిశేషేషునుఖదుఃఖేస్సజన్మిశ్వరంకథంవిషమోన
 స్యాత్కథంచ నీచైరత్యంతజగుప్సితం దేవతిర్యజ్భూష్యాద్యశేషజగదుప
 సంహరన్మిఘ్నఃకోభవేత్తస్మాదైవషమ్యనైఘ్నః త్యేప్రసశ్యేయాతామి
 తిప్రాప్తేబ్రూమః । నతావదీశ్వరస్యవైషమ్యప్రసంగోస్తిప్రాణినా ముత్త
 మమధ్యమాధమక్షణ వైషమ్యేతత్తత్కర్మణామేవ ప్రయోజకత్వాన్న
 చైతావతేశ్వరస్యస్వాతంత్ర్యహానిరంతర్యామితయాకర్మాధ్యక్షత్వాత్ ।
 నస్వేనంఘట్టకుటీ ప్రభాతశ్చతాంతర్యామి అవద్యేతకథమితచేత్ ఈశ్వ
 రవైషమ్యంపరి హర్తుంకర్మణావైషమ్యహేతుత్వముక్త్యానునరపీశ్వరస్య
 స్వాతంత్ర్యసిద్ధయేతత్ తత్కర్మనియామకత్వేభ్యుపగమ్యమానేనత్యంత
 తోగత్వా ఈశ్వరస్యైవవైషమ్యహేతుత్వప్రసంగాత్ నాయందోషః
 నియామకత్వంనామతత్తద్వస్తుశక్తీనామవ్యవస్థాపరిహార మాత్రశక్తయ
 స్తుమాయాశరీరభూతానతుతాసాముత్పాదకఈశ్వరః । తతశ్చవస్తుశ
 క్తీనశాతకర్మణాం వైషమ్యహేతుత్వేపినశక్తిన్యనస్థాపకస్యేశ్వరస్యవైష
 మ్యప్రసంగః । సంహారస్యసుషుప్తివద్దుః ఖజనకత్వాభావాప్రొత్త్యతన
 ర్వక్షేపనివర్తకత్వాచ్చతతస్సఘ్నణత్వమేవ । నన్వవాంతరస్పష్టిషుపూర్వ
 కర్మాపేక్షయాస్సజత ఈశ్వరస్యవైషమ్యాభావేపి ప్రథమస్పష్టాపూర్వక
 ర్మాసంభవాద్వైషమ్యదోషస్తదవస్థకతిచేన్నస్పష్టిపరంపరాయా అనా
 దిత్యాత్ నహేతోనచాదినాచసంప్రతిష్ఠేతి శాస్త్రాత్తస్మాన్నకోవిదో
 షః । త్రయోదశధికరణమారచయతి । నాస్తిపశ్యతితాయద్వానిగుణ
 స్యాస్తిరాస్తిరామృదాదేస్సగుణస్యైవ ప్రకృతిత్వోపలంభనాత్ । భ
 మాధిష్ఠానతాస్మాభిఃప్రకృతిత్వముపేయతేనిగుణతేష్టస్తిజాత్యాదానాబ్ర
 హ్మప్రకృతిస్తతఃప్రకృతిత్వంసామకార్యాకారేణ విక్రియమాణత్వంతచ్చ
 లోకగుణావవన్మజాదావుపలబ్ధమతోనిగుణస్యబహ్మణోనప్రకృతితేతి
 ప్రాప్తేబ్రూమః । యద్యపిప్రక్రియతేత్యనయేతివృత్త్యావిక్రయమాణత్వం

ప్రతీయతేతథాపితద్విక్రియమాణత్వంద్విధాపినంభవతి । క్షీరవత్పరిణామి
 త్వేనవారజ్వాదివత్సర్పాది భ్రమాధిష్ఠానత్వేనవా తత్రనిగుణాణస్యపరిణా
 మాసంభవేపి భ్రమాధిష్ఠానమస్తు దృశ్యతేహినిగుణజేపిజాత్యాదౌ
 భ్రమాధిష్ఠానతాలింగం బ్రాహ్మణందృష్ట్వాశూద్రోయమితిముహ్యతి
 తినిర్గుణబ్రాహ్మణశ్వజాతౌ శూద్రత్వబ్రాంతిన్యవహరదశకానాత్తస్మా
 నిగుణాణమపిబ్రహ్మప్రకృతిరితిసిద్ధం । ద్వితీయపాదేరష్టభిరదికరణైర్గుతాంత
 రనిరాకరణేన బ్రహ్మతోజగత్కరణత్వం ప్రతిష్ఠాపితం । తత్రప్రథమాధి
 కరణమారచయతి । ప్రధానం జగతోహేతునకవాసర్వేషుటాదయః అ
 స్వితాస్సుఖదుఃఖాద్యైర్యతోహేతురతోభవేత్ నహేతుర్యోగ్యరచనా
 ప్రవృత్త్యాదేరసంభవాత్ । సుఖాద్యా ఆంతరా బాహ్యే ఘటాద్యాస్తు
 కుతోన్వయః । సుఖదుఃఖ మోహాత్మకం ప్రధానంజగతః ప్రకృతిః । జగతి
 సుఖదుఃఖాద్యన్వయదర్శనాత్ । ఘటపటాదయోపలభ్యమానా స్సుఖా
 యభవంతి । ఉదకాహరణ ప్రావరణాది కార్యకారిత్యా దతవేవ ఘటా
 దయోన్వైరపిహీయమాణాస్తస్యైవ దుఃఖజనకాః యదాతూదకా
 హరణాదికార్యం సాపేక్షితంతచానసుఖదుఃఖే జనయంతి । కేవలముపే
 క్షణీయత్వేనావతిష్ఠంతే తదిదముపేక్షాదివిషయత్వం మోహః । ముహ
 వైచిత్ర్య ఇతిధాతోర్లోహశబ్దనిష్పత్తే రుపేక్షణీయేషు వస్తుషుచ చిత్త
 వృత్త్యనుదయాదత స్సుఖదుఃఖమోహాన్వయ దర్శనాన్ప్రధానంప్రకృ
 తిరితి సాంఖ్యామన్యంతే । ఇతిప్రాప్తేఽపూర్వమః । నప్రధానం జగతోహే
 తుః దేహేంద్రియ మహేధరాదిరూపస్య విచిత్రస్య ప్రతినియత సన్నివే
 శ విశేషస్య జగతోరచనాయామచేతనస్య ప్రధానస్య యోగ్యత్వా సం
 భవాల్లోకే ప్రతినియతకార్యస్యవిచిత్ర ప్రాసాదాదేర్బుద్ధిమతకర్తృకోప
 లంభాదాస్తాం తావదియంరచనా తత్త్విధ్యర్థా ప్రవృత్తిరపినా చేతనస్యో
 పపద్యతే । చేతనాధిష్ఠితే శకటాదౌ తదదర్శనాత్ అథపురుషస్య చేతనస్య
 ప్రకృత్యధిష్ఠానత్వోపభ్యుపగమ్యతే । తస్మాకసంగత్వంపురుషస్య హియో

౯

తేత్యపసిద్ధాంతాపత్తిః । యదుక్తంసుఖదుఃఖ మోహాన్వితాఘటాయ
ఇతితదసత్ । సుఖాదీనామాంతరత్వాద్భూతాదీ నాంబాహ్యత్వాత్తస్మాన్న
ప్రధానంజగద్ధేతుః । ద్వితీయంనాస్తికాణాదదృష్టాంతః కింవాస్త్యసదృ
శోద్భవేనాస్తి శుక్లపటశుక్లతంత్రో రేవహిజాయతే । అణుద్వ్యణుకము
త్పన్నం అనణోపరిమండలాత్ అదీఘాద్వ్యణు కాదీఘాంత్ర్యణుకంత
న్నిదశానం । పూర్వస్మిన్నాదేచేతనాద్రుహ్మణోవిలక్షణ మచేతనంజగ
జ్ఞాయతఇత్యత్రసాంఖ్యాన్వతి లోకసిద్ధగోమయవృత్తి కాదనిదర్శనమభి
హితంతావ తాసాంఖ్యైః క్రియమాణస్యా తే సస్య పరిహృతత్వాత్సప్తప
క్షసాధనంసంపన్నం । పరపక్షయాషణంచాస్మిన్నాదేప్రకృత్యపూర్వాధికర
ణేసాంఖ్యమతందూషితం । ఇతఃపరంవై శేషికమతందూష యితవ్యంతస్మత
స్యచప్రక్రియా బహుళత్వాత్తద్వాసనావాసితః పురుషః తత్ప్రక్రియాసి
ద్ధంవిలక్షణోత్పత్తిదృష్టాంతమంతరేణబ్రహ్మకారణవాదంబహుమన్యతే ।
అతోవిసదృశోత్పత్తైకాణాదమతసిద్ధోద్దృష్టాంతో స్తినవేతి విచార్యతే । నా
స్తితితావత్ప్రాప్తంకుతశుక్లఃపటఃశుక్లేభ్య ఏవతంతుభ్యోజాయతేనతుర
క్లేభ్యస్తంతుభ్యస్తస్మాన్నాస్తితప్రాప్తేబ్రూమః । అస్త్యేవవిసదృశోత్పత్తై
దృష్టాంతః! తథాహి । పరమాణవః పారిమాండల్య పరిమాణ యుక్తా నత్వణు పరిమా
ణయుక్తా । ద్వాభ్యాంపరమాణుభ్యామణు పరిమాణరహితాభ్యామణుప
రిమాణో పేతంద్వ్యణుకముత్పద్యతే । ఇదమేకంనిదశానం । తథాహ
స్యపరిమాణోపేతత్వాద్దీఘా పరిమాణరహితం ద్వ్యణుక తాదృశేభ్య
ప్రిభ్యోద్వ్యణుకేభ్యోదీఘా పరిమాణోపేతం అణుపరిమాణరహితం
త్ర్యణుకముత్పద్యతే । ఇదమపరంనిదశానం । ఏవమన్యానితత్ప్రక్రియాసి
ద్ధానినిదశానాన్యదాహరణీయాని । తృతీయంజనయంతీ । జగన్నోవా
సంయుక్తాః పరమాణవః । ఆద్యకర్మజసంయోగాద్వ్యణుకాది క్రిమా
జ్జనిః । సనిమిత్తానిమిత్తాది వికల్పేష్యాద్యకర్మణః । అసంభవాదసంయో
గేజనయంతినతే జగదితిప్రతీనేపూర్వసిద్ధే జగతియదామహేశ్వరస్యసిస్సృ

తౌభవతిదా ప్రాణీకర్మవశాన్నిశ్చలేషు పరమాణుస్వాద్యంకర్మోత్పద్య
తే । తస్మాత్కర్మణ ఏకఃపరమాణుః పరమాణ్వంతరేణసంయుజ్యతే ।
తస్మాత్సంయోగాద్యవశా మారభ్యతే । తేభ్యస్త్రైభ్యోద్వ్యవశేభ్య
స్త్రాణుకమారభ్యత ఇత్యాదిక్రమేణకృత్సంజగదుత్పత్తౌ బాధకాభావే
నసంయుక్తాః పరమాణవోజగజ్జనయంతీతి ప్రాప్తేబ్రూమః । యదేతదా
ద్యకర్మతత్సనిమిత్త మనిమిత్తంవా నిర్నిమిత్తత్యనియామ కాభావాత్సత్వదారదుత్పత్తౌప్ర
శయాభావప్రసంగః । అథసనిమిత్త త్వేపితన్నిమిత్తందృష్టమదృష్టంవానతావ
ద్దృష్టంప్రయత్నస్యవాభిఘాతస్యవాశరీరోత్పత్తేః ప్రాక్సంగాభావాదీశ్వర
ప్రయత్నస్య నిత్యస్యకాదాచితాకా ద్యకర్మోత్పత్తిం ప్రతినియామక
త్వాత్ । నాప్యదృష్టమాద్యకర్మనిమిత్తం । ఆత్మసమవేతస్యా దృష్టస్యప
రమాణుభిరసంబంధాత్ అతఏవమాదిదోషరూపవికల్ప ప్రసక్తేరాద్యక
ర్మాసంభవాన్నపరమాణుసంయోగోజాయతే । తతస్సంయుక్తేభ్యఃపరమా
ణుభ్యోజగజ్జనిరితిదూరాపాస్తం । చతుర్థం । సముదాయావృథాయక్తౌఅయు
క్తౌవాణుహేతుకః । ఏకోపరస్కంధ హేతురిత్యేవం యుజ్యతేద్వయం ।
స్థిరచేతనరాహిత్యాత్స్వయం చాచేతనత్వతః । నస్కంధానా మణా
నాంవాసముదాయో త్రయుజ్యతే । బాహ్యస్తిత్వవాదినోబద్ధామన్యం
తే । కిమితిద్వాసముదాయా । బాహ్యంతరశ్చేతి । తత్రబాహ్యోభూ
నదీసముద్రాదికః । అంతరశ్చిత్తచైత్యాత్మకః । తదేతత్సముదాయద్వ
యమేపాశేషంజగత్ । తత్రబాహ్యసముదాయస్యపరమాణవః కారణం
తేచపరమాణ వశ్చతుర్విధాస్తేషాం మధ్యకేచిత్థిరాః పార్థివాఖ్యాఅస్యే
స్నిగ్ధా ఆస్వాఖ్యాఅపరేచోష్ణాస్తేజసాఖ్యా ఇతరేచలనాత్మ కావాయ్వా
ఖ్యాతేభ్యశ్చతుర్విధేభ్యః పరమాణుభ్యోయుగపత్కుంజ భూతేభ్యోబా
హ్యస్సముదా యోజాయతే । అంతరస్త్వసముదాయస్యసకంధ పంచకం
కారణం । రూపసకంధో విజ్ఞానసకంధో వేదనాసకంధస్స జ్ఞానసకంధ
స్సంస్కారసకంధశ్చేతి పంచసకంధాస్తత్రచిత్తేన నిరూప్యమాణాశ్శబ్ద

స్వశాకదయోరూ పసూంధః । తదభివ్యక్తిర్విజ్ఞానసూంధః । తజ్జన్యం
 దుఃఖంవేదనాసూంధః । దేవదత్తాదినామధేయం సంజ్ఞాసూంధః । ఏ
 తేషాంవాసనుసంస్కారసూంధః । తేభ్యఃపంచభ్యఃసూంధేభ్యఃపుంజభూతే
 భ్యుతంతరస్సముదాయో జాయతే । తస్మాద్యుజ్యతేసముదాయ ద్వయమి
 తిప్రాప్తైబ్రూమః । కిమనూనానసూంధానాం సంఘాతాపత్యైనిమిత్తభూ
 తశ్చేతనోస్తికింవాస్వయమేవ సంహన్యంతే ఆద్యైః సచేతనస్థాయీ త్షణి
 కోవాస్యాత్ । స్థాయిత్వేపసిద్ధాంతః । త్షణికత్వేప్రథమంస్వయమలభ్యా
 త్మకః పశ్చాత్సంఘాతాపత్తింకరోతీ తివక్తుమశక్యం । ద్వితీయేతు అచే
 తనాసూంధాలణవశ్యనియామకంచేతనమంతరేణప్రతినియతాకారేణకథం
 సంహన్యంతాంతస్మాన్నయక్తంసముదాయద్వయం । పంచమవిజ్ఞాన
 సూంధమాత్రత్వం యుజ్యతేవానయుజ్యతే । యుజ్యతేస్వప్నదృష్టాంతా
 ద్బుద్ధైవవ్యవహారతః । అభాధాత్స్వప్నవైషమ్యబాహ్యార్థమూపల
 భ్యతే । బహిర్వదితితేప్యక్తినాతోధీ రర్థయాపభాక్ । కేచిద్బాహ్యబా
 హ్యార్థముపలభంతో విజ్ఞానసూంధమాత్రంతత్వమిత్యాహుః । నచాత్ర
 వ్యవహారానుపపత్తి స్స్వప్నేబాహ్యార్థాననపేక్ష్యకేవలయాబుధ్యావ్యవ
 హారదశానాత్ । తద్దైవజాగ్రద్వ్యవహారస్యాప్య పపతే సస్మాన్వి
 జ్ఞానసూంధమాత్రత్వం యుజ్యతేతిప్రాప్తైబ్రూమః । విషమోహిన్య
 స్థాంతః ప్రబోధదశాయాంస్వప్నస్య బాధ్యమానత్వాజ్ఞాగ్రద్వ్యవహార
 స్యనక్వచిద్బాధం పశ్యామః । నచబాహ్యార్థసద్భావే ప్రమాణాభావః ।
 ఉపలబ్ధేరేవ ప్రమాణత్వాదుపలభ్యంతేహి ఘటాదయో బహిష్టత్వేన
 అధోచ్యేతబుద్ధి రేవబాహ్యఘటాది వదవభాసతత్త్వతి తథాచాహుః । య
 దంతజ్ఞేయతత్వంత ద్బహిర్వదవభాసతత్త్వతి ఏవంఽహిత్వదుక్తిరేవబా
 హ్యార్థసద్భావే ప్రమాణమితిబ్రూమః । కదాచిదఽబాహ్యార్థాభావేతద్వ్య
 త్పత్తిరాహిత్యాద్బహిర్వదిత్యుపమానోక్తిర్నసంగచ్ఛతే । తస్మాద్బాహ్యార్థ
 సద్భావాద్విజ్ఞానమాత్రత్వంనయక్తం । షష్ఠాసిద్ధిస్సప్తపదార్థానానంత

భంగినయాన్నవా । సాధకస్యయ సద్భావాత్తేషాన్సిద్ధాకిమద్భుతం ।
 ఏకస్మిన్ సదసద్వాది విరుద్ధప్రతిపాద నాదపర్యాయస్సప్తభంగిన చజీవ
 స్యసాంశతా । ఆహాతామన్యంతే జీవోజీవశ్చేతి ద్వాపదార్థాజీవశ్చేత
 నశ్శరీర పరిణామస్సవయవః । అజీవక్షద్విధస్త త్రమహీధరాది రేకఆ
 స్రవసంవరనిజా రబంధమోక్షాఖ్యాపంచ అస్రవత్యనేన జీవోవిషయే
 ప్సి త్యాస్రవోవ ఇంద్రియసంఘాతః సంవృణోతివివేకమిత్యవివేకాది స్సం
 వరః । సి శ్చేషంజీవ్యత్యనేనేతి కామక్రోధాదిః కేశోల్లుంచనతప్తశిలావో
 హణాదీకంతపోనిజకరః । కర్మాప్స కేనాపాదితాజన్మమరణపరంపరాబంధః
 విజాతీయప్రత్యయతిరసాగరద్వారాసజాతీయప్రత్యయప్రవాహరూపేణ
 బ్రహ్మభిన్నప్రత్యక్స్వరూపోహమిత్యైక్యజ్ఞానంమోక్షః । ఇతియదుక్తంత
 దాస్తాంకింతు చత్వారిఘాతకర్మాణిపాప విశేషరూపాణిపుణ్య విశేషరూ
 పాణ్యఘాతకర్మాణి చత్వారితానికాని । జ్ఞానావరణీయ్యందశకనావరణీ
 యం మోహనీయమాంతరాయకంచేతిఘాతీని వేదనీయంనామికంగోత్రి
 కమాయుషకమితీఘాతీని శాస్త్రోక్తోపాయేనతేభ్యోష్టభ్యః కర్మభ్యోవిని
 ర్గతస్యజీవస్యసతతోర్ధ్వగమనంమోక్షః । తఏతేసప్త పదార్థాస్సప్తభం
 గిరూపేణ న్యాయేనవ్యవస్థాప్యంతే । స్వాదస్తిస్వాన్నాస్తిస్వాదస్తిచనాస్తిచ
 స్వాదవక్తవ్యస్వాదస్తిచానక్తవ్యస్వాన్నాస్తిచావక్తవ్యస్వాదస్తిచనాస్తి
 చావక్తవ్యశ్చేతిసప్తభంగినయః । అస్యాయమర్థస్సాన్యచ్ఛబ్దఈషదర్థవాచిని
 పాతః ప్రతివాదినోహించతుర్విధాస్సద్వాది నోసద్వాదినస్సదసద్వాదినోని
 ర్వచనీయవాదినశ్చేతి పునరప్యవర్తచనేన మిశ్రితానిసదసదాది మతానివ
 దంతీతిత్రివిధావాదినః తానేతాంతస్సప్తవిధవాదినః ప్రతిసప్త విధాన్యాయాః
 ప్రయోక్తవ్యాః తద్యధాసద్వాదీనమాగత్యాహాతం ప్రతికింత్వ
 స్మతేమోక్షోస్తీతిపుచ్చతి తత్రాహాత ఉత్తరంబ్రూతేఈషదస్తీతి ఏవ
 వన్యానపివాదినః ప్రతిస్యాన్నాస్తీత్యామ్యుత్తరాణ్యదాహార్తవ్యానితావ
 తాసర్వేవాదినోనిర్విణ్ణా స్సంతోనోత్తరం ప్రతిపద్యంతేతోస్య సప్తభంగి

హాపస్యసాధకన్యాయస్య సద్భావాజ్జీవాదీ నాంస్తప్తపదార్థానాం సిద్ధాకి
 మత్రాశ్చర్యమితిప్రాప్తేబ్రూమః । స్తప్తభంగిరూపోయ మప్యన్యాయం ఏ
 కస్యజీవపదార్థస్యసద్వాదినం ప్రతిసద్రూపత్వమసద్వాదినం ప్రత్యసద్రూ
 పత్వంచేత్యేవమాదివిరుద్ధధర్మప్రతిపాదకత్వాన్నచ జీవస్యసావయవత్వం
 యుజ్యతే । అసత్యత్వ ప్రసంగాత్తదనిత్యత్వేచమోక్షం కస్యపురుషార్థస్యా
 తస్మాన్నాయాభాసేనస్తప్తభంగాభ్యేన జీవాదిపదార్థానాం సిద్ధిః । స
 ప్రమంతటస్థేశ్వరవాదో యస్యనుక్తో ధనయుజ్యతే । యుక్తః కలాల
 దృష్టాంతాన్నియంతృత్వస్యసంభవత్ । నయిక్తోవిషవత్వాది దోషా
 ద్వైదిక ఈశ్వరేఅస్యపేతేతటస్థత్వంత్యాజ్యంశ్రుతివిరోధతః । పూర్వా
 ధ్యాయస్యాపాం త్యాధికరణేజగతోనిమిత్తముపాదానంచేశ్వర ఇత్యాగమ
 బలాద్యదుక్తంతదేతదసహమానాస్తాహిక శైవాదయః కేవలనిమిత్తత్వమీ
 శ్వరస్యచ్యుతేయధానులాలో నుపాదానభూతోదంశ చక్రచీవగాదీన్ని
 యుచ్చక్తరాభవతీతధాతటస్థ ఈశ్వరఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । నయుక్తంకే
 వలనిమిత్తత్వంవైషవ్యనైఘృణ్యదోషస్య దుష్పరిహారత్వాత్కథంత
 హిత్వయాపరిహృతోదోషఇతి చేత్వాణికగ్మసాకేక్షత్వాదితిబ్రూమః ।
 తథాత్వేనాగమోస్మాకం ప్రమాణం త్వయాప్యంతతోగత్వాఽగమశ్చే
 దంగీక్రియతే తటస్థత్వమీశ్వరస్యపరిహార్యం స్యాత్ । బహుస్యాం ప్రజా
 మేయేత్యుపాదాన ప్రతిపాదకశ్రుత్యావిరోధాత్ । తస్మాన్నయుక్తం త
 టస్థేశ్వరవాదః । అష్టనాధికరణమారచయతి । జీవోత్పత్వాదికంసాంచ
 రాత్రోక్తంయుజ్యతేనవా । యుక్తంనారాయణావ్యూహసమా రాధనాదివ
 త్ । యుజ్యతామవిగుద్ధాంశోజీవోత్పత్తిరేయుజ్యతే । ఉత్పన్నస్యవినాశి
 శ్వేక్యతనాశాదిదోషతః । పాంచరాత్రికాభాగవతామన్యంతే । భగవా
 నేకావాసు దేవోజగదుపాదానం నిమిత్తంచతత్సమారాధనధ్యానజ్ఞానై
 బంధవిచ్ఛేదస్తస్మాచ్చవాసుదేవాత్సంకషణభ్యోజీవోజాయతే తస్మా
 చ్చప్రద్యుమ్నాఖ్యంమనఃసంజాతంమనసశ్చనిరుద్ధాభ్యోహంకారస్సజా

తస్మిన్ శేవాసుదేవాదయశ్చ త్వారోప్యాహంస్సర్వాత్మకా ఇతితత్రవాసుదే
వంతశ్చమారాధనంచ శ్రుత్యవిరోధాదభ్యుపగచ్ఛామః । యత్తుజీవ ఉ
త్పన్నతత్తత్కృతదసత్ । కృతనాశాకృతాభ్యాగమప్రసంగాత్ పూర్వస్య
జ్ఞోయోజీవస్తస్మిన్నుత్పత్తిమ త్వేనప్రళయ దశాయాంవినష్టే సతితత్కృ
తయోర్ధర్మాధర్మయోరఫల ప్రదత్వేనవినాశః ప్రసజ్యేత । అస్మింశ్చకత
ఉత్పద్యమానస్య ధర్మాధర్మయోః పూర్వమననుష్ఠిత యోరేవసతోరిహ
సుఖదుఃఖప్రాప్తిభిః సతీత్యకృతాభ్యాగమః ప్రసజ్యేతతస్మాజ్జీవోత్పత్త్యా
దికంనయుక్తం । తృతీయ సాదేనవభిరభిరచైరాకాశాదిసృష్టిర్విచారితా ।
తత్రప్రథమవ్యోమనిత్యం జాయతేవాహేతు త్రయవిసజ్జనాత్ జనిశ్రు
తేగాఽణత్వాన్నిత్య వ్యోమనజాయతే ఏకజ్ఞానాత్సర్వబుద్ధైర్విభక్తత్వా
జ్జనిశ్రుతేః వివర్తేకారణైకత్వా ద్బ్రహ్మణోవ్యోమజాయతే తైత్తిరీయేత
స్మాద్వాపీతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతఇతిశ్రూయతే తత్రాకాశనిత్యం
నతుజన్మవత్ జనిశ్రుతేగాఽణత్వాత్ కుత ఆకాశోత్పాదకస్యసమవాయ్య
సమవాయినిమిత్తాఖ్యకారణ త్రయస్యదుస్సంపాదత్వాత్సంభూత ఇతిజని
శ్రుతిస్తుసంప్రతిపన్న బ్రహ్మకార్యవద్యోమ్నిసత్తా శ్రయగుణయో
గాత్ప్రవృత్తతస్మాదనాద్యంతంవ్యోమనజాయఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । ఏకవి
జ్ఞానేనసర్వవిజ్ఞానంతావదశేషేషువేదాం లెషుసిద్ధం తచ్చవ్యోమ్నా బ్ర
హ్మకార్యత్వేన్ముద్భుత్యామైన బ్రహ్మవ్యతిరేకాదుపపాదయితుంసుశకం
నాన్యథా విమతమాకాశంజాయతేవిభక్తత్వాద్భుతవత్ నబాయమసిద్ధో
హేతుర్వామ్యాదివైలక్షణ్యస్యాకాశే ప్రసిద్ధత్వాన్నాపి బ్రహ్మ్యనైకాం
తిత్వంసర్వాత్మకస్యకస్మాచ్చిదపివిభక్తత్వస్యదుఃఖః టత్వాజ్జని శ్రుతిశ్చో
త్పత్తివాదినామనుగృహితాభవతి । యత్తుకారణ త్రయాసంభవత్యక్తం
తదసత్ ఆరంభవాదేత్రి తయ-వేదాయామపివివర్తవాదేతదనపేక్షత్వా
త్ తస్మాదేతుభ్యోహేతేభ్యో బ్రహ్మణః కారణాద్యోమజాయతేద్వితీ
యం । వాయుః త్యోజాయతేవాఛాదోగ్యేజన్మకీర్తనాత్ నైషానస్తి

మితాదేవతేత్యుక్తేశ్చనజాయతే శ్రుత్యంతరోపసంహారాద్దౌణ్యనస్తమయ
 శ్రుతిః వియద్వజ్జాయతే వాయుస్వరూపం బ్రహ్మకారణం తైత్తిరీయపవ
 ఆకాశద్వాయురితి శ్రూయతే సేయముత్పత్తిగోకణీఛాందోగ్యే సృష్టిప్ర
 కరణతేజోబన్నానామేవోత్పత్త్యభిధానాత్ । నాయోరనుత్పత్త్యభిధానాత్ । దశవణంత
 న్యత్రశ్రుతంసనివారయితుముత్సహత ఇతిన్యాయేనతైత్తిరీయశ్రుతేః కుతో
 గాత్యమితిచేచ్ఛత్యం తిరవిరోధాదితిబ్రూమః । బృహదారణ్యకేనై
 షానస్తమితాదేవతాయద్వాయురితివాయోర్విదాశప్రతిషేధాత్తదుత్ప
 త్తిమత్వేచతదయోగాత్తస్మాన్నజాయతేవాయురితి ప్రాప్తేబ్రూమః ।
 ఛాందోగ్యే జన్మాశ్రవణేపిగుణోపసంహారన్యాయేనతైత్తిరీయవాక్యస్యేత
 రత్రోపసంహారేనతి శ్రుతమేవఛాందోగ్యే వాయుజన్మ అనస్తమయ శ్రు
 తిస్తుసమాఖ్యాఉపాసన ప్రకరణేపఠితత్వేనస్తుత్యర్థత్వాదాకాశోత్పత్తిహ
 తవశ్చాత్రానుసంధేయాః నచవాయోరాకాశకార్యత్వేన బ్రహ్మణ్యనంత
 ర్భవాద్రుహ్మజ్ఞానెనవాయుజ్ఞానంసద్వేదితశంకనీయం । పూర్వపూర్వకా
 ర్యవిశిష్టస్య బ్రహ్మణ ఉత్తరోత్తరకార్య హేతుత్వస్యవత్స మాణతయా
 వియద్రూపాపన్నస్య బ్రహ్మణపవవాయు కారణత్వాత్తస్మాద్వాయుజాక
 యతే । తృతీయం । సద్బ్రహ్మజాయతేనోవా కారణత్వేనజాయతే । య
 తాకారణం జాయతేతద్వియద్వాద్వాదయోధా । అసతోకారణత్వేన
 ఖాదీనాంచతదుద్భవాత్ వ్యాప్తైరజాదివాక్యేన బాధాత్సన్నైవజాయతేః
 ఛాందోగ్యేసదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితిశ్రూయతే తత్సద్రూపం బ్రహ్మజ
 న్నవద్భవితుమర్హతి । కారణత్వాత్ వియదాదివదితి ప్రాప్తేబ్రూమః । స్వ
 ద్రూపం బ్రహ్మణజాయతే । కుతస్తజ్జనకస్య కారణస్యదుర్నిరూపత్వా
 త్ తదాహినతావదసతాకారణం కథమసతస్సజ్జాయతేతిసప్తేధాన్నాపి
 సదేవసతః కారణం । ఆత్మశ్రయాపత్తేనాపివియదాదికంసత
 కారణం । వియదాదీనాంతతస్సతోజాయమానత్వా
 ద్వ్యప్తిర్వ్యతిరిక్తకారణవజ్జాయత ఇతిసామ్యాప్తిస్సవా । అజ । ఏషమ

హానజాత్యేత్యాది శ్రుతివాద్యాతస్మాద్బ్రహ్మనైవజాయతే । చతుర్థం । బ్రహ్మణోజాయతేవహిర్వాయోర్వా బ్రహ్మసంయుతాత్ । తత్తేజోస్సృజతేత్యుక్తే బ్రహ్మణోజాయతేనలః । వాయోరగ్నిరితి శ్రుత్యాపూర్వశ్రుత్యైకవాక్యతః బ్రహ్మణోవాయురూపత్వ మాపన్నాదగ్నిసంభవచాందోగ్యేతత్తేజోస్సృజతేతి తేజసో బ్రహ్మజన్యత్వం శ్రూయతేతైత్తిరీయకేవామోరగ్నిరితివాయుజన్యత్వం శ్రూయతే । తత్రతైత్తిరీయేవాద్యోచితపంచమ్యా ఆనంతర్యార్థత్వస్యాపి సంభవాత్కేవల బ్రహ్మజన్యతేజ ఇతి ప్రాప్తేబ్రూమః । అనువర్తమానేన సంభూతశబ్దేనాస్వితాయావామోరితిపంచమ్యా ఉపాదానార్థస్వప్రైచ ముఖ్యత్వానుభయోశ్చుత్వోరేకవాక్యత్వేసిద్ధేనతివాయురూపాపన్నాద్బ్రహ్మోస్తేజోజాయతఇతిలభ్యతే । పంచమాధికరణమారచయతి బ్రహ్మణోపాంజన్యకీవావహేనాకగ్నేర్జ్వలోద్భవః । విరుద్ధత్వాన్నిరజస్సు బ్రహ్మణస్స్వకారణాత్ । అగ్నేరాపత్తి శ్రుత్యా బ్రహ్మణోవహ్నుయపాధికాత్ । అపాంజన్యవిరోధస్తు సూక్ష్మయోర్నాగ్నినీరయోః । యద్యపితదపోస్సృజతేఅగ్నేరాప ఇత్యుభయోశ్చాందోగ్యతైత్తిరీయకయోస్తేజోజన్యత్వమేవాపాం శ్రూయతేతథాసినతద్యుక్తం । నివర్త్యనివర్తకయోరగ్నిజలయోనక హేతు హేతుమద్భావ ఇతిసూర్యః పక్షః । పంచీకృతయోస్థూలత్వేనదృశ్యమానయోర్విరోధేపి అపంచీకృతయోశ్చుత్యైకసమధిగమ్య యోర్విరోధ కల్పనాయోగాత్ । సంతాపాధిక్యేన్వేదవృష్టుద్భవదశక నాచ్చ శ్రుతిద్వయానుసారేణతేజోరూపాపన్నాద్బ్రహ్మణోపాంజనిరితిరాధాంతః । షష్ఠం । తాలన్నమస్సృజతేతి శ్రుతమన్నంయవాదికం । పృథివీవాయవాద్యేవలోకేన్న త్వప్రసిద్ధితః । భూతాధికారాత్కృష్టస్యరూపస్య శ్రవణాదపితథాద్భ్యః పృథివీత్యుక్తేరన్నంపుధ్వన్న హేతుతః । చాందోగ్యేతా అన్నమస్సృజంతేతి అదోభ్యన్నస్సృజన్మశ్రూయతే । తత్రాన్నశబ్దస్యలోక ప్రసిద్ధ్యావీహియవాదికమర్థఇతిచేన్న పృథివ్యత్రాన్నశబ్దార్థః । కుతః పంచమహాభూతస్సృష్టే

రధిక్యతత్వాత్రించయదగ్నేరోహితంరూపంతేజ సస్తద్రూపం యచ్ఛు
 క్షుతదపాంయత్కష్ట తదన్నస్యేతి శ్రుతంకృష్టరూపం పృథివ్యాంబహు
 శముసలభ్యతే । నాతుప్రీహియవాదాతథాద్భగః పృథివీతైత్తిరీయక
 శ్రుత్యైకవాక్యతాబలాదతాన్నం పృథివీనాన్నశబ్దస్య తత్రపృథివ్యాం
 ప్రవృత్త్యనుపపత్తిః । కార్యకారణయోఃపృథివ్యన్నయోరభేదవివక్షయా
 తదుపపత్తేః । తస్మాదన్నం పృథివీనప్తమమ్ । వ్యోమాద్యాకర్ణకర్తారో
 బ్రహ్మవాతదుపాధికమ్ । వ్యోమోవాాయుర్వాయుతోగ్ని రిత్యుక్తైఃఖాదిక
 ర్మతా తత్త్వగోంతర్యమయతీత్యుక్తేర్వ్యోమోవాాయుర్వాధిగంబ్రహ్మనాయాన్వా
 దిహేతుస్సాన్యతేజఆనీక్షుణాదపిసూర్యాధికరణే సూర్యసూర్యకార్యోపాధి
 కాబ్రహ్మణాడత్రోత్తరకార్యోత్పత్తితియ దేతత్సిద్ధపతకృత్యసిద్ధాంతం
 తదయుక్తమ్ । ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అగ్నేరాపః । అద్భ్యః పృథి
 వీత్యాదౌ । బ్రహ్మిరపేక్షాతేజవలవ్యోమాదేరుత్తరోత్తరకార్యోత్పత్తి
 శ్రవణాదితీత్రాప్తేబ్రూమః । యఆకాశమంతరోయమయతి యోవాయు
 మంతరోయమయతి యస్తేజసోంతరోయమయతి త్యాదినాంతర్యామి బ్రా
 హ్మణేనవ్యోమాదేస్సాన్యత్రాన్యంవివారితమ్ । తథాతతైజఃకుతతాఆపని
 క్షుంతేతతేజఆదేక్షుణసూర్యకంప్రక్ష్యన్వంశ్రూయతే । తచ్చేక్షణంచేత
 నబ్రహ్మిరపేక్షాణాంఅచేతనానానసంభవతి । తస్మాద్వ్యోమాద్యుపా
 ధికస్యబ్రహ్మణవీవకారణత్వమ్ । అప్తమమ్ । సృష్టిక్రమాలయో త్తైయో
 విపరీతక్రమోఽవా । క్లుప్తంకల్పాద్భ్వరంతేలయస్సృష్టికమాద్భవేత్ ।
 హేతావసతికార్యస్యనసత్వంయుజ్యతేతతః । పృథివ్యప్సివీతోక్తత్వా
 ద్విపరీతక్రమాలయే । ఆకాశాదిక్రమస్సృష్టేక్షుప్తః । అతః ప్రళయేపి
 సవీవక్రమఇతీత్రాప్తేబ్రూమః । ప్రథమత కారణేనసేసతినిరుపాదానా
 నాంకార్యాణాంకించితాంలమవస్థానం ప్రసజ్యతేకించ జగత్ప్రత్యిస్థాదేవ
 షేకపృథ్యాన్యంసర్వం ప్రతీత్యతే । వృష్ట్యాంసర్వంప్రలియ్యో ఇతివాస
 ముద్రాదియుతాపృథ్వీకారణేష్వప్నలీయతే । సముద్రాదీయుతా ఆపి

జ్యోతిషేవప్రళయతే । జాతరాగ్నానిరూపంతజ్జ్యోతిర్వాయాకా ప్రవిలి
 యతే । వాయుశ్చలీయతేవ్యోమ్నీతిపురాణేవిషరీతక్రమస్యోక్తత్వాత్తుష్ట
 ఏచాయం మఃక । తస్మాత్సృష్టిపపరీతేనృపృథివ్యాదిక్రమేణప్రవిలయః సచమం
 కిముక్తక్రమభంగోస్తిప్రాణాదౌత్సర్వాస్తివాస్తిహి । ప్రాణాత్తమనసాంబ్రహ్మ
 వియతోర్మధ్యతాక్షణాత్ । ప్రాణాద్యభౌతికాభూతేష్వంతర్భావత్పృథ
 క్కరమంనేచ్ఛత్యోనభంగోస్తిప్రాణాదౌనక్రమశ్శుతః । ముండకే
 శ్రూయతే । ఏతస్మాజ్ఞాయతేప్రాణోయనస్సర్వేంద్రియాణిచ ఖంవాయు
 జ్యోతిరావః పృథివీవిశ్వస్యధాణీతితత్రముండకేప్రాణాదీనాం వియదా
 దిభ్యః పూర్వశ్రూయమాణత్వాదాకాశాదికః పూర్వోక్తసృష్టిక్రమోభ
 జ్యేతేతిప్రాప్తైబ్రూమః । అన్నమయంహిసోమన ఆపోమయః ప్రాప్తై
 జోమయీవాగితిప్రాణాదీనాం భౌతికత్వత్రవదౌద్భూతేష్వేవాంతర్భావే
 నృపృథక్కరమోపాపేక్షితః । నముండకశ్శుతః క్రమవాచిని ఆకాశాద్వా
 యః వాయోగ్నిరగ్నేరాపలద్భ్యః పృథివీత్యాదావివక్రమస్యాప్రతి
 యమానత్వాత్తదుత్పత్తిసూత్రంకేవలంబ్రూతే । తస్మాన్నానయా ముండ
 కశ్శుత్యాపూర్వోక్తక్రమభంగోస్తితైరేతైస్త్వీచారైర్భూయావిశిష్టాద్భ
 హ్మణాకాశాదికాపురుషాంతజగదుత్పత్తిస్సుస్థితా । తస్మాంచసుస్థితా
 యాంకారణవ్యతిరేకేణకార్యాభావాద్భ్రహ్మణోదేశకాలసర్వస్త్వా
 త్మకత్వేహానంతత్వంసుస్థితం । దేశకాలవస్తువ్యవస్థాతత్వాత్తద్భా
 భావసాక్షిత్వంసుస్థితం । అతిసూక్ష్మత్వాదాంతరంచసూచితం । ఏతా
 వతాగ్రంథసందర్శణకథంసాక్షిత్వమాంతరత్వమితిచెత్త్వసంగాత్పంచ
 కోశవిచారస్య సంక్షేపేనాభ్యుచ్యమానత్వాదీదానీం ప్రత్యగాత్మనీ
 దమినమయమయమారోపయతీతివిశేష ఇత్యుచ్యతే । అతిప్రాకృతస్తుత
 త్సావైపుత్రనామానీతిశ్రుతేః పతిజాకాయాం ప్రవిశతిగర్భో భూత్వాస
 మాతరం తస్మాంపునర్నతో భూత్వాదశమేమాసిజాయతే ఇతిస్మృతేశ్చ
 సృష్టిమైనపుత్రేపిపియదర్శనాత్పుత్రేనష్టేహమేవనష్టః । పుష్టః పుష్ట
 శ్చేత్యుభవంచపుత్రాత్సృతిపదతి । తచ్ఛృత్వావార్తికానాం విద్యమాన

త్వాత్పుత్ర ఆత్మానభవతిపితృభ్యంతరం దారాదారేభ్యోభ్యంతరం సుతః |
 సుతాదభ్యంతరం క్షేత్రం క్షేత్రాదభ్యంతరం ధనం | ధనాదభ్యంతరం వే
 శ్యతస్మాదభ్యంతరం తరాతనుః | దేహాదభ్యంతరం ప్రాణః ప్రాణాదభ్యంత
 రంచునః | తతః కర్తృతతోభోక్తాగుహాసేయం పరం పరేతిమనస్వేతదర్థం ని
 ధాయతదన్యశ్చార్యాకౌతి ప్రాకృతస్తుసవాపషపురుషోన్నరసమయ ఇత్యా
 దిశుతేర్దేహాదభ్యంతరం గృహం ప్రోక్తం గృహాదభ్యంతరం స్మృతం |
 ధనాదభ్యంతరం క్షేత్రముక్తం | క్షేత్రాదభ్యంతరం స్మృతం | సుతా
 దభ్యంతరం పితృప్రాణాతస్మాదభ్యంతరం పితృస్మృతం | ప్రదీప్తగుహాత్పు
 తం పరిత్యజ్య స్వస్యనిగళ మనదశః నాత్పాతిస్మాతిభువన్ కిగచ్ఛతి విష్ణుత్యా
 గచ్ఛతి ధూలోహం కృశోహమిత్యనుభవాచ్ఛుభా లశరీరమాత్మేతి వదితి త
 చ్చుత్వా తదుత్తరం బ్రూతే పరోతి ప్రాకృతతరః కథమితి ననుచానస్మాన
 భోజనగమనాస్త్యిత్వ ఆగమనాదీనాం దేహే విద్యమానత్వా దన్యస్మిన్ ప్రతి
 యమానత్వా త్పజా పతసంభాషణద్వారా శేతనత్వస భవాచ్ఛ దేహో
 నాత్మాభవతు చర్మ తిదృశ్యత్వాజ్జలత్వాత్పాంచభాతి కత్వా దాన్యస్య తిరి
 క్తత్వా దాగమాపాయిత్యా చాద్యంతవత్వాద్వికారిత్వా త్పురశామిత్యా
 ద్వ్యభివారిత్వా తక్వితత్వా త్పరిచ్ఛిన్నత్వాదనస్థాత్రయభాద్యత్వా
 తస్మాన్నాత్మా ఘటవత్ తహ్యత్వా త్నోవేత్మ్యుక్తే తస్మాద్భ్యా
 యీశ్చ పరశ్చార్యాకః దేహేషే ప్రాణా అహం శ్రేయసే విషదమానా బ్ర
 హ్మజగ్ముస్తద్ధోచుకికోనోవసిష్ఠ ఇతి తద్ధోవాచయస్మిన్వ ఉత్కాంతే ఇదం శరీ
 రం పాపీయోమన్యతే సవోవః స్థితీ | అథ హేమాదేవతాః స్రజాపతింపి
 తరమేత్యాబ్రువన్ కోవైన శ్రేష్ఠ ఇతి సహకోవాచ ప్రజాపత్యస్మిన్వ ఉ
 త్కాంతే శరీరం పాపిష్ఠమివ మన్యతే సప్తే శ్రేష్ఠ ఇతి శ్రుతే | ఇంద్రియా
 నామ భావేశరీరే చ నానాయోగా త్కాంతోహ బధిరోహమిత్యనుభవాచ్ఛ
 ఇంద్రియాన్యోత్థేతి వదితి సంభాషణత్వశరీర చలనత్వదీనామింద్రియేషు
 విద్యమానా అపి అన్యనిష్ఠత్వాచ్ఛ తదభావే పి ప్రాణత్వాదీనాం సంభవాచ్ఛ

తుహోః చక్రకామతస్సంకత్యగం ప్రోష్యాగతో వాచకధమశక తర్జేజీ
 వితుమితియథాఅంధాః అపశ్యంతః ప్రాణంతః ప్రాణేనవదంతోవాచా
 శ్రుత్వా తత్ప్రోతేణధ్యాయంతో మననైవమితి శ్రుత్యర్థద్వారా సభ
 వాచ్చ ఇంద్రియాణ్యనాత్మా భవితుమర్హంతి । దృశ్యత్వాజ్ఞడత్వాత్పాంచభా
 తికత్వాదాగమాపాయిత్యాదాద్యంతవత్వాద్వి కారిత్యాత్పరిణా
 మిత్యాద్యభిచారిత్వాత్కల్పితత్వాత్పరిచ్ఛిన్నత్వా దాత్మవ్యతిరక్తత్వా
 దస్థా త్రయబాధ్యత్వాత్తస్మాన్నాత్మా ఘటపత్ తహ్యేత్త్వాకోవేత్సు
 కేహ్యోహ్యాయాచాపరశ్చర్వాక అన్యోంతరాత్మా ప్రాణమయః
 తీశ్రుతేః ప్రాణోపహోః చక్రకామతస్సంకత్యదేహనైంశవస్సుహాయః పద్విం
 శశకుంధస్సంభవమసా ప్రాణాత్సమఖదతైహసమేత్సోచుభాగ
 వాన్మోతకమితి సహోవాచప్రాణః । కిమన్నంభవ్య తీతియత్కిం
 చాస్వభిభవ శుభ్య ఇతికింవేవాసోభవిష్యతీత్యాప ఇతిహాచురితిశ్రు
 తేః । ప్రాణాభవే ఇంద్రియవిచలనా యోగాదహవశనాయావాన
 హంపిపావాసానిత్యసు భవాచ్చసుషుప్తా వింద్రియాణామభావేపి ప్రాణ
 స్వోచ్ఛ్వాసనిశ్వాస రూపేణవిశ్వమాంత్యాచ్చ ప్రాణాత్కేతివదతి అ
 శనయాపిపాసోచ్ఛ్వాసాదీనాం ప్రాణేవిద్యమానా అన్యన్యస్థావనక
 స్మాత్ప్రాణోనాత్మా భవితుమహాంతి । దృశ్యత్వాజ్ఞడత్వాత్పాంచభా
 తికత్వాదాగమాపాయిత్యాదాద్యంతవత్వాద్వి కారిత్యాత్పరిణామిత్యా
 ద్యభిచారిత్వాత్కల్పితత్వాదాత్మవ్యతిరక్తే త్యాత్పరిచ్ఛిన్నత్వాదస్థాత్ర
 యబాధ్యత్వాత్తస్మాన్నాత్మాఘటపత్ తహ్యేత్త్వాకోవేత్సుకేతత్సహ
 ధ్యాయాచాపరశ్చర్వాకోన్యోంతరాత్మా మనోమయః శ్రుతైర్గుణిమ
 ప్రిప్రాణాదేరిభావాదహం సంకల్పవానహంవికల్పవాని త్యావ్యసభవద
 ర్మనాన్మోతకమితి సంకల్పవికల్పాదీనాం మనసివిద్యమానత్వేప్యన్యస్థా
 వనకస్మాన్మోనాత్మా భవితుమర్హంతి । దృశ్యత్వాజ్ఞడత్వా త్పాంచభాతక
 త్వాదాగమాపాయిత్యా దాద్యంతవత్వాద్వి కారిత్యాత్పరిణామిత్యా

ద్వ్యభిచారిత్వాత్ కల్పితత్వాత్ త్యక్తి కత్వాత్పరిచ్ఛిన్నత్వాత్ దవ
 స్థాత్రయబాధ్యత్వాత్ నోన్యస్యంతరస్యవిద్యమానత్వాత్తన్మానానా
 త్కాఘటాదీవత్ । తస్మాదాత్మాకోవేత్త్యక్తేత్యహాధ్యా యీచాప
 శ్చైర్వాకాపరనామబాధ్యంతర ఆత్మాజ్ఞానమయ ఇతిశ్రుతేర్ముక
 రభావేకరణ శక్త్యభావాదహంకర్తా హంభాక్తేత్యాన్యనుభవాచ్చబుద్ధే
 నిశ్చయ్యాత్మికాయాశ్చ విద్యమానత్వాన్యసోహ్యం తరత్వాచ్చబుద్ధి
 రాత్మేతివదతి । కర్తృత్వాదీనాం విద్యమానానా మప్యన్యస్థత్వాత్
 స్యా అప్యాత్మ్యం ననుభవతి । తస్మాద్బుద్ధిగనాత్మేతి భవతుమహంతి ।
 దృశ్యత్వాజ్ఞాత్వాత్పంచభౌతికత్వాదామాపాయిత్యాద్యంతవ
 త్స్వేద్యకాత్వాత్పరిచామిత్యాద్యభిసారిత్వాత్కల్పితత్వాత్పరిచ్ఛిన్న
 కత్వాదవస్థాత్రయబాధ్యత్వాద్బుద్ధేరన్యస్యంతరస్యవిద్యమానత్వాత్
 స్మాన్నాత్కాఘటవత్తవ్యత్వాకోవేత్త్యక్తేనర్వాతిప్రాక్యతాదీస్వధూ
 రాప్రాభాకరతారికాపురఃస్థిత్యాన్యంతర ఆత్మానందమయ ఇతిశ్రు
 తేబుద్ధ్యాదీనానజ్ఞానేలయదశా నాహంజ్ఞ ఇత్యనుభవాచ్చ ఆనంద
 మయాదన్యస్యా విద్యమానత్వాచ్చ శ్రుత్యాచానందమయముక్త్వా తసా
 దన్యస్యకస్యాన్యమక్తత్వాచ్చ అజ్ఞానమాత్మేతివదతి । భట్లసు బ్రహ్మస్మ
 యుపవానందమయ ఇతిశ్రుతేః సుషుప్తౌ ప్రకాశాప్రకాశౌగద్యావా దే
 తావత్పర్యంతం సుఖమహంసస్వస్థంన కించిదవేదీషం మామహంనజా
 నామిత్యనుభవాచ్చాజ్ఞానోహితి చైతన్య మాత్మేతివదతి । అపరసుబా
 థోసదేవేదనిగ్రాహిత్వాది శ్రుతేసుషుప్తౌసర్వ భావాదహంసము
 ప్తౌ నాసమిత్కణ్ఠితన్య స్వాభావపరామర్శవిషయా దనుభవచ్చశూన్య
 మాత్మేతి వదతి । తస్మాదేతేషాం పుత్రతాదీరామనాత్మత్వే మచ్యతే
 పితైరితి ప్రాప్యతాభి దిగుక్తేషు శ్రుత్యుక్త్యాన్యనుభవా భాసేషుపూ
 ర్వపు ర్వోక్త శ్రుతియుక్త్యభివాభానానాముత్తరోత్తర శ్రుతియు
 క్త్యభివాభావైర్బుధ శక్తానాత్పత్రాది శూన్యస్థిత్యానామనాత్మ

త్వంస్పష్టమేవ కించప్రత్యగస్థూలోచక్షుర ప్రాణోనాతర్యోగ్యమనాశ్చ
 కర్తాచైత్యంచినా త్రంసదిత్యాది ప్రబలశ్రుతివిరోధాదన్యపు త్రాదిశూ
 న్యపర్యంతస్య జడస్యచైతన్యభాన్యత్వేన ఘటాదివదనిత్యత్వాదహంబ్ర
 హ్మో విద్యదనుభవప్రాబల్య ప్రామాణ్యోచ్చత తదుక్త శ్రుతియుక్త్య
 నుభవాభాసానాంబాధితత్వాదపి పుత్రాదిశూన్యపర్యంతమఖిలమాత్మై
 వ అతస్తద్భాసకం నిత్యశుద్ధ బుద్ధయుక్తస్వభావం ప్రత్యక్షైశ్చైతన్యమేవ
 పరమాత్మైతి వేదాంత విదామనుభవస్సస్థితః । ఏకమేవాద్వితీయమితి
 శ్రుత్యాకారణవ్యతిరేకేణ కార్యాభావాద్బ్రహ్మణోదేశ కాలవస్తావత్క
 త్వేనానంతత్వంస్సస్థితం । నహివేదాంతినామనుభవః । కింతుశ్రుతయోపి
 బహ్వోవిద్యంతే । తంవావతమాత్మానజా గ్రత్యస్వప్నంఅనుషుప్తస్వ
 ప్నే జాగ్రతమస్వప్నమనుషుప్తంసుషుప్తే జాగ్రతమస్వప్న మనుషుప్తం
 తురీయే జాగ్రతమస్వప్న మనుషుప్తం తద్దృష్టు కాలత్రయా బాధ్యంతి
 ద్వయమనంత మాదిమధ్యాంత శూన్యం మనోవాచామగో చరమవ్య
 యంమహద్వాగ్సకపరి సూర్ణం యశ్శేషపరమేశ్వర ఏవ సర్వజ్ఞఏవోం
 త్యాప్యేష యోనిస్సర్వస్య ప్రభవాప్యయాహిభూతానాం చక్షుషోద్ర
 ష్టాశోత్రస్యద్రష్టా ఋషోద్రష్టాబుద్ధేద్రష్టాప్రాణస్యద్రష్టాతమసాద్రష్టా
 సర్వస్యద్రష్టాతతస్సర్వస్మాదన్యోవిలక్షణశ్చక్షుషస్సాక్షీత్రస్యసాక్షీవాచ
 సాక్షీచునససాక్షీ సర్వస్యసాక్షీతతో విక్రియోమహాచైతన్య ఇతికాషీ
 తకిశ్రుతేః । యః పృథివ్యాంతిష్ఠః పృథివ్యా అంతరోయంపృథి వీనవేద్య
 యస్యపృథివీశరీరంయః స్మరేవీ మంతరోయమయత్యేషతతత్త్వాత్రాశ్చర్యా
 మ్యమృత ఇతిబృహదాణ్యోక్తశ్రుతేః । సత్యంజ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ । ఏ
 కమేవాద్వితీయం । సయశ్చయంపురుషే యశ్చసావాదిత్యేసఏకః । త
 ద్యోహంసోసాయోసోసోహం చిద్ధీరగ్ సర్వం సర్వఖల్విమం బ్రహ్మ
 సర్వగ్ హ్యేతద్బ్రహ్మ అయమాత్మా బ్రహ్మజ్ఞానం బ్రహ్మజ్ఞాన
 మానందం బ్రహ్మతత్త్వమసిత్త్వతదసిత్త్వం బ్రహ్మసి అహం బ్రహ్మస్మి

తదాత్మ్యమిదగ్ సర్వం బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్దృక్పశ్యతే
 దృష్ణాదక్షిణతశ్చ తరేణధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం వి
 శ్వమిదం వరిష్టమితి వాజసనేయికశ్రుతేః । తథాచస్మగ్నతేడర్వాన
 మస్మదకేషు చాప్యదుపతావశ్యస్తి చోష్ణద్యుతౌపహ్నాదిక్షువిదిక్షుహ
 యునభసోస్తిగ్భక్ష్యతిర్యక్షుచాఅస్త్యంతాతర్చహిరస్తిసత్యసతివాసారేష్వ
 రేషు వాసర్వత్రాస్తి సదాస్తి కింబహుగిరాత్వయ్యస్తి మయ్యస్తిచాస్వ
 యంప్రకాశః పరిపూర్ణరూపః సత్యకళాతీత అనంతఆద్యః సర్వాతశస్స
 ర్వగతః పరంపరాదే కోద్వితీయః పురుషః పురాణః అజోవిమూర్తిశ్చిద్ధా
 త్మాబుద్ధోమక్తోరంజనః నిత్యస్సర్వాత్మకస్సక్షీచిద్రూపోహవతస్స్వరా
 త్విరాడ్ధిరణ్యగభకశ్చకుశ్వరః ప్రపినుహః వ్యావహారికః ప్రాతిభామా
 సికః ప్రాజ్ఞస్త్వరూపభావో । సర్వరూపసర్వః స్తురూపః కాలత్రయాత్మ
 కః । సర్వాతరస్సర్వవేదీసర్వాతీతః పరాత్పరఐతి । తథాస్మతిశ్చ అచ్చ
 ద్యోయమదాహ్యోయమక్షేద్యోశోష్ణవవచ । నిత్యస్సర్వగతస్థాణురచ
 లోయంసనాతనఐతి । బహుస్సన్నతయస్సంతి । ఏతేనసర్వసాక్షిత్వంస
 ర్వాతరత్వంసర్వానస్యూతత్వంసర్వవిలక్షణత్వంసస్థితం ।

సశ్యజ్ఞానవనంతమిత్రతిజ్ఞాతమనంతత్వం సమర్థయోవేదని
 హితగుహాయామిత్యక్తగుహాహితత్వం సమర్థయితం అన్నిమయాది
 భ్యఆనందమయాతెభ్యః పంచభ్యః కోశేభ్యః బ్రహ్మతత్వంవివేక్తుకామ
 ఆనందవన్నయకోశండశకయతి ॥

సవాపవపురషోన్నరసమయఐతి.

యః పురుషశ్శిరః పాదాదిమూకా ఆకృతివిశేషస్సృష్ట్యా దానా
 కాశాదిక్రమేణోత్పన్నస్స ఏవైషఐదానీ సస్మద్దేహశ్చేనానభాయతే
 యద్యవ్యయం సస్మష్ట్యాదాపుత్పన్నః తథాప్యా కాశాదిపరంపరా ప్రా
 ప్తాన్నకార్యత్వేన సజాతీయత్వేన ఏవోచ్యతే తామేతాంవిపత్నాంస్సృష్టి
 కర్తుంఅన్నరసమయఐతిరసశబ్దః । మధురాన్లులవణతిక్తకటుకమాయాత్మ

కష్టస్థిభః । అన్నస్యరసస్తస్య వికారోన్నరసమయః మాతాపితృభ్యాం
 భుక్తోన్నర సస్తయోశ్శరీరేత్వగస్యత్కాంతం మేదస్థివజ్జాశుక్లాఖ్య సస్త
 ధాతురూపే ॥ క్రమాత్పరిపక్వస్సౌ గర్భాశయేప్రవిశ్య పునర్దేహరూపే
 ణవిక్రేయతేతథాచిగ ర్భోపనిషద్యామాయతే । వడ్విధోరసోరసాచోచ్ఛే
 తం శోణితాన్మా సం మాంసాన్మేదో మేదసోస్థీవ్యస్థిభ్యోవజ్జాఽజ్జాయా
 శ్శుక్లం శుక్లశోణితసంయో గదావర్తతే గభకృత్తపితేరాన్నరసవయే
 సస్థూలదేహేన తదంతర్వర్తి సూక్ష్మదేహోవ్య పలక్యతేతస్యాపంచీ
 తభూతకార్య త్వాచ్ఛుక్తే నాన్నానా పోష్య మాణత్వాచ్యతత్రభూతకా
 ర్యత్వమాచార్యేరుదాహృతం । అపంచీతపంచమహాభూతానతతాకార్యం
 చసర్వంసప్తదశకంభౌతికమితిభూతజత్వంసాజాత్యాదౌభౌతికమితిఅన్నాది
 పోష్యత్వంభూదోగైరమ్నాయతే । అన్నమయంహిసోమ్యమనఆపోమయః
 ప్రాణస్తైజోమయీవాగితి ఉపవాసేనప్రక్షీణ శక్తి కస్యమనసః పారణేనా
 ప్యామనం జ తూనామస్వగుప్తరైకసిద్ధం తథామాగళ శ్రమేణప్రక్షీణ
 శక్తిః ప్రాణోజలపానేనాప్యమమానోహాకేకృశ్యతే । తథాఘృతతైలాది
 తైజసద్రవ్యసేవయాకత శుద్ధి కృత్వావాచ పోషయతోగాయకాఉపల
 భ్యంతే । ఈదృశేరసం ప్రాణవాగాదీనామిం గ దేహేనసంయుతోయోన్న
 కార్యస్థూల దేహోయోన్నాభిరుపలభ్యతేసోమమాధ్యాత్మికపితేనఆధిదై
 వికోవైరాజదేహో బ్రహ్మండరూప ఉన్నయః సోప్యాచార్యైర్వార్తికే
 దసికతః । దిగాదికరణోదేవః పంచభూతా రీభృత్ । సర్వోస్మిత్యభిమా
 నోధోవిరాడేవమజాయతేతిసోమమన్నయః కోశః ॥

శాఖాచంద్రప్రదశక నేనర్యాయేన । బహుతత్వం బోధయితు
 ముపన్యస్తస్తథాప్య కోశస్యచిత్వాన్ని వత్పత్త్యా కారేణో పాసనార్థ పం
 చావయవానుపన్యన్యతి. ।

తస్యేదమేతి ॥ అనుదక్షిణః పక్షః అనుమత్తరః ప
 త్తిః అనుమత్తరః పక్షః పుచ్చప్రసక్తాభి.

యథాశ్చేనకంకాదిపక్ష్యా కా రేణచియ్యమాన స్వాగ్నేశ్శిరః ప
 త్తామధ్యమశరీరం పుచ్చంచేతిపంచావయవా ఏవమత్రాపి జ్యోతిస్యో
 స్యగ్రీవానూ ఉపరిప్రసేద్ధత్వేన దృశ్యమానమిదమేవశిరః । నాత్రోహనీ
 పాసితవ్యయంకించిద స్థితథాదృమానౌ హస్తావేవ పక్షత్వేనధ్యాతవ్యౌ
 కంఠాదధస్తాన్నా భేషోపఘ్నా దృశ్యమానోయశ్శరీర భాగస్య ఆత్మాజ్ఞ
 వాఽస్థాంప్రదేశయాపామధ్యమ దేహామధ్యం హ్యేషామంగానామాత్మైతి
 శ్రుతేః । నాభేరథౌవర్తియదంగమస్థిత దిదంపక్ష్యాకారస్యపుచ్చస్థాని
 యం । తచ్చప్రతిష్ఠాశరీరాధారః । ప్రతితిష్ఠత్యస్యామితి శబ్దస్యప్యత్పత్తి
 ర్మనుష్యశరీరేనాభేరథోభాగస్య ఉధ్వభాగం ప్రత్యాధారత్వం ప్రసి
 ధంగవాదిశరీరే మక్షికాదినివారణేనపుచ్చస్యాధారత్వం ద్రష్టవ్యం । పు
 చ్చస్యాధారత్వోక్తిరుపాసనాథాత దేవచున్నమయకోశస్యఉపాసనీయ
 ఆకారః ప్రతిపాదితః॥

అధాస్యకోశస్యశదుపాసనస్యచబ్రాహ్మణవాక్యేనాభిహితస్యసం
 వాదేనదాధ్యాకధంకంచిన్మంత్రముదాహరతి॥

తదప్యేనశ్లోకోధవతి అన్నద్వైప్రజాప్రజాయంతేయాఃకాశ్చ
 పృథివీగ్ శ్రితాః । అథోఅన్నేనైవజీవంతి అద్ధేదఃకీయం
 త్య తతః । అన్నగ్ంహిభూతానాంజ్యేష్ఠం తస్మాత్సర్వా
 షధముచ్యతే । సర్వంవైతేన్న మాఘ్నవంతి । యేన్నం
 బ్రహ్మోపాసతే । అన్నగ్ంహిభూతానాం జ్యేష్ఠంతస్మా
 త్సర్వాషధముచ్యతే । అన్నద్బూతానిజాయంతేజాతాన్య
 న్నేనవధంతే । ఆద్యతేత్తిచభూతానితస్మాదన్నంతేదుచ్య
 తథతీతి ।

తదఃతస్మిన్న్యధేచాగ్మోక్తేన్నమయకోశేసంవాదబుద్ధిజనక
 వీషవత్ప్రమాణోన్నద్వైప్రజాజ్ఞత్యాదికః । తస్మాదన్నం తదుచ్యత

ఇత్యంత శ్లోకః । పాదబద్ధోమంత్రోవిద్యతే పూర్వంసూత్రోక్తేర్థే కాచి
 ద్బ్రగుదాహృతా । తత్సముచ్చయమభి ప్రేత్యత్రాపిశబ్దః ప్రయుక్తః ।
 చతుర్దశభిఃపాదైరుపేతోయం శ్లోకః ఈదృశస్యలోక ప్రసిద్ధస్యచందో విశే-
 షస్యాభావేపి వైదికంకించిదతిచ్ఛందోభవిష్యతి । జరాయుజాండజస్వేద
 జోద్భిజ్జరూపదేహరూపాఃప్రజాయాః కాశ్చిత్ప్రధివీమాశ్చిత్యోపలభ్యంతే
 తాస్సర్వాఅర్వాదేవోపలభ్యంతేతచ్చైతత్పూర్వమేవప్రపంచితం । అపిచా
 న్నైవైవజీవంతిప్రాణాణాంధారయంతి । తత్తుల్యే ప్రసిద్ధం । అథజీవనా
 నంతరం అతతతతయమంతేతాః ప్రజావతదన్నమపియంతి ప్రవిశంతి
 స్నేహీయంతేమృగాది దేహానాంవ్యాఘ్రాద్యన్నిత్యే నాన్నైదేహాలయోద్ర
 వ్యవ్యః । హియస్మాత్కారణోదన్నం భూతానాంప్రాణి దేహానాంజ్యేష్ఠం
 ఉక్తరీత్యాకారణం । తస్మాత్కారణాత్సర్వానధంసర్వేషాంప్రాణీనాం
 తుద్రోగస్యనివర్తన మిత్యుచ్యతేనివర్తితేతుద్రోగ జీవరూపాయాస్థితే
 కారణంభవతి । అతిస్థితిహేతుత్వసిద్ధయే అన్నస్యతున్నివర్తకత్వంయు
 క్తం । అనెకోత్పత్తిస్థితిలయకారణ ప్రతిపాదనేనాన్నమయకోశః ప్రపం
 చితః । సర్వంవాణిత్యానినాసఫలము పాససంవిధీయతే । యేపురుషాఅ
 న్నంబ్రహ్మాపాసతేఅన్నే ప్రతీకబ్రహ్మదృష్టింకుర్వంతి బ్రహ్మప్రప్యోగి
 సంసృతమన్నందేహాకారేణపరిణమతేతదన్నం పరిణితం సచ్చిరతిదిభిః పు
 చ్ఛాంతైరవయవైరుపేతమితిధ్యాయంతితేధ్యాతారస్సర్వమేవాన్నంభక్త్య
 భోజ్యతేహ్యచోప్యరూపంప్రాపువంతియద్వావియదాదిపరంపరయా బ్ర
 హ్మణస్సకాశాన్నిష్పన్నమన్నమాధ్యాత్మికమానుషదేహరూపేనాధిగైవిక
 విరాడ్రూపేణచావస్థితంతే నాన్నోపాధినావిశిష్ట బ్రహ్మాపాసకః పు
 రుషస్సర్వాత్మకం విరాడ్రూపంప్రాప్య బ్రహ్మాదిస్తంభాంతానాం సర్వే
 షాంప్రాణీనాంయద్యదు చితమన్నంతత్తత్సర్వంప్రాపువతి । పూర్వంబు
 భుక్తుంప్రతిబోధసాధనభూతకోశప్రతిపాదనార్థం అన్నగ్ంహిభూతానా
 మిత్యక్తమంత్రతూపాస్యభూతస్యనస్తునః ప్రశంసార్థం పునరశ్యచ్యతే ।

తైత్తిరీయోపనిషత్సంపాదవల్లి

అస్మదానాం విరాట్కార్యంతానాం ప్రాణిదేహానాం యస్మాదన్న త్యేషం
 అతిశయేన పృథ్వీకారణభూతం తస్మాత్సర్వస్య సానారాద్యభిః కౌష
 థంసివర్తకం యథోక్తోపాసనం హి విరాట్ప్రాప్తిర్వా రాత్రమమక్తిహేతు
 స్సృష్టపాణిదేహానాం ఉత్పత్త్యభివృద్ధిహేతుత్వాద్యేవాస్య నమోప్రశ
 స్తూ అన్నోబ్జ్యోచనసర్వాణాం చ నేప సర్వదేహకారిణత్వేనాన్నస్య ప్రాశ
 స్త్యమవగమ్యతే । అన్యతేనైవైవైప్రణిభిః జీవనార్థభక్ష్యతత్త్వేనైవ
 యద్వాసర్వాన్ప్రాణినోక్తి ధతయతి త్యేనైవ సర్వేపిదేహా ఆమోలైవ
 మ్మోత్పాదితరోగాది నామైవ తత్కతిలోకే ప్రసిద్ధం । శ్రౌతకర్తృబుడ
 దాహృతసమాప్తార్థః । కోశసమాప్తార్థశ్చ । యః పునః గుహహి
 తం బ్రహ్మతత్త్వంబుభుత్వ తేతం ప్రత్యహాధవాన్ భూతోయమన్నమమ
 కోక్తోభిహోతి । ద్వాన్వోవాస్యత్రమితకథత బుధుధన గృహతే
 త్రాదిబాహ్య నిషయానక్తిం చివార్థదేహా మాత్రస్య వసాయస్య సా
 దనాదు పపద్యతే । లోకేస్వప్రాణినాం క్షభావత ఏవ సత్రమిక్రకళత్ర
 బంధ్యామివాత్మ్యమాహారభవతి । తంచప్యవహిగంశ్రుతిరనువదతి । అ
 త్నావైపుత్రనామాసతి । ఐతిరేయకేత్వామ్నాయతే । సోస్యగమా
 త్నాన జ్యేష్ఠః కర్ణభ్యః ప్రతిధియతే । ధాన్యాయమాత్నాకృత్యోవ
 యోగతః ప్రేతీతి । అప్యాయార్థః । పుత్రవత్ గృహస్థస్య వావాత్నా
 నా పుత్రరూపః పితృరూపశ్చ అస్య హి గన్తుం బుధి నోయం పుత్రరూపః
 త్నాశ్రౌతస్సార్థపుణ్య కర్మానుష్ఠానార్థం గృహేచస్థాస్యతే పితృరూప
 స్తాన్వత్సాన్వస్యకర్తవ్యాని సర్వాణి కర్మాణి త్వానయోగత ఆయుష్యే
 గరహితోమిగత ఇతి దృశంపుత్రత్వా నావాత్నారోపంభగవాన్భాష్యకా
 రకమా । పుత్రభార్యా మ వికలేషు సకలేషు ఆహమేవ వికలస్సకలావేతి
 బాహ్య పుత్రాభర్తావాత్మ్యభ్యంతరీతి నిష్కాద్యే స్వపత్రే ప్రతీయ
 మానత్వాత్తస్మై స్వభిన్నపత్రే ఆస్మన్యవహం స్సంహూదేవన త్త ఇతివ
 ద్దాణోముఖ్య ఇతిచేత్ తస్మాక్ ముమేవముఖ్యత్వాభావం బోధయితుం

పుత్రమిత్రాణికాత్సర్వ స్థావ్యావ్యాద్యావర్త్య ఆత్మబుద్ధిందేహేనం
కోదయితమన్నమయి అతోపదిశ్యతే । ఏతమేవాభిప్రాయముపరిష్టా
త్స్వప్తికరిష్యతి । సంపదవంపిత్ అస్థాల్లోకాత్ప్రేత్య ఏతమన్నయమా
త్సానముపసంక్రామతి । యస్తుబాహ్యవిషయాసక్తివాసనాప్రాబల్యాత్స
కృగుపదేశమంత్రేణాన్నమయాత్మనపర్యవస్యతి । తస్యతస్మిన్నర్థసానార్థం
తద్విషయో పాసనోపదిష్టానచోపాసనోనిరంతరమన్నమయమాత్మానము
పాసేనోబాహ్య విషయేభ్యోవ్యాప్తోర్థాదన్నమయే పర్యవస్యతి । యః
కశ్చిదల్పాయస్సన్ ఉపరితనస్య ప్రాణమయాదివివేకస్యభావేనబ్రహ్మ
తత్త్వబోధస్యసంపూర్ణభావాదుక్తోపాసనంకుర్వన్నేవ మ్రియతేతదా
నీముక్తరీత్యాసర్వాన్నప్రాప్తిభావతి । ఈదృశమేవవిషయవిభిప్రే
త్యభగవతోక్తం । ప్రాప్యపుణ్యకృతాంలాకానుషిత్యాశాశ్వతీస్సమాః
శుచీనాం శ్రీమతాంగేహేయోగభ్రష్టోభిజాయతేతి తదేవంవిషయాభి
ముఖ్యిని పృత్యర్థంఅన్నమయకోశము పదిశ్యప్రసంగాత్తదు పాసనం
తత్ఫలంచోక్తం ॥

అథవిషయేభ్యోని పృతస్యాన్నమయ కోశాదప్యంతః ప్రవేశాయ
ప్రాణమయకోశము పదిశతి ॥

తస్మాద్వా ఏతస్మాదన్నర సమయాదన్యోంతర ఆత్మా
పాణమయః । తేనైషపూర్ణభితి ॥

యః పరమాత్మాస్వయమాకాశాది క్రమేణాన్నమయతాం ప్రా
ప్తభిద్రాహ్మణేన ప్రతిపాదితః । సఏవపునశ్లోకేనస్పష్టికృతః । తస్మా
దేవద్రాహ్మణోక్తాదేతస్మాత్స్లోకే ప్రపంచితాదహంమనుష్య ఇత్యనుభూ
యమానాద్యవ్యతిక్తోభ్యంతరప్రదేశవర్తి కశ్చిత్ప్రాణమయ ఆత్మావర్త
తే । తేనప్రాణమయేనఏషోన్నమయః పూణోదేహస్యాంతరాపాద
మస్తకం ప్రాణమయోవ్యావర్తతే । లింగశరీరెజ్ఞాన శక్తిః క్రియాశక్తి
శ్చేతిద్వయం వర్తతే । తయోగ్యధ్యేక్రియాశక్తికార్యభూతః కశ్చిత్ప్రాణా

ఖ్యః పదార్థః తస్యచప్రాణసవ్యికారః పంచవృత్తిసమూహః । ప్రాణమ
యః । వృత్తయశ్చప్రాణాపానసమూహాఖ్యాః తస్యచప్రాణపదార్థస్య
వ్యాపారవిశేషాః । తేచహృదయాది ప్రదేశేనిష్పద్యంతే । తథాచో
క్తంహృది ప్రాణోగు దేహానస్స మానోనాభిసంస్థితః । ఉదానఃకంత
దేశస్థోవ్యానస్సర్వశరీరగః । ఇతి । తస్మైతస్యవృత్తిసమూహాస్వరూపస్య
ప్రాణమయస్యాత్మన్యారోపి తత్త్వాదహంప్రాణి మీత్యేవమిచ్ఛాన్వాసాదిక
ర్తృత్వేన అహంప్రత్యయగమ్య త్వచ్చాత్మత్వంద్రష్టవ్యం । ఆత్మత్వం
నామప్రత్యక్షస్వరూపత్వం । తత్రయథాపుత్రాద్యపేక్షయా ప్రతీచ్యన్నమ
యేదేహ ఆత్మత్వేనోపదిష్టే సతిపరాగ్రూపేపుత్రాదాముఖ్యాత్మత్వవ్యా
వృత్తిర్నిర్వృత్తా । తథాదేహోదప్యాంతరే ప్రాణమయాత్మన్యూపదిష్టే సతిదే
హాస్యముఖ్యాత్మత్వంసివారితంభవతి । పుత్రదేహయోర్ముఖ్యత్వా భావసామ్యేప్యవంత
రవైష మ్యదౌతాత్మత్వం మిథ్యాత్మత్వంభగవద్భిర్భాష్య కారైరేనము
దాహృతం । గౌణమిథ్యాత్మనోసత్వేపుత్రదేహోదిబాధనాత్ । ఇతి । త
యోఃపుత్రదేహయోరాత్మత్వవ్యవహారదశాయాం స్వస్మాదేభదప్రతిపత్త్య
ప్రతిపత్తిభ్యాంవైషమ్యం ద్రష్టవ్యం । దేహాత్మనోర్భేదమజానన్భిర్దౌకై క
లోకాయతిక్తైశ్చోచ్యమానదేహాస్యాత్మత్వంమిథ్యేతి మదత్రప్రాణమ
యాత్మోపదేశేనార్థాత్సంపాదితం । తదేతత్ప్రతీయాధ్యాయస్య తృతీయ
పాదేస్థిరీతం । ఆత్మాదేహస్తధాన్యోవాచైతన్యం మదశక్తిమత్ । భూ
తమేళనజేదేహానాన్య త్రాత్మాచపుస్తతః । భూతోపేభ్నిర్భూతేభ్యోవిభి
న్నావిషయత్వతః । నైవాత్మాభౌతికదేహోదన్యో సౌమరలోకభాక్ ।
మనశ్చిదాదీనాం క్రత్వర్థతానాస్తి కింతుపురుషార్థత్వమిత్యక్తే తి కోసౌ
పురుషఇతి ప్రసంగాద్విచార్యతే । తదేతత్తథి కరణంపూర్వోత్తర మీమాం
సయోశ్చేష భూతందేహవృత్తి ర్క్తస్యస్వగమోక్షభాగిన ఆత్మనఃప్ర
తిపాద్యమానత్వాత్ తత్రలోకాయతికాదేహ ఆశ్లేతమన్యంతే । అన్య
యవృత్తి రేకాభ్యాం చైతన్యస్యదేహ ఏవూపలంభాత్ సతిదేహేచైతన్య

ముపలభ్యతే । సత్వసతిదేహేనచ చైతన్యస్య జాత్యం తరతయాదేహవ్య
 తిరిక్తా త్వత్వం శంకసియం । క్రమకనాగవల్లీ చూర్ణానాం సంయోగా
 న్నదశక్తి రివదేహకార పరిణతేభ్యో భూతేభ్యోజా యమానం చైతన్యం
 కథంనామజాత్యం తరంస్యాత్ । తస్మాచ్ఛతనోదేహ ఆత్మేతిప్రాప్తే బ్రూ
 మః । పృథివ్యాదీనాం భూతానాముపలబ్ధి ర్భూతేభ్యో వ్యతిరిక్తా భవితు
 వర్హతి । విషయిత్వావ్య ద్యద్భూతేభ్యో వ్యతిక్తంతత్త్వద్విషయి యథా
 రూపాచ్ఛతుస్త ధాసతితాదృశ చైతన్యస్యాత్త్వత్వం వదంతప్రతికథంభౌ
 తికదేహ రూపత్వమూపాద్య తేసత్వేవదేహే చైతన్యముపల భ్యతేనాస
 సతీత్యన్వయ వ్యతి రేకోసిద్ధః । అసత్వపిదేహే పరలోక గామినశ్చిదా
 త్మనశ్చైతన్యస్య శాస్త్రేణోపలంభాత్ శాస్త్రస్యచప్రామాణ్యం సవర్ధనీ
 యం । అనాత్మత్వేన నిర్ణీతాత్త స్మాదేహదభ్యంతరాయః ప్రాణసస్యో
 త్పత్తిర్ద్వితీయా ధ్యాయస్య చతుర్థపాదేచింతితా । ముఖ్యః ప్రాణస్యాద
 నాదీజాణ్యుతేవానజాయతే । ఆసీదితిప్రాణచేష్టాప్రాకస్మిష్టే శ్శూయతే
 యతః ఆసీదితిబ్రహ్మసత్త్వం ప్రోక్తంవాయు నిషేధనాత్ । ఏతస్మాజ్జాయ
 తే ప్రాణఇత్యుక్తే రేషజాయతే ఇతిముఖ విలేసంచరన్తు చాప్యసకారీ
 వాయుర్ముఖ్యః ప్రాణస్సినాదిః కుతః నాసదాసీనో సదాసీత్తదాసీనా
 నీద్రజల్లితిసూక్తే ఆసీదవాతమిత్యా సీచ్ఛద్దేనస్మష్టేః ప్రాక్ప్రాణచేష్టా
 శ్రవణాదితప్రా ప్తేబ్రూమః । ఆసీచ్ఛబ్దోనప్రాణ వ్యాపారంవక్తి అవాత
 మితినిషేధాత్ కింతహిం బ్రంహ్మసత్త్వం బ్రూతేసదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆ
 పీదిత్యాది శ్రుతిభిస్సృష్టేః ప్రాగవస్థా ప్రతిపాదకశ్రుత్యంతరై స్సమానార్థ
 త్వాత్ । ఏతస్మా జ్జాయతేప్రాణఇతి శ్రుతిషుస్పష్టమేవ ప్రాణజన్మప్రతి
 పాదయతి । తస్మాదింద్రియ వత్ప్రాణోజాయతే తత్రైవాన్యచ్ఛింతితం ।
 వాయుర్వాక్ క్రియావాన్యోవా ప్రాణశ్రుతితోనిలః సామాన్యేంద్రియ
 పృత్తిత్వాసాంఖ్యే రేవముదీరణాత్ । భౌతిప్రాణోవాయు నేతిభేదోక్తే
 రేకతాశ్రుతిః । వాయుజత్వేన సామాన్యపృత్తి ర్నా జేష్వతోన్య తేతిచా

హ్యవాయురేవ వేణురంధ్రవముఖరంధ్రే సవిశ్వావస్థితసన్యాసా మ్నా
 వ్యపదిశ్యతే | నహి ప్రాణో నామ కించిత్ త్వాంతరమస్తి కతః యః ప్రా
 ణస్స వాయు రితి శ్చుతే | అథ వా పంజరస్థా మద్వన్ధవహః పక్షీ శ్చ స
 యంచలంతః పంజరమపి చాలయంతి ఏవమేకా దశాక్షాణిస్వ స్వవ్యా
 పారద్వారాశ్చేష్టయంతి జేహం | తత్ర జేహచాలనాభ్యోయోయం సర్వేం
 ద్రిమసాధారణో వ్యాపారస్స ప్రాణోభవిష్యతి తథాచసాక్ష్యా రుక్తం
 సామాన్యకరణవృత్తిః ప్రాణాద్యావాయవః పంచేతి తస్మాన్నత త్వాంత
 రంప్రాణితి ప్రాప్తే బ్రూమః | ప్రాణఏవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః సనా
 యునాజ్యోతిషాభాతీతి శ్చుత్యంతరే చతుష్పాద్విహక్లోపాసన ప్రసంగా
 దాధ్యాత్మికప్రాణస్యాధి దైవికవాయోశ్చను గ్రాహ్యను గ్రాహక రూపే
 కాదిభేదం స్పష్టమేవ నిర్దిష్టం | ఆత్మోయః ప్రాణస్స వాయు రిత్యేకత్వశ్చుతిః కా
 ర్యకారణయోరభేద వృత్త్యానేతర్యః | యత్తుసాంఖ్యే రుక్తంతదసత్ | ఇం
 ద్రియాణాం సామాన్యకరణ వృత్త్యసంభవాత్ పక్షీణా చలనాన్యేకవిధాని
 పంజరచలన స్యానుకూలాని నచతథే ద్రియాణాం దర్శనశ్రవణమసనా
 దివ్యాపారా ఏకవిధానాపి జేహచలనానుకూలా ససా త్తత్వాంతరంప్రా
 ణితి పరిశిష్యతే | తైత్తిరీయవచనరన్య చ్చింతితం | ప్రాణో మువిభురల్పవా
 విభుస్సాన్యత్పుష్కలమే హిరణ్యగర్భ పర్యంతే సర్వదేహే సమోక్తితః |
 సమప్టిశ్చష్టి రూపేణ విభుతైషాధి దైవికీ ఆధ్యాత్మికోల్పః ప్రాణస్సాన్యద
 దృశ్యశ్చయథేంద్రియం ప్లుషి గ్నాను మశకాదపి న్యూనకాయః పుత్తికా
 భ్యజీనః తస్మాదారభ్య సర్వాత్మకహిరణ్యగర్భ పర్యంతేషు దేహేషు
 తైస్సై దేహై స్సమత్వప్రాణస్య శ్రూయతే సమః ప్లుషిణా సమోమశ
 కేన సమోనాగేన స సభిప్రీతిలోకై స్సమానేన సర్వేణేతి తస్మాద్వాన్వి
 పీప్రాణితి ప్రాప్తే బ్రూమః | అధిదైవికస్య హిరణ్యగర్భ వ్యష్టిరూపేణ
 ప్రాణస్య సమప్టి రూపేణ చావస్థా నాద్వి భుత్వ వస్తువాయు రేవ సమప్టిర్వా

యురేవవ్యష్టి రితిశ్రుతేః । తదేవవిభు త్వంసమః ప్లుషిణేతి శ్రుతావుపా
సనార్థంప్రపంచితం ॥

ఆధ్యాత్మికస్తుపాణ ఇంద్రియవదదృశ్యః పరిచ్ఛిన్నః యస్త్వనేక
జన్మాభ్యస్త దేహాత్మత్వవాసనా వ్రాబల్యాత్ప్రాణమయాత్మోపదేశ మా
త్రేణాత్మత్వబుద్ధిః దేహేపరిత్యక్తుం నశక్నోతీతం ప్రత్యుపాసనాంవిధా
తుం ఉపాస్యస్వరూపం దర్శయత॥

సవాఏషపురుషచిధ ఏవతస్యపురుషవిధతాం । అన్వయం

పురుషవిధః । తస్యప్రాణఏవశిరః । వ్యానోదక్షిణః పతః ।

అపానఉత్తరః పతః । ఆకాశఆత్మాపృథివీచుచ్ఛప్రతిష్ఠా ।

ఇతిదేహోదభ్యం తరత్వేచయఃప్రోక్తస్సవైష వ్రాణిమీత్యనుభూయ
మానః । ప్రాణమయఃపురుషవిధఏవయస్యస్యస్య ప్రాణమయస్యశరీరస్యేవా
వయవాస్వతోనసంతితధాసితానవయవాంత్యంపాద్య పురుషాకారఏవోపా
సనీయః । నచాత్రదుస్సంపాద్యత్వంశంకనీయతస్యపూర్వోక్తస్యాన్నమయస్య
పురుషప్రకారతామనుస్మత్యతస్మద్యే పూర్ణత్వేనవర్తమానోయంప్రాణమ
యోఽపిపురుషాకారఇతివక్తుశక్యత్వాన్యధామూషానిక్షిప్తపిక్తందృతతా
మ్రంప్రతిమాకార సంపద్యతేతద్వత్తత్రహృదయాదూర్ధ్వ నాసీకయోస్సం
చారిప్రాణాఖ్యోవృత్తివిశేషశ్చిరస్త్యేనచింతనీయః । సర్వాసువాడిషుసంచా
రివ్యానాఖ్యోయోవృత్తివిశేషోయశ్చాపానాఖ్యోవృత్తివిశేషో హృదయా
దధోనిర్గచ్ఛతితావుభౌపక్షద్వయరూపేణచింతనీయతా ఆకాశశబ్దేనోదరమ
ధ్యవర్తినాభిసమీక్యోదేశవిశేష ఉచ్యతేనేతత్రావస్థితస్స మానవాయు
రుపలక్యతే । సచవాయురాత్మా వ్రాణమయకోశస్యమధ్యభాగః పృథి
వీశబ్దేనావశిష్ట ఉదానవాయురుపలక్యతే ముఖ్యార్థస్వీకారేహి వ్రాణమ
యకోశాధికారో బాధ్యేతయధాపృథివీ ప్రాణినా ఏవస్థాన హేతు
త్వాత్ప్రతిష్ఠాతద్దేవోదానవాయుః వ్రాణాదివాయూనా దేహేవస్థాన
హేతుర్యావదయముదానవాయు రుత్కాంతింజనయతితవత్ప్రాణా

దీనాఁడేహేఁవస్థానం । అతఁడదానవాయుః ప్రతిష్ఠాఁడదానాఖ్య నృత్తివి
 శేషయక్తస్య పంచవిధవృత్తికర్తుఃప్రాణపదార్థస్య ఉత్కాంతప్రతిష్ఠయో
 స్వాతంత్ర్యమాధర్వణికా ఆమనంతా స ఈక్షాంతకేకస్మిన్వహమ త్కాంత
 ఉత్కాంతోధవిష్కామికస్మిన్వా ప్రతిష్ఠితేప్రతిష్ఠాస్యామీతిసప్రాణపస్య
 జతేతితతః ప్రతిష్ఠా హేతోః ప్రాణపదార్థస్య నృత్తివిశేషఉదానః ప
 త్త్యాకారేణధ్యేయస్య ప్రాణపయకోశస్యపుచ్చస్థానీయః యేశీరః పత్య
 దియాపేణపరికిల్పితాః ప్రాణాపానాదిపృత్తిసేషేషాః । యచ్చనృత్తిసత్రా
 తత్త్వం తత్త్వంమైత్రేయోపనిషది సమామంతం ప్రజాపతిర్వా ఏకోగ్రే
 అతిష్ఠత్సనారమ తైకస్స అత్సానమభిధ్యాయక్ బహ్వీప్రజా అస్సజతతా
 అస్మైనప్రాబుధ్యంత ప్రాణాస్థాణురిహా శీతమానా అపశ్యేత్సనారమత
 సోమన్యతైత సాం ప్రతిబోధనాయాభ్యంతరం ప్రవిశానైతధాయుమివా
 త్సానం కృత్వాభ్యంతరం ప్రావిశాన్ ఏకోనాశకత్వంచధాత్మ్యేన్ప్రవిభ
 జ్యోచ్యతే । యఃప్రాణోపానస్సమాన ఉదానోవ్యాస ఇతి అధయోయ
 మూర్ధ్వముత్కాగ్రిమత్యేషవావస ప్రాణోధయోయమ వాంచం స క్రా
 మత్యేషవావ సోపానోధయోయ స్థిష్ఠమన్నధాతుష పానస్థాపయత్య
 ణిష్ఠం చాంగేంగే సమన్యత్యేష వావసమానోధయోయం వీతపశిత
 ముద్గిరతినిగిరతి వైషవావస ఉదానోధయేనైతాస్సీరా అమవ్యాప్తా ఏష
 వావసవ్యా ఇతి పురాప్రజాపతిస్సన్ధిమేకాకీర్త్యేనక్రీడాహితేస్తన్నిధ్య
 ర్థం దేహాత్మన్ప్రాప్సృష్టానాంతేషాం వ్యవహారిసిద్ధ్యర్థం ప్రాణవాయు
 పాణిః జీవాగ్మహాపీనాః ప్రనిర్వృతచధాత్మ్యేన్ప్రవిభజ్యః పశిత
 శ్రుతేరధికః॥

పూర్వోక్తామయనత్వా గ్రీమయేపిన్లోకమదాహరతి
 తదప్యేషన్లోకోధవతి । ప్రాణందేవా అనుప్రాణం
 తిమనుశ్శ్లోకపశవశ్చయే ప్రాణోహిభూతానామా
 యుః తస్మాత్సర్వాయుషమచ్యతే । సర్వమేత

ఆయుర్యంతియే ప్రాణంబ్రహ్మపాసతెప్రాణా

హిభూతానామాయుః । తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యత ఇతి ।

యేసాత్వికా అగ్నింద్రాదయోదేవా యేరాజసాబ్రాహ్మణక్షత్రి-
యాదయోమనుష్యా యేపితామసాగవాదయః పశవస్తేసర్వేపి స్వస్వజే-
హమధ్యవర్జినం ప్రాణవాయుంచేష్టమాన మనుస్మత్యస్వయమపిచేష్టంతే
ప్రాణవహి దేహంచాలయంతి । తథాచకౌషీతకినస్సమామనంతి । అథ
ఖలుప్రాణవప్రజ్ఞా త్కేదంశరీరంపరిగృహ్య్యాత్థాపయతీతి అథర్వణికాశ్చ
ఆకాశాదిభూతాభి మానీదేవైర్వాగాదీంద్రి యాభిమానీదేవైశ్చసహ
ప్రాణాభిమానిదేవస్య దేహధారణనిషయేనంవా దేనసమామనంతితాన్
వరిష్టః ప్రాణఉవాచమామో హమాపద్యధాహా మేనైతత్పంచధాత్మా
నంవిభజ్యైతద్భాణ మవష్టభ్యవిదారయా మీతియథాహిలోకేబాణోధా
నుష్కేణప్రేర్యతే తథాప్రాణేన ప్రేర్యమాణత్వాద్భాణశబ్దేనశరీరముప
లక్ష్యతేయః ప్రాణోదేవమనుష్యపశ్వాదిదేహానాంచేష్టాముత్పాదయతి
సప్రాణోయస్మాత్సర్వ ప్రాణినామూయుర్హేతుస్తస్మాత్సర్వాయుషము
చ్యత ఇతిప్రాణస్య నామధేయం యథోక్తప్రాణమయి కోశజ్ఞాన మా
త్రేణాన్నమయాత్మవాసనాం పరిత్యక్తుమశక్నువంతోయే పురుషాస్తర్వా
సనానిపృత్తయే ప్రాణోపాధికం బ్రహ్మోపాసతే తేపురుషా ఆధ్యాత్మిక
ప్రాణోపాధికబ్రహ్మోపాసనాదేతస్మిన్జన్మన్యపమృత్యుపరిహారేణగర్వ
మాయుర్యంతిప్రాపువంతిఆధిదైవికహిరణ్యగర్భాఖ్యప్రాణోపాసనేన
తు జన్మాంతరెస్వయమేవ హిరణ్యగర్భాస్సంతోమహా ప్రళయవ్యంతం
సర్వమాయుః 'ప్రాపువంతికోశప్రశంసార్థంపూర్వము క్తస్య ప్రాణో
హి తేవాక్యసోపాస్తి ప్రశంసార్థం పునరప్యభిధానం.

ప్రాణమయోప దేశస్యతాత్పర్యందశకయతి ।

తస్యైషవపశరీర ఆత్మాయఃపూర్వస్యేతి ।

యఃప్రాణమయ్యదానీముక్త ఏషవతస్యాన్నమయస్యపూర్వకో

శస్యశరీరభవ శ్శారీరతాత్మాయదాప్రాణమయస్యాత్మశ్వందృఢంవాసితం
భవతి తదానీమన్నమయేస్వాత్మశ్వ భ్రమోగచ్ఛతికిం త్వన్నమయశరీరం
ప్రాణమయస్సరీరీ ఆత్మేతినిశ్చయోజాయతే ద్వయోరాత్మ నోరసంభ
వాదిత్వర్థః అథాన్నమయకోశాన్నిశ్చత్తస్యాధికారణః ప్రాణమయకోశాద
ప్యంతః ప్రవేశాయమనోమయకోశము పదిశతి॥

తస్మాద్వాపీ తస్మాత్ప్రాణమయాత్ అన్యోంతరా
త్మామనోమయః తేనైవపూర్ణభితి ।

బ్రహ్మణ్యశ్చితాజగదు పాదానరూపాత్రిగుణా త్మికామాయా
తత్రతమోగుణభాగస్యాన్న మయకారణత్వాత్తస్మిన్కో శేఖాడ్యమేవబ
హుళముపలభ్యతే సతుక్రియాశక్తిజ్ఞానశక్తిర్వాతస్మిన్నన్నమయకోశే
స్తిరజోగుణభాగస్యప్రాణమయకారణత్వాత్తస్మిన్ప్రాణమయే క్రియాశక్తి
రుపలభ్యతే సత్త్వగుణభాగస్యమనోమయాదికోశత్రయకారణత్వాత్తేషుత్ర
వ్వపికోశేషుజ్ఞానశక్తిరుపలభ్యతే తమోమిశ్రస్సత్త్వగుణోమనోమయకోశ
కారణంతోమనోమయేతామసభాగ ధర్మారాగద్వేషాదయేడపలభ్యం
తేరజోమిశ్రస్సత్త్వగుణోవిజ్ఞానమయకోశకారణం అతోవిజ్ఞానమయేయ
జ్ఞాదీనాంవైదికక్రియాణాం కృష్యాదీనాంతాకిక క్రియాణాంచకర్మత్వము
పలభ్యతే । శుద్ధసత్త్వగుణానందమయకోశ కారణంతస్తత్రానందమ
యేపియమోద ప్రమోదాదిశబ్దవాచ్యాన్న ఖవిశేషాపివోపలభ్యంతే ।
యద్యపిస్వరూపే ఔకైక్యజ్ఞానశక్తిః తథాపితదవాంతర భేదాస్త్రివిధా
కరణశక్తిః కర్మశక్తిః భోక్తృశక్తిశ్చేతి । తత్రకరణశక్తిజన్యమనస్తస్య
కారః కామసంకల్పాది వృత్తిసమూహః । మనోయశ్చత్తయశ్చవాజస
నేయభిరామ్నాయంతే । కామస్సంకల్పోవిచికిత్సా శ్రద్ధాశ్రద్ధాధృతి
రధృతిహీనా దీభిరిత్యేతస్సర్వం మనఏవేతతథాత్మష్టాస్మేహమాతాగో
తాభ ఇత్యాదిశుత్యంతగాణ్య దాహర్యాణిసాయం మనోమయః ప్రాణమయః

యాదన్యోభ్యంతరః అతఏవప్రత్యాసన్నత్వా స్మృత్యాత్మచైతన్యం సర్వాం
 తరమభివ్యజ్యతేతదభివ్యక్తివశాదేవమనోమయస్యాత్మత్వంతేనాభ్యంతరేణ
 మనోమయేనబాహ్యోప్రాణమయఃపూర్ణోవర్తతేయథాక్రియాశక్తైరాపా
 దమస్తకంవ్యాప్తిస్తథాజ్ఞానశక్తౌపివ్యాప్తియపలభ్యతే అతాతః కరణేనమ
 నసాబహిఃకరణానివాక్చక్షుగాదీనిదశాప్యపాత్యంతేతస్సర్వేషాంజ్ఞానం
 ద్రియాణాంకర్మేంద్రియణాంచమనోమయాభ్యాంశేంతర్భవోద్రిష్టన్యః ।
 తేషామింద్రియాణాముత్పత్తిర్వికలీయాభ్యాంస్యచతుర్థపాదేచింతితా ।
 కిమింద్రియాణ్యనదీనిస్సజ్యంతేసరమాత్మనాస్పష్టేఃప్రాగృషినామ్నైషాంస
 ద్భావోక్తౌనాదితా । ఏకబుధ్యాస్వబుద్ధభావతికత్వాజ్ఞాశ్రవాత్ ఉత్ప
 ద్యంతేధసద్భావఃప్రాగనాంతరస్పష్టితః । ఋషయోవాసతదగ్రేసదాసీ
 త్కేతఃఋషయఇతి ప్రాణానాఋషయఇతి శ్రుత్యాస్పష్టేః పూర్వమిం
 ద్రియాణాంసద్భావా వగమానాదిత్వంతేషామితి చేన్నఏకవిజ్ఞానేన స
 ర్వవిజ్ఞానంతావది । ద్రియాణాంఅనుత్పత్తేనఘటతే । తథాన్నయంహి
 సోఽప్యమన ఆరోపయః ప్రాణస్తేకోమయీవాగితి భూతకార్యత్వమింద్రి
 యాణాంశ్రూయతే ఏతస్మాజ్ఞామతే ప్రాణోమనస్సర్వేంద్రియాణి చఇతి
 విస్పష్టమేవేంద్రియాణాం జన్మశ్రవణంయత్తుస్పష్టేః ప్రాక్సద్భావవాక్యం
 తదనాంతరస్పష్టితమయం వ్యాప్యేయంతర్మాసింద్రియాణిపరమాత్మఃఉత్ప
 ద్యంతే । తతైవాన్యచ్ఛింతితం సప్తైకాదశవాక్యాణి సప్తప్రాణాఇతి
 శ్రుతేః సప్తయ్యుర్మూర్ధసప్తేషాభిరేషుచవిశేషణాత్ అశీషకాకస్యహస్తా
 దేవపదేనమిణాత్ జ్ఞేయాన్యేకాదశవాక్యాణి తత్తత్కార్యమరోధ
 తిః । సప్తేంద్రియాదగుతః సప్తప్రాణాః ప్రభవంతితస్మాత్సప్తాద్విషస్సమి
 ధస్సప్తజిహ్వః । సప్తఇమేలోకాయేషుదరంతి ప్రాణాగుహశయాన్నిహి
 తాస్సప్తసప్తాతి సామాన్యశ్రుతేః । సప్తవైశ్వాన్యః ప్రాణాఇతిశిరోగత
 సప్తచిత్త్రాప్త్యేన విశేషితత్వాచ్చేతిచేన్నశిరోసప్తేభ్యితి రాణేంద్రియాణి
 మాస్తాదీన్యపివేదే సమీర్థంతే హస్తానాదాతవ్యంహాపన్ధ శ్చానందయిత

వ్యంజేత్యాదినా తథాచవేదముఖాదేవనిశ్చయేనతి ఏకాదశవ్యాపారా
 ణాందశః నశ్రవణాస్వాదనా ఘ్రాణస్పృశనాభినదనా చాన మనానం
 గపిసర్గధ్యానానామపలంభాత్ । తత్సాధనత్వేనం ద్రియణ్యేకాదశేత్య
 భ్యవగంతవ్యం । పునరప్యన్యచ్ఛింతితం । వ్యాపీగ్మానివాత్మణిసాంఖ్య
 వ్యావృత్తముచిరే । వృత్తిలాభస్తతతదేహే కర్మచశాద్భవేత్ దేహ
 స్థస్థితిమద్భాగేష్వేవార్థత్వం ప్రకాశ్యతాం । ఉత్రాహంత్యాది శ్రుతే
 స్తానిహ్మణానిస్మర దశకనాత్ । సర్వగతానామింద్రియాణాంతతచ్ఛ
 రీతావచ్ఛిన్న ప్రదేశేషతత్తజ్జీవ కర్మఫలభోగయవృత్తిభోభవతీతియ
 త్సాంఖ్యైరుక్తంతదసత్ । కల్పనాగౌరవప్రసంగాత్ । దేహావచ్ఛిన్నస్థ
 త్తిమద్భాగైరేవ విశేషవ్యవహారసిద్ధౌ కిమనయావృత్తిహితానాంసర్వ
 గతానామింద్రియాణాంకల్పనయాకించ శ్రుతిరుత్రాహంతిగత్యాగతింజీవ
 స్మప్రతిపాదయతి । తాశ్చసర్వగతస్యజీవస్యన ముఖ్యాస్పృభవంతీతిముఖ్య
 త్వసిద్ధ్యర్థమింద్రియోపాధిస్త్వికృతః । యదినోప్యపాధిసర్వగతస్సాన్య
 త్కుత్రతవన్యత్రాహంత్యాదయోముఖ్యాస్పృభవేయంతిస్మాదసర్వ
 గతాన్యత్రాణేమధ్యపరిమాణేషు అదృశ్యత్వవక్షయా సూత్రకారేణ
 ణశబ్దః ప్రయుక్తః । పునరప్యన్యచ్ఛింతితం । స్వతంత్రాదేవతంత్రావా
 వాగాద్యాస్యాత్స్వతంత్రతానోజేత్స్వగాదిజోభోగో దేవానాంస్యాన్న
 చాత్మనః । శ్రుతమగ్నాదితంత్రత్వం భోగోగ్న్యజేస్తునోచితః । దేవ
 దేహేషుసిద్ధత్వాజ్జీవోభుంక్తే స్వకర్మణా । వాగాదీన్యత్రాణిస్వవిషయేస్వా
 తంత్ర్యేణ ప్రవర్తంతేనతు దేవతాపరతంత్రాణి । అన్యథావాగాదిజన్య
 స్యభోగస్య దేవానాంభోక్తృత్వాజ్జీవాత్మనో భోగస్సాన్యదితి శేన్నత
 గ్నిర్వాగ్భూత్వాముఖం ప్రావిశదిత్యాదావాగాదీనామగ్నాద్యనుగృహీ
 తత్వంశ్రూయతేతతోదేవసరతు త్రైవేంద్రియవృత్తిః సచైతావతాదే
 వానామత్రభోక్తృత్వం । మహాపుణ్యఫలరూపదేవత్వం ప్రాప్తనాంతథ
 మభోగఫలస్యానుచితత్వాదేవతా దేహేషుపరమభోగస్య సిద్ధత్వాచ్చు

నుష్కానినీఃస్తు దేవప్రేరితైరక్షైరుత్పాదితం భోగంస్వకర్మఫలతయానుం
 క్తఇత్యుపపద్యతే । తస్మాద్దేవతాపరతం త్రాణ్యేవాత్మాణి । పునరప్యచ్ఛిం
 తితం । ప్రాణస్యవృత్తయోత్మాణి ప్రాణాత్తత్వా తరాణివా తద్రూప
 త్వశ్రుతేః । ప్రాణనామ్నోక్తత్వాచ్ఛవృత్తయః । శ్రీమాశ్రాదిభేనో
 క్తేగాణత దూపనామని అలోచక త్వేనాన్యాని ప్రాణోనేతాక్షదేహ
 యోః । ఇహవాగాదీన్యత్మాణిముఖ్యప్రాణ వృత్తయోభవితుమర్హతి ।
 కుతస్తేషాం ప్రాణరూపత్వశ్రవణాత్త ఏతన్యైవసర్వరూపమ భవన్నితి
 శ్రుతేః । కించప్రాణశబ్దేనైవతానిలోకే వ్యవహ్రియంతే । మ్రియమాణ
 స్యప్రాణనాడ్యావినిర్గచ్ఛంతి త్యాజాశ్రుతిశ్చవాగాదీనాంప్రాణనామతా
 మాహ । నతైవాచోనచక్షూషిన శోత్రాణీననునాంసీత్యాచక్షుతేప్రా
 ణిణ్యేవాచక్షుశ్రుతిశస్మాన్న ప్రాణాదన్యాయానిచేతి చేన్నతానిమృత్యు
 శ్చమోభూత్వోపయేమితి తస్మాచ్ఛ్రవ్యత్యేవవాగిత్యాది నావాగాదీ
 నాంస్వస్వ విషయేషు శ్రాంత్యాదిసభి ధాయాధేమమేవనాప్నోద్యోయం
 మధ్యమః ప్రాణోనుస్సంచరన్ శ్చసంచరంశ్చసవ్యధతే ధోనరిష్యతఇతి
 ప్రాణస్వస్వ వ్యాపారశ్రాంత్యధావను హయమేకోభేదస్తథా ప్రాణ
 సువాదేవాగాదినిగన్ మనప్రవేశనయోదేహస్యచురణోద్ధాన మభిధా
 యప్రాణనిగన్ మన ప్రవేశయోర్గూణోద్ధానైదశన్యతిఅతఏవమాది భే
 దోక్తేర్వాగాదీనాం ప్రాణరూపత్వంప్రాణనామత్వంచగాణంస్వామి భృ
 త్వన్యామేన ప్రాణానువృత్తిత్వాద్వ్యవహార భేదశ్చభూయాను పలభ్యతే
 స్వంస్వవిషయంపరిచ్ఛిద్యాలోచకానీందిరియాణిప్రాణ స్వత్మాణాందేహ
 స్యచనేతాత స్మాచ్ఛవమశ్రమాదితైలక్షణ్యత్ ప్రాణాత్తత్వాంతరాణీం
 ద్రియాణిఏతేషా మేకదశేంద్రియాణాంవభ్యేమన సోముఖ్యత్వాత్తన్నా
 మ్నచునోమయకోశ ఇత్యుచ్యతే । తస్మాత్ప్రాధాన్యం చమనసఃవాగా
 దీందియై స్వస్వవ్యాపారే మూలజీవ్యత్వాదుపపద్యతే । వాగాదయస్తుని
 వత్వాదిదృక్షాశుశ్రూషాదిరూపాంప్రజ్ఞాశబ్దాభిధేయమనో వృత్తిపురం

స్కృత్యైవవ్యవహారంతితచ్చన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంప్రపంచ్యకాపీతేకస్స
మామనంతి । ప్రజ్ఞాయావాచం సమారుహ్యవాచాసర్వాణినామాన్యాప్నోతి
తిప్రజ్ఞాయావాచం సమారుహ్యవాచాసర్వాన్య ధానాప్నోతి ప్రజ్ఞ
యాచక్షుస్సమారు హ్యచక్షుమాసర్వాణిరూపాణ్యాప్నోతి ప్రజ్ఞయాశ్రో
త్రంసమారుహ్యశ్రోత్రం సర్వాచ్ఛబ్దానాప్నోతి ప్రజ్ఞయాజిహ్వ స
మారుహ్యజిహ్వ యాసర్వాన్నరసానాప్నోతి । ప్రజ్ఞాయాహస్తాసమారు
హ్యహస్తా భ్యాంసర్వాణి ర్గాణ్యాప్నోతి ।

ప్రజ్ఞయాశరీరం సమారుహ్యశరీరేణ సుఖదుఃఖాప్నోతిప్రజ్ఞయో
గస్థం సమారుహ్యోగస్థేనానందంరతిం ప్రజాతిమ ప్నోతి । ప్రజ్ఞయాపా
దాసమారుహ్య పాదభ్యాం సర్వాకుత్యా ఆప్నోతి ప్రజ్ఞయామనస్స
మారుహ్యమనసా సర్వాణిధ్యానాన్యాప్నోతి త్యాది ర్వయః । నహిప్రజ్ఞా
పేతావాజ్ఞామి కించనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్రమేమనోభూదిత్యాహ । నాహ
మేతన్నామప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతః ప్రాణోగంధం కంచనప్రజ్ఞా
పయే దన్యత్రమే మనోభూదిత్యాహ । నాహమేతంగంధం ప్రజ్ఞాసిషమితి
నహిప్రజ్ఞాపేతం చక్షూరూపంకించన ప్రజ్ఞాపయే దన్యత్ర మేమనోభూ
దిత్యాహ । నాహ మి ద్రూపంప్రజ్ఞాసిషమితి । నహిప్రజ్ఞాపేతంశ్రోత్ర శ
బ్ది కంచనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్రమేమనోభూయాదిత్యాహ । నాహమేతంశబ్దా
ప్రజ్ఞాసిషమితి । నహిప్రజ్ఞాపేతజిహ్వోన్నయం కంచనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్ర
మేమనోభూయాదిత్యాహ । నాహమేతమన్నరసం ప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్ర
జ్ఞాపేతౌహస్తా కర్మకించనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్రమే మనోభూదిత్యాహతు
ర్నాహమేతత్కర్మ ప్రజ్ఞాసిషమితి । నహిప్రజ్ఞాపేతం శరీరంసుఖందుఃఖంకం
చనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్రమేమనోభూదిత్యాహ । నాహమేతత్సుఖం దుఃఖం
ప్రజ్ఞాసిషమితి । నహిప్రజ్ఞాపేత ఉపస్థ ఆనందంరతిం ప్రజాతించ కాంచన
ప్రజాపయే దన్యత్రమేమనోభూదిత్యాహ । నాహమేతమానందంరతింప్ర
జాతించప్రజ్ఞాసిషమితి నహి ప్రజ్ఞాపేతౌ పాదాకుత్యాం కాంచనప్రజ్ఞాప

యేతామన్యత్రనామనో భూదిత్యాహతుర్నావామేతా మీత్యాంప్రజ్ఞాసి
వ్యతిసహిప్రజ్ఞాపేతాధిః కాంచనసిద్ధ్యేన్న ప్రజ్ఞాతవ్యం ప్రజ్ఞాపయేతి
త్యాదివ్యతిరేకః॥

ఏస్మిన్ తస్యైవేంద్రియ సహజ్విరూపే మనోమయకోశే స్వాత్మార
ముపదిశ్యతే దేవదృఢంహసయిత ముపాసనవిధి భిషేత్య ఉపాన్యస్వరూ
పందశకాయతి॥

సవాపిషపురుషవిధవేవ! తస్యపురుషవిధ తాం । అన్వ
యంపురుషవిధః! తస్యయజురేవశిరః! ఋగ్దక్షిణఃపక్షిఃసా
మోత్తరఃపక్షిః! ఆదేశఆత్మాఅధర్వాంగిరసః పుచ్ఛంప్ర
తిష్ఠాఇతి॥

యోమనోమయః ప్రాణమయాదధ్యంత ఆశ్మత్వేనోపదిష్టస్సవీజై
షసంకల్పయామీశ్యనుభూయ మానడపాసనార్థసంచావయవో పేతిః పు
రుషప్రకారవీవభవతి పూర్వవత్ । మూషాఃషిక్త ద్రుతతాన్రూన్యామేవ
ప్రాణమయమనుస్యో పురుషవిధత్వంచునోమయస్య యజురాదయస్త్ర
యోవేదత్రయ గతామంత్రాః ఆదిశ్యతే నేనేత్యాదేశః విధాయకం బ్రా
హ్మణవాక్యం అథర్వాభ్యేవాంగిరస నామ్నాచమనముషిణా దృష్టాశ్చతు
థకావేదగతామంత్రా అధర్వాంగిరసః తేమాంచైహిశేష్టప్రాప్త్యనిష్ఠస
రిహారా ప్రతిసాధనత్వేన ప్రతిష్ఠాత్వం మన్యసిశబ్దాన్నికాయజురాదయో
సమనోరూపా స్తథాపితదాలోచనాశ్చక మనోవృత్తివిశేషా యజురాద
యోశ్చైరుపలక్ష్యంతే॥

పూర్వవదస్మి న్మనోమయేపి శ్లోకముదాహరతి॥

తదప్యేష శ్లోకోభవతి యతోవాచో నివశంతే ఆ
ప్రాప్యమనసాసహ! ఆనందబ్రహ్మణోవిద్వాన్ నబిభేతి
కదాచనేతి॥

వాచకాశ్చ బ్రాహ్మణాః పకేనమనసాసహ బ్రహ్మణస్స్వరూపమానంద

మప్రాశ్య యస్మాద్భ్రహ్మనందాన్నివతకాంతే తంవిద్యాన్మనో మయో
 పాధివిశిష్టం బ్రహ్మస్వరూపముపాసీః కదాచిదపిచిభేతి జాతిగుణాగ్న్య
 భావాగ్నబ్రహ్మణి వాచకశబ్దప్రవృత్తిః । ఏతచ్ఛబ్దైషకర్మ సృష్టిధావుక్తం
 పప్తిగుణక్రియాజాతయో రూఢిశ్చశబ్దార్థ స్సృతిహేతవః నాత్మన్యన్యత
 మోమీషాంతేనాత్మానాభి ధీయతఇతిమనోపపన్నాని సంకల్పయతదా
 నీమీద్యుగితి వాతాద్యుగితివాసంకల్పయతి । సదైతదుభయం బ్రహ్మణిసంభ
 వతి । తస్మాద్భ్రహ్మణోమనోనివతకాంతే । తదేతత్పంచకోశ వివేకభిహితం
 కీన్మక్తదితిచేత్పుచ్చేదీద్యుక్తానాస్తి తత్రహి । యదనీద్యుగతాద్యుక్తేత్సవ
 రూపంవినిశ్చిను । అతాతావిషయస్తీవృక్షరోక్షస్తాద్యగుచ్యతే । విష
 యానాక్షవిషయస్సత్వాన్నాన్మన్య రోక్షతా । ఇతిపూర్వతయ ధాన్మమ
 యోపాధివిశిష్టస్య ప్రాణమయోపాధివిశిష్టస్యచ బ్రహ్మణ ఉపాసనము
 క్తం ఏవమత్రాపిచనోమయోపాధివిశిష్టస్య ఉపాసనంవివక్షితం । ఆస్యధా
 యజురానిమగిరః శత్రూదికల్పనావేయధ్యకం ప్రసజ్యేతవిద్యానిత్యత్రపది
 ధాతురుపాసనా వాచివిద్యుపాస్తి క్రియయోరుపాస్తిప్రకరణే పూర్వప
 ర్యాయత్వదర్శనాత్తచ్చా పృత్యైకకరణే భాష్యకారైరుదాహృతం । క్వచి
 ద్వదీనోపక్రమ్యాపాస్తి నోపసంహరతి । యథాయస్తద్వేదేత్యత్రఅనుమ
 ఏతాంభగవోదేవతాంశాధియం దేవతామపాస్యైతి క్వచిచ్ఛేపాస్తి
 నోపక్రమ్యవిధి నోపసంహరతి యథావనో బ్రహ్మైశ్చపాసీతేత్యత్రభా
 తిచతపతిచ కీర్త్యాకాయశసా బ్రహ్మవచ్ఛసేన యఏవ వేదేతితస్మాద్వేదన
 మత్రోపాసనం । తెనోపాసనేనేహము త్రచభీతిర్నభవతిని రంతరము
 పాసీనస్యరాగద్వేషాద్యవసరా భావాదైహికభీత్యభావః । క్రమముక్తిస
 ద్భావాచ్ఛాముష్మికభీత్యభావః । ఉభయమపివివక్షిత్వాకదాచనేత్సుక్తం

మనోమయోప దేశస్యతాత్పర్యం దశకయతి॥

తస్మైషపవశాగీర ఆత్మాయఃపూర్వస్యేతి ।

ప్రాణమయశ్శరీరంతత్స్వ మీమనోమయఆత్మైతీ దృఢనిశ్చయో
జాయత ఇత్యర్థః । బృహదారణ్యకేబాలాక్యజాత శత్రుసంవాదే ప్రా
ణాశ్మవాదినం బాలాకింప్రతిప్రాణస్యా నాత్మత్వబోధయితుం అజాత
శత్రుబాన్ తాకినాసహకస్యచిత్సుప్తస్యపురుషస్య సమీపే గత్వాశా
స్త్రప్రసిద్ధేః ప్రాణనామభిశ్చతుర్థి స్త పురుషమామం త్యతావతాత
స్మిన్నుత్థితేనతి జడత్వేనప్రాణస్యా నాత్మత్వం నిశ్చిత్యప్రాణాదన్యంజై
తన్యమాత్మానందశక్యైతుం పాణిచాతంసుప్త పురుషంపునః పునరాశి
వ్యసాధయాంచకార । తతశ్చేతసఆత్మోత్తస్థా । తథాచశ్రూయతే ।
తేహసుప్తపురుష మోజగ్ముఖస్తమైత్తేహమభి రామంత్రయాంచక్రే
బృహత్పాండరవాసస్సో మరాజన్నితినచోత్తస్థాత పాణినాపేషంబోధ
యాంచకారసహోత్తస్థావితీ॥

అథప్రాణమయోఽగ్ని వృక్షస్యమనోమయకూశాదంతః ప్రవేశా
యవిజ్ఞానమయకోశముపదిశతి॥

తస్మాద్వా ఏతస్మాత్మనోమయాత్ । అన్యోంతర
ఆత్మావిజ్ఞానమయః తేనైషపూణఃకృత ।

కామసంల్పాదివృత్తిసమూహా నూపోయోషనోమయః ప్రత్యగాత్మో
పాధిద్వారాత్మశ్చేనోపదిష్టః । తస్మాదేవైతస్మాదాత్మోపాధి భూతాద
హంకారమయై హంసంకల్పయూషిత్యేనమను భూయమానాదభ్య త
రోవిజ్ఞానమయాభ్యోయోగ్య ఆత్మస్తితేనవిజ్ఞానమయేనాం తరస్థితేనబ
హిస్థితోమనోమయః పూర్ణోవతిష్ఠతే । సత్వగుణకార్యాయాంజ్ఞానశక్తౌత
మోమి శ్రభాగోయ ధారాగ ద్వేషాది తామస ధర్మో పేతం
తామసక రణత్వధర్మోపేతంసన్దనోభవతి । తథారజోమిశ్రభాగోవిరా
జసేనకర్తృధర్మోపేతం సద్విజ్ఞానంభవతి । వనోవృత్తిచాంషధ్యవి
శిష్టమహంకరైత్యేవదూషం వృత్తిజ్ఞానం యస్యకర్తృత్వధర్మోపేతస్య
వస్తునో గ్రాహకం భవతి । తద్వస్తు విజ్ఞానం । తస్య వికారోవి

జ్ఞానమయః । రజోమిత్రసత్వగుణకార్యహివిజ్ఞానం । తద్విజ్ఞానమహం
 ప్రత్యయవిషయా భిషంతమూషేణవిక్రియతే । తమేషమభిషంతారంస
 ర్వేజనా అహంప్రత్యయేనవిషయీకుర్వంతి ద్వివిధోఽననం ప్రత్యయ
 దంప్రత్యయోహం ప్రత్యయశ్చేతి । తత్రేదంప్రత్యయోబహిర్ముఖతయా
 ప్రమాతురస్యసదార్థం ప్రమేయంఘటాది విషయాకరోతి । అహంప్రత్య
 యస్త్యంతర్ముఖః ప్రమాతారమేవవిషయాకరోతి । ననాశ్రప్రమాత్మ
 ప్రమేయస్సాంకర్య దోషశ్శంకనీయః । దృష్టత్వేనతస్యదోషత్వా భావా
 న్నహిదృష్టేనత్యను పపన్నంనామేతిన్యాయాత్ యోయమహం ప్రత్యయ
 విషయోభిషంతాసర్వేషుప్రమాణవ్యవహారేషుప్రమాత్మతాసోయమత్రవి
 జ్ఞానమయః । ఏతమేనోద్దిశ్య ఆభర్షణికాశ్చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యంచక్షోత్రం చక్షోతవ్యంచ
 ఘ్రాణంచ ఘ్రాతవ్యంచశ్చక్షుశ్చ శృణోయితవ్యంచ వాక్చక్షుశ్చ క్షయంచహస్తా
 చాదాతవ్యంచేత్యాది నాప్రమేయజాతం ప్రమాణజాతంసర్వం అనుక్ర
 మ్యసర్వ వ్యవహారకర్తారంపృథగే వవిస్పృష్టమామనంతి । ఏషహిద్రష్టా
 శ్రోతా ఘ్రాతారసయితా మంతాబోద్ధాకర్తా విజ్ఞానాత్మాప్రదుషిత
 కాపీతకినశ్చ ద్రష్టాయావాచంసమారుహ్యవా చాసర్వాణినామన్య
 ప్సోతి ద్రష్టాయాప్రాణంస మారుహ్యప్రాణేన సర్వాన్ ధానాప్సోతి ।
 ద్రష్టాయాచక్షుస్సమారుహ్య చక్షుశాసర్వాణిరూపాణ్యాప్సోతిత్యాదినా
 విషయేం త్రియవ్యవహారస్యసర్వస్యాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంననోధీ సత్వ
 మాన్నాయా శేషవ్యవహారకర్తారం పృథగామనంతి । నవాచంవిజ్ఞా
 నీతవక్తారంవిద్యాదిత్యాదినా । నన్వాత్మైవవ్యవహారస్యకర్తానత్వసావిజ్ఞాన
 మయశ్చతుర్థఃకోశః । అతఏవభగవాన్చానరాయణోద్వితీయాధ్యాయస్య
 తృతీయపాదే జీవాత్మవిచారకర్తాశస్తార్థవత్వాదితి సూత్రయామాస
 నాయందోషః ఆత్మకర్తృత్వా శేరాపాధికత్వాత్ ఏతచ్ఛయధాచతక్షో
 భయధేత్యత్రసూత్రితః । లోకేతక్షాబాహ్యసాధనైర్వాస్యాది భిర్యుక్తః
 ప్రాసాదాదిగృహస్యకర్తాభవతి సాధనహీనస్తునైవార్థా తద్దేనాత్మా

స్వరూపతోసంగ ఏవసన్వాగాదికరణసహితః కర్తేతీనూత్రార్థః తహిన్
 పూర్వోక్తబాహ్యేంద్రియాంతః కరణసమూహరూపస్యమనో మయస్య
 సంయోగేనైవ ఆత్మనఃకర్తృత్వసిద్ధాకేమనన విజ్ఞానమయేనేతిచేన్నైవం
 అనేనన్యా యేనతత్కార్యపి వైయర్థ్యస్యాపాదయితుం శక్యత్వాద్వాస్యాది
 సాధనసంయుక్తస్య బ్రాహ్మణాదేరేవ ప్రాసాదాదికర్తృత్వేనతివ్యర్థస్త
 త్వాస్యాత్ । యదిబ్రాహ్మణాదా ప్రాసాదాదిగోచరజ్ఞానక్రియాశక్తిర్హి
 భావాత్తత్వాపేక్ష్యతే । తహ్యేకతాపి సర్వస్య వహాత గోచరజ్ఞానక్రి
 యాశక్తియుక్తో విజ్ఞానమయోపేక్ష్యతే । నచాసంగస్యాత్మన ఆరోపమంత
 రేణశక్తి ద్వయ సంభవతి । ఆరోపశ్చక్వచిన్ముఖ్యమైవ వాధారాంతరే
 దృశ్యతే యథాలోకేభిర్గతే హిసర్వేముఖ్యం సర్వత్వంరజ్జావారోప్య
 మాణందృష్టంతస్మాదత్రాపివిజ్ఞానమయే ముఖ్యంశక్తిద్వయం చిదాత్మ
 న్యారోప్యతాం । ఏతదేవాభిప్రేత్యవాజసనేయినస్సమామనంతి । యో
 యువిజ్ఞానమయః ప్రాణేషుహృద్యంతర్జ్యోతిః పురుషఃససమానస్సన్
 ఉభాలోకావనుసంచరతి ధ్యాయతీవలేలాయతీవేతి తత్రయోయంతైత
 న్యజ్యోతిస్స్వరూపః పురుషఃవిజ్ఞానమయోపాధికస్సన్ పురుషస్తేనోపాధి
 వాసమానః పరిచ్ఛిన్నస్సన్ ఉపాధిసంచరం తమనుస్వయమపి లోకా
 వృథాసంచరతి । వస్తుతస్స్వయమసంచరన్నేవ ఉపాధిసంచారేణసంచర
 న్నివోపలభ్యతే । యథామతేదేశాంతరం ప్రతిగీయమానెనతి ఘటావా
 చ్ఛిన్నాకా శస్యాశ్యదేశానయన భ్రమస్తద్వత్ । సోయమర్థశ్చుత్థోఽవశ
 దైసస్పష్టిక్రియతే । ఉపాధాధ్యాయతీ సత్యపరిచ్ఛిన్నోఽసంగశ్చిదాత్మ
 స్వయమపి ధ్యాయన్నివోపలభ్యతే । తథాపాధాలేలా యమానెనతి
 తత్సంపర్యాచ్ఛలస్సేవోపలభ్యతే ఏవమేవోపాధిప్రయుక్తంఉత్తరాం
 తిగతిగమనాది సన్సారంభగవాన్ బాదరాయణసుస్స త్రయామాస ।
 తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యపదే శబ్దతివంసతికర్తృత్వమపి విజ్ఞానమయో
 పాధాంతమాసమాశ్నన్యారోప్యత్యతిఅభ్యుపగంతవ్యం సోయంకర్తృత్వ

శక్తియైక్తోవిజ్ఞానమయః కరణశక్తియైక్తాన్మనోమయాదభ్యంతరః నను
 మనసాసహితాన్యే కాదశతత్వానీం ద్రియాణిపంచవృత్తుః పేతప్రాత
 త్వంచేత్యేతావ దేవలింగశరీరం ముంమాంసాశాస్త్రే విచారితం । నతువి
 జ్ఞానాఖ్యయేంచిత్తత్వమితి చేన్నప్రాణపాదేత ద్విచారాభావేపితతః పూ
 ర్వస్థిన్నాదేజీవాత్మని సంసారధర్మాపాదకత్వేన తద్గుణసారత్వాదిత్యాది
 నావిచారితత్వాదంగీ కృతేహివిజ్ఞానాఖ్యబుద్ధి తత్వేలింగశరీరస్య ప్రదశ
 సంఖ్యాపూర్యతే సాచసంఖ్యాభగవద్భిర్భాష్యకా తైరుదాహృతా । పంచీకృతవంచమహా
 భూతానితత్కార్యం చసర్వంసప్తదశకంలింగమితి తస్యాంచసంఖ్యాయాం
 సంఖ్యయానితత్వాని విశ్వరూపాచారై ర్దర్శితాన్విజ్ఞానేద్రియాణిపంచై
 వతథాకర్మేంద్రియాణ్యపి వాయవంపంచబుద్ధిశ్చ మనస్సప్తదశంవిదురితి
 నన్వేకస్యేహంతః కరణతత్వస్యచనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాఖ్యాశ్చత్వా
 రోవృత్తిభేదాఃకథమితి జేదుచ్యతే । సంశయాత్మకంమనః నిశ్చయాత్మి
 కాబుద్ధిః అభిమానాత్మకోహంకారశ్చేత నాత్మకంచిత్తమితివృత్తీనాంలక్ష
 ణాని ఏతాశ్చతస్రావృత్తయస్తద్విషయాశ్చధర్వణీకైరనుక్రంతాః ।
 మనశ్చమంతవ్యంచబుద్ధి శ్చబోధవ్యంచ అహంకారశ్చాహంకర్తవ్యం చచి
 త్తంచచేతయితవ్యంచేతిఏతేచవృత్తివిశేషాః క్షణికాఃకాలకర్మభేదనోత్ప
 ద్యంతేయుగపక్షా నానుత్పత్తి ర్మనసోలింగమితిన్యాయాత్ తథాసతి
 వృత్తి మాత్రస్వరూపయోర్మనోమయవిజ్ఞానమయయోస్తామసరాజస
 రూపాన్నమయ ప్రాణమయవత్ప్రథక్స్వరూపత్వభావాద్భిన్నకాశీన
 త్వాదంతర్బహిర్భావోనయుక్త ఇతిచేన్నకరణరూపేణ కర్తృరూపేణ
 చతయోస్తత్వభేదాంగీకారాత్ మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాఖ్యాశ్చత్వా
 రోఃకరణస్యైవవ్యాపారవిశేషాః కర్తృత్వరూపంచ కరణాత్ప్రథగేవత
 త్వం । తచ్చబుద్ధిశ్చబేన విజ్ఞానశబ్దేనఅహంశబ్దేనచతత్రతత్రవ్యవహీయతే
 తత్రకర్తృకర్తృబుద్ధి శబ్దమేవకరణమనంతి । అత్మానందధినిబద్ధిశరీరం
 ధమేవతుబుద్ధి తుసారథి విద్ధిమనః ప్రగ్రహమేవచ । ఇంద్రియాణిహ

యానాహుర్విషయగ్ నైషుగోచరానితి చిదాత్మారథస్వామీశరీరంరథ
మితి అవిద్రూపా ధర్మణ సదృశీచైతన్య ప్రతిబింబస్య కర్తృత్వ ధర్మ
స్యదాధారభూతాబుద్ధిస్సా రధిస్సాచబుద్ధిశ్చిచ్ఛాయోపే తత్వేనచేతనా
కర్తృత్వేనసారధివత్స్వతంత్రతాసతి ప్రగ్రహసదృశేనమనోయా పేణకరణ
నాశ్వసదృశానీంద్రియాణిని యమయంతితత్కాలేరథసదృశంశరీరంవ్యా
పారయతితతోత్ర బుద్ధిమనసోస్తత్వభేదేన స్థాయిత్వమేకకాలవర్తిత్వం
చావగమ్యతేవిజ్ఞానశబ్దోపితతై శ్రివకత వల్లభామామ్నాయతే | విజ్ఞానసార
ధిస్యస్తుమనః ప్రగ్రహవాన్నరః | సోధ్వనః పారమాప్నోతి తద్వీప్యః పరమం
పదమితిబుద్ధే రాంతరత్వవివక్షయా ఉత్కర్షస్తతై శ్రివామ్నాయతే | ఇంద్రి
యేభ్యః పరావ్యర్థావ్యర్థైభ్యశ్చపరంమనఃమనసస్తుపరాబుద్ధిగితితథాప్ర
త్యగాత్మదశానార్థం నిరోధసమాధిగరూపయోగం బ్రువంతి | శ్రుతిర్వి
జ్ఞానస్యా భ్యంతరత్వం దశాయతి | యచ్ఛేద్వాజ్ఞానసీ ప్రాజ్ఞస్తద్యచ్ఛే
చ్ఛాంత ఆత్మజ్ఞానమాత్మనీతి ప్రథమతోవాగాదీని బాహ్యనీంద్రియాణి
అభ్యంతరేమనసినియమ్యతదపి మనస్తతోప్యంతరేజ్ఞానాత్మనినియచ్ఛేత్
జ్ఞానాత్మశబ్దే నాత్రవిజ్ఞానమయోనిర్దిశ్యతే | నతుచిదాత్మాతస్యచిదాత్మ
నఉత్తరత్రతద్యచ్ఛాంత ఆత్మనీతివక్ష్యమాణత్వాత్ పరబ్రహ్మస్వరూ
పస్యప్రత్యగాత్మన స్సారార్థవిజ్ఞానం ప్రథమముపాధిస్తతోబహిర్ము
నస్తతోబహిః ప్రాణస్సోయం క్రమస్ససారవర్ణన ప్రస్తావేవాజసనేయభి
రామ్నాయశ్చ | సవాఆయమాత్మావిజ్ఞానమయోమనోమయః ప్రాణమయశ్చ
తిసోయబుద్ధి విజ్ఞానశబ్దాభ్యామభిధీయమానః పదార్థస్సర్వైరప్యహంశ
జ్ఞైరప్యవహీయ్యతే | భాష్కరాశ్చార్థ్యాసముదాహరంతః పితృపుత్ర
భార్యాదికందే హేంద్రియమనాంసిహోదాహృత్యతద్దృష్టాంతేన విజ్ఞానమ
యశ్చార్థ్యా సముదాజప్రహుః ఏవమహంప్రత్యయిన మశేషస్వప్రచారసా
క్షీణే ప్రత్యగాత్మస్యధ్యనేతి | సమస్వయసూత్రభాష్యేపి ఏవమాహుస్తే
నైవాహంకత్రాహం ప్రత్యయినాసర్వాః క్రియానిషాద్యంతే తతఃపంచ

సఏవాపీన్నీతితయోరన్యః పిష్పలంస్వాద్వత్తీతిమితేః । అయమేవకర్తాభో
క్తానైయాంయికాది మతస్సోద్ధజ్జీవాత్మాసాంఖ్యా శ్చైవమాహుః । అంతఃక
రణంత్రవిధమితి తత్రేంద్రియాణామేకాదశసంఖ్యా పూరకంఽనోనామక
మేకం అహంకారతత్త్వంద్వితీయం మహత్తత్త్వంత్పతీయంతే షష్ఠహంకార
మేవంలక్షయంతి అభిమానోపేతోహంకార ఇతిసపవచిచ్ఛాయోపేతా
హంకారోత్ర విజ్ఞానమయస్తేనవిజ్ఞానమయేన మనోమయస్యపూర్ణత్వా
త్తాదృశమనోమయేన ప్రాణమయస్యవ్యాప్తత్వాత్తాదృశ ప్రాణమయే
నాన్నమయస్య పూర్ణత్వాత్తాదృశ ప్రాణమయేన పూర్ణైష్ఠ రసమయే
ప్యాపాదమస్తక మహంమనుష్య ఇత్యభిమానఉపలభ్యతే॥

అథవిజ్ఞానమ యోస్వాత్మ్యోద్విబుద్ధిదాధ్యాక యోపాసనవిధిత్సు
మపాస్యస్వరూపంసరూపయతి॥

సవాపవపురుష విధపవతస్యపురుష విధతాం ।

అస్వయంపురుషవిధః । తస్యశ్చైదేనశిరః । ఋతం

దక్షిణఃపక్షః । సస్యముత్తరఃపక్షః । యోగఆత్మా

మహాపుచ్ఛంప్రతిష్ఠాఇతి॥

యః పూర్వోక్తక్రమే శ్రుతిషునైయాంయికాది మతేషులోకన్యవ
హారేషుచ ప్రసిద్ధిఃక్రూస ఏవైషోన్మాభిరహంకరైస్సయ భూయాభిసన్య
మానోవిజ్ఞానమయశ్శిరః పక్షోదికల్పనయోపాసతుం మనోమయమనుస్స
త్యస్వయమపి ద్రుతతామప్రతికూన్యాయేనశిరః పక్షోదికల్పనయాపురు
షాకారపవధవతి । యద్యః శ్రద్ధాదయోవృత్తివిశేషరూపత్వాన్మనోషయ
స్యకార్యాస్తథాపి విజ్ఞానమయస్యకర్తృత్వేనకరణత ద్వైత్తిస్వామిత్యా
స్మనోవృత్తయ ఏవతదీయా అపిభవంత్యేభి ప్రేత్యవిజ్ఞానమయస్య శ్రద్ధా
శిరఉచ్యతే । గురుశ్రుతిభ్యామభిహితే తత్త్వేతదవబోధోపాయోచపర
మోవిశ్వాసశ్శ్రద్ధా । ఋతసత్యశబ్దాభ్యామప్య త్రతత్రతకర్తృత్వభి
మానరూపం వృత్తిస్వయంవిషక్షితం । యోగస్సవిజ్ఞాతాస్సం ప్రజ్ఞాత

సమాధిద్వయం । కామాద్యాశ్చిత్తగా దృశ్యాస్తత్సాక్షీత్వేనచేతనం ।
 ధ్యాయేద్దృశ్యాను విద్ధోయంసమాధిస్సవికల్పకః । అసంగస్సచ్చిదానం
 దస్సప్రభోద్వేతవజ్రతః । అస్మీతిశబ్దవిద్ధాయంసమాధిస్స వికల్పకః ।
 స్వానుభూతిరసా వేశాద్దృశ్యశబ్దానపేక్షితః । నిర్వికల్పసమాధిస్సాన్నిధి
 వాతస్థలదీపవత్ । మనసోవృత్తిశూన్యత్వా ద్బ్రహ్మకారతయాస్థితిః ।
 యోసం ప్రజ్ఞాతనామా సాసమాధిర్యోగినాంప్రియః । యోగశ్చిత్తవృ
 త్తిరోధశ్చిత్తయోగ శాస్త్రేసూత్రితత్వాత్ । మహచ్ఛబ్దేనమహతః పర
 మవ్యక్తమితి శ్రుత్యంతరేతోక్తం అవ్యాకృతస్యప్రథమకార్యరూపంహిర
 ణ్యగర్భాఖ్యంమహత్తత్త్వం వివక్షితం । తచ్చహిరణ్యగర్భాఖ్యం మహత్త
 త్త్వం సర్వేషామహం ప్రత్యయగమ్యానాం కర్తృత్వనాం సమష్టిరూ
 పత్వేన ప్రతిష్ఠావతదేవాభి ప్రేత్యఉత్తరతాప నీయేసమామూయతే ।
 సర్వాహంను యీహిరణ్యగర్భశ్చిత్తి॥

ఆస్మిన్విజ్ఞానమయేపి పూర్వవచ్ఛేదకముదాహరతి॥

తదప్యేషశ్లోకాభిప్రాయః । విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే ।

కర్మాణిరనుతేపిచ విజ్ఞానందేవాస్సర్వే బ్రహ్మ

జ్యేష్ఠముపాసతే విజ్ఞానం బ్రహ్మదేవ్యదతస్మా

చ్ఛేన్న ప్రమాద్యతి । శరీరేషామనోహత్వా

సర్వానాహమాంశ్సనుశ్నుతఇతి ।

యదేతత్కర్మత్వశక్తియుక్తంవిజ్ఞానంత దేవజ్యోతిష్టామాదీన్
 యజ్ఞాననుతిష్ఠతి । ఏతదీయకర్మత్వా ద్భగవత్ప్రసాదంతత్సాక్షిణి చిదాత్మని
 భ్రాంత్యాపరికల్ప్యతే । తథాకృషివాణిజ్యాది తాకికవ్యాపారాణి కర్మా
 ణివిజ్ఞానేనక్రియతే । తదేతన్లాకికవైదిక సర్వక్రియాకర్మరూపమాధ్యా
 త్మికంవిజ్ఞానమింద్రాదయ స్సర్వదేవాజ్యేష్ఠం బ్రహ్మరూపేణోపాసతే ।
 మహత్తత్త్వరూపం హిరణ్యగర్భాఖ్యం ప్రథమోత్పన్నం జ్యేష్ఠశరీరంస
 యోహవైతస్మహద్యక్షం ప్రథమజంపదేతిబృహ దారణ్యశ్రుతేః । యక్షం

పూజ్యమితితదాహ । హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రేభూతస్యజాతఃపతిరేక
 ఆసీత్ । సదాధార పృథివీంద్యామతే మాంకస్మైదేవాయహవిషావి
 ధేమెతియజుర్వేద శ్రుత్యతరమితిస్మృతిశ్చస వైశరీరీప్రథమస్సవైపురుష
 ఉచ్యతే । ఆదికర్తాసభూతానాం బ్రహ్మగ్రైసమవర్తతేతి వాసిష్ఠస్మృ
 తేః । కించసవైశరీరీ ప్రథమస్సూత్రాత్పాణశబ్దితః । సృష్టేఃకర్తాస
 ఏవాదికర్తాపురుషఉచ్యతే । మహత్తత్త్వంజగత్కర్తా సూత్రంహిరణ్యగ
 ర్భకః । భూతాదికర్తాభూతానాం వికారాస్పదమగ్రజః । సూక్ష్మైభి
 మానీసూక్ష్మస్సృక్ బ్రహ్మగ్రైసమవర్తతేతి సాగందే ఇంద్రాదివద్యఃపు
 మాన్విజ్ఞానోపాధికం బ్రహ్మయద్యుపాసీత తథాప్యపాసీనశ్చయా వజ్జీవం
 తస్మాద్విజ్ఞానోపాధికా ద్రుష్మానోయదిన ప్రమాద్యేత్ ఉక్తవిధంబ్రహ్మ
 మామస్మిత్యేహంప్రత్యయప్రవాహంపరిత్యజ్యమనుష్యోహంబ్రాహ్మణోహం
 క్షత్రియోహంవైశ్యోహంశూద్రోహంసన్యాస్యహం కర్తాహంభోక్తాహం
 సుఖ్యహందుఃఖ్యహం ద్రష్టాశ్చోతాఘాతారసయితామంతాబోధాహమి
 త్యేవం ప్రాకృతజనవద్వ్యవహారః ప్రమాదః । తంయదినకుర్యాత్తదానీ
 మయంశరీరైవర్తమాన ఏవసకభావిజన్మరూపదుఃఖ హేతుకసర్వాస్సా
 స్మనః పరిత్యజ్యబ్రహ్మలొకేసం కల్పమాత్రసంపాదితాక సర్వాకభో
 గాకభుక్తాత్వతత్త్వజ్ఞానోదయేసతి విముచ్యతే ।

ఇంద్రాదిదేవానాంస్త్రీ శూద్రవద్వేదాధ్యయనాభావేస్యస్తి వైది
 కబ్రహ్మవిద్యాయామధికారః । శూత్రాదేస్తువేదవిద్యాయామధి కారా
 భావేపిస్మృతిపురాణా దావస్త్యధికారః సోధికారఃప్రథమాధ్యాప్యస్య
 తృతీయపాదే తదుపర్యపి బాదరాయణసంభవాదితి సూత్రేచింతితః ।
 నాధిక్రియంతే విద్యాయాండేవాః కింవాధికారిణః విదేహత్వేనసాక్షర్థ్యా
 భానాన్నైషామధి క్రియా అవిర్భూద్ధార్థ వాదాన్సంత్రా ద్వా
 దేహసత్వతః । అధికత్వా దేశ్య సాలభ్యా ద్వేవాద్యా అధికారి
 ణః । బృహదారణ్యేతృతీయాధ్యాయే శ్రూయతే । తద్యోయోదేవానాం

ప్రత్యబుధ్యత సపవ తదభవ త్తదప్రీతాంతథా మనుష్యాణామితి దేవా
 నాంమధ్యేయోయో బ్రహ్మబుబుధే । సపవబ్రహ్మభవదిత్యధః । తత్ర
 దేవప్రీతాదయో విద్యాయాగనాధీక్రియంతే । ఇతిప్రాప్తం । కుతః
 అధికసచధావిద్యానధి క్రియతఇత్యుక్తా నామధికార హేతురాం అశరీ
 రేషు దేవేష్వసంభవాత్ । సచయంత్రాధకవాదేభ్యోదేవానాం విగ్ర
 హవత్త్వంవిధ్యేకవాక్యతా పన్నానాంమంత్రాదీనాం స్వాధేకతాత్మ
 ర్యాభావాత్ । ఇతిప్రాప్తే బ్రూమః । త్రివిధోహ్యధకవాదః । గుణవా
 దోనువాదోభూతాధకవాదశ్చేతితథాచావలంబిరోధేగుణవాదస్యా
 దనువాదోవధారితే । భూతాధకవాదస్తద్ధానాదధకవాదస్త్రీధాన
 తః । ఆదిత్యోయాపః యజమానః ప్రస్తరఇత్యత్ర ప్రత్యక్ష విరోధేన
 తి ఆదిత్యాది వద్యుపాదే ర్యోగ నిర్వాహ కత్వాది గుణఆదిత్యాది
 శబ్దైరుపలక్ష్యతే ఇతి గుణవాదః । అగ్ని హేమస్య భేషజ
 వాయుర్వైశ్నేసిష్టాదేవతా ఇత్యాదిషుచూనాంతర సిద్ధాధకవాదత్వా
 దనువాదిత్వం । తయోరుభయోగగుణవాదాను వాదయోస్సాంస్వధేకతా
 త్వగ్యంమాభూత్ । ఇద్రోన్మత్రాయ వజ్రముదయవృదిత్యాదిషు అవిరు
 ధ్దేషుభూతాధకవాదేషు స్వతః ప్రామాణ్యవాదేస్సాంస్వధేకతాత్పర్యస్య
 నివారయితుం శక్యత్వాత్ । పదైకవాక్యత యస్వాధేకతాత్పర్యం ప్రతి
 పాద్యశ్చాద్వాక్యైకవాక్యతయా విధిషుమహతాత్పర్యం భూతాధక
 వాదాః ప్రతిపద్ధంతే । మంత్రేష్వగుమేవ న్యాయోయోజ్యః । తథాచ
 మంత్రాధకవాదోబలాద్ధి । దేవాదీనాం విగ్రహవత్త్వేనతి శ్రవణాది
 షుసామధ్యకంసులభం । అధికత్వచైవ్యస్యక్షున్నుష్టుష్టాతి శయత్వ
 దశకానాన్మోక్షసాధన బ్రహ్మవిద్యావిషయముపపద్యతే । విద్యత్తాచతి
 పనయనాధ్యయనరహితానామపి స్వయంప్రభాత వేదత్వాత్సులభ్యేన ।
 తస్మాద్దేవానాం విద్యాధికారోననివారయితు శక్యః । య్యప్యాదిత్యాది
 దేవాణాం ఆదిత్యాదిధ్యానమి శ్రానుసగుణ బ్రహ్మవిద్యాసుధ్యేయూనా

మన్యేషామందిత్యాదీ నామసంభవాదాదిత్యాది ప్రాప్తిలక్షణవిద్యాఫలస్య
సిద్ధత్వాచ్చమాస్తవధికారః । తథాపిసిగుణా విద్యాయామధిక అకో
దోషః । తస్మాదస్త్యేనాధికారః । శూద్రాధికారోప తత్రైవతదనాద
రశ్రవణాత్తథా ద్రవణాత్సూచ్యతేహి సూత్రేశుగస్యతదను చింతితః ।
శూద్రోధిక్రియతేపిద విద్యాయామధవానహి । అత్రైవణికదేవాద్యా
ఇవశూద్రోధికారవాన్ । దేవాస్స్వయంప్రభాతవేదా శూద్రోధ్యయ
వణికనాత్ । నాధికారీశ్చతస్మాతే త్వధికారోనవార్యతే । ఛాందో
గ్యస్యచతుర్థా ధామేసంవగ్ విద్యాయామమ్నాయతే । హహ
రేత్వేమాశ్శూద్రానైనైవముఖేవాలాప యిష్యధాత్రి । జానశ్రుతినా
మకశ్చిచ్ఛిష్యః గోసహస్రందుహితరంమక్తాహరంరథం గాశ్చగ్రామాం
శ్చోపాయనత్వేనా నీయ్యైర్వినామానంము నిముపాససాద । తస్మై
క్వస్యవచనమేతత్ । రేశూద్రజానశ్రుతే ఇమాగోసహస్రాద్యా ఆహృ
తవానసి । అనేనైవదుహిత్రాద్యపాయన ముఖానమచ్ఛిత్తం ప్రసాద్యడ
పదేశయిష్యసీతి । తత్రశూద్రోపి వేదవిద్యాయామధికారవాసతి
ప్రాప్తం । కతోత్రైవణిక కదేదృష్టాంతేన శుద్రస్యాప్యత్రైవణిక
స్యతత్సంభవాదితి ప్రాప్తేబ్రూమః ।

అస్తిదేవ శూద్రయోర్వైషవ్యం । ఉపనయనాధ్యయనాభావేపి
స్వయం ప్రభాతవేదాదేవాస్తా దృశసుకృతస్యోపాజితత్వాత్ । శూద్ర
స్తుతాదృశసుకృతరాహిత్యాన్వయం ప్రభాతవేదః నాపితస్యవేదాధ్య
యనమస్తి । ఉపనయనాభావాత్ । అతఃవిద్వత్తాఖ్యస్య అధికారిహేతో
రభావాత్ । నశ్చోతవిద్యాయాంశూద్రోధికారీ । కథతవ్యుదాహృ
తశ్రుతివాక్యేజాన శ్రుతివిషయశూద్రశబ్దం । యోగికోయనరూఢత్తిబ్రూ
మః । విద్యారాహిత్యేనజ నితయాశుచాగురుం ప్రతిదుద్రావేతిశూద్రః ।
నచరూఢ్యా యోగస్యాపహరం । రూఢేత్రాసంభవాత్ । అస్మిన్నపా
ఖ్యానక్షత్వప్రపరణాద్యైశ్వర్యోన్మాసేన జానశ్రుతేః క్షత్రియత్వావగ

మాత్ ననుశూద్రస్యవిద్యానధికారే సతిముముతాయాం సత్యామషిము
 ర్విస్యాదితిచెన్నస్కృతిపురాణాదిముఖేనబ్రహ్మవిద్యోదయే సతిముక్తిసిద్ధేః
 తస్మాన్న శూద్రోవేదవిద్యాయామధిక్రియతే । సగుణబ్రహ్మవిదోదేహ
 పాతాత్ప్రాగేవ పుణ్యపాప త్యాగస్తృతీ య్యాధ్యాయస్యతృతీయపాద
 చింతితం । కర్మత్యాగోమాగ్మ మధ్యేయదినామరణాత్పురా । ఉత్తర
 విరజాంత్యాగస్తథాకాషీతకిశుతేః । కమప్రాప్యఫలాభావాన్న ధ్యేసా
 ధనవజ్జనాత్ । తాందిశ్రుతిఃపురాత్యాగోబాధ్యః కాషీతకిశుతః ।
 తాందినామ సామవేదశాఖాప్రవతకః । పూర్వాధికరణోక్తస్సుకృత
 దుష్కృతపరిత్యాగో బ్రహ్మలోకమాగ్మస్య మధ్యేభవితుమహాత్మ్య
 తత్తల్లోకసమీపవతి నన్యత్తరణానంతరం తచ్ఛవణాత్ । సఆగచ్ఛతివి
 రజాన్దీంతా మనసేవాత్యైతి తత్సుకృతదుష్కృతేవిధూనుత్యైతి । అ
 తోమాగ్మమధ్యేపరి త్యాగఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । బ్రహ్మలోకమాగ్మ
 మధ్యేబ్రహ్మ ప్రాప్తివ్యతిరీక్తస్య సుకృతదుష్కృతాభ్యాం ప్రాప్యస్యాభా
 వాత్ । తయోనాదీపర్యంతం నయనానిరధకం । నచమరణాత్ప్రాగే
 వపరిత్యక్తయోస్సు కృతదుష్కృతయోమాగ్మమధ్యే పరిత్యాగస్యసాధ
 నంసంభవతి । దేహారహితేనపురుషేణ సాధనమనుష్ఠాతుమశక్తత్వాత్ ।
 నచమరణాత్పురాత్యాగేప్రమాణాభావః । ఆశ్వత్థవరోమాణిఃధూయ
 పాపం చంద్రశ్చవరాహోముఖాత్ప్రముచ్య ధూత్వాశరీరమకృతం కృ
 తాత్నా బ్రహ్మలోకమభిసంభవామీతి తాందిశ్రుతౌతదవగమాత్ ।
 తథాచసతి శ్రుత్యానదీముత్తీర్య పరిత్యాగ ఇత్యయంకాషీతకి ప్రాక్తః
 క్రమోబాధనీయః । తస్మాన్మరణాత్ప్రాగేవ ఉపాసకస్యసుకృత దుష్కృత
 మోఃపరిత్యాగః॥

అథవిజ్ఞానమయఃబుద్ధ వత్స్తదుపాసకస్యచమనోమయే శరీరత్వ
 బుద్ధివాద్యేకం పర్యవస్యతీతిదశకయతి॥

ఓం । తస్మైవపవశశరీరఆత్మా । యఃపూర్వస్య । ఇతి ।

యః పూర్వస్యైతి పూర్వవద్యోజనీయం । యథాలోకకరణస్యచ
 తురాదేరాత్మత్వంనాస్తి తద్వత్ మనోమయస్యాపి కరణస్యాత్మత్వాభా
 వాచ్ఛరీర కోటావంతభావః పరిశిష్యతే । ఆత్రవాతికాచార్యైరప్య
 క్తం । సర్వేషాంప్రాణినాం సార్వభౌమత్వచాన్న మాదరాత్ । ప్రి
 యంభవతి । తాభ్యాంజైఆంతరఃపితా । పితురభ్యంతరంభార్యా భార్యా
 యాఆభ్యంతరంసుతః । సుతాదభ్యంతరంక్షేత్రం క్షేత్రాదభ్యంతరంధ
 నం । ధనాదభ్యంతరంవేశ్మ తస్మాదభ్యంతరాతనుః । దేహాదభ్యంతరః
 ప్రాణః ప్రాణాదభ్యంతరంమనః । తతఃకతాతతో భాక్తాగుహసే
 యంపరంపరా । ఏతేషామాంతరత్వాచ్చ ఆత్మత్వంచనివారితం॥ తత్క
 థంచేదుచ్యతే । జ్ఞానినాంవతం । విజ్ఞానాన్మనసంబాహ్యం వనసోబా
 హ్యకూరితః ప్రాణస్తస్మాద్బాహ్యభూతో దేహస్తస్మాద్బాహ్యంక్షయం
 స్మృతం । తస్మాద్బాహ్యంధనం ప్రోక్తంధనాబ్జాహ్యంహిక్షేత్రకం ।
 క్షేత్రాద్బాహ్యం సుతస్తస్మాద్బార్యాబాహ్యఇతీరీతా । తస్యాబాహ్యః
 పితాతస్మాదన్నంవై సార్వభౌమతా । బాహ్యఃశ్చిత్త్యసర్వేషా వనాత్మ
 త్వంసునిశ్చితం । వ్యాప్తత్వభోక్తృక్ష త్రాదికగణాది భిరాదరాత్ ।
 ఏకైకస్మాద్బాహ్యముక్త మనాత్మత్వంసునిర్మలం । విజ్ఞానాదాంతరఆనంద
 మయస్తిష్ఠతి సర్వతః । భోక్తాకారణరూపస్స నాన్వితైవేతి శ్రుతీరితః
 తస్మాద్బాహ్యంవా విజ్ఞానంకీర్తితంకత్వ రూపకం । సిద్ధిధ్యచానంద
 మయః శ్రుతితఃప్రతిపాదితః । తస్మాదభ్యంతరోన్యోవైనాస్తి హ్యత్యేతి
 నిశ్చితం । మయానందమ యోభోక్తాకారణత్వా విభుస్స్మృతః । ఇతి
 అథవిజ్ఞాన మయకోశేపి ఆత్మత్వబుద్ధిం నివారయితుమానం దమ
 యముపదిశతి॥

ఓం । తస్మాద్వాపదస్మాద్విజ్ఞాన మయాత్ ।
 అన్యోంతర ఆత్మానందమయః ।
 తేనైషపూణః ఇతి॥

ఆనందః పరస్యబ్రహ్మణ స్వరూపం । ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యజ్ఞా
 నాత్ ॥ విజ్ఞా మానందంబ్రహ్మ । ఇత్యాదిశ్రుతిభ్యః । తస్మాదనందస్యవి
 కారోపక్ష్యమాణః ప్రియమోదప్రమోదాది సమూహా ఆనందమయః ।
 యద్యచ్ఛానం దోనిర్వికారస్తథాపి ఘటాద్యపాధిభిరాకాశ ఇవసాత్త్వి
 కాంతః కరణృత్స్యపాధిభిః సరిచ్ఛేద్యేత్త్వేనతి ప్రియాదిరూపతయా
 విక్రియతే । సోమమానందమయః కర్తృత్వాభిమనయక్తా ద్విజ్ఞానమ
 యాదభ్యంతరః పృథగేవాత్మాతేహానం దమయేనైవ పూర్వోక్తః విజ్ఞా
 నమయఃపూణః । యథాప్రాణయేనవ్యాప్తేదేహే । కృత్సేషిప్రపా
 ణకార్యం చలనముపలభ్యతే । యథాచక్షుసోమయేన వ్యాప్తే ప్రాణ
 విశిష్టేదేహే సర్వస్పృశపిమనః కార్యభూతాచేతనత్వలక్షణాజ్ఞానశక్తిరు
 పలభ్యతే । యథాచవిజ్ఞానమయేన వ్యాప్తే సునః ప్రాణోభయపశిష్టేదే
 హేకృత్సేషి అహంకరేణైతక్ కర్తృముపలభ్యతే । ఏమానందమ
 యేనవ్యాప్తే జ్ఞానమనః ప్రాణవిశిష్టేదేహే హస్తపాదాదిసుఖవిశే
 షా ఉపలభ్యంతే । తదేవాదానందమయస్యపూణఃత్వం । సుఖనద్దుఃఖమ
 పిహస్తపాదాదిమూపలభ్యతే ఇతి నేమపలభ్యతాంనామ । దుఃఖాశ్మక
 వృత్తిహేతునామనో మయేనదేహస్యపూణః తయాతదుపపత్తైః । దుః
 ఖస్యసోమయధర్మత్వచ । సుఖస్యసందయత్వచ । ఉరిష్టాత్సం
 ప్టిక్రియతే । తత్రేకంచింతనీయం । కొయమానందోనామ కింనుఖనివృ
 త్తిగోపణోస్విదాభవమావృత్తి । తత్రదుఃఖాభావృత్తి ప్రాప్త లాక్షణ్యత్వి
 పాసాగోగ భీత్యాదిజనితస్యదుఃఖస్త్వనివృత్తౌ సుఖబుద్ధి శకనాత్ । ననుసు
 ఖనిరోభిదుఃఖ తేనానానసతి భావరూపసుఖ తరోధీయతే । అత
 స్సుఖావిభావకాలేదుఃఖం వృత్తి పేషితేత్తేక కాలీనతయాదుఃఖం వృ
 త్తౌ ఖర్షభ్రమృతదేనదుఃఖ నివృత్తివృత్తిరేకణజ్వర మోచనకాలేకస్య
 చిచ్ఛేదయాస్య ఆనందస్మానుభవాభావాత్ । తస్మాద్దుఃఖంవృత్తిరేక
 సదృశిప్రాప్తేబ్రూహి । అకస్మాదుత్పన్నంపచ్చిస్య శ్రుతాదంతరేణాపి

దుఃఖపరా మర్శమానందావభాసే ఆనందసభావయాపత్వ సీద్యతి అభా
వత్వేతుప్రతియోగిని రూప్యత్వేనదుఃఖనివృత్తి పురస్సర మేవప్రతియోత ।
యథాఘటాభావఃపటాభావ ఇత్యాదాప్రతియోగిపూర్వకాభావ ప్రతీతిని
యమాత్ । ఏతచ్ఛూర్వాచార్యైరేవసాధితం । ఆనందోయఃఖాభావోనభవతి తదనిరూ
పృత్యాత్ । యద్భువననిరూప్యతేతద్భువఃఖాభావోనభవతి । యద్వాఆనందోయంభావ
రూపః ప్రతీయోగ్యఃరూప్యత్వాత్ । ఘటవత్ యద్వాఆనందోయంభా
వరూపః సాతశయతాద్భువఃఖ దితి । ఆనందస్యసాతశయత్వము హస్తా
త్సార్వభౌ మానందేషున్నస్థి సహిష్యతి । ఆనందస్యసిద్ధేభావరూపత్వేన
రవ్యేతచ్చి తనీయం । కిమసావానందః క్రియాయాపఃకింగుణః ఉతఃస్వచి
త్ప్రతిబింబః ఆహూస్విదవచ్చిన్నం పదాధకః । అథవానవచ్చిన్నంస్వతం
త్రంవస్త్వీతి । తత్రతావత్క్రియాయాప ఇతిప్రాప్నోతి । కుతః తున
దిసన్నద్ధాః త్యేతస్మద్ధాతో రానందశబ్దాష్వత్తేః । కాపీతకినశ్చిరేం
ద్రియాణాంషు ధ్యేగుప్యేంద్రి యస్యఆనందక్రియోపేతం విషయమామ
నంతి । ప్రజ్ఞయోపస్థ స మారుహ్యో స్థేరానందంరతిం ప్రజాతి చా
ప్నోతీ త్యుపస్థజన్యయానంద క్రియయావ్యాప్య మానశ్శరీరావయవసం
యోగోత్రఆనందశబ్దోచ్యతే । సంయోగకాలీనాక్రీడాంత సయోఃఫ
లభూతా ప్రజాతీః । ప్రజోత్పత్తిః । యథావాగాదీంద్రియజన్యాభివదనా
దయః క్రియావిశేషాః । తథోః స్థజన్యతన దోపిక్రియావిశేషః । తథాచ
సాంఖ్యాఆహుః । వచనాదానవిహరణోత్సరకా నంద స్తుసంచానాంష
యాభితి అధవకణేః స్తుగధోక్తక్రియావిశేషాన్ కశోకాద్రికువిషయా
నానునంతి । వాక్చవక్తవ్యంచహస్తాచాదాతన్య చ ఉపస్థశ్చానందయిత
వ్య చపాయుశ్చవిసజక యితన్యంచపాదాచగతన్యంచేతి । తస్మాశ్చోప
స్థజన్యాహుఃఆనంద క్రియాయావనోమయాంతః పాతత్వాదానందవాయు
స్యవిజ్ఞానమయాదభ్యం తరత్వమయ క్తమితదేనైవం । త్వకుక్తక్రియా
యాఅంతి క్తస్యా నంస్యా తవివక్షితత్వాత్ సచానందఃకత్వకత్వభోక్తృ

త్వధర్మోపేతస్యాత్మనోమనస్సం యోగజన్యక్షణిగోగుణితీవై శేషికాణాం
మతం । బుద్ధీసుఖదుఃఖేచ్ఛా ద్వేషాదీనాంనవానాంతైరాత్మ విశేషగుణ
త్వాంగీకారాత్ । సాంఖ్యాస్తుచుస్యంతే । ఆత్మనోసంగత్వాత్ ఇచ్ఛా
ద్యాః ప్రకృతిగతగుణత్రయ పరిణామాః । సుఖంచతత్రసత్వగుణపరిణా
మఇతి । తథాచభగవతాపూర్వ క్తం । సత్త్వంసుఖేసంజయతిరజః కమణి
భారత ! జ్ఞానమావృత్యతుతషః ప్రమాదేసంజయత్యుతేతి । న్యాయైకదే
శినస్త్యేవమాహుః । యద్విషయంసుఖంతద్దుః ఖానుషంగద్దుఃఖమేవ ।
సాధనసంపాదన ప్రయాసేనసుఖస్య తారతమ్యేన వినాశేచదుఃఖోత్ప
త్తేః । తస్మాద్దుఃఖానుషంగోద్రష్టవ్యః । మోక్షదశాయాంతు నిత్యసుఖ
మాత్మగూ భూతంజ్ఞానేనాత్మగుణేన విషయాక్రియతే । అతోమో
క్షఃపురుషార్థః ఇతి । తపవైతేవై శేషికాదిపక్షాఃపురుషబుద్ధ్యుత్పేక్షితాః ।
శ్రుతిస్తు । ఆత్మస్వరూప భూతస్యసత్త్వానందస్యస్వతం త్రస్యలేశోవిషయా
నందత్యాచప్తే । ఏషోస్యపరమ ఆనందఃఏతన్వై స్వానందస్యాన్యోభూ
తానిమా త్రాముపజీవంతీతి । తమేవాధానంకశ్చిద్వోసి స్వకీయంసవేకం
ప్రకటికుర్వన్నుదాజహార । ఆనందదుగ్ధోదధిమధ్యవతీకణాంస్తదీయా
న్విషయా నిలోద్ధాన్ । ఆస్వాదయన్కాలమియంతమేవం వృధాప్యై
షం హివిమూఢచేతాఇతి । సోయమానందలే శోద్ధివిధః । ప్రతిబింబో
వచ్ఛిన్నశ్చేతి । ప్రతిబింబపక్షః పూర్వాచార్యైరనము దాహృతః॥
తథాత్రవిషయానందో బ్రహ్మనందాంశరూపభావః । నిరూప్యతే
ద్వారభూతస్తదంశత్వం శ్రుతిజ్ఞానైః । ఏషోస్యపరమఆనందో యోఖండై
కరసాత్మకః । అన్యోభూతాస్యేతస్య మాత్రామేవోపభు జతే । శాంతా
ఘోరాస్తథామూఢా మనసోవృత్తయస్త్రిధా । వైరాగ్య తాంతిరాదా
ర్యమిత్యాద్యా శ్శాంతవృత్తయః । తృప్తాస్నేహోరాగలోభావిత్యాద్యా
ఘోరవృత్తయః । సంమోహోధయ మిత్యాద్యాః కథితామూఢవృత్తి
యః । వృత్తిష్టేతాసుసర్వాసు బ్రహ్మణశ్చిత్స్వభావతా । ప్రతిబింబతి

శాంతానునుఖంచ ప్రతిబింబతి । రూపరూపంబభూవాసాప్రతరూపఇతి
 శ్రుతిః । ఉపమానూర్యకాదీతి సూత్రయమా ససూత్రకృత్ । ఏకఏవతు
 భూతాత్మాభూతే భూతేవ్యవస్థితః । ఏకధాబహుధాచైవదృశ్యతే జలచం
 ద్రవత్ । జలప్రతిష్ఠశ్చంద్రోయమస్పష్టః కలుషేజలే । విస్వప్రాసర్గతతద్వ
 ద్వేధా బ్రహ్మపివృత్తిషు । ఘోరమూఢానుమాలిన్యాత్సుఖాంశస్తుతిరో
 హితః । ఈషవై ఎర్గుల్యతస్తత్ర చిదంశః ప్రతిబింబతి । యథాఽసిర్గులేనీరేవ
 హ్యేరాశ్మ్యస్య సంక్రమః । నప్రకాశస్యతద్వత్సాన్యచ్చిన్నాత్తోద్భూతిరత్ర
 హి । కాష్ఠే త్వేష్ట్య ప్రకాశౌ ద్వా ఉద్భవంగచ్ఛతో యథా । శాంతాను
 సుఖచైతన్యే తద్దేవోద్భూతి మాఘ్నతః । ఇతి ప్రతిబింబపక్షః ఉదీతః । అ
 ధాః చ్ఛిన్నపక్ష ఉచ్యతే । దేహేంద్రియాద్యుపాధౌ స్వయమేవభాసమాన
 స్య జీవాత్మనస్వరూపభూతోయ ఆనందస్సోయమవచ్ఛిన్నః । అతిశయే
 నప్రియవిషయత్వాత్ ఆత్మన ఆనందరూపత్వం । తస్మాత్తథా ఆత్మానం
 దరూపత్వం తద్విషయత్వంచ వాజసనేయిన ఆమనంతి । తదేతత్త్వేయః పు
 త్రాత్త్వేయో విత్తాత్త్వేయోన్య స్సాత్సర్వస్సాదతరం యదయమాత్మేతి
 అయవహ ప్రత్యయేన అనుభూయమానో దేహేంద్రియ సాక్ష్యాత్మేతి
 యదస్తి తదేతతదతిశయే నాభ్యంతరంస్వరూపం । అతఏవ విత్తపుత్రాదిభ్య
 స్తారతమ్యేన ప్రత్యాసన్నేభ్యోతిశయేన ప్రేయంప్రియతనుం । తచ్చ తా
 రతయ్యం వాతికకారో దర్శయతి । సాగ్వభౌమాత్పితాశ్రేయః పితృభా
 గ్యా ప్రియతథా । తస్యాః పుత్రః ప్రియః । పుత్రా । త్వేత్రిత్రం ప్రియం
 త్వేత్రాద్ధనం ప్రియం । ధనాద్వేష్మప్రియం వేష్మః । పిండః ప్రియః పిండాత్
 ధే ద్రిను ఇంద్రియాచ్చ ప్రియః ప్రాణః । ప్రాణాదాత్మాపరః ప్రియః ।
 ఆత్మైకే కేచుపుత్రాది మాన్యశేషత్వోపాధినాప్రీతిః । ఆత్మైకైరుపా
 ధిక ప్రీతిత్వేన తస్యాః ప్రీతేః పరత్వం । ఏతత్స్వ మైత్రేయిబ్రాహ్మణే ।
 నవాఅరేపత్యః కామాయపతిః ప్రేయోభవత్యాత్మస్తు కామాయపతిః ।
 ప్రేయోభవతీత్యాది భిరుదాహగణైః ప్రపంచితః । తానిచోదాహార

తానికైశ్చిదేవం సంస్యసీతాని । పతిజ్ఞానయా పుత్రవిత్తే సఖబ్రాహ్మ
 ణభూమిపాః । లోకాదేవావేదభూతేధనం క్షేత్రంగృహంప్రియం । త
 టాకారామకుల్యాని దేవాలయవనాలయా । గంగాస్నానంమంత్రజపః
 పరసేవావిహింసనె । శాస్త్రుతం త్రపరిజ్ఞానంసర్వంచాత్మాధికతః ప్రి
 యమితి । ముఖ్యప్రీతివిషయత్వాదాత్మాముఖ్యానందత్వరూపం । ఏకైకదేహ
 మాత్రావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నః । నచస్వాభావికానంద రూపత్వాద్భిం
 బరూపస్తదీయ ప్రతిబింబతేతి । అనుకూలపుత్రవిత్తాది గోచరానుశం
 తవృత్తినుభాసతే । తస్యప్రతిబింబస్యజలదపకణ ప్రతిబింబవన్నిధాత్వా
 త్ । అవచ్ఛిన్నస్య వస్తుత్వేపి అవచ్ఛేదదోషోపేత
 త్వాన్నతయోర్ముఖ్యానందత్వం । యస్తవచ్ఛేదరహితో బ్రహ్మస్వరూ
 పభూత ఆనందస్సముఖ్యః । తథాచఛందోగాః । నారదససతుకమార
 సంవాజే సుఖమామనఃతి । సుఖంత్యేవవిజ్ఞానీతవ్యమితిసుఖంభగవోవి
 జ్ఞాన ఇతియోవై భూమాతత్సుఖం నాత్మేసుఖమస్తిభూ మైవసుఖంభూ
 మాత్వేనవి జ్ఞానీతవ్యఇతిభూమానంభగవోవి జ్ఞానఇతి । యత్రనాన్య
 త్వశ్యతి నాన్యచ్ఛ్చతోతి నాన్యద్విజానాతిస భూమాయ త్రాన్యత్వశ్య
 త్వస్యచ్ఛ్చతోత్యన్యద్వి జానాతితదల్పం యోవైభూమాతద మృతంతథ
 యదల్పంతన్మత్యకమితి । అస్యామ మధః । శోకస్యపారం తారయి
 త్వేననారదేనవి నయాత్పాధికతస్సంతస్సనత్కు మారశ్శోకతరణాయ
 సుఖరూపమేవత్వయా విచారయితవ్యమిత్యవాచతద్విచార మంగీకృతవ
 తేనారదాయభూమ పదాధికం సుఖస్వరూపత్వేన ఉపదిదేశ । బహో
 భావఃభూమా । యథాప్రకరణోపపదయోస్సంకోచకయో రసత్వేన
 నిరతిశయవృద్ధి వాచిబ్రహ్మశబ్ద ఇతిపూర్వత్రోక్తం ఏవమత్రాపినిరతి
 శయబాహుల్యవాచి భూమశబ్దః । లోకేహిధనాల్పత్వేను ఖంనదృష్టంకిం
 తుధశబాహుల్య ఏవసుఖందృష్టం । తస్మాత్సుఖాత్మకో భూమైవవిచార
 నీయఇత్మక్వాతద్విచారాభి ముఖాయనారదాయ భూమలక్షణంయత్ర

నాన్యదిత్యాది నాఉపదిదేశ | లోకవ్యవహారేహికశ్చిద్రదష్టాన్వసాగ్రస్య
 ద్రూపంచతుషాశ్శత || సేయంద్రష్టృదశకానదృశ్య రూపాకాచిత్తిపు
 టీ | తథాశ్రోతృశ్రోతన్యశ్రవణవిజ్ఞాతృవిజ్ఞాతన్యవిజ్ఞానఘాతృఘాతవశో
 ఘాణరసయితృగసయితవ్యరసనమంతృమంతవ్యమననబాద్ధృబాద్ధవ్యబోధన
 అహంకర్తృఅహంకర్తవ్యఅహంకారచేతయితృచేతయితవ్యచేతసావక్తృ
 వక్తృవచన | ఆదాతృఆదాత వ్యఆదాన | గంతృగంతవ్యగమన | విస
 ర్జయితృవిసర్జయితవ్యవిసర్జకాన | ఆనందయితృఆనందయితవ్య ఆనంద | ప్రాణ
 యితృప్రాణయితవ్య ప్రాణన | అపానయితృ అపానయితవ్య అపాన |
 వ్యానయితృ వ్యానయితవ్యవ్యాన | ఉదానయితృ ఉదానయితవ్య ఉదా
 న | సమానయితృ సమానయితవ్యసమానాన్త్రీపుట్యేకోన వితిశర్య
 స్సీన్మదాధేకాన సుతినపదాధోక భూమా | యస్మిన్స్తుమాయా రూపేవ
 స్తున్త్రీపుట్యోనిద్యంతే తన్మామారూపం వస్తస్త్వం | తయోగ్నోధ్యేభూ
 మానాశరహితః | అబ్బంతువినశ్వరం తస్మిన్నతే ద్వైతరూపేమంఖ నిమి
 త్రానాంసంభవాత్ తదల్పందుఃఖాశ్శకం | భూమ్నైర్వైతేవస్తున్తద
 భావాత్సుఖాశ్శకో భూమాఇతి | సోయంభూమాత్రిపుటీరహిత యోస్సు
 మప్తిసమాధ్యోస్సు ఖాత్మకోనుభూయతే | జాగరణస్వప్నావస్థయో
 స్త్రీపుటీయుక్తయోలోక వ్యవహారరూపోల్పాఖ్యఃపదాధోక మూ
 ఖేకాతత్త్వవిదాచదుఃఖాత్మకోనుభూయతే | అతోదుఃఖ మిశ్రత్వాద
 వచ్చిన్నోజీవాత్స్వరూపభూత ఆనందఃతత్ప్రతిబింబరూపౌ వృత్త్యానంద
 శ్చరముఖ్యః కింతుభూమైవముఖ్యోనంద ఇతిసిద్ధః ||

ఏతస్యానందస్యవికారే ప్రియమోదాదిరూపే ఆనందమయేస్వా
 త్మత్వబుద్ధి దాధ్యాకధకం ఉపాసనీయస్వ రూపందశకయతి ||

ఓం సవావీషపురుషవిధవీవ | తస్యపురుషవిధతాం |

అస్వయంపురుషవిధః | తస్యప్రియమేవశిరః | మో

దోదక్షిణఃపక్షః | ప్రమోదఉత్తరఃపక్షః | ఆనంద

దత్తతా । బ్రహ్మపుచ్చంప్రతిష్ఠా । ఇతి ।

యతనందమయోవిజ్ఞానమయాదభ్యం తరస్సవై హాహంసుఖభో
క్తే శ్యేవచుచ భూయమానో విజ్ఞానమయస్యశిరఃపక్షపుచ్చానిపురుషాకార
మనుస్మత్యస్వయమపిత త్సహచర్యాత్పురుషాకారపవ । ప్రియమోదప్ర
మోదాస్సోక్త్యై నృత్తిప్రతిబింబితా ఆనందః । తత్రాభీష్టపుత్రాదీదశక
నజన్యంప్రియం । తల్లాభజన్యోమోదః । తత్కృతోపకారజన్యః ప్రమో
దః । యథోక్తప్రియమోదాది వృత్తుసాదాన భూతాజ్ఞానే ప్రతిబింబిత
ఆనందః । యద్వావృత్తి ప్రతిబింబానాం ప్రతియోగి జీవాత్మస్వరూప
భూతోవచ్ఛిన్నో ముఖ్యః । బింబస్థానీయఃస ఆనందః । అనవచ్ఛిన్నో
ముఖ్యఆనందో బ్రహ్మతదేవేతరేషాం ప్రతిష్ఠాధారః । అవచ్ఛిన్నస్యప్ర
తిబింబానాంచ తదధీనత్వాత్ । యద్యపిప్రియమోద ప్రమోదామనసః
కరణరూపస్య వత్తివిశేషతయా । కర్తృరూపాద్విజ్ఞానమయాద్భూహిచ్ఛ
తాః । తథాప్యభ్యంతరస్యావచ్ఛిన్నజీవానందస్యఅనవచ్ఛిన్నస్యబ్రహ్మనంద
స్యవాప్రతిబింబంధారయంతీ త్యాంతరత్వం అభిప్రేత్యవిజ్ఞానమయాద
భ్యంతర ఆత్మానందమయఇత్సుక్తం । తమేతమానందమయ మాత్మాన
ముపాసీనోయదా భావనయాసాక్షాత్కారోతి తదాపుచ్చత్వేనో పచరితే
బ్రహ్మణ్యైకాగ్ర్యం ప్రపన్నామనోభృత్తిః ప్రతిబింబాభావాత్ బ్ర
హ్మతత్వం సాక్షాత్కారోత్యేవ । దృశ్యతేత్వ గ్రియయాబుధ్యాత్మితీతేః ।
యథామణి ప్రభాయాం మణిభాంత్యా ప్రవతకమానస్య పురుషస్య
అథాత్మాత్మాత్కారంతద్వత్ । అయమేవాధాసిద్ధో బ్రహ్మతత్వసా
క్షాత్కార ఉపాస్తిఫల మిత్యభిప్రేత్యశ్రుతిః ఫలాంతరమనభిధాయకేవ
లరబ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిష్ఠేత్వేనం సర్వజగదాధార భూతబ్రహ్మతత్వో
పదేశేసర్వసితా ॥

అతోస్మిన్నానందమయకోశే ప్రధానభూతస్య బ్రహ్మణఃప్రతిపా

దకన్యోకముదాహరతి ॥

ఓం॥ తదప్యేషజ్ఞోకోభవతి । అసన్నేవసభవతి । అస

ద్రుహ్మేతివేదచేత్ । అస్తీబ్రహ్మేతిచేద్వేద ।

సంతమేనంతతో విదురితి ।

లోకేహిజలాహరణ చాత్సుషదశః నాదివ్యవహారవిషయం ఘట
ముద్దిశ్య ప్రాణినస్సర్వేషి అయంఘటాస్తీతి బృవతే । తద్విపర్యయేతుఘ
టోనాస్తీతిచవదంతి । అతఃవ్యవహారవాసనాయుక్తః పుమానప్యవ్యవహార్య
స్యబ్రహ్మణోసత్వంమనుతే । అన్యస్తువివేకి వ్యవహార్యాణాం భూతానాం
భౌతికానాంచ శ్రుతియుక్త్యను భూతిభిమానాయామ యత్వనిశ్చయాదస
త్వంప్రతిపద్యతే । వ్యవహారాతీతస్య బ్రహ్మణశ్చ త్యాదిభిస్స త్వనిశ్చయా
త్సత్వమేవప్రత్యేతి । తత్రబ్రహ్మణోసత్వంయో వేదసపుమాన్స్వయమేవ
సస్మాత్ । అన్నమయాది కోశానామ నాత్మత్వస్య ప్రతిపాదితత్వాత్ ।
అతిరిక్తస్య బ్రహ్మణస్స్వయమనంగీ కృతత్వాచ్చ । యస్తుపంచకోశాతీతం
బ్రహ్మస్తీతివేద తస్యపుంసన్నదేవ బ్రహ్మస్వరూపం । తతోబ్రహ్మస్తిత్వ
వేదనాత్ । ఏనంవివేకి నంసంతం విద్యమానంసాత్మకం జానంతిశాస్త్రపా
రంగతాః । అథవాయోస ద్రుహ్మేతివేదసోసన్నసాధు రేవభవతివణాశ్ర
మాదివ్యవస్థాలక్షణస్యస ర్వస్యసన్మార్గఃస్యబ్రహ్మప్రతిపత్త్యధఃతయా
బ్రహ్మపలాపేన సన్మార్గఃకదూషకో నాస్తీకోభవతి । అస్తీత్వవాదినముక్త
విపర్యయేణసంతం సర్వసన్మార్గఃస్థాపకమావహం । ఏతదేవభి ప్రేత్యక
తాఆపనంతి । అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్య ఇతి॥

అథోపాసకస్య నందమయోబుభుతోన్విజ్ఞాననిశ్చబ్రహ్మతత్వేత్వా
త్సత్వబుద్ధిం ద్రథయితుంఆహ॥

జీం॥ తస్మైషఏవశారీరఆత్మా । యఃపూర్వస్య । ఇతి ।

యఆనందమయోస్తిస ఏషఏవతస్యపూర్వస్యవిజ్ఞానమయస్య శరీరస్య
స్వామీ విజ్ఞానమయశరీర ఆనందమయ ఆత్మేత్యుపాసకం సత్తియోజన
యం బుభుత్సం సతితుఏవంయోజయేత్ । యోబ్రహ్మపుచ్చమిత్యుక్త

పదార్థః । ఏషఏవతస్యపూర్వస్య ప్రియమోదాది చతుష్టయస్యశరీ
రతత్త్వా । ప్రియాదికశరీరం తస్మిన్ శరీరేవస్థితం బ్రహ్మేవాత్మేతి । ఏత
దేవాభిప్రేయోవ తిక కారాఆహుః । మిథ్యాత్మనాంవాసర్వేషాంసత్యా
దీరుపలక్షణం । వ్యావిధ్ధా శేషసంసార మాత్మనందం ప్రవక్షతే నహ్యం
త్మవాన్ భవేత్సర్వోదండాద్య ధ్యాసరూపితౌ । ఆత్మవాపితధేనైవసఖా
రజ్వాత్మనాత్మచానితి ।

అథమిమాంసా । తత్రైకదేశినాంవిచారః ప్రథమాధ్యాయస్యప్ర
థమపాదే । ఆనందమయోభ్యాసాదితి సూత్రేదశికతః । సంసారీబ్రహ్మ
వానందమయస్సంసార్యయంభవేత్ । వికారాధికమయట్చబాత్ప్రియా
ద్యవయవోక్తితః । అభ్యాసాక్రమాదిభ్యోబ్రహ్మనంద మయేభవేత్ ।
ప్రాచ్యుద్ధేయమట్చబ్ధిః ప్రియాద్యాస్స్యురుపాధిగాభితి । తైత్తిరీయకే ।
దేహప్రాణమనోబుద్ధ్యానందరూపా అన్నమయప్రాణమయమనోమయ
విజ్ఞానమయానందమయసంజ్ఞాకాంక్షచపరాధాః క్రమేనైకైస్సాదాం
తరాః పఠితాః । తత్రసర్వాతర ఆనందమయస్సంసారీ పరమాత్మావేతి
సందేహః సంసారీతీతావత్ప్రాప్తౌ । కుతః । ఆనందస్యనికార ఆనంద
మయశ్చిచ్ఛత్పత్యై స్సంసారిణీసంభవాత్ । అనికృతేవరమాత్మనైవసంభ
వతి । కించ । తస్యప్రియమేవశిరః । మోదోదక్షిణఃపక్షః । ప్రమోదఉ
త్తరఃపక్షః । ఆనందతత్త్వా । బ్రహ్మచుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేత్యానందమయస్యపం
చావయవాఉచ్యంతే । అపేక్షితవిషయదశకన జన్యంసుఖంప్రియం । త
ల్లాభజన్యోమోస్తద్భోగ జన్యఃప్రమోదః । సుమప్త్యాదాభాసమాన
మజ్ఞానో హితంసుఖ సామ్యానూనందః నిరుపాధికంసుఖంబ్రహ్మ ।
ప్రియాదీనా పంచావయ వాహాంశిర ఆరూపత్వము పాస్తి ప్రతిసౌక
ర్యాయకల్పితే । పక్షేత్వైకత్వితక్యానంద మయస్యశిరః పక్షాచేత్యవ
యవత్రయముచ్యతే । ఆత్మశబ్దేన సుఖమశరీరంచతుర్థాకవయవేనోచ్య
తే బ్రహ్మచుచ్ఛంభాసః ప్రతిష్ఠాభారఃపంచమవయవః ।

నచనిరంశస్యపరమాత్మనో వయవాయుక్తాః తస్మాత్సంసార్యైవా
నందమయః ఇశ్యేవంప్రాప్తైబ్రూమః । ఆనందమయః పరమాత్మాకతః అ
భ్యాసాత్ । నైషానందస్య మీమాగ్సాభవతి । ఏకమానందమయమా
త్మానముపసంక్రామతి । ఇత్యాదినానందమయోభ్యస్యతే । అభ్యాసశ్చ
తాత్పర్యలింగం తాత్పర్యంచవేదాంతానాం బ్రహ్మణ్యేవేత్యవోచామకిం
చ । సత్యంజ్ఞానమనంతఃబ్రహ్మైతి బ్రహ్మేకమాత్రమాత్ర । ఇదగ్ సర్వమసృజ
తేతిస్వజగత్సప్తత్వాది భృశ్చానందమయోబ్రహ్మ । నచబ్రహ్మణీమ
యచ్ఛబ్దానుపపత్తిః । ప్రాచూర్యానకసంభవాత్ । ప్రియాద్యవయవా అ
పివిషయదశకా నాద్యపాదిభిః కృతాభిష్యంతి । తస్మాత్పరమాత్మానం
దమయిష్యేకదేశి నాంనుతం॥

ఇదాసింస్వయతాను సారేణాధికరణమారభ్యతే । గన్వాః అస్యం
ప్రధానంవా బ్రహ్మపుచ్చమితిశ్రుతం । స్యాదానందమయస్యాంగంపు
చ్ఛేంగత్వ ప్రసీద్ధితః । లాంగూలాసంభవాద త్రపుచ్ఛేనాధారలక్షణా ।
ఆనందమయ జీవోస్మిన్నాశ్రితోతః ప్రధానతా । ఇతి । బ్రహ్మపుచ్చంప్ర
తిష్ఠేతియచ్ఛతంత దృష్ణుకిమానందమయస్యాంగ త్వేననివికాశ్యతేఉత
స్వయంప్రాధాన్యేన ప్రతిపాద్యతఇతి స-శయః । ఆనందమయస్యావయ
వత్వేనేతితావత్ప్రాప్తం । కుతః! లోకపుచ్చశబ్దస్యావయవ వాచిత్వేనప్ర
సిద్ధత్వాదితి ప్రాప్తేఉచ్యతే । నపుచ్చశబ్దోవయవవాచీ కింతులాంగూలవా
చీనచానందమయస్య లాంగూలంసంభవతి లాంగూలస్యగవాదిలక్షణాన్ని
మయావయవత్వాత్ అతఃపుచ్చశబ్దస్య ముఖ్యార్థా సంభవేసతి యోగ్య
తావశా శేవాత్రా ధారోలక్ష్యతే । బ్రహ్మనందమయ్య జీవస్యాధారః । త
త్కల్పనాధిష్ఠానత్వాత్ । నచానందమయః పరమాత్మాప్రాచూర్యార్థ స్వీ
కారేష్యల్పదుఃఖసద్భావ ప్రతీతేః । తస్మాజ్జీవాధారత్వా ద్దృష్ణుప్రాధా
న్యేన ప్రతిపాద్యతే తథాచ । అసన్నేవసంభవతి అసద్భ్రమేహైతివేదచేది
త్వాది బ్రహ్మభ్యాసో బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరమితి బ్రహ్మాసక్రమ శ్చాచ

కూలోభవతి | అతఃకతవల్క్యక్తురుషన్యామేన బ్రహ్మైవజ్ఞేయం | న త్వ
 కాశాదిసృష్టిః | అన్నమయాదికోశాశ్చ | సచన్యాయస్త్రోతీయాధ్యాయస్యస్త్రోతీయపాదే
 చింతితః | సర్వాపరంపరాత్మోదేజ్జేయాపురుషఏవవా, జ్ఞేయాస్సర్వాశ్శ్రుత
 త్వేనవాక్యాని సుర్బహూః | పుషర్థఃపురుషజ్ఞానం తత్రయత్నశ్చతో
 మహాత్ | తద్బోధాయ శ్చతోత్మోదిర్వేద్యనీకః ప్రమాణతః | కతవల్లిమసత్య
 తే | ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థాః హ్యర్థేభ్యశ్చ పరంమనః | మనసస్తుపరాబు
 ధ్దిర్బుద్ధేరాత్మామహాత్ పరః | మహతఃపరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషఃపరః |
 పురుషాన్నపరం కించిత్సాకాష్టాసాపరాగతిరితి | అస్యామవర్థః | మనసా
 విషయానభిలక్ష్యపశ్యాదింద్రియై ర్బాహ్యోవషయానాప్నోతి | తత్రబా
 హ్యవిషయేభ్య ఇంద్రియాణామాంతరత్వా త్ప్రసిద్ధంపరత్వం | ఇంద్రియే
 భ్యశ్చాభిలక్ష్యమాణత్వ దశాపన్నాఅర్థాంతరః | తేభ్యోఽభిలాషాత్మి
 కామనోవృత్తిరాంతరా | వృత్తేరపివృత్తిమతీ బుద్ధిరాంతరా | బుద్ధేరపిబు
 ధ్యుపాదానభూతో మహచ్ఛబ్దచాహ్యోహిరణ్యగర్భరూప ఆత్మాంతరః
 మహతోపి తదుపాదానభూత మవ్యక్తాఖ్యం మూలాజ్ఞానమాంతరం | అ
 వ్యక్తాదపి తదధిష్ఠానభూతశ్చిద్రూపః | పురుషోభ్యంతరః | పురుషాదభ్యం
 తరః కించిన్నాస్తి పురుషఏవాభ్యంతరః తారతమ్యస్య
 విశ్రాంతిభూమిః | పురుషార్థకామైస్సఏవ పరమోగంతవ్యప్రదేశశ్చేతితత్ర
 యథా పురుష శ్చత్యా తాత్పర్యేణచ ప్రతిపాద్య ఏవ మింద్రియా
 దిపరంపరాప్రతిపాద్యైవ | అన్యథాతమపన్యాసనై యర్థ్యాత్ | బహూనాం
 ప్రతిపాదనే వాక్యభేదస్సాదితి చేద్బాధంసంత్యేవతాని బహూనివాక్యాని
 తేషామేకవాక్యత్వా భావాదితిప్రాప్తేప్రమానః | పురుషజ్ఞానస్యా శేషసం
 సారనిదాన భూతాజ్ఞాననివహకత్వాత్పురుష ఏవజ్ఞేయతయా ప్రతిపా
 ద్యః | అతఏవవాక్యశేషేషు పురుషజ్ఞానాద్యైవ విహతాప్రయత్నైనయో
 గజ్ఞేషదిష్టః | ఏవసర్వేషుభూతేషు గూఢోఽప్రకాశతేదృశ్యశైత్యగ్రియఃబు
 ధ్యానూత్మయా సూక్ష్మగర్భిభిరితి | అయవర్థః | సర్వాంతరత్వేన గూ

ఘోయ ఆత్మబహిర్ముఖానాం న ప్రకాశతే అంతర్ముఖానాంతు ప్రకాశతే
 అంతర్ముఖాయే సూక్ష్మార్థగర్భనశీలాః । తైర్యోగాభ్యాసేనైకాగ్ర్యమా
 పన్నయా బుధ్యాసూక్ష్మవస్తువిషయయా ద్రష్టుశక్య ఇతి శచపురుషవై
 వప్రతిపాద్యత్వే సతిపరంపరోపదేశ వైయధ్యకం । బహిర్ముఖస్యచిత్తస్య
 క్రమేణ పురుషప్రవేశే పరంపరాయా సాధనత్వాత్ తస్మాత్పురుష ఏవ
 జ్ఞాతవ్యః । అనేనన్యాయేన బ్రహ్మణానందత్వముపపాదయితు మాకాశా
 దిస్పష్టిరుక్తా । గుహహితత్వ ముపపాదయితుం పంచకోశా ఉపన్యస్తా!
 జ్ఞాతవ్యంతు బ్రహ్మైవ! తచ్చ సత్యజ్ఞానానంత్యలక్షణం । గుహహితత్వేన
 ప్రత్యగాత్మస్వరూపం చేతిస్థితం॥

అథ తోనుప్రశ్నా ఇతి॥
 ఇత్థంబ్రహ్మోపదేశరూపం శ్రవణప్రకారణం పరిసమాప్య బహిర్ముఖా
 నాముపపాదనరూపస్య మనన ప్రకరణస్యారంభశిష్యప్రశ్నాస్సత్రిజానీతే॥

అథ తోనుప్రశ్నా ఇతి॥

ఉపదేశానంతరం ఉపదిష్టే ధేక యస్మాత్కారణాచ్ఛిష్యస్యబుద్ధి
 దోషేణ బహవస్సందేహః ప్రాదుర్భవంతి । అతఃకారణాదుపదిష్టానురూ
 పాఃప్రశ్నాశ్చిష్యేణక్రియంతే । అత్రవాక్యేఅధశబ్దేనవివక్షితం శ్రవణమ
 ననయోః పూర్వాపరభావమన్యత్ర విస్పష్టమేవ । శ్రుతిరాహు । శ్రోతవ్యో
 మంతవ్య ఇతి । తయోస్స్వరూపమేవంస్మర్యతే । శ్రోతవ్యశ్చత్రివాక్యే
 భ్యో మంతవ్యశ్చోపపత్తిభిః । తయోశ్చత్రివణమననయోః ప్రయోజనం
 విభజ్యామూయతే । భిద్యతేహృదయగ్రంధిశ్చిద్యంతే సర్వసంశయాః । క్షి
 యంతే చాస్యకర్మాణి తస్మిన్దృష్టే పరావరణితి । ఉపదేశేన బ్రహ్మత్వ
 తత్వేచగతేసతి ప్రత్యగాత్మనోంతఃకరణేన సహతా దాత్మ్యభిమరూపా
 గ్రంధిర్నువార్యతే । ఉపసత్తిపర్యాలోచనరూపేణ మననే నసంశయాశ్చ
 ద్యంతే తస్మాదత్రచ్ఛేతవ్య సశయోపన్యాసరూపాః ప్రశ్నాక్రియంత
 ఇత్యధః॥

ప్రతిజ్ఞా తాన్పు శ్చానుపన్యస్యతి॥

ఉతా విద్యానముం లోకం ప్రేక్షకశ్చనగచ్ఛతి ఆ
 హేమా విద్యానముం లోకం ప్రేక్షకశ్చ త్సమమ్
 తా ౩ ఉత్తరీ॥

యదు క్తం బ్రహ్మవిదాపీతి పరమితీన బ్రహ్మవిదుక్త బుద్ధి
 ధేన తత్ప్రతియోగిన్య విదుషి ద్వాప్రశ్నోక్తియతే ఉతనబ్ధిప్రశ్నద్యోత
 కః కిమిత్యేతస్మిన్నధేన వర్తతే చనశబ్దోపిశబ్దార్థవాచీ అముం లోకమితి
 పురోవ ర్తిపరమాత్మోచ్యతే । కిమవిద్యాన్యఃకోపిదేహ త్రేత్యపరమా
 త్మానంగచ్ఛతి త్రౌత ఆద్యః ప్రశ్నః అథ నగచ్ఛతీత్యధా సిద్ధో ద్వితియః
 ప్రశ్నః విద్యద్విషయేపి తథా ద్వాప్రశ్నా విత్యేవం చత్వారః ప్రశ్నా సర్వ
 జగతా రణస్య జీవరాపేణ స్వచేహే వ్యవస్థితస్య బ్రహ్మణః విద్యద
 విద్యత్సాధారణత్వేన విదుషస్తత్త్వాప్తావ విద్యానపితత్త్వాలృప్తయ్యాత్
 అవిదుషోప్రాప్తా విద్యానః సప్రా ప్తయ్యాత్ ఇతిప్రశ్నానాంచతుశ్చా
 వభిప్రాయః । యద్వాక్తూయమాణౌ విద్యదవిద్యద్విషయా ద్వావేవప్ర
 శ్నౌ పూర్వచాక్యనూచితేన ప్రశ్నేన సహత్రిత్వాద్భూతావచనః ర్దేశః॥

పూర్వవాక్యేపి అసద్భగిహ్యతి వేదజేత్ । అస్తిబ్రహ్మతిచేద్వేదేతి
 కోటిద్వయోపన్యాసేన సూచితో బ్రహ్మసద్భావవిషయః ప్రథమః ప్రశ్నః
 ఏతస్యప్రశ్నస్య ప్రత్యుత్తరత్వేన గురుర్భగిహ్యతస్సద్భావం సాధయితుం
 సృష్టిముపన్యస్యతి॥

సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయే యేతి సతపో

తప్యత । సతపస్తప్త్యా ఇదగ్ం సర్వమసృజతేతి॥

బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిష్ఠేతి నిర్దిష్టోయోయం బ్రహ్మపదార్థో న్మను
 యాదీనామానందమయాం తానాం పంచకోశానాం శారీర ఆత్మేత్యుక్తః
 సోయమాత్మాసృష్టేః పూర్వం ఏకఏవాద్వితీయఏవసన్ స్వశక్తిసంయో
 గాతామితవాక్ । ఆత్మన్యాశ్రితామాయాశక్తిః కామనాశారేణ విక్రి
 యామాపన్నేత్యధాః । నహ్యవిక్రియస్యచిదేకరస్య మాయా మతరేణ

కామస్సంభవతి యద్యప్యస్త్రీశ్వరస్య మాయాకల్పితకామస్తథాపి కామి
 త్వేన జీవవన్నిత్య తృప్తీనస్యాదితి చేఁగ్గీలాక్రీడోచ్చాస్వాది దృష్టాంతేన
 మీమాంసాయాః పరిహృతత్వాత్ | కామితార్థస్య క్వచిదపి విఘాతాభా
 వాదపి జీవవైషమ్యం అతఏవస్సత్య కామస్సత్య స్సంకల్పశక్త్యైత్రామాపి
 తం | కామనాప్రకార ఏవసిద్ధిశ్యతే | బహుస్యాంప్రభూతం భవేయం |
 నన్వాకాశస్య ఘటాద్యధాన్తరోపాధికం బహుభవనందృష్టుం | అద్వి
 తీయస్యతు కథంబహుభవనమిత్యాశంకోచ్యతే | ప్రజాయేయపకషే
 ణపూర్వావస్థితత్వరూపాదాధిక్యే నోత్పద్యేయ | ననుపూర్వంవిద్యమా
 నః పితాపుత్రముత్పాదయితుం స్వయంనోత్పద్యతేతథాసతి అత్రాపిజగ
 దుత్పాదకస్య బ్రహ్మణస్స్వయముత్పత్యభావాత్ప్రజాయేయేత్యుక్తిరను
 పన్నేతిచేన్నఉత్పత్యమానయోరూపరూపయోర్బ్రహ్మణోత్పత్యంతభేదా
 భావాత్ | యథాలాకే సముద్రాదావిర్భవంతస్తరంగాదయోనాత్యంతం
 భిన్నాః | తథాబ్రహ్మశక్తౌ మాయాయామవస్థితేపూర్వమనభివ్యక్తేనామరూ
 పెషశ్చైదభివ్యజ్యమానేసతి బ్రహ్మణస్సద్రూపతామపరిత్యజ్యైవస్వయమ
 పిసద్రూపత్వేనభాసతే | జగత్స్వరూపేవితదేవాభిప్రేత్య వాజసనేయిన
 ఆమనంతి | తద్దేదంతహ్యేవాక్యౌతమాసీ త్తన్నామరూపాభ్యామేవవ్యా
 క్రియతాసానామాయమిదగ్ం రూపమితి | తథాచబ్రహ్మణ ఏవమాయ
 యాజగద్రూపేణ ప్రతిభాసాత్ప్రజాయేత్యుక్తిరుపపద్యతే | అథసపరమా
 త్మాఉక్తప్రకారేణ కామయమానస్తపతస్యతతస్సజ్జేనజ్ఞానముచ్యతే |
 యస్యజ్ఞానమయంతపఞ్చతి శ్రుతత్వాత్ ప్రక్ష్యమాణజగదుత్పాదనవిషయ
 మాలోచన మకరోదిత్యధః | నఖిలుపరమేశ్వరస్య కృతచాంద్రాయణా
 దిరూపేణ తపసాకేంచిత్ప్రయోజనం | కింతుపరమేశ్వరస్సప్రవ్యానేకవస్తు
 పర్యాలోచనంకృత్వా ప్రాణికర్మమితానురూపం జగత్ దేశతఃకాలతో
 నామ్నూరూపేణచ యథానుభవంసర్వప్రాణిభిస్సర్వావధై రనుభూయ
 మానంస్పృష్టవాః | అత్రకామయితృత్వ పర్యాలోచకత్వ జగత్స్వగ్జ్యత

యాపైః బహుభిహేతుభిః పరమాత్మనస్సత్వంప్రతిపాద్యతే । అసద్వాదీ
 తావన్మవ్యతే యద్యదస్తితత్సర్వంనామరూపాత్మకమితి ఆకాశాదిభూతేషు
 దేవతిర్యగాదిభౌతికదేహేషుచవ్యాప్తిర్నృప్తా । పరమాత్మాతు నామ
 రూపాభ్యామన్యః । ఆకాశోహవై నామరూపయోనికర్వహితాతేయదం
 తరా తద్భ్రష్టేహ్యేతిశ్రుత్యంతరాత్ । యస్తుపరమాత్మాబ్రహ్మైతివ్యవహార
 స్సోపితత్సద్భావంసాధయితుంనప్రభవతి ! నరవిషాణశశశృంగఖిలుస్పాది
 వత్తస్యబ్రహ్మణః వికల్పమాత్రత్వాత్ । శబ్దజ్ఞానానుపాతివస్తు శూన్యో
 వికల్పఇతిపాతంజలిసూత్రం తతోనామరూపే బ్రహ్మణోవ్యావతకమా
 నేవ్యాప్యసద్భావమపివ్యావతకయతః । ఏవంచసతిఅసద్వాద్యదమగ్ర ఆసీ
 త్ । అథాతఆదేశోనేతినేతి అన్థాల మఫణ్యహ్రాస్వమదీఘకమ లోహిత
 మన్నేహమచ్ఛాయమతమోవాయ్యనాకాశమసంగమ రసమగంధమ చ
 త్సుషుమశ్రోత్రమవాగమనో తేజస్కమప్రాణమముఖమమాత్రమనంతర
 మచాహ్యం సతదశ్నాతి కించననతదశ్నాతికశ్చ నేత్యాద్యాశ్చుక్రితయోమ
 గృహీతాః । భవిష్యంతి తస్మాన్నాస్తిబ్రహ్మైత్యుక్తవంతంతమే తమస
 ద్వాదినంప్రతిసద్భావస్సాధ్యతే । పరమాత్మాసద్రూపోభవీతుమహాతి
 కామయితృత్వాత్ । స్వగతపశ్వాదికామయితృవత్ పర్యాలోచకత్వా
 ద్రాజమంత్రీవత్ । స్రష్టుత్వాత్ కుంభకారాదివత్ । విచిత్రదేహోత్పా
 దనసామర్థ్యాత్స్వర్ణకారాదివత్ । నానావణోత్పాదనసామర్థ్యాచ్చిత్ర
 కారాదివత్ । దుష్టశరీరోత్పాదకత్వాన్మాయావివత్ । యత్తునామరూ
 పయోస్సత్వం భవతోదాహృతం । తదేవాస్మదభిప్రేతం బ్రహ్మసద్రూపే
 బ్రహ్మణ్యధిష్ఠానే మాయానామరూపయోంకల్పితత్వాత్ । అసద్వేదేత్యా
 దేరథోవక్ష్యతే॥

కించ । బ్రహ్మసద్రూపంప్రవేక్ష్యత్వాత్ । యథాగృహదాప్ర
 విష్టః పురుష ఇత్యభిప్రేత్య ప్రదేశనందర్శయతి
 యదిదం కించతత్సృష్ట్య తదేవానుప్రావిశత్ ఇతి॥

హిరణ్యగర్భాదిస్థావరాంతం శరీరజాతం యత్కించి దస్తి తత
 ర్వంసృష్టతదేవసృష్టం శరీరజాతం పరమాత్మా ప్రావిశ దిత్యధః ।
 అత్రేదంచితనీయం । యఃపరమాత్మాస్త్వాస్తిసకింతేనైవరూపేణ ప్రా
 విశద్వాకింవారూపాంతరేతతత్రసృష్టేతిక్వాప్రత్యయేన సృష్టిప్రవేశ
 యోస్సమాసకత్యాకత్వశ్రవణాత్ ప్రప్త్యూహపేదైనప్రవేశఇతిచేన్నమృత్పిం
 డవదుపాదానస్యప్రవేశానుపపత్తేః । ఫఖలుయోమృత్పిండోఘటాకారేణ
 పరిణతస్సనీలతంఘటమను ప్రవిశతి తథాశరీరాకారేణ పరిణతస్యప్రప్త్య
 సైష్ట్యేన స్వకార్యశరీరేషు కథంప్రవేశోఘటేత । ననుతహిహిదూపాంత
 రేణప్రవేశోస్తుయదామృత్పిండవికారేషు తేషునరన్యాచూడానరూపామృ
 త్ప్రవిశతి తథాఈశ్వరరూపేణప్రవేశాభావేవీ జీవరూపేణప్రవేశస్సన్య
 త్ । మైవం । అప్యయస్యరూపద్వయభావాత్ తదంగికారేషిప్రవేశస్త్వవ్య
 ప్రదేశాభావాత్ । ఉపాదానత్వేనసర్వకార్యేషు పూర్వమేవానుగతోవ
 తిష్ఠతే । తథాసతిపరమాత్మ సూన్యప్రదేశాభావేనకుత్రాయం ప్రవిశేత్ ।
 అవస్థితేపరమాత్మస్యేవప్రవేశోస్తీతిచేన్న తదేవానుప్రావిశదతి స్వసృష్టే
 కార్యేప్రవేశశ్రవణాత్ । సృష్టంశరీరరూపం కార్యం పునజీవ లక్షణకా
 ర్యాంతరాకారేణపరిణమతే । సోయంపరిణామః ప్రవేశఇతిచేన్నకుంభా
 కారపరిణామస్య పునశ్శరీరాకార పరిణామదశఃనాత్ । జలసూర్యాది
 ప్రతిబింబవత్ప్రవేశస్యాదితిచేన్నైవం । అపరిచ్ఛిన్నత్వాద మూర్తత్వా
 త్ । విప్రకృష్టదేశావస్థితస్య ప్రతిబింబాధారస్యాభావాచ్చపరిచ్ఛిన్నో
 మూతకశ్చనూర్యబిబోఃప్రకృష్టదేశస్థజలాదా ప్రతిబింబితో భవతి ।
 బ్రహ్మతునపరిచ్ఛిన్నంనాపిమూర్తకం । సచబ్రహ్మణోవిప్రకృష్టదేశవర్తి
 కశ్చిదుపాధిరస్తిస్సాగ్న కేనాపిప్రకారేణ ప్రవేశఉపపాదయితుంశక్యతే
 అత్రోచ్యతే । జగత్సృష్టిచదయంప్రవేశ ఉపపాదనీయం । అచింత్యరవ
 నారూపం చిత్రచిత్తదేహాదిరూపం నామరూపాత్మకం జగద్యధా పర
 మేశ్వరోమాయావల బసభూతబలేనససజ్జా । తథా మాయావలంబన

భూతబలేనైవప్రవిశతు । అధోఽప్యేత । యేయమాకాశాదికా మాయా
 మయీస్సప్తీరకతాం మాయాస్సప్తిం వస్తుబుధ్యాప్రతిపాదయతిశ్రుతిః ।
 కింతహిన్మృద్దుత్వాద్యేనకార్యస్యకారణవ్యతిరేకేణ భావంవివక్షిత్వా
 బ్రహ్మణ ఆనంత్యం పూర్వతప్రతిజ్ఞాత ముపపాదయితుం భ్రాంతసిద్ధా
 స్సప్తిరనూద్యత ఇతి తహిన్ప్రతిజ్ఞాతం గుహాహితత్వం పంచకోశోపన్యాస
 ద్వా రేణ బ్రహ్మలృచ్ఛమిత్యవపాద్య పునరపితదేవ స్పష్టికర్తుం భ్రాంతి
 సిద్ధఃప్రవేశోనూద్యతాం । యథాశ్చిత్పుమాలోకే గృహం నిర్ణాయ
 తత్రగృహే ప్రవిశ్యాభ్యంతరావస్థిత ఉపలభ్యతే । ఏవం బ్రహ్మపీ ఆకా
 శాదికార్యంస్పష్టావస్థాంతః ప్రవిష్టమివహృదయపుండరీకేవస్థితాయాం
 బుద్ధాస్సర్వయితృద్రష్టృశోత్రఘాతృరసయితృమంతృకర్తుదేతయితృ
 భోక్తృవక్త్రానందయితృగంతృవిసజ్జయితృ ఆనందయితృ ప్రాణయితృ
 అపానయితృవ్యానయితృ ఉదానయితృ సమానయితృ ఇత్యేవంవిశేషవదు
 పలభ్యతే । సోమమత్రప్రవేశ ఇత్యుపచర్యతే । వాజసనేయిభిరప్యయం
 ప్రవేశ ఆమ్నాయతే । స ఏవ ఇహ ప్రవిష్ట ఆనఖాగ్రేభ్యోయధాక్షురః । క్షుర
 ధా నేవహితస్సాన్యస్వి శ్వారంభకోవిశ్వంభరకులాయ ఇతి । ఏతస్య వాక్య
 స్సాధోకవాతికసారేవిస్పష్టంవ్యాఖ్యాతః । తచ్చబైనపరామృష్టస్సాన్య
 వ్యాకృతభాసకః । ఏతచ్చబైనకార్యస్థప్రత్యక్షఉపదిశ్యతే । అద్వితీయమ
 ధిషానంకార్యస్థస్సర్వయస్తయోః । స ఏవ ఇత్యభేదోక్తి రుకమగరేతిన
 చోద్యతాం । అజ్ఞాతవస్తుతత్వస్యమమగరంనాస్తికించన । నీలీకృతంనభః
 పశ్యచక్షుషా నీలవస్తువత్ । యోగ్యాయోగ్యవ్యపేక్షేయంమాన వ్యవ
 హృతాభవత్ । కల్పనామాత్రనిష్పత్తైరాకాపెక్షాజ్ఞానభూమిషు । ఇహే
 త్యనేనసూత్రాదిస్థాణుపర్యంతవిగ్రహః । ఉచ్చంతే తేషుజీవోయంవిస్పష్ట
 ముపలభ్యతే । ప్రవిష్ట ఇతిశబ్దేనచిదాభాసతమోన్వితా । జీవత్వేనోపల
 భిర్యాచితేనైషాభిధీయతే ॥ చిదాభాసప్రవేశస్తుప్రత్యగ్ మోహేస్వతో
 భవత్ । తత్కార్యేవ్యవృత్తస్స ఉపాధిచ్ఛిత్ప్రవేశనై । జనా కుసు

మపక్షిస్తుస్ఫటికేకల్యతేయథా | చిదాభాసప్రవేశోయం ధ్యాయోచిత్య
 ర్యతేతథా | సూత్రాదిష్ఠాణుపద్యంతంజగత్సృష్ట్యాత్మమాయయా | స్వా
 భాసైకస్వభావేనసఏవప్రావిశత్పరం | ఆనభాగ్రేభ్యఇత్యుక్త్యా మర్యాదా
 స్యప్రవేశనే | ఉక్తాస్సర్వేచైతన్యంన ఖాగ్రావధిలక్ష్యతే | సామాన్యేన
 విశేషాచ్చచిద్దేహంవ్యాప్యవతతే | దృష్టాంతాభ్యాం ద్వయీవృత్తిద్వి
 విధాభ్యామిహాచ్యతే | దారుకృత్సమభివ్యాప్యయథాగ్నిర్దారుణి స్థితః |
 సంవ్యాప్యతద్వదఖిలందేహమాత్మాన్యవస్థితః | వృక్షౌవనం ప్రాప్యయ
 థాక్షురపాత్రఃక్షురస్తదా | శ్రోత్రాదినాదిమధ్యస్థస్తను మవ్యాప్యసం
 స్థితః | క్షురపాత్రస్థానభేదాద్విభిద్యంతేయథాక్షురాః | చైతన్యానివిభిద్యం
 తేతదానాడివిభేదతః | ప్రాప్నోతివృత్తిద్వేజీవో
 స్వషుభాగ్రదవస్థయోః | సామాన్యవృత్తిమేవైకాం సుఖ
 ప్రాప్రతిపద్యతే | సామాన్యవృత్తిర్యాసాత్రజీవనాయోపయుజ్యతే | విశే
 షవృత్తయోదేహేశబ్దాద్యలోచనోత్థితాః | ప్రవేశవాక్యంపదశస్తాత్ప
 గాచ్చస్ఫుటికృతం | తదనుగ్రాహకోన్యాయఇదానీం ప్రవేశచార్యతే | కిందే
 వదత్తకృహవత్ప్రవేశోధోపలాహితత్ | జరార్కబింబవతికంవాయద్వా
 ద్రవ్యగుణాదివత్ | ఫలశీజవదాహహస్విన్నాద్యస్సర్వగతత్వతః | దేవదత్తః
 పరిచిన్నస్సాంశశ్చాత్మాతునోతథా | అవ్యావృత్తౌననుగతోయథాత్మ్యా
 దాత్మవస్తునః | పరిచ్ఛేదాద్యసంభావ్యంనేతినేతితివారణాత్ | నాతోనవ
 చ్చిన్నతనోర్నివిభాగాత్మవస్తునః | పూర్వస్థానవియోగేన నూత్నస్థానాం
 తరాగమః | నద్వితీయోపరిణతేరశ్శాంతస్సర్వహంపతః | భూతానిపరిణవ్యం
 తేనచాత్మాపరిణామవాన్ | నతృతీయోరగజలయోరివదేహాచిదాత్మనోః |
 నసంయోగవిభాగాస్తయేనతద్వత్ప్రవేశనం | నచతుర్యపారతంత్ర్యా
 ద్ద్రవ్యతంత్ర్యాగుణాదయః | నత్వాత్మాదేహతంత్రోయంసర్వేశ్వరఞ్జలిశు
 తేః | నపంచమోవిక్రియత్వాద్భిజంవిక్రియయాయుతం | షడ్భావవిక్రియా
 హీనఆత్మాకాస్త్రేసుసంమతః | ఆధారాధేయతాస్సర్వశీలయోః బిజఫల

యోః । ఆం శాశితేతివైషమ్యాన్నతత్రపునరుక్తతా । పరిచ్ఛిన్నో జీవవ
 దేహేషుప్రవితత్వతః । సదోష ఇతిచేన్నైవం స్రష్టురేవ ప్రవేశనాత్ ।
 తత్సృష్ట్యాధతచేనానుపావిశత్సృష్టిశ్రుతే । స్రష్టుప్రవేష్టు రేకత్వంస్యా
 ద్భుక్త్యాప్రజతీతివత్ । చిత్తఃకేనాప్యపాయేనప్రకళోఘటతేనహి । ఇతి
 ప్రాప్తేసూర్యపక్షేప్రవేశఉపపాద్యతే । అప్రవేష్టుస్వభావోయందిగ్ధోగాద్య
 నభిప్లుతేః । కల్పితోస్యప్రవేశస్సృష్టజుపాతైరకబింబపత్ । విభాగాద్యం
 శవైషమ్యేస్యస్తిసామ్యంవివక్షితం । ఉపాధిస్థోపలభ్యాది సామ్యంకేనని
 వార్యతే । ఉపాధానుపలభ్యమన్యథాత్వేనభాసనం । బహుత్వభాస
 మిత్యేతద్భుక్తదాష్ట్యతయోస్సమం । తేజోధికం రవేర్బింబ మశక్యం
 ద్రష్టు మంజసా । తథాపి జలనధ్యే తద్బింబం సమ్యం గవేక్ష్యతే ।
 స్వయంప్రకాశఆత్మైవం నోపలభ్యోనుపాధికః జడదేహాద్యుపాధాతుద
 విస్పష్టముపలభ్యతే । దర్పణాభిహతాగృప్తి పతావృత్త్యస్వమాననంవ్యా
 మ్ననంత్యాభిముఖ్యేన వ్యోస్తందర్శయేన్ముఖం దేహాద్యుప్లుతైవం ధీ
 రాత్మానం వ్యామనత్యసా । అవిక్రియవిక్రియాభిర్యుక్త ఇత్యవభాసయేత్
 ఏకోఽప్యనేకధాభాతి తరణిఃపాత్రభేదతః । ఏవంనానాదేహాభేదా ద్భాత్యా
 త్మైకోఽప్యనేకధా । సిద్ధూతాశేషనానాత్వతద్దేతురవిభాగవాత్ । అన
 న్యసాక్షీకోకీదృక్స్వాత్మప్రవేశభ్రమాదయం । ద్రష్టృది రూప రహిత
 ప్రత్యగాత్మాభవెత్పురా । నామరూపజనాసత్యాం ద్రష్టుత్వాదియతో
 భవేత్ । ద్రష్టుశోత్రాదిరూపోయోయశ్చద్రష్టృదివర్జితః । బుద్ధితతా
 రణోపాధీక్షేత్రజ్ఞేశ్వరసంజ్ఞికా । జఘామిచహంగంధమితియో వేత్త్య
 విక్రియః । ససర్వసాక్షీపూర్వాభ్యా ముపలక్షణమహాత్మి అప్పాత్మోద్ధా
 వితాద్భానోదవిభానుర్యధేక్ష్యతే । సర్వసాక్షీతధాధీస్థాకర్తృభాక్తృ
 దిలక్షణాత్ । ప్రకాశాత్మాయధాచంద్రశ్శఖాగ్రదతధావిధాత్ । లత్యస్త
 ధాచిదాత్మాపికారణోపాధితోజడాత్ । జీవత్వభ్రాంతి రేషేవంప్రత్య
 గ్బోధోపయోగతః । జలవాత్రారక సామ్యేన ప్రవేశఇతికల్ప్యతే । దిగ్దశ

కాలశూన్యస్య ప్రవేశోబిలసర్వవత్ । నత్వంజసాపరస్యాస్తీతేనా విద్యా
 ప్రకల్పితః । అవిద్యయాతాసాక్ష్యేష కేవలోఽప్యవివేకతః । బుధ్యాదికా
 ర్థైర్ధైర్ధైర్ధైః ప్రతిబింబవదీక్ష్యతే । అగ్నిస్సూర్యోమరుశ్చేతి దృష్టాంతా
 శ్శుక్రిత్యుదీరితాః । అప్రవిష్టస్వభావోతః కార్యమాత్మానిశజ్జగత్ । అగ్ని
 ర్యధైకోభువనంకాష్ఠలోహాది రూపకం । ప్రవిష్టఃప్రణిరూపోభూద । ప్ర
 విష్టోపిసకస్వతః । వాయుర్యధైకోభువనంనానావ్యజనరూపకంప్రసిష్టోబహు
 రూపోభూదప్ర విష్టోపి సకస్వ తః । సూర్యో య ధో ద వా త్రే
 మప్రవిష్టోబహిరేవసకః । తథాత్మా స్యప్రవిష్టస్కప్రవిష్ట ఇవలక్ష్యతే । య
 ధాస్పష్ట్యానయః క్లుప్తాఃప్రవేశోపితథేక్ష్యతాం । యుక్త్యానైవోపపాద్యం
 తే స్పష్ట్యావ్యాః కల్పితాస్తతః । నాసతోజస్సనాయోగ స్సతస్సత్వాప
 చేష్యతే । కూటస్థేవిక్రియానాస్తి తస్మాదజ్ఞానతోజనిః । రూపంరూపమి
 తీయంతు స్పష్టమప్రత్యగాత్మనః । యాథాత్మ్యదర్శనాయైవం స్పష్ట్యాదీ
 హస్యభ్యభావత । తురచాత్రాఖ్యదృష్టాంతా ద్విశేషేణప్రవేశనం । ఇం
 ద్రియేష్యణి విస్పష్టముపలభ్య త్వమాత్మనః । యదగ్నికావ్య దృష్టాంతా
 త్సమాన్యేనప్రవేశనం । తదధిష్ఠానరూపేణ కార్యవ్యాపిత్వముచ్యతే ।
 అధిష్ఠానారోప్యభావమంతరేణనకుత్రచిత్ । వ్యాప్యవ్యాపకయోఃకృత్సాన్ని
 స్వరూపవ్యాప్తిరిష్యతే । అత్యంతభిన్నయో ర్వాప్తికఃపిదృష్టగవాశ్వ
 యోః । నవ్యాత్యంతమభిన్నస్య వ్యాప్యవ్యాపకవజ్జనాత్ । భేదాభేదా
 వాస్తభాతుదుర్లభాతేనశిష్యతే । అధిష్ఠానారోపితయోరేవ వ్యాప్తిప్రలా
 దియం । తమసేవయధాసన్నం క్రక్పృషిష్టానతుస్వతః । ప్రత్యగజ్ఞానకా
 ర్యణి స్వాత్మైవం మాయయాబలాత్ । వ్యాపిత్వముపలభ్యత్వ మితి ద్వై
 ధాప్రవేశనం । సిద్ధంప్రవిష్టయే దోమాస్తాన్నిరాచక్షుషేధునా । పరప
 వప్రవిష్టశ్చే త్ప్రవిష్టరామనేకతః । తదనన్యత్వతఃప్రాప్తం మహేశస్యా
 ప్యనేకధా । నైవనోఽప్యచోద్యస్య విపరీతత్వసంభవః । బహునానామేవ
 తాదాత్మ్యాదేకత్వం కింనచోద్యతే । నియామకస్త్యాగమో ప్రసవభే

దగనివారయేత్ । కృతైస్సర్వాదిభిభృతైః చరజ్ఞః ప్రభివ్యతే । ఏకోదే-
 వోనివిష్టుత్ర బహుధేతిశ్రుతీరణాత్ యద్వదేకవైషణ్యతాశ్చరోభ్యుపగమ్య-
 తాం । సంసారిత్యాత్మ విష్టానాంపరస్యతదభేదతః సంసారిత్యప్రస-
 క్తం చేన్నకుధావ్యత్యయశ్రుతేః । సుఖదుఃఖవిమోహాదిదశా నాదితిచే-
 న్మతత్ । నలిప్యతేలోకదుఃఖైః లోకబాహ్యఇతిశ్రుతేః । ఉపాధిజ్ఞతో-
 యోయంచిదాభాసోవభాసతే దుఃఖాద్యనుభవస్తత్రసావకాశోభవిష్యతి
 దుఃఖియదిభవే దాత్మాకస్సాక్షీదుఃఖి నోభవేత్ । దుఃఖిసస్సాక్షీతానైవ
 సాక్షీనోదుఃఖితాతథా । నర్తేస్యాద్విక్రియాందుంఖిసాక్షీతా కావికారిణః ।
 ధీవిక్రియాసహ స్రాణాంసాక్ష్యతోహ మవిక్రియః । శరీరే-ద్రియసంఘా-
 త ఆత్మత్వేనాభిమానినీం । చిదాభాసయతాంబుద్ధిం విశింషంతిసుఖాద-
 యః । ఉదాసీనోయథా పశ్యేద్దండినంకల హోద్యతం । సుఖదుఃఖాదిమ-
 ద్బుద్ధింసాక్షీత ద్వదసంఘాతః । ఏవంసతిపరాంచ్యేవదుఃఖంప్రత్యక్షమిష్య-
 తాం । ప్రతీచ్యాత్మనివేదోయమక్షాదీని నిషేధతి । విజ్ఞాతారమరేకేనవి-
 జ్ఞానీయాదితిశ్రుతిః । విదితావిదితాభ్యాంతదన్య ఏవేతిచశ్రుతిః । అహం-
 దుఃఖితి విజ్ఞానమాత్మచాయైక కర్మకం । ఆత్మన్యారోపితై భాంతైర్వి-
 ద్వద్భిశ్చోపచర్యతే । నాసికాగ్రేనుహద్దుఃఖం పాదాంగుష్ఠాగ్రఇత్యపి ।
 దేహావయవగం దృష్టం దుఃఖమాత్మనితతరథం । ప్రతీచిచేద్భవేదుఃఖం
 వ్యాప్నుయాద్యోభవద్వత్ । విద్యద్రష్టృస్వరూపత్వా త్ప్రతికూలంచ
 నోభవేత్ । ఆత్మనస్తేవబోధాయసర్వంప్రియమితిశ్రు-
 తేః । సుఖమాత్మైకవిషయమితిచేత్తన్నయుజ్యతే ।
 యత్రవా అన్యక్షుప్తిస్సాన్య త్తత్రాన్యోన్యం ప్రపశ్యతి । ఇతిభ్రాంతాత్మ-
 విషయం శ్రుతంద్వైతంసుఖాదికం । యత్రత్వాత్మైకవసర్వంస్మాత్తత్రకం
 కేసపశ్యతి । ఇతిబుధ్వాత్మనో ద్వైతంసుఖదుఃఖాది వారకం । తుభ్యంన-
 రోచతేపా పాన్మమాత్విత్యనుభూయతే । ప్రత్యక్షవణయా దృష్ట్యానం
 సారః కోపినాత్మని । ఇచ్ఛాద్వేషాది మానాత్మైక్యేన సమయబంధనం ।

తార్కికైఃక్రియతాంతత్తునై వయక్తోఽపద్యతే | సీత్యానుమేయ ఆత్మా
 చేన్మనసాతస్యదుఃఖితా | సచాయందృశ్య ఆత్మాశ్చేద్ద్రష్టృభావః ప్రస
 జ్యతే | దృశ్యత్వంద్రష్టృతా చాస్యనిరంశిత్యాన్నయుజ్యతే | సాంశత్యే
 స్యాదనిత్యత్వం నాతోమఃఖత్వమాత్మనః | అదుఃఖత్వేపరస్యేష్టేత దన్వ
 స్యాన్యభావతః | కస్యదుఃఖనివృత్త్యర్థమారబ్దోప నిషత్త్వయా | ప్రత్యగ
 జ్ఞానహేతూత్థమఃఖత్వాది భ్రమోమాత్రయః | తద్దన్వంసమా త్రసిద్ధ్యర్థ
 మారబ్దోపనిషత్త్వయా | నవసంఖ్యేయమాత్రేక్షీ దశమోవిభ్రమాద్యధా
 నవేత్తిదశమోస్థీతి వీక్షమాణోపితాన్నవ | సిశ్యేమానాత్మ దృక్తద్వద్య
 విజ్ఞాతాత్మతత్వకః | నవేత్యైకాత్మ్యమస్థీతి వీక్షమాణోప్యనాత్మనః |
 దశమోస్థీతివాక్యోత్థ సమృజ్ఞానానలాచికాసా | పుష్పాతద్దశ మాజ్ఞానం
 దశమోస్థీతివీక్షతే | తథాతత్త్వమసీత్యాది వాక్యోత్థజ్ఞాన వహ్నినా |
 పుష్పాతాత్మత మస్తజ్జఃచైకాత్మ్యం ప్రతిపద్యతే | ప్రత్యగజ్ఞానహేతూ
 త్థంశాస్త్రాచార్యాదిసాధనం | తద్విరుద్ధంజైకాత్మ్యం ప్రతిపద్యతమాయ
 యా | ప్రవిష్టముప జీవ్యాపిదోషః కోపినవాదిభిః | ఇహంపాదయితుంశ
 క్యః ప్రవేశస్తేరసుస్థితభి | అన్యాయప్రవేశవాక్యాన్యేవం వ్యాఖ్యేయాని
 పురఃపురుష ఆవిశదితిమధు బ్రాహ్మణవాక్యం | విరాజుదేవతాఃకోశాం
 శ్చస్పష్టాప్రవిశ్యామూఢో మూఢభవవ్యవహరన్నాస్తే | మాయయైవేతు
 త్తరతాపసీయవాక్యం | సర్వగతస్యదేహే ప్రవేశాయప్రాణోవాయురూ
 ప ఉపాధిసాధనం | తథాచమైత్రో పనిషద్యామనంతి | సవాయుమి
 వాత్మానం కృత్వాభ్యంతరం ప్రావిశదితి | తస్యవాయోః ప్రవేశస్థమా
 వాత్మ్యధ్యారోప్యన్యవహ్నియతే | తదేతదాధర్మికైరప్యచ్యతే | సకు
 త్తాంచక్రేకస్త్రిశ్యహము త్కాంతఉత్కాంతోభ విష్యామీతికస్త్రిశ్వాప్ర
 త్యక్షితే ప్రతిష్ఠాస్యామీతి సప్రాణమసృజతేతి | యద్యపిలింగదేహః కృ
 తోన్నపి ఆత్మకస్థూలశరీర ప్రవేశేఉపాధిః | తథాపిప్రాణస్యతత్ర ప్రా
 ధాన్యంద్రష్టవ్యం | సచలింగోపాధిః పాదాగ్రయోః ప్రవిశ్యోర్ధ్వమూర్త

హ్యపరిస్థితయో రూర్వోరుడరదేశే ఉరసిశిరసిచ ప్రతితిష్ఠతి । తదేత
 దైతరేయిణస్తం ప్రపదాభ్యాంప్రాపద్యత బ్రహ్మేనుంపురుషమిత్యాది నా
 సమామనంతి । ననుసతాక్షతకతరేణ ప్రపద్యాఇతివాక్యేన పరమాత్మనః
 ప్రవేశద్వార విచారమామూయస ఏతమేవసమానం విదార్యైతయా
 ద్వారాప్రాపద్యతేతి వాక్యేనమూర్ధస్యచస్థితం సుషుమ్నాగ్రరూపం దావి
 రంభిత్యాతేనద్వారేణాంతః ప్రావిశదిత్యైతరేయేణ ఏవసమామనంతేతి
 తోవాక్యయోబోధ ఇతిచేన్నవిషయ భేదేనవ్యవస్థితత్వాత్ । తాకికవ్య
 వహరహేతోర్లింగ దేహస్యసాదాగ్రప్రవేశః । తత్వాభివ్యంజకాయా
 స్సమాధిశబ్దవాచ్యాయా ఏకాగ్రాయాశ్చిత్తవృత్తేస్సుషుమ్నాయాం సంభ
 వేనతదుపాధికస్యాత్మర సత్రనాద్యాంప్రవేశ ఇతివ్యవస్థా । ఏతదేనాభి
 ప్రేత్యామూయతే । సుషుమ్నాతుపరానాడి విరజాబ్రహ్మరూపిణీతి ।
 యదప్రైతరేయిణ ఆమనంతి । అగ్నిర్వాగ్భూతాముఖం ప్రావిశద్వా
 యః ప్రాణోభూత్వాహసికే ప్రావిశదాదిత్యశ్చక్షుర్భూత్వా అక్షిణీప్రా
 విశద్దిశః శ్రోత్రంభూత్వాకర్ణా ప్రావిశన్నోషధివన స్పతయోలోమాని
 భూత్వావృచం ప్రావిశంశ్చంద్రమామనో భూత్వాహృదయం ప్రావిశ
 స్పృశ్యూరపానోభూత్వానాభింప్రావిశత్ ఆపోరేతోభూత్వాశిశ్చంప్రావిశ
 స్నిత్యాదిఅయమర్థః । అగ్నిర్వాగ్భూత్వేతి వాగింద్రియాభిమానీదేవోహ్యగ్నిః
 వాగ్భూత్వావాగింద్రియఏవాంతర్భూయనఖలు వాగాదింద్రియేవ్వగ్భూది
 దేవాః ప్రత్యక్షముపలభ్యంతే । నాపిదేవతాభిరపేతా నాంవాగింద్రియా
 దీనాం స్వస్వవిషయ గ్రహణసామర్థ్యమస్తి । తదుక్తం । న్యోతిరాద్యధి
 స్థానంతుతదామనాదితి । సూత్రస్వార్థః అగ్నాదిదేవానాం వాగాదిర
 ధిహేనమధికరణ మిత్యంగీకార్యం । కుతః । తదామననాత్ తస్యదేవాధిక
 రణత్వస్యోక్తత్వాత్ । వాగిత్యాదిశ్రుతేః । తత్రపాదాగ్రద్వారాదేహే
 ప్రతిష్ఠితస్యలింగ శరీరస్యావయవావాగాదయః స్వస్వదేవతాభిరగ్భూదిభి
 ర్మనగ్భూతాముఖ చ్ఛిదాదిగోళకేసువ్యవస్థితా ఇత్యేతాపద్వివక్షితం ।

యదపి ఛందోగై రామ్నా యతే । అనేన జీవేనాత్మనాను ప్రవిశ్య నామయా
 పేవ్యాకరవాణీతి । తత్ర ప్రాణధారకత్వం జీవత్వం తేనైవో పాధినాయు
 క్తః ప్రవిశతి । తదేవం సర్వాసాం శ్రుతినాం పర్యాలోచనయా పరమాత్మ
 నో జీవత్వేన ప్రవేశ ఇతి సిద్ధం । అథ మీమాంసా తత్ర జీవస్య నామయావయో
 స్సప్తత్వాభావోద్వితీయాధ్యాయస్య చతుర్థపాదే చింతితం । నామయా
 పవ్యాకరణే జీవః కర్తాథ వేశ్వరః అనేన జీవేనేత్ముక్త్యా వ్యాకర్తా జీవ ఇష్యతే ।
 జీవాన్వయః ప్రవేశేన సన్నిధేస్సర్వసంజానె । జీవాశక్తశ్చక్త ఈశ ఉత్త
 మోక్తస్తదీక్షితః । ఈశ్వరేణ పంచభూతేషు సృష్టేషు భౌతిక యోధృణ
 శ్యమానయోర్మహీ ధరసరస్థావరాది నామయావయోజీవా ఏవ సప్తా
 స్యాత్ । కుతః । అనేన జీవేనాత్మనాను ప్రవిశ్య నామయా పేవ్యాకరవాణీతి
 జీవయావయోవస్య స్వప్తావస్థయ శ్రవణాదితి ప్రాప్తే బ్రూమః । జీవేనానుప్ర
 విశ్యేతి ప్రవేశనే జీవాన్వేతి సన్నిహితత్వాత్.

జీవేన వ్యాకరవాణీత్యుక్తావ్యవహితోన్వయస్సాన్వితః । సహిజీవస్య
 గిరినదీనిర్మాణశక్తిరస్తి ఈశ్వోస్తు సర్వశక్తియుక్తః । పరాస్య శక్తివైదిత్య
 శ్రూయత ఇతి శ్రవణాత్ । కించ వ్యాకరవాణీత్యుత్తమపురుషో వి ఈశ్వర పక్షే
 సమంజసః । తస్మాదీశ్వర ఏవ నామయావయోస్సప్తా । కథం తహిణః ఘ
 టపటాదా కులాలకుచిందాదేనిర్మాతృత్వం ఈశ్వర ప్రేరణాదితి బ్రూ
 మః । తస్మాదీశ్వర ఏవ సర్వశక్తే సిద్ధం । తత్రైవమేత్యుక్తం పాదే ఒశమాధిక
 రణమారభ్యసప్త దశాధి కరణపర్యంతైరష్టభిరధికరణైజీవావిచారాః ప్ర
 వర్తంతాః । తత్ర దశవమధి కరణమారచయతి । జీవస్య జన్మమరణేవపు
 షోవాన్మనోహితే । జాతోమే పుత్ర ఇత్యుక్తేజాత కర్మాదితస్తథా ।
 ముఖ్యేతే వపుషోభోక్తుజీవాన్వేతే ఉక్తేషు హి । జాతకన్మచతోకోక్షి
 జీవావాపేతేతి శాస్త్రతః । లోకేమేళుక్తో జాత ఇతి వ్యవహారాచ్చాస్తే జాత
 కర్మాన్యవహారాచ్చాస్తే జాతకర్మాది సంహారోక్తేషు । జన్మమరణే
 జీవస్వేతి ప్రాప్తే బ్రూమః । జీవస్య జన్మమరణాంగీకారేకృతనాశాకృతా

భ్యాగమ యోర్ధ్వార్థాత్వాదేహగత ఏవజన్మమరణేజీవస్యోపచర్యతే ।
 ఔపచారికే ఏవతేజస్మమరణే అపేక్ష్యలోకవ్యవహార కర్మశాస్త్రయోః
 ప్రవృత్తిః । ఉపసేషచ్ఛాస్త్రంతు జీవాపేతంవావ కిలేదంమియతేన జీ
 వోమియతే ఇతిజీవాపేతస్యైవశరీరస్యముఖ్యం మరణ మభిధాయ జీవ
 స్యతన్నిరాచక్షే తస్మాద్వ పుషోజన్మచరణే । ఏకాదశాధి కరణమార్చచ
 యతి । కల్పదా బ్రహ్మణో జీవోవియద్వజ్జాయతేనవా । సృష్టేః ప్రా
 గుద్వయతోక్తేజాకాయతే విస్ఫులింగవత్ । బ్రహ్మద్వయంజాతబుద్ధాజీ
 వత్త్వేనవిశేత్స్వయం । ఔపాధికంజీవజన్మనిత్యత్వంస్తుతశ్చుతం ఏకమే
 వాద్వితీయమితిసృష్టేఃపాగద్వితీయత్వంశూయమాణం బ్రహ్మన్యతిరిక్త
 స్యజీవస్యాయత్నత్వేనోపపద్యతే । శ్రుతిశ్చ విస్ఫులింగదృష్టాంతేన జీవస్యోన్మ
 త్తిం ప్రతిపాదయతి । యథాగ్నేః తుద్రావిస్ఫులింగావ్యుచ్ఛరంత్యే వమే
 వై తస్మా కాత్మనస్స క్వేద్రాణాం సృక్వేలోకాస్స క్వే దేవాస్సర్వాణిభూతాని
 సర్వవీతస్మా దాత్మనో వ్యుచ్ఛరంతీతి । తస్మాత్తల్పదావియదాదివత్బ్ర
 హ్మణోజీవోజాయతఇతిప్రాప్తీమః । సృష్టేఃప్రాకయవద్వయంబ్రహ్మ
 స్థితంతదేవబ్రహ్మజన్మసుసర్వప్రాణి కోటికృతపుణ్యపాప కర్మసంపాదితో
 చ్చసీచశరీరస్యజనకాలేనూయవిశిష్టంసత్ జాతాయాబుద్ధా జీవరూపేణ
 ప్రవిశతి । తస్మిన్ప్రస్తుతదేవానుప్రావిశదితిశ్రుతేః । అతో జీవానుత్పత్తౌ
 నాద్వైత శ్రుతివిరోధః । విస్ఫులింగ శ్రుతిస్తుఔపాధికజన్మాభిప్రాయా
 త్రుప్యతా అన్యధాకృతనాశది దోషస్యోక్తత్వాత్ స్తుతత్వాభిప్రా
 యేణనిత్యత్వం శ్రుతిబూతే । నిత్యోన్మాదానాంచేతనశ్చేతనా నామితిత
 స్మాత్తల్పదా జీవోనోత్పద్యతే । ద్వాదశమధి కరణమార్చచయతి । అచి
 ద్రూపోధచి ద్రూపో జీవోచిద్రూప ఇవ్యతే । చిదభావాత్సుషుప్త్యాదా
 తాగ్రేవిస్మనసాకృతా । బ్రహ్మత్వాదేషచిద్రూపచిత్సుషుప్తా నలుప్యతే
 ద్వైతాదృష్టిద్వైతలోపాపహి ద్రష్టురితిశ్రుతేః । తార్కికామన్యం
 తేసుషుప్తిమూర్ఛాసమాధిసుచైతన్యా భావాదచిద్రూపో జీవః జాగరణే

తు ఆత్మమనో సంయోగాచ్చైతన్యాఖ్యో గుణోజాయత ఇతిచేత్తదసత్ ।
 చిద్రూపస్యసర్వదా అపరిచ్ఛిన్న త్వేనవిద్యమానస్య బ్రహ్మణోమాయావ
 లంబనత్వేన జీవరూపేణ ప్రవేశశ్రవణాత్ । నచైతస్యంసుషుప్త్యాదౌలు
 ప్యతేసుషుప్త్యాదిసాక్షిత్వేన తస్యానవస్థానాత్ అన్యధానుప్త్యాదిసాక్షి
 త్వేనానవస్థానత్వేనతి సుప్త్యాదిపరామశాకయోగాత్ । కథంతహిక
 సుషుప్త్యాదౌద్వైతా ప్రతితితిచేత్ ద్వైతలోపాదితిబ్రూమః । తథా
 చశ్రుతిః । యద్వైతన్న పశ్యతిపశ్యన్వైతన్నపశ్యతిసహిద్రష్టుర్వృక్షేర్విపరి
 లోపోవిద్యతే । వినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతోన్యద్విభక్తంయః పశ్యే
 దీతి । అస్యాయమర్థః । తత్రసుషుప్తౌ జీవః కిమపినపశ్యతీతి । యత్తాకీక
 రుచ్యతేతదసత్ । పశ్యన్నేవ జీవస్తదాసిం నపశ్యతీతి భ్రాంత్యాకేవలం
 వ్యపదీశతి । కథందశకానమిత్యత్ర హేతురుచ్యతే । సహిద్రష్టుస్స్వప్రకాశమా
 న్యసూర్యాదిషునప్తేషు సత్స్వపిస్వయమబుప్తస్యస్వప్రకాశస్యాస్థేనస్వరూ
 పభూతాయుర్వృక్షే లోకపోవిద్యతే । కాలత్రయేపి వినాశః హితస్వ
 భావాత్ । అన్యధాలోపవాదినోప్య సాక్షికస్యలోపస్యనక్తుచశక్యత్వాత్
 కథంతహికాకీకానాంన పశ్యతీతి భ్రమిత్యత్ర హేతురుచ్యతే । య
 ద్బ్రహ్మచైతన్యదన్య త్రిరాయాతారక ఫలరూపేణ విభక్తంజగదాఖ్యంద్వి
 తీయంస్తు తన్నాస్తితస్యద్వితీయస్యస్తునః స్వకారణేవిలీనత్వాత్తతోమ
 రణ ఇచద్రష్టుర్వశ్యదశకానవ్యవహారాణామ భావాన్నపశ్యతీతి తాకికా
 నాంభ్రమ ఇతితస్మాచ్ఛిద్రూపో జీవ ఇతిత్రయోదశమధి కరణమారచయ
 తి । జీవోణుస్సర్వగోవాస్యాదేహోణుతివాక్యతః ఉత్కాంతిగత్యాగమ
 న శ్రవణాచ్ఛాణురేషసః । సాభాసబుధ్యణుత్వేనతదు పాధిత్వతోణు
 తా । జీవస్యసర్వగత్వంతుస్వతో బ్రహ్మత్వతశ్శుతం । ఏహోణుగాత్మా
 చేతసావేదితవ్య ఇతిఅణుత్వంశ్రుతం । తస్మాచ్ఛరీరాదుత్కా మతీత్య
 త్రాగంతిః । చంద్రమసమేవతే సర్వేగచ్ఛతీతి గమనం శ్రుతం । తస్మా
 ల్లోకాత్పునరేతీత్యాగమనం శ్రుతం । నహ్మత్కాంత్యా దయస్సర్వగ

తస్మాద్విత్తీ యస్యాపపద్యంతే । మధ్యమపరి మాణస్యతదుపపత్తావపి అణ
త్వశ్రుతిర్విరుధ్యతే । అనిత్యశ్వంచదుర్వారం । తస్మాదణుజీవా ఇతిప్రా
ప్తేబ్రూమః । చైతన్య ప్రతిబింబోపహితాబుద్ధిర సర్వగతా తదుపాధిక
త్వాజ్ఞేవస్యాణుత్వో త్రాంతాజయ ఉపపన్నాః । స్వతస్తుజ్ఞేవస్య బ్ర
హ్మస్వరూపత్వాత్సర్వగతశ్చ సవా ఏష చుహానజఆత్మాఇతి । సర్వవ్యాపీ
స్వభూతాంతరాస్థేత్యాదా సర్వగతత్వం శ్రుతం । తస్మాత్సర్వగతో జీ
వఇతిచతుర్థశమధి కరణమారచయతి । కర్తాశాస్త్రార్థవత్వాత్ జీవోక
ర్తాధవాకర్తాధియః కర్తృత్వసంభవాత్ । జీవకర్తృతయాకింస్యాత్వ్యా
హుస్సాంఖ్యమానినః । కరణత్వాన్నధీః కర్త్రీయోగ శ్రవణలౌకికాః ।
వ్యాపారోనవినాకర్తాతస్మాజ్ఞేవస్యకర్తృతా । బుద్ధేః పరిణామిత్వేన క్రి
యావేశాత్మకంకర్తృత్వం సంభవతి । నత్వసంగస్వాత్మన ఇతి । యత్సాం
ఖ్యైరక్షంతద సంగతం । కరణత్వేనక్లుప్తశక్తికాయాబుద్ధేః కర్తృతానా
పాదయితుంశక్యా । కుఠారాదావదశశక్తాత్ । బుద్ధేః కర్తృత్వేన కర
ణాంతరస్యకల్ప సీయత్వాచ్చ । నచమాభూత్కర్తృతేతివాచ్యం । లోకే
యధాపూర్వకాండోక్తయాగాదిలౌకికవ్యాపారాణాండత్తరకాండోక్తం
శ్రవణాదిన్యాపారాణాం లౌకికకృమ్యాన్వ్యాపారాణాంచకర్తృ సాపేక్ష
త్వాత్ । తస్మాజ్ఞేవః కర్తా । పంచదశమధి కరణమారచయతి । కర్తృత్వం
వాస్తవంకింవా కల్పితం వాస్తవం భవేత్ । యజేతేత్యాది శాస్త్రేణసిద్ధ
స్యాదాధితత్వతః । అసంగోహీత తద్బాధాత్స్పటికే లోహితేవతత్ ।
అధ్యస్తనీచక్షురాదికరణోపాధిసన్నిధేః । పూర్వాధి కరణేప్రతిపాదితస్యక
ర్తృత్వస్యబాధాభావాద్వాస్తవంతదితిప్రాప్తేబ్రూమః । అసంగోహ్యాయం
చరుష ఇతిశ్రుత్యాకర్తృత్వసంగోబాధ్యతే । యథాజపాకుసుమసంపాదన
శాత్స్పటికేరక్తమధ్యస్తంత ద్వదంతః కరణసన్నిధివశాత్కర్తృత్వ మా
త్మస్యధ్యస్యతే షోడశమధి కరణమారచయతి । ప్రవతకోస్యరాగాదిర్ని
వారాగతః కృపావృష్టాప్రవృత్తిరైవషమ్యమీశస్యప్రేరణేభవేత్ । సన్యేష

వృష్టిచక్షుః పేష్టిశస్యానిషమత్వతః । రాగోంతర్యా మృధీనోత ఈశ్వరోన్య
ప్రవర్తకః । లోకేకృషీవ లాదీనాం రాగ ద్వేషా వేవ ప్రవర్తకౌదృష్టా తన
సుసారాద్ధర్మా ధర్మకత్యా జీవన్యాపి తాం వ ప్రవతకాంబు యా
ఈశ్వరస్య ప్రవతకత్వే కాశ్చిజ్జీవా ధర్మే ప్రవతకాయత । కాశ్చిజ్జీ
వానధర్మే ప్రవతకాయతీ తివైషమ్యందుర్వా రంస్యాత్తస్మా న్నేశ్వరః ప్ర
వతకా ఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । సతావ దీశ్వరస్యవైషమ్యదోష ప్రసంగః
వృష్టివత్సాధారణనిమిత్తత్వాత్ । తథాహి । వృష్టేస్స స్యా వృద్ధిహే
తు త్వేషిప్రిహియవగోధూనుమాషనీవారతి లాదవైషమ్యేవీజానా మేషమి
త్తశ్చంయథాతథే వేశ్వరస్య మధాయధం జీవాః ప్రవర్తతామిన్యస్యమజ్జ
యాసాధారణ ప్రవర్తకత్వేన వైషమ్యం । పూర్వకృతకర్మశాంససనా
నాంచవైషమ్యస్య హేతుత్వాత్ । కర్మశాం ఫలహేతుత్వేనాంతర్యాంత
రహేతుత్వమితి తేత్సశ్చంసుఖదుఃఖయాం ప్రదానాయజనంవ్యాపార
యత్కర్మార్థార్థార్థాంతరమపిషాద్దుతితదుర్వారం హేతుత్వం వాస
నానాంతసాక్షాదేవకర్మహేతుత్వం । తథాచ ఈశ్వరస్యకుతోపైషమ్య
ప్రసంగః । యత్తు రాగస్య ప్రవతకత్వదశకనముదాహృతం । తత్తథా
స్తు । సతావ దీశ్వరస్య ప్రవతకత్వహేతుత్వం సర్వాంతర్యామిణే శ్వరే
రాగస్యాపినియమ్యమానత్వాత్ । తస్మా దీశ్వరోజీవప్రవతకః । సప్తద
శమధికరణమారచయతి । కింజీవేశ్వరసాంకర్యవ్యవస్థాహి శ్రుతిద్వయం
త్ । అభేదవాదవిషయాత్సాంకర్యం సనివార్యతే । అశోవచ్చిన్న ఆభా
సఇత్యోపాధిక కల్పనైః । జీవేశయోర్వ్యవస్థాస్యాజ్జీవానాంచపరస్పరం । త
త్త్వమసిత్వంతదసిత్వం బ్రహ్మసిత ద్రవ్యత్వమసీత్వాది శ్రుతిజ్ఞానం జీవేశ
శ్వరయోరభేదం ప్రతిపాదయతి । ఆత్మావారేద్రప్త్యర్థ శ్రోతవ్యోరధ్య
సితవ్యః । మనసైవానుద్రప్త్యర్థం మనసైవేదమాద్రప్త్యమిత్యాదిని । శ్రుతిజ్ఞా
నేనద్రప్తద్రప్త్యర్థదశకనయాపేణ భేదం ప్రతియతే । తథాచసతీభేదబలా
తావజ్జీవోనాస్తీన్యశలపితునశక్యం । అభేదశ్రుత్యా ఈశ్వరాత్ప్రధగ్య

వస్థాపయితుం నశక్యతే తస్మాద్విద్యమానస్యజీవస్య ఈశ్వరేణసాంకర్యం
 మర్వారం । పరస్పరం చజీవానా మీశ్వరాభేదద్వారాసాంకర్యమానుషం
 గికం తస్మాద్దృష్ట్వాభిన్న ప్రత్యగ్వాదినాంనజీవేశ్వరవ్యవస్థేతి ప్రాప్తేబ్రూ
 మః । యద్యపిగోమహిషవద్దశాశ్వనద్దజతురగవద్వ్యాఘ్రభల్లుకవచ్ఛన్వి
 కురంగఃజ్జీవేశ్వరయోరత్యం తభేదోవాస్తవోనాస్తి । తథాపివ్యవహారడ
 శాయాముపాధికబ్బితంభేదమాశ్రిత్యశాస్త్రాణి త్రేధాజీవంనిరూపయం
 తి । మమైవాంశోజీవభూతస్సనాతనఇత్యంశత్వమవగమ్యతే । ససమానస్స
 న్నుభౌలోకావనుసంచరంతీతిశ్రుతౌ విజ్ఞానమయస్యజీవస్యవిజ్ఞానశబ్దవాచ్య
 యాబుధ్యాసమాన పరిమాణనిర్దేశాద్భూతాశవద వచ్ఛిన్నత్వం ప్రతీయ
 తే । ఏకఏవతుభూతాత్మా భూతేభూతేవస్థితః । ఏకధాబహుధాభాతి
 దృశ్యతేజలచంద్రవదితి ఆభాసత్వమవగమ్యతే । తస్మాత్సులభైన బ్రహ్మ
 వాదినోజీవేశ్వరవ్యవస్థా । బీజానాంచపరస్పరమనేక జలపాత్రస్థబహు
 సూర్య ప్రతిబింబవద్వ్యవహారవ్యవస్థాసుతరాముపపద్యతే । తస్మాన్నకోపి
 దోషఇతిసిద్ధః । జీవస్యలోకాంతరగమనాగమనరూపసంసారప్రకారస్తృతి
 యాధ్యామస్యప్రథమపాదేషద్భిరధికరణైర్వోచారితః । తత్రప్రథమాధికరణ
 మారచయతి । అపేష్టితోపేష్టితోవాభూతసూక్ష్మేఃపుమాన్స్వజేత్ । భూతా
 నాంసులభ త్వేనయాత్యపేష్టిత ఏవసః । బీజానాందుర్లభ త్వేననిరాధారేం
 ద్రియాగతిః । పంచమాహుతయుక్తేశ్చజీవస్తైర్యాతి వేష్టితః । పూర్వపా
 ద ప్రతిపాదితప్రాణోపాధికోజీవశ్శరీరాంతరప్రాప్తివేళాయాం ఇతోనిర్గ
 చ్ఛన్చన్చావిశరీర బీజైస్సూక్ష్మభూతైరపేష్టితోగచ్ఛతి । పంచభూతానాంస
 ర్వత్రసులభ త్వేన ఇతోగమనస్యనిరర్థకత్వాదితిప్రాప్తే బ్రూమః । భూత
 మాత్రస్యసులభ త్వేపిదేహబీజానిసూక్ష్మభూతానిన సర్వత్రసులభానితస్మా
 దితోనేషవ్యానికించ జీవోపాధిభూతేంద్రియాణాం భూతాధారమం తరే
 ణపరలోకేగమనంనసం భవతి । జీవద్దశాయామదశఃనాత్ । ఛాందో
 గ్యశ్రుతిస్తేవమాహ । పంచమ్యామాహుతావహః పురుషవచసోభవం

తీతి । అస్యాయమర్థః । ద్యలోకపజ్జన్య పృథివీపురుషయోషితః పంచ
పదార్థాః ఉపాసనాయామగ్నిత్వేన పరికల్పితాస్తేష్వగ్ని షుస్వర్గాయగ
చ్ఛ్చైవ పునరాగచ్ఛుశ్చ జీవాహుతిత్వేన ప్రకల్పితః । ఇష్టోపూతకాఙ్గీజీ
వః స్వగమామహాయోపభోగేన కర్మశక్తిణోనతిపర్జన్య పతిత్వావృష్టిరూ
పేణభూమింప్రాప్త్యాగ్నిద్వారా పురుషం ప్రాప్యరేతోద్వారేణయోషి
తం ప్రవిశ్యశరీరంగృహ్లాతి । తతోఽచ్చిద్దోపలక్ష్మీతానిదేహవీజాని పంచ
సూక్ష్మభూతానిజీవేనసహద్యులోకాది పంచస్థానేషుగత్వా పంచమస్థానే
శరీరభావంప్రాప్యపురుషశబ్దవాచ్యానిభవంతీతితస్మాద్భిజై సూక్ష్మభూతై
ర్వేష్టిత ఏవపరలోగంగచ్ఛతిద్వి తీయమధి కరణమారబయతి । స్వర్గావ
రోహిక్షీణానుశయస్సానుశయోధవాయూవత్సం పాతవచనాత్క్రిణానుశ
యఇష్యతే । జాతమాత్రస్యనోగత్వా దైకభావ విరోధతః । చరణశుతిత
స్సానుశయః కర్మాంతరైరయంస్వగమామ భుజ్యతతోవరోహాన్పురుషోని
రనుశయఇహగచ్ఛతి । అనుశయోరామ కర్మశేషః । జీవమనుశేత ఇతి
వ్యుత్పత్తేః నచస్వర్గాదవరోహతోనుశయస్సంభవతి । అనుశయఫలస్యసర్వ
స్యతత్రైవోపభుక్తత్వాత్ । అత ఏవారోహవిషయా శ్రుతిర్యాచత్సంపా
తముషిత్యాధేమేవాధ్యానంపునర్నిచర్త్యఇత్యాహః ।

సంపత్యనేన కర్మణాస్వర్గమితి సంపాతఃకర్మసమూహః । సంపాత
మనతిక్రమ్యయావత్సంపాతం నిశ్చేషంకర్మఫలం భోక్తుంలేత్రోషిత్యేత్వర్థః
తస్మాత్కర్మశేషరహితో వరోహాతీతిప్రాప్తేబ్రూమః । స్వర్గార్థమనుష్ఠిత
స్యకర్మణః సాకల్యేనోపభోగేపి ఏతదితరాణ్యపభుక్తాఃసంచితాని పుణ్య
పాపానిబహూన్యస్యవిద్యంతే । అన్యథాసద్యస్సముత్పన్నస్య బాహస్యేహ
జన్మన్యనుష్ఠితయోర్ధర్మార్థార్థగ్నయో రభావాత్సుఖదుఃఖోప భోగోనస్యాత్
యత్వత్రకైశ్చిదుచ్యతేఏకస్మిన్జన్మన్యనుష్ఠితఃకర్మసమూహఃఉత్తరస్త్రిష్టస్త్వ
నిఏకస్మిన్నేవక్షీయతఇతి తదగత్ । ఇంద్రాదిపదప్రాపకాణా మశ్వమేధాది
నాంపుణ్యకర్మణా విద్వరాహాది దేహప్రాపకాణాం పాపానాంచయుగ

పదునభోగాసంభవేన ఏకభూతతస్యవిరుద్ధత్వాత్ తతశ్చైకస్మిన్జన్మస్యను
 ప్పి కానాం న ద్యేన్యోతిషోమాది కర్మణినుక్షేపి కుతోనకర్మణ్యవశిష్యే
 ర్కః యావత్ వాతశబ్దస్యస్వర్గప్రదకర్మనిషయః శ్రుతిశ్చ స్వగ్రాదవరు
 న్మాసంఘమ్యామాహుతౌ శరీరంగృహ్ణతాంపురుషాణాం తద్దేతోపుణ్య
 పాపయోగ్యావదిష్టయతి । తద్గృహహారమణీయచరణా ఆభ్యాసోహ
 యత్తే మణీయం యోనిమాసద్యేర్క బ్రాహ్మణయోనింవా క్షత్రియ
 యోనింవా వైశ్యయోనింవా అధయశ్చహాకపూయచరణాః అభ్యాసోహ
 యత్తేపశ్చాన్మయోని మాసద్యేర్కశ్వయోనింవా సూకరయోనింవాచం
 డాలయోనింవేతి రమణీయచరణాస్సుకృతకర్మాణాం కపూయచరణాః పా
 పకర్మాణాం అభ్యాసోహయదిత్యన్యాయ సముదాయస్యక్షిప్రత్వవార్థః తదే
 వంనా సునయో వరోహాతితిస్థితం తృతీయమధికరణమారచయతి చంద్రం
 యానినవాపాపీతే నన్వభితివాక్యతః పంచమాహుతిలాభార్థం భోగాభా
 వేసి యన్యసాభోగార్థ సేవగమనమాహుతివ్యభిచారిణీ సర్వశ్రుతిస్సు
 కృణిరాం యన్యేపాపీగతిశ్చుతా దేవాముష్మాల్లోకాత్ప్రయాంతిచం
 ద్రయసమేవతే సర్వేగచ్ఛంతితి శ్రవణాచ్చంద్రలోకాఖ్యన్వరే పాపినోగ
 ల్లికస్తి యద్యపిపాపినస్తతభోగోపసంభవతి తథాపిపునరాగత్యశరీరగ్ర
 హణే పంచమాహుతిలాభాయ స్వర్గగతికభ్యుపేయేతి ప్రాప్తేబూమః
 భోగార్థ సేవస్వరగమనం నప చమాహుతిలాభార్థం । పంచమాహుతే
 గ్వ్యభిచారిత్వాత్ ద్రోణాగస్త్యదీరాం పంచమాహుత్యభావాత్సీతా
 బ్రాహ్మణ్యహల్యాదీనాంపురుషాహుతేరప్యభావాత్తేసర్వభిశ్రుతిస్తుచుకృతి
 విషయః పాపిరాంతయునులోకగతిశ్చుతా వైవస్వతంసంగమనంజనా
 నాయమరాజానం హవిషాదుపస్యతే । పాపిజన్తర్గంతంవ్యం యమం
 ప్రీతాయంత్యేథకః తస్మాన్నపాపిరాన్స్వర్గగతిః చతుర్థమధికరణమార
 చయతి వియదాదిస్వగూఢత్వం తత్సాన్యంవావరోహణః వాయుర్భూ
 త్పూర్ణావాన్యోత్తన్నావం ప్రపశ్యతే ఖచత్సూక్ష్మోచాయువశోయు

క్రోధమాదిభిర్భవేత్ | అన్యస్యాన్యస్వరూపత్వం నముఖ్యమపద్యతే స్వ
 గాఢవరోహణప్రకార ఏవంశ్రూయతే | అధైతమేవాధ్యానం తనన్నివ
 ర్తంతే యదైవమాకాశ మకాశాద్వాయం వాయుర్భూత్వా భూమీ భవతిభూమీ
 భూత్వా అభింభవతి | అభిభూత్వా మే ఘోభవతి | మే ఘోభూత్వా
 ప్రవక్షతీతి | యదేతం యథాగతంతథేత్యర్థః | అతస్త్వగాఢవరోహతో
 జీవస్యాకాశాది స్వరూపత్వంభవతి | వాయుర్భూత్వేత్వాదినా తద్భావ
 ప్రతిపత్తేః శ్రుతత్వాదీతిప్రాప్తేబ్రూమః | అన్యస్యాన్యస్వరూపత్వా సంభ
 వాదాకాశప్రాప్తి గామ అకాశవత్సత్త్వంవివక్షితం | వాయుభావోవా
 యువనతా | భూమాదిభావో భూమాదిసంపర్క ఇతి నిలయః | పంచ
 మాధికరణమారచయతి | ప్రీహ్యదేః ప్రాగ్విలంబత్వేన త్వరయావారో
 హతి | తత్రానయమపవస్యాన్నియమక వివర్జనాత్ | దుఃఖఃప్రీహ్యదినిర్మా
 ణమితి తతఃవిశేషతః విలంబస్తేనపూర్వత్ర పదార్థానవసీయతే ప్రవక్ష
 ణానంతరం ప్రీహ్యదిభావఅమ్నాయతే | తద్భావప్రీహియవా ఓషధివనస్ప
 తయ స్తీలమాపా ఇతి జాయత ఇతి ప్రాగేతస్మాద్వీ గ్రిహ్యది భావాదాకా
 శాదావిలంబత్వరయోన్నియామకాభావాదనియతిరితిప్రాప్తేబ్రూమః | ప్రీ
 హ్యదిభావమభిధాయానంతరం అతో వైఖలుదుర్నిప్రపతంతిమితి ప్రీహ్యది
 భావాన్నిగమనం దుఃఖమితిబ్రువంతీశ్రుతిః | ప్రీహ్యదావిలంబ విశేషయ
 తి | తతోర్ధాత్పూర్వత్రత్వే రేఖ్యవసీయతే వష్టవధికరణమారచయతి | ప్రీ
 హ్యదాజన్మతేషాం స్యాత్సంక్లేషోవాజనిర్భవేత్ | జాయత ఇతిముఖ్యత్వా
 త్పశుహింసాహింసాపతః | వైధాన్య పాపసంక్లేషః కర్మవ్యాన్త త్యనుక్తితః |
 శ్వవిప్రాదౌముఖ్యజనాచరణవ్యాప్తిశ్చ గ్రతా | అకాశాదాపవప్రీహ్యదౌ నసంక్లేషమా
 కీంతుప్రీహ్యదితూపేణ ముఖ్యజన్మవివక్షితం | జాయంత ఇతిజనిత్రవణాత్
 సచస్వగమనమునుభూయా వరోహతః పాపసంభూతస్యస్థావరజన్మనో
 సంభవః | తద్దేహోపశుహింసాదే ద్విద్యమానత్వా త్తస్మాత్సంఖ్యం జన్మేతి
 ప్రాప్తేబ్రూమః | వైధత్వాన్నపశుహింసాదికంపాపం అతో జాయంత ఇతి

శ్రుత్యాసంశ్లేషమాత్రంవివక్షితం। నతుముఖ్యజన్మకర్మవ్యాపారానభిధా
నాత్। యత్రతుముఖ్యజన్మవివక్షితంతత్రకర్మవ్యాపారమభిధతైరమణీయచర
ణాకలూయచరణితితస్మాత్స్వగౌదవరోహతాంప్రహ్యదాసంశ్లేషమా
త్రమితిస్థితంతతైరివద్వితీయపాదేచతుర్భిరధికరణైఃస్వపాద్యవస్థావిచారి
తా। తత్రప్రథమమధికరణమారచయతి। సత్యామధ్యాభవాస్వప్నసృష్టి
స్సత్యాశ్రుతిరణాత్। జాగ్రద్దేశావిశిష్టత్వాదీశ్వరేణైవ నిర్మితా। దేశకాలా
ద్యనాచిత్యాద్యాధితత్వాచ్చ సామృతా। అభావోక్తేద్వైతమాత్రసా
మ్యజ్ఞేవానుపాదతః। అధరథానప్రథయోగా న్నధస్సృజత ఇతిశ్రుత్యాస్వ
ప్నరథాదీనాం సృష్టిరీరితా। అతోవియదాదిసృష్టివద్వ్యవహారదశాయాం
సామ్యంభవితుమహాతి। నతుజాగ్రద్దేశస్వస్వప్నదేశస్వచ కంచిచ్ఛశేషం
పశ్యామః। తతాఽలభోజనాదీనాం తృప్త్యాద్యధాక్రియ కారిత్యాదతో
వియతాసృష్టిస్సత్యాశ్రుత్వర కర్మకత్వా ద్వియదాది సృష్టివదితిప్రాప్తే
బ్రూమః। స్వప్నసృష్టిస్సృష్టమాతుతః ఉచితదేశకాలాద్యసంభవాత్ సహి
కేశసహస్రాశ పరిమితేనాదిమధ్యే గిరినదీసముద్రాదీనాం ఉచితోదే
శో స్తినహి నిశిధేశయాస్వసూర్యగ్రహణోచితః కాలో స్తివాప్యనుపనీత
స్వహాస్వపుత్రోత్సవాది మహానిమిత్తాన్యచితాని కించస్వప్నోపలభ్యా
నామధానాం స్వప్నోపలభ్యాధోదృశ్యతే। కదాచిత్తమత్వేవావనీయమా
నంపదాధకః తదైవగిరిత్వేవావనీతోభవతి। యదుక్తంస్వప్నసృష్టింశ్రుతి
రూపిత ఇతి తత్రసాపిశ్రుతిరభావపూర్వికామీవ శ్రుతిమాహ। సతత్రరథా
నరథయోగానసంభానో భవంత్యధరథానరథయోగాన్నధ స్సృజత ఇతి
అతోవస్తుకోసంసృష్టిత ఏవరథాద్యాశ్శుక్తిరజతవదవభాసంత ఇతిశ్రుతే ర
భిప్రాయః। యద్యపిజాగ్రత్సమ్య ముక్తంతదప్యప్రయోజకం అనుచితదేశ
కాలాదేహ్యాంసోవైషమ్యస్థోక్తత్వాత్ యదపీశ్వరనిర్మితత్వముక్తంతద
ప్యసత్। ఏషసుప్తేషుజాగలేకామం కామపురుషోనిర్మిమాణ ఇతి జీవనైవ
వస్వప్నభోగనిర్మాతృత్వేన శ్రుత్యానుద్యమానత్వాత్తస్మాత్స్వప్నసృష్టి

ర్మహాద్వితీయమధికరణమారచయతినా డీప్తరీతద్భ్రహ్మణీవికల్ప్యంతేసు
 మప్తయేసముచ్చితానివైకాధ్యాత్వికల్ప్యంతేయవాదివత్సముచ్చితానినా
 డీభిరుపస్యప్యపురీతతీహృత్తనబ్రహ్మణీయాతైక్యం వికల్పేత్వప్తవాషతా
 ఆసుతదానాడిమసప్తభవతీతిశ్రుతౌసుప్తికాలేరడిప్రదేహోవగమ్యతేతా
 భిః ప్రత్యవస్యప్యపురీతతాశేతత్తతీ శ్రుతౌపురీతదాశితత్వంప్రతీయతేసఏ
 షాతహృదయ ఆకాశస్తస్మిచ్ఛేతత్తతీ శ్రుతౌఆకాశశబ్దవాచ్యబ్రహ్మణీ
 త్యన్వంప్రతీయతేతాన్యేతానినాద్యాదిసప్తానానివికల్పితాని భవతును
 మాంతి ఏకప్రయోజనత్వాత్ యథావీహిభిర్యజేతయవైశ్యజేతేత్యత్ర
 పురోడాశఃప్యాదకత్వస్య ప్రయోజనవైకత్వేన వికల్పఆశితస్తథాత్రాపి
 సుషుప్తాఖ్యం ప్రయోజనమేకం తస్మాత్కదాచి త్పురీతతీ స్వపితీకదాచి
 నాడిమ స్వపితీకదాచిద్భ్రహ్మణీతి నాద్యాదీనాంవికల్పేప్రాప్తేఽబ్రూమః
 ఏతత్ప్రయోజనత్వమసద్ధం పృథగుపయోగస్యసువచనత్వాత్ తథాహి
 నాడ్యస్తావచ్చక్షురా దీంద్రియేషు చరతో జీవస్య హృదయ నిష్ఠం
 బ్రహ్మగం తుంమాగభూతాధివిష్యంతి అతఏవశ్రుశ్యంతరే తాభి
 రాడిభిః ప్రత్యవస్యప్యేతిత్వతీ మయసాధనత్వం నాడినాంశ్రుతం హృద
 యజేష్టవరూపం పురీతత్ ప్రాసాదాదివదాధారకం భవిష్యతి బ్రహ్మణీ
 మంచవదాధారకం తతోయథాద్వారేణ ప్రవిశ్య ప్రాసాదేశర్యకశే
 తే తథానాడిభిః ప్రత్యవస్యప్యపురీతతీ బ్రహ్మణీజీవః శయిష్యత ఇత్యు
 పకారభేదానాద్యాదీనాం క్రమసముచ్చయః సుషుప్తా బ్రహ్మణీజీవా
 వస్థానేకుత ఆధారాధేయభావోన ప్రతిభాతీతివేద ఏకీభావాదితిబ్రూమః
 యథాసోదకః కుంభః తిలకజతే ప్రక్షిప్తః మగ్నస్సౌ పృథజుప్రతి
 భాతి తథాంతఃకరణోపాధికోజీవఃఆవరకాజ్ఞాన సహితేబ్రహ్మణీమగ్న
 త్వస్మిన్పృథగవభాసతే అతఏవశ్రుశ్యంతరంసుషుప్తాజీవస్యబ్రహ్మణాసహ
 తాదాత్మ్యస పత్తిచూహ సతాసోమ్యతదాసంపన్నో భవతీతియస్తుక
 ల్పస్తన్వయోక్తస్సచాష్టనోష గ్రస్తత్వాపన్నస్తథాహేయదా జీవానాడి

మశేర తేతదాపురీతద్భగ్నిహ్నవాక్యయోః ప్రాప్తప్రామాణ్యం పరిత్యక్తం
 స్యాత్ అప్రాప్తప్రామాణ్యం స్వీక్రియేతయదాపునఃపురీతద్భగ్నిహ్న
 ణోశ్చేతేపూర్వోక్తప్రామాణ్యం స్వీక్రియేతపూర్వం స్వీకృతంచోప్రా
 మాణ్యం పరిత్యజ్యేతేతప్రాప్తపరిత్యాగాప్రస్వీకారస్యక్త స్వీకారస్వీ
 కృతపరిత్యాగశ్చేతి దోషచతుష్టయం పురీతద్భగ్నిహ్నవాక్యకోటా తథా
 నాడివాక్యకోట్యామేవం దోషచతుష్టయే యోజితేనతిఅష్టదోషాన్సంప్ర
 పద్యంతే తస్మాత్సముచ్చయ ఏవగ్రాహ్యవతువికల్పః తృతీయాధికర
 ణమారచయతి యఃకోష్యనియమేనాత్రబుధ్యతే సుప్తఏవవాడదబిందోరే
 వాశక్తేగ్నియంతుం కోపీబుధ్యతే కర్మావిద్యా పరిచ్ఛేదాదుదబిందు విల
 త్తః సదీపబుధ్యతేకాస్తాగ్రీతమపాధేః పునర్భవాత్ యథాసముద్రేప్రా
 ప్తోఽబిందుస్సవసనియమీన పునరుద్ధర్తుమశక్యస్తథాసుషుప్తాయోజీవోబ్ర
 హ్మప్రాప్తస్సచనబుధ్యత ఇతినియంతుమశక్యత్వాత్ యః కోపీ ప్రబుధ్య
 తఇతిప్రాప్తేఽబూమః విషచుడతన్యః చిద్రూపోజీవః కర్మావిద్యా
 వేష్టితో బ్రహ్మణీమజ్జతి ఉదబిందుస్త్వవేష్టిత ఇతివైషమ్యం యథా
 గంగోదకపరిపూర్ణః పిహితద్వారః కశ్చిత్కుంభః సముద్రే ప్రక్షిప్తః పు
 నరుద్ధీయతేతత్రత్యగంగాజలం తదేవపునర్వవేక్తుంశక్యతేతథాస ఏవ
 జీవః ప్రతిబుధ్యతాం అతఏవశ్రుతిరాహ తదిహవ్యాఘ్రోవాసింహా
 వావృకోవావరాహణోవాకీటోవాపతంగోవా దంశోవాషశకోవాయద్యద్భ
 నంతితథాభవతీతివ్యాఘ్రాదయోయేజీవాస్సుప్తేః పూర్వం యచ్ఛరీరం
 ప్రాప్యవత్కంతేత ఏవజీవాస్సుప్తేరుపరి ప్రబుధ్యమానాః తదేవశరీరం
 ప్రాపునంతీత్యర్థః నచసుప్తా బ్రహ్మప్రాప్తస్యజీవస్యముక్తవత్పునరు
 ద్భవానుపపత్తిః అవచ్ఛేదకస్యకర్మాద్యోపాధేస్సత్వేన తదుద్భవేజీవో
 ద్భవసంభవాత్ తస్మాద్యస్సుప్తస్సఏవప్రతిబుధ్యతే చతుర్థమధికరణమార
 చయతి కింమూఢేకాజా గ్రదాదాకింవావస్థాం తరంభవేత్ అన్యవ
 స్థాన ప్రసిద్ధా తెనైకాజా గ్రదాదిషు నజా గ్రత్సప్తయోరేకా

ద్వైతాభావాన్న సుప్తతామఖాది వికృతేస్తేనావస్థాన్యాలోకసంఘతాః ।
జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిభ్యో అన్యస్యా ఆవస్థాయాం అప్రిధ్ధత్వాత్ మూ-
ర్ఛాయాః జాగ్రదాదావంతర్భావశ్చితి ప్రాప్తేఽబూరితః । పరిశేషాదవస్థా-
తరమభ్యుపేయం న తావజ్జాగ్రత్స్వప్నయోరంతర్భావః । ద్వైత ప్రతీత్య-
భావాత్ । నాపి సుషుప్తౌ నిలక్షణత్వాత్ । సుప్తశ్చ మాత్ర ప్రసన్నవదనః సమ-
శ్వాసో నిష్కంపశరీరవాన్భవతి । మూర్ఛితస్తు వికృతామఖః విషమశ్వాసః
శరీరకంపాదియుక్తః యద్యః జాగ్రదాదివద్దై నందిత్యా భావాన్న మూ-
ర్ఛాయా బాలకాదిషుప్రసిద్ధిరస్తితథాపికదా చిత్తాచి న్ముర్ఛావస్థా-
విజ్ఞాయవృద్ధాః చికిత్సంతే । తస్మాదన్యేయమనన్ధా । తనేన మధికరణచ-
తుష్టయేన త్వంపదార్థశోధితః । తత్ర స్వప్నస్పృష్టిగ్ధ్యాత్వే సుఖదుఃఖక-
ర్తృత్వాద్యవభాసేపిజ్జీవాసంగ ఏవేతి శోధితః । సుషుప్తౌ బ్రహ్మైక్యేన తదేవా-
సంగత్వమనుభావితం । తస్మై నమః ప్రతిభోధేనానిత్యత్వశంకావిరాకృతాః ।
మూర్ఛాదివిచారేణ శ్వాసాదిసర్వవ్యవహారలోకేపి మరణేజీవ వినాశోన-
శంకసియత్థితి దర్శితం ।

పరమాత్మనో దేహేభ్యో కృజీనయా పేణ ప్రవేశము పజీవ్యసద్భావం
సాధయి త్యాభోగ్యద్రవ్యాకారేణ పితత్సద్భావం సాధయి తుంత త్తనాకార
మరిణా మందశకాయతి ।

తదనుప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్ఛాభవత్ । నిరుక్త చానిరుక్త చ
నిలయన చానిలయనంచ విజ్ఞానంచావిజ్ఞానంచ సశ్యో చా-
న్యతం చ సశ్యమభవత్ ।

ఐతి । తత్స్పృష్టం దేహజాత భోక్తృనామేవానుప్రవిశ్య అనంత-
రం సదాదిభోగ్యవస్త్వాకారేణ బ్రహ్మపరిణతమభూత్ । సచ్చక్షేపత్రావగ-
మ్యప్యధివృష్టితో నాపంభూతత్రయమచ్యుతే । త్యచ్ఛ్చక్షేవ రోకు వాయ్వా-
కాశయాపంభూతద్యమమ్ । బృహదారణ్యకే మూర్తా మూలక బ్రాహ్మణ్యే
తదేతన్నూతకం యదన్యద్వా యో శచ్చింతితౌ ఛేత్తి । వాయ్వాక శవ్యతిరి

త్వస్యపృథివ్యాదిభూతత్రయస్యమూతకత్వమభిధాయతత్సదితి సచ్ఛబ్దవా
చ్యత్వం ససోక్తం । అధామూతకంవాయుశ్చాంతరిక్షంచేత్యభిధాయై
తత్సదితిత్యచ్ఛబ్దస్తత్రప్రయుక్తః । అతశ్చాత్మమత్వపరోక్షత్వాభ్యాంవిభ
క్తంయజ్జగదస్తితత్సర్వమత్రశబ్దస్వయేనోపలక్ష్యతే । చకారద్వయేనతయో
రభావఃసమచ్ఛీయతే । ఏతచ్ఛత్రమయరూపేణ బ్రహ్మపరిణతమభూత్ ।
నిశ్చేషేణకర్తుంశక్యంనిరుక్తం । ఘటోయంపురోదేశవత్కే పృథుబుధోద్ద
రాకారోమృగ్యయస్థూలోజలధారక్షమథత్యాదినా నిశ్చేషేణకర్తుంశక్య
తే । తద్వపరీతమనిరుక్తం । ఇత్సుక్షీరాదిమాధుర్యావాంతరభేదఃకేతకీచంప
కాదిగంధావాంతరభేదఃశ్చత్యాదికం । సామాన్యాకారేణోచ్యతే । నతువి
శేషాకారేణనిశ్చేషంవక్తుంచకారాపూర్వవత్ । నిలయనమాధారః । పు
ష్పగుడాదిః । తద్విపరీతమనిలయనమాధేయోగంధరసాదిః । విజ్ఞానంచే
తనంగవాశ్వాది । తద్విపరీతమవిజ్ఞానం అచేతనం కాష్ఠమృత్పాషాణాది ।
సత్యంలోకవ్యవహారేబాధరహితం । శుక్తిరజ్జుస్థానావాదిః । అన్యతంతువ్య
వహారదశాయామారోపితరజితసర్పచోరాదిః । ఏతైరుదాహరణైశ్చీతోష్ణ
సుఖదుఃఖమానావమానాదికస్వగ్గణరకస్సర్వోపిజగద్వ్యవహార విభాగ
ఉపలక్ష్యతే ఉపరితనసత్యశబ్దేన బ్రహ్మోచ్యతే । సత్యంజ్ఞానమనంతమితి
వాక్యేబ్రహ్మణసత్యశబ్దార్థత్వావగమాత్ । సచ్ఛత్యచ్ఛేత్యాది జగద్విభా
గరూపేణబ్రహ్మైవపరిణతమభూత్ । బ్రహ్మసద్రూపంభవితు మహాకతి ।
భోగ్యాకారేణపరిణతత్వాత్క్షీరాదివదితిశ్రుతేరభిప్రాయః ।

బ్రహ్మణ స్సద్భావం యుక్తిభి సాధయిత్వా విద్వదనుభవేన్మాపి
సాధయతి ।

యదిదంకించ తత్సత్యమిత్యానక్షత్యతి

భోక్తృభోగ్యరూపం యత్కించిదిదం జగద్దృశ్యతే తద్వస్తుతో
జగన్నభవతి కింతుసత్యమబాధ్యం బ్రహ్మైవివేకినఆచక్షతే । తస్మాద్విద్వ
దుభవప్రసిద్ధస్యబ్రహ్మణో సత్యమయుక్తం॥

యథోక్తబ్రహ్మసద్భావప్రకాశకం మంత్రముదాహరతి |
తదప్యేషణ్ణోకోభవతి | అసద్వా ఇదమగ్రాసీత్ తతోవై
సదజాయత తదాత్మానగ్ంస్వయమకురుత | తస్మాత్త
త్సుకృతముచ్యత ఇతితి |

ఇదంనామరూపాభ్యామభివ్యక్తంజగత్ ఉత్పత్తేః పూర్వం అసదే
వ అనభివ్యక్తం నామరూపాత్మకమేవాసీత్ | తతోవైతస్మాదేవ అనభివ
క్తనామరూపాద్భ్రహ్మణస్సదజాయత అభివ్యక్త నామరూపకం జగదుప
పద్యతే | సచాత్రపితుర్విభక్తఃపుత్రఇవ బ్రహ్మణోవిభక్తంజగత్ | కింతు
తద్భ్రహ్మ అత్మానం సచ్చిదానందైక స్వరూపం స్వయం కర్తృంతరనైర
పేక్ష్యేణ అకురుత | జగదాకారంకృతవత్ | సఖలుజగదుత్పాదనేమృత్తి
కాస్థానీయముపాదానం కులాలస్థానీయమిమిత్తంవాయ త్రించిద్భ్రహ్మ
వ్యతిరిక్తమస్తి | కింతుబ్రహ్మైవో భయస్థానీయం యస్మాదేవం తస్మా
త్తద్భ్రహ్మసుకృతమిత్యనేనశబ్దేనోచ్యతే | సుశబ్దోతస్వయం శబ్దస్వార్థః |
కృతశబ్దఃకర్తృశబ్దపర్యాయః | సుకృతంస్వయంకర్తృబ్రహ్మే త్యేవం శా
స్త్రవిద్భిరుచ్యతే | జీవాస్తునస్వయంకర్తారః | కింతుఆంతర్యామి ప్రేరితా
స్తే కుర్వంతి య అత్మనితిష్ఠన్నాత్మనోంతరోయమాత్మానవేద | యస్య ఆ
త్మాశరీరం య ఆత్మానమంతరోయమయత్యేవత ఆత్మాంతర్యామ్యమృ
తః | ఏష హ్యేవసాధుకర్మకారయతి తంయమేభ్యోలోకేభ్య ఉన్నిసీషతి | ఏ
ష హ్యేవాసాధుకర్మకారయతి తం యమథోనిసీషతఇతి శ్రుత్యంతరం | జా
నామిధర్మంనచమేప్రవృత్తిజాకానామ్యధర్మంనచమేనివృత్తిః | కేనాపిదేవే
నహృదిస్థితేన యథానియుక్తోస్మితథాకరోమీత్యాదిశ్రుతి స్మృతిభ్యః స్వ
యంకర్తృత్వప్రసిద్ధిరపిబ్రహ్మణస్సద్భావంసాధయతి ||

అథప్రకారాంతరేణతంసాధయితు మాఘందరూపతామాహ |

యదైవతత్సుకృతం | రసోవైసః | రసగ్ంహ్యేవాయం బ

ద్భావనందీ భవతితి |

యదేతత్పురోక్తంసుకృతశబ్దవాచ్యం బ్రహ్మస్తిసబ్రహ్మపదార్థో
 రసవదః । లోకేత్తప్తిలక్షణస్యానందస్య హేతుర్మధురరసాది పదార్థోఽర
 సభిక్ష్యత్యేతత్ । బ్రహ్మసికృతకృత్యత్వాదిలక్షణస్యతత్త్వవిదామానందస్య
 హేతుత్వాద్రసోభవతి । రససియంవేదాంతవాక్య జనితమనోవృత్తిజ్ఞానేన
 ఆస్వాదనీయమితిబ్రహ్మణోరసత్వం । ప్రీతిపురస్సరం రసగ్రహణం ఆస్వాద
 నం బ్రహ్మజ్ఞా సుఖిః ప్రీతిపూర్వకమేవగృహ్యతే । ప్రీతిశ్చానందమంతరేణ
 నసంభవతిత్స్మాద్రసోబ్ధేన బ్రహ్మణానందరూపత్వముచ్యతే । నన్వానంద
 రూపత్వాభావేఽధర్మోజ్ఞాసుఖిః ప్రీతిపూర్వకమేవగృహ్యతే । మైవం ధ
 ర్మేముఖ్యప్రీతిభావ తస్యగణలక్షణత్వ సుఖసాధనత్వోపాధేనైవ ధర్మే
 ప్రీతిః । బ్రహ్మాత స్పస్మాదుత్తమస్యకస్యచిత్సుఖస్యసాధనసంభవేతి తతో
 ముఖ్యప్రీతిపషయత్వాదానందరూపంబ్రహ్మం । తదేతదానందత్వం రసగ్
 హేత్యాదినోపపాద్యతే । అయంతత్త్వవిత్పురుషో రసమేవలభ్యా సాత్మా
 తః ప్రీతిభవోఽస్మిన్మేవమానందవాచ్ఛవతి । తత్త్వవిదోఽతాకికః పరితోష హే
 తుస్సక్రిచ్ఛందినవసతాలాభోనభవతి । కింత్యాత్మలాభఏవ । బ్రహ్మలో
 కాదిస్తంబహ్యంతర విరక్తస్య స్రుగాజాలాభబుద్ధ్యభావాత్ ఆత్మలాభా
 న్నపరంవిద్యతే ఇతి శాస్త్రాత్ । తస్మాద్విద్వత్పరితోష హేత్వానందరూ
 పత్వాదః బ్రహ్మణఃస్వయంకర్తృత్వమభ్యుపేయం । హిశబ్ధేనతత్రవాక్యే
 విద్వత్ప్రీతిః ప్రదక్షితా॥

కించ దేహాదిచేష్టావైషయికానందయో హేతుత్వాదపి బ్రహ్మ
 స్తేత్యభిప్రేత్య తదుభయ హేతుత్వం దశయతి ।

కో హ్యేవాన్యాత్కఃప్రాణాద్యదేష ఆకాశఆనందోనస్యా
 దేష హ్యేవానందయాతీతి

ఆకాశస్థితస్తమ్యంతః ప్రధమాంతోవా స్తమ్యంతః తే గుహ
 యా పతమేవ్యోమస్త్యంతాభి హితోయోధకస్సపవాతాః । ప్రక్షయః
 ప్రధమాంతత్వః తే ఆసమంతాతాశతేస్వప్రకాశత్వేనభాసత్యత్యా ।

కాశస్తథావిధ ఏషపూర్వవాక్యేనసత్వేనోక్త ఆత్మరూప ఆన దాయదిన
స్యాత్తదానీంకోహ్యేవకోనామకతాదేహస్యాంతర్మధ్యేఅన్యాత్ వాగా
దీంద్రియైశ్చేష్టేతః। అనచేష్టాయామితిధాతుంకోహిప్రాణ్యాత్ ప్రాణనరూ
పశ్వాసాదికర్మకుర్యాత్ చతురాదీంద్రయసాధనక క్రియాకశక్తృత్వ మా
త్మన ఆధర్వణికాఆమనంతి। ఏషహింద్రష్టాస్పృష్టాశ్రోతాఘాతారసయి
తామంతాబోధాకర్తావిజ్ఞానాత్మాచరుషణితలోకేప్రాణసదనద్భావయో
జీవనమరణదర్శనాత్ప్రాణవవాత్మేతిమూఢప్రసీద్ధిః। తామేవోప జీవ్య
బృహదారణ్యకేప్రాణాత్మనాదీబాలాకిజీవనమరణయో బ్రహ్మకత్వవా
దినా అజాశత్రుణానమానంవాదంచకార। తతోత్రాపివాక్యేదర్శనా
దిక్రియాణాంకర్తాప్రాణఇతిభ్రమంవారయితుం ప్రాణ్యాదితి పృథగుక్తం।
ఆనందాత్మనోసత్వేనతి ప్రాణే సాధనేనశ్వాసక్రియాంకఃకుర్యాత్। ప్రా
ణస్యశ్వాసక్రియాంప్రతీకరణత్వమేవ। కర్తృత్వంస్వాత్మవత్త్వయవర్గః।
ఉపస్తి బాహ్మణేవిస్పష్టమామూతః। యప్రాణేఃప్రాణితి। సతతత్వా
నస్వాంతరత్వతి యద్యప్యసంగస్యానందస్యాత్మన ఇంద్రియ దిశేష్టా కతృ
త్వం స్వతోనసంభవతి। తథాపివిజ్ఞానమయోపాధికస్యాత్మనస్తత్సంభవ
తి। అతశ్చేష్టాదిహేతుత్వాదస్తి బహ్మ। యాయంచేష్టాహేతురానందా
త్మాస్తి ఏషఏవ సర్వానప్రీణిన ఆనందయతి। పరితోషయతి। అభీష్టవి
షయలాభేనతిమనోవిషయాభిముఖ్యం పరిత్యజ్య విషయాతరాభిలాషోద
యాత్పూర్వమంతర్ముఖం ప్రత్యగాత్మానందమనుభవతి। సోయం లోకేవి
షయానందకృత్యుచ్యతే। అత్రవివేకిజనప్రసిద్ధిద్వోతనాధోకపిశబ్దః। అత
స్తద్దేతుత్వాదపిబ్రహ్మస్తీత్యుచ్యపగంతవ్యం। ఇథోకామయత్వత్వాదిభి
హేతుభి బ్రహ్మణస్సద్భావసాధనాదస్తిసాస్తివేత్యయం సతతయోని
రాకృతః॥

అథక్రమప్రాప్తసంశయమవిద్యద్విషయంబహువక్తవ్యసద్భావాత్తా
వదవస్థాప్యఆదావిద్యద్విషయం బ్రహ్మప్రాప్తిషయసంశయమవికరోతి॥

యదా హ్యైవైషవతస్మిన్నదృశ్యేనాత్మ్యేనిరుక్తే నిలయనే

భయంప్రతిష్ఠాంసిందతే అధసోభయంగతోభవతీతి |

ఏషజిజ్ఞాసు ఏతస్మిన్ సద్భావ సాధనేన ప్రకృతేస్వాను భవగమ్యే
బ్రహ్మణే ప్రతిష్ఠాంస్వాత్మబుద్ధివాఙ్మయం యదావింద తేలభ తేఅధతదానీం
సవిద్యా అభయం జన్మమరణాది భయరహితం ముక్తిసదంప్రాప్నోతి |
ఏవశబ్దేనకాలవిలంబోవ్యావత్యతే | యదాజానాతి తదైవప్రాప్నోతి | ఆ
స్మిన్నధేవిద్వత్ప్రసీద్ధింహిశబ్దేనదశయతి | అదృశ్యాదివిశేషణైశ్చతు
ర్భిఃబ్రహ్మవిశిష్యతే | ఉత్సురాదీన్ద్రియైరగమ్యత్వాదదృశ్యం | అతఏవక
ైరరామ్నాయతే | నైవవాచానమనసాపాప్తంశక్యోనచక్షుషా ఇతి | ఆ
త్మనూత్మీయంలింగంచిహ్నం తద్రహితమనాత్మ్యం అనుమానే నాప్యగ
మ్యమిత్యర్థః | తదప్యన్యత్రామ్నాతం | నిర్వికల్పమనంతంచహేతుదృష్టాం
శేషజితమితి | యద్యపిశరీరత్రయ జీవాత్మ సంబంధేలింగం | తథాపినిష్ప్ర
మందబ్రహ్మత్వస్యాద్వితీయస్య సాధకం నకించల్లింగమస్తి నిశ్చేషేణాభిహి
తంనిరుక్తంతద్విసరీతమనిరుక్తం | నహిబ్రహ్మతత్వస్యాభిధాయకః కశ్చిచ్ఛ
బ్దోస్తియతోవాచోనివతకంతే అప్రాప్యచ నసాసహేతిశ్చితేః | అదృశ్య
త్వాదివిశేషణైఃప్రత్యక్షత్వానుమానగమ్యత్వంనిహితం | తావతాకృత్సం
కార్యప్రపంచతైలక్షణ్యంసిద్ధం | అనిలయనమనాధారంసభగవతకస్మిన్ప్ర
తిష్ఠిత ఇతి స్వేమవాక్సుతిశ్చుత్యంతరాత్ | మూలాజ్ఞానస్యవమాణత్రయ
గమ్యత్వాభావేపి బ్రహ్మణ్యాశ్రితత్వా త్సాధారణత్వ మస్తీతి తద్వైలక్ష
ణ్యార్థమనిలయనమిత్యుచ్యతే | అభయంప్రతిష్ఠామిత్యభయపదదానేనద్వై
తరాహిత్యముచ్యతే | బిభేత్సాగ్నిదితివృత్తత్యాభయంబ్రహ్మవ్యతిరిక్తంవస్తు
కథ్యతే | ద్వితీయాద్వైభయంభవతీతిశ్చుత్యా అహవనోబ్రహ్మచార్యది
త్యేణాదృశంద్వైతచింతనంభయం | తద్రహితమభయంభవతి | తద్యధా
భవతి తథాప్రతిష్ఠాంసిందత ఇతియోజనీయం ||

విదుషోబ్రహ్మప్రాప్తిశ్చయేనయథాసంశయోనిరాకృతః ఏషమ

విదుషోబ్రహ్మప్రాప్త్యభావశ్చయేనసంశయమపాకరోతి।

యదాహ్యైష ఏతస్మిన్నదర మంతరంకురుతేఅథతస్య
భయంభవతీతి।

ఉచ్ఛబ్దోఽశబ్దాభేదతతే । అరశబ్దోల్పవాచీ అంతర శబ్దో
భేదవాచీ ఏషతాకికః పుమాః ఏతస్మిన్ బ్రహ్మణేఅరముత్ ఆల్పమపి అం
తరంభేదంస్వాతితి క్తత్వం యథాకురుతేస్వస్మాద్భేదే బ్రహ్మపశ్యతితదైవ
తస్య జన్మమరణాది సంసారభయంభవతి । జీవబ్రహ్మ భేదస్య వాస్తవ
త్వాభాభిప్రాయేణాల్పమపీత్యుక్తం । భేదదశికనస్సంసారాస్తాశ్చ్యంత
రపరిస్థింహిశబ్దేనదశికయతి । మృత్యోస్సమృత్యమాప్నోతి య ఇహ
నా నేవపశ్యతి । బ్రహ్మతంపరాదాద్యోస్యతాత్మనో బ్రహ్మవేదేత్యాద్యా
శ్చుక్రితయోదగ్రష్టవ్యాః॥

ననుయఃపుమాః కర్మకాండాధకంతదితరముపాస్యంసగుణంబ్రహ్మ
వాజానాతి । తస్యాపివిద్యావత్వేననిగుణబ్రహ్మజ్ఞానివన్ముక్తిం పాప్నో
తీత్యాశంక్యనిరాచక్షే।

తత్వేవభయంవిదుషోమన్వానస్యేతి।

తుశబ్దోముక్తిశంకానివర్తయతి । విదుషోమన్వానస్య అశ్చత్వే
నబ్రహ్మతత్వమజానతః కర్మకాండాధకంసగుణభేదదశికత్వాత్తదేవ భ
యమితి । అత్యంతమూఢస్యేవజన్మమరణాది సంసారభయంభవతి॥

విద్యాతరయుక్తస్యాపి బ్రహ్మతత్వజ్ఞానంహితస్య భయ మిత్య
స్మిన్నర్థేక్షోకముదాహరతి॥

తదప్యేషశ్లోకోభవతి భీషాస్మాద్వాతఃపనతేభీషోదేతిసూర్యః । భీ
షాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ మృత్యుభావతిపంచమణి॥

యఃపూర్వస్మిన్ జన్మనిప్రతిష్ఠే జ్ఞానకర్మణీ అనుష్ఠాయాస్మిన్జన్మనివా
యుదేవత్వేనోత్పన్నస్సోయంతథావిధమహిమాన్వితోపి స్సన్నస్మా దంత
ర్యామి రూపాద్బ్రహ్మణోభీషా భయేన । నిరంతరంవాతఃపవతే అసాః

దృగ్విహంగోభీషాభయేనసూర్యస్సంతతంఉదేతి । అస్మాదంతర్యామిహ
 పాదృగ్విహంగోభీషాభయేననిరంతరఃఆనలోగ్నిస్సంచరతి । ఏవం వాయు
 సూర్యాగ్నిః యోజితమేవ ఇంద్రాదిమయోజనీయం । అగ్నిశ్చేంద్రస్త్వ
 స్వవ్యాపారంకురుత ఇతి శేషః । ఉక్త దేవతాచతుష్టే పేక్షయామృత్యోఽపి
 చమత్వం । సచక్షిణాయుషఃప్రాణేనోనాశయితుంతత్రతత్ర సహస్థాధావ
 తి । యద్యప్యసంగస్యనిగుణస్య బ్రహ్మణోభయహేతుత్వంనాస్తి । త
 థాపీమాయోపాధికస్యాంతర్యామిత్వేన తత్సంభవతి । తదుక్తం । వాతిక
 కకారైః । నియమ్యకార్యమాపేక్ష్యాయం తైషతమోపధిరితి శ్రుత్యంతరం
 చయోవాయూతిష్ఠన్వాయోరంతరోయంవాయునావేదయస్య వాయుశ్చ
 రీరంయోవాయుమంతరోయమయత్యేషత ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి
 కించఏతస్యవా అక్షరస్యప్రశాసనేగాగిణసూర్యాచంద్రమసావిధృతౌ తిష్ఠ
 త ఇత్యుదాహర్యం అస్యచభయహేతో నియామకస్యాం తర్యామిణో
 బ్రహ్మతత్వం ప్రథమాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే చింతితం । ప్రధానంజీవ
 ఈశోవాకోంతర్యామీ జగత్ప్రతి । కారణత్వాత్ప్రధానంస్యా జ్ఞీవోవాక
 ర్మణాముకాత్ । జీవైకత్వామృతత్వోక్తేరంతర్యామీపరేశ్వరః । ద్రష్టృ
 త్వాదేనాప్రధానంజీవోపనియమ్యతః । బృహదారణ్యకేపంచమాధ్యాయే
 యాజ్ఞవల్క్యఉద్దాలకంప్రత్యాహ । యఃపృథివ్యా తిష్ఠన్పృథివ్యా
 అంతరోయపృథివీనవేద । యస్యపృథివీశరీరం యఃపృథివీమంతరోయమ
 యత్యేషత ఆత్మా తర్యామృత ఇతి తత్రపృథివ్యాది జగత్ప్రతియోంతర్యా
 మీశూనియతే । తస్మిన్ప్రధానంశయేనతిప్రధానమితిప్రాప్తౌ తస్యప్రధా
 నస్య జగదుపాదానత్వేన స్వకార్యంప్రతినియామకత్వసంభవాత్ । అథవా
 జీవోంతర్యామీ సహిధర్మాధర్మస్వరూపంకర్మానుష్ఠితవాణ్ । తత్ర జీవక
 ర్మణోగ్గుర్భ్యేకగ్గుర్వఫలదానాయఫలభోగసాధనం జగదుత్పాదయతి । అతః
 కర్మద్వారా జగదుత్పాదకత్వాజ్ఞీవోంతర్యామీతిప్రాప్తేఽనుమః । ఏషత
 ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇత్యంతర్యామిణోజీవ తాదాత్మ్యమమృతత్వంచ

శూన్యతే । తథాపృథివ్యంతరిక్షాదిభు సర్వవస్తవంతర్యామిత్యాపజేశే
 నసర్వవ్యాపిత్వంప్రతీయతే । తేభ్యో హేతుభ్యోం తర్యామీ పరమేశ్వరః
 ప్రధానస్యాం తర్యామిత్వం సంభవతి । అపృష్టోద్రష్టా అశ్రుశ్రోతౌ
 అమతోమంతా ॥ విజ్ఞాతో విజ్ఞాతేతి ద్రష్టుత్వ శ్రోత్వత్వాద్యవగమాత్ ।
 అచేతస్య ప్రధానస్య తదసంభవాత్ । నాపిజీవోంతర్యామీయ ఆత్మాన
 మంతరోయమయతీతి జీవస్యనియమ్యత్వ శ్రవణాత్ । తస్మాదంతర్యామీపర
 మేశ్వరః । ఏతస్మాద్భయ మజ్ఞానిన ఏవనతుతత్వవిదః । తదేవం ప్రశ్నా
 నాం సర్వేషాం ఉత్తరంసంపన్నం । పూర్వత్రయదుక్తం సోశ్నుతేసర్వా
 న్నామాంతసహేతి । యదపిరసోవై స ఇత్యానందరూపత్వం నూచితం॥

తదుభయంనిరేతుం విచారమవతారయతి॥

సైషానందస్య మీమాంసాభవతీతి ।

తచ్ఛబ్దేన మీమాంసాయా శ్రుత్యంతర ప్రసిద్ధిఃప్రదశ్యతే । బృ
 హదారణ్యకేహి సయోమనుష్యాణాం రాధస్సమృద్ధోభవత్యన్యేషా మధి
 పతి స్సర్వైర్జనుషక్తై ర్భౌతైశ్చసంపన్న తమస్సమనుష్యాణాం పరమ
 ఆనంద ఇత్యాదినా ఆనందనిర్ణయః ప్రపంచితః । రాద్ధోజేహేంద్రియాది
 పాటవ లక్షణసిద్ధ్యుపేతః సమృద్ధో విద్యాదిగుణసంపన్నం । ఏతచ్ఛబ్దేనా
 నంతర గ్రంథేవక్ష్యమాణతాం దర్శయతి । కిమయం బ్రహ్మనందోనామ
 తాకితానందవ ద్వీషయ విషయి సంబంధేనజన్యతే అహోస్వి తస్విభావి
 క ఇత్యేషా మీమాంసాప్రవర్తతే । తత్ర స్వాభావికం బ్రహ్మనందం నిశ్చే
 తుం తద్వారభూతానందాః క్రమేహోపన్యస్యంతే । ఏతేషాంవక్ష్యమాణా
 నందానాం బ్రహ్మనందవేశత్వాత్ నిశ్చయేద్వారత్వ ముపపన్నం । తల్లే
 శత్వంచైవద్రష్టవ్యం । అవిద్యయాత్మవివేకే తిరస్క్రియమాణే సత్యతత్త్వ
 వ్యమాణాయాంచా విద్యాయాం హిరణ్యగర్భమారభ్య మనుష్యపర్యంతే
 షుడీవేషు బ్రహ్మనందః కర్మవశాన్వీషయ సాధనస్త్రీయ సంబంధవశా
 చ్చ యథావిజ్ఞానం విభావ్యమానతయా క్షియ్యమాణశ్చంచత్తా వ్యవస్థి

తో తాకిః స్సంధ్యతే । సఏవపునర విద్యాకామ కర్మాపకర్షేణ మనుష్య
గంధర్వాది హిరణ్యగర్భపర్యంతా నూత్తరోత్తర భూమిషశతగుణోతర
ర్షయుక్తోవిద్వచ్ఛ్రోత్రియ ప్రత్యుక్తోవిభావ్యతే । విద్యయాత్వ విద్యాకృత
విషయి విషయ విభాగేనిరస్తే సతి స్వాభావికః పరిపూణః ఏకఏవాఫం
దోవ తిష్ఠతే॥

తస్యద్వారభూతేషు విషయానందేషు అస్మత్ప్రసిద్ధమానందమా
దాతావద్దర్శయతే॥

యువాస్యాత్సాధు యువాధ్యాయకః । ఆశిష్టోద్య
ధిష్టోబలిష్ఠః । తస్యేయంపృథివీసర్వా విత్తస్యపూ
ర్ణాస్యాత్ । స ఏకో ఆనంద ఇతి

మనుష్యస్యబాల్యే విషయగుణా నభిజ్ఞానాత్ స్రక్చందన వనితాది
విషయోద్భూతానందోనాస్తి । వార్థకేతదభిజ్ఞాస్యాపి భోక్తుమక్షమత్వా
దసానాస్తి । అతోయావనమేవ పరిశిష్యత ఇత్యభిప్రేత్యయువాస్యాదిత్యు
క్తం యావనేపికురూపత్వ క్రోధాదిగ్రస్తస్య దుఃఖబాహుల్యత్తద భా
వాయ సాధుయువేత్యుచ్యతే । తాదృశస్యాపి చతుష్షష్ఠికళా విద్యాస్వేక
స్యాఃకళాయా అశ్యభావేదుఃఖంభవేదితి తద్వ్యాసృత్త్యర్థ మాధ్యాయక
ఇత్యుక్తం । విద్యావతోపికార్యేషు మందప్రవృత్తే రగ్నిమాంద్యాదినా
భోజనాదారుచి హీనస్యవాసుఖం నసంభవతితి తస్మిన్పత్న్యర్థమాశిష్ట ఇత్యు
క్తం । ఆశుతమస్సర్వకార్యేషు శీఘ్రంప్రవృత్త ఇత్యర్థః । యద్వాసర్వేషు
భోజ్యద్రవ్యేషు రుచిబాహుల్యేనాశితృత మస్సమ్యగ్భోజనచతుర ఇతితా
దృశస్యాపి మనోదార్ధ్యాభావే సతి యద్ధాదాభీతిస్సాన్వి
దితి తద్వారణాయ దృడిష్ట ఇత్యుక్తం । ధైర్యయుక్తోపి శారీరబల
హీనోశ్వారోహణాదిష్వక్షుచస్సాన్విదితి తద్వారయితుబలిష్ఠ ఇత్యుక్తం
ఏతేనభోక్తృత్వసంపత్తిరుక్తా । తస్యేయమితిభోగ్యసంపత్తిరుచ్యతే । చ
తుర్దికాక్షుసముద్రవేష్టితాయాపృథివీసాసర్వాపివి త్తస్యపూర్ణాభోగ్యద్రవ

జాతేనపూరితాపతచ్చాన్యేషామధిపతి రిత్యాదికస్య శ్రుత్యంతరోక్తస్యాప
లక్షణం । యదికస్యచిత్సార్వభౌమస్యైతల్లక్షణం సర్వసంభవేత్ తదా
సీమయంమానుషానందోభవతి । ఇతోర్వాచీనాదుఃఖమిశ్రత్వాచానందా
ఏవనభవంతి । నఖలుయథోక్తసార్వభౌమాదన్యఃకశ్చిదపిసర్వత్ప్రతిమాను
పలభ్యతే । ఆనందోనామత్ప్రప్తిస్తస్యాశ్చవిషయాభిలాషోవిరోధీ । సచా
లజ్ఞేవిషయేకస్యచిత్కస్మిన్శ్చిదవశ్యంభవత్యేవ । సార్వభౌమస్యతుసర్వవి
షయాణాం మనుష్యలోకవతీనాం లబ్ధత్వేన విరోధ్యభిలాషాభావాన్నిష్ఠి
భూత్వప్తిరభివ్యజ్యతే॥

ఏవంచసతియానద్యావదభిలాష నివృత్తిరుత్కృష్టాభవతితావత్తా
వదానందోప్యుత్కృష్టమృతే । ఏతదేవాభిప్రేత్యపూర్వోక్తాన్మనుష్యానుభూ
తాచానందాదధికానందముదాహరతి॥

తే యేశతంమానుషా ఆనందాః స ఏకోమనుష్య

గంధర్వాణా మానందః । శ్రోత్రియస్యాకామ

హతస్యేతి ।

శతసంఖ్యాకాయేసంభవంతి సోయమానందసంఘోమనుష్య గం
ధర్వాణామేక ఆనందోభవతి । శతసంఖ్యాకేషుసార్వభౌమేషు యావతీ
తృప్తిస్సాతావతీతృప్తిర్మనుష్య గంధర్వస్యైకస్యైవ విద్యతే । అస్మిన్క
ల్పేషుమనుష్యాస్సంతః విద్యాకర్మవిశేషానుష్ఠానేన గంధర్వత్వం ప్రాప్తామ
నుష్య గంధర్వాస్తేతే వ్యాంతధాకానాదిశక్తియోగేనమనుష్యేభ్యఉత్కృ
ష్టాః । సచోత్కృష్టాః వాతికేదర్శితః । సుగంధినఃకామరూపా అంత
ధాకానాదిశక్తయః । నృత్తగీతాదికుశలా గంధర్వాస్యర్మ లాకేకాశ్చితి ।
తతస్తేషాంమనుష్యవదానంద ప్రతిఘాతోప్రాయేణనాస్తి । కదాచిత్ప్ర
సక్తస్యాపి పరిహారాయ సాధనసంపత్తిజ్ఞాతురస్తితథాసతిచిత్తప్రసాద
విశేషాత్సుఖవిశేషాభివ్యక్తిరుపపద్యతే । సార్వభౌమస్యమనుష్యత్వేనతదీ
యానందస్య ప్రత్యక్షత్వేనాస్మాభిరపేక్షీతుం శక్యత్వాన్న తత్రశ్రోత్రియ

ఉదాహృతః | మనుష్యగంధర్వాస్త్రీస్త్రవంతరిక్షలోకవాసినః | యక్షగంధర్వాప్స
 రోగణసేవితమంతరిక్షమితీశ్రుత్యంతరాత్ | అతస్త దానందస్యా ప్రసిద్ధ
 త్వాత్తస్య ప్రసిద్ధిం మనుష్యలోకేదశకాయితం శ్రోత్రియఉదాహ్రియతే
 శ్రోత్రియోవేదశాస్త్రపారంగతః | శ్రోత్రియశ్చందోధీతఞ్చతిపాణినిసానూ
 త్రితత్వాత్ | సహిసద్వేషతోకేషు వతకమానస్యానంద హేతోర్విషయ
 స్యభోగే ప్రయాససాధ్యత్వసాతిశయత్వా నిత్యత్వదోషాన్ ప్రత్యక్షశా
 స్త్రానుభవాభ్యాం నిశ్చిత్త తత్ర నిష్కామోభవతి తథాసతి మనుష్యగంధ
 ర్వలోకగతా నిషయనుభంజానస్యయావా నానందస్తావాస కామహత
 విద్యచ్ఛ్రోత్రియస్యాపివిద్యతే | అకామహతత్వం గంధర్వలోకా నభిజ్ఞస్య
 మూఢస్యేదానీం విద్యమానమపి కాలాంతరే శాస్త్రాద్గంధర్వలోక కా
 మాభిజ్ఞస్య తల్లోకభోగేచ్ఛాయా ముత్పన్నాయాం నివతతే శ్రోత్రియ
 స్యతుతద్దోషదర్శినః కదాచిదపి కామానుత్పత్తేర కామహతత్వంసుస్థం |
 సనుగంధర్వస్య నృత్యగీతాదిభిస్తదా కదాచిచ్ఛిత్త వృత్త్యుల్లాసలక్షణ
 హాషణశబ్దాభిధేయ ఆనంద ఉత్పద్యతే | నత్వసావకామహతస్య శ్రోత్రి
 యస్యవిద్యత ఇతిచేన్మాభూదయంహర్షః | తస్యనృత్యాద్యానందస్య త్సణిక
 త్వేన చిత్తవికారరూపత్వే నాత్రముఖ్యానందస్యా భావాత్ విషయ ప్రా
 ప్త్యాతదిచ్ఛాయాం నివృత్తాయాం హాషణవికారేషుచ శాంతేషు యత్ప
 త్తిభంగిరనుగచ్ఛతి సైవముఖ్యానందః | తథాచన్మర్యతే యచ్ఛ కామనుఖం
 లోకే యచ్ఛదివ్యంమహాత్సుఖం తృప్త్యాక్షయనుఖస్యైతే నార్హ తష్టోడశీం
 కలాం | ఇతి తృప్తిరూపశ్చానంవో గంధర్వైస్సమానో కామహతస్య
 శ్రోత్రియస్యవిద్యతే | యథోక్త పర్యాయవదుత్తరేష్వపి పర్యాయేషు
 చిత్తప్రసాదాతిశయ మనుసృత్య తృప్తిలక్షణస్యానందస్యా విర్భావాతి
 శయోవ్యాఖ్యేయః ||

తత్రతృప్తీయం పర్యాయమాహ

తేయేశతం మనుష్యగంధర్వాణా మానందాః సప్

కోదేవ గంధర్వాణామానందః । శ్రోత్రియస్యాకా
మహతస్యేతి ।

సృష్టికాల ఏవ దేవలోకే సముత్పన్నాగాయకా దేవగంధర్వాః
చతుర్థం పర్యాయమాహ॥

తేయేశతం దేవగంధర్వాణామానందాః । స ఏక
పితౄణాం చిరలోకలోకానామానందః । శ్రోత్రి
యస్యాకామహతస్యేతి ।

చిరకాలస్థాయీలోక శ్చిరలోకః । తమాలోకయంత ఇతి చిరలోక
లోకాః॥

పంచమం పర్యాయమాహ॥

తేయేశతం పితౄణాం చిరలోకలోకానా మానం
దాః । సఏక ఆజానజానాందేవానా మానందః ।

శ్రోత్రియస్యాకామహతస్యేతి ।

పితౄలోకాదూర్ధ్వభావీ కశ్చిదాజానాభ్యాదేవదేశవిశేషః । తత్రో
త్పన్నా ఆజానజాః॥

షష్ఠపర్యాయమాహ

తేయేశతమాజానజానాందేవా నామానందాః । సఏకఃకర్మదేవా
నామానందః । యేకర్మణాదేవానపియంతి । శ్రోత్రియస్యాకామహతస్యేతి
ఆజానదేవభోగాదపి ఉత్తమం భోగంప్రాప్తుం యేవైదికం కర్మవిశే
షమనుష్ఠాయదేవానపియంతిప్రాప్నువంతి తైకర్మదేవాభ్యాదేవాః

సప్తమం పర్యాయమాహ

తేయేశతంకర్మదేవానాందేవానామానందాః । సఏకౌదేవానామా
నందః । శ్రోత్రియస్యాకామహతస్యేతి

త్రయస్త్రింశద్ధవిర్భుజోత్ర దేవశబ్దేన వినక్షితాః
అష్టమం పర్యాయ మాహ

తేయేశతం దేవానామానందాః । సప్తకంఠస్యానందః । శ్రోత్రి
యస్యా కామహతస్యేతి

ఇంద్రోహవిర్భుజాం దేవానాంస్వామీ

నవమంపర్యాయమాహ

తేయేశతమింద్రస్యానందాః । సప్తకోబృహస్పతేరానందాః । శ్రోత్రి
యస్యా కామహతస్యేతి

బృహస్పతిరింద్రస్యాచార్యః ।

దశమంపర్యాయమాహ॥

తేయేశతం బృహస్పతేరానందాః । సప్తకప్రజాపతేరానందాః
శ్రోత్రియస్యాకామహతస్యేతి॥

ప్రజాపతిర్విరాట్ పురుషః ।

ఏకాదశంపర్యాయమాహ॥

తేయేశతం ప్రజాపతేరానందాః । సప్తకోబ్రహ్మగృహనందః । శ్రో
త్రియస్యాకామహతస్యేతి॥

బ్రహ్మహిరణ్యగభాః । కృత్స్నసంసారమండలవ్యాపీ । సమష్టి
వ్యష్టిరూపస్సు తాత్త్వాసచశరీరిణాంమధ్యే ప్రథమః । హిరణ్యగభాస్సు
మవర్తతాగ్రేభూతస్యజాతః పతిరేకానీదితిశ్రుతేః । సవైశరీరీ ప్రథమస్సు
వైపురుషఉచ్యతే । సప్తకోభూద్భూత పతిశిశస్సుత్రంవిరాట్పుత్రః ।
విశ్వః కాలోవిశ్వనేతా ఇతిస్మృతేశ్చ । తేనసాంసారిక ఆనందోతకః
స్తత్రహిరణ్యగర్భేవిశ్రామ్యతి । ఉక్తరీత్యాశ్రోత్రియే సర్వేషా మానం
దానాం సద్భావేనసోశ్నుతే సర్వానామాంతస్సహేత్య యమర్థఉపపా
దితోభవతి । తదేవంపరమానందద్వారభూతః సాంసారిక ఆనందోతక
భాగమేనశ్రోత్రియ ప్రత్యక్షేణచోదాహృతః ।

అథబోధనీ యంపరమానం దందశయతి ॥

సయశ్చాయంపురుషే యశ్చానావాదీత్యే సప్తక ఇతి॥

పురుషశబ్దేన బుభుక్షుర్మనుష్యోవివక్షితః । తస్మిన్ పురుషే కశ్చి
దానందోవిద్యతే । తత్సద్భావేయాక్తిక ప్రసిద్ధిరనుభవ ప్రసిద్ధిశ్చసాయ
మిత్యేతాభ్యాంశబ్దాభ్యాం క్రమేణనిర్దిశ్యేతే । తత్రయాక్తికప్రసిద్ధిః ప్రపం
చితా । ఆత్మనస్తుకామానుసర్వంప్రియం భవతీతి స్రుతిజ్ఞాయపతిజాయా
పుత్రవిత్తాది రూపస్య సర్వభోగ్యజాతస్య ఆత్మభోగ్యసుఖశేషతయాప్రియ
త్యేసతిఆత్మనః పతమప్రీతివిషయత్వేనానందరూపత్వ ముపపాదితంభవతి
తథా సర్వదాహంభూయా సంక దాచిదపిమమా సత్త్వం మాభూదిత్యేవ
మాత్మన ఆనందరూపత్వంసర్వైః ప్రాణిభిరను భూయతే । చకారోబుభు
త్ససజాతీయ ప్రాణ్యంతరగతానందసముచ్చయార్థః । తేనాధ్యాత్మికాధిదై
విక ఆధిభౌతికానందశ్చ సర్వోపానందస్సంగృహీతోభవతివేదేప్రాయేదా
స్మాల్లోకాదముంఠోకమిత్యాదౌద్విదమదశ్చబ్దాప్రత్యక్షపరోక్షవాచకా । త
తోత్రాపిపరోక్ష ఆదిత్యదేహేవస్థిత ఆనందోప్య సావిత్యనేన శబ్దేన వివ
క్షితః । అపరశ్చకార ఆదిత్యసజాతీయ దేవతాంతరగతానంద సము
చ్చయాధికః । తేనాధిదైవికస్సర్వోప్యా నందస్సంగృహీతోభవతి । ఏ
వంచసతి అధ్యాత్మమధిభూత మధిదైవంచసత్వేషా పాధిషు యాయమా
నంతో స్తినసర్వోపిస్వయా పేణఏక ఏవమానుషానందో దేవానందఇత్యేవము
పాధిపరామశఃపురస్సరమే వహిభేదః ప్రదర్శితః । ప్రతీయతే । యథాఘ
టాకాశోమతాకాశ ఇత్యేవముపాధిపరామర్శా దేవతారతవ్య లక్షణో
భేదస్తద్వత్ । సర్వోయమఖండైకరసో బ్రహ్మనందస్తదీయోహి రణ్యగ
ర్భాదీష్టావరాంతోపాధికృతశ్చ భేదశ్రుత్యం తదేవిస్పష్టమామ్నా తః । ఏ
షోస్యపరమానంద ఏతస్యైవానందస్యాన్యాని భూతానిమాత్రాము పజీ
వంతీతి । యస్యాఖండైకరసస్యసముద్రస్థా నీయానందస్యతత్పరితబిందుస్థా
నీయాహిరణ్యగర్భాద్యానందాః సోయమేక ఆనందోబుభుత్సభిర్వోద్ధవ్యైశ్చ
త్యేవంమీమాంసాయానిర్ణయస్సంపన్నః ।

యథోక్తానందవేదనస్యఫలం దశకయతి ।

స మువీవః విత్ । అస్మాల్లో కాత్రేత్యవతమన్నమ
 యమాత్మానముపసంక్రామతి ఏతం ప్రాణమయ
 మాత్మానముప సంక్రామతి । ఏతం మనోమయ
 మాత్మానముపసంక్రామతి ఏతం విజ్ఞానమయమా
 త్మానముప సంక్రామతి ఏతమానందమ యమా
 త్మానముపసంక్రామతీతి ।

యః పుమానేవము క్తప్రకారేణ నిజానందం వేత్తి స పుమాన్స్తేనైవ
 క్రమేణ తమానందం ప్రాప్నోతి । సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం బ్రహ్మస్వకీయ మా
 యాశక్తిపశాదాకాశాదిక మస్మద్దేహంతంజగత్సృష్ట్యాదేహందిపంచకోశ
 రూపాయాం గుహాయాం ప్రవిష్టమివాభ్యంతరే నిరుపాధికరూపేణ సా
 త్మాత్కారం సత్ అవతిష్ఠతే । తచ్ఛాఖండై కరసంపరమా నందస్వరూప
 మిత్యేవ ముక్తప్రకారం విదితవత అనందప్రాప్తౌ క్రమాభిధీయతే । భో
 క్తాభోగ్యంచేతి ద్వివిధంజగత్ బ్రహ్మణాస్పృష్టం । తత్రప్రత్యక్తేతన్యరూ
 ప మాత్మానమారభ్యదేహ పర్యంతోహం ప్రత్యయగమ్యా జగద్భాగో
 భోక్తా । దేహద్భహిరిదం ప్రత్యయేనావలోక్య మానపుత్ర భార్యాదిరూ
 పోజగద్భాగోభోగ్యః । తత్రయద్యప్యాత్మన్యవహోస్తే । తదీయసుఖదుః
 ఖయోరహం సుఖదుఃఖత్యేవం సర్వైరభిమన్య మానత్వాత్తథాపి పుత్రా
 దిమస్వస్మాద్భేదస్యవిస్పృష్టం భాసమానత్వాద్దాణమేవాత్మత్వం నమూఖ్యా
 త్మత్వమిత్యభి ప్రేత్యశ్రుతిస్తత్రాత్మబుద్ధినిరాసముతం అన్నవయమాత్మా
 నముపదిదేశబుభుక్సురపి తదేత దవగమ్యాస్మాల్లోకాదిదం ప్రత్యయేనావ
 లోక్యమానాత్ । పుత్రాశేః ప్రేత్యప్రత్యాపృత్యాత్రనిరపేక్షోభూత్వాన్న
 మయంశ్రుతిబాధిత మేవముపసంక్రామతీ ప్రాప్నోతి । పుత్రాదిసుఖదుఃఖ
 యోస్వకీయత్వాభిమానం పదిత్యజ్యదేహమాత్రే పర్యవస్యతీత్యర్థః । వీ
 వంక్రమేణ ప్రాణమయాద్యుప సంక్రమణంద్రష్టవ్యం । అనందమయముప
 సంక్రమ్యతత్రాపి ప్రియాదిచతష్టయం క్రమేణ పరిత్యజ్యబ్రహ్మపుచ్ఛమిత్వ

త్తే అఖండైకరసానందపర్యవస్యతీత్యర్థం న స్వేవం విచ్ఛద్యేన కింపరమాత్మా
 వివక్షితః కింవాతతోన్యఃకశ్చిత్ । నాద్యఃతస్య పరమాత్మనో వేదితవ్యత్వే
 న వేదితృత్వానుపపత్తేః । నద్వితీయః । తత్యమసీత్యాశ్రుతీవిరోధాత్ । నై
 షదోషః । పరమాత్మన ఏవ దేహేంద్రియా ద్యుపాధివిశిష్టత్వాకారేణ వేది
 తృత్వ మఖండైకరసానందరూపేణ వేద్యత్వమిత్యుభయోపపత్తేః । ననుయ
 ఏవం విత్స ఉపసంక్రామితీతి శ్రూయతే సంక్రమణం నామ దృఢతర సంయో
 గురూపప్రాప్తిః । జలూకాత్యజేన సంక్రామతీత్యాదౌలోకేతధాదృష్టత్వా
 త్ । నహి దేహేంద్రియా ద్యుపాధి విశిష్టస్య వేదితు రన్నమయాదిషు య
 థోక్త సంక్రమణం సంభవతీతిచేన్న సంక్రమశబ్దే హతభ్రాంతివినాశలక్షణ
 స్యవిద్యాఫలస్య వివక్షిత్యాత్ । తథాచభాష్యకారైరుక్తం । ఏతస్మిన్నవి
 ద్యావిభ్రమనాశే సంక్రమశబ్దఉపచర్యతే । ఇతి । నహి ముఖ్యవస్తుసంక్రమ
 ణస్య వేదనమాత్రం సాధనంభవతి । కజ్జలమిదమిత్యాది విజ్ఞానమాత్రేణ త
 త్సంక్రమణాదర్శనాత్ । అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్యేత్యనేనైవ వాక్యేన ప్రథమ
 పర్యమెవాహ్యపుత్రాది విషయభ్రాంతివినాశోభిహితః । ఇతిచేదేవంత
 హి అన్నమయసంక్రమణోక్త్యాపుత్రాదిభ్రమస్యపునరనుత్పత్తిర్నివత్స్య
 తాం । అశేషవాస్మాభిర్దేహమాత్రేపర్యవస్యతీతి సంక్రమణాభిప్రాయోభి
 హితః । అనేనైవన్యాయేనప్రాణమయాత్మవేదనేనతి అన్నమయాత్మభ్రమ
 స్యపునరనుత్పత్తిః । ప్రాణమయసంక్రమణం । ఏవముత్తరత్రాపి క్రష్టవ్యం ।
 అన్నమమాదేర్గుఖ్యాత్మత్వాభావేహిహంప్రత్యయగమ్యాత్మలక్షణభ్రాం
 తేః । ప్రతీయమానత్వవభ్యుపేత్యాన్నమయమాత్మాన మిత్యాత్మశబ్దఃప్ర
 యుక్తః । ఆనందమయకోశతస్య ప్రియాద్యవయవ చతుష్టస్యధారేణ
 ఖ్యానందేబ్రహ్మణ్యవాజ్ఞానసగోచరత్వ మభిప్రేత్యవిద్యమాతత్పాత్రమపిన
 మణంశ్రుత్యానోక్తం ।

అథాభిప్రేత మవాజ్ఞానసగోచరత్వంస్పష్టికర్తుం శ్లోక

ముదాహరతి॥

తదప్యేవశ్లోకోభవతి । యతోవాచోనివతఃంతే

అప్రాప్యమనసాఅహ ఆనంద బ్రహ్మణోవిద్యా

న్నభిభేతికుతశ్చ నేతీతి ।

మనోమ రుద్రస్తా న్నశ్లోకోయం వ్యాఖ్యాతద్వార్యఖ్యాచమనుసం
 ధేయం । కించవాచోభీదాయకాశ్చబ్దాఃతేచసవికల్పేషువస్తుషువృత్తన్నాః
 ప్రయోక్తృభిష్టుశ్చ సామాన్యాన్వికల్పకేపి బ్రహ్మణప్రకాశనాయ
 ప్రయుజ్యమానా అప్రాప్యా నభిధాయనివతఃంతే । స్వకీయాభిధానసా
 మర్థ్యాద్భీయంతే । మనశ్చాతీంద్రియేర్ధేశద్దామసారేణ సర్వత్రప్రవతఃతే ।
 నతుస్వాతంత్ర్యేణ । తథాసతిఅత్ర బ్రహ్మణేశబ్దేషు నివృత్తేషు తైస్సహ
 స్వయమపినివతఃతే । అతోబ్రహ్మణందస్య హిరణ్యగర్భానందా దాత్తి
 క్యాదేతావదయమితి వక్తుమధిగతుంవానశక్యతే । తాదృశంబ్రహ్మణ
 స్స్వరూప భూతానందం లక్షణా వృత్త్యా శబ్దేషు బోధయత్సు సత్తుత
 ధైవ మనసాయః పుమాన్వేత్తిసపుమాన్కుతోపి నభిభేతి । పూర్వత్రా
 న్నమయాద్యుపాసనా ప్రస్తాదానుసారేణ మనోమయోపాధి విశిష్టబ్ర
 హ్మోపాసకస్యేహ జన్మనిజన్మాంతరే వాకదాచిదపి భీతిర్నాస్తి ప్రస
 క్తాయాభీతేః ప్రతీకార సద్భావాదిత్యభి ప్రేత్యోక్తం । ఇహత్వద్వితీ
 యానందం వేదాంతవాక్యం ప్రమాణతోవిజానతో భయకారణమేవ నా
 స్తీత్యభిప్రేత్య కుతశ్చ నేత్యుక్తం । ద్వితీయదైవభయంభవతీతి శ్రుత్యా
 స్వాకీరిక్తం నస్తుభయకారణంతచ్చాద్వితీయేబ్రహ్మణినాస్తీత్యభిప్రాయః
 యదుక్తం । వాక్యప్రతికారైః । త్వచగ్ధమేవం నిశ్చిత్యతదర్థం చింతయే
 త్పునః । అతద్వార్యప్రతిరూపేణ సాక్షాద్విధిముఖేనచ । తత్త్రసత్యంజ్ఞా
 నమనంతం బ్రహ్మేత్యే తద్విధిముఖతస్మిన్ విధిరూపేణ బోధేగుణానా
 మానందస్వయంజ్యోతిష్త్వానంతత్వవ్యాపకత్వ పూర్ణత్వాదీనాం ఉపసం
 హారః పూర్వముదాహృతః । యతోవాచోనివతఃంత ఇత్యతద్వార్యవృ
 త్తిరూపః । తస్మిన్ అస్థూల మనస్సహస్రము దీఘమిత్యాదీనాముప

సంహారస్తృతీయాధ్యాయస్య తృతీయపాదేచింతితం । నిషేధనామసం
హారస్సంహారోవాస్త్యసంహృతిః ఆనందాదివదాత్మత్వం నైమాబసంభా
వ్యతేయతః । శ్రితానామాహృతానాంచ నిషేధానాంసమామృతః । ఆ
త్మలక్షణతాతస్మాద్దాధాన్యాయస్తూపసంహృతిః । అష్టామనన్వహా
స్వమిత్యాదినా బ్రహ్మబాధనాయ గార్హిబ్రాహ్మణేకే చిన్నిషేధాశ్రుతాః
తథాకరవల్లీషు అశబ్దమస్పశకామ రూపమవ్యయం తథారసం నిత్యమగం
ధవచ్ఛయదితి । ఆరాద్యవంతం మహతఃపరంధృవం నిశామతస్సృత్య
ముఖాత్ప్రముచ్యతేతి । ఏవమన్యత్రాప్యదాహార్యం తత్రనిషేధానాం
పరస్పరముపసంహారోనాస్తి । ఆనందసత్యత్వాది ధర్మవదాత్మ స్వరూప
త్వాభావేన ఉపసంహారే ప్రయోజనాభావాదితి ప్రాప్తేబూరిమః । య
ధాస్వశాఖాయాం శ్చామమాణానాం నిషేధానామాశ్చస్వరూపత్వా
భావేపి ఆత్మోపలక్షకత్వం తథాశాఖాంతరేభ్య ఉపసంహృతానాంనిషే
ధానామపితత్సమానం । నచస్వశాఖోక్త నిషేధైరేవ ఉపలక్షణసిద్ధా ని
షేధాంతరోప సంహార వైయర్థ్యం । దాధాన్యార్థత్వాత్ అన్యథాసర్వ
శాఖాయామపి ద్విత్రిప్రతిషేధమాత్రేణతత్స్థిదావితరనిషేధానాంవైయ
ర్థ్యం ప్రసజ్యేత । తస్మాన్నిషేధా ఉపసంహతకవ్యాః । ఉపసంహృతేనే
తినేతితి నిషేధేకశ్చిన్నిశేషస్తత్రేవ ద్వితీయపాదేచింతితః । బ్రహ్మపినేతి
నేతితి నిషిద్ధమధవానవా ద్విరుక్త్యాబ్రహ్మజగతి నిరుధ్యేతేఉభేఅవీవీప్సే
యంనేతి శబ్దోక్త్యాసర్వవృశ్యసిద్ధయే । అనిదంసత్యంచ బ్రహ్మైకంశిష్య
తేవధి । ద్వేవావబ్రహ్మణోహంపే మూతకంచామూతకం చేత్యస్మిన్బ్ర
హ్మణే మహతాప్రబంధేన పృథివ్యప్తేజో లక్షణం మూతకంచూతక
రూపం వాయ్వాకాశాది లక్షణమ మూతకమ మూతకరూపమితి ప్రపం
చ్యాంతే బ్రహ్మోపదేష్టు మిదముక్తం అథాత ఆదేశోనేతినేతితి అస్యా
యమధకః । రూపద్వయకథనానంతరం రూపిణోబ్రహ్మణో వక్తవ్యత్వా
న్నేతి నేతిత్యయం బ్రహ్మోపదేశేతి తత్రరూపి రూపయోర్మధ్యే పూర్వ

ప్రపంచితస్యజగత ఏకస్యైవనిషిద్ధత్వేనతిద్వితీ యోనేతిశబ్దో నిరర్థకస్సన్య
దతోద్వితీయేననేతి శబ్దేన బ్రహ్మసినిషిధ్యత ఇతిప్రాప్తైబ్రూమః । నతా
వద్ద్వితీ యస్యనిషేధస్యవై యర్థ్యం । వీపస్నిర్థత్వాత్ । సత్యాంచవీపస్స
యా యద్యద్వైశ్యతత్సర్వం బ్రహ్మనభవతీతి నిషిద్ధంభవిష్యతి । అంతరే
ణతువీపస్సమేకేననకారేణ మూర్తామూతకాయోప్రకృతత్వేన నేతిశబ్దని
ర్దేశాహామోనిమేధేనతి మూర్తాద్య భావస్యమూలాజ్ఞానస్యచ నిషే
ధాత్తయోర్బ్రహ్మాత్వప్రసక్త్యేత । ననుసత్యామవీపస్సయాం అస్మ్యేవ
దోషః । వీపస్సయానిరంకుశత్వాద్బ్రహ్మసి నిషిధ్యత ఇతియదుక్తతన్న
బ్రహ్మణో నిషేధ్యత్వాభావేననిషేధ్య సమర్పకనేతి శబ్దానహాత్వాత్
కింఅథాత ఆదేశ ఇతిమహాతాసంరంభేణ బ్రహ్మాపదేష్టుం ప్రతిజ్ఞాయ
తదేవ బ్రహ్మసిమేధతీశ్చుతిః । కథంనవ్యాహస్యేత వాక్యశేషశ్చన బ్రహ్మ
నిషేధేనంగచ్ఛేత వాక్యశేషే చసత్యస్యసత్య మిత్యాదినావాక్యేనపూర్వం
వివక్షితస్య బ్రహ్మణో తాకికసత్యాద్విసదీసము ద్వాదేరధికమాత్యంతిక
సత్యత్వం సూచయితుం నామసర్దిష్టుం । సర్వనిషేధ పక్షేసర్వమేతతగా
దర్శితంస్యాత్ । తస్మాన్నబ్రహ్మసినిషిధ్యతే,

ననునభేతిఋతశ్చనేతి యదుక్తం తదసత్ । అనేకజన్మకోట సం
పాదితాగామిక సంచితప్రారబ్ధ రూపధర్మాధర్మ జనితసంతాపస్యభయ
హేతోద్విద్య మానత్వాదిత్యాశంక్యాహా.

ఏతగ్గోహవావనతపతి । కిమహగ్గం సాధునాక.

రవంకిమహం పాపమకరవమితి.

మరణకాలే ప్రత్యాసన్నే సతి సర్వేషాంప్రాణినాం భయయుక్తై
మనస్యేతాదృశీచింతా సంతాపం జనయతికిదృశీచింతేతి చేత్సాభిధీయతే
పురాయాపనేదేహేంద్రియాది పాటవేనతి ద్రవ్యాది సాధన సంపత్తౌచ
సత్యామహంసాధుస్వగనులోకాది సాధనం యాగాధికం పుణ్యంకర్మకిమి
తినకృతవానస్మి । కించసర్వశస్త్రాగ్రాధీత్య అథాలోచనంకృత్యాపుణ్యే

నపుణ్యం లోకం యాతిపాపేన పాపం లోకం యాతీతి మనసి పునః పునర్వి
చార్యాపినరకసాధనం పరద్రవ్యధనధాన్యజ్ఞే త్రగృహవిత్తపశుదారాపహా
రాదికం పాపం కర్మకిమితి కృతవానస్త్థితీ సేయంచింతా సర్వేషాం సంతాప
హేతురపి ఏతం ప్రత్యగ్బ్రహ్మపరోక్షవంతమేవ నతపతి.

తాపాభావే హేతుమాహ.

సయ ఏవ విద్యానేతే ఆత్మానగ్ం స్పృణుతేతి.

యః పుమాన్ ఏతే పుణ్యపాపే కర్మణి ఏవం సంతాపహేతుత్వే నవి
ద్వాచ్ఛవతి । శాస్త్రోపపత్తిభ్యాంజానాతి పుమాన్ కర్మప్రయుక్త సం
తాపవారణాయాత్మానం స్పృణుతే । ప్రీతయతి పాలయతి బలయతి చ
ప్రీతిబలపాలనయోరితి వామనః । అయమాత్మాసాక్షీ నతు ధర్మా ధర్మ
యోః కరై ర్మేవం నిశ్చయేన సంతాపరహితః ప్రీతోభవతి । సతు బ్ర
హ్మహమితి నిశ్చయేన ధర్మాధర్మ తత్పలాదికృత్సంసారహేతో రవి
ద్యాయా అపి నివృత్తత్వాత్ప్రబలాభవతి । నాన్య ధర్మాధర్మాది కృత్సం
పరాజయః । కదాచిదపి భవతీత్యర్థః.

సన్వాన్మనోః తక్మత్వే బ్రహ్మత్వేచావగతే సతి ప్రవతమానైః
దేహేంద్రియైః పుణ్యపాపే అవశ్యసింహ్యద్యేతే ఏవేత్యాశంక్యాహ.

ఉభే హ్యేవైవ ఆత్మానగ్ం స్పృణుతే । య ఏవం వేదేతి.

యః పుమాన్ ఏవం పుణ్యపాపయోస్తాపహేతుత్వమాన్మజ్ఞానస్యచ
తాపనివారకత్వంచ వేద ఏవ పుమానేతే పుణ్యపాపే ఆత్మానమేవ స్పృణుతే
వశ్యతి ధాతునామనే కార్థశ్వమితివైయాకరణన్యాయః । శాస్త్రదృష్ట్యా
తయోః పుణ్యపాపయోః పరమాత్మ స్వరూపత్వేన ను సదధాతిన
తుమాయాకల్పితం పుణ్యపాపరూపత్వ మాత్మవ్యతిరీకత్వమను సందధా
తి । అస్మిన్నర్థే తత్వవిత్ప్రసద్ధిందశకాయితంహి శబ్దః ప్రయుక్తః । యథా
బ్రహ్మవిదః స్వాత్మస్యతి రేకే పూర్వాసప్తితే పశ్చాదనుష్ఠాన్యమానే
చ పుణ్యపాపే భిన్నరూపేణైవన స్తః తదాతచ్చింతాకృతస్తాపోనాస్తీతికి

మువక్తస్యనిత్యభిప్రాయః పాపరాహిత్యం చతుర్థాధ్యాయస్యప్రథమ
 పాదేతదధిగమ ఉత్తరపూర్వాధికరణే అనుచింతితం । జ్ఞానీనఃపాపలేఖో
 స్తీనవాస్యనుపభోగతః అనాశ్చితి శాస్తే గ్రీషు ఘోషాల్లేపోస్యవిద్యతే । ఆ
 కర్తృత్వధియావస్తుమహిమైవనలిప్యతే । అశ్లేషనాశావప్యక్తావజ్ఞేఘో
 షస్తుసార్థకః । నాభుక్తంక్షీయతే కర్మకల్పకోటి శతైరపి । అవశ్యమనుభో
 క్తవ్యం కృతంకర్మశుభాశుభమితి పాపావినాశశ్చసర్వ శాస్త్రప్రసిద్ధత్వా
 ద్బ్రహ్మజ్ఞానినోప స్తి । స్వానేకజన్మకృతపాపలేపశ్చితి పాగ్రప్తేబూరియః
 తత్ర శావన్నిగుణబ్రహ్మత్వవిదః వాపలేశశంకాపినోదేతి నాకాషణం
 నకరోమి నకరిష్యామితి కాలత్రయేష్యకతక్వా బ్రహ్మరూపత్వేన నిశ్చిత
 త్వాత్ నహ్యకర్తుర్లేపంమందా అపిశంకతే । నాపిసగుణ బ్రహ్మవిదోలేపో
 స్తి । అశ్లేషవిినాశయోశ్శుతత్వాత్ । తస్యజ్ఞానినః ప్రత్యగ్బ్రహ్మపరో
 ష్టసాక్షాత్కారా దూర్ధ్వదేహేంద్రియవ్యవహారవశాత్సంభావితస్యపా
 పస్యాశ్లేషశ్శూయతే । తద్యధాపుష్కరపలాశఆపోనశ్లిష్యంతే । ఏవమే
 వంవిదిపాపం కర్మనశ్లిష్యత్యతీహాభిన్న ప్రత్యగాత్మ సాక్షాత్కారాత్పూ
 ర్వంశ్విహ జన్మని జన్మాంతరేషుచ సంచితస్యపాప సంఘస్యజ్ఞానా దూ
 ఢ్వం వినాశశ్శూరియతే । తద్యధేషికా తూలమగ్నై ప్రోతంప్రదూ
 యేతైవంహాస్య సర్వేపాపానః ప్రదూయంత ఇతినాభుక్తంక్షీయతేక
 ర్మకల్పకోటిశతైరపి । అవశ్యమనుభోక్తవ్యంకృతం కర్మశుభాశుభ మిత్యా
 దిశాస్త్రంతు సగుణనిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞాన రహితవిషయంతస్మాన్నాస్తిజ్ఞా
 నీనః పాపలేప ఇతిపుణ్యరాహిత్యం తతై గ్రహించింతితం । పుణ్యేన లిప్యతేనో
 వాలిప్యతేస్య శుభ్రతత్వతః । నహిశ్రోతేనపుణ్యేన శ్రౌతంజ్ఞానం విరుధ్య
 తే । అలేపోవస్తు సామధ్యాత్మమానః పుణ్యపాపయోః శుభ్రతపుణ్యం
 పాపతయాతరణంచ సమంశుభ్రతం మాభూత్వాపలేపఃపుణ్యలేపోస్యవిద్య
 తే । పుణ్యస్యశ్రౌతత్వేన బ్రహ్మజ్ఞానవిరోధాభావాదితి పాగ్రప్తేబూరియః
 అకర్తృత్వంస్తు సావధ్యాత్పాపవత్పుణ్యేనాపి నలిప్యతే । సగుణజ్ఞానిన

స్తూపాసనాద్యతిక్రీకామ్యం పుణ్యం పాపవజ్జన్మహేశుత్వాత్పాపసమ
 మేవేతిమత్వాపాపత్వేనైవదహరవిద్యావాక్యశేషేశ్రుతిఃపరామృతతీసర్వే
 పాపానోతోనివర్తంత ఇతిఅస్యామర్థః । సుకృతందుష్కృతంతత్ఫలం
 చ పూర్వవాక్యేయద్యదనుక్రాంతం పఠితంతే సర్వేపాపానో అతోనివ
 తంత ఇతి । కించఉభేహ్యేనై వ ఏతేతరతీతిశ్రుతిః పుణ్యపాపయోరుభ
 యోజ్ఞాకానినాంతరణంసమంబ్రూతే । తస్మాత్పాపవత్పుణ్యేనాపి సలిప్య
 తే । ప్రార్థయోరవివాశస్తత్రైవచింతితః । ఆరబ్ధేనశ్యతోనో వాసంచితే
 ఇవనశ్యతః । ఉభయత్రాప్యకర్తృత్వతద్బోధా సదృశౌఖ్యం । ఆదేహ
 పాతసంసారశ్రుతే రనుభవాదపి ఇమచక్రాదిదృష్టాంతా నై వారబ్ధేవి
 నశ్యతః । జ్ఞానాత్పూర్వం సంచితే పుణ్యపాపేద్వి విధేఆరబ్ధేచానారబ్ధేచ
 తయోరకతక్వాశ్చ మాత్మనస్సమానం తద్బోధశ్చసమః । తతోనారబ్ధవ
 దారబ్ధయోరపిజ్ఞానోదయ సమయ ఏవవివాశ ఇతిప్రాప్తేబ్రూమః । శ్రు
 త్యనుభవయుక్తిభ్యః ఆరబ్ధయోరవివాశోగమ్యతే । తస్యతాదేవచిరం
 యావన్నవిమోక్షేనసంపత్సేఇతిశ్రుతిః । అయమర్థః । తస్యతత్త్వవిదః
 ముక్తిస్త్వలంబ్యమానాపి నాత్యంతంవిలంబ్యతే । కింతుగర్భాధానకాలేక్షుప్త
 స్యాయుషః । క్షయాభావేన యావద్దేహః । ప్రాణైర్నవిమోక్షణ్యతే తా
 వదేవవిలంబ్యతే । అథదేహస్యప్రాణవియోగేసతి బ్రహ్మసంపద్యత ఇతి
 యథానయశ్రుత్యాతత్త్వ విదోప్యాదేహంత సంసారోంగీకృతః । తథా
 విద్వదనుభవోపి అస్మిన్మధ్యేషుటః । యుక్తిశ్చోచ్యతే । యథాలోకే తూ
 ణిష్టేషు బాణేషుధానుషకస్యస్వీ కారపరిత్యాగ యోగస్సత్త్రేపి
 ముక్తేషు బాణేషుస్వాతం త్ర్యంనవిద్యతే । సతుబాణావేగేక్షితే స్వయం
 పతతి । ఏవంకులాలచక్ర భ్రమణముదాహర్తవ్యం । తథాదాష్టాకాతిక
 బ్రహ్మజ్ఞానస్యాపి అనారబ్ధ కర్మసునాశకత్వేస్వాతం త్ర్యంస్తు నత్వారబ్ధే
 కర్మశి ఆరబ్ధస్యప్రవృత్త ఫలత్వాత్ । యద్యేతైశ్చ త్యాదిభి రారబ్ధశ్రుతి
 నాకాభ్యుపగమ్యతే తదాఉపదేష్టుర భావాద్విద్యా సుప్రదాయ ఉచ్ఛి

ద్యేత । నతావదవిద్వానుపదేష్టుః శక్తః । విద్వాంస్తు జ్ఞానసమయ ఏవ
 ముచ్యత ఇతి । తస్మాతోనామాపదేష్టాసంభవతి । తస్మాన్నరభ్యయోః
 పుణ్యసాపయోచాశః నిత్యకర్మణోనాశాభావస్తత్రైవచింతితః । నశ్యే
 న్నోవాస్మిహకాత్రాది నిత్యం కర్మవినశ్యతి । యతోయంవస్తుమహిమాన
 క్వచిత్సృతిహాన్యతే । అనుషక్తపలాశస్యనాశేష్యన్యోననశ్యతి విద్యాయా
 ముపయుక్తత్వాద్భావ్యశ్చేవనుకామ్యుచత్ । జ్ఞానాత్పూర్వమిహ జన్మని
 జన్మాంతరేవాతినష్టితంయవగ్నిహకాత్రాదినిత్యం కర్మతస్యాపికర్మణః కా
 మ్యకర్మపత్ । అకర్తృత్వవస్తుబోధ మహిమాన్నాశోభ్యుపేయ ఇతి ప్రా
 ప్తేబ్రూమః । ద్వాఅంశౌనిత్యస్యకర్మణ ఏకోశః ప్రాథాన్యేన సేయత్వేనచి
 త్తశుద్ధిప్రదః । అపరోశోమమంగేణ స్వర్గాది ఫలప్రదః । తస్యనాశోస్తునా
 మ । చిత్తశుద్ధిప్రదస్యతు నిత్యకర్మణః విద్యాయాముపయుక్తత్వాన్న
 నాశోవణకాయుతుంశక్యః । నహిలోకేభోగేనో పక్షిణం వ్రహ్మాదికంన
 ష్టంమస్యతే । యత్తుజ్ఞానాదూర్ధ్వంనిత్యం కర్మతస్యకామ్య వదన్లేషతి
 అంగావబద్ధోపాస్తిరహి తస్మాపి నిత్యకర్మణో విద్యాయా ముపయుక్త
 త్వంతత్రైవచింతితం । కిమంగోపాస్తి సంయుక్తమేవ విద్యోపయోగ్యధా
 కేవలంచా ప్రశస్తత్వాతోపాస్త్యేవోపయుజ్యతే । కేవలం వీర్యవద్వి
 ద్యాసంయుక్తం వీర్యవత్తరం । ఇతిశ్రుతేస్తాతమ్యా దుభయజ్ఞానసాధ
 నం । విద్యాసహితం నిత్యం కర్మవిధం సంభావ్యతే అంగావబద్ధోపా
 స్తిసహితం తద్రహితంవ తత్రసోపాసనస్యకర్మణః ప్రశస్తత్వా త్తదేవ
 కర్మ విద్యాయాస్సాధనంసతూపాస్తి రహితమితి ప్రాప్తే బ్రూమః
 యదేపవిద్యయాకరోతి తదేవవీర్యవత్తరం భవతీతిశ్రుతిః । సోపాసనస్య
 కర్మణోతిశయేన వీర్యమస్తితివదంతీనినూపాసనస్యాపి వీర్యమాత్రమభ్యను
 జానాతి । అన్యథాతరప్రత్యయానుపపత్తేః । తస్మాతోపాసననిరుపాసన
 యోస్తారతమ్యేన విద్యాసాధనత్వం । జ్ఞానినోముక్తి నియమస్తృతి యా
 ద్యామస్య తృతీయపాదే చింతితః । బ్రహ్మతత్వవిదాంముక్తిః పాక్షికి

నియతాథవా పాక్షిక్యవాంతరతమ ప్రభృతేర్జన్మకణనాత్ । సాక్షాదే
 మాప భోక్తవ్యమీశోపాస్తి ఫలంబుధాః । భక్త్యాధికారే పురుషాము
 జ్యోతేనియతా । తతఃపురాణేషు వేదప్రవరణక ఆచార్యోవాంతరతమ
 విష్ణోరాజ్ఞయా ద్వాపరాంతే కృష్ణవైశాచాయనరూపేణ శరీరాంతరంత
 గ్రాహేతిస్మగ్యతే । తథా సేనతు మూః సూందర్యః శేషోహోర్వతి పర
 మేశ్వరాభ్యామజాయత ఏవమన్యేపి వసిష్ఠాదయస్త త్విష్ణోనిన ఏవసంతస్త
 త్ర తత్రశాపాద్వావరాద్వా న్వేచ్ఛమా శరీరాంతరాణిజ గృహురితిస్మ
 గ్యతే । అతస్తత్వవిదాం శరీరాంతర శ్రోహాదాన్ముక్తిస్తత్వవిదాం పాక్ష
 కీతిప్రాప్తేబ్రూమః । య ఏతేష్వయోదాహృతాశ్చ పురుషాః తే సర్వే జగ
 నిర్వాహకారిణః । తేషామౌత్పన్నీనూత్నే సానాజేపశోప భోగ్యమహతా
 తపసా పరమేశ్వర ముపాసంత్యస్తేనూత్నే సానాజేపశూప భోగ్యమధికా
 రంతేభిరే క్షిణేచప్రారబ్ధే ఏకస్త్వజ్జన్మని మోక్ష్యంతే । తథానారబ్ధ కర్మ
 ణాం తత్వజ్ఞానేన దాహస్యనివారయితు మశక్యత్వా తత్వవిదాంముక్తి
 ర్మియతైవ తస్మాథకస్యాజ్ఞేప సమాధానరూపా చింతా చతుర్థాభ్యా
 యస్య ప్రథమపాదేకృతా । బహుజన్మప్రదారబ్ధ యక్తానాం నాన్తు
 తాస్తిముక్ । విద్యాలోపేకృతం కర్మఫలదుతేన నాస్తిముక్ । ఆరబ్ధిభ్యో
 జయేదేవ నతువిద్యాం విలోపయేత్ । సుప్తబుద్ధవదాజ్ఞేష తాదవశ్చా
 తురతోనముక్ । అధికారిపురుషాణాం ముక్తిర్నాస్తి ప్రారబ్ధభోగాయ
 బహుజన్మసు స్వీకృతేషు తత్రపూర్వాజాత విద్యాయాం బుష్టాయాం
 యతకర్మక్రియతే తస్యఫలవత్వేనతి ఉత్తరజన్మ పరంపరాయా అనన్యం
 భానిత్వాదితి ప్రాప్తేబ్రూమః । ఆరబ్ధింకర్మస్వభవే సుఖదుఃఖం భోజయే
 తదధికమేవ ప్రప్యత్తత్వాత్ । సహివిద్యావిలోపాథకం కింఛిత్కార్యం
 కర్మానుష్ఠితం । యేకకర్మచళాద్విద్యాలోప ఆశంక్యత । సతమరణ ప్ర
 థానమాత్రే విద్యావిలోపః సుషుప్తివ్యవధానే తల్లోపాదర్మరాత్ ।
 అతోవిద్యాయా మనస్థితాయ బహుభిరపిక్రియమాణాః కర్మభిరన్యేషా

గతి 43 శ్రీవిద్యారహస్యకృతబృహద్వివర్తనోపేతా.

తస్యైకకారిణాంముక్తిః యద్యప్యే తద్గుణోపసంహారే నిణేతం । తథా
తస్యైవాహేప సమాధానే ఇత్యనవద్యం । అనువాకార్థ ముపసంహ
రతి । ఇత్యుపనిషదితి । బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమిత్యారభ్యయ ఏవతి వేదే
త్వంతేనగ్రంథేన యాప్రతిపాదితా సేయమితి శబ్దేనపరామృశ్యతే । సాహితీ
హుషభూస్య విద్యా ఉపనిషత్సామన్యంపరం శ్రేయ ఇతి

శ్మశ్చత్తఃతాదృశీ విద్యాభి పాతతి శేషః॥

ఇతి

శ్రీమాధవీయే

యజురారణ్యకే వేదార్థశ్చ

పుణా శేషారణ్యపాపదిబ్రహ్మవల్లభ్యా

ద్వి తి యో ను వా కః ।

నమా శ్చ ॥

శ్రీ.

అనందవల్క్యః

పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౫౪	౧౩	హేత్వి	హేత్వి	౫౪	౬	మథా నా	మథావా
౫౫	౧౨	సానధస్య	సానధస్య	౫౬	౨౨	స్తయా పత	స్తయా వ్యత
౫౬	౩	విద్యతే	విద్యతే	౫౭	౧౧	తరణ	తర్యణ
౫౭	౫	దౌఢికత్వా	దౌఢికత్వా	౫౮	౧౫	నానా	నానాంకేశానా
౧౦	౧౧	వ్యతిరేకాభ్యాం	వ్యతిరేకాభ్యాం	౫౯	౨౩	మతై	మతై
౧౧	౪	తత	త	౬౦	౧౧	సర్వ	సర్వ
౧౩	౧౧	ధరస్య	ధరస్య	౬౩	౧౫	నహేత్	నహేత్
౧౪	౨౪	భేద	భేద	౬౪	౧౫	సాక్షాత్తం	సాక్షాత్తం
౧౫	౨౫	భానిన	భానినస్య	౬౫	౧౪	శుక్తభ్య	శుక్తభ్య
౧౬	౨	వ్యతిరేకస్య	వ్యతిరేకస్య	౬౬	౧	నిర్మమిత్రస్యే	నిర్మమిత్రతే
౧౭	౧౬	దృశ్య	దృశ్య			స్వత్సదార	స్వత్సదార
౧౮	౨౧	సర్వ	సర్వ			మహాశేషం	మహాశేషం
౧౯	౨౦	అబ్రహ్మ	అబ్రహ్మ			అస్వాత్మా	అస్వాత్మా
౨౦	౨౩	స్వచ్ఛ	స్వచ్ఛ			అంతరస్య	అంతరస్య
౨౧	౨	జానా	జానా	౬౭	౧౪	దమ్పరహర	దమ్పరహర్య
౨౨	౧౫	ద్యుతా	ద్యుతా	౭౦	౫	కతే	కతే
౨౩	౧౬	వాత	వాత్య			రభికర	రభికర
౨౪	౨౪	సథా	సథా			దేహభ్యో	దేహభ్యో
౨౫	౨	యాథా	యాథా			వాతభ్యో	వాతభ్యో
౨౬	౪	తత్రా	తత్రా			నసి	నస
౨౭	౪	కంటత	కంటక			నాయో	నాయో
౨౮	౪	త్యాత్	త్యాత్			జ్వత్స్య	జ్వత్స్య
౨౯	౬	నిశేష	నిశేష			దశ్రవణం	నుశ్చితదశ్రవణం
౩౦	౧	మశు	మశు			భాందోద్వే	భాందోద్వే
౩౧	౧౫	నాక్షి	నాక్షి			స్వ	స్వ
౩౨	౨౨	స్తద	స్తద	౭౫	౧౫	యూశ్చాప	యూశాప
౩౩	౧౧	యమో	యమో	౭౬	౧౫	త్వ	త్వ
౩౪	౨౨	సంకల	సంకల్ప	౭౭	౨	స్మన్నార	స్మన్నార
౩౫	౨౩	ప్రజ్ఞ	ప్రజ్ఞ			చాప	చాపర
౩౬	౨౫	సర్వ	సర్వ			ద్రుఢ	ద్రుఢ
౩౭	౨	సచా	సచా			తనా	తనా
౪౦	౪	స్వప్తి	స్వప్తి			ప్రజ్ఞాస్య	ప్రజ్ఞాస్య
౪౧	౧౪	మాయో	మాయో			ప్రకాశో	ప్రకాశ
౪౨	౧౬	జనిత్య	జకానిత్య			భివాది	వాదిభి

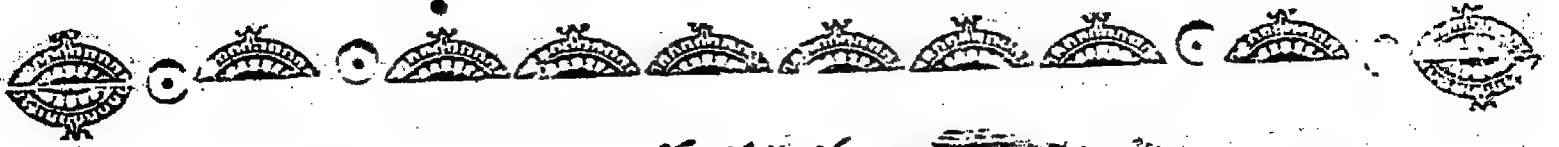
అనందగల్పం.

పట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౭౮	౧	పుత్రాది	పుత్రాది	౯౭	౧౦	పూర్వత	పూర్వత్ర
	౧౧	వేద్య	వేద	౧౦౧	౧	కంఠ	కరణ
౭౯	౫	క్షతి	క్షతి	౧౦౪	౧౩	చోచక	చోచక
౮౦	౨	భుక్త	భుక్త	౧౦౬	౧౬	విజానం	విజ్ఞానం
		త్మాన	జ్ఞాన	౧౦౭	౨	మధికార	మధికార
	౪	తథాచి	తథాచ		౪	ధాయ	ధాయ
	౫	స్థానం	స్థానం	౧౦౮	౭	శ్రుతిః	శ్రుతిః
	౧౫	అమాయ	అయమా		౧౧	త్య	తి
౮౩	౪	ప్రాణి	ప్రాణి	౧౦౯	౧౨	బృహ్యం	బృహ్యం
	౫	నాన్నస్య	నాన్నస్య	౧౧౦	౧౩	నో	నో
౮౪	౧	సవ్య	సవ్య	౧౧౧	౧౪	వృత్తి	వృత్తి
	౨	తనచ	తనచ	౧౧౨	౧	ద్రవ్య	ద్రవ్య
	౩	క్షతి	క్షతి		౧౦	చింతి	చింతి
౮౭	౧	తనన్యా	తనన్యా	౧౧౩	౪	నన్యాం	నన్యాం
	౧౫	ననా	ననా	౧౧౪	౧౧	గన్వాంతస్య	గన్వాంతస్య
	౧౬	వ్య	వ్య	౧౧౫	౧౪	గూఢోన	గూఢోన
౮౮	౩	పచ్చిన్నః	పచ్చిన్నః	౧౧౬	౧౫	త్వేవగత	త్వేవగత
	౪	ప్రాజ్ఞా	ప్రాజ్ఞా	౧౧౭	౧౬	విద్యానము	విద్యానము
	౧౦	ప్రాణి	ప్రాణి		౫	క్రియత	క్రియత
	౧౧	ప్రాణ	ప్రాణ	౧౧౮	౭	వకషే	వకషే
	౧౨	ప్రాణ	ప్రాణ		౧౧	ఉత్పత్త్య	ఉత్పత్త్య
	౧౩	ప్రాణ	ప్రాణ		౧౨	ప్రత్యమాణ	ప్రత్యమాణ
౯౦	౧	ప్రాణ	ప్రాణ	౧౧౯	౧౩	స్మయత	స్మయత
	౨	చత్రా	చత్రా		౧౪	చస్తేహ	చస్తేహ
	౧౧	తథా	తథా		౧౫	శ్శుతయోమ	శ్శుతయోమ
	౧౨	ఏషు	ఏష		౧౬	ప్రవేశనం	ప్రవేశనం
౯౧	౧	తరా	తరా	౧౨౦	౧	తత	తత
	౧౧	స్వస్య	స్వస్య		౭	స్వసేవ	స్వసేవ
౯౨	౪	అత్రాతః	అత్రాతః		౮	మాపాంత	మాపాంత
	౧౧	నాదిత్వం	నాదిత్వం		౧౨	ప్రతిబింబా	ప్రతిబింబా
	౧౨	ఇతిరాణి	ఇతిరాణి	౧౨౨	౧	పక్తిస్తు	పక్తిస్తు
౯౪	౧౩	మేక	మేక			ధ్యారోత్య	చిత్త్యధ్యారో
	౧౫	వృత్తిపురం	వృత్తిపుర		౨	ర్యత	వృత్తి
౯౬	౧	ర్షావా	ర్షావా		౧౫	జరార్క	జరార్క

పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౧౨౭	౨౫	సర్వ	సర్వ		౧౯	జాయత	జాయంత
౧౨౮	౫	ద్విగేశా	ద్విగేశా		౨౧	సంశ్లేషమా	సంశ్లేషమాత్ర
	౧౦	సమ్యంగ	సమ్యగ	౧౨౨	౩	కపూయచర	కపూయచర
	౧౧	పాధౌతుద	పాధౌతు			ణ	ణా
	౧౨	సృష్టి	సృష్టిః	౧౨౩	౨	వైకాధ్యా	వైకాధ్యా
	౧౯	బుద్ధితతా	బుద్ధితత్కా	౧౨౪	౩	స్వీకృతంచో	స్వీకృతంచా
	౨౦	జిహ్వా మీమ	జిహ్వా మీమ		౪	ఉదచిందోర	ఉదచిందోరి
		హం	మహం		౧౩	ఉతన్యాసః	ఉపన్యాసః
౧౨౯	౧౯	వాస్తవౌ	వాస్తవౌ	౧౨౫	౨౨	సచ్చజ్జనా	సచ్చజ్జనసే
		మృతౌ	మృతౌ	౧౨౬	౨	సస్యోక్తం	తస్యోక్త
		తేన	తేన	౧౨౮	౧౦	భవతి	భవతి
౧౩౦	౮	ద్విక్రియాం	ద్విక్రియాం		౨౧	ప్రాణా	ప్రాణ్యా
	౩	సాంశత్యే	సాంశత్యే	౧౨౯	౪	దీప్తయ	దీప్తియ
౧౩౧	౪	తదన్య	తదన్య		౧౭	సర్వా	సర్వా
	౨౨	కస్మిన్యహ	కస్మిన్న	౧౩౦	౧౨	శరీరత్రయ	శరీరత్రయం
౧౩౨	౬	త్యేత రేయణ	త్యేత రేయణ		౧౬	ప్రత్యక్షత్వా	ప్రత్యక్షా
	౭	బోధాభ	బోధాభ		౧౮	మహాకీర్తి	మహాకీర్తి
	౧౩	గృతా	గృతా		౨౪	ప్రతిష్ఠా	ప్రతిష్ఠాం
౧౩౫	౧	ఆత్మమన	ఆత్మమన	౧౩౧	౮	భాభిప్రాయ	భావాభిప్రాయ
	౧౨	నృసూర్యా	నసూర్యా			ణ	యణ
౧౩౬	౧౧	స్వాత్మన	స్వాత్మన			సంసారాస్తా	సంసారాస్తా
	౧౨	ఖైరుక్తం	ఖైరుక్తం		౧౯	జ్ఞానహిత	జ్ఞానరహిత
౧౩౮	౧౪	సేద	సేద		౨౪	సన్నస్య	సన్నస్య
	౨౫	వహః	వాహః	౧౩౨	౧౯	ర్యామృత	ర్యామృత
౧౩౯	౧	ద్య	మ్య	౧౩౩	౧౬	సంపన్నం	సంపన్నః
	౨౩	యత్వ	యత్వ		౨౧	వేశత్వా	వేశత్వా
	౨౫	కర్మణా	కర్మణాం		౨౨	చైవద్రష్ట	చైవద్రష్ట
౧౪౦	౫	అభ్యాసో	అభ్యాసో	౧౩౪	౧౦	ఏకో	ఏకోమానుష
	౧౦	సోవా	సోవా		౨౨	దాధ్యాక	దాధ్యాక
	౧౧	సానుశ	సానుశ		౨౫	ద్రవజాతేన	ద్రవ్యజాతేన
	౧౩	సర్వశ్చ	సర్వశ్చ	౧౩౭	౧౭	కర్మ	కర్మదేవానాం
౧౪౧	౮	సాక్ష్యం	సాక్ష్యం		౨౦	దేనాఖ్యా	దేవాఖ్యా
	౧౭	వీకే	వీకే	౧౩౮	౫	రానందాః	రానందాః

పుట	పంక్తి	అశుభం	శుభం
	౧	రానంచా	రానందః
౧౫౯	౨	త్యేసతి	త్యేసతి
	౧౦	సర్వోపా	సర్వోపా
౧౬౦	౧౧	సాక్షాత్కారం	సాక్షాత్కారం
౧౬౧	౨౨	బ్రహ్మణ్యే విద్యమాత	బ్రహ్మణ్య విద్యమాన
		త్సంక్రమపిన	మపితత్సంక్ర
	౩౪	సృష్టి	సృష్టి
			శ్లోకము
౧౬౯	౧౫	నాస్తు	నాస్తు
	౧౬	ఆరంభభూ	ఆరంభభూ

శుభవస్తు.

భృగువల్గి.

హరిః ఓం ॥ ద్వితీయానువాకే బ్రహ్మవిద్యా నిరూపితా । ధరితృతీయానువాకే । తత్సాధనానినిరూప్యంతే । యద్యపిసాహిత్యాపమునిషది బహిరంగసాధనాని కర్మాణ్యుపాసనానిచ అభిహితాని తథాపి విచారరూప మంతరంగసాధనం నోక్తమితి తదత్రాభిధీయతే । చారరూపే తస్మిన్నభిహితే తదంగానిమననాదీ న్యథాదభిహితానిభవంతి । తత్రాదావిద్యాస్తుత్యథాం ఉపాఖ్యానమాహ॥

భృగుర్వైవారుణిః వరుణంపితర ముపససార ।

అధిహిభగవో బ్రహ్మేతీతి

అస్తికశ్చిన్నహపిః భృగునామకో గోత్రప్రవతకః వైశద్యేన మంత్రబ్రాహ్మణగత తత్ప్రసిద్ధిఃస్మర్యతే । భృగుణాం త్వంగిరసాం ప్రతపతే ప్రతేవాదధామీతి భృగ్వంగిరసామా దధ్యాదితిహి మంత్రబ్రాహ్మణే ఆమ్నాయతే । సచభృగుః వరుణస్యపుత్రః పితరంవరుణం రుగుత్వేనోపపన్నవా గుమాపసత్తిశ్చ శ్రుత్యంతరేభహితా । తద్వజ్ఞానార్థం సగురుమేవాభిగచ్ఛేదితి అధిహిత్యాదిర్గురూపసత్తిమంత్రః । హేభగవో హేభగవో పూజ్యస్వరూపగురో బ్రహ్మ అధిహి । అధికం స్మరసమ్యక్స్యే త్తేన స్మృతోపపత్తేత్యర్థః । ఈదృ శానాముపాఖ్యానానాం విద్యాస్తుత్సర్ధత్వం తృతీయాధ్యాయస్య చతుర్థపాదేచింతితం । పోష్టవార్థ ముపాఖ్యానం కింవావిద్యాస్తుత్సర్ధతే । జ్యాయోనుష్ఠాన శేషత్వం తేనపాఠిష్టవాధకతా । మనుర్వైవస్వతో రాజేజ్యేవతత్ర విశేషణాత్ । తనవిద్యైకవాక్యత్యభానా ద్విద్యాస్తుత్సర్ధతే । అథహామజ్ఞ చల్యగ్యద్యే

భార్యేబభూవతుః । మైత్రేయీచ కాత్యాయనీచ । జనకోహవైదేహా
 ఆసాంచక్ర ఇత్యాదికం ఉపనిషది శ్రూయమాణ ముపాఖ్యానం । పారి
 ప్లవార్థంభవితుమహాత్మి । అశ్వమేధయాగే రాత్రిషురాజానం సకుటుంబ
 ముపవేశ్య తస్మాగ్రేవైదికా న్యుపాఖ్యానాని అధ్వర్యుణావక్తవ్యాని । త
 దిదంపారిప్లవాఖ్యైః కర్మపరిప్లవమాచక్షీ తేతి వాక్యేనవిహితం । తదర్థత్వే
 సతి ఔపనిషదాఖ్యానాని అనుష్ఠాయ ఉపయుజ్యేరన్ । జ్యాయోసుష్మా
 వం విద్యాస్తుతేః । తస్మాత్పారిప్లవార్థమితప్రాప్తేప్రూమః । ప్రథమేహని
 మనుర్వైవస్వతో రాజాద్వితీయేహనియమో వైవస్వతోరాజేత్యేవమా
 ద్యాఖ్యానానాం పారిప్లవార్థానాం విశేషితత్వాత్ । ఔపనిషదాఖ్యానా
 నాం తచ్ఛేషత్వంసంభవతి । సన్నిహితవిద్యాస్తావకత్వేతు విద్యావా
 క్యైరేకవాక్యతా । లభ్యతే । తస్మాద్విద్యాస్తావకమాఖ్యానం॥

బ్రహ్మవబోధద్వారోపదేశం దర్శయతి॥

తస్మా ఏతత్ప్రవాచ । అన్నప్రాణం చక్షుః

శ్శ్రోత్రం మనోవాచమితి

తస్మై సమంత్రక ముపసన్నాయభృగవే ఏతదన్నాదికం బ్రహ్మ
 బోధద్వారముక్తవాన్ । అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయానాం కో
 శానాం ఉపాదానకారణాని అన్నప్రాణమనాంసి । చక్షుశ్శ్రోత్రవా
 చోపి మనోవద్వారభూతాః । ఇతిశబ్దోనుక్తానాం ఘోరాది జ్ఞానేంద్రి
 యాణాం పాణిపాదాది కర్మేంద్రియాణాంచ ప్రదర్శనార్థః । శాఖాగ్రే
 చంద్ర ఇత్యత్రయథా చంద్రదర్శనే సమీపవర్తివ్యపి వృక్షశాఖాలక్షకత్వే
 నద్వారం । తథాగుహాహిత బ్రహ్మదర్శనే తదుపలక్షకాన్యన్నప్రాణా
 దీనిద్వారాణి । తద్ద్వారత్వంచ బృహదారణ్యకే విస్పష్టమామ్నాతం ।
 ప్రాణస్యప్రాణమత చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రముతాన్నస్యా
 న్నం మనసోయేమనోవిదురితి । తేనచిక్యబ్రహ్మపురాణమగ్ర్యమితి ప్రా
 ణాదికల్పనాధిష్ఠానతయా ప్రాణాదిరూపం బ్రహ్మప్రాణాదిద్వారేణవేది

తుంసుశకం । ఆహంబుద్ధిగమ్యేషు అన్నప్రాణాదిషునుధ్యే బ్రహ్మన్వేషణే
యమిత్యభి పాయః॥

అథ బ్రహ్మలక్షణస్య తద్వోచ్యతే హేతోర్విచారస్యచ ఉపదేశందశక
యతి॥

తగ్ంహణోవాచ । యతోవా ఇమానిభూతానిజాయంతే ।

యేనజాతాః జీవంతి యత్ప్రియంత్యభిసంవిశంతి తద్విజిజ్ఞా

సస్వ తద్భ్రహ్మాతీతి

ద్వారంశ్రుత్వా బ్రహ్మబోధాయాత్యంత ముత్సుకం భృగుమపే
త్యాదరాతిశయేన తదీయంప్రశ్నం వినాస్వయమేవవరుణః పునరప్యవాచ ।
హశబ్ద బౌత్సుక్యప్రసిద్ధిర్యోతనార్థః । ఇమాన్యాకాశాదీని పంచమహాభూ
తాని భౌతికదేహణోపేతా హిరణ్యగర్భాదిస్తంభాంతాః ప్రాణినశ్చసర్వే
యతోవస్తునోజాయంతే వైశబ్దస్స ఇమాన్లలోకానసృజతేత్యాది శ్రుత్యంత
రప్రసిద్ధిర్యోతనార్థః । ఉత్పన్నానిచభూతాని యేనవస్తురాజీవంతి । స్థి
తింలభంతేప్రయంతి । వినాశంప్రతిపద్యమానాని । భూతానియద్వస్త్యభి
సంవిశంతి । సాకల్యేనప్రవిశంతి । యథాభేనతరంగ బుద్బుదాదీనా ము
త్పత్తిస్థితిలయా సముద్రదేభవంతి । తద్వజ్జగదుత్పత్తి స్థితిలయకారణం
వస్తువిచారయ । తదేవవస్తుత్వయాపృష్ఠం బ్రహ్మ । ఇతిశబ్ద ఉత్తరసమా
ప్త్యర్థః । విచారకతఃస్వతాచ ప్రథమాధ్యాయస్య ప్రథమపాదేచింతి
తా । అవిచార్యంవిచార్యంవా బ్రహ్మధ్యాసానిరూపణాత్ । అసందేహ
ఫలత్వాభ్యాం నవిచారంతదహాతి । అధ్యాసోహం బుద్ధిసిద్ధోసంగంబ్ర
హ్మశ్రుతీరితం । సందేహఃస్మక్తిచావాశ్చ విచార్యం బ్రహ్మవేదనఇతి ॥ ఆ
త్మావారేద్రష్టస్య శ్లోతవ్యోమంతవ్య ఇత్యత్ర ఆశ్మదశకన ఫలముద్దిశ్య
తత్సాధనత్వేన శ్రవణంవిధీయతే శ్రవణంనామవేదాంత వాక్యానాం బ్ర
హ్మణితాత్పర్యం నిర్ణేతుమనుకూల్యోన్యాయవిచారః । తదేతద్విచార వి
ధాయకం వాక్యంవిషయః । సచాయంవిషయ శ్లోకయోగక సంగృహీ

తః । సందేహ సంగ్రహేనైవార్థాత్సం గ్రహణప్రతీతేః బ్రహ్మోపచారా
 త్సా కన్యాయనిర్ణాయకం శాస్త్రమనారభ్యమారభ్యంవేతి సందేహః ।
 పూర్వోత్తరపక్షయ్యుక్తివ్యయం సర్వత్రసందేహ బీజమున్నయం । తత్రా
 వారభ్యమితితానత్రాప్తం । విషయప్రయోజనయోరభావాత్ । లోకే
 హి సంగ్రహోపచారస్య విషయోభవతి । బ్రహ్మత్వసందిగ్ధం । తథాపి
 తత్త్వం బ్రహ్మకారేణసందిహ్యేత । ఉతాత్మాకారేణవా సందిహ్యేత ।
 నాద్యః । సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాదివాక్యేన బ్రహ్మకారస్యనిశ్చ
 యాత్ । నద్వితీయః అహంప్రత్యయే నాకారస్యాపి నిశ్చయాత్ । అధ్య
 సత్త్వవిషయత్వేన భాంతోహం ప్రత్యయవిషయ భవితేన్న అధ్యాసాని
 రూపణాత్ । తమఃప్రకాశవద్విరుద్ధ స్వభావయోర్జ్జడాజడయో ద్వేహాశ్చ
 నోశ్చక్తి రజితవదన్యోన్యతాదాత్మ్యాధ్యాసోన నిరూపయితుంశక్యతే ।
 తస్మాదభాగంతాభ్యాం శ్రుత్యహంప్రత్యయాభ్యాం నిశ్చితస్యాసందిగ్ధత్వా
 న్నవిచారస్యవిషయోస్తి । నాపిప్రయోజనంపశ్యామః । ఉక్తప్రకారేణ
 బ్రహ్మత్వోన్న్యేతేపి ముక్త్యదన్యనాత్తస్మాత్ ద్భిహ్మనవిచారమహాతీతి
 శాస్త్రమనారంభణీయమితిపూర్వంపక్షః । అత్రోచ్యతే ।
 శాస్త్రమనారంభణీయం విషయప్రయోజనయోస్సద్భా
 వాత్ । శ్రుత్యహం ప్రత్యయయోర్వి ప్రతిపత్త్యాసందిగ్ధం బ్రహ్మత్వవస్తు ।
 అనుమాత్మా బ్రహ్మేతి శ్రుతిరసంగం బ్రహ్మత్వత్వేనోపదిశతి । అహం
 మనుష్య ఇత్యాద్యహం బుద్ధిరేహదితాదాత్మ్యాధ్యాసేన విశిష్టాత్మానం
 స్పృహతి । అధ్యాసస్యనుర్నిరూపత్వ మలంకారాయ । తస్మాత్సంది
 గ్ధంవిషయః । తన్నిశ్చయేన ముక్తిలక్షణం ప్రయోజనం । శ్రుత్యావిద్వద
 మభవేనచప్రసిద్ధం । తస్మాద్వేగాంతవాక్యవిచారముఖేన బ్రహ్మణోపచా
 రాహాత్మాచ్ఛాస్త్రమనారంభణీయమితి । రాధాంతః । విచారోపి
 లక్షణప్రమాణాభ్యాం వస్తుత్వోణామగూఢధికం । లక్షణంచ తత్తైవచింతి
 తత్ । లక్షణం బ్రహ్మణోనాస్తికింవాస్తినహివిద్యతే । జన్మాదేరన్యోష్ట

త్వాత్స త్యాదేశ్యా ప్రసిద్ధితః । బ్రహ్మోష్ఠం కారణత్వస్యైవైవైష్ణవస్య గృహ
జంగవత్ । తాకికాన్యేవ సత్యాదీన్యఖండం లక్షయంతిహి । యతోవా ఇ
మానిభూతానిజాయంతే । యేనజాతానిజీవంతి । యత్రయంత్యభి సవిం
శంతితద్విజ్ఞానస్వ । తద్రూపేతి । సస్యజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాదీచ
వాక్యద్వయంవిషయః । ప్రయంతిమియమాణానీత్యర్థః । అత్రశ్రూయమా
ణం బ్రహ్మలక్షణంఘటతే । నఘటతే వేతिसంశయే । నఘటత ఇతేతావ
త్త్వాప్తం । తథాహి । కింజన్మాదికం బ్రహ్మలక్షణం । ఉతసత్యజ్ఞానా
దికం । నాన్యః । తస్యజన్మాదే ర్జగన్నిష్ఠత్వేన బ్రహ్మసంబంధావాత్ ।
ద్యోతీయేపిలోకప్రసిద్ధ సత్యజ్ఞానాదీన్వీకారేతేషాం భిన్నాధికత్వాదఖండం
బ్రహ్మనసిధ్యేత్ । అప్రసిద్ధస్యసత్యాదే బ్రహ్మోష్ఠణత్వమయుక్తం ।
తస్మా తటస్థలక్షణం స్వరూపలక్షణంచనవిద్యతే । అత్రోచ్యతే । జన్మా
దేరన్యస్థత్వేపి తత్కారణత్వం బ్రహ్మణికల్పనయాసంబద్ధం । తస్మాత్త
టస్థలక్షణంభవిష్యతి । యథాయోభుజంగస్సాస్రగిత్యాదివత్ । యజ్జగ
తాకారణం తద్భ్రహ్మేతికల్పితేనాపి వస్తునోలక్షయితుం శక్యత్వాత్ ।
భిన్నాధికానామపి పితృసుతభ్రాతృజామాతృ మాతులస్యాలక భావకా
దిశబ్దానాం ఏకదేవదత్తప్రవసాయిత్యే యథానవిరోధః । తథాలోకశబ
భిన్నార్థవాచి సత్యాదిశబ్దానామఖండం బ్రహ్మపర్యవసాయిత్యే స్వరూప
లక్షణసిద్ధిరిత్యుభయ మప్యుపపన్నం తల్లక్షణోపపాదనాయ వేదకర్తృ
త్వంతతే గ్రహచింతితం । నకర్తృబ్రహ్మవేదస్య కింవాకత్వంనకత్వంతే ।
విరూపనిత్యయావాచేత్సేవం నిత్యత్వవణానాత్ । కస్మిన్సిత్యసితాద్వ్య
క్తేనిత్యత్వంపూర్వసామ్యతః । సర్వావభాసివేదస్య కత్వంత్యా స్సోవిద్భ
వేత్ । అస్యషహతోభూతస్య నిశ్వసితమేవై తస్యదృగ్వేదో యజుశ్వేద
స్సానువేద ఇతివాక్యంవిషయః । యదృగ్వేదాదికమస్తి తదేతస్య నిత్య
సిద్ధస్యబ్రహ్మణో నిశ్వాస ఇవాప్రయత్నేన సిద్ధమిత్వర్థః । బ్రహ్మవేదం
కరోతికరోతివేతి సం దేశః । నకరోతివేదస్యనిత్యత్వాత్ । వాచావిరూ

శ్రీవిద్యారణ్యకృతబృహద్వివరణోపేతా.

పనిత్యయే త్యస్సిన్మంత్రే విరూపేతిదేవతాం సంబోధ్య నిత్యయావాచాస్తు
 తిం ప్రార్థయేత్యేవం ప్రార్థ్యతే । నిత్యావాగ్వేద ఏవ అనాదినిధనానిత్యా
 వాగుత్సృష్టా । స్వయంభువా । ఆదావేదమయీ దివ్యాయతస్సరాః ।
 ప్రవృత్తయః ఇతిస్మృతేః । అతోనవేదకర్తృ బ్రహ్మేతిప్రాప్తేబ్రూమన్వి
 బ్రహ్మవేదస్యకర్తృభవతుమ్ర్హతి । కుతఃసిశ్వసితన్యాయేనాప్రయతోఽత్ప
 త్యవగమాత్ । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచస్సామానిజజ్ఞిరఇతిసర్వై
 ర్యజ్ఞైహుతాయమానాద్యజ్ఞాద్యజ్ఞ శబ్దవాచ్యాద్భక్తిహ్మణో విస్పష్టమేవ
 వేదోత్పత్తిశ్రవణాచ్చ । అప్రయతోఽత్పత్యైవాధాం బుధ్వావిరచిత కా
 కాళిదాసాదివాక్యైరై లక్షణ్యాదపారుషేయత్వం ప్రతీసర్గం పూర్వసా
 మ్యేనోత్పత్తిః । ప్రవాహరూపేణనిత్యతా । సర్వజగద్వ్యగ్రస్థావభాసివేద
 కర్తృనిరూపణేన బ్రహ్మణస్సర్వజ్ఞత్వం నిరూపితంభవతి । లక్షణముపపా
 ద్యప్రమాణ వ్యవస్థాపనం తత్రైవచింతితం । అస్త్వన్యమేయతా తస్యకీం
 వావేదైకమేయతా । తంత్వోపనిషదేత్యాదా ప్రోక్తావేదైకమేయతా ।
 ఘటవత్సద్ధవస్తుత్వాద్భ్రహ్మస్యేనాపిమీయతే । రూపలింగాదిరాహిత్యానామ
 స్యమాంతరయోగ్యతా - తంత్వోపనిషదంశురుషం పృచ్ఛామీతిశాకల్యం
 ప్రతియాజ్ఞవల్క్యేనోక్తనాక్యే పరబ్రహ్మరూపస్య పురుషస్య ఉపనిష
 ద్వేద్యత్వం ప్రతీయతే, తద్వాక్యం విషయః । తత్ర బ్రహ్మణః ప్రత్యక్షా
 ధిగమ్యత్వమస్తివశేతిసంశయః । పూర్వపక్షస్తు విస్పష్టః । రూపరసాద్య
 భావాన్నేంద్రియయోగ్యతా, లింగసాదృశ్యాది రాహిత్యాచ్చ నానుమా
 నోపమానాదియోగ్యతా, ఉపనిషత్స్వేవాధిగత ఇతివ్యుత్పత్త్యానావేదవి
 స్మనుతేతం బృహంతమిత్యన్యనిషేధ శ్రుత్యావేదైకమేయత్వం భాష్య
 కారైజ్ఞాన్మాదిసూత్రే శ్రుత్యాదయోనుభవాదయశ్చ యథా సంభవమి
 హప్రమాణమిత్యన్యమేయత్వ మంగీకృతమితిచేద్యోధః ప్రధమతః శ్రు
 త్యైవప్రమితే బ్రహ్మణిపశ్చాదనువాద రూపేణానుమానాను భవయో
 రంగీకారాదతో వేదైకమేయం బ్రహ్మ, వేదస్యతు బ్రహ్మప్రమాణత్వం ।

తత్రైవచింతితం । వేదాంతాః కర్తృణాం దేవాదిపరాబ్రహ్మపరా
ఉతఅనుష్ఠానోపయోగిత్యా తర్హాదిప్రతిపాదకాః । భిన్నప్రకరణాల్లిం
గపటాకచ్చ బ్రహ్మబోధకాః । సతిప్రయోజనే నర్థహనేనుష్ఠానతోత్ర
కిం । స్పష్టేవిషయసందేహశా । జీవప్రకాశకవాక్యాని కర్తృపరాణి బ్ర
హ్మప్రకాశకవాక్యాని దేవతాపరాణి । సృష్టిప్రకాశకవాక్యాని యాగాం
గపశ్యానిసాధనపరాణి । తథాసతి । వేదాంతానామనుష్ఠానోపయో
గిత్వం భవిష్యతి । బ్రహ్మపరత్వే అనుష్ఠానాసంభవాన్నిష్ప్రయోజన
త్వం స్యాత్తస్మాద్వేదాంతాః కర్తృదేవతాసాధనదేవతాప్రతిపాదకాః ।
అత్రోచ్యతే । బ్రహ్మపరావేదాంతాః । కుతః భిన్నప్రకరణపరితానాం
తేషాంకర్తృని ప్రతిపాదకతయాకర్మాంగత్వా సంభవాత్ । తాత్పర్య
బోధకలింగపటేకాన బ్రహ్మపరత్వసంభవాచ్చ । లింగపటాంచ పూ
ర్వాచార్యైర్దేశితం । ఉపక్రమోపసంహారా వభ్యాసోపూర్వతా ఫ
లం । అర్థవాదోపపత్తిశ్చ లింగంతాత్పర్యనిర్ణయఇతి । తాత్పర్యలింగా
నికాని । సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదిత్యుపక్రమః । ఐతదాత్మ్యమిదంస
ర్వంతత్సత్యంస ఆత్మాతత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇత్యుపసంహారః । తయో
రుపక్రమోపసంహారయోబ్రహ్మవిషయత్వేనైకరూపమేకలింగం ।
అసకృత్తత్త్వమసీత్యుక్తిరభ్యాసః । మానాంతరానవ గవ్యత్వమపూర్వ
త్వం । ఏకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంఫలం । సృష్టిస్థితిప్రళయప్రవేశ నియమ
నాని పంచార్థవాచాః । మృదాదిదృశ్యంతా ఉపపత్తయః । ఏతైర్లింగై
బ్రహ్మపరత్వంనిశ్చేయం । నచానుష్ఠానమంతరేణ ప్రయోజనాభావః ।
నాయంసర్ప ఇత్యాదావివ బోధాత్సంసారాసర్గ సృష్టేస్సంభవాత్ । వే
దాంతానాం విధిపరత్వాసంభవః । తత్రైవ చింతితః । ప్రతిపత్తిం విధి
త్సంతి బ్రహ్మ్యవసితాదితః । శాస్త్రత్వాత్తే విధాతారోమననాదేశ్య
కీతకనాత్ । నాకర్తృతంత్రేస్త్వివిధిః శాస్త్రత్వంశాసనాదపి । మననా
దిః పురాబోధా ద్బ్రహ్మణ్యవసితాస్తతః । ఏకదేశీమన్యతే బ్రహ్మపర

త్వేషివేదాంతా నబ్రహ్మణ్యేన పర్యవస్యంతి, కింతహివాచరోక్ష్యేణ బ్ర
 హ్మతత్వం ప్రతిపాద్య సశ్చాదపరోక్ష ప్రతిపత్తింవిదధతి। తథాసతివేదాం
 తానాం శాసనాచ్ఛాస్త్రత్వముపపద్యతే, కించశ్రోతవ్య ఇతి శ్రవణంశబ్ద
 జ్ఞానాత్మకం విధాయమంతవ్యోనిది ధ్యాసితవ్య ఇత్యనుభవజానాత్మకం మ
 ననాదికం స్పష్టమేవ విధీయతే, తస్మాత్ప్రతిపత్తేర్విధాతారో వేదాంతా
 ఇతి ప్రాప్తేబ్రూమః । నప్రతిపత్త్యేధిస్సంభవతి, కర్తుమకర్తుచన్యథా
 కర్తుచశక్యత్వేసా పురుషతంత్రత్వాత్, శాస్త్రత్వంతు నానుష్ఠేయశాస
 నాదేవనియతంసిద్ధఃస్తుశంసనేనాపి తదుపపత్తేః । నచశాబ్దజ్ఞానేజాతే ప
 శ్చాద సంభవాత్మకం మననాదికం విధీయతఇతిఃక్తుంయుక్తం, దశమస్తవి
 మసీతివత్, శబ్దస్యైవాపరోక్షానుభవ జనకత్వేన శాబ్దబోధాత్పురైవా
 సంభవనాది నివృత్తయే వ్యాపారరూపస్యకర్తృతంత్రస్యమననాదేర్విధా
 నాత్తస్మాత్తత్వమసీత్యాద యోవేదాంతాః బ్రహ్మణ్యనసితాః । యో
 యంవేదాంతముఖేనబ్రహ్మతత్వనిణాయుభుకోవిచారస్సోయ తద్విజ్ఞాన
 స్వేత్యనేనవాక్యేనవిహితః । శాఖాంతరేష్యయ విధిశ్చూయతే, శ్రోత
 వ్యోమంతవ్యోనిది ధాసితవ్యఇతి, ఏతదర్థంఏవంస్మర్యతే, శ్రోతవ్యశ్చుతివా
 క్యేభ్యోమంతవ్యశ్చోపపత్తిభిః, జ్ఞాత్వాచగతతద్యేయ ఏతేదశకానహేత
 వః । ఇతి । పురాణేపిపథ్యతే । తత్రతావన్నఃశ్రేష్ఠా శ్రవణంనామకేవలం
 ఉపక్రమాదిభిర్లింగై శ్చక్తితాత్పర్యనిణాయః । సర్వవేదాంతవాక్యానా
 మాచార్యముఖతస్త్వియాక । వాక్యాను గ్రహకలన్యాయశీలనంఘనం
 భవేత్ । నిదిధ్యాసమైకాగ్ర్యంత్రవణేమననేపిచ । నిదిధ్యాసనసంజ్ఞాచయ
 ననంచక్వయంబుధాః । ఘోషకారకాంగంస్యాత్తే నాసంభావనాతథా
 విపరీతాచనిర్ములంప్ర వినశ్యతినత్తమాః । ప్రాధాన్యంమననాదస్తినిది
 ధ్యాసనతోపిచ । ఉక్తాతావంతరంగంహి జ్ఞానస్య శ్రవణంబుధాః । తట
 స్థయస్యన్యావృత్త్యామన సంచింతనంతథా । ఇతికర్తవ్యకోటిష్ఠాశ్శాంతిదాం
 త్యాదయస్తథే । ఏతాన్యేష శ్రవణమనననిదిధ్యాసనానిక హేళబ్రాహ్మణే

పాండిత్య బాల్యమాసేన బై ర్వాహ్యత్యవిహితాని । తస్మా ద్వాహ్య
 ణః పాండిత్యం నిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠా సే ద్బాల్యంచపాండిత్యంచ నిర్విద్యాధ
 ణునిరమానంమానంచ నిర్విద్యాధ బ్రాహ్మణత్వతి నిర్విద్యసి శ్చేషేణ సం
 పాద్యఅధత్రితయానుష్ఠానాదూర్ధ్వం బ్రహ్మరూపత్వావిభావాన్సుభ్య
 బ్రాహ్మణోభవతీత్యర్థః । అత్రమననోప యుక్తధీశుద్ధిపరేణ బాల్యేనబైన
 మననముపలక్ష్యతే । బాల్యస్యశుద్ధి పరత్వంచత్పతీ యాధ్యాయస్యచతుర్థ
 పాదేచింతితం । బాల్యంవయః కామచారోధీశుద్ధిర్వా ప్రసిద్ధితః । వయ
 స్తస్యావిధేయత్వేకామచారోస్తునేతరః । మననస్యోప యుక్తత్వా ద్భావ
 శుద్ధిర్వివక్షితా । అత్యంతాను సయోగిత్వాద్విగుద్ధత్వాచ్చనద్వయం । చా
 త్యేనతిష్ఠా సేదిత్యత్రబాలస్యభావో బాల్యమితివ్యుత్పత్త్యా ప్రసిద్ధానయో
 భవేత్ । అధతస్యవిధ్యనహాత్వంతహి బాలస్యకర్మేతివ్యుత్పత్త్యాకా
 మచారకామవాదాదికమస్తు । సర్వధాపినధీశుద్ధి బాల్యమితిప్రాప్తేబ్రూ
 మః । పాండిత్యమాసోఖ్య యోశ్శ్రవణనిదిధ్యాసనయోర్నాద్యే మననంవి
 ధేయత్వేనశ్రుత్యాని వక్షితం । తస్యమననస్యభావశుద్ధి రుపయుక్తా । నరా
 గద్యేషమానాది దోషస్తేన పురుషేణబహిః ప్రవృత్తింపరిత్యజ్యమంతుమ
 శక్యత్వాత్ । బాలస్య కర్మేతివ్యుత్పత్తిస్తుభావశుద్ధౌ కామచారాదికేన
 సమానా । వయః కామచారాతు మననస్యాత్వంతమను పయుక్తా । ప్ర
 త్యుతవిరోధినా । మూఢస్యబహిః ప్రవృత్తస్యమన సోషననవినాశక
 త్వాత్ తస్మాద్భావ శుద్ధిరేవతాల్పంనేతరదుభయం । మునిత్వస్యపిధిక
 ల్పనంతత్రైవచింతితం । అవిధేయంవిధేయంవామానం । తన్నవిధీయతే ।
 ప్రాప్తంపాండిత్యతోమానం । జ్ఞానవాచ్ఛభయంయతః । నిరంతరజ్ఞా
 ననిష్ఠామానంపాండిత్యతః పృథక్ । విధేయంతద్వేదదృష్టిప్రాగుల్లేతన్ని
 వృత్తయే । కషోభబ్రాహ్మణేశూయతే । తస్మాద్బ్రాహ్మణః పాండిత్యం
 నిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠా సేద్బాలకంచపాండిత్యంచనిర్విద్యాధమునిరితి । అస్యా
 యమర్థః । యస్మాద్భహ్మభావః పరమ పురుషార్థః । తస్మాద్భహ్మ

భూషురుపః పతాత్పర్యనిణాయమాపంపాండత్యంనిశ్చేషేణసంపాద్యాధ
 బాలవస్మిరాగద్వేషత్వేన యుక్తోసంభావనానిరాకరణాయ యుక్తీరను
 చింతయన్నవస్తాతుమిచ్ఛేత్తతః పాండత్యబాల్యేనిశ్చేషేణ సంపాద్యాధ
 మునిరితి పండితస్యవిదుషాభావః పాండిత్యమితి జ్ఞానవాచకోయశబ్దః ।
 తథామునిశబ్దోపిమననజ్ఞాన ఇత్యస్మాద్ధాతౌస్తన్నిష్పత్తేస్తస్మాత్ప్రాప్త
 స్యమానస్యనవిధి కల్పనమితిప్రాప్తేబ్రూమః । పూర్వోక్తస్యపాండిత్యస్య
 పునర్మునిశబ్దేనాభిధానే ప్రయోజనాభావాన్నిరతరజ్ఞానఃష్ఠాపూర్వార్థో
 ముని శబ్దేవవివక్షితః । తతస్త్రిస్తాసేదితీసదానువృత్త్యావిధిలకభ్యతే । అస్తి
 చజ్ఞాననైరంతర్యేణ ప్రయోజనం ప్రబలభేదవాసనావాసి తస్యపురుషస్య
 తన్నిష్పత్త్యర్థత్వాత్తస్మాన్నిదిధ్యాసనాత్మకంమానంవిధేయం । యథోక్త
 శ్రవణాద్యా పృత్తిశ్చతుర్థాధ్యాయస్యప్రదమపాదేచితితా । శ్రవణాద్యా
 స్సకృత్కార్యా ఆవత్యావాసకృద్యతః । కాస్త్రుధస్తావతాసిధ్యేత్ప్రయా
 జాదాసకృత్కృతే । ఆవర్త్యాదశకానాంతాస్తై తండులాం తావఘాత
 వత్ । దృష్టేత్రసంభవత్యర్థేనాదృష్టం కల్ప్యతేబుధైః । సకృత్కృతే కృ
 తశ్చాస్తార్థ ఇతిన్యాయేనశ్రవణాదీనాం ప్రయాజాదివత్సకృదేవానుష్ఠాన
 మితిప్రాప్తేబ్రూమః । ఉక్తన్యాయస్యా దృష్టఫలకన్గునిషయత్వాదత్రబ్రహ్మ
 సాక్షాత్కారగలక్షణస్యదృష్ట ఫలస్యసంభవాద్దృష్టేసంభవత్యర్థే నాదృ
 ష్టం కల్పయతి । ఇతిన్యాయేనావఘాతవత్ఫలసిద్ధి పర్యంతాశ్రవణాద్యా ఆవ
 తకానియాః । ఆవృత్తేనవిచారాదినాయతోవెత్యాది లక్షణలక్షితం బ్రహ్మ
 సాక్షాత్కరయతే । తస్మింశ్చ లక్షణవాక్యేయత ఇత్యస్మిన్పదేయదిత్యే త
 త్ప్రాతిపదికం సర్వనామత్వేపిజన్మాదిసన్నిధి బలాత్తదపేక్షితంకారణత్వం
 బ్రూతే । తత్రపంచమ్యాపాదానాధత్వేనిమిత్తం బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమపే
 క్షతే । నిమిత్తాధత్వేచోపాదానాపేక్షేతిచేన్నని మిత్తాద్యుభయాధ
 త్వాత్ । జసికర్తుః ప్రకృతిః హేతౌచేతి సూత్రద్వయేన ఉభయత్రపంచ
 మివిధానాత్ । ననుయతోజాయంతే తద్గుహ్యేత్యేతావతైవ లక్షణసి

ద్వాస్థితీలయపద శ్రవణంవ్యధామితిచేన్నైవం । కువిందవతేకవలనిమిత్త
త్వంవ్యుదసితుంస్థితీహేతుత్వతంతం సంయోగవతేక వలమసమవాయి
త్వంవ్యుతసితుంలయహేతుత్వం తతః శ్రమేణజన్మస్థితీలయైనిక మిత్రాస
మవాయ్యపాదానత్వానిసిద్ధ్యంతి । ననులోకే భూతానాముత్పత్త్యదశక
నాద్భూతికానాం భూతకార్యత్వాన్న బ్రహ్మసాదానమితిచేన్న । భూ
తోత్పత్తైరాగమసిద్ధత్వానస్తీష్ఠ్యవీసంత్యాప ఇత్యేవంభూతానాంసదను
రక్తజ్వేన ప్రతిభాసాత్పద్వస్తు భూతోవాదానం । తచ్చవస్తు బ్రహ్మభౌతి
కోత్పత్తౌ భూతానిమృదః ఖండభవసతో వాంతరావస్థాయాపాణి । ఉపా
దానంతువృత్త్యత్పద్వస్త్యైవసక ఘటస్సచ్చక్రీరమిత్యేవంసదనురక్తజ్వే నై
వభౌతికానాం ప్రతిభాసాత్ । యథా ప్రాక్భూతానాంపామరాణాంచదృ
ష్టా తంత్యురక్తస్య పటస్యతంతవవీహాపాదానం తద్వదాకాశకాలాదయ
ఉత్పద్యతే । విభక్తత్వాద్భుటశరావాదివత్ । ఇత్యేవంతన్నిత్యవాదినం
ప్రతి ప్రయోక్తవ్యం । సృజ్యస్య సర్వజగతో విచిత్రత్వాత్ । తదన్య
ధానుపపత్యాప్రప్టు బ్రహ్మణః సర్వజ్ఞత్వంసర్వశక్తి యుక్తత్వంచసిద్ధ్య
తి । నహివిచిత్రప్రాసాద విషయజ్ఞానశక్తిభ్యాంవినా తన్నిర్మాతృత్వంక
స్యచిద్దృష్టం । యద్యశ్యుండియస్య బ్రహ్మణస్సర్వసమజ్ఞానకారణానిప్ర
త్యక్షౌది ప్రమాణానిసంతి । తథావీశ్రుతియుక్తిభ్యాం సర్వజ్ఞత్వమచ్యు
పేయం యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్సర్వజ్ఞానమయంతవ ఇతిశ్రుతేః । యుక్తిశ్చై
వంద్రష్టవ్యా । సర్వవిషయాకారాకారేషు మాయాపరిణామేషు ప్రతిబిం
బితంచైతన్యంసత్వాను భవఇత్యుచ్యతే । తస్యపరమేశ్వరస్యచ విషయైరా
ధ్యాసికసంబంధాద్వతకమాన సర్వపదార్థజ్ఞానం తావత్సిద్ధం । అతీత
విషయాణాంత్వ వచ్చిన్నమాయావృత్తీనాంచనివృత్తౌతత్సంసారరా అస్మ
దాదివదతీత విషయాస్మృతిరూపామాయాపరిణామాభవంతి । తత్ప్ర
తిబింబితానుభవేన అతీతసర్వజ్ఞజ్ఞానమపి సిద్ధ్యతి । తదాస్మషేః ప్రా
గపిప్రత్యమాణపదార్థావధారణస్యకులాలాదిషుద్భవత్వాదాగామి న

ర్వవస్తుజ్ఞ మపిస్వమాయాపరిణామవశాత్సిద్ధ్యతి । తస్మాద్యుక్తం సర్వజ్ఞ
 త్వం । సర్వశక్తయశ్చశ్రుతిస్మృతిసిద్ధాః । పరాస్యశక్తిర్విదైవశ్రూయ
 తత్తతిశ్రుతిః । శక్తయస్సర్వభావానామచింత్యజ్ఞానగోచరాః । యతోతో
 బ్రహ్మణస్తాసుసర్గాద్యాభావశక్తయ ఇతి స్మృతిః । ఈదృశస్య సర్వజ్ఞ
 స్యసర్వశక్తే బ్రహ్మణోజగజ్జన్మాది కారణత్వం లక్షణం । జన్మాదేజక
 గన్మత్వ త్వేతత్త్వయోగ కస్య కారణత్వస్యలక్ష్యేబ్రహ్మణి వతఃమానత
 యాలక్షణం । సంభవతి । నచక్రియా ప్రవేశాత్సకత్వమాపస్య కారణత్వస్య
 లక్షణతయాప్రకృష్టప్రకాశశ్చంద్రాత్మాదావివలక్ష్యబ్రహ్మస్వరూపాంత
 ర్భవేబ్రహ్మణఃకూటస్థత్యంహీయేతేతివాచ్యంకాకాశ్రయత్వవదాపాధిక
 త్వేనతటస్థత్వాత్ కాకవంతోదేవదత్తస్యహృత్ప్రకాశాధికరణత్వంన
 గృహేతర్భవతి । కాకాదివిగమేపిగృహైక దేశభంగబుద్ధ్యభావాత్ । అ
 తోగృహస్యకాకావస్థానోపాధిక ధర్మత్వాత్కాకాధికరణత్వంయథా
 తటస్థ లక్షణంతథా బ్రహ్మణోజగ్మాద్యుపాధిక ధర్మకారణత్వం తట
 స్థలక్షణం । తస్యచ లక్షణస్యమిథ్యాత్వాన్నాద్యైతహానిః । యస్సర్వస్సా
 రజ్జ్వరిత్యత్ర మిథ్యాభూతోపిసర్వః ఆధ్యాసికసంబంధవ శాద్యధాఃజ్ఞా
 లక్షణంతథా బ్రహ్మణః కారణత్వమపి లక్షణం భవిష్యతి । కారణ
 త్వేపి బ్రహ్మణోధిష్ఠానమాత్రత్వాన్నికారాంశేమాయాయా ఏవప్రయో
 జకత్వాన్నా సంగత్వహానిః । సర్వస్మిన్జగతిసత్తాస్ఫుర్యాకారేణ బ్ర
 హ్మణోనుగతత్వాద్విక్రీయమాణత్వాకారేణ మాయాయా అప్యనుగత
 త్వాదుభయంమిళితోపాదానం । తత్రోభయరూపకారణత్వే గుణప్రా
 ధాన్యవివేకే వివక్షాను సారేణద్విసూత్రన్యాయోవాశక్తిశక్తిమాన్య
 యోవా అధిష్ఠానారోప్యన్యాయోవాయోజనీయః । యథాసూత్రద్వ
 యనిర్మితకర్తృత్వంసం యుక్త సూత్రద్వయంసమ ప్రధానభావేనోపా
 దానం । తథాజగతో బ్రహ్మమాయాచేత్యుభయప్రాధాన్యంకేచిదా
 హుః । అన్యేత్వేవ మన్వతే । యథాశక్తి మానగ్నిదకహతీత్యత్రశక్తే

దాహనిర్వాహకత్వేపి తస్యాశ్చక్తిమత్తనూనపాత్పారతంత్ర్యాదగ్నేః
ప్రాధాన్యం । తథామాయాయాశక్తిత్వేనోప సజ్జనాచ్ఛక్తిమతో బ్ర
హ్మణ ఏవప్రాధాన్యమితి । అపరే త్యేవమాహుః । యధారజ్జవ్యతిరేకే
ణసర్వశరీరస్యా భావేపిభ్రాంతికారేణజ్జతిరస్కారేణవ్యవహీయమాణత
యాశర్వః ప్రధానం । తథామాయాయాః ప్రాధాన్యమితి । సర్వధా
పి శ్రూయమాణంజగత్కారణత్వంమాయావిశిష్టస్య బ్రహ్మణ ఏవో
పపన్నం.

జగత్కారణరూపేణ తటిస్థ లక్షణేనోప లక్షితస్య బ్రహ్మణోవి
జ్ఞానేవిచారస్సాధనమిత్యేవం రూపం శ్రుతవతోభృగోః ప్రథమపర్యా
యేనంపన్నం నిశ్చయందశాయతి.

సతపోతప్యత । సతపస్తప్తావలన్నం బ్రహ్మేతి
వ్యజానాత్ అన్నాధ్యేవ ఖల్విమానిభూతానిజా
యంతే అన్నే సజాతాని జీవంతి । అన్నం ప్ర
యంత్యభిసంవిశంతీతి.

శపశ్శబ్దేనాశ్రమ చతుష్టయధర్మోవివక్షితః । తస్యాశ్రమచతుష్ట
యధర్మస్య బ్రహ్మజ్ఞానహేతుత్వావినాశ్రమి ధర్మస్య జపాదేరపి తద్దే
తుత్వయద్యపిసిర్గీతం । తథాప్యాశ్రమిణామేవ ధర్మోతిప్రశస్తః । తథాచ
బాదరాయణేననూత్రితం । అతస్త్వితరజ్యాయోలింగాచ్చేతి । ఆశ్రమధర్మో
పితపశ్శబ్దః శ్రుతిస్మృత్యోఃప్రయుజ్యతే । తపోహిస్వాధ్యాయఇతి బ్రహ్మ
చారిధర్మః । ఏతత్తపవావతపిత్యాహుర్యస్స వందదాతీతిగృహస్థస్యధర్మః
తపోనానశనాత్పరమితివనస్థస్యధర్మః । మనసశ్చేంద్రియాదాంచప్రేక్షా
క్ర్యం పరమంతపితసజ్జాయస్సర్వ ధర్మేభ్యస్సధర్మః పరమతత్వమితి
ధర్మః । తత్రతేషాంమధ్యే స్వాధ్యాయేనబ్రహ్మసంబోధ ప్రమాణంసంసా
దితంభవతి । దానేనవివిదిషోత్పద్యతేదానేనతపసానాశకేనేతిశ్రుతేః । అనశసస్యేంద్రియతర్ప
నివాదితంభవతి । దానేనతపసానాశకేనేతిశ్రుతేః । అనశసస్యేంద్రియతర్పని

వారకత్వం సర్వజనప్రసీద్ధం | ఏకాగ్ర్యస్ససాక్షాదేవజ్ఞాన హేతుత్వందృశ్య
 తే | త్వగ్యాబుధ్యేత్యాత్మాత్మాతం | అతస్సభృగుస్సాన్విధ్యాయపూర్వకమైకా
 గ్ర్యరూపంతపఃకృతవాన్ | తేనైకాగ్రేణయక్తోవిచార్య జగజ్జన్మస్థితిలయ
 హేతుత్వలక్షణ యోజనేనాన్నస్యబ్రహ్మత్వం నిశ్చితవాన్ | భూతశబ్దేన
 స్థూలదేహోవివక్షితః | తేషామన్నదుత్పత్తౌ లోకప్రసిద్ధిద్యోతనార్హోహి
 శబ్దః | గర్భాశయస్థాన్నరసాత్మక శుక్లశోణితవృత్తిరిక్తం కారణం వ్యావ
 తికాయితమేవకారః | అన్నాత్పురుషఇతి శ్రౌతప్రసిద్ధ్యధికాంఖలుశబ్దః |
 యద్యచ్ఛాకాశాదిభూతాని స్వరూపేణాన్నాన్నోత్పద్యంతే | తథాపిదే
 హాకారేణపరిణతానాం భూతానాంజన్మాన్నాధీనమిత్యేషస్య జగద్దేతు
 త్వమభిప్రేతం | అత్రతపశబ్దేనైషా మాశ్రమాణాంధర్యోవివక్షితః | తే
 షా సద్భావస్తృతీయాధ్యామస్య చతుర్థపాదేచి-తితః | నాన్త్యూధక్వా
 రేతాకివాస్తివాస్త్యసావవిధానతః | వీరఘాతేవిధేక్షుప్తావంధవంగ్వా
 దికాస్త్పృతిః | అస్త్యేషా ర్వేవిధేక్షుప్తిర్వీరహాన్వికోగృహీ | అంధాదేపృ
 థగుక్తత్వాస్సస్త్థానాం శ్రూయతేవిధిః | పూర్వాధికరణేస్వతంత్రమాత్మ
 విజ్ఞానమిత్యుక్తం | తస్యవాన్మవిజ్ఞానస్సార్థ్య రేశసాగ్రశ మేసులభత్వాదా
 శ్రమసద్భావశ్చింత్యతే | తత్రనాన్త్యూధక్వారేతాఇతి ప్రాప్తంకతః | విధ్య
 భావాత్ | త్రయోధర్మసంధాః | యజ్ఞోధ్యయదానమితి ప్రథమస్తప
 ఏవద్వితియోబ్రహ్మచర్యాచార్య కులవాస్థిత్వయిత్యత్రయజ్ఞా ద్యుపలక్షి
 తగార్హస్థ్యస్యతపశ్శబ్దంక్షితీవాచప్రప్థవ్యస్య వైష్ణికబ్రహ్మచర్యస్య పరా
 మర్శమాత్రంగమ్యతే | నతువిధినుసలభ్యతే | నచాపూర్వాధికత్వేనవిధిఃక
 కల్పయితుంశక్యః | వీరహావాసీషదేవానాంయోగ్ని ముద్వాసయతఇత
 స్మ్యుద్వాసలక్షణస్య గాహన్తపరిత్యాగస్య నిందితత్వాత్ | చత్వారిత
 శ్రమాఇతి స్మృతిస్తు గాహన్త ధర్మానధిక్యతాంధపం గ్వాదివిషయాభవి
 వ్యతి | నహ్యంధస్సాజ్ఞావేక్షణాదికే కర్మణ్యాధికారోస్తినాపీపం గోర్విష్ణు
 క్రమోద్యుపేతే కర్మణ్యాధికారః | తస్మాచ్ఛత్రురాదిపాటవయుక్తస్య పురు

షస్యశ్శజ్ఞానోపయుక్తః షోధన్వరేత ఆశ్రమానాస్తీతి ప్రాప్తే బ్రూమః।
 అమృతాధన్వరేతా ఆశ్రమః విధ్యశ్రవణేష్యశ్చూర్యధాన్వేనతస్యకల్పయి
 తుంశక్యత్వాత్ సచవీరఘాతదోషః। ఉత్సన్నాగ్నికగృహస్థ విషయత్వాత్
 వీరహత్యాః। యత్స్వంధాదివిషయత్వం స్మృతేరుక్తం గదసత్। అథపు
 నరవ్రతీవ్రతీవా స్నాతకోస్నాతకోవా ఉత్సన్నాగ్నిరనగ్నికోవా యదహ
 రేవవిరజేత్తదహరేవ ప్రవజేదితిగాహాన్ధ్యానధిక్యతానాం పురుషాణాం
 సతివైరాగ్యే పృథక్సన్యాసవిధానాత్। నచచక్షురాది పాటవవతాం పురు
 షాణామూశ్రమాంతరవిధిః కల్పనీయః। జాబాలశ్రుతౌప్రత్యక్ష విధ్యుపలం
 భాత్। బ్రహ్మచర్యంసమాప్యగృహీభవేత్। గృహవిశేషాత్వా ప్రవ్రజే
 దితి। తస్మాదస్త్యశ్రమాంతరం। ఆశ్రమాణామవరోహాభావస్తతైవచింతి
 తః। అవరోహాస్త్యశ్రమాణాంనవారాగాత్సవిద్యతేపూర్వధస్మశ్రద్ధయా
 వాయథారోహస్తదైచ్చికః। రాగస్యాతిషిద్ధత్వాద్విహితవైవధర్మతః।
 ఆరోహనియమోక్త్యాదేర్నావరోహోస్తిశాస్త్రుతః। బ్రహ్మచర్యంసమా
 ప్యగృహీభవేద్దృహద్వనీ భూత్వాప్రవ్రజేదిత్యాశ్రమాణామారోహా
 చ్ఛాయాపేణ యథాభవతి। తథాపారివ్రజ్యాద్వనస్థిత్యాద్వవరోహోపి
 క్వచిద్రాగవశాత్ క్వచిత్పూర్వాశ్రమ శ్రద్ధావశాచ్ఛయుక్తైతి ప్రాప్తే
 బ్రూమః। రాగస్తావన్నిధ్యాజ్ఞానమూలత్వాన్నిషిద్ధః। నచపూర్వాశ్రమధ
 ర్మశ్రద్ధాయుజ్యతే। ఉత్తమాశ్రమిణం ప్రత్యవిహితత్వేనధర్మత్వాభావాత్
 నహియోయేనస్వనష్టాతుం శక్యతేశక్తియతేచ సతస్యధర్మోభవతి। కింత
 హియోధర్మోయం ప్రతివిహితస్సతస్యధర్మః। కించఅరణ్యమియాత్తతో
 నపునరేయాదిత్యవరోహ నిషేధేనారోహో నియన్యతే। నచారోహావద
 వరోహే శిష్టాచారోదృశ్యతేశస్సన్నాస్త్యవరోహః। ఆశ్రమభగ్నిం
 శేప్రాయశ్చిత్తం తతైవచింతితం। భగ్నిష్టోధ్వరేతసానాస్తిప్రాయశ్చి
 త్తనుధాస్తివా। అదర్శనోక్తేర్నాస్త్వేవ వ్రతినోగదాభంశుః। ఉపసా
 తకమేవైతస్వత్రినోషధునాంసవత్। ప్రాయశ్చిత్తాచ్ఛసంసారాచ్ఛ

ద్విర్యత్పరంవచః। వైషికబ్రహ్మచర్యదూర్ధ్వారేతస్త్వం పాప్యపునః
 స్త్రీప్రసంగేనభిష్టస్య పాయశ్చిత్తంనాస్తి ఆరూఢోవైషికం ధర్మంయ
 స్తుప్రచ్యవతేపునః। ప్రాయశ్చిత్తంనపశ్యామి! యేనశుద్ధత్సత్సహజితప్రా
 యశ్చిత్తాదర్శనాత్। అథయోబ్రహ్మచారీస్త్రీయముపేయా త్సగదభం
 పశుమాలభేతేత్యస్తి ప్రాయశ్చిత్తమితి। ప్రాప్తేబూరిమః। యథాఉపకు
 ర్వాణస్య మధుమాంసభక్షణం ఉపపాతకమితిప్రాయశ్చిత్త పునస్సంసారా
 రావిద్యేతే తద్వదూర్ధ్వారేతసో గురుదారాదిభ్యోన్యత్ర ప్రిన్యత్తిరుప
 పాతకమేవ। నహి హిపాతకం॥ తతఃప్రాయశ్చిత్తాద్వాపునస్సంసారా
 ద్వాశుద్ధిర్భవతి। యదిమహాపాతకేష్వపరిగణితత్వే నోపపాతకత్వమా
 శ్రిత్యపాయశ్చిత్తముచ్యేత। తస్మాత్తదదర్శనవచనస్య కాగతిరిచేద్యత్తు
 పరమేతద్వాక్యమితి ప్రాప్తేబూరిమః। అతఏవపాయశ్చిత్తం నపశ్యామి
 త్యాహ। నతునాస్తితిప్రాయశ్చిత్తంతుగర్దభపశురేవవైషికోపకుర్వాణ
 బ్రహ్మచారిత్వస్యసమత్వాత్। తథావాన ప్రస్థపరివాజకయోరపిభం
 శేప్రాయశ్చిత్తం స్థగ్యతే వానప్రస్థో దీక్షాభింశే
 కృచ్ఛం ద్వాదశరాత్రం చరిత్వామహాకక్షవర్ధయేత్ భిక్షుర్వశ్యతత్సో
 మవృద్ధివజ్రంస్వ శాస్త్రసంసారభితి। కక్షవృద్ధిర్వనావాసః। సో
 మవృద్ధిరపిసపవ। ప్రాయశ్చిత్తేనాముష్మికమాత్రశుద్ధిస్తత్త్రైవ దశిత్తా।
 శుద్ధిశ్చిత్తైరుపాదేయస్యాప్యోవాదోషహనతః। ఉపాదేయోన్యధాశు
 ద్ధిఃప్రాయశ్చిత్తకృతాపృథా। ఆముష్మికేవశుద్ధిస్సాన్యత్తత శ్చిష్టాస్త్వ
 జంతితం। ప్రాయశ్చిత్తాద్దృష్టవాక్యాదశుద్ధిస్సైవహికిష్యతే। పూర్వోక్త
 ప్రాయశ్చిత్తాపాదితశుద్ధ్యస్యధానుపపత్యాకృతప్రాయశ్చిత్తస్య పురుష
 స్యశిష్టైస్సహవ్యవహారోస్తితిప్రాప్తేబూరిమః। ఆముష్మికశుద్ధిసద్భావేపి
 ప్రాయశ్చిత్తాదశానవచనాదైహికశుద్ధ్యభావాచ్ఛిష్టై రేవన వ్యవహార్యః।
 ఏతేష్వాశ్రమేషుసర్వవేత్త్యులోకాభవంతితిలోకవిశేష ప్రాప్తిహేతోః
 ప్రవృత్తిలక్షణస్య తపసోజ్ఞానసాధనత్వా భావాన్నివృత్తి లక్షణద్యైకా

గ్రాదిరూపస్యతపసోజ్ఞానసాధనత్వం తత్రైవచింతితం । లోకకామ్యాశ్ర
మీబ్రహ్మనిష్ఠామహాత్మివానవా । యథావకాశంబ్రహ్మైషజ్ఞాతు షన్మ
త్యవారణాత్ । అనన్యచిత్తతాబ్రహ్మనిష్ఠాసౌకర్మలేకధం । కర్మత్యాగీ
తతోబ్రహ్మనిష్ఠామహాత్మినేతరః । త్రయోధగ్మసగృధాయజ్ఞోధ్యయనం
దానమితప్రథమస్తపవద్వితీయోబ్రహ్మచార్యచార్యకులవాసీ । తృతీయః
అత్యంతమాత్మానమాచార్యకులేవసాదయన్నిత్యాశమానధి కృత్య సర్వ
ఏతే పుణ్యలోకాభవంతీత్యాశ్రమాస్త్రాయినాంపుణ్యలోకవిభిధాయబ్ర
హ్మసంస్థామృతత్వమేతీతి మోక్షసాధనత్వేనబ్రహ్మైష్వతాప్రతప్యతే ।
సేయంబ్రహ్మనిష్ఠాపుణ్యలోకకామిన శ్రమిణోపిసంభాష్యతే । ఆశ్రమక
ర్మానుష్ఠాయయథావకాశంబ్రహ్మని యాఃకర్తుంశక్యత్వాత్ । సహిహాక
కామీబ్రహ్మవిజానీయాదితినీషేధోస్తితస్మాదస్తిసర్వస్యాత్యాశ్రమిణో బ్ర
హ్మనిష్ఠేతిప్రాప్తైబ్రాహ్మః । బ్రహ్మనిష్ఠానామసర్వవ్యాపారత్యాగేనానన్య
చిత్తతయాబ్రహ్మణీసమాప్తిః । నచాసాకర్మశూరేసంభవతి । కర్మానుష్ఠా
నకర్మత్యాగయోః పరస్పరవిరోధాత్ । తస్మాత్కమత్యాగిన ఏవ
బ్రహ్మనిష్ఠాః

అథభ్యగోర్ద్వితీయపర్యాయే సప్తన్నం నిశ్చయందర్శయతి॥

తద్విజ్ఞాయపునరేవవరుణంపితరముపససార । అ

ధీహిభగవోబ్రహ్మేతి తగ్గంహోవాచ । తపసాబ్ర

హ్మవిజిజ్ఞానస్వ । తపోబ్రహ్మేతి సతపోతప్యత ।

సతపస్తప్తాప్రాణోబ్రహ్మేతివ్యజానాత్ । ప్రా

ణాద్ద్యేవఖల్విమానిభూతాని జాయంతే ప్రాణేన

జాతానిజీవంతి । ప్రాణంప్రయంత్యేభిసం విశ. తీతి

తత్పురోక్తమన్నస్యబ్రహ్మైష్వంవిజ్ఞాయాన్నస్యయతోపేత్యాంల
క్షణసద్భావాద్విజ్ఞాయ విశేషేణసశ్చిత్తతస్మిన్నపరితుష్టోబుభుక్ష్యతియ
వాన్పునరపిఅధీహిభగవత్తతి మంత్రపురస్కరంగురుముప్రాసస్తారేవనత్వా

లస్యంకృతవాక్ । అపరితుష్టస్యభృగోరయమాశయః । వాజసనేయిన
స్తావదేవమామనంతి । అన్నంబ్రహ్మేత్యేక ఆహుస్తన్నదధాపూయతివా
అన్నమృతేప్రాణాదిత్యన్నస్యపూతీగంధస్తత్కార్యే దేహేస్పష్ట ముపల
భ్యతే । విష్ణుపురాణేప్యసావశీకతః । స్వదేహశుచిగంధేన నవిరజ్యేతయః
పుమాన్ । విరాగకారణంతస్యకిమన్యమపదిశ్యత ఇతి । తస్మాద్దేహోత్ప
త్తిస్థితిలయకారణస్యాన్నస్యబ్రహ్మత్వంనయ క్తమితితస్యోపపన్న పాదస్య
భృగోర్వరుణఃపూర్వోక్తమైకాగ్ర్యరూపం తపవీవసాధనత్వేనోపదిశేత్ ।
తస్యచతపసా బ్రహ్మసాక్షాత్కారం ప్రత్యంతరంగత్వ వివక్షయా తపో
బ్రహ్మేత్యభేదఉపచరితం । సశ్వజ్ఞానాది స్వరూపలక్షణ వాక్యేన బ్రహ్మ
ణ్యుపదిష్టే సతి ఆగవప్రమేయత్వేనధర్మాధర్మవత్పరోక్ష మేవబ్రహ్మోపది
శ్యేత । ఏకాగ్రయాబుధ్యాద్రష్ట శక్యమిన్యభిప్రేత్య బ్రహ్మస్వరూప మను
క్త్వావరుణస్తపవీవోక్తవాక్ । భృగుశ్చైకాగ్రచిత్తేన పూర్వోక్తం జగ
త్కారణత్వలక్షణం యోజయిత్వా ప్రాణస్యబ్రహ్మత్వంనిశ్చితవాక్ । ఐత
రేయీణఃప్రాణస్యదేహోత్పత్తినిమిత్తత్వం వ్యతిరేకముఖేనామనంతి । సహ
వాఙ్మతేప్రాణాదేతస్పిచ్యతే । యద్వాఙ్మతేప్రాణాదేతస్పిచ్యేతపూయే
న్నసంభవేదితికశ్చిజ్జీవోలింగదేహాయుక్తఃస్వగాన్మరకాద్వాప్యప్తిద్వారే
ణాగత్యాన్నేనసహపురుషంప్రవిశ్యరేతసా సహయోషిద్గర్భం యథా
ప్రవిశతితథాతదేత స్త్వంతఃప్రవిష్టేనప్రాణవాయునాశోషం ప్రాప్యపిం
చాదిక్రమేణదేహముత్పాదయతి । ప్రాణాభావేతుదేహం నోత్పాదయతిత్య
ర్థః । యథోత్పత్తి హేతుత్వం తథాజీవన హేతుత్వమపికాపీతికిన ఆమనం
తి । యావదస్మించ్ఛరీరేప్రాణోవసతి తావదాయురితి । ప్రాణోత్కాగ్రం
తద్దేహస్య మరణంప్రసిద్ధం । తస్మాదుపాదానత్వాభావేపిజన్మాదనిమి
త్తత్వాత్ప్రాణోబ్రహ్మేతిభృగోర్నిశ్చయః ।

అధత్పతీయపర్యాయేసంపన్నంనిశ్చయందర్శయతి॥

తద్విజ్ఞాయపునరేవవరుణం పితరముపససార॥ అధీ

హిభగవోబ్రహ్మేతి తగ్ంహోవాచ తపసా బ్రహ్మ
విజ్ఞానస్వ । తపో బ్రహ్మేతి తపోతస్య తసత ప
స్తప్తా మనో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । మనసో హ్యేవ
భిర్విమాని భూతాని జాయంతే మనసా జాతాని జీ
వంతి మనఃప్రయంత్యభి సంవిశంతీతి ।

• ఇతి ప్రాణస్య జడత్వాద్భిర్హృత్స్వమయ క్తం । విజ్ఞానం బ్రహ్మ ప్రజ్ఞానం
బ్రహ్మ విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ ఆనందో బ్రహ్మేత్యాదౌ బ్రహ్మణ శ్చేతన
త్వం ప్రత్యయతే । మనశ్చ జ్ఞానశక్తిత్వాచ్ఛేతనం జన్మాదికారణత్వ లక్షణం
మనసి విద్యతే । యథా పూర్వత్రగర్భే ప్రాణ ప్రవేశస్య దేహే చాత్పత్తి నిమి
త్తత్వము క్తం తథా ప్రాణ ప్రవేశోపి మనోధీనతయా ప్రశోత్తర వాక్యయో
రాధ్వోశక్తై రామ్నాయతే । కథమాయాత్యస్థిం చ్చరీర ఇతి గార్గ్యస్య ప్రశ్నః
మనోకృతే నాయాత్యస్థి శరీర ఇతి పిష్పలాదస్త్యుత్తరం । మనోకృతో మనఃకృ
త ఇతి ఈదృశం దేహం ప్రవిశామి త్యేవం విధో మరణకాలీనకర్మప్రేరితః మన
సి జాయమానస్సంకల్పోయస్తేన సంకల్పే న పూర్వదేహావసానజనితేన తత్ర
త్యః ప్రాణోస్థి కథా విశరీరేన మాయాతి । అయమర్థస్తు తస్య మేవ శ్రుతౌ
విస్పష్టమామ్నాయతే । ఇంద్రియైస్స సినంపద్యమానైర్యశ్చిత్రేనైష ప్రా
ణ ఆయాతి । ప్రాణస్తేజసాయుక్తః స ఆత్మనాయథా సంకల్పితం లోకం
యతీతి మరణకాలే మనసి వృత్తిలయః ప్రాప్నువద్భిర్వాగాదీంద్రియైస్సహి
తోజీవోయస్మిన్చావిదేహే చిత్తవృత్తియక్తోభవతి తేన భావిదేహ విషయ
జ్ఞానేన సహైషజీవః ప్రాణమాయాతి । ప్రాణప్రధానోభవతి । సచ ప్రాణ
స్తేజసా భావిదేహ లక్షణయక్తోలింగదేహం సర్వం జీవాత్మనా సహ సంక
ల్పానుసారిణం లోకం ప్రాపయతే । తత్ర దృష్టాంతో బృహదారణ్యకే స
మామ్నాతః । తద్యథా తృణజలూకా తృణస్యా తంగత్వాన్యమాక్రమమా
క్రమ్యాత్మాన ముపసంహరతీతి ఏవమేవ అయమాత్మేదం శరీరం నిహత్యా
విద్యాంగమయిత్వాన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మాన ముపసంహరతి అస్యా

గుణార్థః । తృణేషుసంచరంతీజలూకాతృణాగ్రంప్రాప్యప్రథమంముఖేనతృ
ణాంతరమువలఁబ్బతతః పృష్ఠభాగంతృణాంతరేనయతి । తథా జీవాత్మా
మరణకాలేస్వకీయత్వాభిమానపరిత్యాగేనేదంవతఃమానశరీరమవిద్యాం
గమయిత్వాచైతన్యరాహిత్యమాపాద్యచనసాదేహాంతరం భావయిత్వా
కృష్ణలింగదేహవిశిష్టం స్వాత్మానందేహాంతరంనయతి । తస్మాద్దేహ
పిరిష్ట్యాఃప్రాణినోమనసాజాయంతేయథాహాకేకృషీవాణిజ్యాదేజీవానోపా
యస్యమనసావిచార్యసంపాద్యత్వాన్మనసోజీవనహేతుత్వం । ఉక్తరీత్యా
మనసాఽభిమానపరిత్యాగేనమరణాల్లముహేతుత్వంచ । తస్మాల్లక్షణసద్భా
వాన్మనసాఽబ్రహ్మత్వేనిశ్చితః॥

అథచతర్థపర్యాయే సంపన్నంనిశ్చయందర్శయతి॥

తద్విజ్ఞాయపునరేవవిరుణంపితరముపససార । అ
ధీహిభగవో బ్రహ్మేతి తగ్మహివాచ తపసా
బ్రహ్మనిజ్ఞానస్వ । తపో బ్రహ్మేతి సతపోతత్యత
సతపస్తప్త్యా విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ ।
విజ్ఞానాద్వేదఖిత్వమాని భూతాని జాయంతే వి
జ్ఞానేన జాతాని జీవంతి విజ్ఞానంప్రయంత్యభి సం
విశంతీతి

మనసశ్చక్షురదితతరణత్వేనకర్తృపారతంత్ర్యాఽబ్రహ్మత్వం
యుక్తం । విజ్ఞానస్యకర్తృత్వంవిజ్ఞానంయజ్ఞాతనుతత్తతిస్పష్టమామామితం । త
ల్లక్షణంచత్రవిజ్ఞానేనులభంకర్మద్వారాదేహోజ్ఞప్తిహేతుత్వాత్ । య
తగ్మక్షురుతేతదభిసంపద్యతే । పుణ్యోవైపుణ్యేనకర్మణాభవతిపాపఃపా
పేనేత్యాదిక్షుతే । తాకికకృష్యాదేకకర్తృత్వేన జీవనహేతుత్వం మరణ
కారణయుద్ధాదిప్రవృత్త్యలయహేతుత్వంచతస్మాల్లక్షణలక్షితస్య విజ్ఞాన
స్యబ్రహ్మత్వంయుక్తం

అథపంచమపర్యాయే సంపన్నం నిశ్చయందర్శయతి॥

తద్విజ్ఞాయ పునరేవ వరుణం పితర ముపససారః
అధీహ భగవో బ్రహ్మేతి తగ్ం హేవావాచః తప
సా బ్రహ్మవిజిజ్ఞానస్వ తపో బ్రహ్మేతి సతపోతప్య
త । సతపస్తప్త్యా ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ ।
ఆనందాద్దేవఖల్విమానిభూతాని జాయంతే అనం
దేన జాతాని జీవంతి । ఆనందం స్రయంత్యభి సంవి
శంతితి ।

కర్తృత్వస్య క్షేశాత్కృత్యాన్నవిజ్ఞానస్య బ్రహ్మత్వం యుక్తం । కిం
చాన్నాదివిజ్ఞానాంతానాంచ తున్దామపి న సర్వభూతోత్పత్తి హేతుత్వమ
స్తి । ఆకాశాదిభూతానామన్నాదిభ్యోభౌతకేభ్యోజన్నాసంభవాత్ । ఆనం
దస్య తు క్షేశరహితత్వాత్ సమాపత్వేన సర్వాభీష్టతయా పరమపురుషార్థ
త్వాదాకాశాదిసర్వభూతకారణత్వాచ్చ బ్రహ్మత్వం ముఖ్యమేవ సంభవతేత
స్యానందస్య స్వరూపంచందోగామనంతి । యోవైభూమాతత్సుఖం నాత్మే
సుఖమస్తి । భూమైవ సుఖమితి ద్వాహి పదార్థాభూమా అల్పంచేతి । తత్త
త్రబహోర్భావోభూమేతి పుత్పత్తే బాహుల్యాశ్చ కోయః పదార్థః తదేవ
సుఖం । నతు భూమ్నానిపరీతే అల్పేపదార్థే సుఖమస్తి । అల్పపదార్థే సుఖం
నాస్తీత్యర్థః । భూమాతత్సుఖంభవత్యేవ । తయోర్భూమాల్పయో లక
క్షణభేదస్తతైగ్రివామ్నాతః । యత్ర నాన్యత్పశ్యతినాన్యచ్ఛోణోతి నాన్య
ద్విజానాతిసభూమా । అథయత్రాన్యత్పశ్యత్యన్యచ్ఛోణోత్యన్యద్విజానా
తితదల్పమితి । అన్యోదష్టాస్వాతిరిక్తమన్యద్గ్రీష్టవ్యంపశ్యతీత్సా దయప్రి
పుట్యోయస్సిన్నద్వైతపదార్థేన సంతి । సోయమద్వైతపదార్థో భూమా ।
త్రిపుటిరూపంద్వైతం యస్మిన్ జగత్యస్తితజ్జగదల్పం । తయోర్భూమాల్ప
యోర్నిత్యత్వాన్యత్వేచ తతైగ్రివామ్నా యేతే యోవైభూమాతదన్యతం
అథయదల్పంతస్మర్త్యమితి ద్వైతావస్థయోజాగ్రత్సప్తరూపయోర
ణురేవప్రామేణానుభూయతే । యదిక్వచిత్కదాచిత్సుఖంస్యాత్తదపి సు

సుఖంసాధనప్రయాసతారతమ్య వినాశిత్యదోషైరుపేత త్వాద్దుఖమేవ త
దుక్తం శ్రేయోనూగకారైః । ఇహబతదుర్లభలాభాస్సుఖ లేశాభంగినః
శరీరభృతాం । తేపిచదుఃఖాయాతోదుఃఖానిపునస్తతోదుఃఖాని అనేనాభి
ప్రాయేణనాల్పేసుఖమస్తీత్యుక్తం । అద్వైతావస్థయోస్తుసుషుప్తి సమా
ధ్యోస్సుఖమేవస్వప్రకాశమవతిష్ఠతే । నచతస్యదుఃఖాభావత్వంశంకనీయం ।
అభావస్యస్వప్రకాశత్వాసంభవాత్ । ప్రమాణేనవినాభాస మానత్వా
త్స్వప్రకాశత్వం । నఖల్వదైవతంప్రమాణేనతథాప్రమీయతే । తథాసతి
ద్వైతాపత్యా సుషుప్తిభకంగప్రసంగాత్ । బాసమానత్వం విప్రతిపత్య
భావాదవగంతవ్యం । యథాజాగ్రత్స్వప్నా విప్రతిపత్తిమకృత్వా జనోభ్య
పగచ్ఛతి । తథాసుషుప్తిసమాధీఅపి అవిప్రతిపత్యాభ్యుపగచ్ఛత్యేవ తస్మా
త్సాధన మంతరేణభాసమానాయాస్త్వప్రకాశత్వాదదైవతస్యనదుఃఖా
భావత్వం । విషయలాభవత్సుషుప్తిసమాధ్యోఃప్రీతివిషయత్వాదదైవతం
సుఖరూపం । సర్వేపిజనాః అసతికర్తవ్యంతరే సామప్తంసుఖంకాంక్షంతః
శేరతే తత్వజ్ఞానిశశ్చస్వసుఖాభిలాషేనైవనిర్వికల్పక సమాధింకుర్వంతి ।
ఉభయేపిజనాడుత్తరకాలేసుఖమహమస్వాప్నంసుఖమహం సమాహితవా
నస్మీతి తత్సుఖమనుస్మరంతిఆభ్యాంసుషుప్తిసమాధిదృష్టాంతాభ్యాంద్వైత
స్పృష్టైః ప్రాచీనమదైవతం సుఖమిత్యవగంతవ్యం । తస్మాదదైవతరూపా
దానందాదేవభిమాన్యన్యన్యకాశాదీనిహిరణ్యగర్భాదీనిచద్వైతరూపా
ణిభూతాన్యత్పద్యంతే । ననుద్వైతాద్దైవతరూప స్పృష్టిప్రళయాఅహోరా
త్రతతకామేణపునఃపునఃపర్యావర్తేతే । తథాసతి ఏకస్యవస్తునఃపరస్పరవిరు
ద్ధరూపద్వయాసంభవాదేకస్యన్వాభావికత్వం ఇతరస్యాగంతుకత్వం వక్త
వ్యం । తత్రకంస్వాభావికమితచేదదైవతమితబూరిమః । తస్మాద్దైవతస్య
నిరపేక్షత్వాత్స్వాభావికత్వం సిద్ధత్వేనయుక్తం । సాధనవైరపేక్ష్యంచా
ద్దైవతస్య సుషుప్తాసంప్రతిపన్నం । దైవతరూపంతుజాగరణమింద్రియవి
షయాదిబహుసాధనాపేక్షం । తస్మాత్స్వాభావిక అద్వైతరూపఆనందః

జగత ఆగంతకస్యద్వైతరూపానందస్యాపాదానం । యథాలోకేనముద్ర
ఏకః ఘనతరంగబుద్ధుదాదీనామనేకేషాముత్పత్తిస్థితిలయ హేతుస్త్యత్త
దేతజ్జగత్కాంత్య లక్షణలక్షితం అద్వైత మానందరూపం బ్రహ్మైకా
గ్ర్యలక్షణేన తపసాభ్యుసాంతృతృతవాన్ । తస్మాత్తదేవ తపోమ
ఖ్యంసాధనం । తస్యచైకాగ్ర్యరూపస్యపరమతపసస్సంపాదనాయ బహు
ధోపాయాః పాతంజలయోగశాస్త్రేషుపరితాః । యథోక్తాగ్ర్యఖ్యాయి
కాయాజగత్కారణత్వేనవిచారితస్య బ్రహ్మణ ఆనందరూపస్య సాక్షా
త్కారేచిత్తైకాగ్ర్యరూపంతపోంతరంగం సాధనమిత్సుక్తం ।

అన్నాదిభ్యోవిజ్ఞానాంతేభ్యశ్చతుర్ద్యోతిరి క్తమానందరూపంయథా
తత్త్వం తథోనందాదశ్యధికం తత్త్వాంతరమితి శంకాంవారయితుంవిద్యా
ముపసంహరతి॥

నైషాభార్గవీ వారుణీవిద్యాపరమేవ్యోమన్న గ్రితిష్ఠి
తా ఇతి

తచ్ఛబ్దేనత్రుత్త్యంతరప్రసీద్ధిరుచ్యతే । బ్రహ్మదేవానాంప్రథమస్సం
బభూవ విశ్వస్యకర్తాభువనస్య గోప్తా । సబ్రహ్మవిద్యాంసర్వవిద్యా ప్రతి
ష్ఠామథర్వాయ జ్యేష్ఠపుత్రాయప్రాపేత్యాదిశ్రుతిః । కించ ఋగ్వేదశ్రు
త్యంతరం । ప్రజాపతిస్స రాణామగ్రసంబభూవ । జగత్కర్తాజగత్పాల
యితా । నియంతాజగద్ధాతాగ్రేయసస్సంజాతా ప్రజాదృష్ట్యావిస్మయం
సంప్రపన్నః । నవిరక్తాభిః ప్రజాభిః పూర్వతేవైజగత్సర్వం విచార్య మన
సాసర్వా ఏవజాతాః । ఏతైర్నుకార్యం కిమితప్రయోజనంఏతేషాంవిద్యా
మభివదామియస్మాత్సబ్రహ్మతత్త్వం వేదశాస్త్రాదిమూలం సర్వజ్ఞానం
భక్తివైరాగ్యహేతుం సర్వాధారం సర్వమయం స్వశక్తింస్వాను స్యూ
తం సర్వవిశేషశూన్యం సర్వేశ్వరం సర్వజగత్ప్రేక్ష్యం అథర్వాయ జ్యేష్ఠ
పుత్రాయప్రాహ । ఇత్యాదికాశ్రుతిశ్చ । అథాశ్వలాయనోభగవంతంపర
మేషినంపరిసమేత్యోవాచ అధీహిభగవన్చక్రిహ్మవిద్యాం వరిష్టామిత్యపరా

శ్రుతిః । అపరాఅన్యాయుగ్వేదశ్రుతిశ్చ ॥ అధసనతుగమారో భగవంతం
చతుర్ముఖం స్వయంభువంపరమేష్టినంపరిసమేత్య దృష్ట్వానత్వా కాంతింత
స్యోగ్రరూపాందృష్ట్వాదృష్ట్వాసంశయం హృత్థమేకంత్యక్త్వా కాంతిజేనరూ
పేణప్రాస్తాతచ్ఛాన్యం శ్రుత్వాహంకలప్తస్సమేధా ఉవాచతస్మై స్వ
స్వరూపవిచితయక బ్రహ్మవిద్యాయా ఏవమమ కాంతిప్రరూఢాతస్యాః
పరంనాస్తిచిత్రవస్తు । తచ్చృత్వాసనతుగమారోనతివిశేషం కృత్వాతా
మేవద హేప్రభోహి । తచ్చృత్వావాక్యసంవిరూఢమాద్యం తేషాంజ్ఞా
నేబుద్ధిరేషాప్రతిపాతస్మాత్తాంవైప్రదదామి సవ్యంగ్గోక్షోపాయంధక్తివై
రాగ్యహేతుం తేనైవపృష్టస్సభగవానాగలరూపస్తాంబ్రహ్మవిద్యాం సర్వ
విద్యాప్రతిష్ఠాంసనతుగమారాయజ్ఞానశుద్ధ్యర్థమేకాంప్రవాచ । తస్మై
జ్ఞాననిష్ఠాయభక్తాయేతి । అధర్వశాఖాయాంవిద్యత ఇతి ఏతచ్ఛబ్దఏకాగ్ర
చిత్తజన్యానుభవప్రసిద్ధిమాచక్షే । భృగుశాలబ్ధాభాగఃపి వరుణేనప్రో
క్తావాయుణీతాదృశీవిద్యాపరమేవోమ్నిబ్రహ్మతత్వే ప్రతిష్ఠితా పరిసమా
ప్తా । తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇతి యచ్చృతంతదేవ
తల్ పరమంవోమ । ఏతస్మిన్ప్రల్వక్షురేగాగాన్యకాశ ఓతశ్చప్రతశ్చేతి
యదవ్యాక్రతంశ్రుతంతదేతస్మిన్ద్యుయంవోమ ఋచో అతురేపరమే వోమ
న్నితి శ్రుతమవిసత్సరవృగాదికల్పనాధీష్టానమృగ్వేదాదిప్రతిపాద్యంయద్యగ్
హృతత్వంతదేతదుత్తమంవోమ । న హ్యేతస్మాదధికంకించిద్వేద్యమస్తి త
థాచ శ్వేతాశ్వతరాతిమనంతి । ఏతజ్జ్ఞేయంనిత్యమేవాత్మసంస్థంనాతఃపరం
వేదితవ్యంహికించిదితి । తస్మాదస్మిన్ బ్రహ్మణ విద్యాసమాప్తా । ఏకాగ్ర
చిత్తస్యోత్తమాధికారిణః సేయంవిద్యాసులభా ॥

యత్తుసాంసారి కఫలకామనయాచంచలచిత్తస్తస్యతత్ఫల సాధనో
క్తిర్యాజేనచిత్తై కాగ్ర్య హేతుముపాననంవిధతై.

యఏవంవేదప్రతితిష్ఠతి । అన్నిచానన్నాధోభవతి
మహాన్భవతి ప్రజయాపశుభిబ్రహ్మవర్చసేనమా

హానీర్యైః । అన్నంననింద్యాత్ । తద్వ్రతమితి.

ఏవంశబ్దం ప్రకృతం పరామృశతి । అన్నం బ్రహ్మేత్యారభ్యానం
దో బ్రహ్మేత్సంతంప్రకృతం । తత్రపర్యాయసంచకే బ్రహ్మవిజ్ఞానం ప్రశ్న
న్నస్యప్రథమద్వారత్వా తస్మిన్ప్రతికే బ్రహ్మదృష్టింవిధయై । యః పు
మాన్ అన్నంబ్రహ్మేత్యపాస్తై । సపుమాన్యనశ్చాంచల్యరాహిత్యేన ప్రతి
ష్ఠితోభవతి । కించప్రభూతాన్నయ కస్తదన్నమత్తుం సమర్థో లోకరహి
తోభవతి । పుత్రపౌత్రాది ప్రజయాగవాశ్వాదిసశుభిర్వేదశాస్త్రాభ్యాస
రూపేణ బ్రహ్మవర్చసేన తద్గోచరరూపేణజ్ఞానేన తద్విషయ జనితకీర్త్యా
చసమృద్ధోభవతి । యస్మాదన్నేనద్వార భూతేన ఉపాసితేన బ్రహ్మజ్ఞా
నం లభతే । తస్మాదయముపాసకో గురువిద్యాన్నానిననింద్యాత్ । తద్వ్ర
తమితి । తదేతదనింద సమస్యోపాసకస్యవ్రతం । నియమేన సంపాదని
యం । తదతిక్రమే సత్కుపాసనమంగవికలంస్యాత్ ॥

అధోపాసనాంతరం విధాతుం ఉపాస్యాందశక్యమితి॥

ప్రోణోవాఅన్నం । శరీరమన్నాదం ప్రాణేశరీరం

ప్రతిష్ఠితం । శరీరేప్రాణఃప్రతిష్ఠితః । తదేతదన్న

మన్నేప్రతిష్ఠితమితి.

యథాశరీరస్యాంతరేభుక్తమన్నమవతిష్ఠతే తథాశరీరమధ్యే వ
ష్టానాత్ప్రాణఏవాన్నం । మధ్యవర్తిస్తస్య ప్రాణరూపస్యాన్నస్య ధార
ణాచ్ఛరీరమన్నాదం । భోక్తృరూపం । గృహమధ్యవతిష్ఠన్ భవద్దేహ
మధ్యవతిష్ఠ ప్రాణస్యదేహధారకత్వాత్ప్రాణేశరీరం ప్రతిష్ఠితంభవతి । ప్రా
ణస్యదేహధారకత్వం ప్రాణసంవాదే శూయతే । అహమేవైతమాత్మా
నం పంచధాప్రవిభజ్యైతద్బాణమవష్ట భృవిధారయామీతి । శరీరస్యప్రా
ణధారకత్వం ప్రశ్నోక్త్యం । తదేతత్ప్రాణేశరీరయో రన్యోన్యధారకత్వం
చింతనీయం । కించప్రాణస్యదేహాంతరవస్థానేనాన్నత్వం పూర్వముక్తం ।
దేహస్యాన్నకార్యత్వాదన్నత్వం తథాసత్కుభయార్హన్నత్వా త్పురోవక్త

రీత్యా పరస్పరాధారకత్యా చ్చాన్న మేవాన్నే ప్రతిష్ఠితమితి చింతనీయం॥

ఉపాస్యమన్నం ప్రాణమభిధాయ తదుపాసనం విధత్తై

సయవతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేదప్రతితిష్ఠతి । అ

న్నవానన్నాదోభవతి మహాన్భవతిప్రజయా పశు

భిబ్రహ్మవర్చసేన । మహానీర్ర్యా అన్నంపరి

చక్షీత । తద్వ్రత మితి.

పూర్వవద్యాభ్యేయం.

అన్నం పరిచక్షీత.

నపరిహరేత్ । అథాన్నముపాసనం దశాయతి.

ఆపోవాఅన్నం జ్యోతిరన్నాదం । అఘ్నజ్యోతిః ప్ర

తిష్ఠితం । జ్యోతిష్యాపః ప్రతిష్ఠితాః । తదేతదన్న

మన్నే ప్రతిష్ఠితమితి.

లోకేపీతానామపాముదకానా ముదరాగ్నినా జీర్ణత్వా దపామ

న్నత్వం జ్యోతిషఃచన్నాదత్వంసద్ధం । వృష్టుదకేవైద్యుతాగ్నిదశానా ద్దే

హసంతాపేనస్వేదదశానాచ్చ । జలజ్యోతిషోరన్యోన్యప్రతిష్ఠితత్వం । అత

ఏవ పరస్పరాన్నత్వం॥

ఉపాసనంవిధత్తై

సయవతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేదప్రతితిష్ఠతి । అ

న్నవానన్నాదోభవతి మహాన్భవతిప్రజయాపశుభి

బ్రహ్మవర్చసేనమహానీర్ర్యా । అన్నంబహు కు

ర్వీత । తద్వ్రతమితి.

పూర్వత్రవాక్యద్వయే భోజనకాలేప్రాప్త మన్నమసమ్యక్త్వ

బుర్యానపరిహరణీయమిత్యుక్తం । ఇహతు అతిధిభ్యో దూరశ్లేభ్య స్సమీ

పద్ధై భ్యశ్చాచిచారైవవిద్యామన్నందాతుం బహుసంపాదన ముచ్యతే॥

పునరప్సన్యముపాస్యం దశాయతి॥

పృథివీపాఅన్నం । ఆకాశోన్నానః । పృథివ్యామా
కాశః ప్రతిష్ఠితః । ఆకాశేపృథివీప్రతిష్ఠితా । తదేత
దన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితమితి.

అథస్తాదుపరిష్టాచ్చవర్తమానస్యా కాశస్యమధ్యే వత్కమానత్వా
త్పృథివ్యా అన్నత్వం । ఆకాశస్యచాన్నానత్వం । ముగ్ధదృష్ట్యోపరిష్టాదా
కా శోపలబ్ధైస్తయో రాధారాధేయభావః । విచారదృష్ట్యాత్వాకాశ ఆ
ధారః । తయోఃపరస్పరాన్నత్వం చింతనీయం ।

ఉపాసనవిధత్తే.

సయవీతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । వేదప్రతితిష్ఠతి ।
అన్నవాసన్నాదోభవతిమహాస్థవతి స్రజయాపశు
భి బ్రహ్మవర్చసేన । మహాస్కీర్త్యావకంచనవస
తౌ ప్రత్యాచక్షిత । తద్వ్రతమితి.

నివాసార్థంస్వగృహేసమాగతం కమపిననివారయేత్ ।
యథోక్తవ్రతనిర్వాహరూపం ఉపాయం ప్రసంగాద్విధత్తే.
తస్మాద్యయాకయాచవిధయా బహ్వాన్నం ప్రాశ్ను
యాత్ ఇతి.

తస్మాదభ్యాగతాయాతిధయే నివాసేదత్తైసతి ఆశనమపిదాతవ్యం ।
అన్యథారాత్రావప్యభ్యాగతా తిథేరన్నమదత్వైవస్వయం భుంక్తేచేత్ప్రీ
త్యవాయశ్రవణాత్ । ఏతద్వృజ్జేల్లరుషస్యల్పమేధసో యస్మాదన్నం
వసతిబ్రాహ్మణోగృహేఇతి । అతిధయేఅన్నమదాతురైహికాముష్మిక కృ
త్స్వికర్మఫలవజ్జనమామ్నాయతే । తస్మాదన్నందాతుం యాజనాధ్యా
పన ప్రతిగ్రహణాంమధ్యేయేనకే నాపిప్రకారేణాన్న సమృద్ధిం సంపాద
యేత్ । అతిధ్యన్నదానం వినాయాజనాదినాద్రవ్యసంపాదనం చేదైహికా
ముష్మికసుఖం నాస్తీతిసర్వసిద్ధాంతః । తస్మాదభ్యాగతరక్షణార్థం సర్వప్ర
కారేణాప్యన్న సమృద్ధిః సంపాదయే దితితాత్పర్యార్థః ॥

అత్రాస్మిన్నర్థేషాచారం దశకయతి.

అరాధ్యస్యా అన్నమిత్యా చక్షత ఇతి.

యోగ్య హేసమాగచ్ఛతి తస్మా అభ్యాగతాయాన్నమరాధి సం
న్నమిత్యేవాన్నసంతో విద్వాంస ఆచక్షతే | నతుపరిహారంతి.

ఒహ్వన్న సంపాదనె యత్నాతిశయా యదానాదాన విశేషఫల
విశేషదశకయతి ||

ఏతద్వైముఖతోన్నగ్ రాధ్యం | ముఖతోస్యా అన్న
గ్ రాధ్యతే | ఏతద్వైముఖ్యతోన్నగ్ రాధ్యం |
మధ్యతోస్యా అన్నగ్ హిరాధ్యతే | ఏతద్వా అంత
తోన్నగ్ రాధ్యం అంతతోస్యా అన్నగ్ రాధ్యతే | య
ఏవం వేదేతి.

లోకేయసన్నంస్వధర్మాదినా సంపాది తమస్తి ఏతదేవాన్నం ము
ఖతోరాధ్యం సిద్ధం | భవతి | ముఖ్యేర్థక్షేత్రవిశేషే ముఖ్యకాలే తామ
కాలేపి సమారాధనవేళాయాం సంక్రాంత్యనూవాన్యాదిరూపే దివస
ముఖ్యాభ్యాగతాయ వేదశాస్త్ర తదధానుష్ఠాన పరాయ ముఖ్య
యావృత్యా శ్రద్ధాప్రణిపాత సత్కారసమగ్ధానాజ్యాభి ఘరణాది రూప
యాముఖ్యేన దాత్రాసాత్వికే నాన్నంద త్తమిత్యర్థః | యద్వాముఖ్యో నా
మస్యానాదిభోజనాంతమధ్యే సమాగతః పురుషణ్ణతి | సర్వశాస్త్రరాధ్యాం
తః | ఏతత్సాత్వికదానం | భగవతోదాహృతం దాతవ్యమితి | యః పు
మానేవం సాత్వికదానం వేదవిద్వాననుతిష్ఠతి | అసావన్నదాతా | జన్మాం
తరేముఖ్యక్రమేణేవాన్నం సంపద్యతే | ఏతద్వైముఖ్యతోన్నగ్ రాధ్యం
ఏతద్వా అంతతోన్నగ్ రాధ్యమిత్యేతద్వాక్యద్వయం రాజస తామసదాన
పరత్వేన వ్యాఖ్యేయం | తదుభయం భగవత్తేనదశికతం | యత్తుప్రత్యు
పకారార్థం ఫలముద్దిశ్యవాచునః | దీయతేచపరిక్లిష్టం తద్రాజసముదాహృ
తం | అదేశకాలేయద్దానముపాత్రేభ్యశ్చదీయతే | అసత్కృతమవజ్ఞాతం

తత్తామసముదాహృతమితి । ఫలవాక్యమపిత దనుసారేణవ్యాఖ్యాయం । ఉ
పాసనాంగభూతేనవ్రత ప్రసంగేన దానానుసారిఫలవిశేషాభిహితః॥

అథోపాసనాన్యేవకాని చిద్విధతై

క్షేమ ఇతివాచి । యోగక్షేమఇతి । ప్రాణాపాన

యోః కర్మేతిహస్తయోః గతిరితిపాదయోః । విము

క్తిరితిపాయా । ఇతిమానుషీ స్సమాజ్ఞాఇతి.

యద్వాగింద్రియరూపం ప్రతీకమస్తీతస్త్రిన్ప్రతీక బ్రహ్మక్షేమ
రూపేణావస్థితమిత్యూపాసీత । క్షేమోనామరక్షణం । ప్రాణాపానయో
రుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసరూపయోః ప్రతీకయోః క్రమాద్యోగరూపేణ క్షేమ
రూపేణచ బ్రహ్మవస్థితం । అప్రాప్తస్యధనాదేః ప్రాప్తిగ్యోగః । ప్రా
ప్తస్య పరిరక్షణం క్షేమః । క్షౌశబ్దేనహోమయుద్ధాదివ్యాపారోవివక్షితః ।
బ్రాహ్మణస్యహస్తయో హోమాదివ్యాపారః । క్షత్రియస్యహస్తయోర్యు
ద్ధాది వ్యాపారః । వైశ్యస్యపాణ్యుర్వ్యోః క్రయవిక్రియూదిరూపవ్యాపారః ।
శూద్రస్యహస్తాం ఘ్నోశ్చేదనకషణవిలేఖన ఘట్టనాదివ్యాపారః । అన్య
త్రాష్టాదశసుజాతిషుతతోన్యత్రాపిజాత్యనుసారేణ యథాయోగ్యంప్రప్త
వ్యం । ఈశం కర్మరూపేణహస్తయోః ప్రతీకయోః బ్రహ్మవస్థితం ।
గమనరూపేణపాదయోః ప్రతీకయోః బ్రహ్మవస్థితం । మలవిమోచనరూ
పేణ పాయుద్వారప్రతీక బ్రహ్మస్తీత్యేవముక్తాః । క్షేమఇతివా చీత్యేవ
మాదికాః విముక్తిరితిపాయానిత్యంతాః మానుషీశ్మశ్మదేహవయశేష
సంపాదితాస్సమాజ్ఞా ఉపాసనాః సమ్యగాసనమంతాన్నిష్పాద్య మానాః
ధ్యాక్రియాస్సమాజ్ఞాః । బహువచననిర్దేశాదేకైకా పృథగుపాసనేత్యవ
గమ్యతే॥

ఉపాసనాంతరం విధతై

అథదైవీః । తృప్తిరితివృష్టే । బలమితి విద్యుతి ।

యశఇతిపశుః । జ్యోతిరితినక్షత్రేషు । ప్రజాతిత

మృతమానంద ఇత్యుపన్ధే । సర్వమిత్యాకాశేతి.

అథమనుష్యావయవగతవంచోపాస్తి కథనానంతరం దైవీదేవ
శరీరగతా ఉపాసనాకథ్యంతే । వృష్ట్యభిమానిదేవతాయాం తృప్తిరూపే
ణ బ్రహ్మవస్థితం । విద్యుద్దేవతాయాం బలరూపేణ బ్రహ్మవస్థితం । పశు
దేవతాసుయశోరూపేణ బ్రహ్మవస్థితం । నక్షత్రదేవతాసుజ్యోతిరూపేణ
బ్రహ్మవస్థితం । ప్రజాపతిః పుత్రోత్పాదనం అమృతం యోషితా సహక్రీ
డా । ఆనందగుహ్యోద్రియజన్యః పరకీయావయవసం యోగరూపోవ్యా
పారః । అనేనరూపత్రయేణోపస్థాభిమానిదేవతాయాం బ్రహ్మవస్థితం ।
త్రయస్యపూర్వోక్తస్య ప్రజాత్యమృతానందరూపస్య గుహ్యోద్రియ విష
యత్వం కౌషీతికేన ఆమనంతి । ప్రజ్ఞయోపస్థం సమారుహ్య ఉపస్థేనానం
దం రతిం ప్రజాతించాప్నోతీతి । భూతభౌతికరూపం యజ్ఞగదస్తితేనసర్వే
ణ రూపేణాకాశాభిమానిదేవతాయాం బ్రహ్మవస్థితం । ఏతేషుక్షేమైతి
వాచీత్యేవమాదిషూపసనేషు యథోక్తౌపాసనాఫలం ద్రష్టవ్యం । తంయ
థాయథోపాసతే తద్దైవధవతీతిశ్రుతేః । యంయంవాపిస్మరన్భావముపా
స్తేయో సరశ్శుచిః । తంతమైవైతికాంతేయసదా తద్భావభావితఇతి । స్మృత
తశ్చ । కించ । యావజ్జీవం యచ్ఛవస్తూపాస్తే సర్వదాశుచిర్ధ్యాయక మన
సి సిశ్చేష్టస్తదేవప్రతిపద్యతే । లోకేక్రమిస్స వ్రజాతీయం కర్మత్యక్త్యానన్య
ధీర్భృంగగీతంశృణ్వన్న వ్రసన్యధా భ్రమరకీటవదితి॥

ఏతచ్ఛ్రుతిస్మృత్యర్థమేవాభిప్రేత్యకాని చిత్తులవిశేషసహితా న్యు
పాసనానిదశకాయతి॥

తత్త్వక్రితీష్టేత్యుపాసీత । ప్రతిష్ఠావాన్భవతి తన్న
హాఇత్యుపాసీత । మహాన్భవతి । తన్నన ఇత్యుపా
సీత । మానవాన్భవతి । తన్నమ ఇతిత్యుపాసీత ।
నన్మృంతేన్మైకామాః । తద్భ్రహ్మైత్యుపాసీత ।
బ్రహ్మవాన్భవతి । తద్భ్రహ్మణః పరిమర ఇత్యు

పాసీత । పశ్యేణమియంతే ద్విషంత స్సపతాః ।

పరీయోప్రియాభాత్యవ్యా ఇతి.

తద్భ్రహ్మప్రతిష్ఠాస్థితిహేతురత్యుపాసీనోజనః । అశనాచ్ఛాదనాది
జీవనస్థితిహేతుమాన్యవతి । మహోమహత్వగుణోపేతం । మహాన్దరాది
భి స్సమృద్ధః । మనోమనన శక్త్యుపేతం । మానవాక్ । మననశక్తివాన్భ
వతి । నమోనమనం నమనేనవశీకరణోపేతం । అస్మా ఉవాసకాయ
కామోపభోగానవ్యంతే । స్వాధీనాభవంతి । బ్రహ్మవేదః । బ్రహ్మవాక్
స్వాధీనవేదః । బ్రహ్మణః బ్రాహ్మణస్య పరిమరఃపరితో వతకమానస్య
ద్విష్టస్య శత్రోరితియావత్ । మృత్యురూపం ఫలసాధనం । ఏనంపరి వీణ
స్యోపాసకస్య పరితోవతకమానాస్సంతోద్వేషం కుర్వంతో శత్రవోమి
యంతే ఏతద్వేషమకుర్వంతోప్యప్రియా భాత్యవ్యాస్తధావిధా అపిశత్ర
వః । పరితోమియంతే॥

యథోక్తాపాసనైరస్మిన్జన్మని జన్మాంతరేహ చిత్తైకాగ్ర్యంత్రాప్త
స్య యద్వేదనీయం యచ్చ వేదనఫలం తదుధయందశకయతి॥

సయశ్చాయంపురుషే । యశ్చాసావాదిత్యైసఏకః ।
సయఏవంపితే । అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య ఏతమన్న
మయమాత్మాన ముపసంక్రమ్య । ఏతంప్రాణ మ
య మాత్మాన ముపసంక్రమ్య । ఏతంమనో
మయమాత్మాన ముపసంక్రమ్య । ఏతంవిజ్ఞానమయ మా
త్మాన ముపసంక్రమ్య । ఏతమానందమయమాత్మా
న ముపసంక్రమ్య । ఇమన్లోకాన్కామాన్మీకా
మరూప్యసు సంచరన్ । ఏతత్సమగాయన్నాస్త
ఇతి.

సయశ్చాయం పురుష ఇత్యారభ్య ఏతమానంద మయమాత్మాన
ముపసంక్రమ్యేత్యసార్థః । పూర్వాయవాకేభిహితోప్యత్ర నానావిధాపా

సనాసాధ్యస్య చిత్తై కాగ్రరూపతపసః పరమపురుషార్థపర్యవసాయిత్వం
దశకయితం పునరభ్యభిహితః । ఆనందమయకోశే బ్రహ్మపుచ్చమిత్యభి
హితస్యాఖండై కరసస్యానందస్యస్వాత్మత్వేన సాక్షాత్కృతత్వాత్ప్రియమో
దప్రమోదానందరూపేషు చతుషుకోశావయవేషుతపః పూర్వకోశేషు
బంధమేతుషు సర్వేషు స్వాత్మత్వభ్రష్టస్యైశ్వర్యేషేణ పరిత్యక్తత్వాచ్చ అ
యంముక్తవీవ । తదాఽజీవత్యయ మితిలోకైర్వ్యవదిశ్యతే । దేహేంద్రి
యాదీనాం సర్వైర్లోకైర్దృశ్యమానత్వా దతోలోకదృష్ట్యా జీవనాత్స్వ
దృష్ట్యాముక్తత్వాచ్చ సా జీవన్ముక్తః । సపురుషః యథోక్త ప్రకారేణ
త్థాన ముపసంక్రమ్య యావద్దేహపాత మితరపురుషవదాస్తే । కింకుర్వ
న్మామాం కామరూపీ భూత్వాలోకానిమానసుక్రమేణ సంచరన్ కా
మతఇచ్చాత అన్నమస్తీభిభాజ్యాభోజ్య ప్రతిపాదకవిధి నిషేధశాస్త్రాణి
వర్జయిత్వా యతివతిత్వాద్యస్యకస్యాపి హేభుత్తతధాచశ్రూయతే
సార్వవణికంభైశ్చ చూచరన్నదరపాత్రేణేతినిస్తైగుణ్యైపధివిచరతాం
కోవిధిఃకో నిషేధ ఇత్యుక్తత్వాచ్చకామత ఇచ్చాతొరూపం వేషధారణ
మస్యాస్తీతికామరూపీ । అన్యక్తలింగా అన్యక్తాచారా ఇతిజాజాలశ్రు
తేః । ఇమేలోకాః కాశీద్వారవతీ మధురామాయాకాంచ్యయోధ్యావతి
ప్రదేశవిశేషాః హరిద్వారప్రయాగ బదరీ కేదార కామేశ్వరాది భూప్ర
దేశవిశేషాశ్చ తేషు తేషుక్రమేణ సంచరన్తి । సతుక్వచిద్బ్రహ్మంకృత్వానివ
సతి । అనికేతవాస్యప్రయత్నఇతిజాబాతిశ్రుతేః । యద్వాబ్రహ్మద్యాన్తే
వరాంతాయే ప్రాణినోమమసూక్ష్మతా ఇత్యేవముపదేశ సాహస్రీ
యా మభిహితేనప్రకారేణ సర్వాస్థనిశ్చయే సతియేయే పురుషాయేషు
షులోకేష్వను సంచరన్తి । తత్సర్వంస్వకీయమిత్యేవ పరితుష్యన్నవతిష్ఠ
ఇత్యర్థః । పునరపికింకుర్వన్నతత్సామగాయన్నేతదనంతరమేవ వత్స
ణం సామగీత్యాత్మకంమంత్రం యద్వాసమత్వప్రతిపాదకమం త్రంసర్వే
సమస్తేన సామేకేషాంధాదోగ్యశ్రుతేః । సర్వదానమస్తేనసామేత్యపిభా

దోగ్యత్రుతిః! గాయక్ సామవేదోక్తస్వ రేణగీతింకుర్వక్ శిష్యాన్ప్రతి స్వ
కీయసర్వాత్మత్వప్రకటనం గానస్యఫలం॥

అథసామస్వరం దశకయతి॥

హాపుహాపుహాపు అహమన్నమహమన్న మహమ
న్నం । అహమన్నాదోహమన్నా దోహమన్నా
దః । అహగ్గ్లోక కృదహగ్గ్లోక కృదహగ్గ్లోక
కృత్ । అహమస్మిద్రథమజారుతాస్యపూర్వం దే
వేభ్యో ఆమృతస్యనాభాయ! యోమాదదాతి స
యిదేవమాహః । అహమన్నమన్నమ దంత
మాద్భి! అహంవిశ్వంభువన మభ్యభవాం సువర్న
జ్యోతీరితి.

అహోశబ్దస్యాశ్చరవాచకస్యాత్ర గీతార్థేవణవికారేనతి హాపుశ
బ్దోనిష్పద్యతే । అతిశయద్యోతనార్థాత్తరావృత్తిః । పూర్వందేహమాత్ర
వతికనోమమ గురుప్రసాదాల్లబ్ధజ్ఞానమాత్రేణ బ్రహ్మస్వరూపతా ప్రా
ప్తేతి యదస్తితదిదమత్యాశ్చర్యమిత్యర్థః । అహమన్నమిత్యాదినా సర్వా
త్మకత్వానుభవః ప్రకటితీయతే । యద్యదన్నప్రీహీయవ గోధూమాది
నిష్పాద్యం తత్సర్వమహమేవ । తస్మిన్నస్మేనామరూప విభాగస్య మిథ్యా
త్వాత్ । అధిష్ఠానభాగస్య సచ్చిదాన దరూపవస్తునో మత్స్వరూపత్వా
త్ । ఏవమహమన్నాద గ్లోకకృతావపిద్రష్టవ్యో । బ్రాహ్మణక్షత్రియగవా
శ్వాది శ్చేతనోన్నాదః । గ్లోకశబ్దస్సంఘాతవాచీ । పద్యవాచీవా! పైశ్చ
దిరూప సంఘంకరోతి । స. పాదయతీతి । గ్లోకకృద్రాజాదిః । యద్వా ।
కావ్యాదిగ్రంథేషు పద్యంకరోతీతిగ్లోక కృద్వాక్ । ఆత్రకృత్యా ఎన్నకృత్సవి
భాక్తృ కృత్స ఎవిస్వత్సంగహర్థం వాక్యేషువీప్సా । తత్రాప్యేతత్సర్వా
త్మకత్వ మవశ్యంకే దనాగ్రహణేసత్య ఇవవిశ్వాసోత్పాదనార్థా త్రిరు
క్తిః । తస్మాశ్చవిశ్వాస హేతుత్వంకే వేదేచప్రసిద్ధం । త్రిశకృపథ

యామ్యహమితిలోకప్రసిద్ధిః । త్రివ. త్యాహి దేవా ఇతివైదికప్రసిద్ధిః । ఋ
తాస్యఋతస్య బ్రహ్మణః ప్రథమజాః ప్రథమకార్యభూతోయోస్తి హిర
ణ్యగభణః । హిరణ్యగభణస్సమవతతాగ్ర ఇతిశ్రుతిప్రసిద్ధిః । సోష్య
హమస్మి హిరణ్యగర్భకల్పనాధిస్తానత్వాద్దైవేభ్య ఇంద్రాదిభ్యః పూర్వమే
వాహమస్మి ఇంద్రాదీనామాత్మనా సృష్టత్వాత్ సాచసృష్టిః బృహదారణ్య
కే పత్యతే । తచ్ఛ్రీయోరూప సత్యసృజతక్షత్రం యాన్యేతాని దేవతా
శ్చత్రాణీంద్రోపరుణస్సోమో రుద్రః త్యాదిః । అమృతస్య మోక్షస్య చక్ర
నాభి నదాశ్రయోస్మి । యథారథచక్రస్యనాభిః యథా అరాణాం నేమి
శ్చాశ్రయః । తద్వదహమపి మోక్షస్యాశ్రయః । తరతిశోకమాత్మవిదిత్యా
త్మజ్ఞానేనముక్తిశ్రవణాత్ । య ఆచార్యోమామేవంవిధం పరమాత్మానిం
దదాతి శిష్యేభ్య ఉపదిశతి । సత్తత్స ఏవాచార్య ఏవముక్తప్రకారేణ పర
మాత్మతాం బోధయిత్వా శిష్యానవతి । అథవాయః పుమానుదారః స
న్మానుత్తుం అన్నరూపం బ్రాహ్మణాదిభ్యోదదాతి । సత్తత్స ఏవ అన్నస్య
దాతాపురుషః బ్రాహ్మణాదిరూపమావాః వక్ష్యమామప్రకారేణావతి ।
అన్నాత్పాణాభవంతీత్యాదినాకార్య పరంపరామన్నజన్యా మామూ
య తస్మాదన్నం దదంత్యర్వాణ్యేతాని దదాతీతి యాజ్ఞిక్యాముపనిషది వ
క్షతే । బోధయితవ్యః పరమాత్మగుహా కేవలాఘోధవతి కేవలాదితిశ్రు
తేః । భుంజతేతేత్వముం పాపాయే పవంత్యాత్మకారణాత్ । ఇతిస్మృతేశ్చ ।
అహంవిశ్వంసర్వం భువనం లోకజాతం అభ్యభవం । అభిభూతవాక్ । ఈశ్వ
రస్వరూపస్స ప్రళయకాలే సహృతవానస్మి । సువశ్యబ్దస్సర్వస్థమాది
త్య ముపలక్షయతి । తాశ్చబ్రహ్మ ధ్ధిః । అదిత్యోయథా దీవాదినైరపేక్ష్యే
ణ స్వయమేవప్రకాశరూపః తద్దేవాహమపి చక్షురాదనిరపేక్షః చైతన్య
జ్యోతిరస్మి ॥

५

అనేనసామాప్రపాదితః । సర్వాశ్చత్వానుభవః । కస్యఫలమి
త్యాశంక్యామా ॥

య ఏవంవేదేతి.

బ్రహ్మపుచ్చమితివాక్యేనోక్తం అఖండై కరసమానంద మయమా
త్మానంయః పుమానన్నమయాదిద్వా రేణ సాక్షాత్కారోతా తస్మైతత్ఫలం
యద్యపిసయఏవం విదితిఫలభాగ్విద్వాన్పూర్వమేవ నిజిజ్ఞాప్తః । తథాపి వి
దుష ఏవఫలంనే తరస్యా విదుషః । విదుష స్త్వవశ్యం ఫలంభవత్కేవేతి
ద్వివిధనియమార్థం యఏవం వేదేతి పునరామ్నాతం । అనువాకార్థ ముప
సంహారతి । ఇత్యుపనిషదితి । భృగుర్వై వారుణీత్యాది య ఏవంవేదేత్యం
తేన గ్రంథేనప్రతిపాదితా యేయంవిద్యాసేయంవిద్యాశబ్దేన పరామృశ్య
తే । సాచబ్రహ్మవిద్యా ఉపనిషచ్ఛబ్దవాచ్యా తచ్ఛబ్దవిర్వచనంతు పూర్వ
మేవ ప్రపంచితం । ఏషోపనిషత్సమాప్తేతివాక్య శేషః॥

ఇతి శ్రీమాధవాచార్య విరచితే వాఙ్మయప

సహస్రనామ నివారణ తృతీయోనువాకః.

భృగువల్గ్యం.

పుట	పంక్తి	అశ్వాసం	శ్లోకం	పుట	పంక్తి	అశ్వాసం	శ్లోకం
౧	౧	భృ	అభ	౨౦	౧౦	వా నేన	నిదిమంతియ
	౨	సమ	ముప				జనదాన
	౩	రుగు	గురు			అనశదస్యేం	
	౪	సమ్యక్త్య	సమ్యక్చ			ద్రియతర్ప	
	౫	స్తత్వ	స్తత్య	౨౧		నివారితంభవ	
	౬	మహాభ్యానం	మాభ్యానం			తిచాననతం	
	౭	వాక్యత్య	వాక్యత్వ			సానాశకనే	
౩	౮	త్యభిపాయః	త్యభిప్రాయః	౧౮		శ్రుతేః	
	౯	భావాశ్చ	భావాశ్చ			తర్ప	దర్ప
౪	౧౦	త్యాగ	త్యగ	౧		వికాగ్రస్య	వికాగ్రస్య
	౧౧	పూర్వోత్తర	పూర్వోత్తర	౩		గ్రూపం	గ్రూపం
	౧౨	పూర్వ	పూర్వః			కాగ్రేణ	కాగ్రేణ
౫	౧౩	త్యాగీచ	త్యాగీచవాత్	౧౦		తపశ్శబ్ద	తపశ్శబ్ద
	౧౪	సంబంధావాత్	సంబంధాభా	౧౧		ధర్మో	ధర్మో
	౧౫	వసునా	వసునా	౧౨		నైదిక	నైదిక
	౧౬	ఖండబ్రహ్మ	ఖండబ్రహ్మ	౧౩		కక్ష	కక్షం
	౧౭	స్వరాః	స్వర్యాః			వనస్పత్యం	వనస్పత్యం
	౧౮	హ్రీమ్యు	హ్రీమ్యుః	౧౪		తపసా	తపసా
	౧౯	విరచితకా	విరచిత	౧౫		అసా	అసా
	౨౦	వాక్యైరై	వాక్యైరై	౧౬		స్వనసా	స్వనసా
	౨౧	లింగ	లింగ	౧౭		హేతుత్వం	హేతుత్వం
	౨౨	నిదిధ్యాన	నిదిధ్యాన	౧౮		పుత్యతై	పుత్యతై
	౨౩	మన్యవ్యా	మన్యవ్యా	౧౯		తానత్వ	తానత్వ
	౨౪	శాస్త్రార్థ	శాస్త్రార్థ	౨౦		నాధన	నాధన
	౨౫	ప్యత	ప్యత	౨౧		చతుర్థ్య	చతుర్థ్య
	౨౬	మమ్యు	మమ్యు	౨౨		తథానా	తథానా
	౨౭	ఇత్యా	ఇత్యా	౨౩		పూర్వత	పూర్వత
	౨౮	కూటనత్వం	కూటనత్వం	౨౪		మేషిం	మేషిం
	౨౯	అపరైత్య	అపరైత్య	౨౫		రమాధికారిణః	రమాధికారిణః
	౩౦	తటస్థ	తటస్థ	౨౬		నన్నానా	నన్నానా
	౩౧	తుత్వ	తుత్వం	౨౭		అవతిష్ఠతే	అవతిష్ఠతే
	౩౨	ద్రియాణాం	ద్రియాణాం	౨౮		అధాన్యముపా	అధాన్యముపా
		చ	చ	౨౯		సనం	సనం
				౩౦		వరమానస్య	వరమానస్య

భృగువల్క్యం.

పుట	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౨౮	౫	దానాదాన	దానాదాన
	౮	గంగా	గం
౨౯	౨౦	ధ్యాక్రియా	ధ్యానక్రియా
౩౨	౨౫	సమస్తైన	సమస్తైన
౩౩	౯	మాహాః	మాహాహః
	౨౨	కృత్స్న	కృత్స్న
	౨౩	త్సర్వా	త్సర్వా

విజ్ఞాపన.

౧—తైత్తిరీయోప నిషత్తునండిలి శిక్షావల్లీ, ఆనందవల్లీ, భావల్లీ, అనెడ్రక్షత్రయముకు శ్రీనిద్యారణ్యకృత జ్యోతిర్వివరణములు కలుగు సంస్కృత పరిజ్ఞాతలకు బహుశయోగము సులభశైలిగ అయిండును తప్పులు లేకుండునటుల శోధి చిత్తచ్ఛేదించిబైండు చేయించి యివ్వబడును.

వెలప్రతిగకి-రూ.

౨—భాగవత దశమస్కంధము లోని శ్రుతిగీతలకు శ్రీధర్మ మనెడు వ్యాఖ్యానము గాక శంకరానంద స్వామికృత వాక్యార్థ బోధ యనెడు వ్యాఖ్యానము. అద్వైతాభిలాషకల సంస్కృత పరిజ్ఞాతల ముఖ్యగ్రంథము.

వెలప్రతిగకి అ.

పై గ్రంథములు వలయువారు యీక్రింద చిరునామాకు ప్రముందు సొమ్ముపంపిగాని వాలుక్యపేయిబిల్ ద్వారాగాని తెప్పించుకొనవచ్చును.

గౌర్తి-సూరయ్య,

నేడునూరు, అంబాజీపేటపోస్టు.

గోదావరిజిల్లా